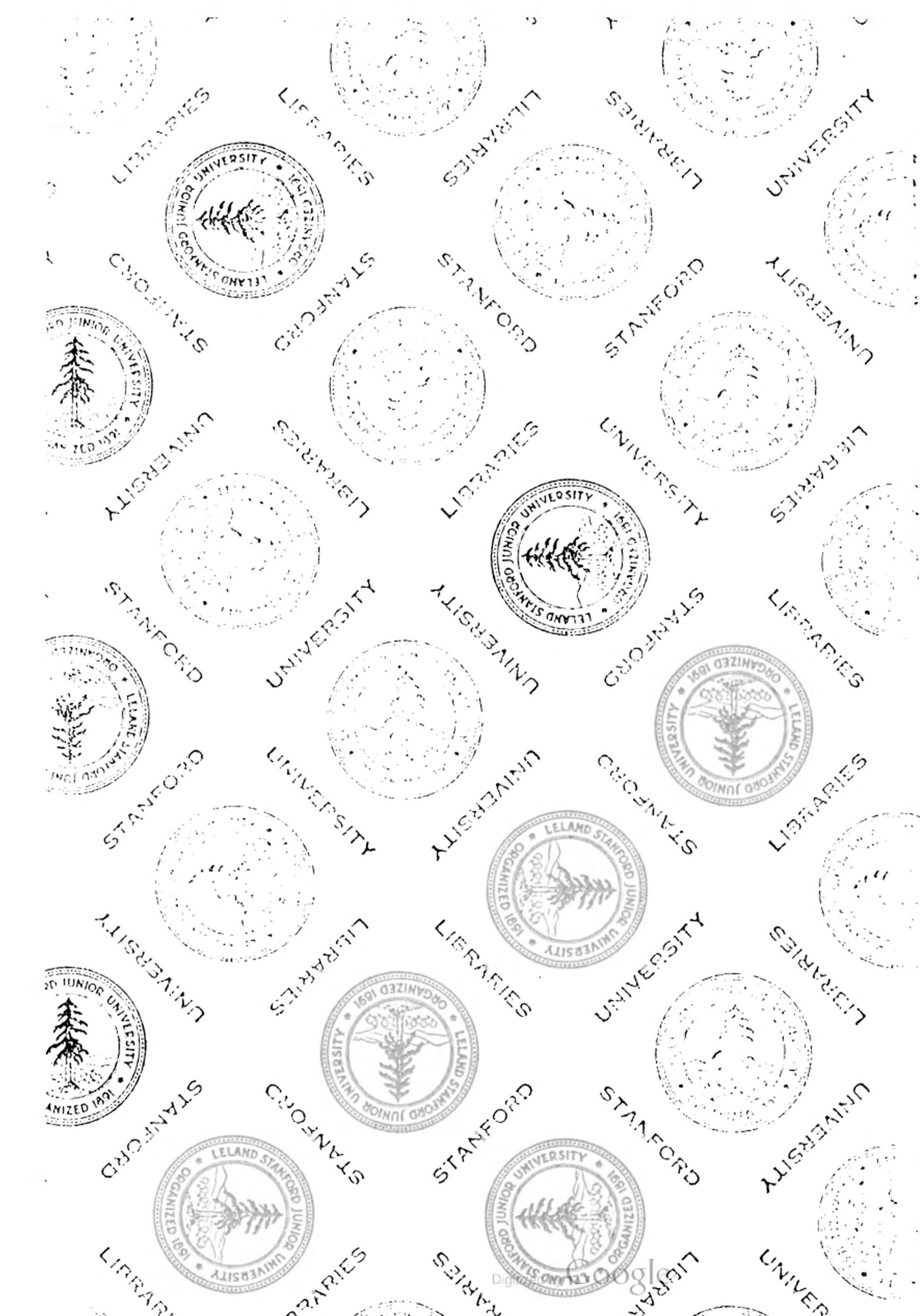
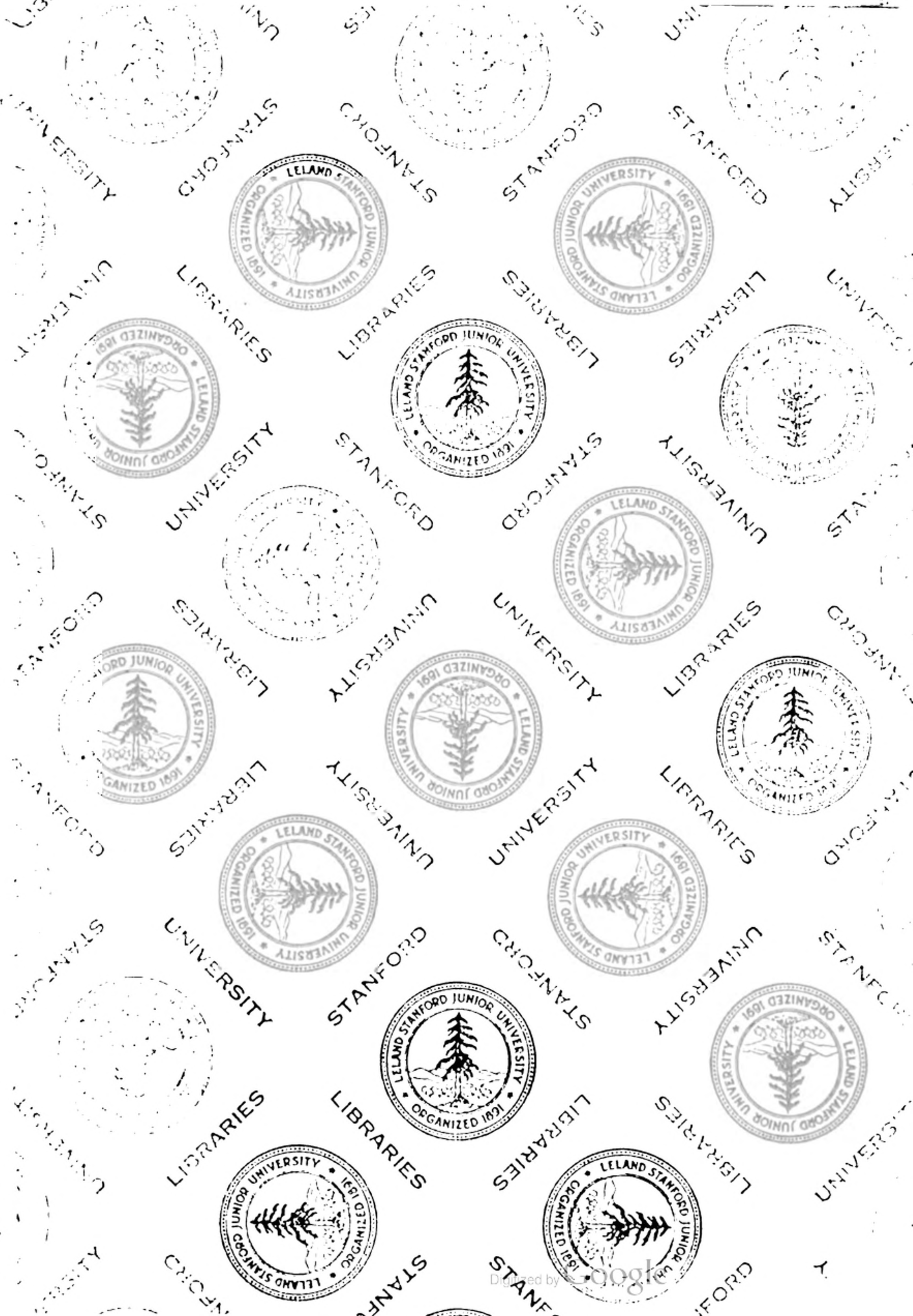

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREȘTI
ÎNTEMEIAT LA … IANUARIE 1865

ANUARUL ATENEULUI ROMÂN

PE

1927

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA ION C. VĂCĂRESCU
[illegible]
1928

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL ATENEULUI ROMÂN

PE

1927

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA ION C. VACARESCU
No. 4, STRADA UMBREI No. 4
1929

MEMBRII

ATENEULUI ROMÂN

IN 1927

COMITETUL ATENEULUI ROMÂN, 1924—1929

Preşedinte: **Dr. C. ANGELESCU**
Vice-Preşedinţi: **Şt. C. Ioan, Dr. A. Obregia**
Secretari: **Gh. Adamescu, Mihail Dragomirescu, G. C. Dragu. Dr. C. Poenaru-Căplescu**
Reprezentanţi ai Secţiunilor: **Petre Antonescu, A. Lupu-Antonescu, Mihail Seulescu**
Censori: **C. Miculescu, G. D. Mirea, Th. D. Sperantia**

MEMBRII ATENEULUI ROMÂN

MEMBRII DE ONOARE

Balthasard
Diehl Charles
De Martonne Emmanuel
Lacour-Gayet
Poincaré Lucien
Enescu George
Goldiş Vasile
Inculeţ Ion
Iorga Nicolae
Maniu Iuliu
Pop Ciceo Ştefan

MEMBRII ACTIVI

SECŢIUNEA ARTISTICĂ

Biuroul: Preşedinte: **G. D. Mirea**
Vice-Preşedinte: *Petre Antonescu*
Secretari: *George Georgescu, Costin Petrescu*

MEMBRII:

1. Antonescu Petre
2. Banu Constantin
3. Botez Ioan
4. Călinescu Grigore
5. Dinicu Dumitru
6. Fonescu Ioan
7. Georgescu George
8. Livescu Ioan
8. Mavrodi Alexandru
10. Mirea George D.
11. Munteanu Lazăr
12. Murnu George
13. Nottara Constantin
14. Pangratti Ermil
15. Petrescu Costin
16. Popescu Ştefan
17. Tafrali O.
18. Verona Artur D.

SECŢIUNEA LITERARA

Biuroul: Preşedinte: Mihail Dragomirescu
Vice-Preşedinte: *A. Lupu-Antonescu*
Secretari: *Gh. Adamescu, Nestor Urechia*

MEMBRI:

1. Adamescu Gheorghe
2. Antonescu-Lupu Anton
3. Bacaloglu George
4. Bărbulescu Ilie
5. Bârsan Zaharia
6. Bassarabescu Ioan
7. Brătescu-Voineşti Ioan Al.
8. Burileanu Dumitru
9. Djuvara Trandafir
10. Dragomirescu Mihail
11. Eftimiu Victor
12. Evolceanu Dumitru
13. Gaster Moses
14. Goga Octavian
15. Ioan Ştefan C.
16. Ionescu Nicolae
17. Lapedatu Alexandru
18. Mândrescu Simion
19. Minulescu Ioan
20. Moldovanu Corneliu
21. Mora Mihail
22. Munteanu-Râmnic Dumitru
23. Nistor Ioan
24. Papacostea Cezar
25. Peretz Ioan
26. Petala Nicolae General
27. Petraşcu Nicolae
28. Rebreanu Liviu
29. Rosetti Radu D.
30. Sadoveanu Mihail
31. Sorbul Mihail
32. Sperantia Theodor D.
33. Tătărăscu George
34. Tăuşan Grigore
35. Urechia Nestor
36. Valaori Iuliu
37. Vasilescu-Valjan Ioan

SECŢIUNEA SOCIAL-FILOZOFICA

Biuroul: Preşedinte: **M. Seulescu**
Vice-Preşedinte: *C. Rădulescu-Motru*
Secretari: *G. C. Dragu, Aurel Eliescu*

MEMBRI:

1. Antonescu Emanoil
2. Arghirescu Gheorghe
3. Arion Virgil
4. Băicoianu Constantin
5. Băileanu Magnus
6. Bălănescu Nicolae
7. Bobescu Ioan B.
8. Brătianu Vintilă
9. Creangă Gheorghe
10. Dimitrescu Marin
11. Dissescu Constantin G.
12. Drăghicescu Dumitru
13. Djuvara Mircea
14. Dragu Gheorghe C.
15. Duca Ioan G.
16. Eliescu Aurel
17. Florescu Ioan Th.
18. Gârboviceanu Petre
19. Găvănescu Ioan
20. Holban Mihail G.
21. Ionescu Bogdan
22. Laugier Charles
23. Negulescu Demetru
24. Negulescu Petre P.
25. Neniţescu Dimitrie
26. Oromolu Mihail
27. Petrescu-Comnen Nicolae
28. Petrovici Ioan
29. Popescu Stelian
30. Rădulescu Constantin
31. Rădulescu-Motru Constantin
32. Seulescu Mihail
33. Săveanu Nicolae N.
34. Ştefănescu Marin
35. Strajan Nicolae
36. Taşcă Gheorghe
37. Trancu-Iaşi Grigore

SECŢIUNEA ŞTIINŢIFICĂ

Biuroul: Preşedinte: ....
Vice-Preşedinte: *C. Miculescu*
Secretari: *C. Kiriţescu, Dr. C. Poenaru-Căplescu*

MEMBRI:

1. Angelescu Constantin Dr.
2. Antipa Grigore
3. Georgescu Constant
4. Gerota Dimitrie Dr.
5. Hurmuzescu Dragomir
6. Kiriţescu Constantin
7. Marinescu George Dr.
8. Miculescu Constantin
9. Minovici Mina Dr.
10. Minovici Nicolae Dr.
11. Obregia Alexandru Dr.
12. Poenaru-Căplescu C-tin Dr.
13. Pompeiu Dumitru
14. Popovici-Bâznoşeanu Andreiu
15. Severin Emil
16. Simionescu Ion
17. Suţu Mihail
18. Urechia Alceu Dr.
19. Vâlcovici Victor
20. Vrânceanu Petre Dr.

DAREA DE SEAMĂ

A

COMITETULUI ATENEULUI ROMÂN

PE ANUL 1927

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL ATENEULUI ROMÂN

PE

1927

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA ION C. VACĂRESCU
No. 4, STRADA UMBREI No. 4
1929

MEMBRII

ATENEULUI ROMÂN

IN 1927

COMITETUL ATENEULUI ROMÂN, 1924—1929

Preşedinte: **Dr. C. ANGELESCU**
Vice-Preşedinţi: **Şt. C. Ioan, Dr. A. Obregia**
Secretari: **Gh. Adamescu, Mihail Dragomirescu, G. C. Dragu. Dr. C. Poenaru-Căplescu**
Reprezentanţi ai Secţiunilor: **Petre Antonescu, A. Lupu-Antonescu, Mihail Seulescu**
Censori: **C. Miculescu, G. D. Mirea, Th. D. Sperantia**

MEMBRII ATENEULUI ROMÂN

MEMBRII DE ONOARE

Balthasard
Diehl Charles
De Martonne Emmanuel
Lacour-Gayet
Poincaré Lucien
Enescu George
Goldiş Vasile
Inculeţ Ion
Iorga Nicolae
Maniu Iuliu
Pop Ciceo Ştefan

MEMBRII ACTIVI

SECŢIUNEA ARTISTICĂ

Biuroul: Preşedinte: **G. D. Mirea**
Vice-Preşedinte: *Petre Antonescu*
Secretari: *George Georgescu, Costin Petrescu*

MEMBRII:

1. **Antonescu** Petre
2. **Banu** Constantin
3. **Botez** Ioan
4. **Călinescu** Grigore
5. **Dinicu** Dumitru
6. **Fonescu** Ioan
7. **Georgescu** George
8. **Livescu** Ioan
8. **Mavrodi** Alexandru
10. Mirea George D.
11. Munteanu Lazăr
12. Murnu George
13. Nottara Constantin
14. Pangratti Ermil
15. Petrescu Costin
16. Popescu Ştefan
17. Tafrali O.
18. Verona Artur D.

SECŢIUNEA LITERARA

Biuroul: Preşedinte: Mihail Dragomirescu
Vice-Preşedinte: *A. Lupu-Antonescu*
Secretari: *Gh. Adamescu, Nestor Urechia*

MEMBRI:

1. Adamescu Gheorghe
2. Antonescu-Lupu Anton
3. Bacaloglu George
4. Bărbulescu Ilie
5. Bârsan Zaharia
6. Bassarabescu Ioan
7. Brătescu-Voineşti Ioan Al.
8. Burileanu Dumitru
9. Djuvara Trandafir
10. Dragomirescu Mihail
11. Eftimiu Victor
12. Evolceanu Dumitru
13. Gaster Moses
14. Goga Octavian
15. Ioan Ştefan C.
16. Ionescu Nicolae
17. Lapedatu Alexandru
18. Mândrescu Simion
19. Minulescu Ioan
20. Moldovanu Corneliu
21. Mora Mihail
22. Munteanu-Râmnic Dumitru
23. Nistor Ioan
24. Papacostea Cezar
25. Peretz Ioan
26. Petala Nicolae General
27. Petraşcu Nicolae
28. Rebreanu Liviu
29. Rosetti Radu D.
30. Sadoveanu Mihail
31. Sorbul Mihail
32. Sperantia Theodor D.
33. Tătărăscu George
34. Tăuşan Grigore
35. Urechia Nestor
36. Valaori Iuliu
37. Vasilescu-Valjan Ioan

SECŢIUNEA SOCIAL-FILOZOFICA

Biuroul: Preşedinte: **M. Seulescu**
Vice-Preşedinte: *C. Rădulescu-Motru*
Secretari: *G. C. Dragu, Aurel Eliescu*

MEMBRI:

1. Antonescu Emanoil
2. Arghirescu Gheorghe
3. Arion Virgil
4. Băicoianu Constantin
5. Băileanu Magnus
6. Bălănescu Nicolae
7. Bobescu Ioan B.
8. Brătianu Vintilă
9. Creangă Gheorghe
10. Dimitrescu Marin
11. Dissescu Constantin G.
12. Drăghicescu Dumitru
13. Djuvara Mircea
14. Dragu Gheorghe C.
15. Duca Ioan G.
16. Eliescu Aurel
17. Florescu Ioan Th.
18. Gârboviceanu Petre
19. Găvănescu Ioan
20. Holban Mihail G.
21. Ionescu Bogdan
22. Laugier Charles
23. Negulescu Demetru
24. Negulescu Petre P.
25. Neniţescu Dimitrie
26. Oromolu Mihail
27. Petrescu-Comnen Nicolae
28. Petrovici Ioan
29. Popescu Stelian
30. Rădulescu Constantin
31. Rădulescu-Motru Constantin
32. Seulescu Mihail
33. Săveanu Nicolae N.
34. Ştefănescu Marin
35. Strajan Nicolae
36. Taşcă Gheorghe
37. Trancu-Iaşi Grigore

SECŢIUNEA ŞTIINŢIFICĂ

Biuroul: Preşedinte: ....
Vice-Preşedinte: *C. Miculescu*
Secretari: *C. Kiriţescu, Dr. C. Poenaru-Căplescu*

MEMBRI:

1. Angelescu Constantin Dr.
2. Antipa Grigore
3. Georgescu Constant
4. Gerota Dimitrie Dr.
5. Hurmuzescu Dragomir
6. Kiriţescu Constantin
7. Marinescu George Dr.
8. Miculescu Constantin
9. Minovici Mina Dr.
10. Minovici Nicolae Dr.
11. Obregia Alexandru Dr.
12. Poenaru-Căplescu C-tin Dr.
13. Pompeiu Dumitru
14. Popovici-Băznoşeanu Andreiu
15. Severin Emil
16. Simionescu Ion
17. Suţu Mihail
18. Urechia Alceu Dr.
19. Vâlcovici Victor
20. Vrânceanu Petre Dr.

DAREA DE SEAMĂ

A

COMITETULUI ATENEULUI ROMÂN

PE ANUL 1927

Domnilor Colegi,

Inainte de a prezentà obişnuita dare de seamă despre activitatea noastră în anul 1927, suntem siliţi a constatà că rândurile noastre s'au rărit încă cu trei membri.

Paul Gore, un reprezentant de frunte al elitei intelectuale basarabene, erà membru nou al Ateneului şi, în scurtul timp cât a trecut dela alegerea lui până la moartea-i neaşteptată, n'a putut aduce instituţiei noastre serviciile ce dorià să ne facă. Inarmat cu o cultură vastă în domeniul istoriei universale, specializat în heraldică, el a căutat să aplice cunoştinţele sale la problemele istorice ale neamului nostru. Urmaş al unei vechi familii boereşti moldovene, deşì stăpânirea rusească stăruià să atragă prin privilegii pe reprezentanţii nobilimii româneşti, el n'a fost alături, de aceia cari se împăcau cu regimul de ocupaţie streină, ci a păstrat în toată vremea cultul unităţii patriei şi al limbii româneşti.

Publicaţiile sale şi cuvântul său, cu autoritatea ce-i da situaţia socială ce ocupà, au fost, în multe prilejuri puncte de rezistenţă pentru Românii dintre Prut şi Nistru.

Deosebindu-se de aceia cari puneau la un loc revendicările sociale cu cele naţionale, el a rămas cu îndărătnicie pe terenul *naţional*, având, poate, un fel de intuiţie că lupta alături de revoluţionarii ruşi poate fi tot atât de primejdioasă pentru existenţa Românilor basarabeni ca şi adaptarea politicei ţarismului. Ca şi Bărnuţ la 1848, el credeà că libertatea unei naţiuni nu poate fi decât naţională.

Judecând cu spirit de critică liberă evenimentele şi pe oameni, având un caracter de o fermitate rară, el a fost, după unire, un factor mai puţin important în politica noastră, dar a rămas un element de prima ordine pentru cultura românească.

Dumitru G. Kiriac, trăind în Bucureşti şi fiind legat de noi, chiar înainte de a fi membru, prin concertele ce organiză în sala noastră de festivităţi, a sprijinit cu hotărîre din primul moment acţiunea Ateneului. Ales în 1923, el a înlocuit discursul său de recepţiune printr'un concert al societăţii «Carmen» şi a fost salutat în numele nostru în ziua de 2 Iunie 1924, de către colegul nostru Mihail Dragomirescu.

Profesor la Conservatorul din Bucureşti, vicepreşedinte al societăţii compozitorilor, el erà cunoscut în marele public prin organizarea şi conducerea societăţii «Carmen».

Prin această societate, prima în vechiul regat, el a căutat să răspândească gustul muzicei în toate straturile societăţii şi să atragă pe tinerii şi tinerele cu însuşiri artistice la o lucrare de interes comun. Urmând, în aceasta, pe înaintaşii săi din Ardeal, cari organizase în multe centre asemenea asociaţiuni muzicale, el şi-a propus şi alte două scopuri de un înalt interes.

Colindând nu numai prin oraşele din România de atunci, dar prin oraşele din Transilvania şi Banat, el a făcut din Societatea «Carmen» un fel de mijloc de propagandă şi de înfrăţire naţională.

Cine nu-şi aminteşte primirile entuziaste ce se făceau atunci? Cine nu ştie ce sărbători mari erau producţiile corului său?

Al doilea scop urmărit de Kiriac a fost studiul folklorului muzical român. Culegând melodiile populare, el le-a studiat, le-a armonizat, le-a făcut susceptibile de a fi utilizate şi în compoziţiile de artă cultă.

Iată de ce moartea lui Kiriac (9 Ianuarie 1928) a fost o mare pierdere nu numai pentru societatea noastră, dar şi pentru arta românească. «Ateneul Român» a participat la ceremonia funebră şi în faţa palatului nostru s'a oprit cortegiul pentru a i-se da ultimul omagiu. Atunci colegul nostru d. *dr. C. Poenaru-Căplescu* a rostit o mişcătoare cuvântare.

In ziua de 2 Maiu 1928 s'a stins *George Ranetti*, unul din fruntaşii ziaristicii româneşti şi un umorist care înseninà toate frunţile prin glumele lui. Deşì sarea lui nu erà totdeauna atică, el n'a trecut niciodată de anumite margini şi n'a pus în atacurile satirei sale răutatea care urmăreşte distrugerea.

Prin satire şi fabule, prin câteva piese de teatru («Romeo şi Julieta la Mizil»), Ranetti a înfăţişat scăderile

PAUL GORE

Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în Chişinău la 8 Decembrie 1927.

şi greşelile de diferite feluri ale generaţiei sale prin părţile ridicole ale lor.

Cu tot scepticismul umoristului satiric, el a avut o inimă caldă pentru marile sentimente, a fost un naţionalist militant, a cercat chiar să găsească în lira sa şi o notă patriotică spre a exaltà entuziasmul pentru jertfire în marele nostru războiu pentru întregirea neamului («De atunci şi de acolo»).

Decedat în ziua de 2 Maiu 1928, el a fost înmormântat în mijlocul unei mari întristări, la care a luat parte şi Ateneul printr'o frumoasă coroană.

Domnilor Colegi,

Seria de conferinţe începută în Noemvrie 1926 s'a continuat în anul 1927 în modul următor:

16 Ianuarie 1927:	d. **Constant Ionescu**:	*Câteva figuri ilustre de advocaţi francezi.*
23 » »	d **Dr. I. Jianu**:	*Sculptura chirurgicală* (cu proecţiuni).
31 » »	d. **Dr. G. Preda**:	*Câteva impresii din orient* (cu proecţiuni).
6 Februarie »	d. **Dragomir Hurmuzescu**:	*Are materia o viaţă proprie?*
13 » »	d. **N. Bălănescu**:	*Despre fascism.*
20 » »	d. **I. Nistor**:	*Din istoria Maramureşului.*
27 » »	d. **I. Pillat**:	*Noua generaţie faţă de tradiţie şi modernism.*
6 Martie »	d. **G. Ţiţeica**:	*Valoarea morală a ştiinţei,*
13 » »	d. **V. Vâlcovici**:	*Ce este Universul?*
20 » »	d. **N. N. Săveanu**:	*Problema sanitară.*
27 » »	d. **Iuliu Valaori**:	*Doi giganţi ai trecutului.*
3 Aprilie »	d. **D. Munteanu-Râmnic**:	*Gheorghe Lazăr şi Bărcăneştii.*

(Vezi anexele III A)

A 56 serie pentru 1927—28 s'a început în seara de 1 Decembrie 1927. Şedinţa aceasta a fost consacrată memoriei Marelui nostru Rege Ferdinand, I. Ea s'a deschis prin cuvântarea d-lui *St. C. Ioan*, Vice-Preşedinte al Comitetului, după care a urmat conferinţa **d-lui Gr. Trancu-Iaşi**: *Regele Ferdinand I.*

A doua conferinţă, la 4 Decembrie 1927, a fost dedicată comemorării lui B. P. Hasdeu, fost membru fondator al Ateneului Român, cu prilejul împlinirii a 20 de ani dela moartea lui. A ţinut conferinţă **d. Gh. Adamescu**: *B. P. Hasdeu* şi apoi d. *Balţăţeanu*, societar al Teatrului Naţional, a citit din poeziile defunctului.

După acestea am avut încă două conferinţe:

11 Decembrie 1927 ;	d. **Gh. D. Creangă**:	*Transformarea loteriei în factor de progres al economiei naționale.*
18 » »	d. **Gavril Tripon**:	*Epoca memorandului în Ardeal.*

(Vezi anexele III B)

Pe lângă aceste conferințe organizate de noi, a fost o serie de alte 11, organizate de *Universitatea Liberă*, având ca ideie centrală *Comemorarea răsboiului nostru pentru independență.*

Iată lista lor:

4 Februarie 1927:	d. **Alex. Lapedatu**:	*Antecedentele istorice ale Independenței Române.*
11 » »	d. **V. I. C. Brătianu**:	*Situația internă în care se desfășoară răsboiul neatârnărei 1877—78.*
18 » »	d. **I. I. C. Brătianu**:	*România și chestia Orientului.*
25 » »	d. **G-ral Radu Rosetti**:	*Armata română în Răsboiul din 1877—78.*
1 Martie »	d. **I. I. C. Brătianu**:	*România și chestia Orientului.*
4 » »	d. **G-ral Radu Rosetti**:	*Armata română în răsboiul din 1877—78.*
11 » »	d. **I. G. Duca**:	*Consecințele răsboiului și desvoltarea internă în urma lui.*
18 » »	d. **I. I. C. Brătianu**:	*România și chestia Orientului.*
25 » »	d. **I. Nistor**:	*Consecințele răsboiului pentru neatârnare asupra Românilor din Bucovina și Basarabia.*
1 Aprilie »	d. **Sextil Pușcariu**:	*Răsunetul răsboiului pentru independență in Ardeal.*
8 » »	d. **C. Banu**:	*Influența răsboiului asupra stării culturale de după răsboiu.*

Toate aceste conferințe s'au tipărit în întregime în editura Soc. «Cartea Românească» sub titlul: *Răsboiul neatârnării 1877—78.*

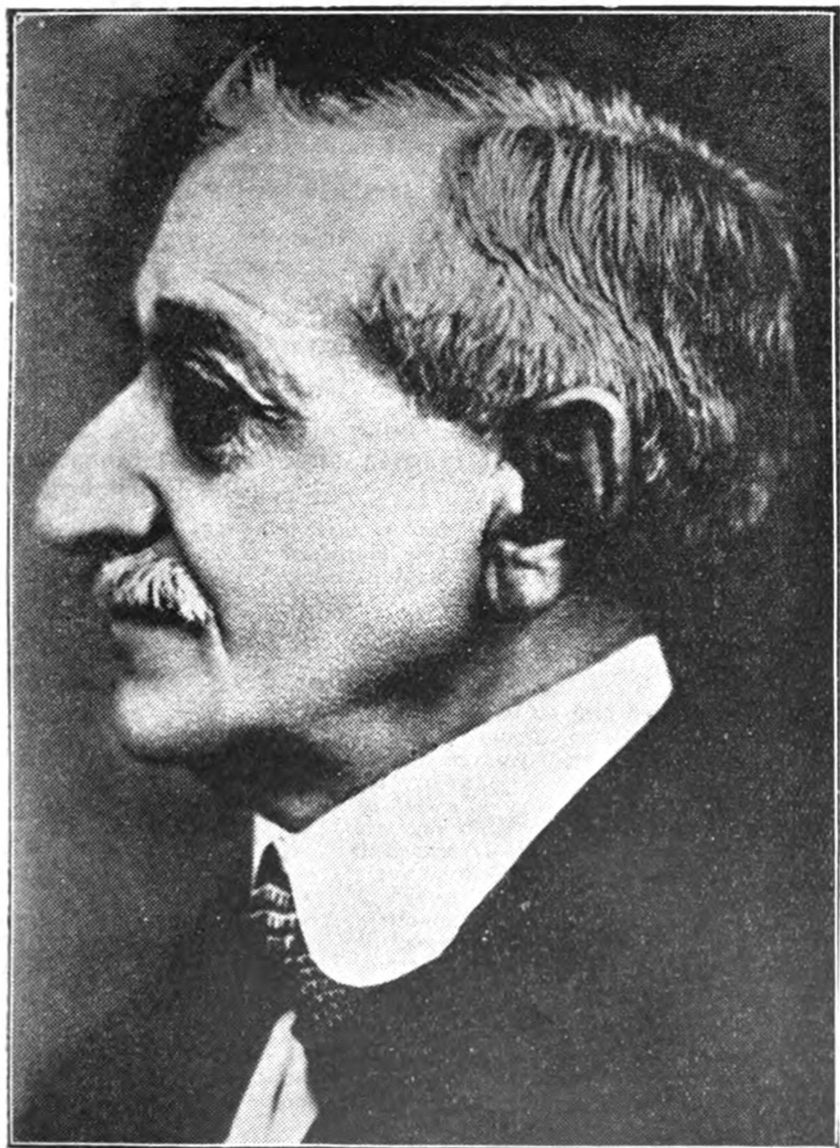
Au mai fost în fine 2 conferințe:

8 Maiu 1927:	d. **General Rudeanu**:	*Probleme de aviație.* (Conferință organizată de Societatea propagandei de aviație: Aero-Club Regal Român).
28 Octomarie »	d. **Maurice Dekobra**:	*Amorul cosmopolit.* (La rhapsodie des sleeping-cars). (Conferință organizată de Fundațiunea culturală «Principele Carol»).

Adăogăm că în sala noastră festivă s'a ținut în zilele de 22 și 23 Maiu 1927 *Adunarea generală a Societății medicilor din România.* Delegatul nostru, d. dr. *Al. Obregia*, vice-președintele comitetului, a rostit o cuvântare în numele Ateneului Român.

La 15 Mai a fost sărbătorirea d-lui *Dr. Gerota*, membru al Ateneului Român. Din partea Societăței noastre a luat cuvântul d. *dr. Al. Obregia.*

(Vezi anexele II)

DUMITRU G. KIRIAC

Născut la 6 Martie 1866 în Bucureşti.
Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în Bucureşti la 9 Ianuarie 1928.

11 Decembrie 1927; **d. Gh. D. Creangă**: *Transformarea loteriei în factor de progres al economiei naționale.*
18 » » **d. Gavril Tripon**: *Epoca memorandului în Ardeal.*

(Vezi anexele III B)

Pe lângă aceste conferințe organizate de noi, a fost o serie de alte 11, organizate de *Universitatea Liberă*, având ca ideie centrală *Comemorarea răsboiului nostru pentru independență.*

Iată lista lor:

4 Februarie 1927: **d. Alex. Lapedatu**: *Antecedentele istorice ale Independenței Române.*
11 » » **d. V. I. C. Brătianu**: *Situația internă în care se desfășoară răsboiul neatârnărei 1877—78.*
18 » » **d. I. I. C. Brătianu**: *România și chestia Orientului.*
25 » » **d. G-ral Radu Rosetti**: *Armata română în Răsboiul din 1877—78.*
1 Martie » **d. I. I. C. Brătianu**: *România și chestia Orientului.*
4 » » **d. G-ral Radu Rosetti**: *Armata română în răsboiul din 1877—78.*
11 » » **d. I. G. Duca**: *Consecințele răsboiului și desvoltarea internă în urma lui.*
18 » » **d. I. I. C. Brătianu**: *România și chestia Orientului.*
25 » » **d. I. Nistor**: *Consecințele răsboiului pentru neatârnare asupra Românilor din Bucovina și Basarabia.*
1 Aprilie » **d. Sextil Pușcariu**: *Răsunetul răsboiului pentru independență în Ardeal.*
8 » » **d. C. Banu**: *Influența răsboiului asupra stării culturale de după răsboiu.*

Toate aceste conferințe s'au tipărit în întregime în editura Soc. «Cartea Românească» sub titlul: *Răsboiul neatârnării 1877—78.*

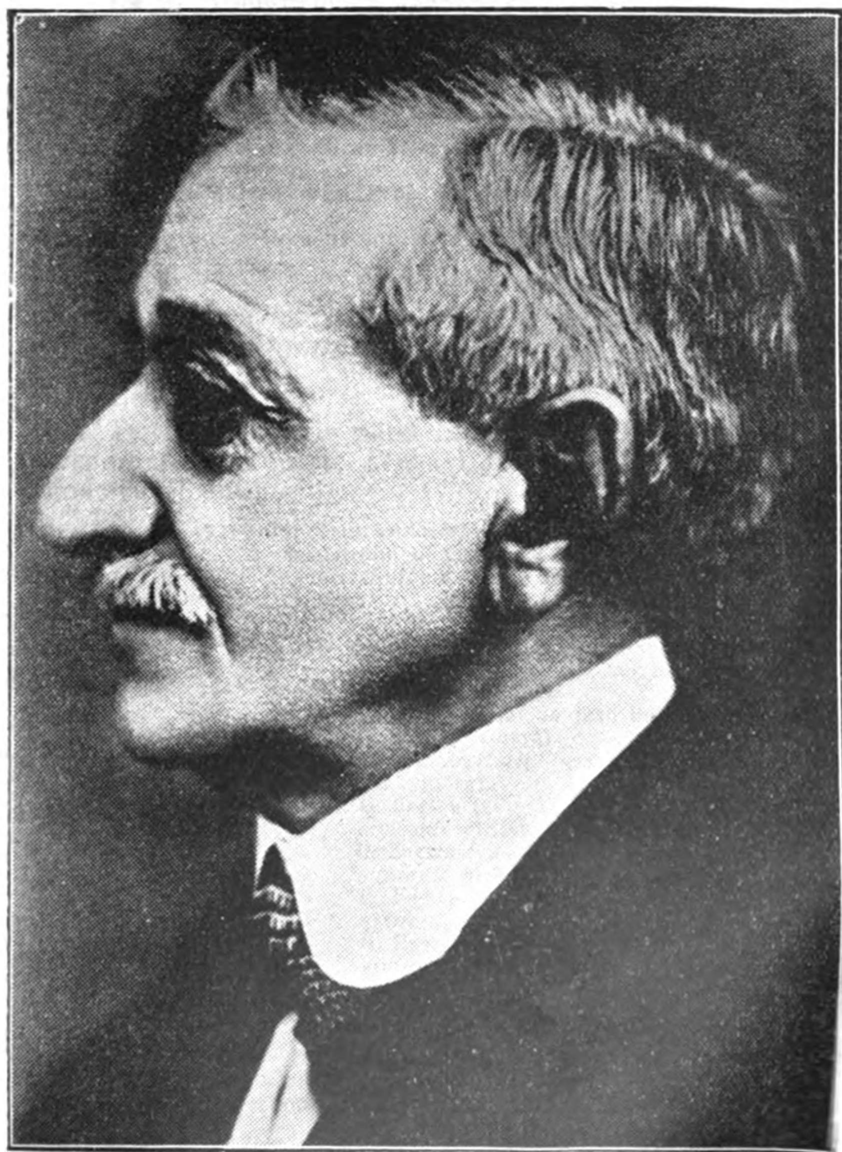
Au mai fost în fine 2 conferințe:

8 Maiu 1927: **d. General Rudeanu**: *Probleme de aviație.* (Conferință organizată de Societatea propagandei de aviație: Aero-Club Regal Român).
28 Octomarie » **d. Maurice Dekobra**: *Amorul cosmopolit.* (La rhapsodie des sleeping-cars). (Conferință organizată de Fundațiunea culturală «Principele Carol»).

Adăogăm că în sala noastră festivă s'a ținut în zilele de 22 și 23 Maiu 1927 *Adunarea generală a Societății medicilor din România.* Delegatul nostru, d. dr. *Al. Obregia*, vice-președintele comitetului, a rostit o cuvântare în numele Ateneului Român.

La 15 Mai a fost sărbătorirea d-lui *Dr. Gerota*, membru al Ateneului Român. Din partea Societățel noastre a luat cuvântul d. *dr. Al. Obregia.*

(Vezi anexele II)

DUMITRU G. KIRIAC

Născut la 6 Martie 1866 în Bucureşti.

Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.

Decedat în Bucureşti la 9 Ianuarie 1928.

1 Martie 1927: Concert de binefacere dat de «*Consiliul național al femeilor române*», cu concursul maetrului **G. Enescu** (vioară).
2 » » Concert **Anișoara Martac** (piano).
3 » » » *simfonic* (Beethoven), dirijat de **Herman Scherchen.**
5 » » Recital de pian dat de **Ernst Riemann.**
6 » » Concert *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Alfred Alessandrescu.**
10 » » Concert *simfonic* (Festival Wagner) dirijat de **Alfred Alessandrescu.**
12 » » Concert **Lola Bobescu** (violonistă în etate de 6 ani).
13 » » » *simfonic* dirijat de **Mihail Jora.**
13 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
15 » » Concert de *balalaici* al «*Cercului studențesc ismailitean*».
16 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
17 » » Recital de pian de **Karol Szreter**.
19 » » Concert *Thibaud* (vioară).
20 » » » *Thibaud* (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **I. Nonna Otescu.**
20 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian.**
22 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
23 » » Concert **G. Enescu** (vioară).
24 » » Recital de violoncel dat de **E. Feuermann.**
26 » » Jubileul de 25 ani de carieră al artistului **I. Corăscu.**
17 » » Concert **E. Feuermann** (violoncel) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Mihail Jora.**
27 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian.**
28 » » Concert **Miron Ionescu** (tenor liric).
31 » » » *simfonic* dirijat de **Alfonso Castaldi.**
1 Aprilie » » **Arthur Rubinstein** (piano).
4 » » » coral al soc. «*Smetana*» din Cehoslovacia.
5 » » » **Arthur Rubinstein** (piano).
6 » » » *Șezătoarea «Caselor Naționale»*.
7 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano) cu acompaniamentul orchrstrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
9 » » Festivalul societății *Studenților din Basarabia.*
9 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano).
10 » » » *simfonic* dirijat de **Gil. Pleșoianu.**
11 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
13 » » Concert **Jean Proșteanu** (vioară).
14 » » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
15 » » Concert **Oana Mariggi** (Moisiu) soprană.
16 » » » **Alma Moodie** (vioară).
17 » » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
29 » » Concert **Edgar Istraty** (bas).
5 Mai » » *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni.**
7 » » Serbarea Asociației «*Fidac*».
8 » » Concert *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni.**
11 » » » **Cecilia Stăncescu** (voce-piano).
15 » » » *simfonic* dirijat de **Herman Scherchen.**
18 » » » **Jean Proșteanu** (vioară).
19 » » » *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**

GEORGE RANETTI

Născut în Mizil — Octombrie 1875.
Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în Bucureşti la 2 Maiu 1928.

21	Mai	1927	Serbarea soc. «*Tinerimea Română*».
22	»	»	Concert *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
26	»	»	» *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
28	»	»	Concert D-na M. Schina (piano).
1	Iunie	»	Concert dat de «*Caşele Naţionale*» cu concursul d-luî M. Vulpescu (voce).
2	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.
5	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.
26	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei Fotino.
29	»	»	Serbarea de fine de an a *şcoalei* «*Carmen Sylva*».
2	Octombrie	»	Concert *simfonic* dirijat de George Georgescu.
9	»	»	» *simfonic* dirijat de George Georgescn.
16	»	»	» *simfonic* dirijat de George Georgescu.
22	»	»	» Lola Bobescu (vioară).
23	»	»	» *simfonic* dirijet de George Georgescu.
29	»	»	» B Hubermann (vioară).
30	»	»	» *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
30	»	»	Festival Soc. «*Cultul Patriei*».
6	Noembrie	»	Concert *simfonic* Hermann Scherchen.
7	»	»	» Mischa Elman (vioară).
8	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de S. Nicolescu.
10	»	»	» Mischa Elman (vioară).
11	»	»	» coral condus de Şt. Stoicescu.
12	»	»	» Arthur Rubinstein (piano).
13	»	»	» *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
15	»	»	» Arthur Rubinstein (piano).
20	»	»	» *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
28	»	»	» de harpă dat de D-na S. Nicolescu-Kulibin.
30	»	»	» Anişoara Martac (piano).
2	Decembrie	»	» Fritz Kreisler (vioară).
4	»	»	» *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
5	»	»	» Fritz Kreisler (vioară).
6	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de S. Nicolescu.
9	»	»	» coral Soc. «*Cântarea României*» condus de Marcel Botez.
11	»	»	Concert *simfonic* dirijat de Hermann Scherchen.
13	»	»	» coral al Soc. «*Carmen*» condus de I. Chirescu.
14	»	»	Recital de pian de Emil von Sauer.
15	»	»	Concert *simfonic* dirijat de Hermaun Scherchen (solo de vioară de d-ra Cl. Christescu).
18	»	»	Festival dat de «*Societatea Funcţionarilor comerciali*».
22	»	»	*Concurs de datine* şi obiceiuri româneşti organizat de ziarul «*Universul*».
27	»	»	Concert *simfonic* (festival Wagner) dirijat de Hermann Scherchen.

(Vezi Anexele IV)

In sălile speciale au avut în cursul anului 1927, următoarele expoziţiuni:

Ianuarie	1927	sala	No.	1	(jos)	d. *Augustin Pall* (pictură).
»	»	»	»	2	»	» *Visconte* (pictură).
»	»	»	»	3	»	d-na *Eug. Atanasiu-Filotti* (pictură).
»	»	»	»	4	»	d-ra *Stela Rădulescu* (pictură).
»	»	»	»	5	»	d. *Savargin* (pictură).

11 Decembrie 1927; **d. Gh. D. Creangă:** *Transformarea loteriei în factor de progres al economiei naționale.*
18 » » **d. Gavril Tripon:** *Epoca memorandului în Ardeal.*

(Vezi anexele III B)

Pe lângă aceste conferințe organizate de noi, a fost o serie de alte 11, organizate de *Universitatea Liberă*, având ca ideie centrală *Comemorarea răsboiului nostru pentru independență.*

Iată lista lor:

4 Februarie 1927: **d. Alex. Lapedatu:** *Antecedentele istorice ale Independenței Române.*
11 » » **d. V. I. C. Brătianu:** *Situația internă în care se desfășoară răsboiul neatârnărei 1877—78.*
18 » » **d. I. I. C. Brătianu:** *România și chestia Orientului.*
25 » » **d. G-ral Radu Rosetti:** *Armata română în Răsboiul din 1877—78.*
1 Martie » **d. I. I. C. Brătianu:** *România și chestia Orientului.*
4 » » **d. G-ral Radu Rosetti:** *Armata română în răsboiul din 1877—78.*
11 » » **d. I. G. Duca:** *Consecințele răsboiului și desvoltarea internă în urma lui.*
18 » » **d. I. I. C. Brătianu:** *România și chestia Orientului.*
25 » » **d. I. Nistor:** *Consecințele răsboiului pentru neatârnare asupra Românilor din Bucovina și Basarabia.*
1 Aprilie » **d. Sextil Pușcariu:** *Răsunetul răsboiului pentru independență în Ardeal.*
8 » » **d. C. Banu:** *Influența răsboiului asupra stării culturale de după răsboiu.*

Toate aceste conferințe s'au tipărit în întregime în editura Soc. «Cartea Românească» sub titlul: *Răsboiul neatârnării 1877—78.*

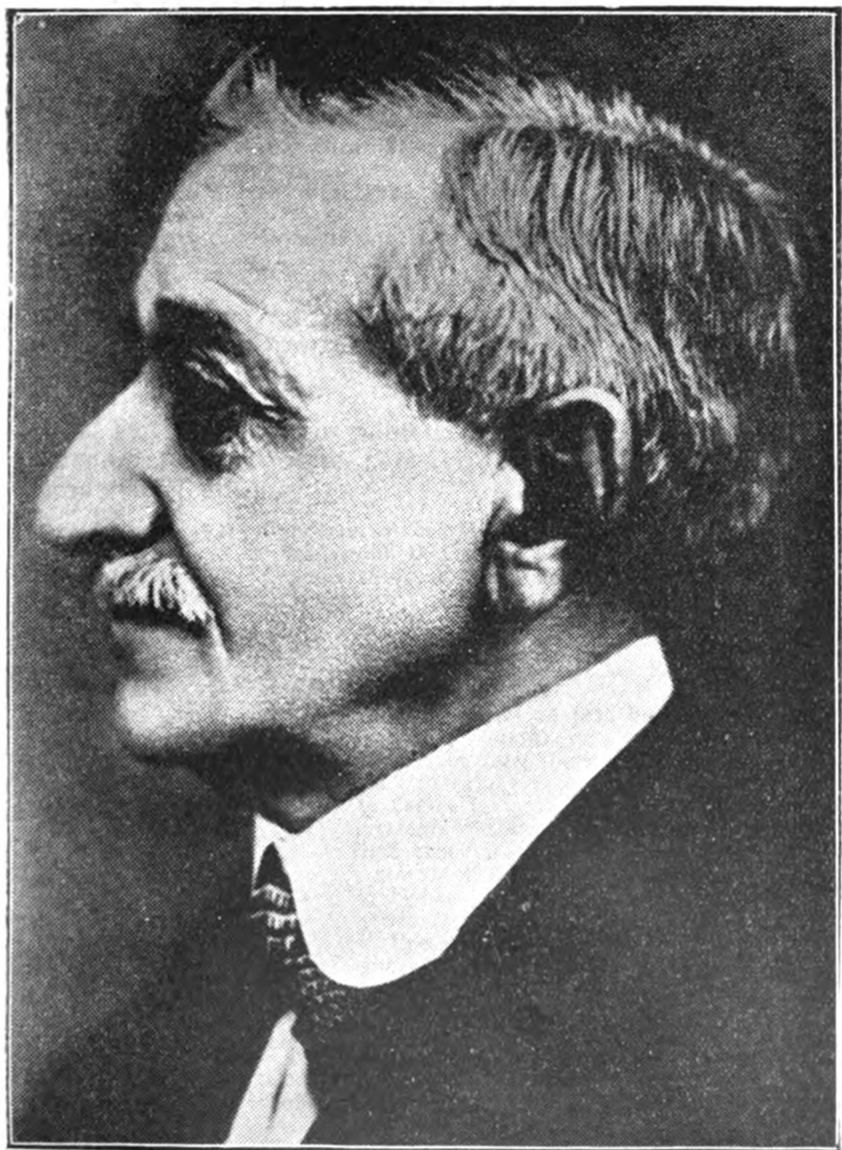
Au mai fost în fine 2 conferințe:

8 Maiu 1927: **d. General Rudeanu:** *Probleme de aviație.* (Conferință organizată de Societatea propagandei de aviație: Aero-Club Regal Român).
28 Octomarie » **d. Maurice Dekobra:** *Amorul cosmopolit.* (La rhapsodie des sleeping-cars). (Conferință organizată de Fundațiunea culturală «Principele Carol»).

Adăogăm că în sala noastră festivă s'a ținut în zilele de 22 și 23 Maiu 1927 *Adunarea generală a Societății medicilor din România.* Delegatul nostru, d. dr. *Al. Obregia*, vice-președintele comitetului, a rostit o cuvântare în numele Ateneului Român.

La 15 Mai a fost sărbătorirea d-lui *Dr. Gerota*, membru al Ateneului Român. Din partea Societăței noastre a luat cuvântul d. *dr. Al. Obregia.*

(Vezi anexele II)

DUMITRU G. KIRIAC

Născut la 6 Martie 1866 în București.
Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în București la 9 Ianuarie 1928.

La 27 Noembrie s'a serbat centenarul naşterii marelui chimist *Marcelin Berthelot* sub înaltul patronagiu al M. S. Regina Maria.

Programul a fost următorul:

1) *Imnul Regal;* 2) *Discursul* d-lui Dr. C. Angelescu, Ministrul Instrucţiunei Publice; *La Maraillaise;* 4) *Discursul* d-lui G. Clinchant, Ministrul Plenipotenţiar al Republicei Franceze; 5) *Imnul Primăverii*, Saint Saens; 6) *Cuvântarea* d-lui Prof. Dr. Şt. Minovici; *Imn de glorie*, **M. Cohen-Linaru.**

Corul Operei Române sub conducerea d-lui I. Rosensteck.

(Vezi anexele II)

Domnilor Colegi,

Dela 1 Ianuarie până la 31 Decembrie 1927 un număr însemnat de concerte, serbări, festivaluri s'au ţinut în sala noastră şi anume:

3 Ianuarie 1927: Concertul «*Asociaţiei Creştine a Femeilor*», cu concursul maestrului **G. Enescu** (vioară).
6 » » Concert *simfonic* dirijat de **Emil Mylnarski.**
9 » » » » » » **Alfred Alessandrescu.**
13 » » » » » » **Emil Mylnarski.**
16 » » » » » » **I. Nonna Otescu.**
20 » » » » » » **Mihail Jora.**
22 » » » **G. Enescu** (vioară).
23 » » » *simfonic* dirijat de **Jean Bobescu.**
26 » » » **G. Enescu** (vioară).
29 » » Concertul «*Universităţii libere*» cu concursul maestrului **G. Enescu** (vioară).
29 » » Concert **G. Enescu** (vioară).
30 » » » *simfonic* dirijat de **Alfred Alessandrescu.**
1 Februarie » » **G. Enescu** (vioară).
3 » » » *simfonic* dirijat de **Mihail Jora.**
5 » » » **G. Enescu** (vioară).
6 » » » *simfonic.*
7 » » » **G. Enescu** (vioară).
10 » » » *simfonic* dirijat de **I. Nonna Otescu.**
13 » » » » » **Mircea Bârsan.**
15 » » » **Vasa Prihoda** (vioară).
17 » » » *simfonic* de gală (Comemorarea centenarului Beethoven) dirijat de **Herman Scherchen.**
18 » » Concert *simfonic* (Beethoven).
19 » » Concertul soc. «*Leagănul Sf. Ecaterina*», cu concursul maestrului **G. Enescu** (vioară).
20 » » Concert *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Herman Scherchen.**
24 Februarie 1927: Concert *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Hermann Scherchen.**
25 » » Concert **Violeta Oprescu** (piano).
26 » » » **Iosef Prunner** (contrabas).
27 » » » *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Herman Scherchen.**
28 » » Concert **Nicu Caravia** (piano).

1 Martie 1927: Concert de binefacere dat de «*Consiliul național al femeilor române*», cu concursul maetrului **G. Enescu** (vioară).
2 » » Concert **Anișoara Martac** (piano).
3 » » » *simfonic* (Beethoven), dirijat de **Herman Scherchen**.
5 » » Recital de pian dat de **Ernst Riemann**.
6 » » Concert *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Alfred Alessandrescu**.
10 » » Concert *simfonic* (Festival Wagner) dirijat de **Alfred Alessandrescu**.
12 » » Concert **Lola Bobescu** (violonistă în etate de 6 ani).
13 » » » *simfonic* dirijat de **Mihail Jora**.
13 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
15 » » Concert de *balalaici* al «*Cercului studențesc ismailitean*».
16 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
17 » » Recital de pian de **Karol Szreter**
19 » » Concert *Thibaud* (vioară).
20 » » » *Thibaud* (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **I. Nonna Otescu**.
20 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian**.
22 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
23 » » Concert **G. Enescu** (vioară).
24 » » Recital de violoncel dat de **E. Feuermann**.
25 » » Jubileul de 25 ani de carieră al artistului **I. Corăscu**.
17 » » Concert **E. Feuermann** (violoncel) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Mihail Jora**.
27 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian**.
28 » » Concert **Miron Ionescu** (tenor liric).
31 » » » *simfonic* dirijat de **Alfonso Castaldi**.
1 Aprilie » » **Arthur Rubinstein** (piano).
4 » » » coral al soc. «*Smetana*» din Cehoslovacia.
5 » » **Arthur Rubinstein** (piano).
6 » » » *Șezătoarea* «*Caselor Naționale*».
7 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano) cu acompaniamentul orchrstrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu**.
9 » » Festivalul societății *Studenților din Basarabia*.
9 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano).
10 » » » *simfonic* dirijat de **Gil. Pleșoianu**.
11 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
13 » » Concert **Jean Proșteanu** (vioară).
14 » » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu**.
15 » » Concert **Oana Mariggi** (Moisiu) soprană.
16 » » » **Alma Moodie** (vioară).
17 » » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu**.
29 » » Concert **Edgar Istraty** (bas).
5 Mai » » *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni**.
7 » » Serbarea Asociației «*Fidac*».
8 » » Concert *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni**.
11 » » » **Cecilia Stăncescu** (voce-piano)
15 » » » *simfonic* dirijat de **Herman Scherchen**.
18 » » » **Jean Proșteanu** (vioară).
19 » » » *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen**.

GEORGE RANETTI

Născut în Mizil — Octombrie 1875.
Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în Bucureşti la 2 Maiu 1928.

21	Mai	1927	Serbarea soc. «*Tinerimea Română*».
22	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
26	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
28	»	»	Concert **D-na M. Schina** (piano).
1	Iunie	»	Concert dat de «*Caşele Naţionale*» cu concursul d-lui **M. Vulpescu** (voce).
2	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.**
5	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.**
26	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Fotino.**
29	»	»	Serbarea de fine de an a şcoalei «*Carmen Sylva*».
2	Octombrie	»	Concert *simfonic* dirijat de **George Georgescu.**
9	»	»	» *simfonic* dirijat de **George Georgescu.**
16	»	»	» *simfonic* dirijat de **George Georgescu.**
22	»	»	» **Lola Bobescu** (vioară).
23	»	»	» *simfonic* dirijet de **George Georgescu.**
29	»	»	» **B Hubermann** (vioară).
30	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
30	»	»	Festival Soc. «*Cultul Patriei*».
6	Noembrie	»	Concert *simfonic* **Hermann Scherchen.**
7	»	»	» **Mischa Elman** (vioară).
8	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de **S. Nicolescu.**
10	»	»	» **Mischa Elman** (vioară).
11	»	»	» coral condus de **Şt. Stoicescu.**
12	»	»	» **Arthur Rubinstein** (piano).
13	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
15	»	»	» **Arthur Rubinstein** (piano).
20	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
28	»	»	» de harpă dat de **D-na S. Nicolescu-Kulibin.**
30	»	»	» **Anişoara Martac** (piano).
2	Decembrie	»	» **Fritz Kreisler** (vioară).
4	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
5	»	»	» **Fritz Kreisler** (vioară).
6	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de **S. Nicolescu.**
9	»	»	» coral Soc. «*Cântarea României*» condus de **Marcel Botez.**
11	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
13	»	»	» coral al Soc. «*Carmen*» condus de **I. Chirescu.**
14	»	»	Recital de pian de **Emil von Sauer.**
15	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermaun Scherchen** (solo de vioară de d-ra Cl. Christescu).
18	»	»	Festival dat de «*Societatea Funcţionarilor comerciali*».
22	»	»	*Concurs de datine* şi obiceiuri româneşti organizat de ziarul «*Universul*».
27	»	»	Concert *simfonic* (festival Wagner) dirijat de **Hermann Scherchen.**

(Vezi Anexele IV)

In sălile speciale au avut în cursul anului 1927, următoarele expoziţiuni:

Ianuarie	1927	sala	No.	1	(jos)	d. *Augustin Pall* (pictură).
»	»	»	»	2	»	» *Visconte* (pictură).
»	»	»	»	3	»	d-na *Eug. Atanasiu-Filotti* (pictură).
»	»	»	»	4	»	d-ra *Stela Rădulescu* (pictură).
»	»	»	»	5	»	d. *Savargin* (pictură).

Februarie 1927	sala	No.	1	(jos)	d-nii *Onofrei* (sculptură) şi *Ionescu-Paşcanu* (artă decorativă).
»	»	»	2	»	d-na *L. Rechenberg* (pictură).
»	»	»	3	»	» *Gabriela Constantin* (pictură).
»	»	»	4	»	d. *Pejin* (Lt.-Colonel Jinga) (pictură).
»	»	»	5	»	» *Viorescu* (pictură).
»	»	»	6	»	d-na *Valeria Florescu* (pictură).
Martie	»	»	1, 2, 3	»	*Societatea «Tinerimea Artistică»*.
»	»	»	4	»	d. *Bilţius Traian* (pictură).
»	»	»	5	»	d-na *Şăineanu-Şerbănescu* (pictură).
»	»	»	6	»	Expoziţia fotografică a grupului: *«Dor de Munte»*.
Aprilie	»	»	1, 2	»	d. *Medrea* (sculptură).
»	»	»	3	»	d-na *Ionescu-Bacaloglu* (pictură).
»	»	»	4, 5	»	Expoziţie decorativă a *şcoalei de Belle Arte din Lyon*, prin intermediul d-lui Costin Petrescu.
Mai	»	»	1, 2, 3	»	Expoziţia retrospectivă a lucrărilor pictorilor: Grigorescu, Luchian, Henţia, Alpar, Voinescu, Marinescu, etc.
Octombrie	»	»	3	»	d-ra *Noreanu* (pictură).
Noembrie	»	»	1	»	d. *Severin* (pictură şi sculptură).
»	»	»	2	»	d-na *Atanasiu-Filotti* (pictură).
»	»	»	3	»	d *Em. Lăzărescu* (pictură).
»	»	»	4	»	» *Em. Niculescu* (pictură).
Decembrie	»	»	1, 2	»	» *Kimon Loghi* (pictură).
»	»	»	3	»	d-na *M. Pilat-Brateş* (pictură).
»	»	»	4	»	» *Ananescu* (pictură).
»	»	»	5	»	d. *Şerbănescu* (pictură).

Domnilor Colegi,

In cursul anului 1927 s'a ţinut o singură adunare generală în ziua de 1 Iulie.

După citirea dării de seamă, au urmat discuţiuni asupra diferitelor chestiuni expuse într'însa.

S'a aprobat darea de seamă a comitetului şi raportul censorilor, dându-se descărcare pentru gestiunea anului 1926.

S'a votat budgetul Ateneului, al Fondului Esarcu şi al Bibliotecii.

(Vezi anexele I)

Domnilor Colegi,

Universitatea Ateneului şi-a început a VI-a serie a prelegerilor (1927), în ziua de 17 Ianuarie 1927, printr'o cuvântare a d-lui Ştefan C. Ioan, rectorul acestei Universităţii, şi a continuat după următorul program:

D. **Dr. Manicatide**: *Chestiuni sanitare* (17, 24, 31 Ianuarie).
D. **D. Pompeiu**: *Valoarea practică a științei* (7, 14, 21, 28 Februarie, 7, 14, 21, 28 Martie, 4 Aprilie).
D. **I. A. Basarabescu**: *Lecturi din scrierile sale* (18, 25 Ianuarie, 1, 8, 15, 22 Februarie).
D. **Constant Georgescu**: *Producție și consumație* (1, 15, 22, 29 Martie, 5 Aprilie).
D. **Dragomir Hurmuzescu**: *Din viața marilor învățați ai lumii* (19, 26 Ianuarie, 2 Februarie).
D. **A. Popovici-Bâznoșeanu**: *Organe cu funcțiuni diferite* (2, 9 Martie).
D. **D. Călugăreanu**: *Mediul intern* (16, 23 Martie).
D. **C. Stătescu**: *Intrebuințarea raxelor X în știință, medicină și technică* (30 Martie, 6 Aprilie).
D. **Ștef. C. Ioan**: *O excursiune în Nordul Afrieei* (20 Ianuarie), *Propagandă: public și vorbitor* (27 Ianuarie).
D. **Mihail Dragomirescu**: *Capo d'opere literare* (3, 9, 17, 24 Februarie).
D. **I. B. Bobescu**: *Poezia lui D. Bolintineanu* (10 Martie).
D. **Th. D. Sperantia**: *Producțiuni literare populare române și străine* (17, 24, 31 Martie, 7 Aprilie).
D. **Nicolae Bălănescu**: *Muncă și sindicalism* (21, 28 Ianuarie, 4, 11, 18, 25 Februarie, 4, 11, 18, 25 Martie, 18 Aprilie).
D. **Aurel M. Eliescu**: *Energie națională* (26 Martie, 2 Aprilie).
D. **I. B. Bobescu**: *Fragment din opera socială a lui Mihail Kogălniceanu* (10 Decembrie), *Influența culturii grecești în țările române înainte de Regulamentul organic* (17 Decembrie).

Seria VII a prelegerilor pentru anul 1927—1928:

D. **P. Georgescu-Rahtivan**: *Istoria artelor* (8, 15 Decembrie).
D. **N. Bălănescu**: *Probleme economice: Muncă și capital* (9, 16 Decembrie).
D. **Dragomir Hurmuzescu**: *Aplicațiuni științifice* (10, 17 Decembrie).
D. **I. B. Bobescu**: *Din trecutul neamului* 5, 12 Decembrie).
D. **Th. D. Sperantia**: *Inceputurile literare în străinătate și la noi* (6, 13 Decembrie).
D. **C. Stătescu**: *Tehnica iluminatului* (7, 14 Decembrie).

In sala Universității noastre s'a ținut în lunile Ianuarie, Februarie și Martie *cursuri de limba engleză* organizate de «Societatea anglo-română» și de «Amicii Statelor Unite».

Tot acolo s'a ținut în Maiu *Adunarea generală a Sindicatului artelor frumoase*.

Domnilor Colegi,

Avem mulțumirea a nota în darea de seamă a anului expirat că s'a început activitatea cea nouă pe care am dorit-o cu toții și am pregătit-o prin nouile transformări în arhitectura palatului nostru.

In ziua de 26 Decembrie 1927, s'a făcut inaugurarea

nouilor săli printr'o serbare specială ținută în sala cea mare a Ateneului.

In fața unui public numeros și ales, d. Președinte *Dr. C. Angelescu* a rostit un discurs de deschidere, urmat de de o cuvântare istorică a colegului nostru d. *Gh. Adamescu*. Corul Societății «Carmen» a cântat *Imnul național* și mai multe *colinde*.

(Vezi Anexele I)

După aceea invitații s'au coborît și au vizitat sala Bibliotecii și apoi sălile din subsol: cele două cinematografe și sălile de expoziție.

In aceste săli s'a organizat o *expoziție retrospectivă*, menită să dea o idee despre desvoltarea artelor plastice în țara noastă în ultimii 50 de ani.

S'a expus în rotonda *centrală* lucrări ale pictorilor decedați:

Aman Teodor, Andreescu I., Alpar J. (Paraschivescu), *Angelescu-Ange, Adjukiewicz Tadeu, Balomir, Baltazar A., Bănulescu, Belet, Buicliu, Constantin Ilie, Dan M., Dimitriu Horațiu, Djuvara A, Eliescu, Ghica Eug., Grigorescu N., Grimani, Hârlescu, Henția Sava, Henția Al., Ioanid G., Jiquidi, Lapaty, Leca, Lemeni, Livaditti, Luchian, Marinescu D., Mihăilescu D., Negulici, Obedeanu Oscar, Panaiteanu, Pascali, Petrescu Ilie, Pompilian, Popp Mișu, Rosental, Romano Al., Szatmari, Sperlich, Șoldănescu, Stahi, Stăncescu C., Ștefănescu M., Tătărescu G., Tintoreanu, Trenk, Ulpian, Valenștein, Verusi, Voinescu Eugen.*

In galeria *circulară* s'au expus opere ale artiștilor în viață:

Aburel, Alexandrescu Titus, Aricescu, Artachino, Basarab L., Becu, Biciowschi, Băeșu, Bednaric, Biju, Bălțatu, Băncilă, Bardasare, Barbu Elena, Bordenache, Bulgăraș P., Brăescu, Burada, Burghelea, Catargi, Catilin, Chirovici Gh., Comănescu, Coșanek Aura, Crețoiu, Crețulescu, Cristoloveanu, D-na Delavrancea-Dona, D-na Filotti-Atanasiu, Florian D., Fonescu I., Georgescu Marin, Ghiață, Grant, Iacob Gh., Iliescu Aristid, Iliescu Gogu, Ioanid Ionel, Ioanid Pan, D-na Iordănescu, Ionescu-Doru D-na Jean Adela, Loghi Kimon, Lăzărescu Em., Mantu, Manea, Marin Filip, Mărculescu, Mirea G. D., Molda Paul, Mogoș, Murnu Ari, Neylies I., Nichita G., Pall Aug., Pătrașcu G., Petrescu Costin, Petrescu Dragoe, Popovici Gh. Popescu Ștefan, Serafim D., Severin. Poitevin-Scheletti Al., Simonidi, Steriad Jean, D-na Schweizer-Cumpănă, Strâmbu Ipolit, Stoenescu, Stoica D., Teișanu Mișu, Teodorescu-Romanați, Tomescu, Troteanu, Tincu, Verona A., Vermont N., Vintilescu A., Visconte, Zamfiropol-Dall.

Ca opere de *sculptură* s'au expus lucrări de:

Burcă, Călinescu, Dimitriu-Bârlad, Dimitriu George, Iordănescu, Iliescu Aristid, Marin Filip, Mateescu, Mățăoanu, Mirea D. D., Miclescu, Mihăilescu Const., Pavelescu-Dimo, Popoiu G., Severin.

(Vezi Anexele V)

In acest chip noul nostru program de activitate și-a luat cursul.

Domnilor Colegi,

Activitatea noastră externă s'a manifestat numai prin două conferinţe:

La 24 Ianuarie 1927 colegul nostru d. *Gh. Adamescu* a ţinut la Târgul-Mureş în palatul cultural al oraşului o cuvântare *despre unirea ţărilor române,* în urma chemării corpului didactic din localitate;

La 6 Noembrie 1927 colegul nostru d. *T. Speranţia* a făcut în Ateneul filial din Giurgiu conferinţa de inaugurare a seriei 1927—1928, vorbind despre *Teatru şi Religie.*

Cu acest prilej notăm că în cursul anului 1927 au funcţionat filialele noastre dela Oradea, Giurgiu şi Fălticeni.

Domnilor Colegi,

Conform obiceiului, vă prezentăm situaţia financiară a anului 1927 atât pe cea privitoare la bugetul Ateneului şi al fondului Esarcu cât şi cea privitoare la bibliotecă.

Situaţia financiară a „Ateneului Român“ în 1927

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Concerte, festivaluri, conferinţe cu plată.	900.000	1.506.500
2	Expoziţii . .	300.000	489.000
3	Locuri în loji la conferinţe.	5.000	4.770
4	Subvenţia Casei Regale. .	5.000	5.000
5	Vestiarul . . .	50.0000	50 000
6	Cupoane dela Efecte şi Acţiuni	100.000	— 1)
7	Taxa de 10% din fondul Exarcu	28.000	28.164
8	Dobânzi la depozite în numerar. . . .	20.000	42.514
9	Venitul fondului Constantinescu. .	50.000	56.910
10	Subvenţia Ministerului Instrucţiunii . .	1.000 000	1.000.000
11	Venituri eventuale	10.000	17.627
12	Venitul dela Succesiunea Coiciu. . . .	—	11.100
		2.468.000	3.211.585

No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Lefurile personalului . . .	438.910	438.816
2	Incălzitul . . .	300.000	244.906
3	Intreţinerea şi reparaţia localului . . .	75.000	278.661
4	Intreţinerea şi reparaţia mobilierului . .	75.000	104.928
5	Luminatul. . .	500.000	302.049
6	Cheltueli de cancelarie. .	10.000	4.131
7	Buletine şi imprimate . . .	200.000	11.670
8	Telefon	5 000	5.000
9	Oameni de control . . .	100.000	93.700
10	Impozite . . .	50.000	—
11	Asigurarea Palatului. . . .	30.000	35.950
12	Pensia viageră şi uzufructul moşiei Bogdana din Fălciu pentru Lungeanu şi Constantinescu	4 500	61.110
13	Jetoane de prezenţă pentru membri . . .	1.000	—
14	Serbări culturale şi participări . . .	20.000	2.664
15	Universitatea Ateneului . .	65.000	38.700
16	Imbrăcămintea servitorilor .	60.000	—
17	Neprevăzute . .	30.000	2) 101.992
18	Apa	—	50.546
		2.092.510	1.774.823

1) De încasat în anul 1928.

2) Din care 50.000 lei plătit pentru deschiderea expoziţiei retrospective în 1927.

Se vede din acet tablou că budgetul Ateneului a dat un surplus la încasări față de prevederi, la cari adăogându-se un minus la cheltueli, ajungem la un excedent de 1.436.765, care însă s'a întrebuințat în întregime la plata cheltuelilor de transformare împreună cu fondul disponibil din 1926, care era de 213.594 lei. Cu aceasta n'am achitat toate datoriile noastre, de oarece mai avem de plată încă circa 800.000 lei.

Situația financiară a „Bibliotecii Ateneului" în 1927

No. curent	VENITURI	SUME		No. curent	CHELTUELI	SUME	
		Votate	Realizate			Votate	Realizate
1	Subv. Comunei București . .	50.000	50.000	1	Plata personalului	281.100	258.000
2	Subv. Pref. de Ilfov.	30.000	30.000	2	Diferite materiale.	15.000	60.867
3	Subvenții dela diferite Prefecturi și comune din țară	88.000	28.500		[1])		
4	Ajutor din fondul general al Ateneului . .	128.100	—				
5	Subvenția Casei Școalelor.	—	910.000				
		296.100	1.018.500			296.100	318.867

1) Cheltuelile de luminat și încălzit sunt cuprinse in cheltuelile acestor capitole la budgetul Ateneului.

Din acest tablou se vede că a rezultat la budgetul Bibliotecii un excedent de 699.533 lei, care, în parte, s'a cheltuit în anul curent 1928, iar parte se va folosi la noile cheltueli când Biblioteca se va deschide în Noembrie 1928.

1 Martie 1927: Concert de binefacere dat de *«Consiliul național al femeilor române»*, cu concursul maestrului **G. Enescu** (vioară).
2 » » Concert **Anișoara Martac** (piano).
3 » » » *simfonic* (Beethoven), dirijat de **Herman Scherchen.**
5 » » Recital de pian dat de **Ernst Riemann.**
6 » » Concert *simfonic* (Beethoven) dirijat de **Alfred Alessandrescu.**
10 » » Concert *simfonic* (Festival Wagner) dirijat de **Alfred Alessandrescu.**
12 » » Concert **Lola Bobescu** (violonistă în etate de 6 ani).
13 » » » *simfonic* dirijat de **Mihail Jora.**
13 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
15 » » Concert de *balalaici* al *«Cercului studențesc ismailitean»*.
16 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
17 » » Recital de pian de **Karol Szreter**
19 » » Concert *Thibaud* (vioară).
20 » » » *Thibaud* (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **I. Nonna Otescu.**
20 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian.**
22 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției.
23 » » Concert **G. Enescu** (vioară).
24 » » Recital de violoncel dat de **E. Feuermann.**
26 » » Jubileul de 25 ani de carieră al artistului **I. Corăscu.**
17 » » Concert **E. Feuermann** (violoncel) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Mihail Jora.**
27 » » Producție de pian a elevelor **D-nei Lucreția Dr. Popovici-Pretorian.**
28 » » Concert **Miron Ionescu** (tenor liric).
31 » » » *simfonic* dirijat de **Alfonso Castaldi.**
1 Aprilie » » **Arthur Rubinstein** (piano).
4 » » » coral al soc. *«Smetana»* din Cehoslovacia.
5 » » » **Arthur Rubinstein** (piano).
6 » » » *Șezătoarea «Caselor Naționale».*
7 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano) cu acompaniamentul orchrstrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
9 » » Festivalul societății *Studenților din Basarabia.*
9 » » Concert **Arthur Rubinstein** (piano).
10 » » » *simfonic* dirijat de **Gil. Pleșoianu.**
11 » » *Festival Beethoven* organizat de Ministerul Instrucției
13 » » Concert **Jean Proșteanu** (vioară).
14 » » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
15 » » Concert **Oana Mariggi** (Moisiu) soprană.
16 » » » **Alma Moodie** (vioară).
17 » » **Alma Moodie** (vioară) cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei dirijate de **Alfred Alessandrescu.**
29 » » Concert **Edgar Istraty** (bas).
5 Mai » » *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni.**
7 » » Serbarea Asociației *«Fidac»*.
8 » » Concert *simfonic* dirijat de **Pietro Mascagni.**
11 » » » **Cecilia Stăncescu** (voce-piano)
15 » » » *simfonic* dirijat de **Herman Scherchen.**
18 » » » **Jean Proșteanu** (vioară).
19 » » » *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**

GEORGE RANETTI

Născut în Mizil — Octombrie 1875.
Ales membru al Ateneului Român la 7 Iunie 1923.
Decedat în Bucureşti la 2 Maiu 1928.

21	Mai	1927	Serbarea soc. «*Tinerimea Română*».
22	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
26	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
28	»	»	Concert **D-na M. Schina** (piano).
1	Iunie	»	Concert dat de «*Caşele Naţionale*» cu concursul d-lui **M. Vulpescu** (voce).
2	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.**
5	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Lucreţia Dr. Popovici-Pretorian.**
26	»	»	Producţie de piano a elevelor d-nei **Fotino.**
29	»	»	Serbarea de fine de an a *şcoalei* «*Carmen Sylva*».
2	Octombrie	»	Concert *simfonic* dirijat de **George Georgescu.**
9	»	»	» *simfonic* dirijat de **George Georgescn.**
16	»	»	» *simfonic* dirijat de **George Georgescu.**
22	»	»	» **Lola Bobescu** (vioară).
23	»	»	» *simfonic* dirijet de **George Georgescu.**
29	»	»	» **B Hubermann** (vioară).
30	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
30	»	»	Festival Soc. «*Cultul Patriei*».
6	Noembrie	»	Concert *simfonic* **Hermann Scherchen.**
7	»	»	» **Mischa Elman** (vioară).
8	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de **S. Nicolescu.**
10	»	»	» **Mischa Elman** (vioară).
11	»	»	» coral condus de **Şt. Stoicescu.**
12	»	»	» **Arthur Rubinstein** (piano).
13	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
15	»	»	» **Arthur Rubinstein** (piano).
20	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
28	»	»	» de harpă dat de **D-na S. Nicolescu-Kulibin.**
30	»	»	» **Anişoara Martac** (piano).
2	Decembrie	»	» **Fritz Kreisler** (vioară).
4	»	»	» *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
5	»	»	» **Fritz Kreisler** (vioară).
6	»	»	» *simfonic* al Soc. «*Muzica*» dirijat de **S. Nicolescu.**
9	»	»	» coral Soc. «*Cântarea României*» condus de **Marcel Botez.**
11	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermann Scherchen.**
13	»	»	» coral al Soc. «*Carmen*» condus de **I. Chirescu.**
14	»	»	Recital de pian de **Emil von Sauer.**
15	»	»	Concert *simfonic* dirijat de **Hermaun Scherchen** (solo de vioară de d-ra Cl. Christescu).
18	»	»	Festival dat de «*Societatea Funcţionarilor comerciali*».
22	»		*Concurs de datine* şi obiceiuri româneşti organizat de ziarul «*Universul*».
27	»	»	Concert *simfonic* (festival Wagner) dirijat de **Hermann Scherchen.**

(Vezi Anexele IV)

In sălile speciale au avut în cursul anului 1927, următoarele expoziţiuni:

Ianuarie	1927	sala	No.	1	(jos)	d. *Augustin Pall* (pictură).
»	»	»	»	2	»	» *Visconte* (pictură).
»	»	»	»	3	»	d-na *Eug. Atanasiu-Filotti* (pictură).
»	»	»	»	4	»	d-ra *Stela Rădulescu* (pictură).
»	»	»	»	5	»	d. *Savargin* (pictură).

Februarie 1927	sala	No.	1	(jos)	d-nii *Onofrei* (sculptură) şi *Ionescu-Paşcanu* (artă decorativă).
»	»	»	2	»	d na *L. Rechenberg* (pictură).
»	»	»	3	»	» *Gabriela Constantin* (pictură).
»	»	»	4	»	d. *Pejin* (Lt.-Colonel Jinga) (pictură).
»	»	»	5	»	» *Viorescu* (pictură).
»	»	»	6	»	d-na *Valeria Florescu* (pictură).
Martie	»	»	1, 2, 3	»	*Societatea «Tinerimea Artistică»*.
»	»	»	4	»	d. *Bilţius Traian* (pictură).
»	»	»	5	»	d-na *Şăineanu-Şerbănescu* (pictură).
»	»	»	6	»	Expoziţia fotografică a grupului: «*Dor de Munte*».
Aprilie	»	»	1, 2	»	d. *Medrea* (sculptură).
»	»	»	3	»	d-na *Ionescu-Bacaloglu* (pictură).
»	»	»	4, 5	»	Expoziţie decorativă a *şcoalei de Belle Arte din Lyon*, prin intermediul d-lui Costin Petrescu.
Mai	»	»	1, 2, 3	»	Expoziţia retrospectivă a lucrărilor pictorilor: Grigorescu, Luchian, Henţia, Alpar, Voinescu, Marinescu, etc.
Octombrie	»	»	3	»	d-ra *Noreanu* (pictură).
Noembrie	»	»	1	»	d. *Severin* (pictură şi sculptură).
»	»	»	2	»	d-na *Atanasiu-Filotti* (pictură).
»	»	»	3	»	d *Em. Lăzărescu* (pictură).
»	»	»	4	»	» *Em. Niculescu* (pictură).
Decembrie	»	»	1, 2	»	» *Kimon Loghi* (pictură).
»	»	»	3	»	d-na *M. Pilat-Brateş* (pictură).
»	»	»	4	»	» *Ananescu* (pictură).
»	»	»	5	»	d. *Şerbănescu* (pictură).

Domnilor Colegi,

In cursul anului 1927 s'a ţinut o singură adunare generală în ziua de 1 Iulie.

După citirea dării de seamă, au urmat discuţiuni asupra diferitelor chestiuni expuse într'însa.

S'a aprobat darea de seamă a comitetului şi raportul censorilor, dându-se descărcare pentru gestiunea anului 1926.

S'a votat budgetul Ateneului, al Fondului Esarcu şi al Bibliotecii.

(Vezi anexele I)

Domnilor Colegi,

Universitatea Ateneului şi-a început a VI-a serie a prelegerilor (1927), în ziua de 17 Ianuarie 1927, printr'o cuvântare a d-lui Ştefan C. Ioan, rectorul acestei Universităţii, şi a continuat după următorul program:

D. **Dr. Manicatide**: *Chestiuni sanitare* (17, 24, 31 Ianuarie).
D. **D. Pompeiu**: *Valoarea practică a ştiinţei* (7, 14, 21, 28 Februarie, 7, 14, 21, 28 Martie, 4 Aprilie).
D. **I. A. Basarabescu**: *Lecturi din scrierile sale* (18, 25 Ianuarie, 1, 8, 15, 22 Februarie).
D. **Constant Georgescu**: *Producţie şi consumaţie* (1, 15, 22, 29 Martie, 5 Aprilie).
D. **Dragomir Hurmuzescu**: *Din viaţa marilor învăţaţi ai lumii* (19, 26 Ianuarie, 2 Februarie).
D. **A. Popovici-Bâznoşeanu**: *Organe cu funcţiuni diferite* (2, 9 Martie).
D. **D. Călugăreanu**: *Mediul intern* (16, 23 Martie).
D. **C. Stătescu**: *Intrebuinţarea raxelor X în ştiinţă, medicină şi technică* (30 Martie, 6 Aprilie).
D. **Ştef. C. Ioan**: *O excursiune în Nordul Afrieei* (20 Ianuarie), *Propagandă: public şi vorbitor* (27 Ianuarie).
D. **Mihail Dragomirescu**: *Capo d'opere literare* (3, 9, 17, 24 Februarie).
D. **I. B. Bobescu**: *Poezia lui D. Bolintineanu* (10 Martie).
D. **Th. D. Sperantia**: *Producţiuni literare populare române şi străine* (17, 24, 31 Martie, 7 Aprilie).
D. **Nicolae Bălănescu**: *Muncă şi sindicalism* (21, 28 Ianuarie, 4, 11, 18, 25 Februarie, 4, 11, 18, 25 Martie, 18 Aprilie).
D. **Aurel M. Eliescu**: *Energie naţională* (26 Martie, 2 Aprilie).
D. **I. B. Bobescu**: *Fragment din opera socială a lui Mihail Kogălniceanu* (10 Decembrie), *Influenţa culturii greceşti în ţările române înainte de Regulamentul organic* (17 Decembrie).

Seria VII a prelegerilor pentru anul 1927—1928:

D. **P. Georgescu-Rahtivan**: *Istoria artelor* (8, 15 Decembrie).
D. **N. Bălănescu**: *Probleme economice: Muncă şi capital* (9, 16 Decembrie).
D. **Dragomir Hurmuzescu**: *Aplicaţiuni ştiinţifice* (10, 17 Decembrie).
D. **I. B. Bobescu**: *Din trecutul neamului* 5, 12 Decembrie).
D, **Th. D. Sperantia**: *Inceputurile literare în străinătate şi la noi* (6. 13 Decembrie).
D. **C. Stătescu**: *Tehnica iluminatului* (7, 14 Decembrie).

In sala Universităţii noastre s'a ţinut în lunile Ianuarie, Februarie şi Martie *cursuri de limba engleză* organizate de «Societatea anglo-română» şi de «Amicii Statelor Unite».

Tot acolo s'a ţinut în Maiu *Adunarea generală a Sindicatului artelor frumoase.*

Domnilor Colegi,

Avem mulţumirea a nota în darea de seamă a anului expirat că s'a început activitatea cea nouă pe care am dorit-o cu toţii şi am pregătit-o prin nouile transformări în arhitectura palatului nostru.

In ziua de 26 Decembrie 1927, s'a făcut inaugurarea

nouilor săli printr'o serbare specială ținută în sala cea mare a Ateneului.

In fața unui public numeros și ales, d. Președinte *Dr. C. Angelescu* a rostit un discurs de deschidere, urmat de de o cuvântare istorică a colegului nostru d. *Gh. Adamescu.* Corul Societății «Carmen» a cântat *Imnul național* și mai multe *colinde.*

(Vezi Anexele I)

După aceea invitații s'au coborît și au vizitat sala Bibliotecii și apoi sălile din subsol: cele două cinematografe și sălile de expoziție.

In aceste săli s'a organizat o *expoziție retrospectivă*, menită să dea o idee despre desvoltarea artelor plastice în țara noastă în ultimii 50 de ani.

S'a expus în rotonda *centrală* lucrări ale pictorilor decedați:

Aman Teodor, Andreescu I., Alpar J. (Paraschivescu), *Angelescu-Ange, Adjukiewicz Tadeu, Balomir, Baltazar A., Bănulescu, Belet, Buicliu, Constantin Ilie, Dan M., Dimitriu Horațiu, Djuvara A, Eliescu, Ghica Eug., Grigorescu N., Grimani, Hârlescu, Henția Sava, Henția Al., Ioanid G., Jiquidi, Lapaty, Leca, Lemeni, Livaditti, Luchian, Marinescu D., Mihăilescu D., Negulici, Obedeanu Oscar, Panaiteanu, Pascali, Petrescu Ilie, Pompilian, Popp Mișu, Rosental, Romano Al., Szatmari, Sperlich, Șoldănescu, Stahi, Stăncescu C., Ștefănescu M., Tătărescu G., Tintoreanu, Trenk, Ulpian, Valenștein, Verusi, Voinescu Eugen.*

In galeria *circulară* s'au expus opere ale artiștilor în viață:

Aburel, Alexandrescu Titus, Aricescu, Artachino, Basarab L., Becu, Biciowschi. Băeșu, Bednaric, Biju, Bălțatu, Băncilă, Bardasare, Barbu Elena, Bordenache, Bulgăraș P., Brăescu, Burada, Burghelea. Catargi, Catilin, Chirovici Gh., Comănescu, Coșanek Aura, Crețoiu, Crețulescu, Cristoloveanu, D-na Delavrancea-Dona, D-na Filotti-Atanasiu, Florian D., Fonescu I., Georgescu Marin, Ghiață. Grant, Iacob Gh., Iliescu Aristid, Iliescu Gogu, Ioanid Ionel, Ioanid Pan, D-na Iordănescu, Ionescu-Doru D-na Jean Adela, Loghi Kimon, Lăzărescu Em., Mantu, Manea, Marin Filip, Mărculescu, Mirea G. D., Molda Paul, Mogoș, Murnu Ari, Neylies I., Nichita G., Pall Aug., Pătrașcu G., Petrescu Costin, Petrescu Dragoe, Popovici Gh. Popescu Ștefan, Serafim D.. Severin. Poitevin-Scheletti Al., Simonidi, Steriad Jean, D-na Schweizer-Cumpănă, Strâmbu Ipolit, Stoenescu, Stoica D., Teișanu Mișu, Teodorescu-Romanați, Tomescu, Troteanu, Tincu, Verona A., Vermont N.. Vintilescu A., Visconte, Zamfiropol-Dall.

Ca opere de *sculptură* s'au expus lucrări de:

Burcă, Călinescu, Dimitriu-Bârlad, Dimitriu George, Iordănescu, Iliescu Aristid, Marin Filip, Mateescu, Mățăoanu, Mirea D. D., Miclescu, Mihăilescu Const., Pavelescu-Dimo, Popoiu G., Severin.

(Vezi Anexele V)

In acest chip noul nostru program de activitate și-a luat cursul.

Domnilor Colegi,

Activitatea noastră externă s'a manifestat numai prin două conferinţe:

La 24 Ianuarie 1927 colegul nostru d. *Gh. Adamescu* a ţinut la Târgul-Mureş în palatul cultural al oraşului o cuvântare *despre unirea ţărilor române*, în urma chemării corpului didactic din localitate;

La 6 Noembrie 1927 colegul nostru d. *T. Speranţia* a făcut în Ateneul filial din Giurgiu conferinţa de inaugurare a seriei 1927—1928, vorbind despre *Teatru şi Religie*.

Cu acest prilej notăm că în cursul anului 1927 au funcţionat filialele noastre dela Oradea, Giurgiu şi Fălticeni.

Domnilor Colegi,

Conform obiceiului, vă prezentăm situaţia financiară a anului 1927 atât pe cea privitoare la bugetul Ateneului şi al fondului Esarcu cât şi cea privitoare la bibliotecă.

Situaţia financiară a „Ateneului Român" în 1927

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Concerte, festivaluri, conferinţe cu plată.	900.000	1.506.500
2	Expoziţii . .	300.000	489.000
3	Locuri în loji la conferinţe.	5.000	4.770
4	Subvenţia Casei Regale. .	5.000	5.000
5	Vestiarul . . .	50.0000	50 000
6	Cupoane dela Efecte şi Acţiuni	100.000	— [1])
7	Taxa de 10% din fondul Exarcu	28.000	28.164
8	Dobânzi la depozite în numerar. . . .	20.000	42.514
9	Venitul fondului Constantinescu . .	50.000	56.910
10	Subvenţia Ministerului Instrucţiunii . .	1.000 000	1.000.000
11	Venituri eventuale	10.000	17.627
12	Venitul dela Succesiunea Coiciu. . . .	—	11.100
		2.468.000	3.211.585

No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Lefurile personalului . . .	438.910	438.816
2	Incălzitul . . .	300.000	244.906
3	Intreţinerea şi reparaţia localului . . .	75.000	278.661
4	Intreţinerea şi reparaţia mobilierului . .	75.000	104.928
5	Luminatul . . .	500.000	302.049
6	Cheltueli de cancelarie . .	10.000	4.131
7	Buletine şi imprimate . . .	200.000	11.670
8	Telefon	5 000	5.000
9	Oameni de control . . .	100.000	93.700
10	Impozite . . .	50.000	—
11	Asigurarea Palatului. . . .	30.000	35.950
12	Pensia viageră şi uzufructul moşiei Bogdana din Fălciu pentru Lungeanu şi Constantinescu	4 500	61.110
13	Jetoane de prezenţă pentru membri . . .	1.000	—
14	Serbări culturale şi participări . . .	20.000	2.664
15	Universitatea Ateneului . .	65.000	38.700
16	Imbrăcămintea servitorilor .	60.000	—
17	Neprevăzute . .	30.000	[2]) 101.992
18	Apa	—	50.546
		2.092.510	1.774.823

1) De încasat în anul 1928.

2) Din care 50.000 lei plătit pentru deschiderea expoziţiei retrospective în 1927.

Se vede din acet tablou că budgetul Ateneului a dat un surplus la încasări față de prevederi, la cari adăogându-se un minus la cheltueli, ajungem la un excedent de 1.436.765, care însă s'a întrebuințat în întregime la plata cheltuelilor de transformare împreună cu fondul disponibil din 1926, care era de 213.594 lei. Cu aceasta n'am achitat toate datoriile noastre, de oarece mai avem de plată încă circa 800.000 lei.

Situația financiară a „Bibliotecii Ateneului" în 1927

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate	No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Subv. Comunei Bucureşti . .	50.000	50.000	1	Plata personalului	281.100	258.000
2	Subv. Pref. de Ilfov.	30.000	30.000	2	Diferite materiale.	15.000	60.867
3	Subvenții dela diferite Prefecturi şi comune din țară	88.000	28.500		[1]		
4	Ajutor din fondul general al Ateneului . .	128.100	—				
5	Subvenția Casei Şcoalelor.	—	910.000				
		296.100	1.018.500			296.100	318.867

[1] Cheltuelile de luminat şi încălzit sunt cuprinse in cheltuelile acestor capitole la budgetul Ateneului.

Din acest tablou se vede că a rezultat la budgetul Bibliotecii un excedent de 699.533 lei, care, în parte, s'a cheltuit în anul curent 1928, iar parte se va folosi la noile cheltueli când Biblioteca se va deschide în Noembrie 1928.

Situaţia financiară a fondului „Exarcu" în 1927

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate	No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Chirii	305.000	341.500	1	Rata Creditului Urban . .	17.000	13.108
2	Dividende. . .	40.000	21 058	2	Salarii	15.000	16.400
3	Cupoane . . .	5.000	— 1)	3	Intreţinerea şi reparaţia localului . . .	12.000	1.382
				4	Asigurarea clădirei.	4.000	4.300
				5	Luminatul . .	3.000	2.396
				6	Combustibil .	4.000	— 2)
				7	Impozite . . .	12.000	43.340
				8	Neprevăzute .	5.000	—
		350.000	362.558			72.000	80.926

1) De încasat în 1928.

2) Costul combustibilului intră în cheltuelile pentru încălzitul palatului Ateneului Român.

De aci se vede că a rezultat un excedent de 281.632 lei. Este primul an după răsboiu când bugetul fondului Exarcu se prezintă cu excedent. Suma realizată ne va permite să începem chiar din anul curent 1928 a aplică dispoziţiile testamentului regretatului nostru predecesor, adică a da premii pentru opere de artă şi a cumpără opere de artă spre a îmbogăţi colecţiunea care-i poartă numele.

Comitetul Ateneului Român

RAPORTUL CENSORILOR

Domnilor Membri şi Colegi,

Cercetând registrele de venituri şi cheltueli ale Societăţii Ateneului Român în anul 1927, am constatat că sumele înscrise corespund în totul cu scriptele şi actele justificative.

In consecinţă, vă rugăm Domnilor Membri şi Colegi, a da descărcarea cuvenită comitetului asupra gestiunii anului 1927 care a fost găsită în regulă la verificarea făcută.

Censori: **G. D. MIREA**, **C. MICULESCU**, **TH. D. SPERANTIA**

ANEXE

I

PROCESE-VERBALE

1.

PROCES-VERBAL

Şedinţa dela 24 Iunie 1927 a Adunărei Generale a Ateneului Român

Astăzi 24 Iunie 1927 **subsemnaţii**: *Dr. C. Angelescu, Tr. Djuvara, Gr. Călinescu, C. Miculescu, Gr. Trancu-Iaşi, E. Severin, Gh. Adamescu, Drag. Hurmuzescu, Gh. C. Dragu, I. A. Bassarabescu, I. B. Bobescu, A. Popovici-Bâsnoşanu, Dr. Mina Minovici, N. Bălănescu, Gh. D. Creangă, A. M. Eliescu, G. D. Mirea,* fiind convocaţi în Adunare generală anuală ordinară pentru orele 5 ½ p. m. în Palatul soc Ateneului Român şi constatând că la convocare n'au răspuns numărul de membri activi cerut pentru prima convocare de art. 19 din statutele soc. Ateneului pentru a se putea trece la lucrările ordinei de zi anunţate, am decis o nouă convocare pentru ziua de 1 Iulie 1927 orele 4 ½ p. m, în Palatul Ateneului, când adunarea generală anuală se va ţine cu oricare ar fi numărul membrilor prezenţi.

(Urmează semnăturile)

2.

PROCES-VERBAL

Şedinţa Adunărei Generale 1 Iulie 1927,

ora $4^{1}/_{2}$ p. m.

Ordinea de zi:

1. Darea de seamă a comitetului pe anul 1926;
2. Discuţiuni eventuale;
3. Raportul censorilor pe 1926;
4. Descărcarea comitetului de gestiunea sa;
5. Budgetul pe 1927.

Adunarea este prezidată de D-l *Prof. Dr. C. Angelescu*, Preşedintele Ateneului Român. *Secretar D-l Gh. Adamescu.* Membrii prezenţi, Domnii: *Ştefan C. Ioan, Prof. Dr. A. Obregia, Prof. Dr. Mina Minovici, Gr. Antipa, Gh. C. Dragu, Trandafir Djuvara, Gh. D. Mirea, N. Bălănescu, C. Nottara, Marin Ştefănescu, I. Fonescu, Th. D. Sperantia, A. Popovici-Bâznoşanu, I. B. Bobescu, I. Livescu.*

Inainte de a intrà în ordinea de zi, D-l **Prof. Dr. Mina Minovici,** cerând cuvântul, spune că crede că este în asentimentul Ateneiştilor prezenţi, exprimând călduroase felicitări D-lui Prof. Dr. C. Angelescu, Preşedintele Ateneului Român, pentru revenirea D-sale în fruntea Departamentului Instrucţiunii.

D-l **Prof. Dr. C. Angelescu** mulţumeşte pentru felicitările aduse şi asigură că, aflându-se din nou la Ministerul Instrucţiunii, va căutà, caşi de rândul cellalt, să acorde o

deosebită solicitudine Ateneului Român. pentruca această Instituţiune de înaltă cultură să poată din ce în ce să progreseze. Va acordà tot sprijinul Bibliotecii Ateneului Român, pentruca să poată funcţionà în condiţiuni cât mai mulţumitoare, ea fiind necesară populaţiunii Capitalei lipsită de biblioteci, unde marele public doritor de cultură să aibă acces fără deosebire de clase sociale.

Speră să poată îmbogăţì în curând această Bibliotecă, încă în formaţiune, cu vreo 20.000 volume, în limba engleză, cum şi cu câteva mii de volume în limba italiană, — Ateneul ca instituţie culturală, urmând neapărat să se intereseze de toate manifestaţiunile culturale şi să se ţie în curent cu publicaţiile ce apar în diferite limbi străine.

D-l **Prof. Dr. Alex. Obregia** adresează şi D-sa colegiale felicitări D-lui Preşedinte al Ateneului pentru demnitatea de Ministru ce din nou ocupă şi călduroase mulţumiri ale Ateneului pentru serviciile preţioase ce a adus Ateneului în calitatea sa de Preşedinte, salvând Palatul Ateneului din starea deplorabilă, în care se găseà acum câţiva ani, înainte de alegerea sa ca Preşedinte al acestei Instituţiuni. Pe lângă îmbunătăţile materiale făcute, D-sa caută să-i dea zilnic noui îndrumări pe tărâmul cultural şi artistic.

D-l **Trandafir Djuvara** crede că este în asentimentul colegilor aducând mulţumiri Comitetului Ateneului pentru aducerea la îndeplinire a dezideratului exprimat în Adunarea Generală din anul trecut şi anume prin punerea la locul de onoare al bustului lui C. Exarcu, acel Ateneist care s'a străduit atât de mult pentru realizarea acestui templu de cultură, o podoabă a României Mari.

D-l **Gh. C. Dragu** exprimă şi D-sa felicitări şi mulţumiri D-lui Preşedinte pentru interesul ce poartă Instituţiunii Ateneului şi totdeodată crede că este în nota generală aducând mulţumiri colegului, D-l Arhitect I. Fonescu, pentru priceperea şi sârguinţa depusă în nouile transformări ce s'au efectual Palatului Ateneului în aceşti din urmă ani.

D-l **Nicolae Bălănescu** aduce şi D-sa mulţumiri Comitetului Ateneului pentru solicitudinea arătată filialelor Ateneului şi aduce în special recunoştinţa Ateneului filiala Giurgiu, al cărui Preşedinte este D-sa, şi crede că e bine ca prin delegaţiuni să se participe la manifestaţiunile culturale ale acestor filiale, ţinându-se conferinţe de membrii Ateneului Român, în centrele importante ale României Mari.

In ceeace priveşte, apoi, Universitatea Ateneului Român, D-sa socoteşte că ea a adus reale servicii pe tărâmul cultural. Işi permite totuşi a semnalà că ar fi nevoie să

se facă încă o mai întinsă publicitate acestei Universităţii pe lângă aceiace s'a făcut până în prezent; şi nu se îndoieşte că D-l Rector al acestei Universităţi, de acord cu Comitetul Ateneului, va căutà să lărgească din ce în ce sfera publicităţii, în interesul de a o face cât mai cunoscută în toate straturile sociale. iar cursurile să poată fi frecuentate de un public numeros. D-sa crede asemenea că ar fi bine să se facă dări de seamă a conferinţelor ce se ţin anual la Ateneu şi ca cele mai multe să se tipărească, fiind instructive.

D-l **Prof. Dr. C. Angelescu,** Preşedintele Ateneului, răspunzând D-lui N. Bălănescu, îi mulţumeşte pentru cuvintele exprimate şi îndemnurile folositoare pentru activitatea Ateneului Român.

D sa crede că ar fi bine ca să existe o conducere unitară a tuturor societăţilor de cultură între cari intră şi Ateneul.

D-l **Gr. Antipa** exprimă părerea că ar fi bine ca ateneiştii să se ocupe cu formarea filialelor Ateneului în toate unghiurile Ţării şi să se alcătuiască o comisiune dintre ateneişti, care să ia iniţiativă şi să dea îndrumări.

D-l **Marin Ştefănescu** crede că Ateneele populare din Bucureşti, create în ultimul timp, au dorinţa să aibă un program unitar şi că ar fi bine ca ele să lucreze sub auspiciile Ateneului Român. In acest scop ar fi nimerit o convocare a tuturor Preşedinţilor Ateneelor populare, reuniune din care va ieşì cu siguranţă soluţiunea îndrumărilor culturale ce urmează a se da acestor Atenee populare.

D-l **Preşedinte al Ateneului Român** se raliază la cele spuse de D-l Marin Ştefănescu.

Intrându-se apoi în ordinea de zi se dă citire «Dării de seamă a Ateneului» pe anul 1926.

D-l **Th. D. Sperantia** (censor) dă citire raportului censorilor, care se aprobă.

Se dă în urmă descărcarea Comitetului de gestiunea sa pe anul 1926.

D-l **Gh. Adamescu** (secretar al biuroului) dă citire bugetului Ateneului Român pe anul 1927, care se aprobă cu modificările următoare: *a)* majorarea cifrei dela capitolul personalului, sporindu-se cu începere dela 1 Iulie 1927 lefurile personalului cu 25 % şi *b)* majorarea cu 30.000 lei a sumei prevăzută în budget pentru plata lecţiunilor profesorilor Universităţii Ateneului. Citeşte apoi, budgetul Bibliotecii Ateneului, care se aprobă cu modificarea majorărei cifrei pentru plata personalului şi în urmă dă citire

budgetului fondului C. Exarcu. D-l *Gh. Adamescu* crede că va fi în anul acesta un excedent, care va da putința de a se îndeplinì unele dispozițiuni din testamentul defunctului Exarcu, ca: cumpărarea de obiecte de artă, etc.

D-l **Gh. C. Dragu** crede că ar fi bine ca, în darea de seamă a anului viitor, să figureze și un tablou de averea imobilă și mobilă a Ateneului.

D-l **Șt. C. Ioan**, Vice-Președinte al Ateneului Român, luând cuvântul mulțumește pentru elogiile ce i s'au adus ca conducător al Universității Ateneului și asigură că va face totul pentru propășirea acestei Universități, care timp de aproape șease ani, a dat roade folositoare în domeniul cultural.

(Urmează semnăturile).

ANEXE

II

DISCURSURI

1.

COMEMORAREA CENTENARULUI LUI M. BERTHELOT

4 Decembrie 1927

Discursul D-lui Profesor Dr. C. Angelescu

Ministrul Instrucţiunii şi Preşedintele Ateneului Român

Printre toate creaţiunile spiritului omenesc, ştiinţa are desigur o însemnată particularitate. Mai mult decât orice altă manifestaţiune omenescă, ea este universală. Descoperirile oamenilor de ştiinţă devin patrimoniul umanităţii; ele trec, îndată după producerea lor, hotarele strâmte, pe care şi le-au tras oamenii şi statele, şi-şi revarsă binefăcătoarele lor efecte asupra omenirii întregi, contopind toate naţiunile într'o largă confraternitate, unită în avântul ei pentru răspândirea luminii, pentru aflarea adevărului, pentru lămurirea mijloacelor care să-i asigure cucerirea binelui obştesc.

Egală de o potrivă întru folosirea progresului ştiinţei, omenirea este de o potrivă solidară întru glorificarea apostolilor ei.

Ceeace a fost pământesc şi trecător în făptura marelui Marcelin Berthelot, odihneşte astăzi somnul de veci în cripta Pantheonului gloriilor naţiunii franceze. Ceeace a fost însă în el de esenţă divină, opera lui ştiinţifică, ne-a rămas şi ne aparţine astăzi tuturor. Măreţul dar pe care el ni l-a hărăzit, ne impune sacre datorii de recunoştiinţă: de aceea, astăzi, tânăra ştiinţă română, modestă slujitoare a altarului ştiinţei universale, îşi aprinde candela la căpătâiul marelui savant şi se închină înaintea memoriei lui.

Alţii vor arăta serviciile strălucite pe care le-a adus Berthelot ştiinţei şi umanităţii, paşii uriaşi pe care ştiinţa călăuzită de el i-a făcut, perspectivele uimitoare pe care el i le-a deschis.

Activitatea ştiinţifică a lui Berthelor s'a cristalizat într'o operă uriaşe, care, examinată astăzi în perspectiva timpului, ne impune admiraţie şi respect. Vastă şi variată, ea începe cu lucrări de cea mai extremă şi meticuloasă specializare, spre a se ridica pe culmile cele mai înalte ale sintezelor filosofice. Spirit scrutător, inventiv şi generalizator, luminător de colţuri obscure şi deschizător de drumuri noui, el trebue rânduit astăzi printre geniile universale, creatoare de ştiinţă, alături de un Lavoisier şi de un Pasteur. Termochimia şi sinteza corpurilor organice vor constitui, în toate timpurile, piedestalul nemuririi acestui uriaş al cugetării omeneşti şi al geniului Franţei.

Berthelot a dat el însuşi formularea cea mai exactă şi mai clară a descoperirii sale de căpetenie, a sintezei organice:

«Domeniul în care sinteza chimică exercită puterea ei creatoare e mai mare decât domeniul naturei actualmente realizată», — spunea el, şi: «Chimia crează obiectul său», — zicea dânsul. Geniul lui se caracteriză deci prin puterea creatoare; alţi savanţi au smuls naturii secretele pe care ea le ţinea ascunse; Berthelot i-a smuls însuşi apanajul creaţiunii.

Servitori în templul culturii, din care năzuim să împărtăşim lumină cât mai curată şi cât mai multă poporului nostru, ne închinăm în faţa strălucirii acestui geniu, cu convingerea că comemorarea omului şi a epocei lui, că evocarea unei pagini glorioase din istoria progresului omenirii este nu numai o datorie de recunoştinţă şi de pietate, dar şi o lecţiune de adâncă morală educatoare pentru generaţiile care ne ascultă.

Monsieur le Ministre,

Parmi les grands savants du dix-neuvième siècle, celui qui créa la synthèse organique et établit les lois de la thérmochimie. le nom de Marcelin Berthelot brille d'un éclat particulier.

Explorateur de l'inconnu, Marcelin Berthelot a realisé dans le domaine scientifique des decouvertes qui ont changé la face du monde. En étudiant le mystère de la matière et en cherchant les problèmes dont la solution commande l'évolution humaine, Marcelin Berthelot a doté l'humanité de moyens puissants, qui ont enrichi le patrimoine de la civilisation.

En prononçant le nom de Marcelin Berthelot c'est

l'image radieuse de la France qui parait devant nous, de cette France qui a toujours lutté pour l'affranchissement de l'esprit humain et mis sa noble épée au service du droit et de la civilisation des peuples.

Les délégués des toutes les nations ont glorifié à Paris le pays et l'homme de génie, qui firent tant pour la science universelle.

La Roumanie s'empresse d'exprimer ses hommages d'admiration et de reconnaissance pour l'oeuvre du savant et pour le pays dont le flambeau éclaire le monde.

Aux hommages d'admiration que les représentants de la culture roumaine expriment par ma voix à l'oeuvre de l'homme de genie qui fut Marcelin Berthelot, je suis heureux de pouvoir témoigner cette fois-ci comme toujours la profonde reconnaisance que nous avons pour la France à laquelle nous lie non seulement la communauté d'origine et de race, mais aussi la communauté de sentiments, de coeur et de pensées.

Nous n'oublierons pas, Monsieur le Ministre, que notre culture, toute française, a été puisée dans vos écoles et que notre intelligence a été éclairée par votre esprit.

Nous n'oublierons pas que vos admirables soldats sont venus dans notre pays verser leur sang et mourir pour notre unité nationale.

Permettez-moi donc, Monsieur le Ministre, qu'à l'occasion de cette commémoration du génie français, d'associer au nom du grand savant, le pays qui s'honore de le compter parmi ses illustres représentants et d'exprimer nos voeux les plus chaleureux pour la grande et noble nation, source intarissable des grands hommes et des grandes idées.

2.

Discursul d-lui Dr. A. Obregia la sărbătorirea d-lui Dr. Gerota, membru al Ateneului Român.

Mult stimate și iubite coleg, Profesor Gerota,

Fericit și onorat mă simt a vorbi în numele Societății Ateneului Român aci, în sala noastră mare de festivități. Cu plăcere deosebită o deschidem larg spre a sărbători, în D-ta, pe unul din cei mai distinși colegi ai noștri; cu bucurie adâncă participăm la această sărbătorire și cu cea mai călduroasă dragoste ne asociem la frumoasele felicitări și urări ce ți se aduc.

Mie personal, scumpe amic și coleg, îngădue să mai adaog câteva cuvinte, să subliniez frumuseța momentului ce trăim; să salut această măreață adunare, prezidată de una din cele mai distinse și iubite figuri ale vieței noastre culturale și politice: Generalul C. Coandă, care încă dela războiul neatârnărei și-a pus toată viața, cu nestrămutat devotament, în slujba Patriei și împlinindu-și datoria la tribuna prezidențială a Senatului, a stropit-o cu propriul său sânge, în urma celui mai mișelesc atentat.

Ai o mare și frumoasă parte, scumpe coleg, la opera care permite ca azi să vedem aci prezidând pe Generalul Coandă, așa de voios și sănătos, pentru fericirea noastră și a Țărei întregi.

Mai cer voie, iubite amice, să te salut ca vechiu și distins conferențiar și să subliniez că mai ales seria D-tale de conferinți și publicații contra *corsetului* a dat rezultate depline și binefăcătoare. Privește sexul frumos, așa de bine reprezintat aci, te-a ascultat, și, eliberat de cătușele corsetului, dovedește prin sănătatea și frumusețea sa cât de

adevărate erau expunerile D-tale elocvente asupra rolului vătămător, ce avea acel instrument de tortură.

Ca profesor mai vechiu, simt, scumpe coleg, şi îndeplinesc bucuros datoria a arăta câtă metodă, ştiinţă şi conştiinţă pui la îndeplinirea misiunei D-tale de Profesor al Facultăţii noastre de Medicină. Numele D-lale, tot mai mult preţuit în Ţară şi Străinătate pentru atâtea frumoase şi originale lucrări, este citat ca un exemplu al omului de ştiinţă, care pune nobila misiune de a răspândi şi înălţa lumina, mai presus ca orice, chiar cu jertfa vieţii sale însăşi.

Da, cu jertfa vieţii, căci pentru a cita numai un exemplu, toţi ştim că ai fost unul din primii în Ţară, care ai adus aparate Roentgen şi ai lucrat neîntrerupt cu ele, pentru binele ştiinţei şi bolnavilor, dar ai rămas cu răni grele, şi cu un deget pierdut.

Şi acum ating capitolul cel mai mare şi mai sublim al activităţii D-tale: ajutorarea omenirii suferinde.

Câte tratamente admirabile, câte vindecări miraculoase ai desăvârşit, puţini le ştiu. Câţiva din cei de faţă vor spune cuvântul lor din inimă dreaptă şi recunoscătoare. Eu voiu stărui numai asupra faptului că spre a completa această activitate ai realizat sanatoriul, care e cel mai bun şi mai bine organizat şi condus din toate câte le avem în Ţară. Dacă n'ai fi realizat decât această operă, care va trăi şi-ţi va perpetua numele, şi încă ai rămâne fruntaş între celebrităţile noastre medicale. Dar e mai mult. In acest aşezământ capacitatea D-tale, hărnicia neobosită, înfăptueşte zilnic minuni în ştiinţa şi arta chirurgicală.

Dar n'am spus decât o mică parte din cât ar trebui. Mai rămâne mult de spus pentru alţii. Totuşi un lucru trebue s'adaog. Mai presus decât admirabila D-tale artă, ştiinţă şi vrednicie, este inima nobilă şi compătimitoare, care aduce, cu o discreţie neîntrecută, atâtea acte de generoasă ajutorare, de sublimă dezinteresare, faţă cu suferinzii sărmani, faţă cu colegii, faţă cu atâtea fiinţi azi salvate, numai graţie ştiinţei şi generozităţii D-tale.

Cred că e mai mult decât trebue, ca inimele noastre pline de iubire, admiraţie şi entuziasm să-ţi strige: să trăeşti mulţi ani fericiţi, iubite coleg Gerota, şi să te bucuri de frumoasele rezultate a unei vieţi de muncă şi vrednicie.

3.

DISCURSUL D-lui Dr. C. ANGELESCU

rostit în ziua de 26 Decembrie 1927 cu prilejul inaugurării noilor săli ale Ateneului.

Opera lui Exarcu capătă astăzi o nouă consacrare.

Conceput acum 5 decenii, ca templu al culturii naționale, Ateneul român și-a îndeplinit cu prisosință în acest timp rolul ce i-a fost destinat.

Depe tribuna acestui măreț palat a răsunat glasul celor mai iluștri conferențiari, pe care i-a produs inteligența românească; aci au avut loc cele mai de seamă manifestări literare, științifice și artistice, cari au contribuit în largă măsură la înălțarea sufletului românesc și la purificarea gustului marelui public: aci, în momentele mari ale neamului ca și în momentele de restriște trecătoare, și-au dat expresie, prin vocea autorizată a înaintașilor noștri, sentimentele calde și vibrătoare ale patriotismului celui mai luminat.

Ateneul și-a deschis totdeauna larg porțile lui și a dat acces tuturor exponenților culturii naționale sub toate manifestațiunile ei; a fost depozitarul tuturor gloriilor noastre trecute, prin amintirile pe cari le evocă și ecoul ce trezește în suflete; el a fost altarul la care a oficiat preoții culturii naționale; el a fost focarul de unde s'a radiat lumina binefăcătoare ce s'a întins în unde depărtate, încălzind tot ce a fost idee, tot ce a fost simțire românească.

Pentru marile servicii pe care Ateneul român le-a adus culturii românești, trebue să păstrăm o adâncă recunoștință memoriei lui Exarcu, al cărui nume va rămânea deapururea legat de zidurile acestui templu.

Astăzi, Ateneul își lărgește sfera activității sale.

Continuând să dea adăpost tuturor reprezentanților

de seamă ai literaturii, ai ştiinţei şi ai artelor, el voeşte în acelaşi timp să dea expresie noilor trebuinţe ale timpului şi să contribue în largă măsură atât la consolidarea neamului, cât şi la propăşirea lui în viitor.

Răspândirea culturii cât mai intens şi cât mai profund în toate straturile societăţii şi impunerea ţării noastre ca factor de cultură şi de civilizaţiune în acest colţ al lumii, cer din partea organelor chemate să dea îndrumări şi să ajute această acţiune de transformare şi de înălţare a ţării, ca ele să sprijine toate instituţiunile care tind să realizeze acest scop.

Ministerul instrucţiunii, urmărind acest program cultural, a dat tot ajutorul său Ateneului român, pentru ca el să-şi poată îndeplini marele său rol cultural.

Prin noile creaţiuni ce Ateneul inaugurează astăzi, prin biblioteca ce deschide marelui public, prin cinematografele culturale, prin manifestaţiunile artistice ce voeşte să patroneze, Ateneul înţelege să-şi lărgească domeniul său şi să-şi dea cât mai mult obolul pentru desvoltarea culturală a poporului nostru.

Spre a duce însă la bun sfârşit această operă de cel mai înalt şi mai curat patriotism, facem apel călduros şi la toţi bunii Români, luminaţi şi devotaţi întăririi şi propăşirii neamului şi-i rugăm să ne dea tot sprijinul, tot concursul lor.

4.

DISCURSUL D-lui GH. ADAMESCU

la inaugurarea noilor săli ale Ateneului la 26 Decembrie 1927

Peste câteva săptămâni se vor împlini tocmai 63 de ani de când a luat ființă «Ateneul Român» prin seria de conferințe începută în seara de 28 Ianuarie 1865. Este, adică, afară de Asociațiunea transilvană pentru cultură și iteratură, cea mai veche instituție românească de cultură ce există azi pe pământul românesc.

Un mănunchiu de vreo 40 de persoane, unele din ele personalități strălucite în politică, în știință, în economia politică, în jurisprudență, în istorie, în arte, răspunseră apelului făcut de Nicolae Kretulescu, Constantin Esarcu și V. A. Urechia și întemeiară societatea aceasta. Unii erau tineri, alții mai vârstnici, dar toți — cum zicea Esarcu — aveau «ardoarea juvenilă», aveau «credința înaintea căreia nu este obstacol»; aveau «convingerea că reprezintă un mare interes, că sînt interpreții unei mari trebuințe a societății și a statului român».

Care era credința lor? și care era trebuința societății pe care voiau s'o îndestuleze?.

Ei credeau că *cultura,* în înțelesul cel mai înalt și complex al cuvântului, este *un element de viață* al unei societăți civilizate; ei credeau că școala, cu organizațiunea ei specială și mărginită până la o anumită vârstă, nu este suficientă pentru a răspândi cultura și a o face trainică; ei socotiau că omul, după ce și-a făcut cariera și a intrat în viața socială, nu trebue (și nici nu poate) să se depărteze de ceeace, pedeasupra oricăror ocupațiuni, formează cultura adevărată.

Pentru aceasta doriau să existe cât mai mult instituțiuni, cari să răspândească — după expresia lor de atunci: «cultul adevărului, al binelui, al frumosului» și să

facă pe om a se deprinde să puie mai presus trebuințele sufletești decât pe cele trupești.

Indemnați de asemenea idei și însuflețiți de asemenea sentimente, Ateneiștii stabiliră, chiar dela început, un mare program de activitate.

Adunați în ședințe intime, ei discutau variate probleme de politică națională, de economie politică, de ortografie, și altele.

Chemând publicul cult al capitalei, ei făceau conferințe și lecturi publice.

Dar asemenea manifestări erau restrânse la un mic număr de persoane. Gândul lor era să se adreseze maselor populare, să le deștepte și pe ele la o viață intelectuală: se gândiau la muncitorii din orașe și la muncitorii din sate.

Pentru cei dintâiu erau necesare *cursurile de adulți* și *școalele de meserii*; pentru ceilalți era nevoie de *școale primare* și de învățători pregătiți în *școale normale*.

In vederea realizării acestor multiple scopuri, Ateneiștii răspândiră ideea de a se forma o societate afiliată: «Societatea pentru învățătura poporului român». Ideea fu primită și o vastă țesătură de secțiuni ale acestei societăți să răspândi în toată țara. Acestei societăți și acestor secțiuni se datoresc primele cursuri de adulți, primele școale de meserii și primele școale normale.

Asemenea lucruri, atât de obișnuite pentru generațiile mai tinere, erau atunci noutăți, bine primite de unii, dar, cu temere suportate de alții. Nu va fi lucru necunoscut de cei ce se ocupă de trecutul nostru, faptul că, după câțiva ani de o asemenea activitate, ajutată, firește, prin subvenții de către stat, se găsi un ministru care tăiè toate subvențiile și ar fi desființat toate școalele normale, dacă o campanie de întruniri publice, la care participă bătrânul Petrache Poenaru, n'ar fi format un curent favorabil în opinia publică și n'ar fi convins pe membrii Camerei că nu e bine să asculte pe ministrul temător de rostul școalelor normale.

Firește, mai târziu, secțiunile provinciale s'au desființat, școalele normale au devenit instituții de stat și a rămas numai secția din București, care ține școala sa, cu ajutorul statului. Dar această activitate spre masele adânci ale poporului nu mulțumia pe Ateneiștii din prima epocă.

Credincioși programului, ei își îndreptară silințele spre artă și, întâiu, spre muzică.

Precum în 1834, Heliade și tovarășii săi socotiră că

e necesară o societate *Filarmonică,* tot cu acelaşi nume întemeiară Ateneiştii noua *Filarmonică,* în 1868, şi în sala de conferinţe se organizară primele concerte simfonice sub conducerea lui Wachman.

Cei mai în vârstă dintre D-v., şi aduc aminte cum seria de concerte a continuat tot sub conducerea lui chiar în sala aceasta, până când o forţă tânără, aceea a lui D. Dinicu a venit să continue opera; iar cei tineri şi noi cu toţii văzurăm cum, tot în sala Ateneului, a născut a treia societate «Filarmonică» cu George Georgescu, ale cărei manifestări avem prilejul să le admirăm în fiecare săptămână.

Dacă ar trăi Esarcu, ar găsi cel mai bun prilej să aplice la această neîntreruptă activitate, citatul său obişnuit: *Et quasi cursores vitai lampada tradunt.*

In curând o altă formă a artei: plastica, atrase atenţia Ateneiştilor. In 1872 se întemeiază o societate cu numele (cum se obişnuia pe atunci) «Amicii belelor-arte»: ea trebuia să sprijinească şi să desvolte pictura şi sculptura.

Acţiunea ei a fost mai puţin rodnică la început, dar îndată ce Ateneul a avut palatul său, a destinat anume săli pentru expoziţii şi, până când oraşul va avea un local mai potrivit cu ţara mărită şi desvoltată, Ateneul nostru rămâne centrul manifestărilor artistice de acest fel.

In jurul Ateneului doriau înaintaşii noştri să grupeze toată manifestarea de cultură şi de artă. Comparaţia obişnuită a lui Esarcu era să asemene rolulul acestei instituţii cu rolul Dunării sau Nilului pentru ţinuturile pe cari le udă.

S'a făcut tot ce doria Esarcu? Se putea face? Fireşte că nu: era prea mult. Dar Esarcu nu se supăra când unii îl numiau *vizionar.*

— Da, sânt vizionar şi doresc ca acţiunea noastră să fie aşa de puternică încât cei ce vor veni după noi să zică: au fost *nebuni* cei ce au făcut aceasta.

Rezultat al acestei nobile nebunii este palatul în care sărbătorim azi transformările menite să puie instituţia noastră în raport cu cerinţele şi cu mijloacele timpului.

Clădirea Ateneului Român s'a ridicat pe temeliile unui manej. Se formase în Bucureşti o «Societate equestră» pe acţiuni, care începuse lucrarea manejului, dar neputând să termine, primăria şi societatea au cedat terenul cu ceeace era construit pe el, Societăţii Ateneului, devenită persoană juridică în 1886.

Aceste împrejurări explică de ce arhitectul Galleron a trebuit să dea sălii centrale forma circulară.

După planurile lui şi sub a lui supraveghere s'a ridicat palatul Ateneului, despre care Esarcu spunea cu mândrie în şedinţa inaugurală din 1889:

«Precum catredala Curţii de Argeş ocupă primul loc printre monumentele religioase, asemenea palatul Ateneului ocupă acest loc printre monumentele civile ale ţării».

Aşa zicea el atunci, dar noi nu sântem ca Negru Vodă din legenda Mânăstirii Curtea de Argeş şi dorim ca în ţara noastră să se clădească monumente de zeci de ori mai falnice decât palatul Ateneului.

Dar, cu tot acest palat, pe care Esarcu îl credea că va fi îndestulător ca să adăpostească toate societăţile culturale, ne-am găsit la strâmtoare. Sălile de expoziţie erau neîndestulătoare; săli de cursuri nu aveam (şi nu avem încă) decât una; pentru bibliotecă aveam o singură sală prea înaltă în plafon pentru a fi sală de lectură, neîncăpătoare pentru a fi depozit de cărţi.

Atunci am conceput şi noi un plan, dacă nu măreţ, dar desigur mare: neputând să ne întindem nici în sus, nici în lături, ne-am gândit să ne întindem în jos şi să înmulţim numărul sălilor prin construirea unui plafon nou. Astfel în locul depozitelor de cărbuni din subsol să facem două săli de cinematograf şi o galerie circulară pentru expoziţii, iar în locul spaţiilor inutile şi greu de încălzit să facem depozite de cărţi. Cu acest chip s'ar îndeplini şi un alt vis al generaţiei de întemeietori: să deschidem o bibliotecă publică, lucru pe care ei nu l-au putut îndeplini niciodată, fiindcă, deşi aveau cărţile (numeroase şi de preţ) donate de contele Scarlat Rosetti, dar n'aveau mijloacele necesare pentru a da viaţă unei biblioteci, care nu poate rămânea cu ce are, ci trebue să se reînoiască necontenit.

Foarte frumos de zis, dar greu de îndeplinit. Numai o întâmplare neaşteptată putea să transforme visul în realitate. Intâmplarea, prin votul unanim al membrilor noştri, a adus în fruntea comitetului Ateneului Român pe d. d-r Angelescu. N'aş voi să jicnesc modestia prezidentului nostru, dar nu pot să nu spun că lui în primul rând se datoreşte tot ce s'a putut face pentru aceste transformări. Ele sunt o parte din planul iniţial. Nădăjduim că, printr'o altă serie de lucrări, să desăvârşim întreg acest plan.

In felul acesta, generaţia noastră îşi va plăti tributul de recunoştiinţă faţă de cei cari au început şi va contribui şi ea pentru realizarea idealului lor — care este şi al nostru — adică: *cultul adevărului, al binelui şi al frumosului.*

ANEXE

III

CONFERINȚE

A. URMAREA SERIEI 1926—27

1.

„Câteva figuri ilustre de avocaţi francezi“.

Conferinţa d-lui **Constant Ionescu.**

în seara de 16 Ianuarie 1927

(Rezumat)

In conferinţa sa, cu titlul de mai sus, d. Constant Ionescu a început prin a defini noţiunea de avocat reamintind unele definiţii pitoreşti atribuite de oamenii de spirit profesiunii de apărător la bara justiţiei şi distingând, în ce priveşte baroul francez, dela revoluţia din 1789 până în zilele noastre, trei perioade de timp, fiecare cu elocinţa ei judiciară caracteristică şi anume: romantismul, al cărui prototip oratoric era avocatul Lachaud; naturalismul realist, având ca exponent pe Fernand Labori, în fine, perioada modernă, impresionismul, al cărui reprezentant strălucit este decanul Henri Robert.

Lachaud apare ca tipul avocaţilor melodramatici, care recurge la colaborarea lacrimilor, gemetelor, frazeologiei metaforice şi tiradelor romantice; psiholog fără pereche, el izbutea prin aceste mijloace apropriate epocei lui Victor Hugo şi lui Alexandre Dumas-fils, să smulgă juraţilor achitări senzaţionale.

Fernand Labori, uriaşul cu ochi de copil, masiv şi impetuos, fără peroraţii şi prosopopee dramatice, a apărat

pe anarhistul Vaillant, pe Dreyfus, pe Emile Zola, pe d na Caillaux, totdeauna cu succes, având maniera lui specifică, ce n'a mai putut fi imitată de nimeni în baroul Senei.

In fine, decanul Henri Robert, membru al Academiei franceze, maestrul contimporan, magicianul făuritor al pledoariilor scurte de maximum o jumătate de ceas, în linii simple, admirabil proporţionate, a repurtat într'o activitate profesională de aproape 40 ani, victorii strălucite.

Nefăcând niciodată politică, el a rămas numai avocat, aducând în profesiunea sa o stăpânire minunată a armelor de luptă, o metodă sigură, infailibilă, inimitabilă. Pledoaria sa este o luptă vertiginoasă între procuror şi apărător. Ca metodă de fond, una singură: atacul bruscat, înfăţişarea unui alt vinovat, «ţap ispăşitor», în timp ce adevăratul vinovat se furişează pe din dos.

Henri Robert apare ca un model desăvârşit de adaptare instantanee, luptând totdeauna cu mijloace fireşti, puse în mişcare de un instinct domesticit, care nu dă greş niciodată.

2.

Sculptura chirurgicală.

Conferinţa d-lui Dr. Ioan Jianu ţinută în seara de 23 Ianuarie 1927

(Rezumat)

Sculptura propriu zisă, însufleţeşte materia inertă: lutul, gipsul, bronzul, marmora, lemnul, fildeşul, etc., spune conferenţiarul.

Sculptura propriu zisă lucrând pe fiinţa vie şi cu materialul viu, completează, înfrumuseţează şi îmbunătăţeşte viaţa.

Ca şi în sculptura propriu zisă, şi în cea chirurgicală se cer inspiraţie, meticulozitate şi răbdare.

Răbdarea chirurgului cere să fie ajutată de răbdarea persoanei căreia i se face operaţia de estetică.

Chirurgia de estetică este pentru specialist mijlocul de a se mai odihni şi delecta după marea chirurgie a organelor interne, cari de multe ori sbuciumă sufletul operatorului. După zile întregi de luptă cu durerea şi moartea după un număr de operaţiuni mutilante, chirurgul găseşte, o plăcută diversiune în câmpul esteticei, face un nas, o ureche, o buză, o pleoapă, retuşează o cicatrice, etc.

Urmând legile generale de perspectivă şi rezistenţă ale sculpturei, chirurgul caută să redeà în mod armonic linia şi suprafaţa curbă.

Chestiuni sociale ca mariajul, acceptarea într'o slujbă sau posibilitatea de a exercità o profesiune, sunt atâtea motive cari indrituesc operaţiunile de sculptură în carne.

Un număr de funcţiuni fiziologice: auzul, respiraţia

alimentaţia, exerciţiul degetelor, etc., justifică sculptura chirurgicală.

La noi în ţară acest gen de chirurgie a fost desvoltat de d. prof. dr. C. Severeanu, protagonistul chirurgiei româneşti de la care conferenţiarul a învăţat o şi în cinstea căruia a fost rostită această conferinţă.

Vorbirea este încheiată cu un omagiu adus Cantacuzineştilor şi Ghiculeştilor, cari, înfiinţând spitalele Eforiei, au ajutat efectiv medicina română.

3.

Câteva impresii din Orient

Conferința ținută de D-l G. Preda în seara de 31 Ianuarie 1927

Egiptul este propriu zis țara Nilului, căci cele 11 și jum. milioane de locuitori locuesc mai mult dealungul văii acestui fluviu. Valea este mărginită între lanțul de munți ai Libiei și ai Arabiei până la Asuan. Exceptând regiunea dinspre canalul de Suez și aceea din jurul lacului Karun, în rest se întinde deșert, presărat cu rari oaze.

Egiptul are cea mai veche civilizație, atingând sub faraoni un maxim de perfecție în artă, știință și litere.

Ceice vizitează Egiptul îl pot găsì interesant din 3 puncte de vedere. Primul ar fi acel al părții pur egiptene, care nu se poate vedeà decât mai departe de orașe, departe de locurile unde se găsesc străinii; al doilea ar constituì partea europeană sau egipto-europeană, din orașele Alexandria, Cairo, Port Said, Luxor, Asuan etc., adecă acolo unde se întinde amestecul civilizației europene; și al 3-lea ar constituì Egiptul antic: piramidele, mormintele și ruinele vestitelor temple.

Ca să poți valorificà adevărata și pura viață egipteană, trebue să-ți alegi nu numai locul (satele cu bordee sau corturi), dar și timpul. Primăvara Egiptului, care începe prin Noemvrie și se termină în Martie, deșì este plină de verdeață, delicioasă pentru climă, este însă plină de turiști. Pentru a puteà fi mai liber de ei, trebue să riști a vizità satele de lângă Nil în căldura toridă a lunilor Iulie și August, după trecerea celor 40 zile ale teribilului Kamsin (vânt cald de deșert). La această epocă Nilul ese din somnolența sa, spre bucuria tuturor acelora care trăesc prin el.

Nu am avut ocazie a admirà viața Egiptului la această epocă. Mi s'a spus însă că atunci când Nilul crește, devine verzui, (un verde spălăcit) nebăubil, chiar toxic prin otrăvurile și putreziciunile aduse din Sud. După câteva zile izbucnește inundația și atunci se asistă la nașterea unei lumi nouă. Miliarde de insecte ies avertizate de umi-

ditatea care impregnează nisipul.. Culoarea apei se schimbă într'un roş sângerând şi odată cu acest eveniment o beţie generală apucă pe oameni. Bărbaţi, femei, copii, chiar animale aleargă, strigă şi se aruncă veseli în apele roşii ale fluviului. Cei mai mulţi pescuesc numeroşi peşti aduşi în bande de valurile apei. Când apa devine mai staţionară se arată la suprafaţa ei, absurdul şi amuzantul peşte numit Fatraka. Este un peşte, care se hrăneşte numai cu murdării, le înghite în neştire, mărindu-şi stomacul, până ce devine rotund ca un balon plutitor deasupra apei. Neplăcându-i să se mişte, stă ore întregi la suprafaţa apei, fie cu spinarea, fie cu abdomenul. Copiii de felahi îşi fac un joc ca să-l spargă; atunci el se desumflă şi moare.

La această epocă se poate vedeà şi gradul de ospitalitate, mai ales al proprietarului egiptean, care, deşì îmbogăţit de Englez prin mijloacele de organizare, totuşi nu visează decât la emancipare.

Deşì am vizitat regiunea în luna Aprilie, totuşi am putut obţine cu privire la antropo-sociologia indigenilor mai multe date, pe cari le-am reunit în lucrarea mea: „Câteva impresii medicale din Egipt". Egiptul european arată tot ceeace s'a putut da de mintea europenească ca civilizaţie şi morală acestui popor indigen.

Trebue să recunoaştem însă că tot ceeace s'a dat, se poate asemănà cu o haină, care acopere un corp şi precum acea haină schimbă puţin din conformaţia organică, tot aşà şi civilizaţia a schimbat puţin din plăcerile, tainele, slăbiciunile, impulsivităţile şi chiar murdăria păturii băştinaşe.

Alexandria este un port similar marilor porturi din Europa. Zeci de vase descarcă, încarcă sau se aprovizionează cu cărbuni în acelaşi timp.

Ziua şi pot zice chiar noaptea, purtătorii aleargă cu coşurile pe cap, cu saci la spinare, ducând legume, fructe, mărfuri, etc. Emigranţi, soldaţi, poliţişti, funcţionari străini şi indigeni se încrucişează, îşi vorbesc sau se apostrofează pe largul chei sau pe trotuarele cimentate.

Impresia europenizării nu o dă numai portul. Cum pătrunzi în oraş străzile, bulevardele, pieţele (Mehmed Ali, cu statuia sa equestră) parcurile, clădirile, magazinele, etc., arată mintea şi gustul european.

In vechea Alexandrie, este interesant a vedeà monumentul lui Pompei, făcut în stil corintic, din granit roş de Asuan. (Are o înălţime de aproape 30 m. şi o grosime de 2 şi jum. m.), — precum şi Catacombele. La aceste din urmă pătrunzi pe o scară în serpentine. In nu-

meroasele galerii şi săli zăreşti scobiturile, în care erau înmormântaţi creştinii. O capelă îţi indică locul unde se făceà slujba religioasă.

Călătoria dela Alexandria la Cairo prin delta Nilului îţi face — pe de-oparte — o idee de fertilitatea solului, pe de alta de traiul locuitorilor indigeni. Numeroase scurgeri de apă, canale, şanţuri, etc. străbat regiunea cuprinsă între cele două ramuri de scurgere a apelor Nilului. (Fara el Charbi şi Fara el Cherki). Din distanţă în distanţă grămezi de bordee de lut constituesc satele şi adăpostesc mulţimea de ţărani agricultori (felahi) împreună cu animalele ce-i ajută la munca câmpului. In vecinătatea acestor sate se zăresc muşuroaie de pământ, înşirate fără rost şi care indică cimitirele lor.

Cairo este oraş europenizat asemănător Parisului. Prin deosebire poate de Paris, grădinile sunt etern verzi, iar pe străzile şi bulevardele cu clădiri mari lângă moscheele ajurate, alături de europeni şi europence cari se plimbă în jos sau în tramvai, automobile, biciclete, etc., întâlneşti populaţia indigenă compusă din bărbaţi în costum oriental purtând pe cap sau în spate, diferite încărcături; alţii lucrează sub cerul liber diferite obiecte, cari fac specialitatea lor; apoi, femei, din cari unele acoperite cu un văl subţire, lasă să se vadă puţin contururile feţei, majoritatea îmbrăcate în negru cu un văl gros, susţinut la rădăcina nasului de un mosorel, care este prins de cap. Multe din ele poartă copilul lor gol încălecat pe un umăr.

Nu rareori întâlneşti pe aceste străzi măgarul sau cămila purtând nutreţ sau zarzavat, conduşi de câte un tânăr sumar îmbrăcat. Mersul calm al indigenului contrastează mult cu iuţeala europeanului.

Străinul este bunul platnic pentru tot ceeace cumpără sau vede şi alături de negustorii ambulanţi, care te inoportunează cu recomandarea mărfurilor, forfotesc şi numeroasele călăuze, cari imediat ce te-ai oprit te întreabă în diferite limbi: „ce vrei să vizitezi". Negreşit că nu-ţi oferă serviciul gratuit, iar căutatul bacşiş va fi cu atât mai mare, cu cât nu ai avut prudenţa să te tocmeşti dela început.

Dacă Cairo posedă hoteluri considerate ca cele mai mari din lume, nu însemnează însă că nu poţi trăì şi mai puţin scump în hoteluri cu comfort convenabil. Restaurantele cu diferitele preţuri fixe încă nu lipsesc.

Este greu a schematiză în puţine cuvinte numeroasele impresii, ce-ţi lasă bogăţiile şi frumuseţile acestui vast oraş. Voi resumà însă pe cele mai importante.

Ceeace-ţi loveşte privirea în primul loc sunt impozantele moschei şi dintre ele merită deosebită atenţiune moscheia El Azhar reşedinţa universităţii. In ea ca şi în toate moscheele eşti nevoit să intri cu papuci, treci prin galerii (numeroase) largi şi lungi, ce mărginesc o curte interioară. In aceste galerii sunt grupe de studenţi în jurul a câte unui profesor. Fiecare are cărţi, creioane şi caiete, în care trec notele mai însemnate. In fund se deschide o galerie mai largă cu 9 altare, unde se adună credincioşii ce-şi îndreaptă ruga către Dumnezeu.

La această universitate se adună studenţii mahomedani de pe tot globul. Stau mai mulţi ani (vre-o 15) şi atunci când sunt gata cu învăţătura lui Mohamed li se dă un certificat din partea conducătorului universităţii.

Sunt în prezent vre-o 8000 studenţi, cu 600 profesori. Toată întreţinerea şi învăţătura le este acordată gratuit, iar şcoala se susţine din darul credincioşilor. Universitatea are săli de lectură, o bibliotecă bogată şi un muzeu.

Moscheia Sultan Hassan este construită în stil egipto-arab (1359) şi considerată ca cea mai mare din cele 3000 ale Cairolui. Are un minaret dantelat înalt de 82 m. şi fiind aşezată pe poziţie mai înaltă a oraşului, îl domină cu desăvârşire. Poarta de intrare este lucrată în bronz. Pătrunzi în interiorul clădirii, compus din hală şi galerii, cari nu au nimic deosebit, afară de mărimea lor şi ajungi în curtea în care se găseşte obişnuitul basin de apă ce slujeşte credincioşilor mohamedani să-şi spele mâinile, picioarele şi ochii. De aici pătrunzi în livanul Geamiei, care te conduce la Mausoleul sultanului Hasan: un domn înalt care are în mijloc un cenotaf.

Merită deasemenea o vizită moscheia Mehmet Ali sau moscheia de marmoră, a cărei coloane şi pereţi sunt căptuşite în marmoră. Călăuza ca să-ţi arate valoarea, aprinde un chibrit la un colţ al coloanei, lăsându-te să vezi străvezia ei. Aici se găseşte mormântul lui Mehmed Ali, fondatorul moscheiei. El constă dintr'un catafalc de catifea neagră, brodată cu aur, pe care se găsesc diferite cifre şi litere înconjurate cu lauri. Tot de marmoră, însă mai mică şi în stil arabo-turcesc, este moscheia lui Suleiman Paşa, construită de mamelukul Sultan Selem. Fiindcă te găseşti în apropierea citadelei (ocupată cu trupe engleze) şi de unde ai o privelişte panoramică a întregului Cairo şi chiar a împrejurimilor din jurul piramidelor Ghizeh, este bine să te scobori la mormântul Mamelucilor, care se găseşte la Sud şi să apuci calea care te conduce la Mokattam, isvorul lui Moise şi pădurea petrificată.

Pentru vizitarea lor ai nevoe de cel puţin o jumătate zi. Călătoria nu o poţi face decât călare pe măgăruşi sau cămile. Pe jos e lungă şi obositoare, drumurile fiind rele şi pline de praf şi nisip. De pe platoul Mokattamului, formulat din calc mumielitic, priveliştea este şi mai încântătoare ca dela citadelă sau Mohamed Ali. Vezi de aici, miile de minarete şi măreţele cupole ale moscheelor din Cairo, Nilul cu cotiturile sale şi numeroasele sale corăbii, apoi nemăsuratul deşert, acoperit de nisip, de unde se ridică ici şi colo, grupele de piramide, în sfârşit orizontul sudic, care lasă fantezia să sboare spre minunile ce le ascunde Egiptul de sus.

Pe platou se mai găseşte un fort turcesc şi un monument ce a servit odinioară ca punct de observaţie pentru Englezi şi pentru Napoleon I.

Drumul până la isvorul lui Moise merge prin nisip şi în unele locuri, prin stânci, isvorul încă se găseşte la poalele unei stânci. Pătrunzi printr'o gaură pe unde de-abea îţi alunecă corpul (târăind) pentruca să vezi o mică baltă cu apă murdară, foarte rea la gust. De aici ridici din nou printre stânci înalte, fără vegetaţie, la aşà zisul loc al pădurii petrificate. Intr'adevăr, arbori căzuţi în vremuri sunt împietriţi, făcuţi una cu pământul. Călăuza îţi culege mereu bucăţi de pietre, unde fibrele petrificate se văd mai bine. Se zice că ar fi resturile aşà zisei „Nicola aegyptica", un arbore foarte înrudit "cu Bombakaceul, ce ar fi trăit în epoca terţiară.

Intoarcerea în Cairo se face în general pe la mormintele Kalifilor: o aglomeraţie de moschei, zidite de sultanii mameluci şi unde se găsesc numeroase morminte de ale acestor sultani sau ale familiilor lor. Distingem moscheia sultanului Barkuk, precum şi cea elegantă a lui Kait Bais.

Cairo excelează însă şi prin muzeele sale, din care două merită o deosebită atenţie: cel naţional şi cel arab.

Muzeul egiptean cere timp mai îndelungat pentru a puteà fi vizitat şi mai ales a puteà zice că reţii cevà. Intr'adevăr, chiar dela intrare, privirea ţi-se isbeşte de cei 2 coloşi: Ramses II şi Sesostris III. Incepi apoi să te pierzi din ce în ce prin numeroasele statui, sarcofagii, animale mumificate, aşezate liber sau în vitrine. Trecând prin săli vezi statui cu numele diferitilor faraoni şi zei, ca: Amenofis, Hator, Isis, Amon, Horus, Seth, Osiris, Toeris, Ptolomeu, Ramses, Setos, etc. In fugă urci scările pentru ca la etajul de sus să te aştepte, pe lângă lucrările coptilor, alte statui, mumii, numerotate obiecte găsite prin mor-

minte, ca scarabei, vase, pumnale, piepteni, obiecte de toaletă, oglinzi metalice, în special panere pentru peruci, bandelete. etc.

Este adevărat că mumiile regilor şi ale familiilor lor, bine înşirate şi catalogate lasă prin figurile lor mai mult sau mai puţin încruntate, o impresie deosebită. Nu-ţi vine să crezi văzându-i înşiraţi ca'n vitrină că acum câteva mii de ani, făceau să se cutremure popoare întregi.

Sălile cu bijuterii, găsite prin morminte, sunt foarte atrăgătoare. Insă adevărata admiraţie şi emoţie o ai în sălile unde sunt lucrurile găsite în recentul mormânt al lui Tout Ankh Amon, precum şi sicriul său. Printre aceste lucruri fiecare e un capo d'operă. Palatul regelui, păzitorii îmbrăcaţi cu fustele de aur, scaunul de aur pe care sunt reprezentaţi regele şi regina sub razele zeului Soare, taburelul pe care regele îşi pune picioarele având pe el sclavii culcaţi la pământ, precum şi bastoanele care reprezintă pe popoarele supuse: evrei, nubieni, etc., numeroasele casete de aur ciselate, vase de alabastru, ofrande de animale mumificate, etc. îţi reţin privirea şi te fascinează. Dar de unde greu te decizi să pleci, e din faţa bustului lui Tout Ankh Amon în aur şi email albastru precum şi a sicriului său (al 3-lea), lucrat în aur cu o fineţă care te uimeşte, de nu-ţi vine să-i crezi vechimea. Hieroglifele fin cizelate în aur îl acopere complet.

In muzeul arab, găseşti resturi de prin moscheele dărâmate şi vechile case arabe şi turceşti, coloane de piatră, capitolii, pupitre, strane, candele, de lemn, bronz sau piatră, toate sculptate în arabescuri măestrite. Basinuri cu fântâni şi apă care ţâşneşte funcţionează sub ochii fermecaţi ai vizitatorilor. Se mai pot admirà faianţele vechi cu coloritul lor şters, precum şi broderii, cusuturi de mână, covoare persane din secolul XVI-lea, sticlării care se iau la întrecere cu cele din Murano. Iată şi o şcoală în muşarabi, cu locul unde stă profesorul, cu cutiuţele unde-şi pun papucii copiii, etc. In aceeaşi frumoasă clădire se găseşte biblioteca kedivală, care are aproape 100 mii volume, din care numeroase manuscrise şi coroane mari. Unul din cele mai frumoase e cel scris de Baiazid Ilderim.

Caracteristica oraşului este strada El Muski, unde se găsesc bazarurile. Strada, strâmtă, animată, pitorească îţi reaminteşte străzile vechiului Stambul. Bazarele sau străzile acoperite, conţin ca şi cele din Constantinopol despărţituri sau scobituri în zid, unde se află expuse diferite mărfuri: ştofe, bijuterii de aur, argint, salbe, covoare, faianţe, sticlărie, chihlimbare, lână, etc. Cele mai

interesante sunt cele de parfumuri, având numeroase ulcioare şi sticle cu esenţe variate, rădăcini mirositoare, arome plăcute, etc., apoi cele de arămuri, unde lucrează sub ochii vizitatorilor ibricele, filegenele, tăvile, etc. Lângă bazarele unde se lucrează draperiile egiptene se află şi renumita „poartă sfântă“ din lemn sculptat, măestrit şi de care sunt atârnate diferite amulete, petece, hârtii, etc., dorinţi ce aşteaptă să fie împlinite.

Interesante sunt în acest cartier Muski bisericile creştine: Una este coptă-catolică. Are un mic altar, cu aspect ortodox, lucrat în lemn ars, fără picturi sau statui. In interiorul bisericii pe bănci stau bărbaţi cu fesurile în cap. In fund unele femei. Cele mai multe stau la balconul cu grilaj. Un dascăl orb citeşte pipăind cartea cu degetele. Preoţi poartă potcapuri roşii, lucrate special. Ei cântă lung şi în glasul celor dela noi. Apoi se citeşte evanghelia.

Biserica armeană, mare, bine iluminată, instalată într'o curte unde abundă vânzătorii de lumânări şi flori. Tot prin apropiere se găseşte una armeano-catolică şi alta greco-ortodoxă. Toate aceste biserici sunt ascunse în multiplele străzi strâmte şi în curţi puţin spaţioase.

Spre deosebire de ele, biserica coptă-ortodoxă, cu toate că şi ea este într'o curte cam ascunsă pe lângă gară, are o mărime, care echivalează cu bisericile protestante sau anglicane şi un confort deosebit de pompos. Ceice vizitează cartierul Muski, au o uşoară idee de cum se prezintă cartierul vechiului Cairo. In acest din urmă cartier sunt străzi înguste şi întortochiate cu case vechi având balcoanele eşite în afară, aproape se ating de cele din faţa lor; un furnicar de lume în culori variate, care circulă fără încetare şi care strigă fie ca să-şi facă reclamă mărfei, fie ca să-şi facă loc. Cărători de apă cu burdufele de piele strigă şi ei, dând în dreapta şi în stânga, ca să-şi facă loc; cerşetori (cei mai mulţi orbi) se tânguesc dureros. Murdăria este în splendoarea ei. Ţi-e teamă ca prin atingere cu atâţia şi atâtea să nu te contaminezi cu cevà.

Cairo posedă încă grădini superbe şi în afară de grădina centrală din faţa Shepheards hotelului, avem cea dinspre Ghizeh, unde vegetaţia tropicală este întreţinută cu multă îngrijire printre frumoasele alei şi boschete. Aici se găseà în luna Martie, o expoziţie internaţională, care nu se puteà compară cu cele similare din marile oraşe europene, deşì aveà lucruri interesante pentru industria şi comerţul local.

Grădina zoologică, pe lângă profuziunea de flori şi plante, cu multe pasări ce se preumblă în libertate, posedă numeroase specii de animale, păsări, peşti. Foarte interesanţi sunt numeroşii crocodili ce stau nemişcaţi la soare, pâlcuri de pelicani, ce aşteaptă cu nerăbdare să li-se dee mii de peştişori de mâncare, enormi hipopotami, cărora gardianul le umple gura cu ierburi, familiile de maimuţe, unde bătrânele serioase se uită la nepoţei cum se joacă în libertate, etc. Numeroase grote, punţi suspendate acoperite cu flori, mai ales cu „Bougainville" de colori diferite, transformă această grădină într'un loc feeric. Grădina botanică alăturată celei zoologice este sistematic aranjată şi cuprinde în interior un mare institut de studii botanice.

Printre frumoasele şi interesantele împrejurimi în afară de Piramide sunt a se menţionà Heluanul, Heliopolis, Matariah şi Barajele Nilului. Câte un cuvânt despre fiecare din ele.

Heluanul este un oraş din o oază situată la 23 km. de Cairo, nu atât de mare prin numărul locuitorilor, cât de însemnat prin băile sale construite în stil maur. Aceste băi au un frumos hall arab, având împrejur sălile cu cabine curate, bine aranjate, atât pentru cl. I, a II-a cât şi a III-a. Apa e sulfuroasă şi este încălzită prin vapori. Sunt instalaţiuni electrice şi de mecanoterapie. Sunt în oraş şi sanatorii particulare precum şi frumoase hoteluri. Este staţiunea de unde se poate plecà în vizitarea piramidelor dela Sakkara sau pentru vânătoarea de păsări, în plantaţiile depe ţărmul Nilului, care se găseşte la o depărtare de 3 km.

Heliopolis este oraşul nou, modern, poate cel mai frumos ce l-am putut vedeà. Frumuseţea nu constă numai în splendida şi plăcuta arhitectonie a clădirilor, prin luxul lor, cât şi prin aranjarea străzilor, a parcului, pieţelor şi a curăţeniei ce o întâlneşti aşà de rar în Egipt. Acest oraş construit numai de câţiva ani (şi de care nu se scrie în Baedeker) poate înşelà turistul, care e încredinţat că vizitând oraşul va vedeà aici cel mai vechi obelisc. Acest din urmă ca şi renumitul „arbore al sfintei Maria" se găsesc la vechiul Heliopolis, unde este acum Matariah. Se zice că sub acest arbore s'a adăpostit Sf. Fecioară cu Isus şi Sf. Iosif, în fuga lor din Egipt şi unde ingerul i-a făcut nevăzuţi soldaţilor ce-i urmăreau. Arborele este un sicomor bătrân, aproape uscat de tot, crescut într'o grădină particulară (unde plăteşti 5 piaştri), în locul unui alt mai vechi, (cel veritabil). Are atârnat de el o mulţime de iconiţe, cruciuliţe, rugăciuni cu cărţi de vizită, etc. In apropiere se află şi o bisericuţă catolică. In mar-

ginea opusă satului se găseşte obeliscul înalt de vre-o 20 metri, cu hieroglifele pe cele 4 feţe ale sale. Se consideră ca cel mai vechi din Egipt şi este restul unui templu ale căror ruine se mai zăresc în partea vestică.

Dacă barajele dela Asuan impun prin puternica şi vasta construcţie, cele ale Nilului la 24 km. de Cairo merită toată atenţiunea.

Trenul duce pe vizitator până la staţia Barrage, iar de aici vagonetele puse pe linie şi împinse de indigenî te trec peste cele 2 ramuri Damieta şi Roseta, ale Nilului. Aici se găsesc barajele. Construcţia te uimeşte. Peste primul ram al Nilului, puntea măsoară 500 metri lungime şi are 68 porţi de scurgere a apei; a 2-a ramură are o lungime mai mică şi 58 porţi. La intrare pe punţi se găsesc turnuri în stilul pavilioanelor normande. Intre aceste ramuri ale Nilului se găseşte o insulă cu grădină superbă, admirabil întreţinută, cu flori având miresme aşà de plăcute încât nu te decizi să pleci. Aceasta explică faptul că Duminica şi sărbătorile cei din Cairo şi împrejurimi vin şi iau chiar masa pe pajişte, la umbra stufoşilor arbori ai zonei calde (ficuşi, cocotieri), etc. In această insulă se găseşte şi un mic muzeu tehnic de canalizare şi baraje a Nilului. Ni se dau toate explicaţiile, spunându-ni-se că în prezent barajul reţine aproape 6 metri din apa Nilului.

Călătorii, care se hotărăsc a vizità oraşele din Egiptul superior unde pot admirà vechea civilizaţie, întreprind această călătorie sau cu trenul (care merge pe valea Nilului până la Shelal) sau cu vapoarele pe Nil. Este bine să se ştie că chiar pe timpul lunilor Martie şi Aprilie să fie pregătiţi a evità frigul şi umezeala nopţilor, almintrelea pot riscà să-şi întrerupă călătoria. Contrastul între căldura zilei şi frigul nopţei este foarte mare şi acei ce cred că vor puteà merge toată noaptea în hainele subţiri cu cari au plecat din Cairo, se înşală.

Călătoria este destul de lungă (vre-o 12 ore cu expresul), obositoare şi aştepţi cu nerăbdare Luxorul pentru a te puteà întremà.

Luxorul este un oraş cercetat mult de vizitatori pentru ruinele ce le cuprinde în sine şi în împrejurimi; are vre-o 40.000 locuitori, din care vre-o 6000 Copţi. Hoteluri şi restaurante cu confort bun, europeneşti. Deşì nu se poate vorbì de o europenizare, fie prin mărimea parcurilor, străzilor, etc., fie prin întreţinerea lor, totuşi, trebue să recunoaştem că numărul mare de vizitatori a atras pe mulţi comercianţi şi neguştori să deschidă magazine cu alimente şi prăvălii cu scarabei, brăţări, inele, lanţuri

de gât, amulete, statuete, etc. Sunt foarte multe imitaţii, ele se vând însă pe preţuri, care te-ar face să crezi că sunt de mii de ani. Apărătorile de muşte se găsesc în toate bazarele. Sunt indispensabile Europeanului şi chiar indigenilor. Te aperi în mod automat de miile de muşte ce roese împrejurul tău. Pe Nil sunt numeroase bărci ce transportă pasagerii şi mărfurile, iar vapoarele societăţii Cook, cari fac excursiile, sunt foarte elegante.

Numeroşii lucrători (majoritatea tineri şi chiar copii) sunt întrebuinţaţi încă la completarea desgropării ruinelor. Sunt grupaţi în echipe conduse de un şef, care pentru a-i stimulà cântă necontenit. Ţărâna cărată cu coşurile este aruncată în Nil sau pe ţărmul lui. Opera este grea, foarte obositoare, însă zilnic se scot la lumină aceste importante vestige ale trecutului.

Percurgând străzile strâmte ale oraşului, eşti lovit de marea asemănare între profilul locuitorilor din acest oraş şi al acelor ce i-ai văzut pictaţi şi desemnaţi prin muzeele din Cairo. S'ar păreà că rasa antică, complet modificată prin invaziunile asupra Capitalei, rămâne aici mai bine conservată. Tipul clasic al „primarului de sat" (una din cele mai preţioase statui de lemn, care există dela vechiul imperiu egiptean, de acum 2500 a. H.) este vizibil la mulţi din cetăţenii copţi ai Luxorului. Multe femei au coapsele foarte strâmte ca în picturile de acum 3000 de ani. Aceste femei poartă împleteala părului cu lâna neagră aşà precum erà moda pe timpul faraonilor. Colierele de pe piept sunt încă analoage ornamentelor ce se văd în muzeele arheologice.

Observaţiunile de aproape pot legà deci în acest oraş prezentul tangibil de trecutul stins.

Incontestabil că Luxorul îţi lasă o impresie deosebită, nu numai prin apa Nilului, care-l udă, prin munţii Libiei, care ascund în zare comorile trecutului şi în dosul cărora asfinţitele de soare sunt fermecătoare, atât prin variaţia de culori cât şi prin jocul de lumini.

Un oraş din sudul Egiptului cam tot cu aceeaş populaţie ca Luxorul, însă cu o privelişte şi mai încântătoare este negreşit Asuanul. Călătoreşti la Asuan cu trenul care merge pe o linie îngustă, (vagoanele sunt colorate în alb şi geamurile fumurii pentru a preîntâmpinà intensitatea luminii). Călătoria durează 10 ore.

Oraşul, mai pitoresc ca Luxorul, este aşezat pe ţărmul oriental al fluviului în parte pe câmpie, în parte pe o colină. Nilul, plecând din oraş, se divide în mai multe

braţe care înconjură insule şi stânci de granit, din care cea mai importantă este Elefantina.

Principalele edificii moderne şi marile hoteluri, cari sunt înzestrate cu cele din urmă conforturi, se găsesc grupate pe frumosul bulevard de pe malul fluviului. O stradă laterală duce la un bazar destul de curios prin lucrurile expuse. Interesante se arată în bazar pieile de: boa, crocodili, tigri, împletiturile de trestie şe de papură. E foarte animat. Negustori te cheamă la fie-ce pas, căutând să te atragă cu marfa lor.

In interiorul oraşului se află o biserică şi şcoala Copţilor. Un prim punct de atracţie îl constitue insula Elefantină, unde poţi ajunge cu barca în câteva minute. Este plină de verdeaţă şi umbrită de palmieri înalţi. Conţine un somptuos hotel cu grădini frumoase şi 2 sate nubiene. O curiozitate a insulei este Nilometrul cu o vechime de peste 1000 ani. Constă dintr'un puţ, făcut din pietre tăiate regulat, iar pe o scară de marmoră se înscrie creşterile apei fluviale. Ruinele vechiului oraş elefantin, care evocà pe faraoni şi epoca romană, fac încă să fie vizitat.

E admirabil să faci o plimbare în jurul lui, mai ales dimineaţa când totul este liniştit. Valurile line ale Nilului, stâncile de granit roşii ce se ridică mândre în faţa ta, verdeaţa de pe alte mici insule îţi umplu fiinţa de o mulţumire sufletească şi te fac să uiţi restul lumii. Pe ţărmul vestic al fluviului se aliniază hipogeele, un număr de morminte ale prinţilor şi oamenilor mari din Elefantini cari datează dela sfârşitul vechiului şi mijlociului imperiu egiptean.

Vederea este grandioasă din vârful colinei atât peste valea Nilului şi regiunea barajelor cât şi spre deşert. Această privelişte mai ales sub razele lunii, ia un aspect fantastic.

Nu departe de această insulă se ridică biserica coptă Sf. Simion, înconjurată de un zid de 6—7 metri, zid dărâmat odinioară de expediţia lui Saladin în Nubia.

O excursie din cele mai plăcute este la insula Philae, care cu templele sale magnifice se poate considerà ca o adevărată perlă a Egiptului de sus. Sanctuarul său principal erà tomplul lui Isis, ai cărui piloni şi ziduri pline de inscripţii rămaşi deasupra apei îi poţi admirà şi acum făcând o plimbare cu barca pe Nil dela staţia finală a căiei ferate (Shelal). Dar interesul chiar a acestor evocaţii antice, cedează faţă de construcţia modernă a celebrului baraj, cel mai mare din lume, ridicat în susul insulei Philae, între anii 1898—1902. Acest baraj are

ca scop să reție apa Nilului și să formeze un rezervor care lasă să se scurgă numai după descreşterea lui. Prin acest mijloc regiunea poate fi întreținută cu apă în mod regulat, și în tot cursul anului.

Dela construcția barajului s'au mai câştigat 200 mii hectare de cultură, fapt ce aduce 15 milioane de lire pe an. Făcut din blocurile de granit, scoase din carierele dela Asuan, barajul tae cursul apei pe aproape 2 kilometri. Rezervorul măsoară la intrare 40 metri înălțime și 39 lărgime. A mai fost înălțat în 1912 cu 5 metri așà încât capacitatea sa (27 metri adâncime) ar atinge în mijlociu 2420 milioane m. cubi. Acțiunea acestui imens rezervoriu se întinde pe distanță de 300 kilometri. Scurgerea se execută prin 180 porți.

La capătul podului e orășelul de reşedință al inginerilor, și te impresionează foarte agreabil între toate aceste stânci fără vegetație când dai de bogata verdeață, în frumoasele alei ce înconjoară hotelul Cascade, mare, frumos, iluminat şi plin cu lume elegantă. Contrastul e isbitor cu nuditatea și sterilitatea restului peisagiului.

Se poate vizità Sudanul plecând de aici pe Nil în jos. Dela Philae la Ouadi-Halfa sunt vre-o 30 ore. Halfa este o a doua cataractă, care se spune că e tot așà de frumoasă ca cea dela Asuan. Dela Ouadi-Halfa la Kartum, capitala Sudanului, există cale ferată. Capitala Sudanului care a fost fondată în 1823 de Mehmed Ali, pare a fi piața cea mai meridională a comerțului egiptean. Este un oraș cu străzi și piețe largi, spațioase și monumente moderne. Te poți întoarce la Cairo pe Marea Roșie, mergând la portul Sudan, apoi cu vaporul, care are destinația Suez.

Am spus mai înainte că un isvor de interes deosebit în Egipt l-ar constituì partea sa antică. Prin aceasta nu am vrut să spun că ar fi numai o regiune anumită antică, dar că atenția cuiva se poate îndreptà către urmele ce ne vorbesc de timpurile de odinioară și cari se pot găsì atât în Egiptul de nord, cât și în cel de mijloc sau de sud.

Pe o distanță de 80 km. începând dela sfârșitul deltei Nilului și până la încrucișarea liniei de fer spre Fayoum, valea acestui fluviu este situată pe un vast platou calcaros, acoperit de nisip. Ici colo, se ridică piramide, unele izolate ca aceea dela Abou Roach sau dela Meidoun; altele grupate cum sunt celebrele dela Gizeh, Abouchir, Sakkarah sau Dalcour.

Toate aceste piramide dau întregului platou aspectul unei vaste necropole, de oarece sub ele repauzează morții vechiului, mijlociului și chiar noului imperiu egiptean.

Dintre vechile descoperiri în această regiune, voiu menționă piramidele dela Gizeh, iar dintre cele mai noi pe acelea dela Abou Roach.

Poți vizită pe cele dintâi, luând tramwaiul din Cairo. Calea trece peste marele și frumosul pod de pe Nil și lângă o șosea mărginită de arbori și flori. După ce treci Gizeh, ajungi la elegantul Mena House, un hotel ce așteaptă pe călătorii obosiți, să se răcorească în frumoasele sale grădini sau în saloanele unde de multe ori se dansează dansuri moderne. Aici cămilele, elegant gătite, stau la rând așteptând să se urce la piramide pe când Arabii se reped la călători ca la o pradă. Poți face drumul până sus și pe jos căci este aproape și bine întreținut.

Grupul piramidelor dela Gizeh constitue unul din cele cinci grupuri de necropole dela Memphis. Sunt trei piramide mari: Cheops, Chephren, Mykerinos, după numele fondatorilor. Aici se găsește și enigmaticul sfinx.

Piramida lui Cheops, cea mai mare dintre ele, este o lucrare uriașă, ce cuprinde vre-o 2 milioane și jumătate de metri pătrați de piatră de Mokattam. Pentru aducerea acestei enorme cantități de piatră Herodot scrie că s'ar fi întrebuințat 100 mii oameni, timp de trei luni pe an. Vârful ei atinge 137 m. baza de 227 m. Blocurile de piatră acoperindu-se numai în parte, lasă colțuri ce dau aspectul scărilor. Pe colțurile laterale, unii vizitatori curioși se urcă, împinși și trași de felahi sau beduini.

Pentru a o vizită înlăuntru, pătrunzi printr'o gaură într'o galerie îngustă, unde călăuzele, cari știu să speculeze bacșișul, țin o lumânare în mână. Urci printr'un tunel, care în unele locuri e înalt iar într'altele atât de îngust că trebue să te apleci mult pentru a puteà străbate. Lespezile de piatră pe care pășești sunt destul de lunecoase pentru a-ți periclità mersul. Cam la 50 m. înălțime se găsește sacrofagiul faraonului: de granit roșu și fără capac. Păreții camerei sunt formați din lespezi de granit de 5 m. lungime și 4 lățime. Cu toate măsurile luate contra hoților: săparea de puțuri adânci, galerii falșe cu camere goale, închiderea cu blocuri mari a adevăratelor camere mortuare, etc., totuși acești hoți au pătruns în mersul timpului, devastând sarcofagiul, luând comorile ce le conținea.

Sub camera mortuară a regelui, se găsește și acea a reginei, pe care o poți vizită luând pe altă galerie. Dar aici lipsește și sarcofagiul. Aspectul galeriilor și bolților la lumina magneziului (pe care-l aprinde călăuza pentru un bacșiș) este măreț. Te grăbești însă să eși afară, să respiri aer curat, întrucât cu toată ventilațiunea

introdusă, atât în galerie cât şi în camerele mortuare, aerul este închis şi înecăcios.

Piramida II-a pare mai înaltă ca prima şi pe nedrept se numeşte cea mare, iar a III-a este pe jumătatea celei dintâi. Coborând spre marginea de răsărit a platoului pe lângă şi în dosul piramidelor, dai peste Sfinx. Nu se vede bine decât când eşti aproape. Pare un uriaş din alte timpuri, care cu capul ridicat sus priveşte spre deşert, peste apele Nilului. Poartă pe figură un veşnic zâmbet ironic. Este poate ironia timpului trecut, a vremilor de astăzi, cine ştie?

Inălţimea sa este de vre-o 57 m., are faţa de 5 m. o ureche de 1,37 şi gura de 2,32 m. Pare să fie tăiat dintr'o bucată de stâncă de granit şi acest fapt dă mult de gândit asupra vechimei lui. Să fie de acum 5—6000 ani, de pe timpul unui faraon, sau de pe timpul Atlantienilor de peste 10 mii de ani? In orice caz terenul dimprejur nu este granitic. Nu ştiu ce vor zice şi ce vor face arheologii în viitor. Deocamdată, Sfinxul rămâne sfinx, fără a i-se cunoaşte începutul şi nici viitorul, căci vânturile aduc mereu nisip în jurul său şi cine ştie de nu va fi din nou acoperit.

In faţa Sfinxului s'a descoperit de curând un templu. Se crede că acest templu de granit ar fi fost construit de Kefren, odată cu piramida II-a. Pentru o mică sumă de bani, poţi intrà înăuntru şi admirà tăeturile şi luciul coloanelor de susţinere.

La 12 km. de Cairo, pe un promotoriu al extremităţii deşertului Libiei, ale cărei margini sdrenţuite sunt deasupra câmpiei Nilului şi a cărui masă calcară şi de nisip alb contrastează cu verdeaţa boschetelor de palmieri şi a câmpurilor de trifoi, se înalţă piramida Abou Roach.

Se crede că ar fi mormântul lui Tetf Ré, al cărui cap de granit a fost dus la Muzeul Louvre. Ceeace este interesant în această regiune a piramidei este descoperirea făcută de curând de Francezul Bisson de la Roque: 20 alte mici piramide şi vre-o 50 morminte, cari reconstituesc grupul de cimitiruri numit „Mastabas". Din acest oraş funerar lipsesc pietrele edificiilor superioare, cari au fost ridicate şi întrebuinţate la Cairo.

Mastabasul poate fi considerat ca un monument intermediar între tumulusul primitiv şi piramidă. El este înalt de vre-o 3 m. are o lungime de 20—50 m., şi o lăţime de 15—18 m. Cuprinde în interior mai mult camere pentru cultul morţilor. Fiecare pare un mic templu cu dependinţe, ce ar reprezentà simbolul de intrare în regatul

morților. In aceste temple părinții și preoții făceau rugăciuni și aduceau ofrande. Cadavrul erà scoborît în părțile subterane printr'un puț de o adâncime de 10—15 m. Acolo se găseà un mic culoar de 2—3 m. ce duceà la camera mortuară, care aveà o lungime de 5 metri, o lățime de 4 m. și o înălțime de 3 metri.

Aceste noui descoperiri stabilesc evoluția modului de ingropare și întrebuințarea cultului înaintea sistemului de îmbălsămare sau bituminare.

Cadavrele apar în o succesiune instructivă, care arată diferite stadii ale dispozițiunii cavoului și ale dispozițiunii corpului. Cavourile la început erau mici, apoi ajungeau să devie camere vaste, tăiate în stâncă. Cadavrele la început erau în decubitus dorsal, alungite pe un pat de pietre și pământ, mai târziu sunt culcate pe stânga într'un pat de pietre, apoi ajung să fie puse în cuvete care sunt premergătoare sacrofagiilor monolitice, ce se găsesc pe culmile orientale ale acestei regiuni.

Unele din aceste sarcofagii au pereții lucrați cu aceleași decorațiuni ca locuința defunctului (imitația fațadei așà numită falsa poartă, etc.). In ele cadavrele au fost găsite fără sicriu, cu o diademă de aur pe frunte și cu coliere de email albastru la gât. Alături de sacrofagii erau negreșit o parte din mobilierul funerar, vasul cu viscerele, apoi obiectele de toaletă, diferite alte vase, oale, etc.

Printre aceste morminte, cel mai interesant este acel al fiului regelui Didoufri. El aveà ca motiv de „falsă poartă" o stea, care a fost distrusă de succesori, pentru ca pierde efectul magic al formulelor scrise în vârful ei și care recitate ar fi putut aduce (se zice) supraviețuirea defunctului.

Aceste morminte fac mai cunoscută epoca din mijlocul celei de a 4-a dinastie.

Dela începutul științei egiptologice, urmele vechei Thebe au atras mai mult ca oricare altele pe Arheologi.

Capitala Egiptului în momentul de cel mai mare prestigiu al istoriei (XVIII—XXI dinastie 1540—945 a. H.) celebrul oraș cu 100 porți zace în ruină, într'un amestec de temple și morminte.

Așezați la mijlocul văiei Nilului, contemplând cu ochii lor fără viață câmpia ce poartă aceleași tablouri de semănături și seceriș ca și acum 3000 ani, coloșii lui Memnon întorc spatele la o serie de vre-o 12 temple, a căror vedere este impunătoare, cu toate că unele din ele conservă numai colonade și acoperișuri.

In spatele coloșilor marii munți albi și sterpi privesc numeroasele morminte cari au conținut atâtea bo-

gății. In fața coloșilor și dincolo de Nilul calm și maestos, templul din Luxor se aliniază cu coloanele sale papiriforme. Mai departe către stânga orașului și la nordul său, vastele construcții dela Karnak ridică considerabilele lor coloane pe jumătate ruinate și masele enorme ale piloților săi drepți. Intr'un asemenea centru de urme și suveniruri antice s'ar crede că totul a fost vizitat, inventariat, desgropat. Temple și monumente de peste 20 de secole au fost jefuite, fie pentru bogățiile lor, fie pentru materialul lor. Ultimii faraoni utilizau înșiși pentru edificarea noilor temple aceste resturi ale trecutului.

In epoca mai contimporană unii savanți și amatori de piese rare, au despoiat mormintele Tebei poate cu aceeași lipsă de scrupule ca și predecesorii lor. Este logic ca edificiile, cari ies mai tare din sol să atragă mai mult atenția. Ele au fost și acelea cari s'au curățat mai întâi de tot ceeace le acopereà.

Desgroparea lor a adus după sine descoperiri cu privire la capetele de operă, fie în statui, fie în decorațiuni, care reprezentau arta egipteană.

Activitatea lucrătorilor se întinde apoi asupra faptului de a căutà să se repună la loc fragmentele deteriorate, ajustându-le ca să dea pe cât e posibil aspectul lor integral. Urmează apoi să se caute mijloacele cum pot fi mai bine protejate contra intemperiilor sau împrejurărilor naturale, etc. Degajarea, reconstituirea și protecția incumbă cheltuieli mari și de aceea se cere un plan metodic de lucrări. Datorită acestui plan, unele morminte, precum este cel a lui Tout Ankh Amon, sunt parte din an închise, urmând ca investigațiile să se facă într'un viitor mai apropiat.

Fiecare din templele de pe țărmul de nord al Nilului (Karnak și Luxor) ca și cele de pe țărmul de vest al fluviului au câte cevà particular sau deosebit, care merită atențiune și interes. Pe lângă cele menționate mai sus, mai sunt: templul lui Setos, al lui Ramses, al lui Tutmosis, ș. a.

In special în regiunea Deir el Medineh, la extremitatea meridională a necropolelor Thebei, institutul francez de arheologie a descoperit de câțiva ani nu numai un templu sau necropole, dar locuințe, cari dau posibilitatea a ne face o idee de viața poporului egiptean sub faraoni: Toutmes, Amenothes, Sete și Ramses. Importanța acestor descoperiri stă în aceea că aceste locuințe priveau un cartier al constructorilor și decoratorilor hipogeelor regale și a mormintelor din Valea Regilor, Regi-

nelor şi chiar a Şeik Abd el Ghurmah. Nu numai că ne găsim, deci, în faţa caselor arhitecţilor, pictorilor, sculptorilor (în lemn), a fabricanţilor de mobile frumoase, etc., dar aici vedem atelierele lor cu instrumentele, cari au putut da opere aşà frumoase şi măreţe. Negreşit că printre ei, cărturarii cu scrierile lor literare şi religioase, cu conturile administrative sau registre de stări civile, etc., ocupă primul loc. A cetì peste atâtea mii de ani (3000—4000) textele scrise pe papyrus, pe oale, pe pietre, etc., este a rămâne perplex faţă de gradul de civilizaţie al acestor epoce, atât de înaintate.

Regii, reginele, familiile lor, ca şi oamenii mai de seamă ai vremurilor trecute egiptene, erau înmormântaţi în locuri cât mai ascunse ca să poată aşteptà în linişte înapoierea sufletului şi să nu fie de nimeni deranjaţi (în această odihnă provizorie). De altfel faraonul, imediat ce se urcà pe tron începeà să-şi pregătească locuinţa de veci. In credinţa de pe atunci cum că sufletul se duceà în un anumit templu, iar corpul în mormântul locuinţă, el îşi continuà opera de construcţie a acestui mormânt. Pentru ca corpul să rămână nealterat până la înapoierea sufletului trebue îmbălsămat, i-se scoteau intestinele şi creerul, care se puneau în un vas, iar restul cadavrului în o bae de sodiu şi esenţă, unde sta 70 zile. Se înfăşurà apoi în câteva sute metri de pânză specială. Se împodobeà cu diferite bijuterii, amulete, etc., şi cu multă pompă îl duceà la locuinţa din coasta munţilor. Mulţimea aşteptà la intrarea văei, iar preotul cu câţiva credincioşi şi servitori fideli duceau sacrofagiul în mormânt. După ce erà băgat în subterana săpată cu multă trudă în munte, se astupà bine intrarea, aşà ca să nu se cunoască nicidată unde este mormântul. Munţii Tebei sunt plini de astfel de morminte. Drumul prin aceşti munţi sterpi, unde valea se strâmtează din ce în ce, e obositor şi trebue făcut călare, dar ajungând acolo, călătorul e recompensat de spectacolul măreţ ce-l are din vârful munţilor. Dacă Valea Reginelor nu are nimic aşà deosebit, acea a Regilor are forma unui circ cu marginile înalte de 70—80 m. şi în fundul circului, pe coasta acestor înălţimi, sunt săpate mormintele.

Intrarea în mormânt seamănă cu deschizătura unei pivniţe. Scobori pe trepte la o poartă puternic zăbrelită, deasupra căreia se citeşte numele defunctului ingropat. Inăuntru dai în camera unde pe pereţi citeşti scene din viaţa regelui sau a reginei. Din această sală dai în galerii, toate pline de inscripţiuni şi scobori mereu trepte cari te conduc la camera mortuară, unde se găseşte sar-

cofagiul. Toţi pereţii, tavanul, etc., sunt plini cu hieroglife cu chipuri de animale, păsări, etc., fiecare cu semnificaţia sa, ca şi a tuturor obiectelor ce se găsesc, sau mai bine zis s'au găsit, în sacrofagiu şi în jurul său.

Pentru ca hoţii să nu prade mormintele, unele din ele, cum e acel a lui Amenofis II, au camere premergătoare galeriei ce conduce la sacrofagiu, prevăzută cu un puţ, care să înşele (pe cercetătorii de mumii), cum că aici s'ar terminà mormântul. Mulţi din ei şi-au găsit moartea în fundul acestor puţuri. De altfel preoţii thebani aflând că jefuitorii au pornit să prade mormintele au imaginat ascunderea mumiilor în locuri şi mai greu de găsit.

Aşà au fost aduse pe la 800 a. H., şi în mormântul lui Amenofis al II-lea mumiile a încă 9 regi, păstrate în cămăruţa de lângă sacrofagiu. Sunt descoperite până în prezent vre-o 60—80 de morminte atât în Valea Regilor cât şi în valea Reginelor, din care vre-o 20 sunt demne de a fi vizitate. Printre cele din urmă, mormântul reginei Nofertari Mieumut, soţia lui Ramses al II-lea şi al principilor, fii lui Ramses III, merită toată atenţiunea, iar în Valea Regilor, pe lângă mormântul lui Amenofis II, importante de văzut sunt acele ale lui Ramses IV, II, IX, XI, III, I, Setos întâi, Thutmosis III şi Tout Ankh Amon, etc. Am spus că mai sunt şi mormintele marilor demnitari ai acestor epoce, care interesează prin construcţia şi heroglifele de pe pereţi. Printre aceste morminte sunt interesante acele ale familiei Ramore, Rechemere, Sennofer, Ameneruheb, Ene, etc., ce se găsesc la Schek Abd el Kurna.

In Egiptul antic dela Theba în acel dela Edfu (150 km. de Luxor), Kom Ombo (67 km. dela Edfu) ca şi în multe alte părţi ale Egiptului de Nord şi Sud, deci nu numai că privim cu plăcere arta, cu care sunt lucrate obiectele artistice găsite prin ruine şi morminte; dar aceste descoperiri sistematice scot puţin câte puţin din umbră, epocele dispărute, enigmele trecutului prodigios, pentru care simţim atâta atracţie şi interes.

4.

Materia are o viaţă proprie?

Conferinţă ţinută la 6 Februarie 1927 de d-nul **Dragomir Hurmuzescu.**

Două sunt direcţiunile în care s'au desvoltat mai cu seamă ştiinţele fizice, în ultimele două decenii:

1. Propagarea fenomenelor electrice prin unde,
2. O mai mare pătrundere către o cunoaştere mai complectă a *constituţiei materiei.*

Cea d'intâi ne-a dat ca aplicaţiune T. F. F. iar unită cu cea de a doua, prin întrebuinţarea valvelor cu trei electrozi, telefcnia F. F. Rolul activ îl au electronii, rezultând din desfacerea moleculei gazului, prin vidul ridicat din aceste aparate. Fluxul variabil al electronilor între filament şi placă a făcut posibilă telefonia F. F. şi Radiofonia. La care trebue să adăugăm *Telefotografia* — adică transmiterea la distanţă prin undele electrice a fotografiilor.

Televiziunea, care este transmiterea pe ecran a imaginei, persoanei în mişcare şi acţiune, ar fi o reproducere mai apropiată a vieţei.

De asemenea mai avem încercări reuşite în parte de fotofilm, adică de cinematograf vorbitor.

Toate aceste aplicaţiuni miraculoase chemate să lărgească şi să lege vieţele, să armonizeze sentimentele între oameni şi între popoare, precum şi alte invenţiuni ce vor decurge, sunt datorite, după cum am mai spus, progresului ştiinţei mai cu seamă în cele două grupe de fenomene mai sus arătate. Vom vorbì astăseară despre una din acestea şi anume despre *constituţia materiei*, căutând a răspunde la întrebările:

Cum este formată materia?

Este ea eternă în aceeaşi stare, sau se preschimbă şi deci are o viaţă limitată?

Până acum vreo douăzeci de ani toate substanţele materiale erau considerate ca datorite contribuţiunilor compuşilor a vreo 80 de corpi simpli cari formau tot atâtea entităţi, tot atâtea specii deosebite şi ireductibile.

Speciile erau fixe, corpii simpli rămâneau aceaşi.

In lungul eternităţii se păstrau neschimbaţi; de unde marele principiu al *conservării materiei*.

Acest principiu împreună cu acel al *conservării energiei* erau cele două faruri luminoase de orientare şi de explorare în întreg câmpul larg al ştiinţei.

Iată însă că în 1895 Röntgen descopere *razele X* cu efecte neprevăzute, cu aplicaţiuni miraculoase de a puteà examinà anatomia fiinţelor vii prin radiografii şi cu noi consideraţiuni asupra *constituirii materiei*. Razele X scot la iveală, despart din materie un element constitutiv — electronul — un infinit mic de electricitate negativă şi un alt element mai mare şi material *ionul* încărcat cu electricitate pozitivă.

Descoperirea radiului, în 1898, de către soţii Curie, a desvoltat mai departe această idee şi a fost punctul de plecare al unei părţi noi din fizica moleculară.

Radioactivitatea—este această nouă ştiinţă, unde avem de face tot cu electroni şi ioni — dar aceştia provenind din desintegrarea (descompunerea) spontană a unor corpuri: Uraniu, Radiu, Actiniu.

Aceste corpuri se desfac în alţii, cari la rândul lor încearcă aceeaşi acţiune de desintegrare; corpuri în prefacere în plină evoluţie trecând prin poziţiuni intermediare către un corp ultim cel mai stabil — care ar fi *plumbul*.

Iată dar ideea alchimistului realizată în mod invers de natură. Incercarea învăţaţilor de a activà sau de a modificà acţiunea naturii a fost fără rezultat.

Rămâne dar stabilit, că mijloacele actuale omeneşti până acum n'ar fi în stare nici să oprească, nici să mărească, nici să devieze fenomenul de dezintegrare a corpilor radioactivi dela cei mai grei.

In univers însă se găsesc aceste puteri de mari intensităţi, dacă judecăm după rezultatele astrofizice, vârsta şi evoluţia stelelor, prin prezenţa caracteristică a corpilor simpli.

Cu cât steaua este mai albastră, ea este mai tânără şi compusă din corpi mai uşori, dela Heliu şi chiar dincolo de acesta.

Coordonând toate experienţele şi consecinţele lor din

seria fenomenelor citate mai sus putem răspunde la întrebările ce ne-am propus în această expunere.

1. *Materia este electricitatea.*

Urmărind simplificarea şi analiza materiei până la ultima părticică, la moleculă şi dincolo de aceasta, la componenţii ei care sunt atomi, ştiinţa ne dă posibilitatea să răspundem că această părticică, ea însăşi foarte mică — astfel încât zece milioane în şir să intre într'un milimetru — se compune din alte particule fiecare de o sută de mii de ori mai mici, *electronii*, încărcaţi cu electricitate negativă în veşnică mişcare circulară împrejurul unui nucleu central electrizat pozitiv, numit *Protonul.*

Sub această mişcare şi prin atracţiunea electrică între electron şi proton, nucleul pozitiv, avem o stare de echilibru identică cu aceea a mişcării unei planete — a pământului, spre exemplu — împrejurul soarelui. Aşà dar ar fi o aceeaşi lege într'un atom ca acea a macrocosmului din univers.

Am puteà să ne dăm mai bine seama de constituţia micului Cosmos atomic, dacă am ridicà raportul dimensiunilor la cantităţi mai bine percepute de simţurile noastre.

Să materializăm deci aceste dimensiuni, luând pentru electron o bobiţă de un centimetru diametru, iar atomul fiind de 100 de mii de ori mai mare, va aveà un diametru de 1 Km.

Electronul de pe periferie va fi la o distanţă relativă echivalentă de cinci sute metri.

Prin acest exemplu ne putem lesne închipuì cazul atomilor mai complicaţi cu un număr din ce în ce mai mare de electroni, începând cu hidrogenul, care are numai un electron împrejurul nucleului central, până la Uraniu, care cuprinde 92 de electroni.

Aceşti numeroşi electroni vor fi încă destul de depărtaţi pe orbite de diametre deosebite în spaţiul sferei considerate.

In centru, nucleul va aveà tot atâtea sarcini pozitive câţi electroni sunt în spaţiul acestei sfere. Un electron de câte ori sare de pe o orbită pe alta produce o vibraţiune luminoasă sau absoarbe una, după cum energia sa se micşorează sau se măreşte.

Dacă lipseşte un electron, atomul nu mai este neutru ci este electropozitiv şi se va combinà cu un alt atom electronegativ formând astfel o moleculă.

Iar gruparea moleculelor vor fi corpi simpli, dacă sunt identice, sau compuşi dacă sunt molecule deosebite din care se compun toate substanţele minerale şi organice.

2. *Fiecare element are o viaţă proprie* -- căci elementele esenţiale, corpi elementari, nu sunt ficşi ci, după cum ne arată proprietăţile radioactive, sunt în evoluţie, unii dintre intermediari, au o viaţă scurtă de câteva minute: Re = 3 minute numai — alţii, câteva zile Re = 5 zile — alţii trăesc ani, iar radiu, cel care şi-a dat numele întregei familii, are o viaţă mijlocie de 2400 ani.

Deci, considerând-o ca o proprietate generală, fiecare corp unitate îşi are un început şi un sfârşit, un timp de existenţă, o viaţă a sa proprie.

Privind însă această chestiune în întreg universul înstelat, se pune întrebarea de unde vin aceste elemente şi cum se formează ele?

Astrofizica ne dă o serie de sugestiuni prin considerarea intensităţii şi etăţii stelelor — dela cele cu radiaţiunile cela mai refrangibile până la galben-roşiu cele mai în vârstă.

5.

Fascismul

Conferință ținută de d. Nicolae Bălănescu, în seara de 13 Februarie 1927

Dacă răsboiul mondial a provocat dezastre economice și decepțiuni profunde în sufletul popoarelor, a deșteptat însă în cugetul maselor contopite în tranșee, conștiința puterii ce ele reprezintă și solidaritatea socială, care face temelia existenței Statului Național Modern.

In această constatare cu caracter general rezidă în parte și originea fascismului din Italia.

In adevăr, când, după răsboiu *combatanții, învingătorii*, s'au văzut învinșii și sacrificații păcii, tocmai de aceia care știuseră numai să profite, fără a fi făcut nici un sacrificiu pentru țară; atunci peste deficitul moral al acestei păci absurde, s'au ridicat eroii cu același spirit de jertfă, contra rechinilor — cum se zicea în Italia comercianților rapaci, contra speculanților, contra financiarilor veroși, contra celor cari batjocoreau armata, contra purtătorilor Drapelului roșu, care începuse să fâlfâe pe frontonul Primăriilor în locul tricolorului național.

Dispretul defetiștilor contra mutilaților de răsboiu se poate judecà din cuvintele adresate de un îmbogățit, nenorocitului orb din luptele glorioase dela Vittorio Veneto, care revenind și rătăcind pe stradele din Milano, fu isbit mortal de un automobil. Imbogățitul, fără milă și fără obraz, zise eroului căzut: De n'ai fi făcut prostia să mergi în răsboiu, ai fi avut ochii, să te ferești... și se grăbì să plece fără a-i da nici un ajutor.

Erà pe timpul când se insultà fără sfială Drapelul Ţării; cine ar îndrăsnì să o facă acum ar fi ucis pe loc.

Erà pe timpul când trenurile se opreau din drum, ca să se dea jos cu forţa soldatul sau carabinerul care s'ar fi strecurat în vagon fără ştirea revoluţionarilor, ce se ridicau contra omului ordinei.

Atunci s'au întrunit vitejii pentru a continua şi în timp de pace regenerarea Patriei, luptând atât contra celor îmbuibaţi care lâncezeau sub stăpânirea unei trândăvii şi ipertrofii apoplectice cât şi contra acelora cari ameţiţi de idei anarhice internaţionale urmăreau răpirea averii altora, prin dezorganizarea statului.

Nici trândăvie, nici anarhie, ci muncă bine ordonată, operă de creaţiune şi de construcţie, **viaţă nouă** isvorîtă din energia îmbelşugată a sângelui tânăr — **Giovinezza** — iată ce stă încă la fundamentul acţiunii fasciste; şi tot atât de interesant este ceeace e specific Italian, cât şi spiritul general al unei doctrine economice şi de stat, ce voeşte a inaugurà o nouă epocă a **Renaşterii** în lume.

Să evidenţiem: In faţa unei revoluţiuni antinaţionale care ameninţà viaţa economică şi socială a Italiei, s'a ridicat fascismul ca o mişcare politică şi economică înflăcărată, mistică şi condusă de **ideia de patrie,** care a impus voinţa de fier a naţiunii, când statul păreà gata să expire sub sdruncinările comunismului, acea doctrină de nefastă experienţă, care a determinat dezastrul unui popor vecin nouă în Răsărit.

Pentru Italia, însă, experienţa comunistă ar fi fost catastrofală, asemănătoare paraliziei generale în organismul statului, pentru că Italia are fabrici numeroase, uzine, căi ferate, porturi şi bastimente multe şi mari; dar n'are combustibil (nici cărbuni, nici petrol), n'are fier, nici grâu de ajuns, cu toată puterea de muncă creatoare a unei populaţiuni prolifice şi exuberante, iscusită în arte şi în invenţiuni — acea populaţiune atât de deasă în oraşe, care cereà pâine, căldură, îmbrăcăminte şi lucru, tocmai atunci când agenţii roşii aduceau şi răspândeau otrava ideilor disolvante, ca să stingă puterea de muncă şi de producţiune proprie, singura acţiune salvatoare după răsboiu.

In nord, prosperitatea publică şi proprietatea individuală erau desfiinţate, atât prin ocuparea cu forţa a fabricilor cât şi prin toleranţa dusă până la nepăsare - guvernanţilor. Criza industrială se agravà şi mai mul prin complicitatea conducătorilor statului în acele fai moase trusturi de fabrici şi bănci, cari exploatau economia

națională împărțindu-și câștigurile și subvențiunile, aceiași conducători cari, de teama revoluțiunii, plăteau cu banii statului pe răsvrătiții cari nu munceau. Această încurajare a dezordinei, împingeà și mai mult la completa ruinare a producțiunii.

In sud, se agità cu dibăcie problema agrară de cei obișnuiți a ațâțà poporul rural religios prin răspândirea medaliei Sfântului Lenin, îndemnând la ocupațiunea pământului cu forța dela marii proprietari și căutând a învrăjbi sudul în contra nordului prin învinuirea că numai nordului s'au dat comenzile de răsboiu din care s'a îmbogățit; că oamenii nordului s'au învârtit în fabrici în timpul luptelor pe când țăranii sudului sufereau în tranșee și se jertfeau în răsboiu; că nordul se sustrăgeà și dela plata impozitelor pentru milioanele de câștiguri din fabrici, falșificând registrele, pe când agricultorii sudului plăteau pentru ultimul bob de grâne ce nu se pot ascunde.

In această situațiune, revoluțiunea ar fi avut urmări incalculabile pentru Italia: drumurile de fier, circulațiunea prin porturi și în general toate transporturile de materii prime și combustibil, ca și toate fabricile s'ar fi desorganizat încetând acțiunea lor indispensabilă, ca circulațiunea în artere; lucrătorii s'ar fi turburat și mai mult de foame, iar țăranii, ca în toate epocile de panică, coprinși de teama zilei de mâine, ar fi ascuns substanțele alimentare.

In fața acestei primejdii ce amenință însăși existența statului, în fața unei mentalități de protestare nestăpânită, explicabilă, eșită din suferințele răsboiului, dar și sporită de curentele ideilor subversive ce invadaseră Italia, atunci când erà mai multă necesitate de autoritate energică, pentru a se puteà reface prin muncă intensă ce se pierduse prin răsboiu, tocmai atunci resortul disciplinei erà cu desăvârșire slăbit, pentru că organizațiunea de stat nu numai că da dovada celei mai condemnabile indolențe, dar se transformase în exploatarea directă și indirectă prin bănci și trusturi a tuturor resurselor nationale distrăgând banul public în interese personale sau de grupuri politice.

Să înțelege că nu mai erà nici o clipă de pierdut pentru existența Italiei. Puterea publică abdicase dela rolul său superior; nu mai reprezintà interesele generale și nu dela clanuri interesate, nici dela discuțiuni parlamentare neterminabile, nici dela guverne ce se mulțumeau să publice ordonanțe ce nu se executau, se mai puteà aștepta salvarea.

In epoci de criză, discuțiuni fără acțiune grabnică

este tot una cu ataxia socială: un organism ce nu reacţionează la timp e condamnat să dispară şi de aceea de multe ori e de folos ca prin muzeele doctrinelor perimate, a resturilor putrede şi prăfuite, să sufle cu putere şi să purifice atmosfera, vântul curat al regenerării.

Astfel s'a ridicat **Acţiunea Fascistă,** ca un reviriment al poporului contra anarhiei şi a disoluţiunii statului.

Fascismul, denumit aşa dela Fascele Lictorilor, **Fascio,** mănunchiu de nuele, e reacţiunea vitală, tradiţională romană din ceasuri de grea cumpănă: **Salus reipublicae suprema lex.**

E din tradiţia Romei cea mai reprezentativă formă a autorităţii: dictatura cu cei 24 lictori, cu fasce şi topoare.

Atunci dictatorul erà desemnat de consuli, iar Ducele a fost consfinţit de Rege şi desemnat de popor prin *miliţia fascistă naţională,* care coprindeà oameni din popor din toate clasele, studenţi şi burghezi, în număr de 50.000.

Ca şi garda Cezarilor, miliţia naţională fascistă a dominat Roma, însă însufleţită de cel mai curat spirit de sacrificiu pentru cele mai superioare interese ale Patriei, cum demonstraseră entuziast încă dela început, cei 6000 când celebrară centenarul lui Dante la Ravena. *Miliţia fascistă* este pavăza fascismului, cel mai hotărît mijloc de execuţiune. ca şi Lictorii de altă dată, miliţia fascistă este forţa în serviciul dreptului, în serviciul ordinei; pentrucă nu există nici drept, nici ordine, fără forţa care să le garanteze.

Fascismul nu puteà stimà libertate fără margini şi fără patriotism, nici parlamentarism formal şi fără acţiune când trebuiau strânse grabnic toate energiile în serviciul statului şi al Patriei. Fascismul în locul fraternităţii universale, vis depărtat şi difuz, a redeşteptat **cultul şi religiunea patriei.** Patria este o realitate căreia datorim existenţa şi desvoltarea noastră în lume. Iubim întâiu Patria şi apoi lumea toată. Omenirea pe calea culturii şi a civilizaţiei s'a împărţit în naţiuni şi, cu cât cultura se va desvoltà în fiecare din ele ca şi în fiecare om, cu atât va sporì individualitatea naţiunii.

Numai prin *mobilizarea maselor*, cu aceste idei dezinteresate şi cu acţiune energică, dusă până la jertfa vieţei, s'a putut operà atât de repede şi de profund aşezarea unei noi structuri a **Italiei moderne,** în toate administraţiile publice şi particulare până în colonii. Regenerarea morală prin tinerime este misiunea încredinţată

asociației **Ballila**, iar ridicarea materială a muncitorilor aparține școlilor profesionale de lucrători calificați.

* * *

Dacă până acum ne-am ocupat mai mult de ceeace este specific Italian, să examinăm puțin latura cu caracter general al doctrinei economice și de stat.

Fascismul consideră comunismul ca o reminiscență a tribului sălbatic și inaugurează o doctrină economică, antimarxistă și anticapitalistă de stat, reprezintată **prin neo-sindicalismul național fascist**, cu *respectarea proprietății* rurale și industriale, individuale sau sindicale, ca cea mai puternică temelie a ordinei și a progresului, cu *lot de familie* fără taxă pe moșteniri, ca bază a Statului Național, cu *ocrotirea deopotrivă a muncii și a capitalului*, disciplinând prin lege acțiunea concordantă dintre ele.

S'au pus în legătură indisolubilă prin stat forțele producțiunii, dominându-se pornirile antagoniste dintre muncă și capital în interes major național și pedepsindu-se greva ca un delict grav contra justiției și a statului.

Luptei dintre clase s'a substituit cooperarea dintre ele, organizându-se *justiția muncii, justiția statului modern*, în fața noilor forțe și entități puternice, statul având a regulà nu numai diferendele dintre persoane, dar mai cu seamă conflictele mult mai serioase dintre clase sau organizări sociale, aceasta interesând și mai mult ordinea și existența națională.

Noțiunea **muncă** a evoluat. Nu mai este îndestulător a se zice muncitorului: ai muncit, ți-am plătit, suntem chit. Munca se transformă și fructifică în capitalul permanent pe care l-a creat, de aceea capitalul nu poate abandonà pe muncitori.

De unde înainte se ziceà *noblețea obligă*, acum se zice *bogăția obligă*. Bogăția, ca și proprietatea, constitue o funcțiune socială. Mussolini zice: Eu nu sunt inimicul celor cari muncesc, dar sunt inimic hotărît a celor cari împiedică dela muncă, nici nu voiu deveni vre-o dată sluga capitaliștilor; nimeni să nu pretindă privilegii abuzive.

Doctrina economică îmbrățișată de fascism este eclectică: *sindicalismul nou* nu este internațional, din contră este centrul de educație națională. *Munca și capitalul sunt realități naționale.*

Capitalul nu e monstru, nici vampir, cum îl califică o literatură lipsită de prevedere, el este *muncă națională concentrată* și, oricine ar cătà să-l excludă, el se reface și

reapare prin activitatea muncitorilor. Capitalul în epoca noastră nu mai este reprezentat de o persoană, ci de totalitatea membrilor cari compun asociaţiunile capitaliste, unde muncitorii nu numai că au dreptul a participà la beneficii, dar vor fi chemaţi în comisiunile de control ale administraţiunii întreprinderilor. Capitaliştii moderni în marile organizaţiuni de muncă sunt technicieni, ingineri specialişti, absolut necesari mersului şi isbândei unor mari organizaţiuni economice. Neosindicalismul nu exclude pe intelectuali ca sindicalismul din trecut, şi recunoaşte superioritatea inventatorilor cu distincţiuni de tratament.

In noua concepţiune a statului fascist, care a încorporat în stat forţele producţiunii, munca şi capitalul, doctrinei suveranităţii populare sau a supremaţiei individuale s'a substituit **suveranitatea statului: totul în stat, nimic afară de stat şi mai cu seamă nimic în contra statului.**

Erà o frumoasă frază, astăzi anacronică, libertate sau moarte, dar în mediul solidarităţii sociale se impune o antiteză mai veridică: **colaborare sau anarhie.**

O naţiune nu este un conglomerat întâmplător de indivizi, pe care fiecare să aibă dreptul a-l sdruncinà prin libertate dusă până la anarhie. Individul nu este zeu în faţa statului, cum credeà **Rousseau.** O naţiune este o entitate istorică, culturală şi permanentă. ca o fiinţă colectivă ce trăeşte necontenit, prin legătura indisolubilă a generaţiunilor ce se succed, iar *statul, organul superior de conducere,* în care firesc rezidă *suprema suveranitate.*

Statul reprezintă idealul colectiv, în faţa căruia trebuie să se incline idealul individual, care reprezintă concepţiunea singuratică a fiecăruia. Aceasta este baza principiului întregei naţiuni în stat şi a suveranităţii statului.

Aceleaşi câteva principii în eternă luptă:

Libertatea poate merge până la *individ în contra statului,* cum preconizà Herbert Spencer? sau, individul este în funcţiune de existenţa şi prosperitatea statului? Valoarea individului nu este realizată prin colaborarea cât mai activă şi devotată pentru interesele generale?

In concluzia fascistă statul coordonează şi supraveghiază energiile individuale, îndrumându-le către Idealul colectiv.

Statul este resortul regulator al pulsatiunilor vieţii individuale, în ritmul necesar organismului naţional.

Individul este un element interdependent, solidar şi responsabil. Intre individ, absolut liber a pune în pri-

mejdie existența tuturor, şi între salvarea generală nu încape esitațiune.

Pe aceste baze se reazimă doctrina de stat fascistă ca mentalitate filozofică şi socială.

Această concepțiune nouă îşi are cugetători de origine în **Giordano Bruno** şi **Giovani Gentile.** Primul ziceà: Anticitatea pe care noi o privim ca bătrânețea omenirii, este din contră copilăria ei. Noi avem o minte şi o experiență mai matură ca a strămoşilor noştri, pentrucă la experiența trecutului, pe care o păstrăm, adăogăm pe aceea a timpului în care trăim. Iar cel de-al doilea: Dacă statul nu există fără a fi întâi omul, dar nici cetățean nu poate există fără idee de cetate, de stat, de organizare colectivă. *Stat şi individ sunt în funcțiune unul de celalt şi nu se pot concepe dezagregați.* Statul este aşa dar conştiința şi voința colectivă a oamenilor organizați în societate. Statul este o *realitate etică,* care reprezintă conştiința şi răspunderea unei colectivități, *o realitate istorică,* dar şi o *realitate actuală,* ce trebue necontenit să existe, să o posedăm, să o conducem, să o utilizăm şi să o perfecționăm.

Astfel că, dacă fascismul are un germen specific Italian încolțit şi cultivat în condițiuni locale determinate, are însă şi caracter general, ce constitue inaugurarea unui sistem, unei doctrine economice sociale şi politice. Fascismul a adus elemente noi *de ordine,* pentru civilizația contimporană, indicând lumii *problema unei noi discipline* în guvernarea popoarelor şi, mai mult decât orice, a ridicat Patria d'asupra egoismelor de partide sau de clase.

Prin această organizațiune de stat, cu energie, hotărîre şi perseveranță, Italia în scurt timp a realizat succese diplomatice, cari i-au ridicat prestigiul mai sus decât ori când în fața lumii.

Este destul să menționăm: Negociațiunea Italo-Egipțiană, Fiume. Corfu şi Rapallo, unde însuşi Austen Chamberlain veneà la o întrevedere cu şeful statului Italian, când în trecutul Italiei se aminteşte de atâtea penibile călătorii ale bărbaților ei de stat cari solicitau în zadar şi reverențioşi, la uşile orgolioasei Britanii.

Nimic nu mai opreşte avântul nouei Italii, ca tot astfel cum Cavour a deschis odată cu atâtea greutăți într'un congres celebru cestiunea dreptului la unitate națională, să afirme acum în areopagul națiunilor creat de noile tratate, dreptul biologic la existența şi la desvoltarea unei națiuni prolifice, cu escedent anual de populațiune ca o jumătate de milion şi cu şeapte milioane de Italieni constrânşi a trăì departe de Patrie, purtând munca civilizatoare a geniului Italian pe teritoriul altor state.

Progresele economice, industriale şi agricole din ultimul timp ca şi *desvoltarea flotei comerciale* printr'o muncă titanică şi fără greve, care a dat Italiei loc de frunte, făcând din cele două transatlantice «Roma» şi «August», Leviatane de câte 33.000 tone, au atras admiraţia tuturor popoarelor.

Toate forţele, braţe şi minţi, sunt mobilizate pentru prosperitatea Patriei, iar Ducele este animatorul energiei generale.

In el vibrează vigoarea unei naţiuni ce are abia 60 ani dela unitatea naţională, dar şi mândria unui neam cu tradiţie strălucită de 20 de secole.

Italia, sub acţiunea fascistă, în loc de a-şi consumà puterile în lupte sterile de partide sau de clasă, lucrează zi şi noapte, prin unitate de conducere, prin front unic al Păcii în vederea intereselor generale, ca să poată purtà cu toată forţa revendicările sale demografice pe terenul inter-naţional, faţă cu state ce sunt supra-încărcate cu teritorii vaste şi părăsite, cu bogăţii neexploatate încă de technica ştiinţifică, care trebue să promoveze progresul lumii.

Nu socialism turburător în naţiune, nici dezechilibru între naţiuni, ci muncă creatoare în naţiune şi just echilibru inter-naţional.

Pentru această hotărîtă atitudine marile naţiuni califică cu dureroasă ironie şi cu oarecare răutate pe Italia, ca marea proletară care pentru interese economice vrea să turbure pacea lumii, dar n'ar trebuì uitat că *bariera de ordine* ridicată de Italia nu numai a împiedicat bolşevismul de a pătrunde în Occident, dar a salvat restul Europei de o contagiune care ar fi prăbuşit tezaurele unei civilizaţiuni milenare.

In ultimă analiză, fascismul urmăreşte un întreit ideal: afirmaţia autorităţii morale a conducătorilor statului corporativ, revendicarea dreptului Italiei la viaţă corespunzătoare în lume, şi dreapta conciliere a tuturor claselor sociale.

Astfel, dacă am cunoscut *Roma veche a ordinei juridice* şi *Roma ordinei religioase*, acum asistăm la ridicarea *Romei ordinei sociale*, prin reconciliere istorică.

Este desigur un proces de evoluţiune a progresului istoric, dar nu este mai puţin adevărat, că orice doctrină sau sistem de guvernământ este in funcţiune şi de omul care le aplică.

Mussolini, ţăran din sătucul Dovia din Predappio, reprezintă caracterul unuia din acela care cred că *nu se*

pot face lucruri mari în lume fără lupte și fără jertfe, că istoria o domină cei afirmativi. Oamenii de dezordine îl califică de reacționar, iar pentru reacționari este un revoluționar. El zice hotărît celor care poartă cămașe neagră, ca simbol al jertfei până la moarte: urmați-mă liniștiți, cât voiu merge înainte; dar să mă ucideți când voiu da înapoi. In el trăește și vorbește noua Italie.

In fața miliției fasciste, la Florența în Piața Cavour, când aghiotantul său îi zise, că ar puteà privì defilarea din automobil, el răspunse: In fața miliției fasciste locul meu este jos, la pământ.

In fața poporului în gara din Salerno vorbì cu atâta căldură, încât populațiunea, femei și bătrâni, salutându-l îi zicea: cere-ne tot, îți dăm și copiii, întinzându-i pe fereastra vagonului.

In fața parlamentului, sistem Giolitti, șef de partid și de guvern, care dacă s'a putut menține cu mijloace ilegale trei legislaturi, a reușit însă să facă din parlament o parodie, se exprimă respicat: Eram hotărât să așez aci bivuac; dacă veți ascultà însă de ordinea nouă, veți mai durà câtva.

Acestui om în timpul revoltelor urzite de agenții bolșevismului i se ziceà: Ce cap bun de spânzurat la felinar!

Și cu toate acestea el a smuls Italia din povârnișul prăpăstiei, îndreptându-i calea spre marile ei destine.

Tot așà i se ziceà odată lui Cavour: **Megalomanu, Milord Cavour,** pentru ca la sfârșit, recunoscându-se marea lui operă, să i se zică **Papa Camil,** Părintele Patriei. Atentatele nu lipsesc contra unor asemenea oameni, dar la sfârșit se cântă: Gloanțele trec, Mussolini rămâne.

Nu intră și nici n'ar încăpeà în cadrul restrâns al acestei conferințe întreaga personalitate covârșitoare și sub toate aspectele, a conducătorului Italiei moderne, în care generozitatea se întrece cu geniul politic; îmi veți îngăduì însă o schiță de idei, în care să apară ori cât de palide însușirile superioare ale sufletului său: Sunt unele inimi prea mari, ca să coprindă numai fericirea proprie, acelea sunt ca un rezervoriu sacru, ca un potir sfânt, din care se revarsă fericirea altora.

La aceștia setea de jertfă e nobila virtute înăscută, jertfă ce nu așteaptă omagiile gloriei, ce sunt mult mai prejos de sublima însuflețire a celor ce se jertfesc.

Ce pot așteptà mai mult dela noi semenii noștri cei mulți. decât jertfa vieții noastre pentru ei?

Să ne consumăm arzând ca o flacără pentru binele altora, e tot ce se înalță mai sus din adâncul conștiinței

noastre. Atunci străluceşte în om scânteia divină care îl ridică dela ceeace este efemer la ceeace este etern.

Acesta este **eroul**, iar când reprezintă energia ce poate mişcà o lume, atunci gestul său este un pas gigantic şi victorios al omenirei în cadranul veacurilor, atunci în sufletul eroului se contopeşte sufletul popoarelor.

Eroul, iată idealul, el este cel mai desăvârşit altruist. atunci când sfărâmă zalele instinctului de conservare. Eroii apar ca fulgerele atunci când peste zilele monotone şi trândave ale vieţei obişnuite încep să sufle cu putere furtunile prefacerilor istorice: răsboaele şi revoluţiunile, cari răstoarnă dar şi purifică. Acestea sunt energiile individuale cari fecundează energia colectivă, întocmai cum fulgerul scapără, străbate şi sgudue norii făcându-i să reverse ploaie binefăcătoare. Acestora le este rezervată nu recunoştinţa zilei de astăzi, ci omagiul neperitor al istoriei.

Fericite popoarele a căror destine le-au dăruit oameni cari să întrupeze în geniul eroului, geniul rassei.

Un Cardinal American a zis că Italia este singura ţară din Europa, într'o autentică renaştere din ruina morală şi materială a răsboiului. Ce departe e restul lumii... şi noi. Noi?!

Noi trăim într'o epocă în care tronează regimul improbităţii, regimul istrionilor fără decenţă, voraci şi hidoşi care n'au în inima lor nici o scântee din acelea ce fac strălucirea vieţei morale.

Regimul materialismului brutal şi al corupţiunii îndrăsneţe, în care virtutea pare ceva ridicul; regimul în care exponenţii popoarelor în loc să fie chintesenţa a tot ce este mai superior ca propulsor de moralitate, dreptate şi capacitate, se recrutează din contră din clientela intereselor particulare şi din sateliţii obscuri ai celor puternici, cari aşteaptă la praguri răsplata serviciilor domestice. Să băgăm de seamă, marele răsboiu a deşteptat în masele populare conştiinţa puterii lor şi prin suferinţe le-a îndârjit, sunt iritabile, au trecut prin maladii grave şi în convalescenţă trebue multă îngrijire, cât mai puţine chinuri şi cât mai mult aer curat... Să deschidem ferestrele...

Trebue sporită vitalitatea pentru regenerare şi progres, pentru că evoluţiunea necontenită este o realitate biologică, pe care avem datorie a o stimulà.

Prezentul în creaţiunea viitorului nu reprezintă de cât dinamismul cu care este înzestrat.

Şi dacă este adevărat că strămoşii vieţuesc în noi

ei însă la vremea lor au trăit viaţă proprie, au muncit şi au înaintat.

Tot astfel şi noi, să trăim viaţa noastră proprie, să muncim şi să înaintăm, sporind patrimoniul ce ne-au lăsat

Să nu fim lipsiţi de iniţiativa, care să imprime acestei epoci marca personalităţii noastre şi să nu întârziem în calea progresului.

Pe steagurile noastre, nu numai să păstrăm cu pietate insignele gloriilor şi suferinţelor trecute, dar să avem înscrise cu litere vizibile şi indelebile, toate legitimele aspiraţiuni ale viitorului.

6.

Din Istoria Maramureşului

Conferinţa d-lui I. Nistor în seara de 20 Februarie 1927

(Rezumat)

Conferenţiarul arată că Maramureşul trăeşte în sufletele noastre prin legenda lui Dragoş.

Regiunea aceasta e frumos înzestrată de natură cu munţi înalţi şi văi adânci.

Marca Maramureşului e aceea a familiei Bogdăneştilor, un zimbru.

Origina adevărată a numelui vine dela râul Maramureş, aşà după cum reese din cele mai vechi documente. Intr'un document dela 1199, Maramureşul apare ca ţară, iar nu ca comitat, ceeace dovedeşte că a fost supus mai târziu de Unguri, decât ţinuturile ardelene.

S'a susţinut că Românii din Maramureş sunt de origine balcanică.

Această idee e eronată, fiindcă numele satelor şi a localităţilor, încă din vechime sunt curat româneşti.

In istorie, se întâlneşte mereu numele voevozilor din Maramureş cari au luat parte la expediţiile regilor Ungariei.

In ceeace priveşte teritoriul acestei provincii, României a revenit abià a treia parte din cei 10 mii de km. cu o populaţie de 150 mii de suflete din care numai 70 mii sunt Români iar restul Evrei, Ruteni şi Unguri. Sunt aci peste 35 mii de Evrei cari deţin viaţa economică a acestei provincii.

Traiul în această regiune e foarte greu. Nu există legătură de cale ferată cu vechiul regat decât prin Ceho-Slovacia.

Religia populaţiei româneşti e cea unită. Pentru înlocuirea ortodoxismului de altă dată s'a dat o mare luptă religioasă între Români şi Unguri. In cele din urmă au izbutit Ungurii să-şi impue religia lor.

Stilul bisericilor româneşti e cel gotic în lemn, ceeace face caracteristica bisericilor din această regiune.

Intensificarea mijloacelor de legătură cu restul ţării, va da posibilitatea acestei provincii să desvolte o viaţă culturală mai largă.

7.

Noua generaţie faţă de tradiţie şi modernism.

Conferinţa ţinută de d. I. I. Pillat în seara de 27 Februarie 1927

(Rezumat)

Orice popor, are două vieţi: una care e însuşi sufletul naţiunii şi alta numai de suprafaţă. De-o-parte o tradiţie vie, creatoare, comprehensivă, dinamică şi originală, — de alta o tradiţie statică, imitativă de suprafaţă şi de tipic. Tradiţia vie în trecutul nostru e ideia de latinitate şi de creştinism; idei generatoare de energie şi cari au ajutat la propăşirea neamului. Arhitectura, tiparul cărţilor religioase şi pictura bisericească s'au născut din ideia religioasă.

Aceste idei se disociază cu vremea în tradiţii vii şi în tradiţii limitate, tipice.

Modernismul nu există decât ca antiteză: nou-vechi, tânăr-bătrân. Şi în cuprinsul acestei idei există două feluri de modernism: 1) o altoire necesară oricărei tradiţii vii pe care o fereşte de a cădeà în tipic, şi 2) o imitaţie a culturilor străine cari nu-şi găsesc însă afinităţi cu sufletul nostru românesc.

Dar oare există o tradiţie românească, un stil românesc? Pentru a răspunde trebue să cercetăm fenomenul religios şi fenomenul artistic, adică să vedem care este modul de a crede al Românului şi cum îşi exteriorizează el sentimentul artistic.

Substratul ortodoxismului, misticismul nostru e mai concret şi mai plastic decât la toate celelalte popoare.

Există un element cu totul autohton, o particulară împământenire a sentimentului religios la noi.

Arta casnică a țăranului nostru, olăria și țesătoria în deosebi, aduc motive ce nu se mai întâlnesc aiurea și cari au vechi rădăcini aci.

Casa cu pridvor și cu prispă are un tip special și un aspect care e numai al nostru.

Arhitectura românească se vede astăzi pusă în fața unor probleme și soluții noui. Poporul nostru a dus mai mult o viață păstorească; n'a avut nevoie de orașe. Azi arhitectura trebue să caute adaptarea unui tip de casă românească la orașe, pentru a corespunde trecutului, climei și nevoilor noastre.

In sculptură nu găsim nici-un fel de stil în trecutul nostru. Sculptura românească își creiază singură o tradiție, pornind dela partea picturală a icoanelor, sau dela cioplíturile și sculpturile găsite mai de mult pe la noi.

Pictura aduce în icoane o emoție specifică sufletului nostru național, o emoție care o diferențiază și de icoana bizantină și de cea rusească, și care e de obicei mai sălbatică. Grigorescu a adus numai un motiv exterior românesc. Luchian este acela care a pictat peisagiul românesc într'un spirit interior, într'o simțire mai adâncă.

Muzica noastră se inspiră din folclorul muzical: cântecele bătrânești, colindele. Astăzi, școala noastră se pare că a pierdut acest contact direct cu folclorul muzical românesc care va trebuì să fie fecundat prin muzica savantă europeană.

Literatura, arta cuvântului, a urmat și ea un drum caracteristic. Cuvântul care exteriorizează sufletul unui neam, e sinteză de culoare și de muzică, și la acestea se mai adaugă și un înțeles. Muzicalitatea slavă a întonării, elementul greco-latin, elementul original al limbii, dau o sonoritate deosebită graiului nostru. Moderniștii, fără a doza după nevoie neologismul, încearcă să strice limba. Măsura, resemnarea în tratarea ritmului, seninătatea creațiunilor noastre populare, sentimentul mistic, concret și plastic, sentimentul rustic al naturii cum nu se mai găsește în nici-o altă literatură, vioiciunea spiritului, sentimentul voiniciei, iubirea părintească (de mamă în special), predominanța unui optimism sănătos, atitudinea lirică și contemplativă mai mult decât activă și tehnică, duioșia, absența misterului, a tainei, sunt, toate, atributele specifice ale literaturii românești.

Caracterele modernismului literar introdus în vremea din urmă la noi, sunt antinomice sufletului românesc

lipsa măsurii, preocuparea demonicului, sarcasmul răutăcios, mecanizarea, erotismul bolnăvicios. etc. — elemente cari n'ar puteà să creeze decât o tradiţie factice, o tradiţie moartă.

Există însă şi un alt spirit modern care pleacă dela un germen viu din organismul nostru, un modernism binefăcător pe care nu-l respinge nici sufletul, nici tradiţia noastră. Modernul se leagă de un cadru. Modernismul e caduc, fiindcă fuge după o originalitate care se transformă în tipic şi în banal printr'o depersonalizare nejustificată. Lipseşte şi arta şi sinceritatea.

Se cere în faţa acestor stări de fapt, o sinteză creatoare a tradiţiei româneşti cu elementul modern de peste graniţă, o umanizare în felul minunat realizat de Eminescu: lărgirea motivelor, adâncirea personalităţii, înţelegerea lecţiilor trecutului şi împrumutarea cu măsură a elementelor ce ne pot ajutà propăşirea...

8.

Valoarea morală a științei

Conferință ținută de d. G. Țițeica la 6 Martie 1927

I.

1. Ori de câte ori se vorbește de valoarea științei, lumea se gândește de obicei, la valoarea ei practică, la serviciile neprețuite pe cari știința le-a adus industriei, la prefacerile adânci pe care știința le-a adus vieții moderne.

2. Ca dovadă că e așà, e faptul că, în comemorările din timpul din urmă, lumea a trecut cu vederea latura pur științifică a oamenilor de știință comemorați și a reținut mai mult latura practică.

Când a fost vorba de *Ampère*, lumea a uitat pe filosoful cu vederi întinse, pe matematicul care deslegase chestiuni grele pentru vremea lui și s'a gândit aproape numai la creatorul electromagnetismului, adică la acel care a așezat temelia sigură pentru industria electrică.

Când s'a vorbit de Sadi Carnot, acel inginer cu mintea speculativă, care prin lucrarea lui «Puterea motoare a focului» a creat o nouă ramură științifică «Termodinamica», lumea s'a gândit la aplicațiile acestei ramuri în industrie.

De asemenea, când s'a vorbit de Pasteur, lumea a uitat că a fost întâi și întâi și mai presus de toate chimist, că probleme de natură teoretică l-au condus la o nouă metodă de cercetare a boalelor, și și-a închipuit că e un doctor care a practicat medicina. Pare ciudat că acest doctor s'a ocupat nu numai de vindecarea boalelor la om, dar și la animale și la viermii de mătase.

In fine şi în comemorarea lui Berthelot, partea teoretică are să rămână în umbră şi are să apară luminoasă toată perspectiva aplicaţiilor nemărginite ale chimiei.

3. Acest mod de a privì lucrurile nu e nou. E vechiu, e foarte vechiu. Filosofia lui *Baco de Verulam*, vestitul gânditor şi om de stat englez dela sfârşitul sec. al XVI-lea şi începutul celui de al XVII-lea (1561—1626), erà o filosofie a ştiinţei aplicate, singura care merită să poarte numele de ştiinţă. E admirabilă pagina din istoria literaturii engleze a lui *Taine*, în care acesta rezumă un vestit «essay» al istoricului Macaulay asupra lui Bacon.

Un filosof antic şi altul modern călătoresc împreună şi ajung într'un sat, unde copiii mor pe capete de vărsat. Mamele îşi frâng mâinele de disperare. Atunci filosoful antic le ţine o cuvântare caldă, ca să le convingă că se pot mângâià de pierderea copiilor. Filosoful modern, adică omul de ştiinţă, în loc de vorbe, scoate o lanţetă şi vaccinează pe copiii rămaşi şi-i scapă dela moarte.

Merg mai departe şi ajung la gura unei mine de cărbuni, unde găsesc pe soţiile disperate ale minerilor surprinşi de o groaznică explozie de gaze. Filosoful ţine o cuvântare de resemnare. Omul de ştiinţă inventează o lampă de siguranţă, care să pună viaţa lucrătorilor la adăpost de primejdie. Regretatul Teclu, ilustru chimist român, avea o idee ingenioasă în această chestiune. Nu ştiu dacă a realizat-o.

4. O amintire personală. Membrii Congresului internaţional de matematici, strânşi în vara anului 1924 la Toronto în Canada, au fost invitaţi să viziteze uzinele canadiene de electricitate de lângă Niagara. La masa oferită de Direcţie, directorul uzinei a spus că ne-a invitat ca un omagiu pentru serviciile aduse de matematică industriei electrice.

5. Pretutindeni lumea vede aproape numai aplicaţiile de sigur folositoare şi preţioase ale ştiinţei. Dar această preţuire unilaterală a făcut ca lumea să creadă că ştiinţa e materialistă în înţelesul vulgar şi aproape înjositor al cuvântului.

6. Şi cu toate acestea ştiinţa are şi o valoare ideală, mai ales o valoare ideală.

Poincaré, într'una dintre cele mai frumoase cărţi pe care le-a scris «La valeur de la science», spune:

«Cercetarea adevărului trebue să fie scopul activităţii noastre; e singurul scop demn de ea», iar mai departe «Vrem să liberăm din ce în ce mai mult pe om de grijile materiale, numai şi numai ca să-şi poată întrebuinţă li-

bertatea recâştigată pentru cercetarea şi contemplarea adevărului». Şi-şi închee cartea cu o gândire profundă ca a lui Pascal»:

«Tot ce nu e cugetare, e neant, de oarece nu putem cugetà decât cugetarea şi fiindcă toate cuvintele pe care le întrebuinţăm ca să vorbim despre lucruri nu pot exprimà decât cugetări; a spune că există altcevà decât cugetare, e o afirmare fără înţeles. Şi totuşi — ciudată contrazicere pentru cei care cred în timp — istoria geologică ne arată că viaţa e un scurt popas între două vecinicii de moarte şi că, chiar în acest popas, cugetarea conscientă n'a durat şi nu va durà decât o clipă. Cugetarea e o străfulgerare în mijlocul unei nopţi lungi. Dar această străfulgerare e totul».

Nu se poate o aspiraţie ideală mai înaltă decât aceasta a unui om de ştiinţă.

7. Fără să intru în amănunt, se poate admite uşor că ştiinţa are o valoare ideală. Cu mult mai greu se poate vorbì de valoarea morală a ştiinţei. Şi cu toate acestea această chestie mi se pare că are şi o însemnătate actuală şi una istorică.

II.

8. *Problema morală are însemnătate actuală.* Răsboiul, printre alte manifestări, a avut una din cele mai rele: a sguduit şi sdruncinat temeliile morale ale societăţii. Un scriitor german scrià cu durere că persoane cari înainte de răsboiu aveau un înalt simţ al demnităţii, trăesc astăzi în relaţii cu elementele cele mai suspecte ale societăţii şi chiar multe din veniturile lor sunt obscure. Chiar ţările unde moravurile erau simple şi curate au fost atinse de boala luxului cu toate urmările lui dezastroase. Cu atât mai mult în ţări ca a noastră, unde armătura morală, mai ales a oraşelor, n'a fost prea solidă, efectele destrămării morale au fost grozave. Şi atunci începe, din chiar grozăvia faptelor, o reacţiune. Lumea caută un punct de sprijin în această reacţiune morală. Vreau să arăt în cele ce urmează că ştiinţa poate luà o parte onorabilă la crearea unei atmosfere morale.

9. *Problema morală a ştiinţei e istorică.* In această privinţă vreau să vă arăt pe scurt, în linii generale, desbaterea unui proces, care, dacă acum s'a potolit, nu poate fi privit ca încheiat.

De multă vreme sentimentul religios a început să fie în scădere. Unii susţin că, chiar după cruciate, după încercările creştinătăţii de a liberă Sf-tul Mormânt, s'a observat o scădere a sentimentului religios. Elementele conducătoare ale creştinătăţii cari propovăduiseră plecarea pentru cauza crucii au stat cele mai multe, liniştit, acasă. Incât cei rămaşi depe urma trupelor secerate fără milă de păgâni, s'au întors cu oarecare amărăciune în suflet. Se zice că deatunci a început să ia fiinţă societăţile secrete îndreptate în contra conducătorilor creştinătăţii. Fapt e că în sec. XVIII-lea sentimentul religios erà în mare scădere şi atât filosofii cât şi gânditorii în general socoteau aceasta ca un progres [1]. Cevà mai târziu Auguste Comte proclamà faimoasa lege a celor trei stări prin care trec popoarele: teologică, metafizică şi pozitivă. De altminteri toţi reformatorii dela începutul sec. XIX, entuziasmaţi de rezultatele ştiinţei, erau convinşi că ea va da firul conducător omenirii liberate de superstiţiile trecute. Şi nu e întâmplare faptul că, în această epocă clocotitoare între 1830 şi 1878, *Renan*, vestitul Renan, părăseşte seminarul şi scrie «L'avenir de le science», Viitorul ştiinţei, un imn de slavă către această nouă Religie. Cartea, scrisă la 1849, nu e tipărită decât la 1890. Un an după aceea, *Brunetière*, cunoscutul critic incisiv şi gânditor catolic, publică un răspuns: *Falimentul ştiinţei*. El susţine că ştiinţa, în pretenţiunea ei trufaşe de a luà conducerea soartei omenirii, a dat faliment, că ea nu şi-a putut şi nu-şi poate ţine pretenţia de a da omenirii un fir conducător. Atacul a fost vehement şi el a emoţionat lumea. El coincideà de altfel cu lupta politică, care se dedeà în Franţa între clericali şi anticlericali. Aceştia din urmă cereau cu stăruinţă atunci şi au obţinut mai târziu despărţirea bisericii de stat şi de aceea au căutat să creeze, prin teoreticienii lor, o morală ştiinţifică, o morală laică, o morală pozitivă.

In această discuţie arzătoare, plină de patimi, cuvântul sincer şi isvorît din adâncă şi superioară convingere al lui Poincaré a fost ascultat cu respect. El spuneà că nu se poate clădì morala întemeiată numai pe ştiinţă, din motive gramaticale. Morala comandă: să faci aşà sau să nu faci altfel. Ştiinţa spune că lucrurile se petrec aşa şi aşa. Cu alte cuvinte propoziţiunile moralei sunt la imperativ, ale ştiinţei la indicativ. Poţi combinà cum vei vrea propoziţiunile ştiinţei, nu vei obţine un rezultat imperativ.

1 Chiar Laplace în sistema lumii spuneà că n'a avut nevoie să presupună existenţa lui Dumnezeu.

Cine a încercat să întoarcă pe un bețiv dela calea cârciumei, nu-l schimbă cu raționamente. El îți răspunde: Dacă-mi place mie să mă îmbăt, sau atâta plăcere am pe lume, și la asta să renunț?

Ion Atanasiu, regretatul profesor de fiziologie și mare om de știință, povestià o scenă la care a asistat. Un conferențiar căutà să arate pe cale experimentală rezultatele nenorocite ale alcoolului, care e adevărată otravă. Și în fața publicului a supus un purcel la îmbătare, ceeace i-a produs, până la sfârșitul conferinței, moartea. Atunci un cetățean s'a ridicat la sfârșitul conferinței și, cu oarecare humor, a tras încheerea din punctul său de vedere: «Cum să nu moară, dacă nu erà învățat? eu care sunt învățat beau și nu mor».

Și Poincaré, în studiul său asupra științei și moralei, arată rolul sentimentului. Trebue creată nu o logică morală, ci un sentiment moral.

Concluziunea lui este că nu se poate clădì o morală științifică, dar e tot așà de absurd să se susțină că știința e imorală.

Mai adaog în această ordine de idei că Painlevé, actual ministru de războiu al Franței, a scris mai de mult un articol în care arată că nu există conflicte între spiritul științific și credință, care sunt două fețe ale sufletului omenesc, ci între spiritul științific și cel clerical. Aceeași latură politică.

10. Se ridică acum întrebarea esențială: Dacă știința nu poate servì de bază moralei, mai are ea vreo valoare morală?

Poincaré a răspuns afirmativ. Imi propun să completez răspunsul său. Imi propun să arăt că știința poate creà o atmosferă morală, un sentiment favorabil moralei, un sentiment care nu constrânge, dar înclină și deschide sufletului perspective morale

1) Omul de știință cercetează adevărul; în această cercetare minuțioasă, ceas cu ceas, zi cu zi, e o uitare de sine și o sinceritate, cari au caracter moral. De aci nu rezultă că toți oamenii de știință sunt morali. Charles Richet, într'o scriere admirabilă «Le savant», a arătat calitățile și cusururile omului de știință, care e om ca ori și care om.

2) Știința, prin rezultatele ei, a adus omenirii o smerenie întemeiată pe fapte, cel puțin o coborîre a trufiei omenești. Copernic a arătat că pământul nu e centrul universului, loc privilegiat hotărît anume pentru om, ci e un

corp ceresc oarecare, *un strop de materie în imensitatea universului.*

Darwin şi urmaşii săi au constrâns, cu voie sau fără voie, pe om să intre în scara zoologică a celorlalte vietăţi. In America se dau şi astăzi lupte în contra lui D. tocmai din această pricină. Şi sunt biserici unde se ţin predici, aducându-se maimuţe grozave spre a arătà credincioşilor la ce grad vrea să-i coboare ştiinţa. După D. omul nu mai e de drept divin regele creaţiunii, ci cel mult, prin inteligenţa şi îndemânarea lui, un preşedinte de republică.

S'a stabilit că şi animalele, chiar şi plantele, au oare inteligenţă. Şi sunt fapte constatate, chiar istorice, cari arată că animalele nu sunt lipsite de simţ moral.

La Pompei s'a găsit cadavrul petrificat al unui câine alături de al unui copil. Pe sgarda câinelui e povestită viaţa lui, bineînţeles fără catastrofa finală. Anume, acest câine a scăpat în trei rânduri viaţa stăpânului său: 1) de la înec, 2) dela un atac de hoţi, 3) din gura unei lupoaice. Apoi a legat prietenie cu băiatul stăpânului, de care nu se mai despărţià. Aşà se explică prezenţa cadavrului său alături de al copilului. Altfel, la cele dintâiu semne de primejdie, pe care un câine le simte înaintea omului, ar fi putut fugì. El a rămas la datorie, căutând, fără să reuşească, să scape dela moarte pe copilul de sub apărarea sa.

Un pădurar olandez, după o vânătoare grea şi obositoare, se întoarce ostenit acasă. In grabă aruncă vânatul într'o cameră lângă bucătărie, închide uşa şi o încuie fără să bage de seamă că şi-a încuiat şi câinele. Având însărcinare grabnică pleacă imediat şi nu se întoarce decât după cinci zile. La întoarcere găseşte câinele mort de foame fără să fi atins vânatul. Desigur că după morala noastră curentă, mulţi sunt gata să spună: *un dobitoc.* E adevărat, erà un dobitoc şi nu pretindeà să fie altcevà, dar un dobitoc sublim.

Şi sunt exemple numeroase în care şi alte animale se jertfesc pentru puii lor.

Va să zică un instinct moral se găseşte şi la animale. Această constatare contribue la oarecare smerenie. Nu suntem absolut superiori. Ba uneori, (deseori), suntem inferiori. Constatarea ne îndeamnă la o sforţare către superioritate. Nu e acesta un sentiment moral?

3) Dar mai e încă cevà. In lume *ştiinţa* apare cu adevăruri absolute, găsite odată pentru totdeauna. Mulţi cred că ştiinţa se clădeşte cărămidă cu cărămidă, dar fiecare cărămidă aşezată la locul ei, nu se mai mişcă. E o idee greşită. Ştiinţa e într'o continuă prefacere. Nu că s'ar

şcoate cărămizile clădirii şi s'ar înlocuì cu altele mai bune si mai solide, ci în alt sens. Ştiinţa nu poate obţine adevărul absolut, dar se apropie, încetul cu încetul, de el. Ştiinţa e un şir nesfârşit, dar statornic, de aproximaţii succesive. Să vă dau un exemplu clasic. Până la Copernic, mersul planetelor pe cer se desluşià cu ajutorul epiciclelor lui Ptolemeu, care da o idee aproape exactă de acel mers al planetelor. Cu cât măsurătorile se făceau mai exacte, cu atât sistemul lui Ptolemeu se complicà. Până când Copernic găseşte o sistemă mai aproape de adevăr. Vine Kepler, care se apropie şi mai mult. Şi totuşi legile lui nu sunt exacte. Newton, plecând dela legile lui Kepler, găseşte o altă lege, care e şi mai aproape de adevăr.

Legile ştiinţei nu sunt absolut exacte, pentru că măsurătorile nu sunt niciodată exacte.

Dar, *şi aici e punctul esenţial*, ele se perfecţionează pe fiecare zi. In ştiinţă e o sforţare continuă, neobosită de perfecţionare. Această aspiraţie către mai bine, către mai precis, are un caracter moral, e însuşi fundamentul moralei.

Dar mai e încă cevà. Nu numai fiecare om de ştiinţă tinde către perfecţionarea specialităţii sale, dar, pe toată suprafaţa pământului, e o întrecere sinceră, cinstită, o adevărată colaborare a tuturor oamenilor de ştiinţă către necontenita perfecţionare a ştiinţei.

In acest înţeles socotesc eu că ştiinţa contribue la formarea unei atmosfere morale, din acest punct de vedere ştiinţa are o valoare morală.

9.

Ce este universul

Conferință ținută de d. V. Vâlcovici în seara de 13 Martie 1927

(Rezumat)

Lumea antică își închipuià universul, potrivit cu mijloacele de investigație de pe atunci, redus la pământ aproape. In orice caz pământul erà în concepția celor vechi centrul și lucrul principal în Univers.

Descoperiri ulterioare de corpuri și mișcări au condus la concepția kopernikană a Universului cu ajutorul căreia Newton enunță legea cea mai generală din cele naturale: legea atracțiunii universale.

Explicația Universului (originea și trecutul lui) a făcut obiectul teoriei cunoscute sub numele de Kant — Laplace. Această teorie însă nu răspunde la unele fenomene, fiind chiar în contrazicere cu altele, din care cauză s'au imaginat și alte teorii în timpul din urmă.

10.

Problema sanitară.

Conferința d-lui N. N. Săveanu, în seara de 20 Martie 1927

Rezumat

Individul în viață urmărește atingerea a ceeace cei vechi numeau summum bonum, fugind de durere, căutând plăcerea, dorind o viață cât mai lungă. Societatea, la rândul ei, are nevoe de cât mai multe energii puse în realizarea progresului social.

De aceea igiena se cuvine să stăpânească și să regulamenteze atât viața individului, cât și a grupărilor.

Pământul ce locuim, aerul ce respirăm, apa, hrana, locuința, sunt atâția factori cari pot contribui la desvoltarea sau perderea energiilor umane.

Paludismul răpește economiei naționale atâtea brațe, tocmai în totul muncii. Febra tifoidă, din cauza apei necurate, a răpit peste 20 mii vieți vechiului regat între 1894 și 1922. Porumbul stricat și rachiul fabricat din el, au făcut ca în Moldova să bântue pelagra mai mult ca în Muntenia; alcoolismul a stins puterea de muncă și a îndobitocit pe mulți.

Locuința neigienică a sporit proporția morții, acolo unde mizeria fiziologică și tuberculoza au venit ca o urmare firească a unor încăperi ce seamănă cu cele ale animalelor și în care în doi metri pe doi trăiesc zece-unsprezece suflete. Nu se poate uita că tuberculoza se vindecă și dacă azi a sporit la noi în proporții neașteptate trecând dela orașe la sate, cu sacrificii bugetare ea va scădea.

Franța, în timpul răsboiului, a făcut aceeași constatare dureroasă și după alarma lui Landouzi și lucrările comitetului de sub președinția lui Leon Bourgeois, situația s'a schimbat în bine. In Danemarca, de asemeni, mortalitatea dela 30 la mie, s'a redus la 10.7. Sifilisul cere de asemeni o campanie intensă cu personal numeros și mult neosal-

varsan, echipe volante, ambulatorii, constituind tot ce ar face adevărate măsuri de apărare naţională.

D. N. N. Săveanu a vorbit de bogăţia apelor noastre minerale, le-a clasificat şi a insistat asupra eficacităţii lor.

După aceea făcând deosebire între România de eri şi cea de azi, arată că în urma exproprierii s'a pus cu toată stăruinţa problema culturală sub forma clădirilor şcolare şi la cele câteva sute de milioane ale statului, comunelor şi judeţelor, cu bucurie am văzut contribuţia sub diferite forme, a sătenilor noştri de un miliard şi jumătate,

Dacă acest strălucit exemplu de solidaritate socială s'a dat pentru şcoală, el se impune şi pe terenul sanitar.

Mai mult ca oricând, după răsboiu trebue să ne îngrijim de sănătatea publică. Bălţile se pot seca, puţurile cu apă necurată trebue să dispară, apa şi canalul trebue să treacă înaintea palatelor administrative, hrana trebuie îmbunătăţită, locuinţa asemenea.

Condiţiile în cari se face profilaxia bolilor contagioase nu se cuvine să ne lase indiferenţi pentru ca să nu se mai repete cele 207 mii de morţi dintre 1904 şi 1922; anul 1919 al variolei, tifosului exantematic şi febrei recurente să ne înspăimânte.

Condiţiile de funcţionare ale cazărmilor, şcolilor, instituţiilor publice, spitalelor, sunt în strânsă legătură cu sănătatea publică.

Trebue scăzută proporţia mare a mortalităţii, mai ales la copii; de aci nevoia puericulturei, protecţia mamei şi a copilului.

Rezolvirea problemei sanitare se impune după răsboiu în România Mare şi mai mult ca în trecut, înfiinţarea ministerului sănătăţii şi ocrotirilor sociale ne dă speranţe.

Se cere o propagandă fără răgaz din partea tuturor celor cari pricep însemnătatea chestiunii, în primul loc din partea corpului medical — căruia i se cere adevărat suflet de apostol, de care învăţătorul a dat dovadă în clădirile şcolare.

Săteanul care a adus o cărămidă la ridicarea localului de şcoală, nu se poate să nu aducă una şi la cea a dispensarului din satul său.

Din colaborarea tuturor: stat, judeţ, comună şi iniţiativă privată va eşi soluţionarea problemei sanitare, sub diferitele ei feţe, făcându-se în acest scop oricâte sacrificii bugetare.

Pentru deslegarea ei să grăbim ivirea zorilor unei zile mai bune.

11.

Doi giganți ai trecutului.

Conferință ținută de d-nul Iuliu Valaori în seara de 27 Martie 1927

1. La sudul Europei erau în vechime și sunt și azi două țări: Grecia și Italia. Aici au locuit odinioară două popoare cari, prin faptele și capo-d'operele lor în toate genurile, au umplut universul cu renumele lor. Atena și Roma erau cele două centre, de unde porniau razele binefăcătoare ale luminei în toate direcțiunile.

ROMA veche ne prezintă o întemeiere caracteristică: triburi deosebite, sate distincte pe cele șapte coline, fără să formeze, la început, o unitate urbană — ea se 'nfăptuește ceva mai târziu, — cap de pod în câmpia Tibrului. conflicte și alianțe rezultând din interese economice; ea a dus lupte violente pentru existență prin muncă și prin răsboiu; ea triumfă asupra Italiei întregi și asupra lumii numai prin faptul că poporul ei a egalat prin cultură și civilizațiune pe celelalte și a fost mai disciplinat și mai energic; sub August el câștigă deplină conștiință de trecutul său și de menirea sa.

ATENA veche erà pentru scriitorii și poeții atenieni vechi, cu drept cuvânt, „școala Greciei, Grecia Greciei". Și când Pindar ridică în slava cerului „puternica cetate, cu fruntea încununată de violete, Atena slăvită, zid de apărare al Greciei, oraș ilustru și cu adevărat divin", când Herodot afirmă că Atenienii au mântuit Grecia, ei traduc gândirea tutulor Grecilor de bună credință. Prin frontiera ei continentală ea erà în contact cu țările doriene sau dorizate; iar prin Marea-Egeă ea intră în legătură cu lumea ioniană a insulelor. Atena a suferit la început influența Grecilor din Ionia, care a atins apogeul ei sub Pisistratizi. Și ca orice oraș ionian și Atena nu înțelegea să despartă întâietatea economică de cea intelectuală. In răsboaele ei cu Sparta ea a urmărit să-și întindă și

asupra orașelor continentale preponderența pe care o avea asupra orașelor maritime și ar fi dorit să se 'nfăptuiască sub direcțiunea ei și în folosul ei „unitatea națională". Dar sub Pericle se stabilește un fel de împărțire în lumea greacă: Atena rămâne cu conducerea imperiului ei maritim, iar Sparta, rivala ei, cu conducerea Peloponesului.

2. Am socotit, Onorat auditor, că este bine ca, pe lângă numeroasele conferințe desvoltate în acest templu al culturei cu subiecte științifice și literare moderne, să se trateze și un subiect luat din lumea veche. Căci este incontestabil că pentru lumea modernă Atena și Roma au fost marele civilizator, învățătorul universal, agitatorul și regeneratorul societăților amorțite. Ele sunt isvorul tutulor ideilor aproape cari însuflețesc, cari refac națiunile și cari reînnoesc literatura și arta. Grecilor și Romanilor datorim în mare parte patrimoniul nostru secular.

Mă voiu ocupà deci în conferința mea cu opera lui Pericle, șeful democrației ateniene, și cu opera lui August, înpăratul Romanilor, cari au fost, fără contrazicere, cei mai mari oameni de stat pe cari i-au avut Grecii și Romanii, și cari au fost într'adins par'că născuți, ca să facă din Atena capitala artistică și literară a lumii de atunci, iar din Roma — cu disciplina, cu tenacitatea și curajul ei — centrul politic al lumii, orașul cu adevărat cel mai măreț.

3. Intre aceste două personalități uriașe există multe puncte de contact. Pericle se menține ca stăpân al Atenei patruzeci de ani, cutoatecă a avut un mare număr de adversari iluștri; iar August a domnit patruzeci și patru de ani. In tot acest interval de conducere, ei s'au ocupat neîncetat de trebile publice; ei vedeau totul; ei prevedeau totul; ei orânduiau totul. Iscusiți, plini de demnitate și de blândețe; când binevoitori, când severi ;mândri și impunători în capul trupelor; sinceri; totdeauna și pretutindeni erau la locul lor, ca unii cari știau, după nevoe, să facă să apară increderea sau dreptatea, bucuria sau speranța, teama sau admirația.

Puterea Atenei și Romei nu strălucià numai în afară prin victoriile lor, ci și înăuntru prin măreția așezămintelor și operelor cu cari Pericle și August au înfrumusețat aceste orașe, cari puneau pe străini în admirație și unire și îi făceà să aibă o idee mare despre a tot puternicia celor doi conducători. Evlavia către zei; și această evlavie solidă erà însoțită de o tărie de suflet și de o speranță nestrămutată în binele ce-l aștepta dela ei.

4. Cu toată corupția moravurilor clasei conducătoare

și mediocritatea guvernului senatorial, cu toate războaele civile, ultimul veac al republicei romane fusese pentru Roma o perioadă de viață puternică și de progres. Erà sfârșitul unei adolescențe turbulente și pasionate, dar unei exuberanțe generoase. Urmând acestei epoce de fierbere, aducând pacea și ordinea, domnia lui August apare ca o perioadă de repaos. Geniul roman va face să reînsă puțin câte puțin, în lunga domnie a lui August, puterea sa și va pune temelia edificiului celui nou care a transmis posterității suvenirul Romei. — Pe dealtă parte, cu toată politica egoistă și geloasă a cetăților grecești, cu toate certurile continue ale popoarelor grecești care duc pron jocul alianțelor la răsboiul dintre Atena și Sparta perioada dinaintea lui Pericle a fost pentru Atena o perioadă de viață puternică națională, urmărindu-se înfăptuirea „unității naționale" precum și liberarea Grecilor din Asia de sub jugul persan. Urmând unei politici prin care se căută să se facă din Atena capitala politică a Greciei și să se realizeze sub direcțiunea ei și în folosul ei această unitate națională, epoca lui Pericle, în care se stabilește un compromis: Atena să păstreze imperiul ei maritim; iar Sparta conducerea Peloponesului, apare ca o perioadă de liniște, iar politica sa triumfătoare ca înțeleaptă și moderată.

5. La Atena, Pericle, elevul lui Anaxagora, filosoful care n'aveà altă pasiune decât cercetarea desinteresată a adevărului, domină prin inteligența sa. Lecțiunile lui Anaxagora i-au dat o putere și o înălțime de spirit extraordinare și i-au inspirat o evlavie solidă față de zei care erà întovărășită de o tărie de suflet și de o speranță nestrămutată în bunurile ce le așteaptă dela ei. Elocința sa, pe care o socotià ca un instrument trebuincios oricărui om care voește să conducă poporul și știm dela poeții și scriitorii vechi „că el fulgerà, tunà și mișcà întreaga Grecie", nu cunoșteà nici acele gesturi mari, nici acele străluciri de voce care se adresează simțurilor; ea spuneà numai atât cât este necesar pentru a dovedì, a demonstrà, ridicând desbaterile deasupra incidentelor zilnice și arătând în sentințe concise regulele politicei și moralei. In conducerea unei populațiuni prea mândre și nestatornice, el, priceput și iscusit, întrebuințà, după împrejurări, când amenințarea și frica pentru a reprimà mândria pe care o inspirau acelei populațiuni succesele fericite, când speranța pentru a-i reînflăcărà curajul înfrânt din cauza nenorocirilor. Dar ceeace îi mărià mai ales autoritatea față de Atenieni și de poporul grec erà ideea pe care o aveau despre meritul său, despre pru-

dența sa, despre destoinicia sa în trebile publice și mai cu seamă despre desinteresarea sa, fiind socotit ca un om incoruptibil, căci, deși adunase în Atena bogății imense, averea sa a rămas totuși aceeași cum i-o lăsase tatăl său. Dar Pericle erà și un bun militar: trupele aveau în el o deplină încredere și îl urmau cu o întreagă siguranță. Toate expedițiunile sale militare — și ele au fost numeroase — au reușit, ceeace i-a adus cu drept cuvânt renumele unui general desăvârșit în arta răsboiului. Iar după ostracismul lui Tucidide, șeful partidului aristocratic, Pericle rămâne stăpân al Ligei Deliene, transformată în imperiu atenian prin marea sa autoritate morală și prin reînnoirea anuală a funcțiunii de strateg. — La Roma, Octavian, fiul unui bogat senator și al unei nepoate a lui Iuliu Cesar, a fost crescut sub ochii și prin grija cuceritorului Galiei, care prin testamentul său l-a recunoscut ca fiul său adoptiv și ca moștenitorul său. El a primit această moștenire periculoasă contra părerii mamei sale Atia, a luat numele de Octavian Cesar și s'a declarat ca răsbunător al morții dictatorului.

El n'avea niciuna din acele calități eroice cari uimesc mulțimea; în schimb, el avea calități cari sunt, poate, mai rare, sau cel puțin mai rar reunite. Deși bolnăvicios și slab de constituțiune, el era dotat cu acea energie de caracter care merge totdeauna drept la țintă. Revoluțiunile politice în mijlocul cărora el a crescut i-au dat o pătrundere minunată, ca să-și facă o judecată asupra oamenilor și să prevadă evenimentele. Ca conducător al armatei, formată din cei mai viteji soldați ai lui Iuliu Cezar, și mai târziu ca conducător suprem al întregei armate romane, el da soldaților săi dovezi de vitejie și se expunea adesea în diferitele lupte. Nimeni nu-l întreceà în cuvântările sale adresate soldaților, cărora le inspirà temere și respect; iar în caz de nedisciplină ei găsiau în Octavian Cezar întreaga strășnicie și hotărîre ale lui Iuliu Cezar. După omorîrea acestuia, Senatul, Antoniu, Brutus și toți aceia cari voiau republica, ar fi voit să înșele, să nimicească pe Octavian Cesar; dar el, deși cel mai tânăr, a fost cel mai isteț, cel mai dibaciu și cel mai norocos; el a distrus toate partidele; și se socotià ca moștenitorul tutulor acelora cari contribuiseră la gloria și la mărirea imperiului roman. De aceea, el a onorat toate numele ilustre la urmașii dușmanilor săi proscriși, chiar dacă nu erau demni să le poarte. Astfel, Cicero, fiul oratorului, Piso, Sextus Pompeius, fiul lui Pompeiu, cari se luptaseră contra triumvirilor, au ajuns consuli prin sprijinul lui August.

numai mulţumită numelor pe cari le purtau. Şi dupăce, a declarat în numele poporului roman răsboiu nu lui Antoniu triumvirul pe care Romanii îl urau din cauza slăbiciunii sale ruşinoase pentru Cleopatra, regina Egiptului, ci acestei regine şi după ce a făcut din Antoniu, locotenentul unei regine străine în răsboiul cu Roma. Octavian Cesar a ajuns, sub numele de August „sfânt" rezervat zeilor până atunci, întâiul şi supremul conducător al vastului imperiu roman. Această luptă care atrăsese atenţiunea universului întreg şi la care au luat parte pentru Octavian Cesar: Italia, Sicilia, Sardinia, Corsica, Galia, Iliria, Spania şi Africa, iar pentru Antoniu: Egiptul, Asia Mică, Tracia, Macedonia, Grecia şi Arhipelagul, n'a fost nici de lungă durată şi nici aşa de omorîtoare cum se crezuse. Lupta s'a dat la Actium, la 22 Septembre, anul 31 în. de Hr. Octavian Cezar a câştigat o victorie completă şi decisivă. Moartea lui Antoniu şi a Cleopatrei şi reducerea Egiptului în provincie romană sunt consecinţele ei.

După Actium, prosperitatea renăştea pretutindeni, concordia se restabilià prin uitarea rivalităţilor de-altădată. In unanimitate Senatul a oferit puterea supremă pacificatorului lumei, căruia i s'a dat şi titlu de părintele patriei.

6. Dar ca oameni politici şi iscusiţi, şi ca administratori înţelepţi au fost Pericle şi August (acesta şi ca legislator) cu adevărat mari. La Atena, Pericle reuşeşte, după ce a obţinut contra adversarului său Tucidide o sentinţă de ostracism, să dea poporului puterea politică şi să acorde oricui punea timpul său la dispoziţia trebilor publice o indemnitate; în acelaşi timp obţine dela bogaţi să participe cu bani la cheltuelile statului, asigurând săracilor mijloace de existenţă fie prin instituirea „cleruchiei", adică „împărţirea pământului prin sorţi", fie prin lucrări mari de îmfrumuseţare a oraşului, dând, cu modul acesta, de lucru tuturor meseriaşilor. Timp de mai mulţi ani în Atena nu s'au mai văzut lupte violente care aveau loc în numeroase cetăţi greceşti între cei săraci şi cei bogaţi. Inţelepciunea lui Pericle a ştiut să realizeze „echilibrul social".

Insuşi aristocratul Tucidide aduce laude democratului Pericle, căruia Atena îi datorà întâietatea în afară şi pacea înăuntru. Dar ceeace este mai presus de toate este că vederile sale se întind dincolo de cadrul strâmt al cetăţii. Fireşte înainte de toate Pericle era patriot atenian, dar el era şi patriot grec şi la opera Atenei voia să colaboreze Grecia întreagă. De aceea, el emite ideea

unui *Congres* al tutulor Grecilor din Europa și Asia care să aprobe măsurile pentru restaurarea tutulor sanctuarelor distruse de Perși, ca să aducă la împlinire promisiunile făcute zeilor în timpul răsboiului, care să examineze mijloacele de asigurare ale navigațiunii și ale păcii mărilor, voind prin aceasta să depărteze pe Perși sau pe alții cari ar fi voit să împiedice libera navigațiune pe mările Greciei, să facă, cu alte cuvinte, poliția Arhipelagului — scop urmărit de Liga Deliană și de Atena spre a păstrà puterea asupra cetăților maritime — și să asocieze toate cetățile grecești la această operă rezervată până atunci numai Atenei, însfârșit, prin faptul că se lucrà pentru unirea tutulor cetăților grecești, să ducă la expansiunea helenică — idee urmărită și împlinită și cu colonizarea orașului Turii în Grecia Mare. Dar proectul lui Pericle n'a reușit: congresul nu s'a putut ținea. Peloponesienii n'au răspuns la acest apel fiind opriți de Spartiați; numai orașele supuse Atenei au răspuns. Această neisbutire se datorește geloziei cetăților grecești rivale Atenei, în primul rând Spartei care credea că această uniune dorită de Pericle va face din Atena capitala morală a lumii helenice? Și, cu toate acestea, în politica sa panhelenică Pericle nu urmărià scopuri egoiste; dacă dorià o Atenă plină de slavă, el voià și o Grecie unită și puternică. Astfel, prin faptul că Pericle a înțeles interesele mari ale helenismului, prin vederile sale largi care îmbrățișau întreaga lume helenică, el erà demn să înfăptuiască „unitatea Greciei", dacă această unitate ar fi fost cu putință.

La Roma, prin împărțirea provinciilor făcută în timpul triumviratului, August a ajuns mai întâiu stăpân al Romei, apoi, prin victoria sa asupra lui Antoniu stăpân al întregului imperiu roman. Dar atunci departe de a imità pe Iuliu Cesar, de a se ridicà pe față ca dânsul deasupra legilor, numindu-se dictator perpetuu; el a restabilit în aparență constituțiunea republicei, a păstrat cu grije forma de guvernământ scumpă libertății și suvenirurilor istorice.

Prin „politica sa iscusită", în calitate de tribun al poporului, de șef al senatului, de consul și de imperator el a păstrat asupra *„armatei"*, devenită permanentă, compusă din soldați de meserie, plătită de împărat, legată de persoana lui prin datoria sfântă și devotată cu totul noului regim, asupra *„senatorilor"* și asupra *„comițiilor populare"* — plebea își schimbă ușor puterea ei politică cu împărțirea de *panem et circenses* — o autoritate mare de care August avea aerul să pară că se lipsește, dar pe care lumea ținea să o păstreze cu orice preț, căci fiecare

își da bine seamă că anarhia, revoluția și răsboiul civil ar fi fost rezultatul retragerii sale. Senatul disciplinat a continuat să-și păstreze demnitatea sa; iar comițiile sub direcțiunea tribunului lor perpetuu au menținut atribuțiunea lor inofensivă de a se reuni pentru a-și exercità dreptul de alegere; astfel, că August părea că este mai mult primul ministru decât stăpânul poporului roman. El a respectat și inamovibilitatea magistraților socotindu-se el însuși, pelângă pretori un simplu solicitator ca cel mai umil cetățean.

Prin *„administrația sa înțeleaptă"* August se arată ca un excelent administrator. El a stabilit ordinea în administrația și în conducerea ținuturilor cucerite: înăbușind jaful care infesta Italia, făcând drumuri noi, și înfrumusețând Roma; el a făcut din toate națiunile așa de diferite prin climă, moravuri, limbă și civilizație un tot bine ordonat, un singur și același imperiu; el a mărit marginile imperiului, dar s'a oprit cu întinderea lor acolo unde trebuia, socotind că dacă le-ar întinde mai departe s'ar slăbì vigoarea acestui mare corp.

De aceea, Romanii își dau prea bine seama că, după lunga și trista experiență a răsboaelor civile, un imperiu de peste 120 mil. locuitori nu puteà să fie condus decât de o singură voință. Și orgoliul roman găsià o justificare și o scuză pentru supunerea sa, în laudele exagerate ale poeților cari făceau din August o ființă superioară celorlalți oameni. Sub influența acestui monarh mare, Senatul țineà ședințe, delibera și administrà provinciile; poporul își aveà comițiile; armata își păstrà disciplina, ordinea și superioritatea ei asupra celorlalte; războiul se purtà cu succes la hotarele imperiului; în interior, comerțul, industria și artele înfloriau; Roma bogată, puternică și plină de slavă erà stăpâna lumii.

7. In timpul cât a durat această pace plină de glorie și de triumfuri pentru Atena și Roma, Pericle și August s'au preocupat în cel mai înalt grad și de *„artele-frumoase"* și de *„literatură"*.

Mărirea Atenei și a Romei nu strălucià numai în afară, ci și înăuntru prin măreția construcțiunilor și a monumentelor, ca „Partenonul" templu consacrat zeiței Atena, protectoarea cetății, „statua de bronz a Atenei" și „scara monumentală" care duceà la „Propilee", iar la Roma: „Panteonul", „Mausoleul lui August" și „templele depe Palatin" cu cari Pericle și August au înfrumusețat cele două orașe, cari produceau asupra străinilor admirațiune și uimire și îi făceau să aibă o idee mare despre puterea Atenienilor și Romanilor. Acela care a condus

întreaga această operă de înfrumusețare pe Acropole a fost Fidias, celebrul sculptor; iar la Roma nu s'a găsit, din nenorocire, în timpul domniei lui August marele artist novator.

In jurul acestor doi giganți ai antichității s'au adunat oameni superiori: poeți, filosofi, istorici precum și personagii mari cari s'au devotat literaturei. Toți aceștia au făcut gloria epocelor lor. Par'că întrezărim trăind într'o nobilă prietenie pe Sofocle, care a dat tragediei acea perfectă și justă proporțiune a armoniei, a hotărît adevăratele limite în privința frumosului și a secat isvoarele admirațiunii, precum Eschil, unul din cele mai tragice geniuri din vechime secase pe cele ale teroarei, rămânând numai cele ale pasiunii și ale compătimirii, pe care le-a secat Euripide, maestru în cunoașterea sufletului omenesc, făcând să curgă torente de lacrime; pe Tucidide care a descris interesele opuse și rezultatele diverse ale unui răsboiu care desbină două din cele mai însemnate popoare ale Greciei; pe Platon, admirat prin frumusețile stilului său și prin ideile sale mari pe care a știut să le îmbrace în cele mai strălucite culori ale imaginațiunii; pe Fidias, care aveà, ca și geniile universale ale renașterii italiene, toate calitățile artistului, și al cărui nume rezumează totul și absoarbe slava tutulor sculptorilor renumiți din acea epocă; pe Pericle, omul cu spiritul puternic, cu o artă oratorică perfectă, făcând din democrația ateniană un regim de înțelepciune și de rațiune; — iar la Roma, dintre poeții cari au dat o strălucire domniei celui mai puternic monarh, cari au fost crainicii reacțiunii naționale, în special Virgiliu și Horațiu, să numim pe cel care erà invitat adesea să reciteze versuri din Eneida sa înaintea lui August și familiei sale pe sensibilul, dulcele și delicatul Virgiliu care a cântat în această poemă strălucită prin frumusețea stilului și farmecul sentimentelor „leagănul Romei"; pe Horațiu, pe care August, după moartea lui Virgiliu, dorià să-l aibă în societatea sa intimă, creatorul unei poezii perfecte în forma ei și de inspirație înadins naivă, populară și romană; pe Tibul, însemnat prin stilul său curat și elegant și prin extrema sa delicatetă; pe Properțiu, mai viu, și mai energic, mai savant și mai obscur; pe Ovidiu, la care admirăm versurile sale strălucite și ușoare, stilul său plin de farmec, dar îi lipsesc emoțiunea sinceră, măsura și gustul; însfârșit, pe Titu Liviu, un mare artist, a cărui operă de o valoare științifică și artistică reală este de o frumusețe severă și măreață.

8. Și cum puterea religiunii erà încă destul de mare la Greci și la Romani, cu toate că se puteau ridicà uneori

îndoeli în părerile unora asupra adevărului acestei religiuni, dar niciodată asupra utilităţii ei, Pericle şi August au putut să găsească un sprijin puternic pentru consolidarea statului lor şi pentru autoritatea lor. Politica lor le arătà tot folosul ce puteau să-l scoată din restaurarea religioasă. Pentru Greci nu există asociaţiune reală fără comunitate religioasă şi de cult. Astfel, pentru că Atena trebue să fie „capitala confederaţiunii helenice", Pericle voeşte să grupeze pe toţi Grecii în jurul unui sanctuar din Atica. Şi cum Atena în momentul acela avea o influenţă mare asupra Delfilor, Pericle a reuşit să aibă de partea sa oracolul dela Delfi, care a hotărît ca acel sanctuar să fie sanctuarul zeiţei Demetra. Iar când Atena erà în relaţiuni de prietenie cu toate popoarele greceşti, Pericle propune ca cetăţile greceşti să trimită reprezentanţi la Atena spre a hotărî asupra măsurilor necesare pentru restaurarea tutulor templelor distruse de Perşi.

August, la rândul său, reclădeşte toate templele prăbuşite, restabileşte vechile rituri, măreşte numărul şi înmulţeşte privilegiile preoţilor şi institue culturi noi. La Romani religiunea erà strâns unită cu instituţiunile politice. Cerul conduceà şi apărà Roma şi Roma universul. Se părea că zeii existau numai ca să apere oraşul etern şi să mărească puterea şi strălucirea sa. Şi patriotismul erà strâns unit cu religiunea. Acest sentiment erà nu numai al tutulor Romanilor cari credeau că mărirea Romei erà recompensa dreaptă a evlaviei populare, ci şi al tutulor poeţilor. Cea mai bună întrebuinţare a *„poeziei"* erà aceea de a cântà slava Romei de a înălţà prin laude patriotismul grec şi roman, şi de a mulţumi zeilor pentru protecţia lor specială, pentru durata imperiului atenian şi celui roman şi pentru menţinerea acestei dominaţiuni. Eschil, Sofocle, Horaţiu, Virgiliu şi Properţiu slăvesc legendele vechi şi pietatea antică. Horaţiu mai ales a cântat gloria lui August şi funcţiunile pe cari le împliniă. Şi nimic din ceea ce aveà legătură cu prosperitatea, durata şi mărirea Romei şi imperiului roman care cuprindeà în marginele sale toate popoarele civilizate şi toţi zeii săi în Panteonul său, n'a fost uitat.

„Mănos şi falnic Soare, ce zilei dai lumină
Şi'n carul tău de aur pe bolta mult senină
Dispari şi vii iar tânăr şi bun de ne 'ncălzeşti,
Dea zeii de cât Roma putere'n veci mai mare
Să nu mai întâlneşti!

sunt cuvintele ce le pune Horaţiu în gura corului compus din cea mai aleasă tinerime a Romei.

9. Astfel, prin ansamblul vieţei lor publice şi private, prin administraţia lor înţeleaptă, prin politica lor pacinică, Pericle şi August aveau o putere nemărginită asupra contimporanilor lor. Niciodată încă nu s'a văzut o asemenea scrupulozitate în administrarea bunului public, o grije mai mare despre adevărata putere a patriei, o atenţie deosebită în direcţiunea trebilor publice şi un *tot* aşa de complet de talente, pentru a îndreptăţi această întrebuinţare a atotputerniciei. In nenorocire ca şi în fericire, Atena şi Roma i-au văzut stăpâni pe ei înşişi, neclintiţi şi siguri de acţiunile lor. In zilele de grele încercări ei au ştiut să rămână în orice ocaziune neturburaţi.

Au fost însă şi unele momente, foarte rari de altfel, spre marea lor cinste, când şi-au dat pe faţă omenescul lor. Aşà, bunăoară, în timpul pustiirii ciumei, Pericle îşi păstrase tot calmul, toată liniştea sufletească şi mărinimia sa; el nu şi-a pierdut niciodată curajul în faţa atâtor nenorociri şi nu-l vedeà nimeni plângând, luând parte la îmmormântare şi arătându-se la mormântul vreuneia din rudele sale. Dar când a pierdut pe cel din urmă dintre fiii săi, în zadar s'a silit el să înfrunte această grea lovitură; el şi-a pierdut curajul; şi când s'a apropiat să depună pe mort o coroană, la vederea trupului neînsufleţit al fiului său, durerea l-a copleşit şi l-au podidit lacrimile. Erà întâia oară când îşi desvăluià sufletul. La rândul său, August a fost profund îndurerat şi a plâns chiar când a aflat despre marea nenorocire ce i s'a întâmplat lui Varus şi despre biruirea armatei romane de către Germani.

Admiraţia publică n'a găsit cevà care să convină mai bine acestor oameni iluştri decât titlurile de „olimpianul" dat lui Pericle şi de „August" dat lui Octavian Cesar. Pericle şi August au fost, dacă putem să ne exprimăm astfel, capo-d'operele veacurilor lor şi ţărilor lor.

Atena şi Roma îi admirau. Iar istoria a fost îndreptăţită când a răspândit asupra celor două secole întregi de cea mai înaltă glorie literară şi artistică a Atenei şi a Romei strălucirea numelor lor mari spre a se zice „secolul lui Pericle şi secolul lui August".

Şi cum îmi vin mereu în minte, Doamnelor şi Domnilor, frumoasele versuri ale lui Horaţiu, pe care le-am citit şi cari sunt de cel mai înalt patriotism, nu pot terminà fără să spun că:

Mărirea României şi a scumpei noastre Dinastii trebue să fie recompensa evlaviei noastre.

Să mă servesc de frumoasa şi înălţătoarea gândire horaţiană şi să zic:

O! Doamne, să nu vezi nimic mai nobil şi mai măreţ
Decât mândra Românie şi scumpa Dinastie.

12.

Gheorghe Lazăr și Bărcăneștii

Conferință ținută de d-nul D. Munteanu-Râmnic, în seara de 3 Aprilie 1927.

— Note rezumative —

...Cercetând de mai multe ori *satul prahovean Bărcănești* (4 klm. de Ploești, unde erà *palatul, moșia și așezarea familiei boierești cu-acelaș nume*, a familiei care i-a prilejit marelui *„învățător“ Gh. Lazăr* drumul în Țara-Românească — și recitind literatura privitoare la dânsul, în deosebi cea publicată cu prilejul centenarului (1923). m'a surprins faptul că abia se pomenește localitatea unde desigur a trăit o vreme și-a fost primit cu brațele deschise — fără să se dea însemnătatea cuvenită mediului prielnic în care el a semănat și propovăduit și nici legăturilor cu nobila familie, care — dela Clucerul Radu, trimisul lui Mihaiu Viteazul la prințul Ardealului și până la *Ecaterina Bărcănescu* „boieroaica”, mama, care-l aduse aici pe *Gh. Lazăr* și *fiul ei, elevul lui Gh. Lazăr, Scarlat Bărcănescu*, — a stat în slujba țării, a legii și culturii noastre...

Biserica, palatul mare și pustiu, cașì mormintele cu lespezile lor de marmoră, sunt, cum a zis un mare scriitor, „în domeniul ruinei”. In mijlocul bisericii este mormântul lui Scarlat Bărcănescu și la intrare, la dreapta, sub „loja” deunde asistau la slujbă „boierii, este portretul lui și-al soției (Elena Caragea). *Piatra mormântală* e minunat sculptată și sub *stema familiei* se poate citì *interesantul epitaf scris de Eliade Rădulescu* (1863), pentru *fostul prim-„elev” al lui Gh. Lazăr,* pe care l-a cunoscut atât de bine:

„Cu Radu Negru încă stătură Bărcăneștii și cu Michaiu Viteazul î'și apperară Țe'rra cu Braçul și cu mintea Scarlat a lor mlădiță aqui e in repaos ș'așteaptă învierea

a morților din secoli și palengenesia Romanilor dorită. Născutu la 11 Decembrie 1798 reposatu la 8 Noembrie 1863".

L-am găsit și în „Curierul de Ambe-Sexe" cu această modificare *„palengenesia* (renașterea) *Romaniloru din Dacia"*.

„Bărcăneștii", ei l-au primit și l-au adus pe marele învățător, când hulit de-ai lui din Ardeal (vezi *I. Lupaș: Lazăr și Mitropolitul V. Moga)* și gonit de absolutismul austriac, a venit în *Brașovul* care ne va da școli, cărți și ziare, ca de-acolo să treacă munții, să-și împlinească și chiemarea.

L-atrăsese Brașovul cu mediul lui de negustori locali și „aromâni" (companiile grecești) doritori de cultură; poate și prezența lui I. Barac, fost în Avrigul lui. Acolo se găsià și *„boieroaica" Ecaterina Bărcănescu,* care-l pofti ca „dascăl" la copiii ei, Scarlat și Ralița, și cu dânșii, veni in „țară", unde de-altfel, de mult obișnuiau, din diferite pricini și cu fel de fel de mijloace, să treacă frații, dincoace — *„în țară", în „Țara-Românească"*, care din vechi, erà și pentru ei, mai presus de toate, *„țara"! In ce zi trecù Lazăr,* nu se știe, dar *d. N. Iorga ne spune c'ar trebuì înscrisă „între zilele biruințelor mari"*. Nu e greu de explicat că suferise mult și-aici fu bine primit. După dânsul trecù și-altul, Preotul Radu Tempea, tot prigonit de Mitropolitul Moga. Zice el *(Dr. Stinghe: Documente pentru Șcheii Brașovului):* „Niciun prooroc în moșia sa nu e cinstit" (ajunsese aici director al Seminarului din R.-Vâlcea, cum zice dânsul, „în patria română"). *Nici Lazăr n'a trecut cu hotărîrea pentru ceeace a făcut — dar la vreme, fiind pregătit și simțind chemarea, mediul fiind prielnic, el a oficiat...* Câți n'au „trecut" înainte și după el! Energia lui creșteà, dar Ardealul o surpă, zice *d. Gh. Bogdan Duică* („Gh. Lazăr") — Ardealul lui, în care, nici după moarte, niciun ecou — pecând în „țară", îndată începe a se țese *glorificarea și nemurirea... „Boieri" și așa zișii „fanarioți" se dovediră oameni de cultură și bine și buni Români, „naționaliști"*. Domnul, mitropolitul, clericii, boierii, elevii — se dovediră *„patrioți"*. O „boieroaică" îl adusese — și tot o boieroaică, Smaranda Bălăceanu, dăduse în 1750, averile din Buzău pentru școalele și bisericile din Brașov. O întâmplare fericită — și-aici, în relativ, „libertate", *sufletul marelui „învățător", în atingere cu suflete ințelegătoare, a scăpărat!*

Dela Bărcănești trece la *Bălăceanu* și alți boieri, cari aveau *„proiecte mai vechi de „școli naționale"* (N. Iorga). Căci ginerele Bălăceanului e *gramaticul Iordache Golescu,*

un băiat este soțul surorei lui *Iancu Văcărescu,* altul al unei *Caragea,* prin care se înrudește cu Bărcăneștii, din cari *Ecaterina Bărcănescu e sora învățatului boier și „eforul școalelor", Gr. Ghica, care ajunge domn în 1822;* prieteni și rude mai erau apoi *Gr. Băleanu, Filipescu, Slătineanu, Contele Scarlat Rosetti* („elevul" care i-a săpat în marmoră cunoscutele versuri — epitaf dela Avrig) ș. a. *toți cari-l cunoscură la Bărcănești.* Când vine el, sunt toți oameni formați, cel mai tânăr având 24 de ani și 55 cel mai în vârstă, Bălăceanu, care nu voise să 'nvețe grecește. Toți erau de mai nainte împotriva Grecilor. După Românu *Mitropolit Dionisie Lupu* (52 de ani) vine *Mitropolitul Grigorie IV,* despre care ne spune alt „elev" și bun Român, *Macarie Ieremonahul,* că erà *„de patrioticească râvnă, bisericesc pământean"* și care oprì căsătoriile cu Grecii, căci „sângele românesc nu trebue să se amestece cu cel grecesc". Dar elevii? *„Fanarioți" ar fi putut să fie cei ce-i făcură gloria,* în deosebi *Eliade* — apoi *P. Poenaru, C. Moroiu, E. Poteca, Cr. Tel, Sc. Rosetti, Gr. Pleșoianu, St. Căpățâneanu* ș. a. m. *preoți, negustori, „prăvăliași", cancelariști, și țârcovnici* dela toate bisericile și alți „nepregătiți"! Un istoric literar dovedește că aceasta i-a lipsit lui Asachi, *„spiritul patriotic muntean",* ca să ajungă la gloria lui Lazăr, deși a făcut și el școli naționale, a fost în străinătate și-a cultivat romanitatea. *Dar Tudor Vladimirescu? Cine-l pregătise contra Grecilor?* Noroc că s'au întâlnit, și „Neamțul" (cum îi ziceau pandurii!) îi potrivia tunurile și dormì în tabără odată, împreună cu Eliade și Văcărescu, cari-l însoțiseră.

Așa că *primul elev (avea 18* ani) fu *Scarlat Bărcănescu,* mai apoi prefect de Prahova, căsătorit cu Elena Caragea, membru al „Soc. Filarmonice" și-al „Soc. pentru propășirea Românilor"; face școală românească și biserică în 1837 la Bărcănești — iar Eliade, socotindu-l *împărtășit la sfântul ideal al generației,* îi scrie la moarte, în 1863, epitaful cu *așteptarea „palengenesiei Romanilor din Dacia".* Un scriitor, totuși, urmând metoda de mai sus, amintește la dânsul, de un incident administrativ neplăcut, sub Kiseleff... Cui și la ce să-i fi folosit?

Dar „Bărcăneștii", nu satul care are și azi, lângă el el satul de robi eliberați pe vremuri, „Româneștii"? Ci *Bărcăneștii-familia!* Dar Ecaterina „boieroaica", soră de domn? Ea-l poftise și adusese dela Brașov, desigur întâiu, în trecere, în drum, pela moșie, *la Bărcănești unde a stat învățătorul o vreme.* Alături, în Mănăstirea Ghighiu, sunt și azi trei mari icoane, a căror valoare artistică e recunoscută și pe care stă scris *„Aceste sfinte icoane sunt fă-*

cute cu cheltuiala dumneaei cuconiții Ecaterinii Bărcăneasca, Iunie 1809, Nicolaie Zograf". A plecat din Braşov, chiar atunci, în 1816, şi *putea să aştepte până 'n Bucureşti, ca să-şi ia un „dascăl" la copiii, —şi puteà,* după obiceiu şi influența culturală a vremii, să-l *ia de greceşte şi franțuzeşte.* Dar nu, îl pofteşte pe Lazăr, om de ştiință şi cultură latină, desigur şi de carte românească. A fost un fericit prilej, un impuls nobil şi românesc al „fanarioatei" care *s'a adresat lui Lazăr, desigur nu pentru „pribegie", ci pentru cultura şi „duhul lui național"*, pe care a ştiut să-l găsească şi evident că l-a dorit. Şi erà numai o femeie, căci soțul, Enache Logofătul, murise de mult. Dânsa trăià încă în 1831, căci Regulamentul Organic, într'un adaos, zice despre o piață: „lângă Casa dumneaei Logofeteasa Catinca Bărcănescu" (unde e azi Bursa şi Camera de Comerț, pecând şcoala lui Lazăr, la Sf. Sava, a fost unde e azi Universitatea) — *„de unde de multeori se vor fi oprit ochii lui asupra şcolilor din Sf. Sava, gândind la chiemarea lui..."*. Sigur că *prima încercare de „şcoală" se face în casa Bărcăneascăi, cercetată de tineri boieri patrioți,* iarna — iar vara la moşie, la Bărcăneşti, unde palatul, parcul, iazul şi apropiatul Snagov puteau atrage mulți. Veniau prieteni şi rude, cari-l cunoscură acolo pe învățatul şi entusiastul „dascăl...".

„Bărcăneştii" aceştia sunt „boierii Ploieştilor". Moşia e pomenită în 1567 odată cu satul „Ploeştii". Boieri, luptători, eroi şi martiri, gospodari şi cârmuitori, au stat în viața țării dela data de mai sus, până la Enache, ispravnic de Prahova, soțul Ecaterinei, apoi până la fiul, Scarlat, elevul lui Lazăr, ispravnic de Prahova şi el, fiul acestuia M. Scarlat, aghiotantul lui Cuza-Vodă şi nepotul Dimitrie, colonel, fără alt urmaş azi, decât Doamna Elena General Moruzzi, proprietara moşiei Târgşorul, aproape de Bărcăneşti şi lângă istoricele ctitorii ale lui Vlad Țepeş şi Antonie-Vodă. *Moşia Bărcăneştilor cuprindeà odată şi parte din Ploeşti,* unde azi sunt Gara, Bulevardul, Liceul Nou şi Liceul Vechiu, pentru care în 1864, când se clădì, dădù 100 de lire, soția lui Scarlat, răposată (1892) în vârstă de 90 de ani, Elena Caragea-Bărcănescu...

E bine să înşirăm şi să amintim aceste *dovezi de bine creştinesc, cultural şi românesc. Uneori istoricul literar se mulțumeşte numai cu rândul informativ — şi e păcat.* Se înlătură orice amintire, *se aruncă umilire şi bănuieli — societatea înecându-se in „fanatism" şi „imoralitate — pentruca „eroul" să iasă şi mai mare, in plină lumină şi apoteoză. Realitatea aceasta nu o poate ştirbì şi contestà nimeni — dar metoda este greşită. O cunoaştem — e me-*

toda romantică — care păcătuieşte şi azi şi tinde a păpăcătul şi pentru viitor — când interese rău înţelese stăpânesc spiritul celor ce-o cultivă şi-o întrebuinţează. Chiar mici pete — se scot la lumină, se încadrează, se generalizează — fără păsuire, fără recunoştinţă! *Cui să-i folosească? Cu-i i-ar folosi, dacă s'ar scoate în evidenţă oarecari scăderi, întâmplătoare şi omeneşti, ale „apostolului"?* Dacă s'ar răspunde — sub pretextul crudei metode realiste — „adevărul" şi „numai adevărul"?! Toţi străinii, catolici şi protestanţi, sunt lăudaţi şi cercetaţi — iar Bărcăneştii şi „boerii patrioţi" sunt uitaţi. *D-l N. Iorga* a zis cândva: *„Nu trebuie să ne închipuim că se nasc personalităţi într'o singură provincie. Orice credinţă să se sprijine pe ideea că e totdeauna operă solidară pentru toate ţinuturile româneşti, din care niciunul nu trebuie să se umilească faţă de celelalte".* E caşi cearta regretabilă între *„ortodoxi şi uniţi".* Şi mai ales că „naţia" nu e aşa — ci numai „dirigenţa". *E nevoie azi de frăţie şi iubire, tact, muncă şi de sine stăpânire.*

Aşà ne învaţă Gh. Lazăr. N'a făcut caz de credinţele lui şi nici cei ce l-au îmbrăţişat. Ce-a fost, nu vrem să ştim. Bine zice *d. Gh. Bogdan-Duică:* „a filozofat teologia" — şi adăugăm: „şi-a naţionalizat şcoala românească". *Nici „pravoslavnicii" şi „fanarioţii" de-aici nu l-au întrebat de „confesiune" — dar l-au urmat, l-au ascultat şi l-au glorificat. Ne trebuie numai o patrie, un suflet românesc, o Românie pedeplin întregită.* Păcat că nu mai putem duce şi ţine 40 de ani, în pustie, conştiinţele tulburate, nepregătite ca să se purifice. Dar în primul rând *noi credem. Alecsandri* credeà că „D-zeu ţine cu Românii", de ce? Pentrucă dreptatea erà cu noi, neam nedreptăţit. *Tot dela D-zeu au primit misiunea Gh. Lazăr şi „Bărcăneştii... Ţării Româneşti" — aşà să-i spunem generaţiei de-atunci care l-a primit şi ascultat! — de împreună s'au împărtăşit de gloria de-a ne da simbolul şi puterea ideală acum 100 de ani, pentru viitorul şi mai binele românesc.* Mare învăţătură! Să aflăm şi să topim la un loc marile puteri ce-au stat ascunse acum, stăvilite de culturi şi stăpâniri străine, caşi de alcătuiri sociale vechi — pentru a turnà *sufletul unitar românesc.*

Şi-atât. E numai o schiţă fără amănunte, acte, adaosuri necesare şi clişee, *care vor apare în lucrarea întregită.* Dar am vrut *să pornesc o îndreptăţire şi să fixez un punct de vedere, trezind totodată interesul pentru oameni şi locuri în strânsă legătură cu viaţa neamului nostru — Românі cari au contribuit şi ei la „palengenesia" Românilor dorită" — şi astăzi împlinită.*

B

Seria a 56-a: 1927-28

M. S. REGELE FERDINAND I

Născut la 12 August 1865.
Proclamat Moştenitor al Tronului la 18 Martie 1889.
Rege al României dela 28 Septembrie 1914
Decedat la 20 Iulie 1927.

1.

COMEMORAREA M. S. REGELUI FERDINAND I

Regele Ferdinand I.

Conferință ținută în seara de 1 Decembrie 1928 de d. Gr. Trancu-Iași

Intr'o după amiază din toamna anului 1918, atunci când țara era cotropită de dușmani și când într'un ungher de pământ din nesfârșitul lumii, Camera și Senatul României, împreună cu Regele erau adunați la Iași, colțul unde s'au făurit unirile și mari și mici, unde s'au zămislit aproape toate aspirațiunile poporului român, a fost dat ca să se aducă în Sfatul țării o lege, impusă de dușmanii noștri, cari, după ce ne luaseră pământul, voiau să ne ia ceva mult mai sfânt, voiau să ne ia și demnitatea.

Acea lege era legea care se chema a amnistiei: noi trebuia să iertăm pe toți trădătorii țării noastre, ei însă nu iertau pretinșii trădători ai țării lor, pe frații noștri ardeleni.

Conform tratatului de pace dela 1918 trebuia să votăm o lege, care avea un articol în coprinsul următor;

«România acordă amnestie deplină supușilor ei pentru purtarea lor politică în timpul răsboiului sau pentru purtarea lor militară bazată pe motive politice».

Dușmanii, prin tratatul dela București nu ne lăsau decât ochii ca să putem plânge.

In această dureroasă stare sufletească, m'am ridicat la tribună. Cu toate că eram în teritoriul liber, cuvintele și acolo erau censurate, pentrucă orice manifestam la Iași împotriva dușmanului se răsbuna de îndată în teritoriul ocupat, în teritoriul unde dușmanii se găseau.

Atunci am evocat o frază din Alfred de Vigny, care spunea: «*Seul le silence est grand; tout le reste est faiblesse*».

Dar nu puteam să închei scurta mea cuvântare, sugerată de versurile lui Vigny, decât amintind strofele poetului Cerna, care în versurile sale la 100 de ani dela răpirea Basarabiei, uitându-se spre răsărit, spunea — eu repetam aşele versuri uitându-mă spre apus: —

«Tu, Doamne al Slăvii! Duh, ce n'are nume;
Tu, care ai vrut să fim şi noi pe lume,
Nu întoarce dela noi auzul tău!
Puţini suntem şi slabă ni-i făptura
Şi dragostea mai mare ni-i ca ura,
Dar prea slujim la duşmani, de ilău!
In ziua înfricoşata a răsbunării
Auzi-ne, Tu Doamne-al îndurării.
Incinge braţul nostru îndoliat!
Revarsă'n el, mânia Ta cerească!
Fă dintre noi, O. Doamne, să pornească
O piatră pentru noul Goliat...».

Şi Goliat, noul Goliat, închipuitul Goliat s'a prăbuşit şi piatra a fost asvârlită de marele Rege Ferdinand I, şi firele nevazute, care conduc toate acţiunile omeneşti, fac ca această cuvântare să fie ţinută în ziua de 1 Decemvrie 1927, când ţara întreagă prăznuieşte 9 ani dela realipirea Ardealului.

Nu am gândul de a face în faţa Dv. nici istoricul vieţii şi a luptelor Regelui Ferdinand I, nici să prea măresc vitejia, înţelepciunea, bunătatea, mila şi celelalte virtuţi ale în veci neuitatului nostru Rege; ţiu numai ca asupra vieţii lui să fac o smerită luminiţă, pentru a vă arăta colţul din care am privit eu această viaţă, care a fost întrecută cu mult de opera realizată.

Viaţa, Domnilor, şi operele unui om, nu trebuie să fie luate în mod singuratec. Stefan Zweig, vorbind despre cărţile lui Balzac, spunea că el nu poate să fie judecat după fiecare carte luată în parte, ci trebuie considerat întocmai ca un peisaj, cu munţii săi, cu văile sale, cu orizonturile nesfârşite, cu prăpăstiile şi cu torentele rapide.

Ce înduieşător este poemul stejarului prăbuşit!

Cât timp îşi înalţă puternic vârful său către lumina cerului, nimeni nu ştie nici cât loc ţine şi nici câtă umbră dă. De abia în ziua când este abătut, se vede imensitatea locului care-l ocupa.

Regele Ferdinand I nu a părăsit lumea, ca Michel Angelo, cu durerea înfrângerii de a nu fi putut să isprăvească nici una din operele sale capitale.

Lui Ferdinand trebue să i-se cânte imnul eroilor pentrucă a părăsit lumea nu ca învins, ci ca învingător.»

Generaţia noastră l-a văzut urcând colina vieţii, întocmai ca un înger care se înalţă către cer..

Vieţile mari ne deschid drumuri de lumină în toate direcţiile şi ţin ca laolaltă cu Dv. să avem priveliştea cerului albastru al ţării noastre, care ne dă curaj înlăturând norii meniţi să ne umple sufletele de neîncredere şi descurajare.

Din faptele şi cuvintele măritului nostru Rege vreau să scot sămânţa sănătoasă care, căzând pe ogorul roditor să ne dea holdele aşa de necesare pentru progresul ţări, noastre. i

Regele Ferdinand era un mare democrat. In timpul călătoriei sale în Basarabia se scobora la fiecare gară şi intra în mijlocul ţăranilor doritori să-l vadă şi să-i spuie păsurile lor. Nu uitaţi că acei ţărani nu văzuseră niciodată pe Domnitorul lor vremelnic dinainte de unire şi că în Rusia, cordoane puternice de soldaţi făceau zid între popor şi Ţar.

Se ocupa în deaproape de problemele sociale şi căuta să le aprofundeze.

Trebue să vă spun că în zilele mele de lucru cu Regele Ferdinand, discutând legislaţiunea muncitorească dată ţării pentru întâia oară, îmi arăta diferite cărţi oferindu-mi să consult lucrări din biblioteca sa. — La legea asupra conflictelor de muncă, mi-a dat o lucrare germană asupra arbitrajului obligator.

Când în Decembrie 1921 îmi exprimam îndoiala de soarta legilor mele, îmi spunea: «Nimenea nu se va atinge de ceeace aţi făcut».

Vorbind de realizările noastre, spunea:

«Da, da, da, acesta este activul Dv.».

Vă mărturisesc, Domnilor, că el era unul dintre puţinii oratori cari mă impresiona adânc. — Cuvintele sale, scrise adesea într'o limbă neaoş românească, sunt pagini de cronicar, iar improvizările sale erau întotdeauna pline de înţelepciune.

L-am invitat odată în mijlocul muncitorilor, într'o zi de întâi Mai, la inaugurarea Casei medicale «Regina Maria», a asigurărilor sociale din Bucureşti. Să nu scape nimănui din vedere faptul că un cap încoronat, în ziua de întâi Mai 1926, a venit în mijlocul muncitorilor. Nu era hotărît să vorbească. A vorbit totuşi şi a improvizat.

Eu am spus următoarele muncitorimii adunată acolo:

«In această zi de sărbătoare a Muncii, când natura însăşi prin primenirea ei dă garanţia existenţei eterne, aşa după cum fiecare auroră e chezăşia luminii veşnice şi a timpului nesfârşit, a fost dat ca în Strada 13 Septembrie, evocare simbolică, **Regele şi Regina tuturor Românilor**, să deschidă cel dintâi Dispensar. menit să aline suferinţele luptătorilor de pe Câmpul pacific al Muncii.

Eroismul nu trebue căutat numai în larma şi zăngănitul răsboaielor, ci, pe fiecare pod de drum de fier, pe fiecare construcţie metalică ce se înalţă. Pe trenurile de marfă, pe punţile corăbiilor, în adâncimea minelor, în cultura câmpurilor, cererea de curaj este nesfârşită şi oferta prisoseşte întotdeauna. Nicăeri nu se manueşte coasa toporul, casmaua, ciocanul sau lopata, fără ca tot acolo să nu fie cineva care asudă, se străduește și desfăşoară tot curajul şi răbdarea de care e capabil.

De sănătatea fizică şi morală, de propăşirea culturală, de viaţa acestor eroi, se îngrijeşte Ministerul creat în 1920.

Toată poema eternă şi alternată a Ulisiadei omeneşti, care se desfăşoară într'o implacabilă succedare de înălţări şi de opriri, de sguduiri eterne şi de repaos, de arzătoare curiozitate şi de răbdătoare experienţă, de victorie şi de dezastre, de cânturi triumfale de glorie şi de svâcnirea răsboinicei turburări, îşi are Ulisele său, crucea sa roşie, avant-garda şi ambulanţa ei, în opera tacită, obscură, invizibilă şi totdeauna sângerândă a Ministerului Muncii.

Din întreaga activitate a acestui Minister, prevederea socială este câmpul cel mai larg al legăturii frăţeşti, în care reşade credinţa şi nădejdea timpurilor mai bune.

Asigurările Sociale nu mai sunt instituţia modestâ a mutualismului comunal. mare în sentimente şi mic în rezultate, ca orice germene politico-religios din istoria italiană. Ele nu sunt nici principiul electric a unei asistenţe civile, nici statuarea liberă a unei prevederi lăsată la arbitrariul iniţiativei particulare ineficace. Ele sunt astăzi sancţiunea unui drept nou, aşezat în conştiinţă şi în inimă, înainte de a fi încadrat în legile omeneşti. Ele sunt evoluţiunea istorică a oricărui popor ce îndeplineşte chemări noui către o sferă de drepturi şi datorii necodificate şi necodificabile, **dar totuşi** aşa de înălţate. *Ele se găsesc în acea dorinţă nemărturisită de a urma mişcarea vieţii, care descoperă isvoare numai în religia Muncii. Asigurarea Socială, în forma ei actuală, având la bază contribuţia fiecărui asigurat, dă omului conştiinţa înăl-*

ţătoare, că-şi capătă un drept pe baza împlinirii unei datorii, ceeace moralmente înalţă individul şi contribue prin aceasta la însănătoşirea lui fizică.

Din acest punct de vedere ţara noastră a mers înaintea tuturor altora şi scurtele date ce urmează ne edifică asupra rezultatelor obţinute:

10 spitale; 3 sanatorii; 20 ambulatorii; 2 staţiuni de repaos pentru tuberculoşi; 120 case medicale; 19 dispensarii de puericultură, dau îngrijiri la 1.600.000 de asiguraţi, realizând circa 2 milioane de consultaţiuni.

Când vom întinde câmpul asigurărilor în domeniul muncii agricole, comerciale şi intelectuale, nădăjduim să ajungem ca o bună parte din populaţiunea ţării să aibă liniştea zilei de mâine.

Mulţumind Majestăţilor Voastre pentru dovada de Inaltă solicitudine pentru clasa muncitoare, mulţumind Consiliului Casei Centrale a Asigurărilor Sociale pentru sprijinul ce mi l-a dat în desăvârşirea acestei opere, mulţumind personalului medical conducător şi administrativ, voiu aminti tuturor, ceeace un om eminamente practic din Germania spunea:

«Ştiinţa îşi dă seama că ţesătura cea mai perfectă nu este pentru voinţa omenească decât ceeace o hartă bună e pentru un călător. Aci un lanţ de munţi, acolo o apă, dincolo un oraş, etc. Dar această hartă nu-mi arată drumul ce mi-e scris, acel către care mă atrage inima şi datoria mea. Inima în instanţă ultimă hotărăşte de viitorul umanităţii. Adevărata credinţă are isvorul ei în forţa creatoare a inimii, în imaginaţia hrănită de dragoste. Numai ea creiază convingerea da unde evenimentele decurg fără nici o intervenire a voinţei».

De aceea am dat acestui isvor de tămăduire numele: **„Regina Maria“**, *simbolul nesfâşitei iubiri pentru durerile umanităţii.*

Fie ca posturile receptoare ale viitorului să aibă pregătirea necesară, să-şi făurească antenele menite să prindă toată radiodifuziunea bunătăţii şi milei, pe care Regina noastră o împrăştie cu atâta dărnicie din comoara sufletului ei“.

Iată, drept răspuns, cuvintele M. Sale pe care le-am răspândit apoi printre muncitori, în toate atelierele, căci le socotesc ca o dogmă pentru întreaga muncitorime românească:

«Cu o vie plăcere am venit azi împreună cu Majestatea

Sa Regina aci, pentru a inaugurà un locaş, menit să aline suferinţele unei clase de locuitori, ai acestei ţări, care, din an în an, capătă o importanţă mai mare în viaţa acestei ţări în lupta ei economică. Mai înainte cu câţiva ani, lucrătorul şi muncitorul era lăsat numai în voia muncii braţelor lui şi, dacă reuşea, era bine, iar dacă i se întâmpla vreun rău, se resemnà zicându-şi: «Aşa a voit Dumnezeu».

Timpurile acelea — din norocire — au trecut şi în evoluţia Statelor, conducătorii s'au convins că muncitorul are şi el drept la un loc sub soare. Din întunericul muncii sale grele, singuratice, a ieşit la lumină muncitorul să arate ce aport însemnat aduce la desvoltarea producţiei în creşterea bogăţiei Statului. *El a dovedit că munca cinsteşte pe om.* De aceea, Statele moderne şi în România poate cu mai mare solicitudine, diferitele guverne s'au preocupat de soarta acelora cari, prin munca lor cinstită şi respectuoasa autorităţii statului, contribue şi ei la propăşirea lui. Dacă voim să avem o clasă muncitoare, pătrunsă de respectul vecinului, pătrunsă de respectul autorităţii, Statul trebue să ia în mâinile sale satisfacerea nevoilor acestei clase de cetăţeni.

Interesul pe care l-a pus Statul pe terenul asigurărilor sociale a dat roade frumoase. Muncitorii şi-au înţeles rolul şi au înţeles şi rostul asigurărilor. Am putut constatà şi azi că aţi înţeles rolul vostru şi rostul asigurării şi că, prin voi înşivă, prin înfrăţire, vă puteţi ajutà reciproc. Singuri aţi pus mâna pentru a clădi asemenea aşezăminte, fiind convinşi că numai prin înfrăţire puteţi venì în ajutorul aproapelui.

«**Urmaţi, muncitori, pe drumul acesta înainte.** Mai presus de munca fiecăruia, trebuie să fiţi conştienţi şi să nu lucraţi numai cu gândul de câştig zilnic, care este dreptul vostru, dar şi cu convingerea că muncile individuale, puse împreună, sunt mijlocul cel mai sigur de a înălţà ţara, şi că astfel puneţi şi voi pietre solide la clădirea măreaţă, care este România de astăzi.

«Puteţi fi siguri, că la Mine veţi găsì întotdeauna o inimă caldă, care să vă asculte, şi că din tot sufletul doresc ca, prin muncă cinstită, să ajungeţi la o viaţă bună. Să aveţi atât cât vă trebuie pentru a vă satisface nevoile — nu de lux — căci luxul e o boală.

Din câştigul vostru însă, gândiţi vă la viitorul vostru şi al copiilor voştri: „Să strângeţi bani albi pentru zile negre“.

Tot cu acest prilej, ciocnind paharul cu un muncitor, l-a întrebat:

— Ce eşti D-ta?
— Sunt cizmar, Majestate.

— Să căutaţi întotdeauna ca talpa să fie bună.

Câtă învăţătură se desprinde din cuvintele acestea regeşti, spuse unui lucrător venit dela masa lui umilă de cizmar, cu ochii obosiţi de lumina unei lămpi mici, să ciocnească cu un cap încoronat un pahar de vin într'o casă, care îi garanta în viitor sănătatea lui fizică şi morală.

Majestatea Sa Regele ştia că şi într'o ţară, ca şi în toate, talpa, baza, trebue într'o bună organizare să fie cea mai vânjoasă.

In audienţa dela 20 Noembrie 1919, în timpul răsboiului, arătându-i greutăţile îndurate de populaţie şi criticând măsurile guvernului, îmi spune: «Cu cât timpurile sunt mai grele cu atât criticile sunt mai uşoare«.

Tot în legătură cu problema muncii, la Decembrie 1919 şi 1920, în cuvântările de răspuns la adresa Camerei, spunea:

«Luând drept bază spiritul unui democratism larg şi bine înţeles, care stă pe tărâmul respectului ce fiecare cetăţean datoreşte autorităţii şi legilor, salut cu vie mulţumire şi cu adevărată satisfacţie grija ce purtaţi populaţiei muncitoreşti. Regularea acestei chestii importante, în mod cât mai echitabil şi în raport cu realitatea vremurilor, o consider ca una din cele mai frumoase însărcinări ce aveţi de îndeplinit».

«Una din problemele cele mai grele de ordin social se studiază în toate ţările şi rezolvirea ei într'un mod larg, drept şi trainic, este o chestie vitală pentru fiecare Stat cu industrie. România care prin îmbogăţirea naturală a solului său este chemată a da o dezvoltare mult mai intensă industriei sale, nu poate rămâne îndărăt în ceeace priveşte organizarea muncii,

Cu plăcere văd că Reprezentanţii Naţiunii sunt hotărîţi a da grabnică rezolvire acestei probleme. Evoluţia industrială a făcut ca muncitorul să fie conştient de valoarea sa ca un factor esenţial în viaţa economică a Statului.

In soluţiunea problemei muncii, care cuprinde o mulţime de chestiuni sociale şi economice, va trebui să ţinem socoteala de acest fapt şi nu Mă îndoesc că veţi fi călăuziţi de principiul că starea înfloritoarea a industriei, este în raport direct cu starea cât mai mulţumitoare a lucrătorului. Aceasta este cheia pentru rezolvirea problemei muncii».

In proclamaţia dată cu prilejul încoronării la Alba-Iulia (15 Octombrie 1922) spune că una din dorinţele sufletului Său este:

«Vreau ca muncitorimea credincioasă patriei să-şi afle

soarta tot mai prosperă într'o viaţă de armonie şi de dreptate socială».

Majestatea Sa Regele Ferdinand I a fost întâiul cap încoronat care a vizitat Biroul Internaţional de Muncă din Geneva.

Atunci Albert Thomas, directorul Biroului, spunea Majestăţii Sale că venind pe această colină dela Pregny să viziteze locaşul unde se adăposteşte Biroul Internaţional al Muncii, a vrut să afirme deplina sa adeziune la neperitoarea declaraţiune pe care a realizat-o Carta Muncii.

Iar la cuvintele d-lui Albert Thomas Majestatea Sa Regele Ferdinand a răspuns cu următorul discurs:

«Prezenţa noastră aci dovedeşte aderarea cordială şi participarea eficace ce România e dispusă să dea organizării internaţionale a Muncii.

«Prin vicisitudinile istoriei sale, poporul român a ajuns în stare să preţuiască mai bine ca oricine binefacerile solidarităţii naţionale, iar aspiraţiunile sale democratice îl îndrituesc să colaboreze la orice operă de dreptate şi umanitate.

«De altfel nu poate fi un ideal mai nobil decât acela de a asigura drepturile muncii.

«A desprinde din negura tradiţiilor, prejudecăţilor şi nedreptăţilor trecutului, o legislaţie mai dreaptă şi mai umană, sub al cărei stindard toate popoarele să se poată îndruma către o organizaţie socială mai bună şi către un ideal superior de civilizaţie, e neîndoios că această operă cere îndelungate şi încordate sforţări. Ştiu tot ce faceţi pentru a-i asigura succesul şi vă pot asigura că concursul ţării mele — după cum aţi arătat deja — nu vă va lipsi.

«Mulţumindu-vă de cuvintele ce Ni le-aţi adresat Reginei şi Mie, ţin să vă spun, Domnule Director, cât am fost de mişcat de amintirile personale ce aţi evocat.

«D-voastră aţi văzut, în timpul răsboiului, poporul român luptând vitejeşte pentru dreptul său; îl veţi regăsi aici tot atât de decis să asigure triumful aspiraţiunilor de democraţie şi de dreptate socială, ce sunt reprezentate de Biuroul Internaţional al Muncii».

Cunoscător adânc al psihologiei omeneşti, îmi spunea la o audienţă: «Stomacurile înflămânzite n'au urechi» repetând ceeace Roederer spunea la 1792: «Oratorii n'au decât să se adreseze foamei, pentru a obţine cruzimea».

Intr'o audienţă din 1921, la despărţire mi-a spus:

«Vedeţi că Regele nu doarme pe roze».

— Nici miniştrii, l-am răspuns.
— Da, dar voi aveţi un avantaj. Vă puteţi schimbà: şi mi-a strâns mâna în mâinile lui.

Domnilor, desigur că în acest timp scurt nu voiu insista mult asupra părerilor Lui în chestiunea economică.
Voi cita numai cuvintele Sale rostite la 1894 cu ocaziunea deschiderei expoziţiei cooperatorilor din Bucureşti:

«Cu deosebită plăcere am primit protectoratul acestei expoziţiuni, menită de a arătà ce progrese a făcut Industria noastră naţională. Mare'Mi este dar, bucuria să Mă pot convinge singur că meseriaşul român a lucrat cu hărnicie şi cu statornicie, şi că industria română mereu păşeşte înainte: dovadă de aceasta este că numărul expozanţilor s'a îndoit de când s'a făcut întâia expoziţiune în anul 1883. Din toată inima Mea vă urez domnilor, bine aţi venit, şi vă asigur că urmez cu cel mai viu interes dezvoltarea şi înflorirea industriei noastre naţionale.
Infiinţarea industriei naţionale şi silinţele ce se depun pentru înflorirea ei este, în acelaşi timp, o sarcină grea dar şi frumoasă.
Comparând industria noastră cu a altor ţări, negreşit că vom găsì că ea este încă în tinereţe; însă privind bogăţia pământului nostru, vom vedeà că el ne dă mijloace puternice pentru a o desvoltà.
Toate dificultăţile pe cari neapărat le întâmpinăm, şi cari adeseaori cer jertfă, nu ne vor înfricoşa. Insufleţit de cele mai frumoase nădejdi, vă zic: «mereu înainte», fiind sigur că meseriaşul şi industriaşul îşi va pune toată stăruinţa şi o hărnicie necontenită, ca în sfera acţiunii sale, oricât de mică ar fi ea, să se execute cât mai bine lucrarea ce-i revine.
Astfel, fiecare în parte făureşte un inel la lanţul cel mare care leagă târgul nostru cu industria noastră naţională; aceasta va fi, domnilor, mulţumirea noastră cea mai intimă.
Toţi sunteţi însufleţiţi de această scumpă dorinţă: dovadă este sârguinţa şi râvna ce aţi pus pentru reuşita acestei expoziţiuni; foloasele ei vor fi nemărginite pentru meseriaş şi industriaş, căci îi dă mijlocul cel mai bun de a-şi arătà îndemânarea, munca şi dibăcia sa. Incă odată, vă urez bine aţi venit, şi lucrarea ce aţi întreprins să vă fie încoronată de cel mai frumos succes».

Iar la 29 Mai 1919 în cuvântarea dela Abrud spunea:

«Pentru Mine şi Regină a fost o mare bucurie de a străbate ţinuturile acestea muntoase, locuite de neamul Moţilor, care constitue un sâmbure deosebit în neamul nostru,

prin tăria caracterului lui; căci de aici au pornit toate mişcările pentru înfăptuirea visului de acum.

Primirea ce Ni s'a făcut M'a impresionat adânc şi va rămâne multă vreme întipărită în mintea Noastră.

S'au spus odată aceste versuri triste:

«Munţii noştri aur poartă,
«Noi cerşim din poartă'n poartă»

Timpurile acestea au trecut.

De-acum înainte nimeni nu va mai cerşi, ci fiecare va trăi, după munca şi puterea lui».

Avusesem ocazia să spun Regelui nostru că la congresul Astrei dela Oradea-Mare, în 1920 propusesem că în loc de versurile triste de mai sus să spunem, aşa cum se cuvine pentru un neam harnic şi bogat ca neamul românesc:

Munţii noştri aur poartă,
Vrem prin muncă altă soartă.

Nu insist mai mult asupra chestiunilor muncitoreşti în legătură cu cele economiee, pentrucă am vorbit despre ele la începutul acestei cuvântări. Dar voiu poposi o clipă la problema împroprietăririi ţăranilor.

Imi spunea necontenit în audienţele ce le aveam la Iaşi ca Deputat: «Vom realiza această reformă. Şi această reformă o voiu face Eu, Regele României!».

In ajunul lui Sf. Gheorghe 1917, iată ordinul de zi către Armata II:»

Ostaşi,

«Cu inima plină de nădejde vă salut azi pe voi ostaşi din armata II-a, cari de mai multe luni aţi opus o rezistenţă nebiruită tuturor încercărilor vrăjmaşului de a rupe liniile noastre; voi staţi aci ca la un post de onoare, păzitori neobosiţi ai hotarului Ţării, expuşi la atacurile unui vrăjmaş care în trufia lui crede că toate trebue să se închine lui, că toate drumurile, toate uşile sunt deschise lăcomiei sale de stăpânire; prin vitejia voastră bărbătească l-aţi învăţat că pe aici nu se trece.

Am venit azi între voi să vă aduc prinosul Meu de recunoştinţă pentru modul cum v-aţi luptat până acum şi să împart acelora cari s'au distins în deosebi răsplata pentru faptele lor, dar mulţumirea Mea vă îmbrăţişează pe voi toţi

cari v'ați condus ca niște ostași vrednici spre apărarea scumpei noastre Țări, să duceți drapelele române la isbândă.

Aduceți-vă aminte că vă luptați pentru pământul strămoșesc, pentru copiii și părinții voștri, pentru frații voștri de dincolo de hotare, că prin biruință le veți pregăti un viitor mai fericit.

Vă salut azi cu recunoștință și cu încredere în viitor și urându-vă la toți, ofițeri, sub-ofițeri și soldați, un an bun și încununat de lauri vă spun:

Inainte cu Dumnezeu!

Iar în comunicatul de atunci, din Monitorul Oficial, pe vremea când ochii noștri erau plini de lacrimi, dar totuș, în sufletele noastre era nădejdea zilelor de astăzi, Regele spunea:

«In același timp, urmând pilda lui Ștefan Vodă cel blând și milostiv, întăresc încă odată făgăduința mea de Rege ca, precum după biruințele Lui se întindea praznic pentru viteji și ei erau ridicați în rândul fruntașilor, astfel după isbânda pe care o așteptăm, se vor realiza pentru voi legiuita stăpânire a ogoarelor câștigate cu sângele vostru și prin votul obștesc veți lua parte activă la alcătuirea unei Românii nouă și mare, pe care o vom fi înfăptuit-o împreună.

O voință permanentă leagă popoarele de misiunea lor istorică. Popoarele însă sunt ca și oamenii, susceptibile de mișcări trecătoare, de accese de dragoste și ură, de iluzii și descurajări, care pare că le schimbă dela opera permanentă, că le compromite viitorul pentru multă vreme.

Se va găsi o stâncă neclintită? La o oarecare adâncime există. Totul e să ajungi la ea!».

Regele nostru erà convins că stânca aceea era: Cultura.

La Academia Română, ca Prinț moștenitor, încă la 1890, evocà numele și faptele Voevozilor, însuflețiți de ideea de moșie până la jertfă:

«In toate vremile au trăit Români, și pe tron și în rândurile poporului, care nu au uitat, precum zice Enăchiță Văcărescu:

«Creșterea limbii românești
«Și-a patriei cinstire».

Intors învingător, după ce cucerise celelalte cetăți, **armate** cu tunuri și mitraliere, venea la Academia Ro**mână, care** cu ani de zile înainte pregătise terenul pentru **întregirea** neamului nostru și spunea:

«In lupta sfântă pentru unirea tuturor Românilor, Academia Română şi-a avut partea ei importantă pe terenul cultural; de aceea izbânda Ţării este şi izbânda ei. Când, din imboldul lui N. Creţulescu şi al lui C. A. Rosetti, s'au pus bazele societăţii literare cu scopul de a se ocupà mai ales de limba şi literatura română, alegerea, întâilor membri ne arată gândul de înalt patriotism ce a călăuzit generaţia din 1866, care, bine încredinţată că numai pe baza unităţii de limbă şi cultură se poate clădì trainic viitorul unei naţiuni, a reunit în cercul restrâns al viitoarei Academii pe bărbaţii luminaţi din toate ţinuturile româneşti, şi astfel România Mare de azi îşi găsià de o jumătate de secol patria comună sub acoperişul tânărului aşezământ.

Aruncând privirile asupra istoriei noastre, rămânem uimiţi, cum neamul românesc a putut eşì biruitor din atâtea greutăţi, din atâtea primejdii, şi cum n'a fost înghiţit de prăpastia ce adeseori se deschidea în drumul lui. Citind şi recitind însă poezia populară găsim cheia acestei extraordinare puteri de împotrivire. In doinele şi cântecele lui se oglindeşte toată durerea acestui popor, care cu atâta trudă s'a luptat cu vremurile întunecate ce stânjeniau zborul lui spre soare; dar în clipele de cele mai negre restrişte, tot din poezia populară trăgeà nădejdea într'un viitor mai fericit; în ea găsià forţe nouă care îl îmbărbătau în lupta uriaşă pentru existenţă. In ea se puteà citì, ca într'o carte deschisă, toată gândirea, toată simţirea, întreaga filozofie atât de simplă şi totodată atât de adâncă a unui popor care azi, ca plugar, trage brazda cea adâncă în ogorul său, punând într'însa toată nădejdea anului, mâine ca ostaş credincios Ţării şi Tronului, făcând scut din pieptul său, luptă şi moare ca un eron, cu un zâmbet pe buze. I-am urmat la munca paşnică pe aceşti copii ai unui sol roditor şi am admirat răbdarea lor; i-am văzut în luptă şi am binecuvântat avântul lor: dar, când pe front am ascultat doinele lor, atunci în inima Mea s'a înfipt încă mai tare convingerea nestrămutată că un popor care în toiul luptei îşi tălmăceşte cugetul şi simţirea în versuri, un atare popor nu poate pieri. Şi multe din aceste poezii, culese sub bubuitul tunului sunt aşa de frumoase ca cugetare şi ca limbă, că ele merită să fie cunoscut mai pe larg.

Academia Română, prin menirea ei, chemată să fie păzitoare credincioasă a limbii şi a culturii naţionale, în timpul când întemeietorul Dinastiei atât de strâns legat de institutul nostru ştiinţific, îşi închină toată munca pentru câştigarea neatârnării şi clădirea Regatului, sprijinită fiind în opera sa de o pleiadă de bărbaţi luminaţi, dintre care un număr însemnat a fost podoaba acestei învăţate adunări. Dumnezeu a binecuvântat munca Domniilor-voastre atât de roditoare pe

terenul istoric, științific și literar. Semințele aruncate cu credință și cu dragoste în ogorul înțelenit al culturii românești, în curgere de jumătate de veac, și-a adus rodul însutit. Iar lupta pentru unitatea limbii ne-a condus, prin vitejia ostașului român, la sfărâmarea granițelor vitrege dintre frați și la întregirea Statului Român în hotarele sale firești, până la marginele graiului românesc. Doina de jale a marelui poet Eminescu:

Dela Nistru pân'la Tisa,
Tot Românul plânsu-mi-s'a

a vrut Domnul să se preschimbe în cântec de vitejie și biruință. Au căzut lanțurile cari ne împiedicau mersul liber, s'au prăbușit hotarele care ne înăbușeau. Respira-vom în voie și mai larg, după măsura întregului nostru neam. Dar față de acest mare eveniment istoric al realizării visului de unire națională a tuturor Românilor în același Stat, și datoriile noastre se sporesc într'o măsură neînchipuită. Cele mai grele probleme de organizare economică și culturală ne stau înainte și, pentru a păși cu sorți de izbândă la sănătoasa lor dezlegare, se cere mai presus de toate unire în cugete și hotărîre la muncă fără răgaz a tuturor forțelor ce ne-au mai rămas în urma grelelor jertfe ale răsboiului.

Nu mă îndoiesc că Academia Română, căreia i-a fost dat să lupte cu atâta spor în domeniul pașnic al culturii unitare române, ne va da și în viitor pilda înălțătoare a unirii tuturor la muncă pentru trainica așezare a României. Nouă pe care ne-a dăruit-o Dumnezeu».

Preocupat totdeauna de probleme culturale, la punerea temeliei Universității din Iași la 1893 spunea:

«Desigur nu clădirea, oricât de măreață, face meritul unei școale. Munca încordată și dragostea adevărului, acea flacără nemistuită care însuflețește pe școlar și pe învățător au făcut să iasă descoperiri minunate și frumuseți neperitoare din cele mai smerite lăcașuri. Dar, în vremurile noastre și cu desvoltarea științelor experimentale, clădirea înzestrată cu toate trebuincioasele științei, are și ea partea ei însemnată în răspândirea și propășirea culturii.

Gândul d'a înălța acestei Universități un palat vrednic de dânsa nu e nou. La întruparea lui a lucrat multe sârguințe, multe bunevoințe. Astăzi el se făptuește, și ziua în care nădăjduim să sărbătorim desăvârșirea lui nu este departe.

Regele este sigur că din acest palat, în care se vor despica tainele științei și se vor propăvădui cu înțelepciune adevărurile neperitoare, cari sunt temelia neclintită a Statului toate împodobite cu acel cald patriotism fără de care viața

nu are preţ, vor eşi noile generaţii oţelite pentru marea menire dăruită acestei Ţări.

Cu noile generaţii, într'o zi – şi rog pe Cel A-Tot-Puternic ca acea zi să vină cât mai târziu — voi aveà şi Eu să aduc prinosul Meu de muncă pentru întărirea, înălţarea şi propăşirea scumpei noastre Românii».

Iar la Universitatea din Cluj, la 1920:

«Nu numai după forţa brută sau după numărul baionetelor, nici după întinderea teritorului se măsoară puterea unui stat modern. ci mai cu seamă după gradul culturii sale intelectuale.

«Prin ştiinţă şi lumină putem numai întări prezentul şi pregăti temeliile unui viitor rodnic. Precum, în ordinea vieţii materiale spiritul pune în mişcare materia, asemenea şi în, ordinea vieţii sociale, forţa unei naţiuni creşte prin impulsiunea desvoltării sale morale».

Cu dragostea nesfârşită pentru tineretul universitar nădejdea ţării, la cercul studenţesc «Petru Maior» din Cluj, rostise:

«Salut în voi viitorul acestei ţări, care ni se arată sub o lumină aşa de frumoasă şi plină de făgăduinţi. Un neam, care ştie să preţuiască pe bărbaţii cari au lucrat cu toată inima pentru înfăptuirea zilelor măreţe ce le trăim, un neam care a dat dovezi de cea mai desăvârşită vitalitate, cum rareori se vede în istoria popoarelor, un astfel de neam are în sine chezăşia sigură a strălucirii viitorului său, viitor pe care voi sunteţi chemaţi a-l făuri».

După Goethe:

«A te gândi e uşor, a lucra e greu.

A lucra după gândul tău e lucrul cel mai greu».

Ţările în criză, întocmai ca bolnavii, au necontenit dorinţa de a-şi schimba locul, crezând că se găsesc mai la îndemână. La noi erau nemulţumiri, Regele cu năzuinţa de a se lucra după gândul său, totdeauna era doritor de o înţelegere între partide, şi atunci când în 1917 duceam în numele partidului muncii lupta în Cameră, El îmi spune: «Nimanui nu i-a părut mai rău de neînţelegerile din Cameră»

Vorbind de situaţiunile politice de care s'au folosit personal unii, Regele repetă: *Să nu mai ridicăm vălul, priveliştea e prea urâtă».*

La 16 Mai 1920, în cuvântarea ţinută la Mânăstirea Putna, îngenunchind la mormântul lui Ştefan cel Mare spunea:

«Călcând pentru întâia oară pe pământul frumoasei Bucovine, readuse la sânul patriei mume, am socotit ca o sfântă datorie ca întâiul Meu pas să se îndrepte spre acest locaş atât de scump oricărei inimi româneşti, pentru a aduce umbrei marelui erou al Moldovei şi al creştinătăţii, Ştefan-cel-Mare şi Bun, prinosul de recunoştinţă naţională şi de adânc simţită slăvire din partea întâiului Rege al României întregite.

Veacuri de restrişte au înşirat an după an şi au împletit o cunună de dureri şi de suspine în timpul când ţările româneşti căzuseră sub îndelunga robie turcească, dar mai cu deosebire dela deslipirea acestei părţi, celei mai vechi şi mai frumoase a Moldovei, din trupul părintesc. Inimile româneşti rostiau numele marelui Voevod plângând, pentrucă mormântul său se afla pe pământ robit. Şi atât de adâncă, şi reală era această durere, că în anul 1871, la serbarea din Putna marele nostru Eminescu cântă:

«Durere!... şi-i profundă când România plânge,
Cu fruntea 'nfăşurată de doliu la mormânt;
Durerea-i pretutindeni, durerea se resfrânge
In valea şi Carpatul ce-i românesc pământ».

Dar sufletul românesc şi-a făurit din icoana eroului său simbolul de mângâiere şi de nădejde a unor timpuri pe care povestea le închipuise ca testament al lui Ştefan-cel-Mare:

«Dumnezeul părinţilor voştri se va îndura de lacrimile «fiilor săi şi va ridica dintre voi pe aceia cari vă vor aşeza «iarăşi în voinicia şi puterea de mai înainte».

Acesta era cuvântul fermecător al nădejdii.

Răzeşii, cari fuseseră sădiţi de mâna lui Ştefan la toate hotarele, l-au purtat cu sfinţenie din tată în fiu, în sufletele şi legendele lor.

Bisericile şi mânăstirile semănate pe tot întinsul ţării ca prinos de recunoştinţă celui Atotputernic, pentru biruinţele împotriva atâtor duşmani, i-au păstrau evlavia sufletului său sfânt şi cărturarii i-au prea mărit numele din secol în secol.

Până şi în veacul cel mai umilitor al Fanarioţilor, necunoscutul scriitor, în vestitul cuvânt de pomenire al Marelui Ştefan, îl prea măreşte astfel:

«Ce minte aşa de bogată în gânduri, ce limbă aşa de «îndestulată în voroave, ce meşteşug aşa de iscusit la împli«nirea cuvântului, să poată împodobi atâtea risipe a vrăjma«şilor, atâtea sfărâmări de cetăţi, atâtea zidiri de lăcaşuri «sfinte şi atâta înţelepciune a acestui bărbat, care cu vitejie «ne-au apărat, cu înţelepciune ne-au ocârmuit şi cât au trăit «voinicia noastră şi fericirea au înflorit şi carele pe toate

«lucrările lui cu credința în Isus Hristos le-au pecetluit; la «răsboi biruitor smerit, la pace Domn drept și bun, în viața «sa din parte credincios adevărat».

Ștefan al Moldovei, ai trăit veacuri în sufletele românești și vei trăi deapururea. Sămânța ce ai pus în inimile noastre a rodit și poruncile tale s'au îndeplinit.

Prin jertfa de sânge a sute de mii din fiii patriei, am împins hotarele până la marginile însemnate de graiul și de sângele românesc. Chilia și Cetatea albă, la pierderea cărora a sângerat inima ta, sunt ale noastre, și Ardealul prin care tu și viteazul tău fiu Petru Rareș ați purtat armele victorioase peste munți, este al nostru. Al nostru-i malul Mării și bogata Dunăre de jos.

Și tot după a ta poruncă făcut-am răzeși, în tot întinsul pământului românesc, pe toți aceia cari au purtat arma în timp de război, lucrând cu plugul în timp de pace.

Steagul tău purtător de biruință l-am așezat în Mitropolia Capitalei noastre, spre a fi înfățișat mulțimilor la zile mari de sărbătoare, pentru întărirea și înălțarea sufletelor noastre.

Și totuși, când am plecat genunchii în fața scumpului tău mormânt, în sufletul Meu s'a născut însă o duioasă rugă pe care o îndreptăm către tine ca unui părinte din veac adormit, dar necurmat alăturea de sufletele noastre. In numele tău și ale marilor tale fapte am găsit isvorul nesecat al răbdării în timpul de umilință și al curajului în timp de restriște. Insuflă-ne duhul sfintei uniri în inimile noastre, pentruca să putem duce înainte greaua sarcină a Statului nostru întregit.

Coboare-se raza geniului tău ocrotitor în sufletele noastre pentru îndreptarea tuturor păturilor sociale pe calea concordiei, din care numai poate izvorî adevăratul bine obștesc.

Insuflețiți de acest gând al unirii cetățenești, chemasem aci pe fruntașii țării și ai neamului și mai ales pe acei cari împreună cu Mine au luptat, îndurând într'un fel sau altul marile greutăți prin cari am trecut și cari m'au ajutat să văd adus la înfăptuire visul nostru secular. Vroiam să ne împărtășim împreună de bucuria acestei zile înălțătoare și tot odată să ne aruncăm privirile asupra viitorului ce ni se deschide și să ne gândim că opera unității noastre ca stat și națiune, așteaptă dela noi încă multe și îndelungate silințe, pentru ca tot ce am dobândit prin atâtea jertfe, să fim în stare a păstră și consolidă prin necurmată și înțeleaptă muncă. Iar asemenea muncă nu se poate îndeplini cu sorți decât numai prin unirea tuturor forțelor naționale din vechiul regat și din ținuturile unite la patria mumă, și prin conlu-

crarea tuturor bărbaţilor pricepuţi la refacerea tuturor ramurilor de gospodărie a Statului, după marile zguduiri prin cari am trecut.

Să ne unim deci gândul nostru, al tuturor Românilor cu iubire de neam, şi în faţa mormântului acestui erou naţional, să jurăm că în împrejurările grele vom fi strânşi uniţi, având numai un singur gând şi o singură simţire: fericirea scumpei noastre patrii, pentru care suntem gata a face orice sacrificii".

Durerea altora era totdeauna vie în faţa ochilor săi. Intocmai ca Leon Bourgeois, se gândea la realizarea întregii morale. prin scăderea unei părţi din fericirea personală pentru a micşora necazurile celorlalţi.

Călăuzit de aceste principii, spunea către ţăranii din Bistriţa-Năsăud :

«Cu adâncă mulţumire am ascultat cuvintele atât de bine simţite în numele acestei populaţii, care timp de secole şi-a păstrat naţionalitatea şi datinele, iar astăzi ne arată atâta credinţă şi dragoste.

Dar, am găsit aci o comoară mai mare, mai frumoasă: inima. O primesc cu toată dragostea ce poate simţi o inimă caldă de Suveran, faţă de supuşii lui».

Inima, cum am mai spus, este în ultima analiză aceea care hotărăşte asupra viitorului omenirii. Ştiinţa este o hartă minunată, ne arată şi drumurile şi apele şi podurile şi popasurile, dar de unde trebuie să pornim şi unde trebuie să ajungem, numai inima omului este hotărâtoare Bunătatea este podoaba cea mai frumoasă a sufletului omenesc.

Puţini sunt acei cari se strădănuesc de a ajunge până la aceste înălţimi. Trebue strădanie, dar eşti totdeauna răsplătit de curăţenia atmosferei şi de măreţia priveliştilor.

Hab! Sonne im Herzen,
Ob's stürmt oder schneit,
Ob der Himmel voll Wolken
Die Erde voll Streit!

Inimă plină de soare, ne spune poetul german.

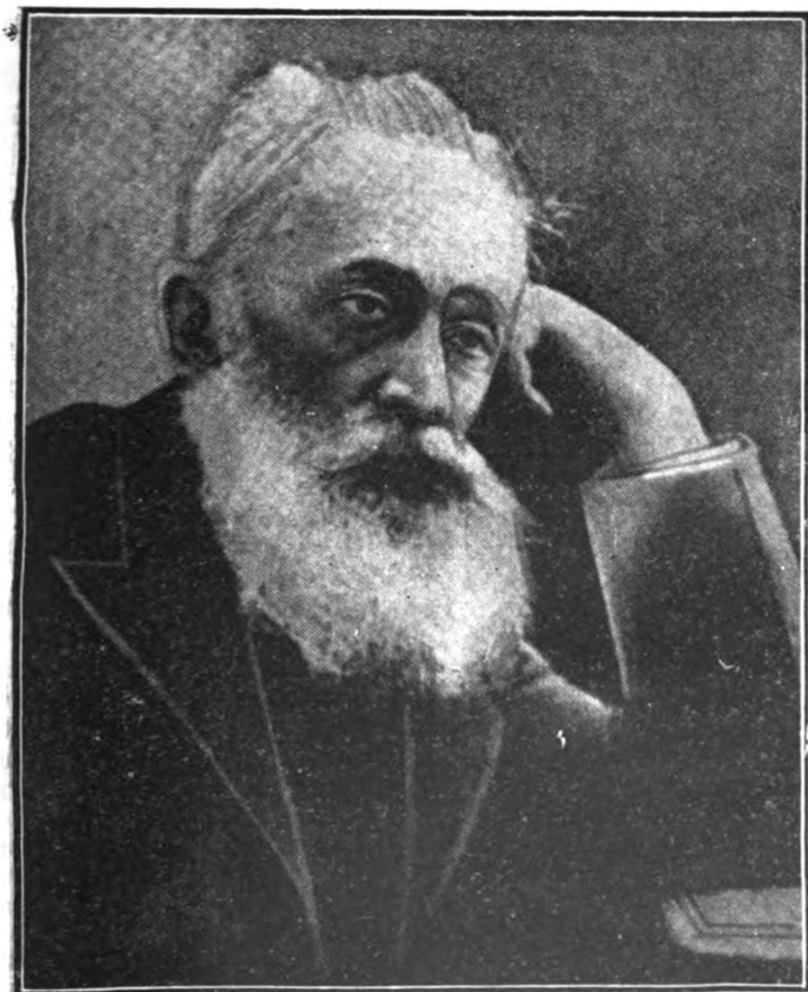
Doamnelor şi Domnilor, la temelia României moderne stau, sub lespedele dela Curtea de Argeş doi mari Regi şi atâţia viteji, cari au considerat dragostea de ţară mai presus de viaţa lor, pe care au jetfit-o cu drag.

Care este obligaţiunea noastră?

Simbolul sfintei cruci este triumful vieţii asupra morţii.

Crucea depe vârful clopotniţei este proclamarea acestui adevăr. Şi crucile depe morminte sunt un amin nesfârşit spre consfinţirea lui.

Suntem datori cu toţii, ca opera la temelia căreia stau atâţia eroi, s'o continuăm, desăvârşind acea catedrală măreaţă care simbolizează patria, aducând fiecare sus pe schele, după putere, cărămida şi cimentul necesar pentru apărarea şi întărirea ei.

BOGDAN PETRICEICU HASDEU

Născut la 1838
Membru fondator al Ateneului Român
Decedat la 25 August 1907

2.

COMEMORAREA LUI B. P. HASDEU

B. P. Hasdeu

Conferinţă ţinută în seara de 4 Decembrie 1927 de d. G. Adamescu

Un proverb francez zice «Les morts vont vite», un fel de blam la adresa celor vii cari uită repede pe cei plecaţi.

Dacă acest blam pot să-l merite unii indivizi fără nicio consecinţă, nu este frumos pentru instituţii, pentru grupări mari de oameni să-l merite şi ei. Sunt oameni de cari trebue să ne aducem aminte şi să le împrospătăm memoria lor din când în când. *Ateneul Român*, născut din frământările unei generaţii care doria cu tărie înălţarea neamului nostru prin cultură, are, prin însăşi fiinţa sa, îndatorirea de a comemorà pe bărbaţii mari ai acestui neam şi îndeosebi pe aceia cari au fost întemeietorii instituţiei.

Intre aceşti întemeietori a fost şi *Bogdan Petriceicu Hasdeu*. Implinindu-se două zeci de ani dela trecerea lui din viaţă, Ateneul Român, ca şi alte instituţii, a decis să se rezerve o zi anume pentru comemorarea lui.

Sarcina acestei comemorări mi-a revenit mie, nu numai prin felul îndeletnicirilor mele, dar mai ales ca unuia care am avut norocul să-i fiu şcolar şi, în unele împrejurări să fiu ajutat şi îndrumat de el. Vă veţi explicà, prin urmare, dece voiu pune, în expunerea mea, nu numai obiectivitatea istoricului, ci şi pietatea şcolarului.

* * *

Hasdeu ţineà să spuie că se trage din familie princiară. Această dorinţa a fost adesea persiflată de adversarii săi, mai ales în luptele politice. Faptul este exact în parte, dar descendenţa dintr'un Domn se poate stabilì numai prin adopţiune şi prin femei.

Cel mai vechiu ascendent despre care se pomeneşte este *Marele Vornic Gabriel Haşdeu*. Fiul său, *Efrem Haşdeu*, a avut un bunic numit *Ştefan*, devenit mare paharnic. Acesta se căsătorì cu Ruxandra, fiica lui *Tudoraşcu Petriceicu*, al cărui frate *Ştefan Petriceicu* ajunse Domn în Moldova în 1672.

Din această căsătorie rezultară doi copii, doi băieţi *Nicolae* şi *George*, pe cari Domnitorul Ştefan Petriceicu, neavând copii, *îi adoptă*. Ei trăiră în Polonia.

Un strănepot al lui George este Ioan Haşdeu, deasemenea cetăţean polon, purtând titlul de «*ensifer pomeraniensis*».

Căsătorindu-se cu o nobilă polonă (Margareta Piorkuszewski) avură un fiu *Tadeu* (1769 – 1835), care fugì din Polonia şi servì în armata austriacă. Intorcându-se în primii ani ai secolului XIX, se căsătorì cu o nobilă din familia Denhof şi avù un fiu numit tot *Tadeu*, care a scris poezii în limba polonă.

Acesta, din a doua căsătorie, avù doi fii, *Boleslas* şi *Alexandru* (născut 1811). Atunci se gândì să-şi revendice vechile proprietăţi ale familiei din ţinutul Hotinului. Trecând în Basarabia, care devenise rusească în 1812, Tadeu, prin procese, obţinù recunoaşterea unora din moşiile ce posedau strămoşii săi acolo. Astfel, fiul său Alexandru devenì supus rus, dar prin educaţie şi prin tradiţiile familiei se considerà Moldovean.

Cea mai frumoasă dovadă despre aceasta este cuvântul ţinut de el în ziua de 25 Iulie 1837 la serbarea şcolară din Hotin, adresat elevilor cari mergeau la studii mai înalte în Chişinău.

Ca efor al şcoalelor din acel ţinut, el aveà să spună câtevà cuvinte de salutare şi încurajare către absolvenţi. Deşì supus rus, deşì se adresà unor copii ce trebuia să urmeze într'o şcoală oficială rusească, el consacră o parte mare din «cuvântul» său trecutului Moldovei şi datoriei ce au tinerii moldoveni de a păstrà cultul patriei lui.

Iată cuvintele lui:

«Pentru care eu mă întorc mai cu seamă către voi *nobililor fii ai ţării Moldovei*; voi mai de aproape şi mai de rudă sunteţi inimei noastre decât ceilalţi, pentrucă din toate legăturile politiceşti, cea mai de aproape legătură a obşteştei noastre patrii a îmbinat a noastră stare de astăzi cu

a voastră viitorime într'o nedespărţită întregime... Iar sentimentul politic este cel mai puternic acela ce se chiamă patriotism, din care urmează că dragostea către patrie poate fi numai sub chezăşia dragostei către locul unde ne-am născut...

Pentru voi pământenilor copii de aicea, eu vă arăt parte din sfaturile strămoşilor noştri... ca nişte vrednice pilde de a le urmă şi voi... şi râvnind lor să vă puteţi face slăviţi in pomenirea viitoarelor noastre seminţii, căci fără de istorie nu este patrie şi fără dragoste către istorie nu poate fi dragoste către patrie».

Apoi înşiră pe scurt fapte din trecutul Moldovei, dela Alexandru cel Bun, pentru a arătà ce s'a lucrat pentru cultura ştiinţelor, în vremuri grele şi turburate cum au fost acelea prin cari a trecut Moldova.

Cu alte vorbe, el voià să facă pe şcolarii din Hotin în 1837 să se simtă urmaşi ai Moldovenilor din cele mai vechi timpuri; mai mult: voià să-i convingă că, în timpurile trecute, Moldova erà cu mult înaintea Rusiei pe terenul cultural, căci

a) prima carte tipărită în Moldova a fost în 1512, pe când cea dintâiu carte tipărită în Rusia a fost în 1564,

b) în Moldova erau şcoale vestite, precum cea dela Hotin, unde a învăţat marele Sobieski, fratele regelui Ioan III,

c) profesorul lui Petru cel Mare a fost Moldoveanul Nicolae Milescu zis Cârnul,

d) prima academie întemeiată în Rusia se datoreşte Principelui Dim. Cantemir.

Cuvântarea lui Alexandru Hasdeu erà o lecţie de sentiment naţional şi de mândrie naţională.

Cunoscut prin scrierile sale istorice încă înainte de 1840, căci M. Kogălniceanu vorbeşte de el cu mari elogii în «Dacia literară», a fost natural ca în 1866, când s'a creat Academia Română pe principiul ca fiecare provincie românească să aibă măcar un reprezentant, guvernul din Bucureşti să se adreseze acestui nobil fiu al Basarabiei. Il vedem figurând în numărul primilor membri, dar aflăm că n'a putut venì să-şi ocupe locul ce merità.

Fără să cunoaştem amănuntele, ştim numai că guvernul rusesc l-a împiedecat.

«A fost o lovitură de trăsnet. Pierzând speranţa de a puteà să moară în România, a părăsit toate ocupaţiile şi s'a retras la ţară, ocupându-se numai de chestiuni religioase», zice fiul său.

Alexandru Hasdeu, căsătorit cu Elisabeta Danksza, avù doi fii: *Bogdan* şi *Nicolae*.

Bogdan, născut în 1838, învăţă în şcoli ruseşti şi la Universitatea din Harcov, făcù serviciu militar în armata

rusească, dar toate aceste împrejurări nu slăbiră iubirea sa pentru neamul din care făceà parte.

Nu cunoaştem bine amănuntele faptelor din acea epocă, dar ştim că în 1856 se găsià în judeţul Cahul, astfel că la aplicarea tratatului din Paris el se aflà pe teritoriul patriei moldovene şi aveà dreptul să opteze pentru cetăţenia română.

Nu ezită de a o face; dar i se confiscară proprietăţile părinteşti rămase în Basarabia rusească. Prin o serie de lungi procese şi-a redobândit parte din averea aceasta, dar se vede că i s'a redus mult, fiindcă urmaşul atâtor nobili şi bogaţi moldoveni a fost în toată viaţa sa, dacă nu sărac, dar silit a-şi câştigà totdeauna existenţa prin muncă.

Cariera lui Bogdan Haşdeu a fost foarte agitată.

Judecător la Cahul în 1857, el părăsì magistratura ca să intre în învăţământ. O catedră de istorie la liceul din Iaşi îi dădù prilej să intre în legătură cu cărturarii din Moldova şi în curând începù şi activitatea sa literară. Pe atunci titlul de *foaie* erà la modă. La Iaşi Kogălniceanu scosese «Foaia sătească», în Braşov apărea încă vechia «Foaie pentru minte, inimă şi literatură». De aceea şi el îşi intitulă prima sa publicaţie: «*Foae de storie română*» (1859). Aceasta devenì în anul următor: «*Foiţă de istorie şi literatură*», iar în curând, spre a-şi luà mai multă libertate, îi dete numele «*Din Moldova*» (1862) şi «*Lumina*» (1863).

Publicaţiile acestea, prin problemele noi ce prezentà cititorilor şi prin soluţiunile îndrăsneţe şi neaşteptate ce propuneà, îl făcură cunoscut şi provocară multe discuţii şi polemici. Avem dreptul a zice că Hasdeu trebue să fi fost mulţumit, căci se desvoltà astfel talentul său de polemist. Acest talent a fost caracteristica întregii sale activităţi. Spiritul său viu şi ochiul său ager găsià totdeauna defectul de cuirasă al adversarului său şi lovitura glumeaţă, ironică, sarcastică, dacă nu sdrobià totdeauna, dar dădeà totdeauna scânteia isbândei şi iluzia victoriei. Sunt nenumărate epigramele de tot felul, unele publicate, altele transmise numai prin viu graiu, cari arată această latură a spiritului său.

Fireşte, de aici au rezultat şi multe lipsuri, dintre cari cea mai însemnată este aceea că el n'a urmărit până la încheiere nici una din principalele sale scrieri.

Dar aşà cum sunt, ce construcţiuni măreţe, ce frumuseţe în expunere, ce orizonturi noi deschise cu fiecare pagină!

Vom aveà prilejul să examinăm câtevà din scrierile lui.

Deocamdată să continuăm şirul activităţii sale.

Preocupările de natură generală culturală îi apropiară de politică şi prima lui manifestare în această direcţie fu în epoca marilor lupte pentru reformele sociale şi politice din vremea lui Cuza-Vodă. Indrăsneala politică a lui Kogălniceanu în 1863—64 atrase în mod firesc pe îndrăsneţul Hasdeu şi astfel apărù ziarul satiric întitulat «*Aghiuţă*» în 1864.

Nu va fi fără interes pentru noi cei de azi, cari ne am cam desvăţat de satira politică în versuri, să citim un pasagiu dintr'una din cele scrise de Hasdeu atunci. E vorba de opoziţia pe care o făceau lui Kogălniceanu reprezentanţii partidului conservator de atunci, adică ai marilor proprietari şi cari isbutesc să formeze majoritate în Cameră contra lui Kogălniceanu şi să-i dea votul de blam. Se ştie ce a urmat: în ziua de 2 Maiu (1864) Kogălniceanu a citit decretul de dizolvare şi astfel s'a făcut lovitura de stat, singura pe care a înregistrat-o istoria noastră modernă.

Gândindu-se la faimoasa dramă a lui Schiller, care a făcut nemuritoare conjuraţia lui Fieschi contra lui Andrei Doria (1547) şi poate fiindcă erà pe atunci în Bucureşti un hotel Fieschi, el îşi întitulează satira sa: *Conjuraţia lui Fiasco*, dublu joc de cuvinte.

. . . .
Boierii în taină ţinură divan:
Oteteleşanu şi Iancu Docan,
Arsachi şi Cornea şi cel Costafor
Pe care Ovreii de rabin il vor,
Un Domn Niculesco, un om Boieresc...
S'adună boierii la Otetele...
Un astfel de nume e chiar o belè...

Erà un salon cu atâtea oglinzi
Incât nu vedeai nici părete nici grinzi.
Se uită boierii in sus şi în jos,
Se uită din faţă, se uită din dos:
Oglinzile fac că oricare ciocoiu
Răsfrânt de lumină se schimbă in doi,
In patru, în zece .. mai mulţi Niculeşti,
Mai mulţi Costafori şi mai mulţi Boiereşti.
Sărmanul Arsachi privià în oglinzi
Vre-o zece ca dânsul, pleşuvi, fără dinţi...
Boierii se îngâmfă şi strigă în cor:
Acì în salon e întregul popor......

.... (Hotărăsc să dea vot de blam)

Acuma ciocoii la masă se pun:
Bucatele-s bune şi vinul e bun.
Să bea, să mănânce: hrisovul din ceriu
Atâta de lucru a dat la boieri...

A doua zi 'n Cameră dup'al lor plan
Citeşte propunerea bietul Docan
Şi cere ca blamul să fie votat.
Atunci primministrul zâmbind s'a sculat,
Şi-a şters ochelarii, din ochi a clipit...
«A merge pe acasă de îndată puteţi»...

De râs au rămas tuturor
Arsachi, Docan, Epureni, Costafor.

Dar spiritul muşcător al lui Hasdeu s'a îndreptat uneori chiar contra amicului său, când se păreà că acesta, din raţiuni politice, ar înclinà spre oportunism...

Iată un exemplu:

D. KOGĂLNICEANU

Lui Roset
zice el
O să vezi
Că al mieu
Minister
Va urmà
Orice sfat
Ii va da
Foaia ta.

La boieri
zice el:
Sunt boier;
La ţărani
zice el:
Sunt ţăran.
Şi oricui
zice el:
Ţiu şi vreu
Şi mereu
zice el
zice el.

* * *

De atunci Hasdeu rămâne în Bucureşti. Câtva timp deputat, mai apoi director general al arhivelor statului şi profesor la facultatea de litere, multă vreme membru în consiliul permanent de instrucţie, el trăeşte într'o continuă activitate şi luptă, lucrează în multe şi variate direcţiuni, am puteà zice se multiplică pentru a fi şi filolog, şi istoric, şi critic, şi poet, şi polemist.

Ziarul «*Traian*» (1869) devenit revista «*Columna lui Traian*» (1870—1883) amestecă articolele politice cu cele de literatură şi de filologie.

«*Domniţa Ruxandra*» (1868), «*Răsvan Vodă şi Vidra*» (1867), «*Trei Crai dela Răsărit*» (1878), «*Femeia*» (1894), sunt operele lui dramatice, dar fiecare urmăreşte un scop, o preocupare de luptă sau de propagandă. Unele din ele

îi servesc ca un fel de odihnă în mijlocul luptelor grele ce ducea, căci de multe ori Hasdeu a fost scos din funcţiuni şi lovit cu tărie, căci şi el lovià fără cruţare. Astfel, el găseşte de cuviinţă să pună în fruntea dramei «*Răsvan şi Vidra*» o dedicaţie soţiei sale, în care zice:

Cumplita sărăcie şi 'nvidia vicleană
Danţau în jurul meu.
In inimă durere şi-o lacrimă pe geană
Şi 'n piept suspinul greu.

Suspinul numai singur îmi sta mereu in cale,
Oftam făr' să voesc,
Ca umbrele ce'n faţa luminei matinale
De noapte ne amintesc.

In zilele acelea de sumbră poezie
Am scris această dramă ce'n viaţă o să-mi fie
Ca floarea nu m'uità.

In stalactit se 'nchiagă o undă picurată
Pe o stâncă ne'ncetat:
Aşà oftarea-mi lungă aice-i închegată,
Suspin cristalizat.

Pe terenul istoric porneşte din 1864 cu studiul asupra lui Luca Stroici şi urmează apoi o serie de broşuri despre diferite chestiuni speciale, cum şi colecţii de documente («Arhiva istorică», 1865), prin cari se pregăteşte şi pregăteşte publicul pentru marea sa lucrare: «Istoria critică a Românilor» (1873).

El începe cu următoarele cuvinte:

«Copilul se mişcă fără astâmpăr din instinctiva pornire de a-şi întări născând vigoarea prin gimnastică.

Junele se încrede orbeşte în tot ce-i iese înainte, căci altfel n'ar câştigà recea ispită cu preţul desamăgirii.

Soseşte apoi o vârstă când omul matur la corp, la inimă şi la minte se concentră în sine, devenind el însuşi o mică lume, bazată în relaţiunile sale cu lumea cea mare pe principiul conservaţiunii şi desvoltării individuale.

Aşà sunt şi popoarele. Pruncia lor se manifestă printr'o sgomotoasă dinamică; tinereţea prin veleităţi federative; bărbăţia prin naţionalism.

Secolul XIV a fost pentru Români dimineaţa acestei din urmă faze, a cărei auroră răsărise cu puţin înainte.

. . . .

Cu facla criticei în mână, vom cutezà noi s'o străbatem in toate direcţiunile, studiind-o pas la pas într'o strânsă legătură cu perioadele anterioare, căci biografia bărbatului nu trebue să uite ceeace fusese junele şi copilul.

Ne-am înţeles misiunea pe o scară colosală. Ne place anticul Erodot când reuşeşte a coprinde istoria lumii în naraţiunea unei scurte expediţiuni a Persului Dariu contra Sciţilor, şi ne place şi mai mult modernul Buckle când rezumă legile universale în cadrul civilizaţiei engleze».

Planul acesta de lucru, «colosal», cum îl numeşte el, n'a putut să fie realizat decât într'o mică parte.

El a studiat începuturile statelor româneşti şi în deosebi pe al Ţării-Româneşti, dovedind prin acte că în 1407 şi 1460 hotarul Moldovei în spre Ţara-Românească erà pela Bârlad şi pela Bacău, că aceasta cuprindea, pelângă ţinutul Făgăraşului, al Haţegului şi o parte din Temişana, cuprindea şi sudul Basarabiei şi Dobrogea. Numai aşà explică el cum a putut Ţara Românească să reziste atâtor duşmani puternici.

Fireşte, afirmaţiunile lui au fost mult discutate. Oltenii, de exemplu, în specie Craiovenii, au văzut cu bucurie aici «o demonstraţiune despre puritatea şi persistenţa elementului românesc în Oltenia» şi de aceea au profitat de ocazia unei alegeri în 1884 ca să publice o broşură elogioasă şi recunoscătoare.

Unii Moldoveni au văzut, din contra, o jicnire adusă prestigiului vechei glorii moldoveneşti.

Hasdeu le-a răspuns zicând: *îmi pare bine că sunt Moldovean şi nu Oltean şi pot astfel să vorbesc cu imparţialitate numai ca Român.*

Cu toate acestea — şi poate tocmai din această pricină — succesul operei lui Hasdeu a fost aşà de mare încât guvernul, parlamentul, Domnitorul au socotit de cuviinţă să arate autorului deosebite semne de simpatie: să se voteze un premiu pentru a se continua lucrarea şi să i se decearnă o medalie de aur.

E poate momentul cel mai strălucit din viaţa lui Hasdeu şi e de regretat că, după prima fascicolă a volumului II, a părăsit opera începută, ca să se dea altor preocupări.

Studiile filologice le începe în 1875 prin «*Principii de filologie comparativă*» pentru a le continua cu cele trei volume «*Cuvente den bătrâni*» (1878) şi a le încheia cu «*Etymologicum magnum Romaniae*» (1887).

Iată cum explică el concepţia dicţionarului său:

Orice mare dicţionar al unei limbi ar trebuì să fie cartea de lectură cea mai răspândită, cea mai atrăgătoare, căci acolo şi numai acolo se află deplinul *gnothe se avton* al unei naţiuni: «cunoaşte-te pe tine însă-ţi». In loc de aceasta ni se dă mai totdeauna o stenografie de abreviaţiuni peste abreviaţiuni, un nămol de terminologie scolastică, un laconism pe care nu-l întrece nici chiar stilul telegramelor, nişte litere microscopice menite a face economie de hârtie şi a da ochilor orbul găinilor, şi apoi unul şi acelaş, tipic monoton aplicat la biografia fiecărei vorbe, deşi fiecare vorbă trăeşte ca o individualitate proprie. Toate acestea sunt nişte păcate moştenite, în care se răsfaţă de bună voe Murray, de care într'o parte s'a scuturat Littré, şi de care n'a putut să scape ilustrul Iacob Grimm în monumentalul său

dicționar german, deși ne spune el însuși că ar fi dorit să-i dea caracterul unei cărți de lectură, astfel încât să poată fi citit ca o petrecere de familie serile pela gura sobei. Tocmai aceasta aș vrea și eu, deși străduința e cam anevoioasă, căci isbânda atârnă nu dela talentul cel problematic al autorului, ci maicuseamă dela temperamentul națiunii cu care are aface.

. . . .

Activitatea lui Hasdeu se încheie cu un gen nou de cercetări: cercetări spiritiste.

Hasdeu a avut din căsătoria sa un singur copil: o fată. Iulia Hasdeu a fost una din rarele aparițiuni de copii-fenomen. La 8 ani își treceà examenul de clasele primare și la 11 pe cel de gimnaziu, la 18 ani erà aproape să termine facultatea de litere din Paris, urmând în același timp și pictura, pentru care aveà mare talent, și cântul, fiindcă aveà voce frumoasă, și armonia, fiindcă simțià chemarea de a compune muzică, și în această scurtă viață și așà de ocupată, ea găsì timp să scrie poezii cari alcătuiră trei volume. Firește, un copil genial. Erà natural ca părinții ei să aibă pentru ea mai mult decât iubirea părintească.

Neamul Hașdeu, neam care își puteà urmărì înaintașii în vreme de trei veacuri, neam ilustrat printr'un poet în limba polonă (Tadeu), printr'un nuvelist și istoric în limba rusească (Alexandru) și prin tatăl fericit al unei asemenea copile, se va perpetua numai printr însa. Prin ea se va duce mai departe nu numai existența, dar și faima trecutului.

Și... la 18 ani Iulia Hasdeu moare (1888).

Numai cine este părinte poate să înțeleagă ceeace s'a petrecut în sufletul acestui om în acele momente. Să clădești an cu an, și zi cu zi, mărețul monument al viitorului copilului tău, monument nu din piatră și cărămidă, ci din speranțe întemeiate, să-l vezi strălucind, cu ochii minții și să-ți zici că, chiar dacă nu vei trăi până atunci, dar te vei duce în mormânt împăcat că lași după tine ceva mai vrednic decât tine... și deodată să se nărue tot ce ai clădit, tot ce ai sperat, tot ce ai visat... ce suflet să nu se sdrobească, ce minte atât de tare ca să nu alerge pe căi nebătute și necuprinse!

Și astfel ajunge să scrie în prologul cărții sale: «Sic Cogito» următoarele rânduri:

«Trecuse șase luni dela moartea fiicei mele. Erà in Martie. Intr o seară umedă și posomorîtă ședeam singur în odaie lângă masa mea de lucru... Cum, nu știu, mâna mea luă un creion și-i rezemă vârful de luciul hârtiei.

Incepui a simți la tâmpla stângă bătăi scurte și indesate. Deodată mâna mi se puse în mișcare fără astâmpăr. Vre-o câteva secunde... Când brațul mi se oprì, eram ca deșteptat dintr'un somn, deși eram sigur că nu adormisem. Aruncai privirea pe hârtie și citii...

Sunt fericită, te iubesc, ne vom revedea.
Iulia.

Erà scris şi iscălit cu slova fiicei mele».

Şi, astfel, din dorinţa de a rămânea în veşnică legătură cu fiica sa, Hasdeu se adâncì în cercetarea problemelor atât de atrăgătoare, pline de soluţiuni nesigure, dar ademenitoare, ale spiritismului.

Spiritist convins şi practicant, socotià că temeiul corespondenţei posibile între spiritul celor duşi dela noi şi între cei rămaşi este iubirea adevărată şi adeseori, în cercetările sale, găseşte ocazie să citeze din poeziile iubitei sale fiice, cum este următoarea:

Sais-tu, ma charmante,
Quand le soir paraît,
Ce que le vent chante
A notre forêt?

Et ce que murmure
Le ruisseau bavard
Quand son orde pure
S'épanche au hasard?

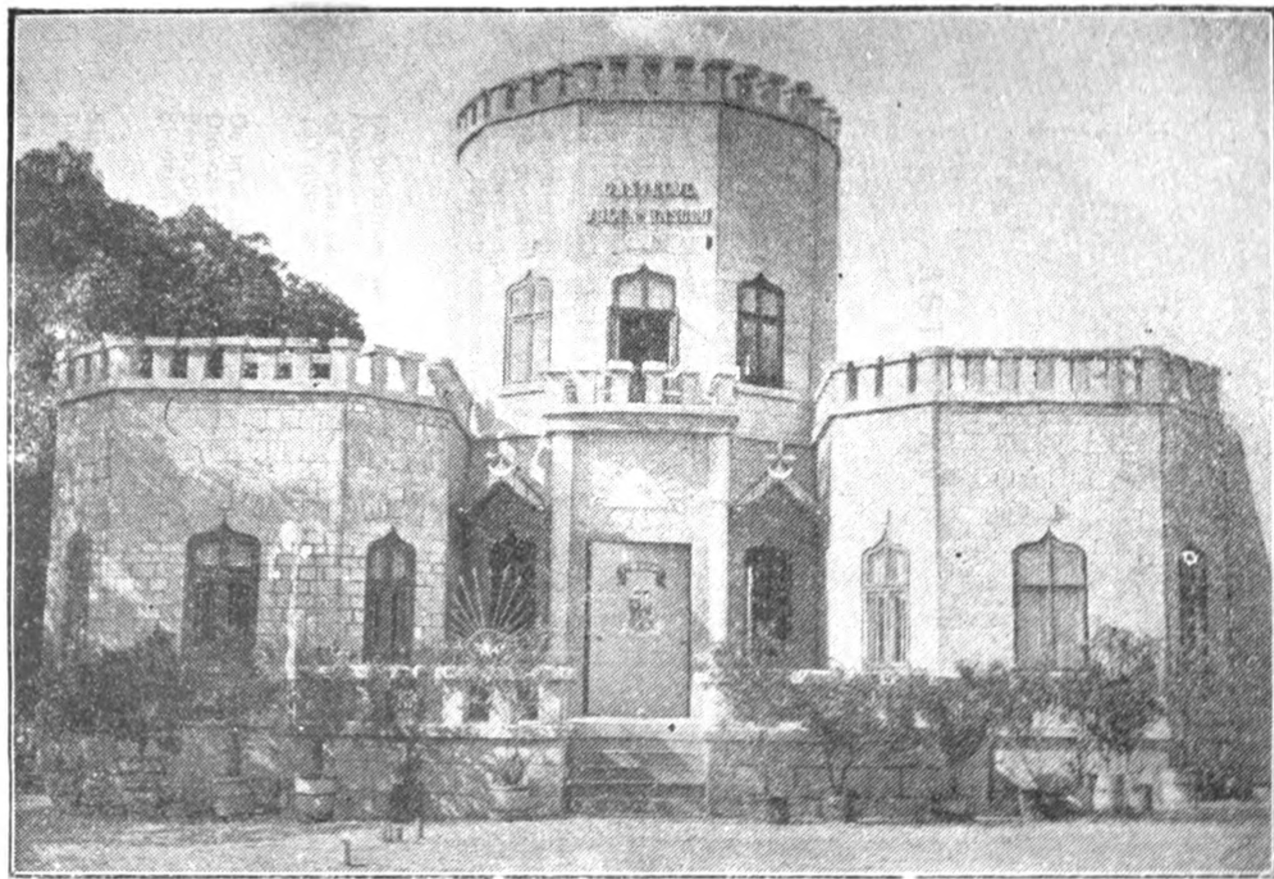
Sais-tu, ma mignone,
Ce que dit au ciel
La cloche qui sonne
D'un ton solennel?

Tout dans la nature
Partout et toujours
Gazouille et murmure
E chante... l'amour.

Viaţa lui nu mai are altă ţintă decât aşteptarea momentului în care se va liberà din lanţurile existenţei pământeşti.

In poezia «*Aşteptând*», pe care o va citì distinsul artist al Teatrului Naţional, care a binevoit a ne da concursul pentru astăseară, veţi vedea cum exprimă el această stare sufletească. Fiind ocupat să-i publice operele—cari în adevăr au şi apărut în trei volume foarte frumos tipărite — doreşte ca odată ce va pune cuvântul *fine* să pună punct şi vieţii sale.

N'a fost tocmai aşà; moartea s'a lăsat aşteptată şi el se gândià la dânsa cu bucurie — cum se vede în poezia «*Gaudeamus*», care se va citì de asemenea. A venit d'abià în vara anului 1907.

Castelul «IULIA HASDEU» la Câmpina.

AŞTEPTÂND

Sunt trist, şi trist sunt tot d'a una
De când . . . de ce să spun decând?
O ştie soarele şi luna
De-atunci privindu-te pe rând!

Sunt trist; nu-mi cereţi veselie,
Lăsaţi-mă să plâng mereu.
A râde eu? ce ironie!
Ce râs grozav a râde eu!

Sunt trist; şi lacrima fierbinte,
Din geană-mi veşnic picurând,
Mi-aduce singură a-minte
C'am fost eu vesel oare-când!
. . . .

De pe'nălţimi nemărginite
Pogoară-te la tatăl tău:
Să te mai văd; ş'apoi voioasă
Te'i duce iar la Dumnezeu!

De m'ai iubit a miia parte
Din cât eu vecinic te iubesc,
Pe-o clipă numai lasă raiul
Şi vino'n sânul părintesc;

Sau, ca o stea cu mii de raze,
Intinde-o rază prin eter
Până la mine să străbată:
Un capăt jos şi altu'n cer!
. . . .

De-o fi acolo, 'n ceea lume,
Vr'o piedică a crudei sorţi

Oprind pe îngeri să mai vie
La cei ce, vai! nu-s încă morţi;

De-o fi, ei bine, cu-al tău zâmbet
La Dumnezeu te'nalţă drept:
Zâmbeşte-i cum zâmbiai tu mie,
Ş'o să te lase . . . eu te-aştept!
. . . .

Şi nevăzută ea-mi răspunde:

— Nu pot veni, dar sunt;
Fii mângâiat!

— Eşti unde? . . . Unde?

— Nu mă căta'n mormânt!
Intr'însul vei găsi o haină,
Pe mine nu. Mi-e greu
Să-ţi desvelesc a morţii taină!
Şi de-aş putea, nu vreu!
Nu vreu, căci trebue a ta cruce
Până'n sfârşit s'o duci:
Să suferi!

— Numai de m'aş duce,
Rădic şi mii de cruci!
Să ştiu că'n cele lumi senine
Iar ne-om mai revedea . . . .
De nu-mi răspunzi, ah! altul cine
Vre un răspuns să-mi dea?
Intreb pe filosofi d'a-rândul,
Intreb . . . .

— Nu-i întreba!
Ei toarnă şi răstoarnă gândul,
Dar inimile ba!
Cărarea vieţii viitoare
De vrei s'o nemereşti,
Vei şti răbda; ş'or-cât te doare
Să crezi şi să iubeşti!

Tu vei putea să'nvingi ispita,
Căci doar eşti tatăl meu!
A crede ş'a iubi: atâta
Ne cere Dumnezeu . . .
. . . .

E sfântă a ta slovă, şi-i drept ca ea să fie
La maică-ta 'n păstrare, ca moaştele'n altar;

Dar cât e scris de tine,
Azi mâna-mi o prescrie:
Sunt ceasuri mai senine
In negrul meu amar.

Lungi nopţi, prescriu, iar ziua tiparul pironeşte
Inalta-ţi cugetare; foi după foi răsar.
Cu lacrimi şi suspine,
Când tomul se găteşte,
Mă cred mai lângă tine:
Băut-am un pahar!

Grăbesc! Mai sunt in sticlă vre'o câte-va pahare
Tom după tom, ca raze din cer, voiu repezi,
Şi lumea-atunci pe tine
Privească cu mirare,
Iar eu o mărăcine,
Pe loc m'oiu veşteji.

Cea de pe urmă foae din mândra-ţi moştenire
Să fie şi din viaţă-mi cea de pe urmă zi;
Şi când voi pune: „Fine",
S'adorm cu fericire,
Ca numai sus cu tine
Să mă mai pociu trezi!

Aţi fost voi oare la Abrud?
Acolo munţi-s o comoară:
In piatră dă ciocanul crud,
Mai dă, mai dă a suta oară,
Tot dă sălbatecul ciocan
Sburând scântei ca din balaur:
Se sparge bietul bolovan
Ş'atunci din el s'alege aur.

Ce piatră tare fost-am eu!
Ani mulţi Ursita ne'mpăcată
Mă tot isbia, isbia mereu,
Pân'ce m'am spart şi eu odată;
Şi din trecutu-mi spulberat
— Un bolovan in agonie —
Gemând, în lume-am revărsat
Odorul meu de poezie!

GAUDEAMUS!

Când o fi ca să duceţi la criptă
Nu pe mine, căci eu nu mă las,
Dar pe vasu-mi în care-i înfiptă
Cea făclie sclipind din cel vas
O senină
lumină
pe-un ceas;

Când o fi să-mi rostiţi la cuvinte
De iubire, sau alt-fel or-cum,
Ce se ţin cam la toţi pe morminte,
Ba la unii se spun şi pe drum
Să rămâe
tămâe
cu fum;

Aş dori să văd feţe voioase
Şi s'aud imprejuru-mi cântând:
«A scăpat o simţire din oase
«Şi din carne scăpat-a cel gând
«Printre glume
din lume
plecând!

Să mă bucur, sătul de-a mai plânge . . .
Ce de lacrimi vărsai pân'să plec!
Aş putea, la un loc de le-aş strânge,
Innotând prin durerea-mi să trec
Şi cea groapă
de-o şchioapă
s'o'nnec!

Să mă bucur căci omu-i o treaptă
Pe suişul cel fără de apus,
Şi martirul meu cuget aşteaptă,
Ieri un vierme, şi mâini un Isus,
Cale-lungă
s'ajungă
mai sus!

Daţi-mi voie, dupăce am schiţat astfel principalele momente din viaţa lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, să extragem câteva idei generale caracteristice ale activităţii şi preocupărilor sale.

Ca idee politică, Hasdeu este un democrat. El are convingere adâncă despre marile însuşiri sufleteşti ce se găsesc în marile mase ale poporului românesc. De aceea el iubeşte graiul lui, îi cinsteşte şi-i studiază doinele şi alte cântece.

Hasdeu este un naţionalist. Numeroase sunt pasagiile din diversele sale scrieri în cari exaltează sentimentul naţional. Am ales ca un model pentru aceasta un pasagiu din piesa «Răsvan şi Vidra». Răsvan Ţiganul, ajuns polcovnic în armata leşească, nu putea să uite ţara lui; dorul de ţară îl frământa şi iată cum vorbeşte Vidrei:

Nistru, apa românească, ce spumegă printre stânci,
Ingropând duşmanii ţerei în vâlvorile-i adânci!
Nistru, ale cărui unde altă dată'n zile grele
Apărau în loc de tunuri hotarele ţării mele!
Nistru!.. Nistru!.. Pân'acuma ştiut-am să mă feresc
De a trece pe lângă ţărmu-i, ca să nu mă ispitesc
Şi să nu mi-aduc aminte că rămân în ţări streine,
Pe când scumpa mea Moldovă nu-i departe dela mine;
Astăzi însă de nevoe mă simţii împins la mal,
Căci dorul ţării răsbate pân'şi sufletul de cal!..
Nainte-mi se desveliră, şerpuind ca un balaur,
Holde şi câmpii. în care jucând printre spice de-aur,
Se zăriau, ca petricele presărate pe un inel,
Busuioc şi garofiţă, toporaş şi ghiocel;
Iar prin ele'n depărtare, un Român muncind la soare,
Falnic, rumen, plin de viaţă, se părea şi el o floare!...
Le văzui acele locuri şi din văz le sărutai,
Ţara'mi unde însuşi iadul par'că se preface'n rai!..
Numai tu poţi înţelege, numai tu, Vidro iubită,
Poţi simţi cu ce durere am trecut eu prin ispită
Şi scăldând calul în spume, dela ţărmul fermecat
Eu şi dânsul, fără voe, amândoi ne-am depărtat!...
Viu a-casă... d'abia însă pus-am piciorul, şi iată

Vin Răzeşul şi Vulpoiul de'naintea mea d'o dată,
Neştiind că'n peptu-mi arde cel pojar îngrozitor,
Şi-mi vorbesc de ţara noastră, şi-mi grăiesc de-al ţării dor!
Ei să plece la Moldova! Dor de ţară! Dor de ţară!..
Iară sângele meu ferbe! Furia m'apucă iară!..

Hasdeu este un optimist.

«Noi optimiştii, vedem foarte bine că multe în lume se petrec adesea nu aşà cum ar trebuì să se petreacă: apăsătorul zâmbeşte şi apăsatul îşi înneacă plânsul, trândăvia se tolăneşte pe tapete şi munca asudă pentru un codru de pâine, şarlatanul câştigă şi dreptul pierde, nevinovăţia e batjocorită şi neruşinarea se răsfaţă strălucind ca noroiul la lumină, bălăriile ascund şi înnăbuşesc trandafirii, şi câte şi mai câte; dar văzând toate acestea, noi totuşi credem cu tărie, pentru individ ca şi pentru naţiune, că răul nu e universal şi exclusiv, că multe sunt bune, că binele e dator să deà piept cu răul fără sfială şi fără cruţare, că e frumos a se jertfì pentru binele altuia, că omul are un liber-arbitru şi e responsabil dacă persistă în rău în loc de a tinde la bine, că numai binelui îi aparţine izbânda la urma urmelor, căci: este un Dumnezeu! este un Dumnezeu chiar pentru fiinţele cele mai perverse! este un Dumnezeu chiar pentru Jean Valjean din «Mizerabilii» lui Victor Hugo».

Ca Basarabean, el a fost totdeauna preocupat de raporturile noastre cu Rusia şi a văzut primejdia care stătea totdeauna ameninţătoare. De câte ori i s'a înfăţişat vre-un prilej, el a insistat asupra chestiunii şi a cercetat o din diferite puncte de vedere. Mă voiu oprì la o lucrare specială întitulată «Papa dela Neva» (1901). Papa dela Neva este Ţarul Rusiei. Acolo, numai acolo din toate ţările creştine, biserica nu are un cap al ei, ci şeful puterii politice este şi mai marele religiei. Papa dela Roma — Papa dela Neva. Dar acesta din urmă este şi căpetenia şi stăpânul multor milioane cari nu cred ca el, dar, deşì sunt împotriva lui ca şef al Bisericii, se închină lui ca şef al statului. Şi astfel Hasdeu ajunge la încheierea că în Rusia nu este *ortodoxie*, ci *ţarodoxie*.

«Muscalii nu sunt coreligionari cu Românii, cu Sârbii, cu Grecii şi cu Bulgarii. Un mic pas mai departe şi Sultanul ar puteà să desfiinţeze patriarhatul de Constantinopol, proclamându-se şef al Bisericii creştine».

Astfel, Hasdeu ajunge la discuţia unei chestiuni de actualitate în acel timp: o revistă scrisă în limba franceză apăruse în Bucureşti şi propovăduia unirea tuturor popoarelor din Balcani şi a Românilor sub protecţiunea Rusiei. El zice:

«Chestiunea ortodoxiei este o pură farsă pentru Muscali; realitate serioasă pentru dânşii este *protectoratul*, negreşit câtva timp mai întâiu şi apoi... nagaica! Drama muscălească este o piesă în cinci acte: primul act, dragoste; actul al cincilea asasinat; cele trei dela mijloc ruble, decoraţii, titluri, minciuni şi infamii».

Hasdeu scrie în 1901, aşà cum scrisese Heliade în 1850. Heliade zice:

«Această Rusie care vă trimise zavera cu Ipsilante, care vă aduse ciuma, holera şi Regulamentul Organic, care vă făcù a mâncà humă şi coajă de copaci, luându-vă făina şi mălaiul: această Rusie ce vă prepară omorul, focul şi prada averilor la 1848; tot această ortodoxă şi protectoare putere nu încetează prin uneltele sale a vă turbura din nou pacea...»

De aceea Hasdeu se crede îndreptăţit să ridice glasul său, să demasce pe înşelători, să facă pe fiecare atent asupra metodelor politice ale Muscalilor: închisoarea, gonirea în Siberia, execuţia capitală cu sau fără judecată, sau cu alte vorbe: călăul, cnuta şi Siberia.

Nu avem dreptul să zicem că cuvintele lui Hasdeu trăesc şi astăzi? Nu se ridică acum în numele democraţiei — o idee frumoasă, ca şi ortodoxia de altădată — nu se ridică aceeaşi ameninţare? Drama muscălească este o piesă în cinci acte: primul act, dragoste; actul al cincilea, asasinat...

Să ne ferim de actul întâiu, ca să nu ajungem la actul al cincilea!

Iată, Doamnelor şi D-lor, ideile principale cari au format crezul lui Hasdeu în activitatea sa publică.

Opera multilaterală pe care a realizat-o el nu este, desigur, fără părţi vulnerabile; anumite concluzii ale lui au fost modificate în total sau în parte de cercetările minuţioase şi statornice ale generaţiei care l-a urmat; dar va rămânea pentru totdeauna legate de numele lui avânturile generoase, sclipirile geniale, optimismul robust al muncitorului neobosit şi înălţimea morală a îndemnurilor pe cari le-a săpat pe pereţii casei dela Câmpina:

Crede în D-zeu!
Respectă-ţi persoana!
Respectă pe toţi, chiar şi pe inferiorii tăi!
Respectă munca!

Generaţiile cari cred că totul în viaţă este legat de legile trupului sunt generaţii sterpe, ale căror opere se spulberă la primele adieri ale unui vânt sănătos; numai

cele cari cred că este şi ceva mai presus de «micile mizerii ale unei mâini de pământ» numai acele generaţii produc opere trainice.

Şi dacă această învăţătură rămâne din viaţa şi opera lui Hasdeu, este destul pentruca el să trăiască necontenit în sufletele Românilor.

3.

Transformarea loteriei în factor de progres al economiei Naționale și în mijloc de regenerare și ofensivă culturală.

Conferință ținută de Dr. G. D. Creangă în seara de 11 Decembrie 1927

Doamnelor și Domnilor,

Țin să vă declar dela început că nu am intenția a vă ține o conferință cu pretenții literare, ci o simplă expunere, o consfătuire, dacă vreți, cu străduința și speranța de a vă convinge ca să sprijiniți realizarea acestei opere, pe care eu o găsesc covârșitoare pentru consolidarea economică și culturală a poporului nostru.

Sunt aproape 22 ani de când de pe această tribună am ținut la 21 Februarie 1906 o conferință contra loteriilor în genere și în special în contra proiectului introducerei și concesionărei loteriei Statului Român unui Consorțiu străin. La această conferință a asistat și regretatul fost Prim-Ministru, Ion I. C. Brătianu.

Este incontestabil, că sentimentul îmbogățirei fără muncă nu trebue încurajat într'un Stat civilizat; căci un astfel de sentiment poate conduce ușor la anihilarea simțului de economie și la o lene orientală, ambele, protivnice oricărui progres. Se naște apoi în om dorința de îmbogățire prin paguba altora, fapt care nu poate contribuì decât la discordia socială, iar Statul, care având la îndemână impozitele pentru acoperirea nevoilor sale, voește totuși să-și procure venituri prin exploatarea slăbiciunilor omenești, lipsește dela chemarea și rolul său etic.

Aceste sunt obiecțiunile de bază ce se aduc principial contra loteriilor de Stat. Se înțelege, că există o mare

deosebire între loterii şi jocurile de cărţi, ambele privite ca jocuri de hasard, căci la loterii jucătorii plătesc mizele şi stau acasă în aşteptarea norocului dela alţii; pe când la jocurile de cărţi, jucătorul ià o parte activă la acest joc, îşi pune sufletul în joc, distrugându-l, şi îşi pierde nopţile, ruinându-şi corpul. Jocurile la cărţi sunt deci cu mult mai periculoase şi de sigur, că dacă prin jocurile loteriei s'ar puteà suprimà jocurile de cărţi, eu aş fi cel dintâi care să cer loteria, cu toate desavantajele ei.

Pentru o orientare sumară a Dv. vă comunic, că Patria loteriei este Italia, care a introdus-o în 1530.

Loteria e de 2 feluri, cu numere şi pe clase. Aceea cu numere se trage de regulă săptămânal, cu posibilitatea de câştig, de 1:90 dacă se cumpără un număr, şi dacă se cumpără toate 5 numerile, atunci posibilitatea câştigurilor este de 1 la 18. Această loterie, întrucât preţurile sunt mici, atrage şi populaţia săracă să joace şi e deci mai periculoasă. De altfel în Neapel, când s'a încercat a se desfiinţà loteria cu numere, s'a produs adevărate revolte.

A doua categorie de loterie, mai sistematică şi mai modernă e loteria pe clase pe care o cunoaşteţi şi Dv. căci probabil aţi jucat mulţi la norocul lui «Schröder».

Loteria din Italia s'a răspândit repede în diferitele ţări. In Austria s'a înfiinţat în 1777 iar Concesionarul erà dator să înzestreze 5 fete. In Hamburg din contră venitul din loterie s'a afectat pentru a se clădì şi întreţine o închisoare.

Numai prin secolul al 19-lea se începù lupta contra loteriilor ca unele cari nu corespund cu misiunea etică a Statului. In 1849 Adunarea Naţională din Frankfurt cerù suprimarea loteriilor din întregul imperiu german şi Austria.

In ultimul timp, Statul care a înfiinţat o loterie pe clase, a fost Cehoslovacia.

Faptul că diferitele State spre a mai atenua dezavantajele loteriei au început să folosească veniturile din loterie pentru scopuri de binefacere, nu scuză totuşi nici scopul, nici mijloacele. Astfel şi Statul român a afectat veniturile din loteria înfiinţată în 1906 pentru construirea de spitale rurale.

Conferinţa mea de acum 22 ani ce am ţinut-o de pe această tribună şi care s'a publicat în broşură, am încheiat-o cu următoarele cuvinte, faţă de tendinţa Statului de a înfiinţà o loterie şi a afectà veniturile pentru spitale rurale:

«Ţăranii cer ameliorarea higienei la sate, şi în genere

ameliorarea stărei lor pe baza sacrificiilor fiscale ce le prestează; ţăranii cer, dacă vreţi, scutul Statului contra asupritorilor, în special contra cămătarilor şi arendaşilor; ţăranii cer indulgenţa perceptorilor şi egală dreptate dela organele administrative, ei cer impozite drepte şi recensământe fiscale şi mai drepte, ei cer înlesnirea condiţiunilor de existenţă prin măsuri nimerite în ce priveşte cultura şi instrucţia, întinderea de pământ suficientă, tocmeli agricole omeneşti, etc., ei cer îngrijirea conştiincioasă din partea personalului sanitar, şi o mai dreaptă participare la activitatea Statului, ei cer în fine tot ceeace ca contribuabili şi ca buni soldaţi pot cere pentru ameliorarea stărei lor, în schimbul sacrificiilor ce prestează ca contribuabili, ca cetăţeni şi ca soldaţi, dar nu vor cere nici odată ca trupul lor să fie îngrijit prin îmbolnăvirea şi otrăvirea sufletului altora»!

Astăzi Doamnelor şi Domnilor, din fericire sunt atâtea puncte din cele cari le ceream acum 22 ani, realizate!

Statul, ziceam mai departe, nu trebue să uite un moment, că în timpurile actuale, el are şi trebue să aibă datoria şi obligaţiunea de a întărì, de a educà şi de a desvoltà calităţile unui popor, nici decum de a exploatà viciurile şi slăbiciunile sale».

Cu toată opunerea unui partid politic, cu toată opunerea în special a regretatului Prim Ministru Ion I. C. Brătianu, totuşi loteria s'a înfiinţat şi în ţara noastră în 1906 şi a fost concesionată unui Consorţiu străin, care a funcţionat până în 1916 când a izbucnit războiul. Guvernul punând întreprinderile străine sub sequestru am fost solicitat să primesc a fi administrator sequestru al Loteriei Statului.

Mărturisesc că am primit această însărcinare cu bucurie, pentru că vroiam să mă conving ce e adevărat din tot ce am criticat eu la conferinţa din 21 Februarie 1906 cât şi prin o broşură ulterioară intitulată: «Un strigăt de alarmă asupra spoliaţiunei ce se face cu loteria pe clase şi asupra procedeurilor colectorilor.

Tot onorariul meu de administrator sequestru, în mod firesc şi logic, l'am dat pentru scopuri de binefacere, nevoind a încasă bani dela o institutie pe care eu o desemnasem ca «speluncă».

Ei bine, Doamnelor şi Domnilor, constatările mele au întrecut temerile cele mai pesimiste.

In primul rând am constatat că capitalul pus de Consorţiu străin în exploatarea loteriei nu a fost de 3 milioane lei aur, cum se arată în raportul şi în actul constitutiv, ci capitalul real ce s'a pus în întreprindere a fost numai de

65.000 lei aur, **pentru că atât a fost nevoe, pentru începutul acestor operaţiuni.**

Cu aceşti 65.000 lei **capital, Consorţiul străin a câştigat** în 8 ani, 17.700.000 lei **aur, sau, în valuta noastră: la** 3.200.000 lei **au câştigat** 850 **milioane lei. Deosebit de câştigul** Consorţiului, **Statul a primit sub formă de redevenţă** 6½ milioane lei aur, sau 340 **milioane lei actuali. In total, jucătorii** -- naivi şi ahtiaţi de **câştiguri mari nemuncite, au vărsat** 92 milioane lei aur şi au **primit drept câştiguri 62 milioane** lei, aur — **au pierdut deci în 8 ani în totat 30 milioane lei aur** sau 1½ **miliarde lei actuali. Această pierdere a jucătorilor,** s'a repartizat **drept câştig asupra statului numai cu** 22%, restul de 80% a fost încasat de Consorţiu **şi** colectori. Aceasta a fost loteria Statului Român, care a funcţionat din 1906—1916 cu unele întreruperi în 1913 **şi** 1916.

2. Dar numai aceasta n'ar fi mare lucru. Loteria a falşificat registrele şi bilanţul şi a frustrat fiscul. De altfel prin o scrisoare a loteriei *din 2 Februarie 1909* către Patronul principal al Loteriei, Carl Maase din Hamburg şi adevăratul Schröder se arată: «Domnul Director General, şi eu credem că nu trebue plătit **mai mult** ca anul trecut, fiindcă noi strigăm întotdeauna că loteria merge prost. Dacă va auzì Guvernul actual că am câştigat mult va începe din nou ostilităţile». Falşificările de bilanţ au condus la o frustrare a Statului de 4½ miloane lei **aur.**

Adevărul este că din toţi colectorii loteriei Statului în 1907 erau66 străini şi numai 6 români, iar în 1916 erau 35 străini şi numai 4 români. Când regretatul Prim Ministru Ion Brătianu a voit să provoace un echilibru în această proporţie, Administraţia loteriei se alarmează şi în scrisoarea sa *din 12 Iunie 1909* scrie **către patronul** Karl Maase din Hamburg:

«Domnul Brătianu, ministru de interne, cu care am vorbit personal, a manifestat dorinţa de a modificà cu totul vechiul Regulament, aşà că Guvernul **vrea să se amestece** în toate dispoziţiunile loteriei şi anume aceasta ar fi o condiţiune sine qua non, ca să primească propunerea noastră».

Şi mai departe:

«Aceste două puncte sunt suficiente cred, spre a vă lămurì ce intenţiuni duşmănoase nutreşte D-l Brătianu pentru loterie». (Erà vorba ca 2/3 din colectori să fie români, şi ca nici un colector să nu poată obţine mai mult de 10% din întreaga emisiune).

Şi mai departe:

«După cum puteţi vedea uşor, D-l Brătianu nu voeşte

să mai tolereze casa cu firma Schröder, ca primă şi exclusivă colectură, ci voeşte să facă din întreaga afacere o chestiune de protecţie pentru Români.

«Ne-am gândit să ocolim chestiunea astfel şi să propunem D-lui Brătianu să considere ca româneşti acele colecţiuni în care figurează ca asociat un român; aşà că nu ar fi vorba decât de găsit şi de plătit câţiva oameni de pae».

Aceste manopere, D-nelor şi D-lor, ne arată cu prisosinţă urmările «capitalului străin necontrolat».

3. In al 3-lea rând, acei cari au dobândit concesiunea loteriei s'au crezut în drept să ceară celorlalţi acţionari un comision sau sperţ de 25% din câştigul anual, sub formă de acţiuni de fondator.

4. Dar un fapt şi mai grav este că Loteria a jucat singură la loterie, şi a jucat fără să plătească un ban, fără să plătească nici chiar taxele de redevenţă pentru Stat, prin aceasta frustând grav şi pe stat şi pe jucători, căci şansa de câştig pentru aceştia deveniă astfel cu mult mai mică.

Administraţia Loteriei primea în ultimul moment de la diferite colecturi un mare număr de losuri nevândute. Aceasta în loc să le scoată din urna câştigurilor le lăsă acolo, iar câştigurile le lua ea. In 8 ani loteria a câştigat astfel din faptul că singură juca la loteria, în detrimentul celorlalţi jucători nu mai puţin de 2.885.000 lei aur sau 140 milioane lei actuali. Faţă de gravitatea acestui fapt cu drept cuvânt, Administraţia loteriei scria la *15 August 1915 la Hamburg:* Din motive pe cari vi le voi comunica mai târziu, nu e bine să mai jucăm şi noi".

5. Dar punctul cel mai grav din activitatea loteriei, a fost spionajul. Da! Loteria Statului Român a făcut spionajiu. Şi să vă dau şi cheia pe baza căreia făcea spionajiu:

1. Alma pleca	—	Aflu că se mobilizează
2. Spre	—	Contra
3. Scrisoare urmează	—	Declaraţia de război urmează
4. Cu toţii bine	—	Tragerea nu trebue amânată
5. Ion bolnav	—	Cred că tragerea trebue amânată, telegrafiaţi
6. Ameliorarea bună	—	Sunt înţeles că deocamdată să nu amânaţi tragerea
7. Consultaţi medicului	—	Cred numaidecât că tragerea trebue amânată. Consultaţi pe cei de acolo

8. Ingrijiţi de bună căutare		Tragerea trebue neapărat amânată, susţineţi energic interesele noastre
9. Fiica greu bolnavă	—	Toţi inamicii trebue să părăsească ţara
10. Vă salut	—	Sper în ameliorarea raporturilor cu
11. Aristide	—	Austro-Ungaria
Bertha	—	Bulgaria
Gabriel	—	Germania
Hermine	—	Rusia
Isidora	—	Grecia
Lucien	—	Serbia
Lilly	—	Turcia
12. Voeşte să ne dea în judecată	—	Se vorbeşte despre agravarea raporturilor cu
13. Trebue să rămânem deocamdată aci	—	Neutralitatea deocamdată asigurată

Iată câte-va telegrame prin care Hamburgul pe baza acelei chei cerea şi primea informaţiuni politice, tălmăcite în româneşte. Hamburg: Rog telegrafiaţi dacă tragerea nu trebue amânată şi dacă din partea lui Ferdinand neutralitatea este asigurată.

Răspuns din Bucureşti: Tragerea nu trebue amânată. Neutralitatea deocamdată asigurată, Scrisoarea e pe drum.

Hamburg: Aflu că se vorbeşte de înrăutăţirea relaţiunilor cu Rusia. Vă rog telegrafiaţi dacă este adevărat sau dacă este vorba de înrăutăţirea relaţiunilor cu Austro-Ungaria.

Răspuns din Bucureşti: Mai lesne cred, că deocamdată neutralitatea este asigurată.

Hamburg: 22 Mai 1916: Rog telegrafiaţi dacă Germania este asigurată deocamdată de neutralitate.

Răspuns din Bucureşti: Germania poate fi asigurată deocamdată de neutralitate. Tragerea nu trebue amânată. La schimbarea situaţiei voi telegrafia.

Hamburg: Rog telegrafiaţi dacă neutralitatea deocamdată asigurată.

Răspuns din Bucureşti: Situaţia neschimbată. Neutralitatea deocamdată asigurată. Sper în câte-va zile să fiu la Hamburg.

Viena: Rog telegrafiaţi la Hamburg dacă s'a abandonat intenţia de a se păstra neutralitatea.

Răspuns din Bucureşti: la 13 August 1916: Doctorul spune că boala s'a agravat.

6. In fine loteria a făcut corupţiuni în stil mare. Asupra acestui punct să'mi daţi voe să tac, şi să las — poate — istoria să vorbească, tot aşa ca şi ce am constatat la o altă instituţie şi faţă de care Dosarul Günther, este numai o palidă miniatură.

In ce mă priveşte personal. mă declar mulţumit, cu numărul de duşmani, ce am până acum şi nu sunt dispus deocamdată a trece de acest număr.

In faţa celor constatate la Loterie, eu mi-am pus două întrebări:

Intâia: *Cum am puteà opri să se mai introducă pe viitor o astfel de loterie în ţara noastră* şi a 2-a întrebare: Dacă aceasta nu ne-ar fi posibil din cauza împrejurărilor şi a oamenilor, *Cum am puteà transformà loteria în aşa fel încât toate părţile ei rele să cadă,* iar slăbiciunea omenească în a jucà la loterie să fie canalizată într'o direcţiune utilă pentru progresul ţărei şi moralei publice.

A împiedicà pentru totdeauna reîntroducerea unei noi loterii, nu depinde de mine şi nici de noi, ci de vremuri, de împrejurări şi de oamenii diferitelor partide şi regimuri.

Nu mi-a mai rămas decât soluţiunea a doua: transformarea loteriei.

După o muncă laborioasă am desăvârşit proiectul şi prima mea satisfacţie a fost că, cu acest proiect am putut împiedicà Guvernul anului 1926 să concesioneze din nou loteria unui oarecare Consorţiu, a cărui codiţă se întindeà până la Hamburg.

In adevăr, spre cinstea unei personalităţi proeminente din fostul Guvern, ea mi-a declarat: Este adevărat că am sprijinit Grupul care a făcut oferta Guvernului. In faţa proiectului D-v., însă, pe care îl găsesc admirabil, eu îi retrag orice concurs şi nu pot sprijinì decât proiectul Dv.

Din diferite motive — pe cari nu găsesc necesar a le relatà aci — proiectul meu totuşi n'a fost realizat de fostul guvern, ci s'a votat o nouă lege a loteriei pe lângă Ministerul Sănătăţii Publice cu dreptul de a o concesionà ori cui.

Şi aci văd pericolul. Aceasta este şi motivul pentru care am venit înaintea D-v. Nu a fost în gândul meu numai o simplă conferinţă ci mai mult o întâlnire de chibzuire.

Căci eu sunt convins că modul cum am transformat loteria, nu este numai o invenţiune economică, ci o mare operă naţional economică!

Veţi găsì bun, proiectul meu, îl veţi sprijinì. Nu-l veţi găsì bun, vă voiu cere iertare că v'aţi pierdut o seară.

Firul conducător în transformarea loteriei în factor de progres al economiei naţionale ne-a fost:

a) In a transformà loteria într'o instituţie de economie forţată reţinând jucătorului la început 43%, iar mai târziu eventualpână la 60—70% din mize drept economie, şi a fructificà aceste economii la Casa de Depuneri şi la alte instituţiuni de stat spre a le redà din nou jucătorului sub formă de prime de asigurare.

b) De a folosì câştigurile din loterie numai pentru scopuri productive, iar nu pentru cheltueli de lux. Din fiecare câştig mai mare din loterie va reieşì astfel un nou izvor impozabil pentru fisc;

Aceste două părţi sunt fondul proiectului meu.

c) In al treilea rând, am prevăzut un complet desinteres material al conducătorilor loteriei, în sensul, că am fixat dividendele la maximum 10%, tot aşà cum am suprimat tantiemele înlocuindu-le cu jetoane de prezenţă numai pentru cei ce muncesc;

d) In fine al 4-lea punct, din cele mai importantante este acela că beneficiile loteriei în loc să intre în buzunarul acţionarilor, le-am dat o destinaţiune pentru scopuri din cele mai superioare pentru consolidarea statului şi Neamului românesc.

1. *Economia forţată*

Doamnelelor şi Domnilor! Cei trei factori ai producţiunei sunt: munca, capitalul şi bogăţiile naturale. Să lăsăm cei doi factori munca şi bogăţiile naturale şi să ne ocupăm de capital.

Capitalul se formează în mod normal prin economii. Economiile trebuesc deci încurajate prin toate mijloacele nu numai din punct de vedere al interesului general, ci şi pentru asigurarea zilei de mâine a fiecărui individ, în parte.

Sunt numeroase cauzele şi motivele cari fac pe un popor să fie mai econom decât altul.

Educaţia de acasă încă de când suntem copii mici, exemplul ce l vedem la alţii, fie particular, fie autoritate sau însăşi Statul cu budgetul lui de cheltueli, starea economică şi cultura unui popor, posibilitatea de a avea la îndemână instituţii, unde să-şi depună banii economisiţi spre a nu fi ispitiţi a-i cheltuì la fiecare nevoe mai puţin

urgentă și utilă, etc., sunt câteva puncte numai, cari fac ca economiile la un popor să fie mai mari sau mai mici.

Din momentul ce economia e un scop, atunci pentru realizarea lui, paralel cu măsurile de mai sus pe cari nici un Stat nu trebue să le ignoreze; am credința, că nici un imbold nu e mai puternic și mai decisiv în a îndemna pe om la economii, decât proiectul meu de economie *prin loterie*.

Din studiul aprofundat al loteriei, din registre, din corespondențe, din numărul cel mare de jucători, căci la loteria din vechiul Regal jucau rotund 60.000 persoane sau circa 14% din capii de familie dela orase, mi-am câștigat adânca convingere că firea omeneasca e fascinată de noroc, e deci inclinată puternic spre jocurile la noroc, spre loterie, iar când n'au loterie, în mod mai periculos joacă cărți, sau în fine pariază la curse sume fabuloase cum e cazul astăzi la București.

Fiecare se lasă ușor ispitit de perspectivele frumoase ale unor câștiguri mari—visuri nevinovate, dar trăite—și fiecare e inclinat și dorește ca în activitatea sa, să lase și „norocului" o portiță deschisă. Această psychologie face parte intr'ansecă din însași firea omului, și n'a putut fi distrusă în nici un timp și la nici un popor. Este sigur că și la noi cu revenirea timpurilor normale, mai ales a normalizărei leului, populația română va reîncepe jocul la loteriile străine, ea fiind deja obișnuită atât în vechiul regat cât și în Transilvania și Bucovina a căror populație juca înainte de războiu la loteria ungară.

Bazat pe aceste considerente, preocuparea noastră de căpetenie în menținerea și transformarea loteriei a fost în a canaliza pasiunea jocului pentru un scop util și productiv, în a transforma o pasiune în virtute, în a face să se realizeze prin loterie tocmai ceia ce ea înainte anihila sau înpiedica: *simțul de economie.* In fine de a folosi cuvântul de loterie numai ca atracție, ca o râmă în undiță, scopurile și rezultatele fiind cu totul altele și adică din cele mai fericite pentru simțul de muncă, de economie și de producțiune a țărei.

La început, fiecare, împins a juca la loterie din dorința unor câștiguri mari, pe nesimțite la fiecare tragere și în fiecare lună i se face o rezervă de economie forțată. Mai târziu experiența ne va arăta dacă cota pentru economia forțată o putem ridica până la 60—70—80% și mai mult sau să rămânem la 43%.

Este cert că populațiunea când va vedea că din micile sume destinate altfel pentru cheltueli mărunte de

consumațiune, de cele mai multe ori inutilă, a *putut să economisească un capital important, prin un mijloc de atracție, prin loterie, simțul de economie și rațiunea asigurărei zilei de mâine va începe să predomine pasiunea jocului și ispita unor câștiguri de noroc.* Atunci simțul de economie va fi consolidat în popor.

Pe de altă parte cât timp va trebui să dăinuiască câștigurile din loterie, și cât timp aceste câștiguri se vor folosi numai pentru scopuri productive, noi nu vom vedea în loterie un mijloc de îmbogățire a unora în dauna altora, ci mai mult o colaborare, o colectă, a celor mulți pentru a da naștere unui isvor de producțiune, indiferent dacă acest isvor de producție aparține lui Ionescu sau Popescu. Faptul important este că țara are un nou isvor de producție și fiscul o nouă sursă de venit impozabilă. Loteria nu va mai fi sinonim cu risipa de bani și cu anihilare simțului de economie ci din contra ea va însemna economie, asigurare, muncă, producție, progres.

A 2-a chestiune importantă este: ce se face cu aceste economii forțate, căci dacă ele se restitue jucătorului în fiecare an, scopul nu e ajuns. Din contră el trebue antrenat și legat a juca și a economisi, an cu an, o viață întreagă, el și urmașii lui, sau în orice caz un timp cât mai îndelungat, până ajunge să guste roadele economiei lui. Se înțelege că după un timp oarecare (5 ani) jucătorii vor putea renunța la jocul la loterie, putând continua cu vărsămintele numai pentru economia forțată. Prin urmare nu forțez pe nimeni să joace la loterie, dar îl forțez să economisească.

Fiecare jucător va primi la sfârșitul fiecărei loterii o fișe care să constate că el a economisit și are bună suma de .... Aceste fișe reprezintă cu cele viitoare, un capital real, pe care îl poate gaja etc.

Sumele economisite se vor depune la sfârșitul fiecărei loterii la Casa de Depuneri și vor fi fructificate de Delegația Consiliului de Administrație al loteriei împreună cu Directorul General al Casei de Depuneri, în plasamente sigure conform aprobărei Statutelor din partea Guvernului.

Se vor fructifica de preferință.

1. Făcându-se împrumuturi trecătoare Statului cu dobândă de 7%; el precepând de la contribuabilii întârziați cu impozitele 9%. Avantajul Statului de a găsi în timpuri de nevoie banii trebuincioși și a nu mai fi silit să recurgă la băncile particulare, sau la inflațiunea băncii Naționale sunt prea evidente.

2. Se vor cumpăra efecte de Stat şi rente de expropriere Statul având şi de aci avantajul de a i se ţine sus cursul hârtiilor sale, fapt important mai ales în epocile de contractări de împrumuturi.

3. Se vor împrumuta judeţele şi comunele cu 8—9% căci multe plătesc azi 15%.

4. Se vor plasà cu dobândă de 8—9% unor instituţiuni sigure puse sub controlul Statului, cari prin scopul şi activitatea lor contribue mai mult la desvoltarea producţiunii ţării. Inţelegem aci în primul rând Creditul Rural şi Creditul Industrial, Casele de Gaj, Cooperativele, Băncile Populare, etc.

După planul nostru, cei cari renunţă de a mai juca înainte de expirarea termenului de 3 ani, pierd dreptul la orice economie. După expirarea termenului de 3 ani şi până-la al 10-lea an inclusiv se va restituì economia— fără dobândă—iar după 10 ani cu jumătate din dobânda capitalizată.

Incepând cu anul al 5-lea inclusiv se începe tragerea la sorţi a lozurilor prin care se restitue economiile forţate sub formă de prime timp de 25 ani, aşa dar, în 30 de ani dela începerea jocului. N'am fixat un termen mai mare ca de exemplu 40 sau 50 de ani în care caz şi primele ar fi fost mai mult decât duble, spre a da posibilitatea fiecărui jucător să ajungă a beneficia pe cât se poate, el însuşi de rezultatele economiei sale forţate.

Pentru a ne câştiga o ideie de quantumul economiei forţate să admitem ca după 2 ani am ajuns a plasa 120.000 lozuri întregi în toată ţara.

Rezultatele vor fi următoarele:

Iată planul economiei forţate!

La baza de 120.000 lozuri întregi à 20.000 lei anual, în valoare de lei 2.400.000.000 rezultă:

a) Economia forţată Lei	1.032.000.000	sau	43%
b) Câştiguri distribuite jucătorilor	826.000.000	»	35 »
Beneficiul brut fără dobânda capitalului	542.000.000	»	22 »
Total	2.400.000.000	»	100%

Economia forţată se restitue fiecărei jucător, prin tragere la sorţi timp de 25 ani şi adică:

1.	Cel care a plătit un los întreg sau		20.000	lei pe an	primeşte Lei	400.000
2.	» » » »	½ » »	10.000	» » »	» »	200.000
3.	» » » »	¼ » »	5.000	» » »	» »	100.000
4.	» » » »	⅛ » »	2.500	» » »	» »	50.000
5.	» » » »	1/16 » »	1.250	» » »	» »	25.000

Economia forţată la 120.000 losuri întregi se restitue în modul următor:

a)	In primii	6	ani se trag anual	1000	losuri sau	400.000.000 lei pe an
b)	următori	8	» » » »	2000	» »	800.000.000 » » »
c)	»	6	» » » »	4000	» »	1.600.000.000 » » »
d)	»	5	» » » »	6000	» »	2.400.000.000 » » »
e)	»	2	» » » »	22000	» »	8.000.000.000 » » »

Suma totală a economiei forţate pentru 120.000 jucători de losuri întregi reprezintă:

Pe	primii	6	ani	6.000	losuri	cu	2.400.000.000	Lei
»	următori	8	»	16.000	»	»	6.400.000.000	»
»	»	2	»	24.000	»	»	9.600.000.000	»
»	»	5	»	30.000	»	»	12.000.000.000	»
»	»	6	»	44.000	»	»	17.600.000.000	»
				12.000 losuri cu		Total	48.000.000.000	Lei

Poate fi ceva mai edificator decât această cifră şi poate sta cineva un moment la îndoială asupra urmărilor salutare ale acestei opere? Aceste capitaluri adunate din sume mici, cari altfel ar fi mers în scopuri de consumaţiune devin astfel stâlpi puternici pentru mărirea producţiunii şi creiază noui isvoare de venit impozabil pentru fisc.

In vederea încurajării economiilor expuse mai sus, este în interesul guvernului de a desvoltà producţia ţării şi a creià fiscului noui resurse de venit dacă va scutì în parte sau în total pe moştenitori, de taxele succesorale asupra primelor de economie în cazul când se va constatà că ele au fost întrebuinţate exclusiv în scopuri productive. De asemenea la stabilirea impozitelor, primele de economie eşite la sorţi vor fi tratate în orice caz ca avere iar nu ca venit, rămânând a se vedeà ulterior dacă nu va fi recomandabil a se încurajà şi mai mult această economie forţată.

Dar, Doamnelor şi Domnilor, noi putem realiza prin lo-

terie o economie anuală, nu de 1 miliard, ci de 4 şi 5 miliarde lei pe an, căci avem de unde! Da! avem de unde, oricât de paradoxă ar apăreà afirmaţia în criza actuală.

Avem de unde, căci numai într'un singur an, pe 1926, poporul nostru a cheltuit pentru băutură 16 miliarde lei.

Cifrele sunt riguros exacte. Sunt luate din scriptele Ministerului de Finanţe, şi spre convingere vi le comunic şi Dv.

Astfel s'a consumat:

a) Spirt 40.167.000 litri reprezintă 60.240.000 litri rachiu à 90 lei	Lei	5.421.000.000
b) Ţuică şi rachiu de tescovină, litri 25.000.000 à 80 lei	»	2.000.000.000
c) Bere 86.000.000 litri à 22 lei . . .	»	1.900.000.000
d) Vin 267.000.000 litri à 26 lei . . .	»	6.687.000.000
Total . .	Lei	16.008.000.000

Cu drept cuvânt putem răspunde deci acelora cari se întreabă unde sunt emisiile Băncii Naţionale de 20 miliarde, că aceste sume au fost băute!

De aceea am spus totdeauna, că mai înainte de a ne adresà străinătăţii pentru împrumuturi, trebue să facem mai întâiu ordine în propria noastră casă.

Şi nu este ordine când numai pentru băutură poporul nostru a cheltuit într'un an 16 miliarde lei şi ca să vă dovedesc că nu este ordine în casa noastră vă voi mai cità câteva cazuri tot aşà de îngrijitoare.

Astfel în cele mai grele timpuri de după război dela 1919—1926, după statistica vamală, deci cifre riguros exacte, am importat:

Mătăsuri	pentru	4	miliarde	lei
Fructe şi coloniale .	»	5	»	»
Zahăr şi zaharicale . .	»	$2^1/_2$	»	»
Automobile	»	5	»	»
Cauciucuri	»	$3^1/_2$	»	»
Jucării şi parfumuri .	»	$^3/_4$	»	»

Textile în aceste grele timpuri am importat pentru 41 miliarde lei, pe când maşini agricole şi industriale am importat numai pentru 9 miliarde, deşi acestea formau baza refacerei noastre economice. Am importat astfel în 6 ani obiecte sau inutile sau depensabile pentru cel puţin 50 miliarde lei. Cu această sumă am fi putut rezolvà întreaga chestiune monetară şi a îmbunătăţirii C. F. R. Am fi rezolvat astfel cele 2 pârghii ale propăşirii noastre economice.

In special am importat dela 1919—1925

Heringi	473	milioane	Lei
Ţâri	26	»	»
Sardele	42	»	»
Icre	17	»	»
Pălării de damă	678	»	»
Pluguri, grape, tăvălugi, etc.	287	»	»
Portocale şi lămâi	455	»	»
Coase, secere	221	»	»
Stafide	118	»	»
Curmale	42	»	»
Migdale	43	»	»
Roşcove	33	»	»
Smochine	109	»	»
Castane	23	»	»
Alune americane	173	»	»
Ciorapi de mătase	793	»	»
Parfumerie	330	»	»
Roşu de buze	*50*	»	»

2. *Loteria propriu zisă*

Şi aici ne-am condus de principiul de a căutà pe cât se poate ca aceste câştiguri să fie întrebuinţate în scopuri productive. Centralizarea de sume mici, de consumaţiune în sume mari sub formă de câştiguri, care să dea posibilitatea câştigătorilor norocoşi să întreprindă cu ele orice activitate productivă, înseamnă a transformà un viciu în virtute, o risipă în cumpătare, în producţie şi în real progres pentru economia noastră naţională. Statul va trebuì spre a încurajà producţia, ca toate câştigurile din loterie să nu le trateze la impunere ca venit, ci ca avere, dacă câştigătorul a întrebuinţat câştigul în scopuri productive, anume indicate de Ministerele de Industrie şi Agricultură. Aceste ministere prin enumerarea acestor scopuri productive se vor gândì în primul rând la umplerea golurilor în producţie.

Deosebirea e mare. Cine câştigă de exemplu un milion va plăti un impozit de 200.000 lei, dacă câştigul e privit ca venit şi impozitul ar fi de 20%.

Dacă însă câştigul ar fi privit ca avere, atunci: 1.000.000×10% dobândă, ar da un venit de 100.000lei×20%= 20.000 lei impozit.

Iată care ar fi mizele pe cari jucători ar trebui să le plătească:

Prețul lozurilor:

		$^1/_1$ los	$^1/_2$ los	$^1/_4$ los	$^1/_8$ los	$^1/_{16}$ los
Cl.	I	1000 lei	500 lei	250 lei	125 lei	62,50 lei
»	II	1300 »	650 »	325 »	163 »	81,50 »
»	III	2000 »	1000 »	500 »	250 »	125,— »
»	IV	2200 »	1100 »	550 »	275 »	137,50 »
»	V	2200 »	1100 »	550 »	275 »	137,50 »
»	VI	1300 »	650 »	325 »	162 »	82,— »
Total pe 6 luni	Lot. I	10000 »	5000 »	2500 »	1250 »	625,— lei
»	» II	10000 »	5000 »	2500 »	1250 »	625,— »
Anual	Lei	20000	10000	5000	2500	1250,— lei

Reținerile pentru economia forțată

		$^1/_1$ los	$^1/_2$ los	$^1/_4$ los	$^1/_8$ los	$^1/_{16}$ los
Clasa	I	400 lei	200 lei	100 lei	50,— lei	25,— lei
»	II	600 »	300 »	150 »	75,— »	37,50 »
»	III	700 »	350 »	175 »	88,50 »	44,— »
»	IV	900 »	450 »	225 »	112,50 »	56,— »
»	V	900 »	450 »	225 »	112,50 »	56,— »
»	VI	800 »	400 »	200 »	100,— »	50,— »
Total	I	4300 »	2150 »	1075 »	537,— »	268,50 »
»	II	4300 »	2150 »	1075 »	537,— »	268,50 »
Anual	Lei	8600	4300	2150	1074	537

Fondurile din care se vor alimentà atât economia forțată cât și producția țării sunt: după cum am spus **cele 16 miliarde lei** ce se cheltuesc anual pentru băuturile spirtoase și **cele 7—8 miliarde lei** ce se trimet anual în străinătate pentru obiecte inutile sau dispensabile, în cât nu un miliard, ci 4—8 miliarde lei pe an putem rupe din aceste două capitole pentru acumularea de economii.

Câştigurile loteriei ar fi următoarele:

La 120.000 losuri întregi sunt:

Cl.	I	3000 câştiguri şi	2 premii în valoare de Lei		8.217.000
»	II	5000 » »	2 » » » » »		17.823.000
»	III	6000 » »	2 » » » » »		30.049.000
»	IV	4000 » »	2 » » » » »		27.340.000
»	V	3000 » »	2 » » » » »		28.535.000
»	VI	39000 » »	16 » » » » »		404.036 000
		60000	26	Total	516.000.000
					(sau 1.032.000.000 lei pe an)

Câştigurile de 516.000.000 lei se descompun în următoarele câştiguri mai mari:

In cazul cel mai favorabil un câştig de	25.000.000	lei
2 Premii de lei	12.000.000	lei fiecare
2 » » »	7.000.000	» »
2 » » »	4.000.000	» »
6 » » »	3.000.000	» »
2 » » »	2.400.000	» »
2 » » »	2.100.000	» »
2 » » »	1.800.000	» »
2 » » »	1.500.000	» »
2 » » »	1.300.000	» »
2 » » »	718.000	» »
10 » » »	600.000	» »
10 câştiguri »	600.000	» »
14 » »	300.000	» »
30 » »	150.000	» »

Restul sunt câştiguri de 90.000, 60.000, 45.000, 30.000, 15.000, 9.000, 8.000 şi 6.000 lei.

3. *Modul de întrebuinţare al beneficiului din Loterie*

In noua formaţiune a Statului Român mărit prin întregirea Neamului, dela 135.000 la 295.000 klm. p. şi dela 7½ la 18 milioane locuitori, este absolută nevoe ca elementele româneşti, capabile, în primul rând cele dela sate unde se află isvorul nesecat al energiilor şi talentelor, să fie ridicate şi scoase la suprafaţă prin orice mijloace spre a fi apoi plasate în toate ramurile vieţii noastre publice şi private, spre a umple golurile, căci azi avem mare nevoie de oameni, ca consecinţă a măririi noastre teritoriale şi populaţioniste.

Progresul cultural şi material al Poporului român nu se poate face prin negaţiuni şi vorbe mari dar goale, ci prin măsuri de muncă pozitivă.

De aceea, această operă voim s'o realizăm noi în limitele posibilităţii cu din beneficiile ce dă loteria şi cari se cifrează la netto 320.000.000 lei anual, cu posibilitatea de creştere le 400 şi 500 milioane lei anual şi mai mult.

Astfel, beneficiile din loterie voim a le folosi:

a) Pentru a scoate la suprafaţă pe cât se poate în fiecare an, din fiecare comună rurală cel mai bun, mai muncitor şi mai inteligent copil de ţăran. Ca normă se poate luà cel care a eşit cel dintâiu în toate clasele primare corectat eventual şi cu un examen special. Sistemul se va estinde şi asupra copiilor talentaţi dar săraci ai orăşenilor.

Vom aruncà astfel pe piaţa de conducere a ţării în fiecare an, o pleiadă de virtuţi şi talente, care poate atinge cifra de 8.000—10.000 tineri pe an şi care vor umple toate golurile în toate ramurile. Vom aveà legiunea talentelor, valorilor şi meritelor.

Ce rezultate salutare pentru ţară!

Acest fapt va avea darul să stimuleze apoi pe alţi ţărani bogaţi a'şi da copii la studii mai înalte din propria lor iniţiativă. Este suficient ca într'un sat unul sau doi copii de ţărani să ajungă la situaţii frumoase pentruca exemplul să prindă.

Acest mod de a folosi beneficiile din loterie, reprezintă cea mai superioară formă a democraţiei şi cea mai eficace măsură de a face părtaşe clasele de jos la conducerea ţării.

Afară de aceia, ţăranii se înmulţesc, iar pământ nu au decât ceeace au dobândit prin expropiere, marea proprietate fiind epuizată. Ori, chiar după expropriere avem 3.200.000 ţărani sau 83%, cari au în mijlocie mai puţin de 2 hectare. E absolută nevoie a se creia deci printre ţărani curentul de a nu-şi mai ţine toţi copii acasă la munca câmpului, ci de a-i da la diferite îndeletniciri: altfel vom ajunge din nou la fărămiţarea pământului, trebuind a-şi agonisì existenţa toţi copii unei familii ţărăneşti, din un petec de pământ şi alţii le vor ocupà toate locurile de frunte în diferite ramuri. Vom creià astfel necesarul curent spre oraşe. In sânul poporului nostru avem talente numeroase şi nu aşteaptă decât să'i ajutăm şi să-i scoatem la suprafaţă.

Chestiunea minorităţilor trebue să se rezolve prin întrecere în muncă şi talente, iar nu prin activitate negativă, prin aplicarea principiului:

«Dacă eu nu pot, nu te las nici pe tine».

In fiecare an vom trimete spre perfecţionare în străinătate talente recunoscute ca extraordinare, care dacă ar rămânea îngropate ar însemnà o mare pierdere pentru ţară.

De altfel principiul selecţionării îşi are o importanţă în toate direcţiunile. Facem selecţiune la cereale şi plante, alegând sămânţa cea mai bună, facem selecţiune la animale şi să nu facem selecţiune la oameni? Să lăsăm ca să iasă la suprafaţă şi să conducă ţara cei mediocri, dar cu avere, care le permite studiile, pe când cei de mare valoare dar fără avere, să rămână îngropaţi în întuneric? Aceasta ar însemnà să cheltuim sume mari pentru scoaterea şi şlefuirea chihlimbarului, dar să refuzăm în schimb a face cheltueli pentru scoaterea diamantelor din pământ unde rămân îngropate.

Aceste virtuţi şi talente, aceste diamante desgropate din pământ, vor deveni apoi factorii cei mai puternici, pe cari se va baza ţara în desvoltarea ei, vor deveni cei mai preţioşi agenţi pentru regenerarea poporului şi pentru ofensiva culturală, atât înăuntru cât şi afară.

Subvenţionarea instituţiilor culturale şi societăţilor de binefacere

Pentru mine, partea sanitară şi culturală reprezintă prezentul şi viitorul, iar binefacerea este sfârşitul. Din acest punct de vedere raţiunea îmi spune să sprijin mai mult cultura; inima însă nu mă lasă a nu sprijinì şi binefacerile; astfel că o armonie trebue să survină între raţiune şi inimă.

Societăţile de binefacere prin membrii ei, desvoltă 3 sferturi de activitate numai pentru dobândirea de bani, spre a puteà realizà scopul principal pentru care s'au constituit. Toţi membrii şi mai ales Doamnele membre ale acestor Societăţi depun o muncă gratuită de zi şi noapte pentru binefaceri, şi de multe ori devin prin cererile numeroase de subvenţiuni şi ajutoare dela cei cari au, în o situaţie penibilă — situaţia penibilă de altfel atât pentru cei cari cer, cât şi pentru cei cari nu pot să deà şi trebue să refuze. De multe ori simt nevoia să dezvolte activităţi de distracţii spre a scoate bani, ca ceaiuri dansante, baluri cu tot cortegiul lor de dansuri, mai mult sau mai puţin neestetice, etc., şi astfel prea adesea scopul devine mijloc şi mijlocul scop.

O sumă de 40 milioane lei anual sau mai mult, de-

stinate pentru aceste Societăţi, desigur, că ar fi o mare salvare pentru ele.

Mai importante sunt însă subvenţiunile ce se dau Societăţilor culturale. Aceste Societăţi se luptă azi cu mari greutăţi financiare şi sunt complect anihilate în activitatea lor. Căci orice s'ar spune, baza de reuşită a oricărei activităţi, fie ea, nu numai economică dar morală, culturală, sanitară, etc., o formează banii.

Trebue să existe deci fonduri pentru orice acţiune culturală.

Aceste Societăţi culturale — alături de activitatea culturală a Statului, sunt stâlpii expansiunii culturale în ţară, tot aşa cum sunt stâlpii expansiunii culturale în străinătate.

Conducătorii şi membrii Societăţilor culturale, pun în activitatea lor ceva mai mult, decât organele oficiale, pun şi inimă, căci dacă n'ar pune şi inimă nimic n'ar face pe aceste Societăţi să desvolte o activitate culturală aşa de salutară, pentru ţară. Ele trebuesc deci încurajate şi ajutate cât mai mult, şi noi înţelegem a le ajutà din larg.

Iată care ar fi beneficiul la 120.000 losuri vândute şi modul lui de întrebuinţare. Se înţelege că nevoile timpului pot aduce alte destinaţiuni tot aşa de utile, cum ar fi invalizii de război, deşi trebue să afirm că pentru invalizi — drapele vii şi trăite — nici un impozit nu e prea mare.

Proiect de repartizarea beneficiului:

După substragerea cheltuelilor pentru Colectori, şi de administraţie, beneficiul net de Lei 340.000.000
s'ar puteà distribuì astfel:

		Anual
1. Pentru scoaterea la suprafaţă a elementelor capabile dela sate şi oraşe	Lei	140.000.000
2. Pentru perfecţionarea în streinătate a elementelor recunoscute ca extra-ordinare	»	16.000.000
3. Pentru scopuri sanitare	»	60.000.000
4. Pentru subvenţionarea Soc. de binefacere	»	40.000.000
5. Pentru subvenţionarea Soc. culturale	»	84.000.000
	Lei	340.000.000

Societățile culturale subvenționate

1.	Academia Română	Lei	6	milioane
2.	Societatea Astra	»	4	»
3.	Ateneul Român	»	4	»
4.	Serviciul de propagandă religioasă culturală a Patriarhiei	»	4	»
5.	Fundațiunea Carol I	»	4	»
6.	Fundațiunea Ferdinand I	»	4	»
7.	Liga culturală	»	3	»
8.	Fundația Principele Carol	»	3	»
9.	Societatea Regală de geografie	»	3	»
10.	Fundația Ion Brătianu	»	3	»
11.	Fundația Ion I. C. Brătianu	»	3	»
12.	Sindicatul Presei	»	3	»
13.	Institutul de Educație fizică	»	3	»
14.	Institutul Social Român	»	3	»
15.	Institutul Economic Român	»	2	»
16.	Muzeul Artelor Naționale	»	2	»
17.	Alte muzee	»	2	»
18.	Asociația scriitorilor români	»	2	»
19.	Ateneele Populare	»	6	»
20.	Alte Societăți culturale (Casele Naționale, Soc. Tinerimea, Soc. Antialcoolice, Institutele de Istorie, etc.)	»	20	»
		Total	84	milioane

Se înțelege, că destinațiunea acestor sume, ca și quantumul lor este un simplu proiect, prin prizma vederilor mele. El poate fi modificat de cei în drept după cum vor crede de cuviință, căci scopurile de binefacere și culturale sunt numeroase și toate justificative.

Pentru mine principiul fundamental *este ca loteria să aibă la bază o parte morală și economică*, adică «*economia și asigurarea zilei de mâine*», *încurajându-le* iar nu *anihilându-le* cum e cazul la actualele loterii.

Doamnelor și domnilor,

Terminând, nu vreau să vă ascund că acei cari au inventat loteriile pe clase sau cu numere, nu s'au gândit să îmbogățească pe jucători, ci cum să se îmbogățească pe ei.

Mi s'ar putea pune deci întrebarea, că dat fiind scopurile frumoase pentru cari sunt destinate veniturile din loterie, ce fel de loterie ar da mai multe venituri și ar

pătrunde mai mult în masse: sistemul meu de loterie sau loteriile obicinuite?

Răspund cu toată siguranța, fără nici cea mai mică temere, că sistemul meu pătrunde și mai ușor şi va da şi venituri mai mari, şi încă cu o foarte mare diferență, şi iată de ce:

1) La loteriile obicinuite se joacă «numai la noroc» şi dacă jucătorii n'au 1—2 ani noroc să câştige, nu mai joacă; pe când la sistemul meu jucătorul, prin economia forțată şi primele de asigurare e ţinut să joace neîntrerupt, iar cei cari nu voiesc să mai joace își pot vinde biletul cu economie cu tot, la alții. După sistemul meu jucătorii sunt deci câştigaţi pentru totdeauna şi munca colectorului se va îndrepta numai spre achiziționarea de noi jucători, de cei vechi fiind sigur.

2) Din această cauză, colectorii se vor mulţumì cu o remiză cu mult mai mică, căci vor câştigà mult mai mult din massa mai mare a jucătorilor, iar diferența, care după mine la 120.000 loturi o cifrez la cel puţin 60 milioane, se va puteà da pentru scopurile culturale și de binefacere sau Statului.

3) Este imposibil, din punct de vedere moral — ca Statul sau reprezentanții lui — concesionari, să se coboare în mijlocul masselor şi să le strige: «lăsaţi munca şi economia», şi «jucaţi la noroc». Această situație falsă au înţeles'o chiar şi Statele cari posed loterie, căci au limitat'o la clasele mai bogate, permiţând losuri, cel mult până la o optime în o anumită proporţie, cum a fost cazul și la noi. La sistemul meu de loterie am prevăzut şi $^1/_{16}$ şi $^1/_{32}$ din los tocmai spre a mă puteà cobori în toate massele populației, căci eu nu le voi spune «jucaţi la noroc», ci le voi spune: dacă lăsaţi norocului vostru o portiță deschisă prin perspectiva unor câştiguri mari din loterie, în schimb faceţi încetul cu încetul şi o mare economie, asigurându-vă ziue de mâine, baza prevederei şi a liniştei sufleteşti a omului».

In sistemul meu, loteria e numai o râmă în undiță spre a atrage pe toată lumea la economii.

4) Câştigurile din loterie sunt destul de mari și de ispititoare, aşa că jucătorii ahtiați de câştiguri mari nu pot obiectà că le-am micşorat câştigurile din loterie spre a le pune la economia forţată. Această mărime de câştiguri la loterie se explică prin aceea că societatea renunță la dividendele ei mari în folosul şi al Statului şi al jucătorilor. La un câştig brut de 300 milioane lei, vechii concesionari ar fi beneficiat de cel puţin 120—150 milioane lei, pe când

după proiectul meu Societatea va beneficia de cel mult 2 (două milioane) lei. La vechea loterie un los întreg pe anul întreg era de 360 lei, ceeace după valoarea mijloacelor de trai de azi face 18.000 lei. După proiectul meu un los întreg costă 20.000 lei, dar în schimb pentru un 2.000 lei în plus, le pun la o parte spre fructificare 8.600 lei pe an. Când vor începe a se plătì şi primele de asigurare de 400.000 lei, atunci cu siguranţă că jucătorii odată cu bucuria lor, vor primì un şi mai puternic impuls de a jucà la acest fel de loterie de economie forţată.

Şi acum, Domnelor şi D-lor, d-voastră sunteţi liberi a aprecia dacă o simplă loterie mai e permisă în ţara noastră—cu atât mai mult a vechiului consorţiu, sau dacă sistemul meu de a transformà loteria în factor de progres al economiei naţionale trebue privit ca o adevărată operă naţională. Iau toată răspunderea reuşitei desăvârşite a proiectului meu, pe care îl pun la dispoziţia oricărui guvern spre înfăptuire fără nici o pretenţie de nici un fel; tot aşa cum orice guvern care ar voi să introducă o simplă loterie va găsì în mine— ca unul care cunnosc dedesupturile loteriei cu toate dezavantagiile ei mai bine decât ori şi cine în această ţară—un adversar neînduplecat.

ANEXE

III

PROGRAME DE CONCERTE

PROGRAMUL CONCERTELOR

date în Sala de festivităţi a Ateneului Român

în cursul anului 1928.

3 Ianuarie: GEORGE ENESCU (vioară). *I. S. Bach:* Sonata la major (4 părţi); *Mozart:* Sonata si bemol major (3 părţi); *Beethoven:* Sonata la major (a Kreutzer) 3 părţi.

6 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. de EMIL MLYNARSKI. Brahms: Simfonia No. 2, în „Re major"; *Karlowicz:* Rapsodia lituană (prima audiţie); *Liadow:* Le lac enchanté, legendă; *Liadow:* Baba Yaga, poem simfonic; *Ceaikowski:* Romeo şi Julietta, uvertură-fantezie.

9 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. ALFRED ALESSANDRESCU. Gréry-Mottl: Suita de balet: a) Tambourin, b) Menuet, c) Giga; *Mozart:* a) Uvertura la Nozze di Figaro, b) Recitativ şi aria Suzanei din Nozze di Figaro, c) Recitativ şi aria Contesei; *Borodin:* In Stepă: *A. Alessandrescu:* Două poeme de El. Văcărescu: a) Dansez sur ma porte, b) Idylle triste (solo de sopran: D-na Elisa Băicoianu); *Lalo:* Rapsodia norvegiană.

13 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. EMIL MLYNARSKI (cu concursul pianistului *VICTOR LABUNSKI*). *Glazunow:* Simfonia No. 6 în „Do minor" op. 58 (prima audiţie); *Paderewsky:* Fantazia poloneză, pentru piano şi orchestră (prima audiţie); *Rimsky-Korsakoff:* Le coq d'or, suită de orchestră (prima audiţie).

16 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. I. NONNA OTESCU. Mendelssohn: Sommernachtstraum, uvertură. *Mozart:* Concertul pentru pian în la major. (Solistă: D-şoara MARIA FOTINO); *I. Nonna Otescu:* a) Inturludiul lacului (Snagov) cu finalul actului I, b) Preludiul actului II, din opera „Dela Mateiu cetire"; *Rimsky-Korsakoff:* Sadko, poem simfonic.

20 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. MIHAIL JORA. Nicolai: Uvertura la nevestele vesele din Windsor; *Beethoven:* Concertul în sol major pentru piano. (Solistă: D-ra TITI FOTINO); *T. Rogalski:* Două dansuri populare pentru orchestră de suflători, baterie şi piano la 4 mâini (prima audiţie); *M. Ravel:* Pavană, pentru o Infantă defunctă; *Borodin:* Simfonia a II-a.

22 Ianuarie. GEORGE ENESCU (vioară). *Nardini:* Concert mi minor (3 părţi); *I. S. Bach:* Sonata la minor p. vioară-solo, Pre-

ludiu, Fuga, Andante, Final; *Saint-Saens:* Triptic. a) Premice, b) Vision Congolaise, c) *Joyeuseté* (prima audiție); *Sarasate:* Playera; *Wieniawsky:* Polonaise la major.

23 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. JEAN BOBESCU, cu concursul D-lui V. RABEGA (tenor). *Beethoven:* Simfonia a 5-a în do minor; *C. Bobescu:* Zobail, poem dramatic (G. Coşbuc) (1-a audiție), (solo tenor: V. RABEGA); *Ceaikowski:* Simfonia No. 4 în fa minor).

26 Ianuarie. GEORGE ENESCU (vioară). *Leclair:* La Tambeau Sonata (4 părți); *Vueixtemps:* Concert la minor (No. 5); *Ernest Bloch:* Baal Shen. Contrițiune, Improvizație, înveselire (prima audiție); *Martini:* Adantino; *Francoeur:* Siciliene et Rigaudon; *Pugnani:* Tempo di Menuetto.

29 Ianuarie. GEORGE ENESCU (vioară). *Locatelli:* Sonata sol minor (4 părți); *Mozart:* Andante, Menuet şi Rondo; *G. Enescu:* Sonata la minor No. 3 piano şi vioară (3 părți) în caracter popular românesc (prima audiție).

30 Ianuarie. CONC. SIMF. dirij. ALFRED ALESSANDRESCU. Mozart: Uvertura la „Cosi fan tutte"; *Ph. Em. Bach:* Concerto în re major (perl. de M. Steinberg), a) Allegro moderato, b) Andante molto lento, c) Allegro; *Saint-Saens:* Tinerețea lui Hercule, poem simfonic; *Rich. Strauss:* Don Juan, poem simfonic; *Weber:* Uvertura „Oberon".

1 Februarie. GEORGE ENESCU (vioară) *Tartini:* Sonata la minor (3 părți); *I. S. Bach:* Partita si minor p. Violină-solo. Alemanda dublă, Curania dublă, Sarabanda dublă, Bourrée dublă; *Saint Saēns:* Havanaise; *Leclair:* Sarabande et Tambourin; *Vieuxtemps:* Ballade et Polonaise.

3 Februarie. CONC. SIMF. dirij. MIHAIL JORA: Schumann: Simfonia I-a în si bemol; *M. Andricu:* Suita în stil românesc; *I. Brahms:* Variațiuni pe o temă de Haydn.

5 Februarie. GEORGE ENESCU (vioară). Veracini: Sonata mi minor (4 părți); *Szymanowsky:* „Mythes" Fântâna Artusei, Narcis, Driada şi Pan (prima audiție); *Beethoven:* Romanța sol major; *Corelli:* La Folia; *Roger Ducasse:* Allegro apassionato (prima audiție); *Scărlătescu:* Bagatela în stil românesc; *Ravel:* Tzigane.

7 Februarie. GEORGE ENESCU (vioară). *Nardini:* Sonata re major (4 părți); *I. S. Bach:* Sonata do major p. violină, solo, Adagio, Fuga, Largo, Finale; *Wieniawsky:* Legenda; *Ravel-Garbon:* Kaddich (prima audiție); *Debussy:* Menestrels (prima audiție); *Sarasate:* a) Romanza andaluza, b) Zigeunerweisen.

10 Februarie FESTIVAL WAGNER, condus de I. NONNA OTESCU: Uvertura operei Vasul Fantomă; Preludiul şi moartea Isoldei; Marşul funebru din Crepusculul Zeilor; Bunul rămas al lui Wotan şi vraja focului. (Canto: d. AL. LUPESCU); Uvertura operei Tanhäuser.

13 Februarie. CONC. SIMF. dirij. *MIRCEA BARSAN. Mendelssohn:* Uvertura „Hebridele" (Grota lui Fingal); *Mozart:* Simfonia în sol minor; *Rimsky-Korsakoff:* Sheherazada, poem simfonic.

15 Februarie. VASA PRIHODA (vioară) la pian CHARLES CERNE. *Paganini:* Concertul în „Re major"; *Ernst:* Concertul în „Fa diez"; *Schubert-Wilhelmi:* Ave Maria; *Dvorak-Kreisler:* Danse slave;

Paganini-Prihoda: Sonatine; *Schumann-Cerné:* Scheummerlied; *Bazzini:* La Ronde des Lutins.

17 Februarie. COMEMORAREA CENTENARULUI MORȚEI LUI BEETHOWEN, dirij. *HERMANN SCHERCHEN. Beethowen:* Uvertura „Leonora" No. 2, op. 72; *Deutsche Tänze;* Simfonia No. 5 (în „Do minor") op. 67: a) Allegro con brio, b) Andante con moto, c) și d) Allegro.

19 Februarie. GEORGE ENESCU (vioară). *Haendel:* Sonata la major (2 părți); *Mozart:* concert mi bemol major (3 părți); *Chausson:* Poema; *Leclair-Kreisler:* Tambourin do major; *Sarasate:* Habanera la minor.

20 Februarie. CONC. SIMF. dirij. *HERMANN SCHERCHEN. (Comemorarea lui Beethoven). Beethoven:* Simfonia a 6-a (în fa major); „Pastorala", op. 68: a) Allegro ma non troppo, b) Andante molto moto, c)Allegro, d) Allegreto; Simfonia No. 3 (Eroica) op. 55: a) con brio, b) Adagio assai (Marcia funebre), c) Scherzo (Allegro vivace), d) Finale (Allegro molto).

24 Februarie. CONC. SIMF. dirij. *HERMANN SCHERCHEN. (Comemorarea lui Beethoven). Beethoven:* Simfonia No. 4 (în si bemol major) op. 60: a) Adagio-Allegro vivace; b) Adagio, c) Scherzo (Allegro vivace), d) Allegro ma non troppo; Simfonia No. 2 (Re major) op. 36: a) Adagio molto—Allegro con brio, b) Larghetto, c) Scherzo (Allegro), d) Allegro molto; Simfonia No. 8 (în fa major) op. 93: a) Allegro vivace e con brio, b) Alegretto scherzando, c) Tempo di Minuetto, d) Allegro vivace.

25 Februarie. CONCERT VIOLETTE OPRESCU (piano). *Haendel:* Chaconne; *Rameau:* Les Tendres plaintes; *Ph. Bach:* La Xénophone-La Sibile; *F. Couperin:* Gavotte; *Vidal:* Bourrée; *Debussy:* a) Reflets dans l'eau; b) Bruyère; *Ibert:* Le petit âne blanc; *Ravel:* Rigaudon; *Rachmaninoff:* a) Etude G. moll; b) Prelude G. durr; *Philip:* Feux follets; *Tcherepnine:* Danse; *A. Rubinstein:* Russkaya; Rostand: a) L'Ours; b) Au Ciel; Musset: Mimi Pinson.

26 Februarie. CONCERT DE CONTRABAS — IOSEF PRUNNER. Beethoven: Sonata I op. 5 Fa major: a) Adagio sostenuto-Allegro, b) Allegro vivace; *Bach:* Air; *Bach-Nanuy:* Sarabande; *Dragonette-Nanuy.* Concert La majeur. a) Allegro moderate, b) Andante; c) Allegro giusto. *Saint Saeëns:* Le Cygne *Glazounow:* Chant du méuéstél. *Madenski:* Tarantella.

27 Februarie. CONC. SIMF. dirij. *HERMANN SCHERCEN. (Comemorarea lui Beethoven). Beethoven:* Simfonia I-a (în „Do major) op. 21. a) Adagio molto—Allegro con brio; b) Andante cantabile con moto; c) Menuetto; d) Adagio-Allegro molto e vivace. Simfonia IX (în „Re minor") op. 125 pentru orchestră, soliști și cor. a) Allegro ma non troppo un poco maesteso; b) Molto vivace (Scherzo); c) Adagio molto e cantabile; d) Finale: Presto—Allegro ma non troppo—Alla marciale—Adagio divoto Allegro energico Prestissimo—Maestoso. Soliști: D-nele ELIZA BAICOIANU (sopran) și CONSTANȚA DOBRESCU (alt); D-nii VASILE RABEGA (tenor) și ALEXANDRU LUPESCU (bas), Corul Soc. „Carmen" de sub conducerea D-lui D. G. KIRIAC.

28 Februarie. NICU CARAVIA (pian). *Beethowen:* Sonata op. 57. Allegro assai, Andante con motto, Allegro ma non troppo. *Chopin:*

a) Nocturna No. 13. 13) Valse, c) Polonaise la bemol major. *Ravel:* Jeux d'eau. *Debussy:* Minstrel's. *Enescu:* Toccata. *Rachmaninoff:* Flégie. *Liszt:* Rapsodia No. 14. *Balakirew:* Islamay (după cererea generală).

1 Martie. GEORGE ENESCU (vioară). *Haendel:* Sonata re major (4 părți). *I. S. Bach:* Preludiu și gavota mi major p. violină-solo *Vitali:* Ciacona. *Saint-Saëns:* Introduction et Rondo Capricioso. *Schumann:* Träumerei. *Wieniawski:* Souvenir de Moscou.

2 Martie. ANIȘOARA MARTAC (pian). *Handel-Brahms:* 25 Variations et fugue. *Schumann:* Arabesque. Papillons. *Liszt;* Gnomen-Reigen (Ronde des Lutins). *Beethowen:* Sonata op. 27 (Clair de lune). *Chopin.* Ballade (sol minor). Variations brillantes (si bemol major). Berceuse. *Debussy:* Masques.

3 Martie. CONC. SIMF. dirij. *HERMANN SCHERCHEN. (Comemorarea lui Beethoven). Beethowen:* Uvertura la „Egmont". Simfonia IX-a (în „Re minor") (V.zi conc. simf. dela 27 Februarie a. c.).

5 Martie. ERNST RIEMANN (pian). *Beethoven:* 32 Variațiuni în „Do minor". Rondo op. 51 No. 1 în „Do major". Bagatele din op. 33 și 119. Ultima sonată, op. 111 în „Do minor" a) Maestoso: Allegro con brio ed appassionato; b) Arietta (Adagio molto semplice e cantabile. Sonata op. 27, No. 2 în „Do diez" (Clair de lune); a) Adagio sostenuto; b) Allegretto; c) Presto agitato. Fantazia op. 77 în „Si major". Sonata op. 81 A. în „Mi bemol". a) Adagio allegro (Les adieux); b) Andante espressivo (L'absence); c) Vivacissimamente (Le retour).

6 Martie. ERNST RIEMANN (piano) *cu acomp. orchestrei dirij. de ALFRED ALESSANDRESCU. (Comemorarea lui Beethowen). Beethowen:* Uvertura „Coriolan". Concertul pentru piano și orchestră în „Do minor" op. 37. a) Allegro con brio; b) Largo; c) Allegro. Uvertura „Leonora" No. 3. Concertul pentru piano și orchestră în „Mi bemol" op. 73. a) Allegro; b) Adagio un poco moso; c) Rondo (Allegro).

10 Martie. CONC. SIMF. (Festival Wagner) dirij. *de ALFRED ALESSANDRESCU.* Preludiul la „Lohengrin". Grădina vrăjitorului Klingsor și fetele-flori (din Parsifal). Farmecul Vinerei mari (din Parsifal). Preludiul actului IV din „Meistersinger von Nürnberg: dânsul ucenicilor și slăvirea lui Hans Sachs. Scena finală a actului I din „Walkyria". (Sieglinda: D-na ALEXANDRA FERARU și Siegmund: D-l VASILE RABEGA).

12 Martie. LOLA BOBESCU (violonistă în etate de 6 ani). *Ch. Beriot:* Scene de balet. *R. Schumann:* Träumerei. *Wieniawski:* Mazurca. *Witnianski:* Légende. *Fr. Kreisler:* Liebesleid. *Jos Haydn:* All'ongarese. *A. Dvorak:* Humoresque.

13 Martie. CONC. SIMF. dirij: *MIHAIL JORA. Filip Em. Bach:* Simfonia în re major. *Fr. Liszt:* Concertul pentru piano în mi bemol (solist Prof. ERNST RIEMANN). *C. C. Nottara:* Uvertura Hecuba sub conducerea autorului). *Bizet:* Arlesiana, Suita No. 2.

14 Martie. FESTIVAL BEETHOWEN, organizat de Ministerul Instrucției, cu concursul „Asociației Muzicale Române", al Asociației Simfonice „Muzica" și al Fundației culturale „Principele Carol" (azi F. C. „Regele Mihai I"). *Beethowen:* Marșul Funebru din Simfonia

III-a (Eroica). In questa tomba oscura și Imn de slavă (cântate de Prof. M. GHERMANESCU). Marele septuor. Uvertura din Egmont.

15 Martie. CONCERT DE BALALAICI, organizat de „Cercul studențesc Ismailean". *Cernetschy, Monti. Chopin. Fr. Suppé, Greceaninoff, Rachmaninoff, Mozart, Gh. Ipsilanti. Pisovschy.* (Orchestra sub conducerea D-lui *T. Albert*).

17 Martie. RECITAL DE PIAN KAROL Szreter. Bach-Busoni: Preludiu—Aria—Fuga. *Lully Godowsky:* Courante. *Hummel:* Rondo favorit. *Schumann:* Carnaval, op. 9. (Préambule, Pierrot, Arlequin, Valse noble, Eusébuis, Florestan, Coquette, Réplique, Sphinx, Papillons, Lettres dansantes, Chiarria, Chopin, Estrella, Reconnaissance, Pantalon et Colombine, Valse allemande, Aveu, Promenade, Marche des Davidsbündler contre les Philistins). *Debussy:* Soirées danș Grenade. Jardins sous la pluie. *Rachmaninoff:* Preludiu în „Sol diez". Humoresca. *Chopin:* Ballada în „Sol minor". Trei mazurce. Două Etude. Poloneza în „La bemol". *Strauss-Grunfeld:* Soirées de Vienne.

19 Martie. CONCERT J. THIBAUD (vioară). *Brahms:* Sonata în „La major" op. 100. a) Allegro amabile; b) Andante tranquillo, Vivace; c) Allegretto grazioso. *Mozart:* Concertul în „Sol major". a) Allegro; b) Adagio; c) Rondo. *Bach:* Chaconna, pentru violină solo. *Debussy:* La fille aux cheveux de lin. *Granados:* Danse espagnole. *Saint-Saëns.* Havanaise. *Schumann:* Chant du soir. *Kreisler:* Tambourin chinois.

20 Martie ora 11 a. m. CONCERT J. THIBAUD (vioară), acompaniat de orchestră, dirij. de *ION NONNA OTESCU*. *Schumann:* Uvertura la „Manfred". *Chausson:* Poemul pentru violină și orchestră. *Beethowen:* Concertul în „Re" pentru violină și orchestră. Piese de: *Rimsky-Korsakow, Granados, Brahms, Debussy*, cu acompaniamentul de pian al D-lui JULES GODARD (Paris).

20 Martie ora 4 p. m. MUZICĂ DE CAMERĂ dată de elevele D-nei *LUCREȚIA DR. POPOVICI-PRETORIAN*. *Haydn:* Trio D. dur. Allegro, Andante, Allegro, ma dolce. Trio C. dur. Allegro, Andante, Finale. *Schumann:* Trio op. 110 No. III. a) Bewegt, doch nicht zu rasch, b) Ziemlich langsam, c) Rasch, d) Kräftig mit Humor. *Cezar Franck:* Quintet. Molto moderato, quasi lento, Allegro lento, Con molto sentimento, Allegro non troppo, ma con fuoco.

23 Martie. CONCERT ENESCU (vioară). *Beethowen:* Sonata No. 8. *Beethowen:* Sonata Kreutzer. *G. Enescu:* Sonata No. 3 (cu caracter românesc).

24 Martie. RECITAL DE VIOLONCEL dat de *EMANUEL FEUREMANN*. *Beethowen:* Variațiuni pe o temă de Mozart. *Grieg:* So- „La minor" opt. 36. a) Allegro agitato, b) Andante molto tranquillo, c) Allegro. *Boccherini:* Concertul pentru violoncel în „Si bemol". a) Allegro moderato, b) Largo, c) Rondo. *Bach:* Suita No. 3 în „Do major" p. violoncel-solo. Prélude, Sarabande, Bourrée, Gique. *Mozart:* Andante. Senallie: Allegro spirituoso. *Ravel:* Menuett. *Leclair:* Tambourin. *Piatti:* Tarantella.

26 Martie. I. CORASCU (tenor). Cântece din Regat, Banat, Ardeal; Crișana.

27 Martie ora 11 a. m. CONCERT E. FEUERMANN (violoncel), cu acompaniamentul orchestrei Filarmonicei, dirijate de *MIHAIL*

JORA. *Weber:* Uvertura la „Freischütz". *Saint-Saëns:* Concertul pentru violoncel şi orchestră în „La minor". Glazunov: La forêt, poem simfonic. *Dvorak:* Concertul pentru violoncel şi orchestră în „Si minor".

27 Martie ora 4 p. m. MUZICĂ DE CAMERĂ, dată de elevele D-nei *LUCREŢIA DR. POPOVICI-PRETORIAN*. *Haydn: Mendelsohn, Schumann.*

28 Martie. CONCERT MIRON IONESCU (tenor). *G. Puccini:* La Bohémme — Che gelida manina. *V. Valente:* Romanţă Napolitană — Manella Mia. *G. Bizet:* Romanţă I. Pescatori Di Perle. *S. Cardillo:* Romanţă Napolitană — Core 'ngrato. *I. Massenet:* Werther — Le Lied D'ossian. *E. Nutile:* Romanţă Napolitană — Mamma mia che vo sapè? *G. Bizet:* Carmen — La fleur que tu m'avais jèté. *J. Serrano:* Humorada lirica — Te quiero!

31 Martie. CONC. SIMFONIC dirij. *ALFONSO CASTALDI*. *Cimarosa* (1749—1801): „Il Matrimonio Segreto", uvertură. *Castaldi:* „L'Eroe senza gloria" simfonie în trei părţi: 1) „Fra il Bene e il Male". 2) „Fra il Tutto e il Nulla". 3) „Fra la Vita e la Morte". (Prima audiţie). *Castaldi:* „Tarantella" pentru instrumente de coarde. *Sinigaglia:* „Le Baruffe Chiozzotte". Uvertura la comedia cu acelaş nume de Goldoni.

3 Aprilie. ARTUR RUBINSTEIN (piano). *Cesar Franck:* Prelude, Choral et Fugue, *Beethowen:* Sonata „Appassionata", op. 57. a) Allegro àssai, b) Andante con moto. c) Allegro ma non troppo — Presto. *Chopin:* Polonaise — Fantaisie. Deux Mazurkas. Deux études posthumes. Fantaisie-Impromptu. Scherzo en „Si bemol". *Albeniz:* El Albaicin. Navarra. Stravinsky: Trois mouvements de „Petrouchka" (dediés à Arthur Rubinstein). a) Danse russe, b) Chez Petrouchka, c) La semaine grasse.

4 Aprilie. CORUL SMETANA DIN PLZEN, dirij. Prof. *BOHDAN GSELHOFER*. *B. Smetana:* Cântecul ţăranului. Dedicaţie. Cântec pe mare. *I. B. Foerster:* Rândunelele. Plugarul, Pe poteca din câmpii, Spunându-ne adio. *A. Dvorak:* Ospăţul, Iubita otrăvitoare. *I. Suk.* Prefectul din Varaşdia, Rănitul, Nenorocita. *V. V. Novak:* Spice pârguite. *Kyjov:* Cântecul plugarilor. Baladă pe râul Váh. *P. Krizkowsky:* Rugăciunea unui recrut, Innecata. *I. Jindrich:* Sfântul Venceslas, Intâi Mai, Clopoţei albaştri, La Cerchov. *I. Klicka:* Blanik. *L. Ianácek:* Tu ştii. *H. Palla:* Dansuri cehoslovace.

5 Aprilie. ARTHUR RUBINSTEIN (piano). *Bach-Tansig:* Tocatta et Fugue en „Re mineur". *Chopin:* Prélude. Berceuse. Mazurka. Polonaise. *Liszt:* Grande sonate en „Si mineur". *Villalobos:* El Prole do Bébé (Le berceau du Bébé). Mulatinha. Negrinha. Pobresita. Polichinelle. (Prima audiţie). *F. Mompou:* Canço y dança (prima audiţie). *Manuel de Falla:* Trois danses — La Farruca. Dans de la peur, Danse rituelle du Feu.

6 Aprilie. MUZICĂ POPULARĂ, cântată de *MIHAIL VULPESCU*. Din America. Peru: Playa Lukineito (săraca pasăre de mare), cules şi armonizat de: *M. Béclar d'Harcourt*. Bolivia: Aa, sumak kameakekasca (lumină orbitoare), cules şi armonizat de *M. Béclar d'Harcourt*. Chili: Nguman (Flori) cules şi armonizat de *Carolus Lavin*. Argentina: Vidalita, cules şi armonizat de *Julian Aguire*. *Cuba:* Poo' piti Lolotte (cântec cântat de negri) armonizat de *H. Z. Burleigh*. Europa. Spania: Canciones populares Espanoles, cântate şi

armonizate de *Manuel de Falla*. Franța: Chants populaire du pays Basque Français, cules și armonizat de *Charles Bordes;* Ala Baita Dolu Egingari (Plângeți pe bietul îndrăgostit). Chants d'Auvergne, stânse și armonizate de *J. Canteloube*. Bailero (cântec de păstor din centrul Auvergnei). Obal, din lou Limouzi (acolo în Limousin). Anglia: Melodii populare Celtice. Melodie Irlandeză... As a beam s'er the face of the Waters (soarele poate lumina întinsul valurilor). Melodie Scoțiană. Gin a body meet a body (când un flăcău a întâlnit o fată). Asia. Armenia: Tchinar es (cântec de dragoste, cules și armonizat de *Reverent Preot Comitas*. Persia: Rătăcind prin munți, cules și armonizat de *Blair Fairchid*. Evreesc: Enigna vieții (Asia Mică). armonizat de *Maurice Ravel*. România: Cântece populare culese, notate și armonizate de *M. Vulpescu*. Doina din Transilvania (A trecut bădița dealul) de *C. Castrișanu*. Doina haiducului (Astăzi beau și mâne beau) de *A. C. Anzende*. Doina Moldovenească (Trage-i Radule din Cimpoiu), *C. Castrișanuu*. Cântec de pe Bărăgan (Foaie verde grâu mărunt). *J. Canteloubi*. Hai salcâm, salcâm de vară de *C. Castrișanu*. Cătănie de *C. Castrișanu*.

7 Aprilie. ARTHUR RUBINSTEIN (piano) cu acompaniamentul *FILARMONICEI,* dirijate de *A. ALEXANDRESCU*. *Manuel de Falla:* Nuits dans les jardins d'Espagne (pentru piano ,solo și orchestră). *Ceaikowsky:* Concertul în „Si-bemol" pentru piano și orchestră. *Brahms, Debussy, Ravel* și *Albeniz:* Piese pentru piano-solo.

9 Aprilie. ARTHUR RUBINSTEIN (piano). *Beethowen:* Sonata „L'aurore". *Schumann:* Carnaval, op. 9. *Debussy:* Prèlude en la mineur. Reflets dans l'eau. Minstrels. Hommage à Rameau. L'isle joyeuse. *Ravel:* Jeux d'eau, Vallèe des cloches. *Albeniz:* Evocation. El Puerto. Fête Dieu à Seville. Triana. *Prokofieff:* Vision fugitive. Suggestion diabolique. *Liszt:* Rapsodia No. 2.

10 Aprilie. CONC. SIMFONIC, dirij. *GIL PLEȘOIANU*. *Berlioz:* Uvertura „Carnavalul Roman". *Mozart:* Simfonia în „Mi bemol". a) Adagio-Allegro; b) Andante; c) Menuetto; d) Finale (Allegro). *Debussy:* Children's Corner, suită pentru piano (orchestră de *André Caplet*). a) Doctor ad Parnasum; b) Jimbo's Lullaby; c) Sérénade à la Poupée; d) Snow is dancig; e) The little Shephert; f) Golling's Cake-Walk. *Strawinsky:* Trei fragmente din baletul „Petrușca". a) Dans rusesc; b) Nocturnă (La Petrușca acasă); c) Scena bâlciului. (Prima audiție).

11 Aprilie. FESTIVAL BEETHOWEN, organizat de Ministerul Instrucției. *Beethowen:* a) Marșul funebru din Simfonia a III-a (Eroica), executat de Asociația simfonică „Muzica". b) In questa tomba oscura; c) Imn de slavă, cântate de D-l Prof. M. Ghermănescu; d) Marele septuar pentru pentru violina, viola, violoncel, contrabas, clarinet, fagot și corn; e) Uvertura din Egmont.

13 Aprilie. JEAN PROȘTEANU (vioară). *Paganini-Konzert:* 1) No. 2, „Si minor"; Allegro Maestoso, Adagio, Allegro Moderato (Campanella). 2) „Mi bemol major", Allegro Maestoso, Adagio Expressivo, Allegro Spirituoso. (Candețele pentru ambele concerte de Jean Proșteanu). 3) *Paganini:* Caprice, No. XVII, No. XX, No. XIII. 4) Moses-Fantasi, pe o coardă-solo, 5) I. Palpiti.

14 Aprilie. ALMA MOODIE (vioară) cu acompaniamentul *FILARMONICEI,* dirijate de *ALFRED ALESSANDRESCU*. *Mozart:* Al cincilea concert pentru violină și orchestră în „La major". a) Allegro aperto; b) Adagio; c) Tempo di Minuetto. *Brahms:* Concertul pentru

violină şi orchestră în „Re major“, op. 77. a) Allegro non troppo; b) Adagio; c) Allegro giocoso, ma non troppo vivace. *Lalo:* Simphonie espagnole, op. 21. a) Allegro non troppo; b) Scherzando; c) Andante; d) Rondo.

15 Aprilie. OANA MARIGGI (soprană), cu concursul tenorului lyric de la Opera Română ARNOLDO GEORGEWSKY. *Ponchielli:* Aria „Ciclo e mar“ din Gioconda; *Ceaikowsky:* Aria lui „Lensky“ din Eugen Oneghin, cântate de A. GEORGEWSKY. *Verdi:* „Cano nome“ (Aria) din Rigoletto. *Rossini:* Cavatina din Bărbierul din Sevilla, cântate de D-na MARIGGI. *Massenet:* „Visul“ din Manon. *Bizet:* Romanța floarei din Carmen, de GEORGEWSKY. *Verdi:* Aria „Ah! forse lui!“ din Traviata. ARDITTI: Parla! Vals de coloratură de D-NA MARIGGI. *Rachmaninoff:* Chant georgien. *Reynaldo Hahn:* L'heure exquise. Curtis: Carmela, de D-l GEORGEWSKY. *Puccini:* Aria „Mi chiamano Mimi“ din Boema. *Donizetti:* Aria „Quando rapita“ din Lucia, de D-na MARIGGI.

16 Aprilie. ALMA MOODIE (vioară). *Strawinsky:* Suită (Pe teme, bucăți și fragmente de Pergolesi). *Bach:* Chaconne, pentru violină-solo. *Reger:* Romance. *Ysaye:* Valse caprice (d'après Saint-Saëns). *Kreisler:* Gitane. *Paganini:* Caprice No. 24. *Bartók:* Dansuri populare românești: Jocul cu bâta, Brâul, Buciumeana, Poarga românească, Mărunțelul. *Sarasate:* Tarantella.

17 Aprilie. ALMA MOODIE (vioară) cu acomp. orchestrei dirijate de A. ALESSANDRESCU. *Bach:* Concert în „Mi major“. a) Allegro; b) Adagio; c) Allegro assai. *Mendelssohn:* Concert op. 64 „Mi minor“ pentru violină și orchestră. a) Allegro molto appassionato; b) Andante; c) Allegro non troppo. *Beethowen:* Concert în „Re major“. a) Allegro ma non troppo; b) Larghetto; c) Rondo.

29 Aprilie. EDGAR ISTRATTY (bas). 1) *J. S. Bach:* La Passion selon Saint Mathieu. L'Ensevelissement de Jésus. 2) La Passion selon Saint Mathieu. L'Hymne a la Croix. *Haendel:* Recitatif et deuxième air de Simon dans l'oratorio, „Judas Maccaboeus“. *Rameau:* Invocation et Hymne au Soleil (Les Indes galantes). *Wagner:* Parsifal Lamentation d'Amfortas. *Schumann:* La mort de Faust (dans les huit scènes de Faust). *Wagner:* 1) Les Maîtres chanteurs de Nuremberg. Meditation de Hans Sachs. 2) L'or du Rhin, Final du II acte, Donner et Wottan.

5 Mai. CONCERT SIMFONIC dirij. *PIETRO MASCAGNI. Wagner:* Uvertura la „Maeștri cântăreți din Nürnberg“. *Ceaikowsky:* Simfonia No. 6 în „Si minor“ (Patetica) a) Adagio-Allegro non tropo — Andante; b) Allegro con grazia; c) Allegro molto vivace; d) Adagio lamentoso. *Mascagni:* a) Uvertura la opera „Moschere“; b) Intermezzo (visul) din „Rateliff“. c) Intermezzo simfonic din opera „Amico Fritz“. *Ceaikowsky.* Uvertura solemnă „1812“.

8 Mai. CONCERT SIMFONIC, dirij. *PIETRO MASCAGNI. Schubert:* Simfonia în „Si minor“ (neisprăvită). *Beethowen:* Simfonia a “IX-a (în „Re minor“), op. 125 pentru orchestră, soliști și cor. a) Allegro ma non troppo mi poco maestoso; b) Molto vivace (Scherzo); c) Adagio molto e cantabile; d) Finale: Presto—Allegro ma non troppo—Alla marciale—Adagio divoto—Allegro energico—Prestissina—Maestoso.

Soliști: ELIZA BAICOIANU (soprană), CONSTANȚA DOBRESCU

(alt). VASILE RABEGA (tenor), ALEX. LUPESCU (bas). CORUL SOC. „CARMEN“ condus de D. G. KIRIAC.

11 Mai. CECILIA STANCESCU (voce-pian). *Haendel:* a) Radamisto (Avi de Polissena); b) Jules Cesar: Air de C. Cleopatre. *Strauss:* a) Pière secrète; b) Monsieur Printemps. *Brahms:* Wie bist du, menie Königin? *Rachmaninoff:* a) Frühlingsfluten. *Mussorgsky:* Romance. *Massenet:* Din opera Ariane „Les Roses“. *Cecilia Stăncescu:* (Piano) Elegia „Cad frunze, cad lacrimi“. (Canto) a) Romanţa „Tristeţea dorului“. b) Dans le mouchoir de satin rose; c) Barcarolle à Roxane (Vers par Mr. I. Berendey). Poème d'un lys, récitation et musique. Dedié A Sa Majesté La Riene de Roumanie. Musique et vers par Cécile Stancescu. (Récité par M-me VALENTINE BULANDRA). *R. Cremer:* J'ai suspendu ma centure (vers par Elena Văcărescu). *Hugo Wolf:* Verborgenheit. *Chausson:* Nany. *Balachirew:* Romance. *Kreisler:* Caprice viennois (canto acompaniat de violoncel şi vioară).

15 Mai. CONCERT SIMFONIC dirij. *HERMAN SCHERCHEN. Beethowen:* 1) Făpturile lui Prometeu, suita de balet, op. 43. Uvertura—Allegro—Adagio—Andante quasi Allegretto—Allegro con brio—Adagio—Allegro Finale (Allegretto). 2) Odă către speranţă, op. 94. (solo sopran: ELIZA BAICOIANU). 3) Cântec elegiac, op. 118, pentru quartet de voci şi orchestră. D-nele BAICOIANU şi DOBRESCU, D-nii RABEGA şi FOLESCU. 4) Lupta dela Vittoria, op. 91. Partea I: Bătălia. a) Marşul englez (Rule Britannia); b) Marşul francez (Marlborough s'en vat-en guerre); c) Marşul atacului; d) Andante. Partea II-a: Simfonia victoriei. (Prima audiţie).

18 Mai. JEAN PROŞTEANU (vioară) Serată-Paganini. Programul dela 13 Aprilie 1927.

19 Mai. CONCERT SIMFONIC dirij. *HERMANN SCERCHEN. Haydn:* Simfonia No. 104, în „Re major“ (Cimpoiul) a) Adagio-Allegro; b) Andante; c) Menuetto; d) Allegro spirituoso. *Mozart:* Serenada „Haffner“. a) Allegro maestoso; b) Andante; c) Menuetto; d) Rondo (Allegro); e) Adagio-Allegro assai. (Solo violină: AL. TEODORESCU). *Strawinsky:* Două suite. a) Andante-Tarantella Espagnolla-Balalaika; b) Marş—Vals—Polka—Galop. (Prima audiţie).

22 Mai. CONC. SIMFONIC dirij. *de HERMANN SCHERCHEN. Mendelssohn:* Uvertura „Ruy Blas“. *Strawinsky:* Două suite. a) Andante—Tarantella—Espagnolla—Balalaika; b) Marş—Vals—Polka—Galop. *Busoni:* Suita la „Turandot“ (Prima audiţie). *Schubert:* Uvertura la „Zauberharfe“.

26 Mai. CONC. SIMF. dirij. *HERMANN SCERCHEN. Weber:* Uvertura la „Freischütz“. Cremer: Intre duşmani, poem pentru voce şi orchestră, solo tenor: VASILE RABEGA. *Castaldi:* „L'eroe senza gloria“ (Simfonie pentru orchestră mare). a) Fra il Bene e il Male. b) Fra il Tutto e il Nullo; c) Fra la Vita e la Morte.

1 Iunie. MIHAIL VULPESCU (bariton). *Marc Antonio Cesti* 1620: Intoeno all' idol mio. *Rameau:* Castor et Polux. *Mozart:* Air de Leporello de Don Juan. *Robert Schumann:* op. 48. „Les Amours du Poète“. Quant Mai-Im Wunderschönen Monat Mai—Mes Larmes—Aus meinen Thränen. L'Aurore, la Rose, Le Lys—Die Rose, Die Lilie, die Taube. — Quand mon oeil plonge dans tes Ieux-Wenn ich in deine Augen seh. — Fleurs, toutes mes Delices—Ich will meine Seele tauchen. — J'ai pardonné — Ich grolle nicht. Chansons et Re-

veries — Die alten bösen Lieder. — Deodat de Severac: Ma poupée chérie (Berceuse). *Hector Berlioz:* La chanson de la Puce. *Paul Dupin:* La Fiancée du beau Gas. *Ravel:* Melodie Hebraique. L'Enigme Eternelle. *J. Canteloube:* Chant d'Auvergne. Bailero (Chant de Bergers de Haute-Auvergne (Cantal). Obal, din lou Limonzi (La — bas dans le Limousin) Bourée Chanson Negre (Cuba), cules de M. H. H. *Kreihbiel,* armonizat de H. Z. *Burleigh.*

2 Iunie. PRODUCŢIE DE PIAN a elevelor D-nei *LUCREŢIA DR. POPOVICI PRETORIAN. Le Couppey, Duvernoy, Czerny, Kullak, Lazarus, Diabelli, Czerny, Schytte, Volkmann, Lemoine, Reinhold, Beethowen. Bach. Cramer, Haydn, Mayer, Weber. DR. POPOVICI-PRETORIAN. Bach, Czerny, Weber, Scarlatti, Grieg, Schubert, Ries, Händel, Mozart, Schumann, Bach, Bach-Tansig, Liszt.*

26 Iunie. PRODUCŢIE DE PIANO a elevelor D-nei *MARIA I. FOTINO. Narice, Diabelli, Clementi, Schumann, Bertini, Kuhlau, Czerny. Beethowen. Kuhlau, Dussek, Mozart Bach, Haydn, Grieg, Haydn, Schubert, Chaminada, Beethoven, Chopin, Brahms, Moskowsky.*

29 Iunie. SERBAREA DE FINE DE AN a şcoalei *„CARMEN SYLVA". Kiriac:* Imn religios. *I. Costescu:* Dâmboviţa. *Oancea:* Cântec de leagăn. *Linaru:* Hora secerişului.

2 Octombrie. CONCERT SIMF. dirij. *GEORGE GEORGESCU. Brahms:* Simfonia No. 1 în „Do minor". a) Un poco sostenuto-Allegro. b) Andante sostenuto. c) Un poco Allegretto e grazioso. d) Adagio-Allegro non troppo, ma con brio. *Aubert:* Habanera (Prima audiţie). *Rich. Strauss:* Till Eulenspiegel, poem simfonic.

9 Octombrie. CONCERT SIMFONIC dirij. de *GEORGE GEORGESCU. Prokofieff:* Simfonia clasică (Prima audiţie). *Ravel:* Ma mère l'oye. *Mahler:* Simfonia No. 1 în „Re major".

16 Octombrie. CONCERT SIMFONIC dirij. de *GEORGE GEORGESCU. Ceaikowsky:* Simfonia No. 4. în „Fa minor". *Strawinsky:* Două fragmente din baletul „Petruşka" (Prima audiţie). *Rimsky-Korsakow:* Capriccio espagnol.

22 Octombrie. CONCERT LOLA BOBESCU (vioară). *Tartini:* Sonata în sol minor. *Schumann:* Träumerai. *Wieniawsky:* Mazurca. *Ch. Bériot:* Concert (Scene de ballet). *Wieniawsky:* Legenda în sol minor. *Kreisler:* Liebesleid. *Haydn:* All'ongaresse. *Sarasate:* Zigeunerweisen.

23 Octombrie. CONCERT SIMFONIC dirij. de *GEORGE GEORGESCU. Ludwig von Beethowen:* 1) Uvertura la „Egmont", op. 84. 2) Simfonia No. 8, în „Fa major", op. 93. a) Allegro vivace e con brio; b) Allegretto scherzando; c) Tempo di Minueto; d) Allegro vivace. 3) Simfonia No. 5 în „Do minor", op. 67. a) Allegro con brio; b) Andante con moto; c) Scherzo (Allegro); d) Finale (Allegro).

29 Octombrie. BORISLAW HUBERMANN (vioară), acompaniat la pian de Prof. *SIEGER SCHULTZE* (Viena). *Haendel:* Sonata în „Re major". a) Largo maestoso; b) Allegro; c) Larghetto; d) Allegro con brio. *Brahms:* Sonata în „Sol major". a) Vivace ma non troppo; b) Adagio; c) Allegro molto moderato. *Bach:* Ciacona pentru violină-solo. *Ceaikowsky:* Concertul în „Re major". a) Allegro; b) Canzonetta (Andante). c) Allegro vivacissiona. *Sarasate:* Romanţa

andalusa. *Chopin-Hubermann:* Nocturna în „Sol major". Vals, op. 70 No. 2.

30 Octombrie ora 11 a. m. CONCERT SIMFONIC dirij. de *HERMANN SCHERCHEN. Wagner:* Uvertura la „Maeştrii cântăreţi din Nürnberg. *Mihail Andricu:* Simfonie de cameră. a) Allegretto; b) Andante; c) Allegretto scherzando; d) Vivace. *Schubert:* Marea simfonie în do major. a) Andante. Allegro ma non troppo; b) Andante con moto; c) Scherzo. Allegro vivace; d) Finale. Allegro vivace.

6 Noembrie. CONCERT SIMFONIC dirijat *HERMANN SCHERCHEN. Enescu:* Suita No. 2, în „Do major", op. 18. *Beethowen:* Marea fugă, op. 133. *Mozart:* Largo, pentru clarinet solo şi orchestră de coarde. (Solist. prof. HANS HOERATH). *Schubert:* Simfonia în „Si minor" (neisprăvită).

7 Noembrie. MISCHA ELMAN (vioară). *Nardini:* Sonata in „Re major". a) Adagio-Allegro con fuoco; b) Larghetto; c) Allegretto grazioso. *Mendelssohn:* Concertul în „Mi minor". a) Allegro molto appassionato; b) Andante; c) Allegro molto vivace. *Bach:* Adagio şi Fuga, din sonata pentru violina solo în „Sol minor". *Mozart:* Andante. *Gretry-Elman:* Danse de Colinette. *Chopin-Wilhelmi:* Nocturna în „Re major". *Beethoven-Elman:* Danse hongroise. *Wagner-Wilhelmi:* Albumblatt. Paganini: I palpiti.

8 Noembrie. CONCERT SIMFONIC al Soc. „*MUZICA*", dirij. *SIMION NICULESCU. Mozart:* Cosi fan tutte (uvertură). *Mendelsohn:* Capriccio Brillant (pian şi orchestră). *Haydn:* Simfonia 6 sol major. a) Adagio-Vivace assai; b) Andante; c) Menuett-Allegro; d) Finale-Allegro di molto. *Victor Ghiorghiu:* Preludiu (dirijat de autor).

10 Noembrie. MISCHA ELMAN (vioară). *Haendel:* Sonata în „Mi major". a) Adagio, cantabile-Allegro; b) Largo; c) Allegro non troppo. *Lalo:* Symphonie espagnole, op. 21. a) Allegro non troppo; b) Andante; c) Allegro. *Bach:* Ciacona pentru violină-solo. *Gluck-Ries:* Largo. *Leclair-Elman:* Tambourin. *Hurlebusch-Press:* Adagio. *Francoeur-Kreisler:* Sicilienne et Rigaudon. *Ernst Bloch:* Baal Shem. *Philippe Gaubert:* Une chasse au loin. *Grieg-Elman:* Nocturne. *Wieniawsky:* Polonaise (La major).

12 Noembrie. ARTHUR RUBINSTEIN (piano). *Bach-Liszt:* Fantazia şi fuga în „Sol minor". *Beethoven:* Sonata în „Mi bemol", op. 31. No. 3. a) Allegro; b) Scherzo (Allegretto vivace); c) Menuetto (Moderato e grazioso); d) Presto con fuoco. *Chopin:* Trei preludii. Sonata în „Si minor", op. 58. a) Allegro maestoso; b) Scherzo (molto vivace); c) Largo; d) Presto non tanto. Finale. *Debussy:* La cathedrale engloutie. Poissons d'or. *Ravel:* Vallée des cloches. Ondine. Albeniz: Cordoba. Sevilla. *Liszt:* Mephisto-Valse.

13 Noembrie. CONCERT SIMFONIC dirij. de *HERMANN SCHERCHEN. Reger.* Serenadă pentru două orchestre (prima audiţie). a) Allegro moderato; b) Vivace a Burlesca; c) Andante semplice; d) Finale. *Mozart:* Simfonie concertantă pentru violină, violă şi orchestră. a) Allegro maestoso; b) Adagio; c) Andante; d) Presto. *Nottara:* Uvertura la „Ecuba".

15 Noembrie. ARTHUR RUBINSTEIN (pian). *Brahms:* Rhapsodie în „Sol" op. 79. Valses, op. 39. *Schumann:* Carnaval op. 9 Préambule—Pierrot—Arlequin—Valse noble—Eusebius—Florestan—Coquette — Réplique — Sphinx — Papillons — Lettres dansantes. Chiarina.

Chopin: Estrella—Reconnaissance—Pantalon et Colombine—Valse Allemande. *Paganini:* Aveu—Promenade—Pause—Marche des „Davidsbundler" contre les Philistins. *Filip Lazăr:* Suita No. 3 (Prima audiție), dedicată lui Arthur Rubinstein. *Villa-Labos:* Poème rude (prima audiție). *Chopin:* Scherzo în „Si bemol". Impromptu în „Fa diez". *De Falla:* Andalusa. *Liszt:* Funéreilles. *Schubert-Taussig:* Marche militaire.

28 Noembrie. *D-NA S. NICOLESCU-KULIBIN* (harpă). *Saint-Saëns:* Fantezie pentru vioară și harpă. *Grandjany:* Două preludii. *Marcel Tournier:* Thème Varié. *Glière:* Quartet op. 20 pentru instrumente de coarde. a) Andante; b) Finale; c) Orientale. *Ph. Gaubert:* Légende. *Tib. Brediceanu:* 6 colinde. *V. Ravel:* Introduction et Allegro, pentru harpă, quartet de coarde, flaut și clarinet. (D-na S. NICOLESCU-KULIBIN, D-nii A. THEODORESCU, DAILLIS, POPOVICI, THALER, CARADGÉ și HOERATH).

30 Noembrie. *ANIȘOARA MARTAC* (pian). *Mozart:* Sonate (as-dur). *Schumann:* Davidsbündlertänze (18 Charakterstücke). *Chopin:* 3 Etudes. *Paderewsky:* Nocturne. *Glazounow:* Miniature. *Ravel:* Sonatine (fis moll, 3 părți).

2 Decembrie. *FRITZ KREISLER* (vioară). *Beethowen:* Sonata în „La major" op. 47 (Sonate à Kreutzer. a) Adagio sostenuto Presto; b) Andante con variazioni; c) Finale (Presto). *Bach:* Partita în „Sol minor" pentru violină solo. a) Adagio; b) Fuga; c) Siciliana; d) Presto. *Corelli:* La Folia. *Pugnani:* Preludiu și Allegro. *Schubert-Friedberg:* Rondo. *Tartini:* Variațiuni pe o temă de Corelli. *Debussy:* La fille aux cheveux de lin. de *Falla-Kreisler:* Dans spaniol din „La vita breve". *Kreisler:* Tambourin chinois.

4 Decembrie. *CONCERT SIMFONIC* dirijat de *HERMANN SCHERCHEN*. *Richard Wagner:* „Siegfried-Idyll". *Alfred Alessandrescu:* Acteon, poem simfonic. *Beethoven:* Simfonia a șaptea (în do major).

5 Decembrie. *FRITZ KREISLER* (vioară). *Cesar Franck:* Sonata în „la major". a) Alegretto ben moderatto; b) Alegro, c) Recitativa; d) Alegretto pocco masso. *Bach:* Ciaconna pentru violină solo. *Tartini:* Sonata (Trille du Diable). *Gluck:* Melodie. *Couperin:* Chanson Louis XIII et Pavane. *Kreisler:* Rondino (pe o temă de Beethowen). *Rimsky-Korsakow:* Hymne au Soleil. *Ceaikowsky:* Humoresca. *Scott-Kreisler:* Lotusland. *Kreisler:* La Gitana.

6 Decembrie. *CONCERT SIMFONIC* al Soc. „*MUZICA*", dirij. de *S. NICOLESCU*. *Mendelsohn:* Grota lui Fingal (uvertura). *Poper:* Elegie pentru violoncel și orchestră de coarde. (Solist: D-l *I. FOTINO*). *Victor Gheorghiu:* Preludiu. *Haydn:* Simfonia 103 în Mi bemol major, a) Adagio-Allegro con spirito; b) Andante; c) Menuet-Allegretto; d) Finale-Allegro con spirito.

9 Decembrie. *CONCERTUL CORAL* al Soc. „*CANTAREA ROMANIEI*" dirij. de *MARCEL BOTEZ*. *G. Dima:* 1) Irmosul Bunei Vestiri. 2) Leagăn verde de mătase (colindă). *H. Schütz:* Finalul din „Matthäns-Passion". *T. Teodorescu:* „Motet" după o melodie bisericească orientală (7 variațiuni). *G. Muzicescu:* „Pre Tine Te lăudăm". „Heruvicul" (re major). *Beethowen:* „Cântec de pocăință", (Busslied). *Moniouszko:* „Kozak" (lit. muzicală poloneză). *Mokranjac:* „Kozar" (Păstorul) (lit. sârbă). *Loewe:* Primăvara. *Vidu:* Răsunetul Ardealului—Lugojana. *M. Jora:* Moșul. Toaca (cor a 8 voci). *Galniescu:* „Ș'are mă!" *Zirra:* „Arde! Arde!" *Movilă:* „Bătuta".

11 Decembrie. CONCERT SIMFONIC dirijat de *HERMANN SCHERCEN. C. Mussorgski:* Noaptea pe muntele pleşuv. *N. Jora:* Priveliști moldovenești (suită). *W. A. Mozart:* Simfonia Jupiter („Do major).

13 Decembrie. CONCERT CORAL al soc. „*CARMEN*" condus *de I. CHIRESCU. D. G. Kiriac:* a) O ce veste minunată; b) Moş Crăciun. *C. Brăiloiu:* Scara lui Crăciun. *I. Chirescu:* In oraşul Betleem. *D. G. Kiriac:* Sus în poarta Raiului. *G. Cucu:* Crăciunul. *M. Bârcă:* Noi umblăm şi colindăm. *C. Castrişanu:* Isus Impărat (vechiu colind francez). *Rücten:* Tinerii cântăreţi (cor bărbătesc). *G. Benard:* a) Cântec de leagăn; b) Cântecul Ţesătorului. *D. G. Kiriac:* Unde aud cucul cântând. *C. Brăiloiu:* Foaie verde trei alune. Bate murgul. *F. Hubic:* 1) Trimis-a 'mpăratul carte. Dusu-s'a bădiţa, dus. Mărită-ţi fata. *M. Bârcă:* Bate vântul (horă). *C. Baciu:* 1) Frunză verde iarbă neagră. 2) Aoleo, frate Peline. *A. Adam:* Noël

14 Decembrie. EMIL VON SAUER (pian). *Friedmann Bach:* Concert în „Re minor". Maestoso e pesante—Grave—Fuga—Largo—Finale. *Beethowen:* Sonata op. 27 No. 2 (Clair de lune). Adagio sostenuto—Allegretto-Presto agitato. *Schumann:* Nocturna op. 23, No. 4—Toccata, op. 7. *Chopin:* Ballada, op. 23. Nocturna, op 15, No. 2. Phantaisie-Impromptu, op. 66. Valse, op. 42. *Sauer:* Preghiera. Etude de concert (Frisson de feuilles). Polka de concert (Style bohemien). *Liszt:* Sonnet de Petrarca. *Berlioz-Liszt:* Marche de Racoezy din (Damnation de Faust).

15 Decembrie. ŞEZĂTOAREA „CASELOR NAŢIONALE". Wagner: Aria lui Siegmund (opera Walkiria). *G. Dima:* Arii româneşti: (cântate de VASILE RABEGA). *Grieg:* Sonata (do minor), executat de AL. TEODORESCU. *Wagner:* Visul Elsei. Arii româneşti cântate de D-l JEAN ATANASIU.

17 Decembrie. EMIL VON SAUER (pian). *Beethoven:* Rondo op. 51, No. 2: Polonaise op. 59. *Schumann:* Etudes symphoniques op. 13. *Brahms:* Intermezzo, op. 118. No. 6. *Mendelssohn:* Rondo capriccioso, op. 14. *Chopin:* Phantaisie, op. 49. Mazurka, op. 59, No. 3. Nocturna, op. 15, No. 1. Deux études. *Sauer:* Le Rètour (Caprice). Boite à musique. Galop de concert. *Liszt:* Ricordanza. Tarantella (Venezia e Napoli).

18 Decembrie. CONCERT SIMFONIC dirijat de *HERMANN SCHERCHEN. Weber:* Uvertura la „Euryanthe". *Beethoven:* Concertul pentru vioară şi orchestră. a) Allegro non troppo; b) Larghetto; c) Rondo (Allegro) (Solistă: D-şoara CHRISTESCU); *Casella:* Italia (prima audiţie). *Wagner:* Preludiul la „Tristan şi Isolda" şi Moartea Isoldei.

27 Decembrie. CONCERT SIMFONIC (FESTIVAL WAGNER) dirijat de *HERMANNN SCHERCHEN. Wagner:* 1) Uvertura din „Vasul Fantomă". 2) Marşul funebru din „Crepusculul Zeilor". 3) Uvertura şi Vraja Vinerii Mari din „Parsifal". 4) Idila Siegfried. 5) Uvertura din „Rienzi".

ANEXE

V

CATALOAGE DE EXPOZIȚII

Expoziţia retrospectivă a artiştilor români pictori şi sculptori din ultimii 50 ani

(După catalogul întocmit de d. G. Dimitriu)

PICTURĂ

Artişti decedaţi

(Rotonda centrală)

Aman Theodor (1828—1891)

Aprodul Purice.
Din interiorul Muzeului.
Interiorul cu portretul D-lui Creţulescu.
Pepene verde.
Trandafiri.
Stradă din Câmpu-Lung.
Colţ de Mahala.
Figură.
Intâlnire la Sinaia.
Petrecere la ţară.
Capul lui Andrei Batori înaintea lui Mihai-Viteazu.
Dr. Davila.
Portretul Autorului.

Andreescu Ion (1852—1884)

Seară de toamnă: Barbizon.
Portretul D-lui Budişteanu.
Vas cu trandafiri.
Pădure în toamnă.
Case de ţară.
Moară.
Trandafiri.
Pădure uscată: Barbizon.
In pădurea Buzăului.
Natură moartă.
Stradă din Barbizon iarna.
Trandafiri.
Mesteacăni: Barbizon.
Creiţe şi Muşeţel.
Peisaj: Nehoiaş.
Peisaj din valea Buzăului.
Peisaj Fontainbleau.
Flori de Câmp.
Turc.

Alpar Juan = Paraschivescu I. (1857—1901)

Ghiveci cu flori.
Turn.

Angelescu «Ange» Nicolae (1869—1919)

Peisaj din Ocnele-Mari.
Interior de pădure Ocniţa.
Coş cu liliac.

Adjukievici Tuduz (1850—1905)

Bâlci din Dobrogea.
Târg de cai din Mangalia.

Balomir

Portret.

Baltazar Abgar (1880—1909)

Interiorul Mânăstirei Ţigăneşti.
Samsarii.

Bănulescu Alexandru

Portretul pictorului Pompilian.
Vas cu liliac.
Natură Moartă.

Bellet Pierre (1865—1924)

Nud de ţigancă.
Bust » »
Cap » »
Cap de ţigancă.
Ţigancă pozând.

Buicliu Teodor (1832—1897)

Peisaj din Moldova.

Constanţiu Ilie (1846—1922)

Peisaj de vară.

Dan Mihail (1840—1883)

Portretul lui Eliade Rădulescu.
Portretul M. Cogălniceanu.

Dimitriu Horaţiu (1890—1926)

Auto-portret.

Djuvara Alexandru (1858—1913)

Peisaj.

Eliescu Alexandrina

Barbu lăutaru.

Ghika Eug. (1845—1919)

Muşchetarul Portos.

Grigorescu Nicolae (1838—1907)

Casă din Câmpina.
Arătură de toamnă.
Care cu boi.
Târg de cai Basarabia.
Flori de măr.
Fată din Câmpina.
Napolitan.
Portretul D-nei Niniţa Alexandrescu
Intrarea într'o curte la Barbison
Fetiţă cusând.
Ciobănaş.
Fetiţă în repaus.
Logofeţii.

Grimani Nicolae (1872—1925)

Nud.
Fantezie.

Hârlescu Dumitru (1870—1919)

Ţigani.
Cafenea.

Henţia Sava (1848—1900)

Lagărul 1877.
Cap de fetiţă.

Henţia Alexandru (1880—1924)

Mânăstirea Cozia Călimăneşti.
La adăpat.

Ioanid Gh. (1838—1921)

Icoana (Sf. Nicolae).

Jiquidi Constantin (1865—1900)

Peisaj.

Lapaty Alex. (1828—1862)

Florăreasa (Buchetiera).

Lecca Constantin (1810—1887)

Descălicarea lui Bogdan-Dragoş.
Ştefan cel Mare Valea Albă.
Împăcarea lui Vasile Lupu cu M. Basarab.

Lemeny George (1821—1849)

Portretul pictorului Nastasian.

Livaditti

Logofătul A. Ghica.
Portret.

Lukian Stefan (1868—1916)

Crizanteme.
Interior.
Trandafiri.
Ciobotarul.
Vas cu flori.
Care, iarna.
Nud.
Cap de bătrân.
Călţunaş.
Jockei.
Gladiole.
Vas cu trandafiri.
Peisaj.
Tors.
Studiu de cap.
Peissaj.

Marinescu D. (1849—1920)

Invierea lui Lazăr.
Coborîrea depe Cruce.
Studiu.

Mihăilescu D. (1872—1922)

Peisaj.
»
Procesiune.

Negulici Ioan (1817—1852)

Interior.

Obedeanu Oscar (1866—1914)

Sentinelă.

Panaiteanu Gh. (1816—1900)

Portret.
Fluturele.

Pascali Const. (1860—1919)

Iov, studiu.

Petrescu Ilie (1830—1890)

Auto-portret.

Pompilian Ioachim (1835—1907)

Detronarea lui Cuza.
Bătaia la spate (speculanţilor).
Tăerea mâinilor (criminalilor).
Ţintuirea de urechi (falşificatorilor).
Studiu de plafon.

Popp Mişu (1827—1904)

Cap de copil.

Rosental

Portretul D-nei M.

Romano Alex. (1886—1916)

La strâns fân.
Cap de expresie.
Nud.

Szathmari Carol Pop (1813—1888)

Bâlci.

Sperlich Emil (1872—1919)

Crizanteme.

Şoldănescu St. (1863—1903)

Cap de bătrână.

Stahi D. Constantin (1850—1920)

Odăjdii bisericeşti.
Masă de toaletă.
Lucrând la ciorap.

Stăncescu Constantin (1837—1904)

Natură moartă.

Ştefănescu Mihail (1842—?)

Orfeu în Infern.

Tătărăscu Gheorghe (1818—1894)

Geniul binelui.
Vara.

Tintoreanu N. (1871—1901)

Cap de expresie.

Trenk Heinrich (pela a. 1830)

Podul dela Buzău.

Ulpian Leon Goldstein

Cap de bătrân.

Valch Fideliu (1830—1904)

Portretul D-nei V.

Walenstain George (1795—1860)

Peisaj.

Verusi P. (1847—1866)

Lăutarii.

Voinescu Eugen (1844—1909)

Furtună pe mare.
Mare agitată.

PICTURĂ

Artişti în viaţă

(Galeria exterioară)

Aburel Petre

Coborîrea depe Cruce.
Ponte Vechio (Florenţa).

Alexandrescu Titus (n. 1868)

Peisaj de iarnă.
Trandafiru roz.
Nud.

Aricescu Constantin (n. 1861)

Peisaj (Apus).
Bălţi.
Peisaj.

Artachino Const. (n. 1871)

Cocoşul alb.

Basarab Ludovic (n. 1868)

Ţiganca.
Cina la ţară.
Din parcul Carol.

Becu Sterie (n. 1885)

Portretul D-lui N.

Biciovski Teodor

Trandafiri.

Băeşu Aurel (n. 1891)

Auto-portret.
Chitaristul.
D-şoara X.

Bednaric Ignat (n. 1892)

Trandafiri.
După urzici.
Cina păsărilor.

Biju Leon (n. 1880)

Interior.

Bălțatu Adam (n. 1899)

Culesul merelor.
Biserică.

Băncilă Octav (n. 1872)

Seceriş.
Croitorul.

Bardasare Emil (n. 1844)

La trei sarmale (Iaşi).
Cap de fetiță.

Barbu Elena

Peisaj.
Interior de biserică.

Bordenache Aurel (n. 1892)

Portretul D-nei A.
Portretul D-lui profesor Iorga.

Bulgăraş Petre (n. 1884)

Une femme passa.
Frumoasa Pariziană.

Brăescu Dimitrie

Refugiați.
Case țigăneşti.

Burada Severo

Portretul D-r T.
Portretul D-nei B.
Auto-portret.

Burghelea Ilie

Balcic.
Auto-portret.

Catargi George (Miniaturist)

Interior.

Catiliu I.

Crizanteme.

Chirovici Gh. (n. 1883)

Troiță.
In biserică.

Comănescu Ion

Portret.
Case de mahala.

Coşanek Aura

Natură moartă.

Crețoiu Ion (n. 1879)

Casă românească.
Case de mahala.
Clopotniță.

Crețulescu Honoriu (n. 1897)

Portretul D-nei D.
In aşteptare.

Cristoloveanu Ion

Nud.

Delavrancea-Dona N.

Natură moartă.

Filoti-Atanasiu Eugenia

Trandafiri.

Florian Doboşariu (n. 1879)

Marină.

Fonescu I. (n. 1871)

Melancolie.
Cap de expresie.

Georgescu H. Marin (n. 1892)

Trandafiri.
Din Valea Oltului.

Ghiață Dimitrie (n. 1888)

Balcic.

Grant Nicolae (n. 1868)

Interior.

Iacob. Gh.

Cap de bătrân.

Iliescu Aristid

Auto-portret.

Iliescu Gogu

Castelu Bran.
Casă de țară.
Flori, Cârciumărese.

Ioanid Ionel (n. 1884)

Cap de bătrână.

Ioanid Pandele (n. 1879)

Plaje Teckirghiol.

Iordănescu Denise

Flori de măr.

Ionescu Doru (n. 1888)

Pădure de iarnă.
Biserică iarna.
Case țigănești.

Ionescu-Bacaloglu Maria

Natură moartă.

Jean Adela (n. 1872)

Curcanul meu.

Loghi Kimon (n. 1873)

Șalul roșu.
Case din Balcic.
Dealuri din Balcic.
Pălăria neagră.
Cap.
Cavala.

Lăzărescu Em. (n. 1874)

Bal mascat.
Bal mascat.

Mantu Nic. (n. 1871)

Câine Dog.
Porci.
Flori.

Manea Grigore

Cârciumă la țară.

Marin Filip (n. 1865)

Peisaj.
Căprițe.
Poartă.

Mărculescu Gh. (n. 1870)

Portretul pictorului Voinescu.
In grădină.
Flori.

Mirea Gh. D. (n. 1862)

Portretul D-rei Lenția C.
» » Vali M.
» » Mimicel.
» » Mariuca C.
» » L.
» D-na L.
Portretul D-rei Q.
» » D.
» D-lui Stătescu.
» » C. Exarcu.
Auto-portret.

Mircescu Gore (n. 1885)

Țărancă.

Molda Paul

D-nul Iorga.
Colț de atelier.

Mogoș Petrescu N. (n. 1872)

Peisaj.
Portretul D-nei M.
Pescarul.

Murnu Ary (n. 1882)

Peisaj de munte.

Neylies I.

Spălătorese.
Piața Montesqieu (Franța).
Str. Arcadelor (Franța).
Veche Rieux.

Nichita Gh. (n. 1899)

Natură moartă.

Pall Augustin

La rugăciune.
Intoarcerea din război.

Pătrașcu Gh. (n. 1873)

Intoarcerea dela muncă.
Interior.
Crizanteme.

Petrescu Costin (n. 1873)

Portretul I. P. S. S. Patriarhul.
Samsarul.
Ucenicul.
Proprietăreasa.
Așteptare.
In grădină.
Colibă de pescari.

Petrescu-Dragoe Const.

Cap de turc.

Popovici Gh. (n. 1861)

Trandafiri.
Natură moartă.
Portretul D-nei P.
Diptic.

Popescu Ștefan (n. 1871)

Peisaj.
Peisaj.

Serafim Dimitrie (n. 1863)

Auto-portret.
Nud.
Mama mea.

Severin Alexandru (n. 1881)

Castelul Bran.

Poitevin Skeletti Al. (n. 1880)

Pânzari. Sf. Ion Nou.
Piața Teatrului. Str. Matei Millo.

Simonidi Men. (n. 1871)

Moartea lui Mitridate.

Steriad Jean (n. 1881)

Vânătorul de foci.

Schvaitzer-Cumpănă R.

Cusând.
La fereastră.

Strâmbu Ipolit (n. 1871)

Masa de lucru.
Cusând.
La lampă.

Stoenescu Eustațiu (n. 1884)

Portretul D-nei X.
Tip Bucureștean.

Stoica D. (Dumitrescu) (n. 1880)

Cârciumă la ţară.
Vlad Ţepeş primind un ambasador Turc.
Dabija Vodă la masă cu ambasadori.
Asterii.
Ţigani lăutari.
In curtea mea.
Studiu de nud.
Copilul mamei.
Studiu de nud.
Studiu nud p. frescă.

Teişanu Mişu (n. 1884)

Luminănărică.

Theodorescu Romanaţi George

Interiorul Mânăstirei Horez.

Tomescu Toma

Ruine (din răsboi).

Troteanu Petre

Flori de primăvară.

Ţincu Ion (n. 1872)

Mama mea.

Verona Artur (n. 1868)

Portretul D-nei M. V.
Secera în Moldova.
Cârciumărese.

Vermont Nicolae (n. 1866)

Isus şi adultera.
Lucrând.
Horă.
La ceai.

Vintilescu Aurel (n. 1868)

Rachiul roşu.
Şatră de ţigani.
Corturi.

Visconte Henri

Portret.

Zamfiropol-Dall George

Bobocii la răsboi.

SCULPTURA

Artişti decedaţi

Georgescu Ion (1856--1898)

Bustul poetului Alecsandri.

Storck Carol (tatăl) (1826—1887)

Mihaiu Viteazul.

Storck Carol (fiul) (1854—1926)

Haşdeu.

Artişti în viaţă

Burcă Teodor

Dorinţa (bronz)
Compoziţie (gips)

Călinescu Alexandru

Cap de copil (piatră).
Soldat murind (bronz).

Dimitriu-Bârlad Ion

Pipa (bronz).
Portret (bronz).
Nud (marmură).
Enescu (bronz).

Dimitriu George (n. 1879)

Lucrătorul (bronz).
Cap (bronz)

Iordănescu .... (n. 1881)

Argetoeanu (gips).
Violonistul (gips).

Iliescu Aristid

Mama (gips).

Marin Filip (n. 1865)

Enigma (marmură).
Cap de expresie (gips).

Mateescu Ion

La Oituz (gips).
Cap de Evreu (gips).

Mățăoanu Dumitru (n 1888)

Silișteanca (marmură).
Portret (marmură).
Medalion (bronz).
Basso relief (bronz).

Mirea D. D. (n. 1868)

Călare la munte (bronz).
Ciobanu Vlaicu (bronz).

Miclescu H.

Şarjea (bronz).
Troiță (bronz).

Mihăilescu C-tin

Cioban (bronz).
Cap de expresie (bronz).

Pavelescu-Dimo Dumitru (n. 1870)

Regele Carol (bronz).
Apus vesel (marmură).
Cap de expresie (marmură).

Popoiu George

La fortune (bronz).
Eroul gips.

Severin (n. 1881)

Ceară.
Criticul de muzică (bronz).

CUPRINSUL

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL ATENEULUI ROMÂN

PE

1928

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA ION C. VACARESCU
No. 4 STRADA UMBREI No. 4
1929

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL
ATENEULUI ROMÂN
PE
1928

BUCUREŞTI
TIPOGRAFIA ION C. VACARESCU
No. 4 STRADA UMBREI No. 4
1929

MEMBRII
ATENEULUI ROMÂN

COMITETUL ATENEULUI ROMÂN, 1924—1929

Preşedinte: **Dr. C. ANGELESCU**
Vice-Preşedinţi: **Şt. C. Ioan, Dr. A. Obregia**
Secretari: **Gh. Adamescu, Mihail Dragomirescu, G. C. Dragu. Dr. C. Poenaru-Căplescu**
Reprezentanţi ai Secţiunilor: **Petre Antonescu, C. Kiriţescu, A. Lupu-Antonescu, Mihail Seulescu**
Censori: **C. Miculescu, G. D. Mirea, Th. D. Sperantia**

MEMBRII ATENEULUI ROMÂN

MEMBRI DE ONOARE

Balthasard
Diehl Charles
De Martonne Emmanuel
Lacour-Gayet
Enescu George
Goldiş Vasile
Inculeţ Ion
Iorga Nicolae
Maniu Iuliu
Pop Ciceo Ştefan

MEMBRI ACTIVI

SECŢIUNEA ARTISTICĂ

Biuroul: Preşedinte: **G. D. Mirea**
Vice-Preşedinte: *Petre Antonescu*
Secretari: *George Georgescu, Costin Petrescu*

MEMBRI:

1. Alessianu Th.
2. Antonescu Petre
3. Banu Constantin
4. Botez Ioan
5. Călinescu Grigore
6. Dinicu Dumitru
7. Fonescu Ioan
8. Georgescu George
9. Livescu Ioan
10. Mavrodi Alexandru
11. Mirea George D.
12. Munteanu Lazăr
13. Murnu George
14. Nottara Constantin
15. Pangratti Ermil
16. Petrescu Costin
17. Popescu Ştefan
18. Tafrali O.
19. Verona Artur O.

SECŢIUNEA LITERARA

Biuroul: Preşedinte: Mihail Dragomirescu
Vice-Preşedinte: *A. Lupu-Antonescu*
Secretari: *Gh. Adamescu, Nestor Urechia*

MEMBRI:

1. Adamescu Gheorghe
2. Antonescu-Lupu Anton
3. Bacaloglu George
4. Bărbulescu Ilie
5. Bârsan Zaharia
6. Bassarabescu Ioan
7. Brătescu-Voineşti Ioan Al.
8. Burileanu Dumitru
9. Djuvara Trandafir
10. Dragomirescu Mihail
11. Eftimiu Victor
12. Evolceanu Dumitru
13. Gaster Moses
14. Goga Octavian
15. Ioan Ştefan C.
16. Ionescu Nicolae
17. Lapedatu Alexandru
18. Mândrescu Simion
19. Minulescu Ioan
20. Moldovanu Corneliu
21. Mora Mihail
22. Munteanu-Râmnic Dumitru
23. Nistor Ioan
24. Papacostea Cezar
25. Peretz Ioan
26. Petala Nicolae General
27. Petraşcu Nicolae
28. Rebreanu Liviu
29. Rosetti Radu D.
30. Sadoveanu Mihail
31. Sorbul Mihail
32. Sperantia Theodor D.
33. Tătărăscu George
34. Tăuşan Grigore
35. Urechia Nestor
36. Valaori Iuliu
37. Vasilescu-Valjan Ioan

SECŢIUNEA SOCIAL-FILOZOFICA

Biuroul: Preşedinte: M. Seulescu
Vice-Preşedinte: *C. Rădulescu-Motru*
Secretari: *G. C. Dragu, Aurel Eliescu*

MEMBRI:

1. Antonescu Emanoil
2. Arghirescu Gheorghe
3. Arion Virgil
4. Băicoianu Constantin
5. Băileanu Magnus
6. Bălănescu Nicolae
7. Bobescu Ioan B.
8. Brătianu Vintilă I. C.
9. Creangă Gheorghe
10. Dumitrescu Marin
11. Dissescu Constantin G.
12. Drăghicescu Dumitru
13. Djuvara Mircea
14. Dragu Gheorghe C.
15. Duca Ioan G.
16. Eliescu Aureliu M.
17. Florescu Ioan Th.
18. Gârboviceanu Petre
19. Găvănescul Ioan
20. Holban Mihail D.
21. Ionescu Bogdan
22. Laugier Charles
23. Negulescu Demetru
24. Negulescu Petre P.
25. Neniţescu Dimitrie
26. Oromolu Mihail
27. Petrescu-Comnen Nicolae
28. Petrovici Ioan
29. Popescu Stelian
30. Rădulescu Constantin
31. Rădulescu-Motru Constantin
32. Seulescu Mihail
33. Săveanu Nicolae N.
34. Ştefănescu Marin
35. Strajan Nicolae
36. Taşcă Gheorghe
37. Trancu-Iaşi Grigore

SECȚIUNEA ȘTIINȚIFICA

Biuroul: Președinte: **Dr. Alex. Obregia**
Vice-Președinte: *C. Miculescu*
Secretari: *C. Kirițescu, Dr. C. Poenaru-Căplescu*

MEMBRI:

1. Angelescu Constantin Dr.
2. Antipa Grigore
3. Georgescu Constant
4. Gerota Dimitrie Dr.
5. Hurmuzescu Dragomir
6. Kirițescu Constantin
7. Marinescu George Dr.
8. Miculescu Constantin
9. Minovici Mina Dr.
10. Minovici Nicolae Dr.
11. Obregia Alexandru Dr.
12. Poenaru-Căplescu C-tin Dr.
13. Pompeiu Dumitru
14. Popovici-Bâznoșeanu Andreiu
15. Severin Emil
16. Simionescu Ion
17. Suțu Mihail
18. Urechia Alceu Dr.
19. Vâlcovici Victor
20. Vrânceanu Petre Dr.

MEMBRII ACTIVI AI ATENEULUI

DECEDAȚI

Alexianu George (1830–1897)
Aman Teodor (1832–1891)
Ananescu Dimitrie (1831–1885)
Apostolescu Nicolae (1876–1918)
Arion Constantin C. (1855–1923)
Aurelian Petre S. (1833–1909)
Babeș Victor (1858–1926)
Bacaloglu Emanoil (1830–1890)
Bacaloglu George († 1879)
Bengescu Grigore (1824–1881)
Bengescu-Dabija G. (1844–1916)
Bibescu Nicolae (1820–1888)
Boerescu Constantin (1836–1908)
Bogdan Ion (1864–1919)
Brătianu Ion C. (1821–1891)
Cantacuzino Grigore
Cantacuzino Ioan A. (1829–1898)
Caragiale Ion L. (1853–1912)
Carp Petre P. (1837–1919)
Cernătescu Petre (1825–1892)
Cihoschi Stanislas († 1924)
Codrescu Ioan
Comșa Dumitru N.
Crețeanu George (1829–1887)
Delavrancea (Ștef.) B. (1858–1918)
Demetriescu Anghel (1847–1903)
Diamandi George (1867–1917)
Dimitrescu-Iași Const. (1849–1923)
Djuvara Alexandru (1858–1913)
Dragomir Ion C. († 1875)
Eliade Pompiliu (1869–1914)
Erbiceanu Constantin (1835–1912)
Esarcu Constantin (1835–1898)
Fălcoianu Ion († 1869)
Felix Iacob (1832–1905)
Florescu Ion Em. (1819–1893)
Gârleanu Ion
Ghica Dimitrie I. († 1914)
Gore Paul († 1927)
Grigorescu Nicolae (1838–1907)
Hasdeu Bogdan P. (1836–1907)
Hegel Vl. (1838–1918)
Hepites Ștefan († 1922)
Holban Ion
Iatropol, Doctor
Ionescu Nicolae (1820–1905)
Ionescu Take (1858–1922)
Ionescu-Gion George (1857–1904)
Kalinderu Ion (1840–1913)
Kalinderu Nicolae (1835–1902)
Kiriac Dim. G. (1866–1928)
Kogălniceanu Mihail (1817–1891)
Krețulescu Emanoil († 1908)
Krețulescu Nicolae (1812–1900)

Lahovari Alexandru (1841—1897)
Lahovari Grigore I. (1835—1903)
Laurian Dimitrie A. (1846—1906)
Lecca Haralamb (1873—1920)
Lupaşcu Alexandru (1834—1902)
Maniu Grigore
Maniu Vasile (1824—1901)
Manu Grigore N. († 1903)
Marcovici Constantin
Marian George
Marsillac Ulysse de (1821—1877)
Massimu Ioan C. (1825—1877)
Mille Mateiu (1813—1894)
Mincu Ion (1852—1912)
Missail George (1835—1906)
Murgoci George (1872—1925)
Muzicescu Gavriil (1847—1903)
Negri Nicolae
Nicoleanu Nicolae (1833—1871)
Odobescu Alexandru (1834—1895)
Oeconomu Ciru (1848—1910)
Ollanescu Dimitrie (1849—1908)
Onciul Dimitrie (1856—1923)
Paciurea Leonida
Pallade George D. (1858—1903)
Panu George (1848—1910)
Petrescu Alexandru
Piso Pompiliu (1830—1917)
Popovici Nicolae Ath. († 1908)
Porumbaru (Mihaescu) Em. († 1921)
Răceanu Constantin (1839—1895)
Racoviţă Nicolae Gr. (1838—1894)
Ranetti George (1875—1928)
Rosetti Scarlat Graf (1802—1872)
Şendrea Ştefan C. (1842—1907)
Sihleanu Ştefan (1857—1923)
Sion George (1821—1892)
Slătineanu Alexandru
Stăncescu Constantin I. (1835-1909)
Ştefănescu Grigore (1838—1911)
Stephănescu George (1845—1925)
Tătărescu Gheorghe (1818—1894)
Teodorescu G. Dem. (1849—1900)
Teodoru Dimitrie A. (1866—1910)
Tocilescu G. Grigore (1850—1909)
Trăsnea Scarlat (1837—1887)
Troteanu Constantin
Urechia Vasile A. (1834—1901)
Văcărescu Teodor
Vellescu Ştefan
Vericeanu Alexandru (1839—1912)
Viţu Alexandru (1853—1902)
Vlahuţă Alexandru (1858—1919)
Voinescu Eugeniu (1842—1909)
Vulturescu Grigore
Wachmann Eduard (1836—1908)
Xenopol Alexandru (1847—1920)
Xenopol Nicolae (1859—1917)
Zamfirescu Duiliu (1858—1922)

DAREA DE SEAMĂ

A

COMITETULUI ATENEULUI ROMÂN

PE ANUL 1928

Domnilor Colegi,

Anul 1928 este primul an de activitate în câteva direcţiuni pentru cari instituţiunea noastră se pregăteşte de mai multă vreme.

Cu toate greutăţile inerente oricărui început, putem înregistra succese destul de mulţumitoare şi avem convingere că experienţa făcută ne va servi pentru a lucra mai cu folos în anii următori.

Domnilor Colegi,

Seria de conferinţe publice începută la 1 Decembrie 1927 a fost a 56-a serie dela întemeerea Ateneului.

Ea a continuat în anul 1928 în modul următor:

8	Ianuarie	1928:	**d-l E. Severin:** *Viaţa şi opera lui Berthelot* (cu proecţiuni).
15	»	»	**d-l Colonel A. Popovici:** *Traversarea Atlanticului de Lindbergh.*
22	»	»	**d-l Mihail Dragomirescu:** *Probleme culturale.*
29	»	»	**d-l Şt. Minovici:** *Rolul chimiei în apărarea naţională.*
5	Februarie	»	**d-l M. P. Florescu:** *Criza pădurilor României.*
12	»	»	**d-l I. B. Bobescu:** *Impresiuni din războiul pentru întregirea neamului.*
19	»	»	**d-l Dr. C. Poenaru-Căplescu:** *Problema socială a paludismului* (cu proecţiuni).
26	»	»	**d-l Mihai Popovici:** *România nouă, consideraţiuni de filosofie istorică.*
4	Martie	»	**d-l Ştefan Pop:** *Reformele şcolare.*
11	»	»	**d-l Şt. Bogdan:** *Intre ştiinţă şi credinţă.*
18	»	»	**d-l Nicolae Bălănescu:** *Criza onestităţii.*
25	»	»	**d-l Mircea Djuvara:** *Ce este democraţia?*
1	Aprilie	»	**d-l Aurelia M. Eliescu:** *Spre ideal.*
8	»	»	**d-l Costin Petrescu:** *Artiştii avangardei.*

22 Aprilie 1928 d-l Dr. D. Manicatide: *Epidemia de paralizie infantilă.*
29 » » d-l Drag. Hurmuzescu: *Ştiinţa şi Cultura populară* (cu transmiterea şi recepţiunea radiofonică a mai multor bucăţi de musică şi în special Simfonia V din Beethoven).
6 Mai » d-l Radu Rosetti: *Erorile judiciare.*

A 57 serie pentru 1928—1929 s'a început în seara de 18 Noembrie 1928 şi a continuat în modul următor:

18 Noembrie 1928: d-l Gr. Trancu-Iaşi: *Animatori.*
25 » » d-l Ing. Gh. C. Tullea: *Aspectul modern al chestiunii locuinţelor.*
2 Decembrie » d-l N. N. Săveanu: *Semicentenarul Dobrogei.*
9 » » d-l Th. D. Sperantia: *Pricina minunilor moderne.*
11 » » d-l Dr. N. Minovici: *Degenerarea omenirei prin alcool.*

(Vezi Anexele)

Pe lângă aceste conferinţe organizate de noi, a fost o serie de conferinţe organizate de *Institutul de Literatură*, pentru comemorarea lui H. Ibsen; iată lista lor:

25 Martie 1928: d-l Gh. Adamescu: *Viaţa şi opera lui H. Ibsen.*
21 Aprilie » d-l G. Marinescu: Despre «*Rosmersholm*».
27 » » d-l Ion Valescu: Despre «*Raţa Sălbatecă*».
6 Mai » d-l Raul Teodorescu: Despre «*Hedda Gabler*».
13 » » d-l N. N. Creţu: Despre «*Femeea mării*».
20 » » d-ra Cora Valescu: Despre «*Impărat şi Galilean*».
27 » » d-l Mihail Dragomirescu: Despre «*Brand*».

Deasemeni Institutul de Literatură a mai organizat sub auspiciile Ateneului Român patru cicluri de conferinţe pe 1928—1929 pentru comemorările scriitorilor: Tolstoi, Taine, Eminescu şi Creangă. In cursul anului 1928 a avut loc conferinţele primului ciclu, comemorând pe Tolstoi.

Conferinţele s'au ţinut Duminica la orele 5—6 p. m. în felul următor:

Duminică 25 Noembrie 1928: d-l Raul Teodorescu: *Biografia lui Tolstoi.*
» 2 Decembrie » d-l Radu Gyr: Despre «*Invierea*».
» 9 » » d-l N. N. Creţu: Despre «*Ana Karenin*».
» 16 » » d-l George Marinescu: Despre «*Răsboiu şi Pace*».

Au mai fost încă trei conferinţe şi anume:

15 Martie 1928, ora 5 p. m.: d-l M. Manoilescu: *Regenerarea naţională prin muncă organizată.*
26 » » » 9 seara: d-l General C. Găvănescul: *Arta militară a lui Mihai Viteazul* (organizată de Asociaţia «Cultul Patriei».
30 Decembrie 1928, ora 9 seara: d-l C. V. Obedeanu: *Tudor Vladimirescu în istoria contemporană a României.*

Domnilor Colegi,

Dela 1 Ianuarie până la 31 Decembrie 1928, în sala noastră cea mare s'au dat concerte, festivaluri şi diferite serbări într'un număr tot aşa de însemnat ca în anii trecuţi.

(Vezi Anexele)

Afară de aceste serbări şi festivaluri, menţionăm alte câteva solemnităţi de o deosebită însemnătate.

La 26 Ianuarie 1928, după iniţiativa luată de Societatea Scriitorilor Români, a fost sărbătorit colegul nostru I. A. Brătescu-Voineşti, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de vârstă. In numele nostru d-l Gh. Adamescu a rostit o cuvântare de prietenească salutare.

(Vezi Anexele)

La 9 Mai 1928 s'a comemorat poetul G. Coşbuc, la împlinirea a 10 ani dela moartea lui.

La 23 Mai a fost aci şedinţa de deschidere a Congresului al V-lea internaţional de Thalassotherapie.

La 19 Iulie s'a deschis cu deosebită solemnitate congresul internaţional al profesorilor secundari.

In sălile speciale destinate expoziţiilor am avut următoarele expoziţiuni în 1928:

Ianuarie	1928,	sala	No.	1	(jos)	d-na *Dona-Delavrancea*	(pictură)
»	»	»	»	2	»	d-l *C. Bacalu*	»
»	»	»	»	3	»	» *S. Mützner*	»
»	»	»	»	4	»	» *Ghenea*	»
»	»	»	»	5	»	d-şoara *Adela Jean*	»
»	»	»	»	6	»	d-na *A. Ananescu*	»
Februarie	»	»	»	1	»	d-l *Jean Neylies*	»
»	»	»	»	2	»	» *Şt. Constantinescu*	»
»	»	»	»	3	»	» *Pan Ioanid*	»
»	»	»	»	4	»	d-na *Maria Ionescu-Vermont*	»
»	»	»	»	5	»	d-şoara *Margareta Vermont*	»
»	»	»	»	6	»	d-l *Th. Tancu-Vulcana*	»
Martie	»	»	»	1	»	» *Col. P. Jinga* (Pejin)	»
»	»	»	»	2	»	» *Paul Verona*	»
»	»	»	»	3	»	d-na *Gabriela Constantin*	»
»	»	»	»	4	»	d-l *G. Talaz*	»
»	»	»	»	5	»	» *Ionescu-Doru*	»
»	»	»	»	6	»	» *Augustin Pall*	»
Aprilie	»	»	»	1	»	d-na *L. Rechenberg*	»
»	»	»	»	2	»	d-l *Traian Cornescu*	»
»	»	»	»	3	»	» *Alexis Macedonski*	»
»	»	»	»	4	»	» *Ionescu-Doru*	»
»	»	»	»	5	»	» *Col. P. Jinga* (Pejin)	»
»	»	»	»	6	»	» *Pan Ioanid*	»

Dela 6 Mai până la 15 Iunie în sălile No. 1, 2 şi 3 a fost Salonul soc. «*Artiştilor Sculptori Români*».

Noembrie	1928,	sala	No.	1	(jos)	d-l	*Severo Burada*	(pictură)
»	»	»	»	2	»	»	*G. Cardaş*	»
»	»	»	»	3	»	»	*G. Teodorescu-Romanaţi*	»
Decembrie	»	»	»	1	»	»	*Severin*	»
»	»	»	»	2	»	»	*G. Teodorescu-Romanaţi*	»
»	»	»	»	3	»	»	*Pan Ioanid*	»
»	»	»	»	4	»	»	*Ghenea*	»
»	»	»	»	5	»	»	*George Leonida*	(sculptură)
»	»	»	»	6	»	d-şoara	*Maria Grigorescu*	»

In sălile din sub-sol a continuat a fi deschisă exp. retrospectivă (despre care s'a vorbit în darea de seamă pe 1927) până la 15 Martie 1928.

Această expoziţie, prima de felul ei în ţara noastră, a avut de scop să arate drumul pe care l-a străbătut desvoltarea artelor plastice în România şi să stabilească legătura între trecut şi prezent, pe care unii din artiştii aparţinând unor şcoale aşa numite «moderniste», încearcă s'o distrugă.

Deaceea, fireşte, că, alăturea de entuziaşti susţinători acţiunea noastră a avut şi unii detractori. Cumpănind bine şi laudele şi criticele, socotim că drumul pe care am pornit este bun şi că experienţele ce am început să facem în această direcţie ne vor înlesni ca să îndreptăm şi lipsurile de amănunt ce au putut să fie.

Domnilor Colegi,

In cursul anului 1928 s'a ţinut o singură adunare generală în ziua de 9 Iunie.

După citirea dării de seamă au urmat discuţiuni asupra diferitelor chestiuni expuse într'însa; iar după aprobarea ei şi al raportului censorilor, s'a dat descărcarea pentru gestiunea anului 1927. S'a votat budgetul Ateneului, al fondului Exarcu şi al Bibliotecii Ateneului pentru anul 1028.

Tot în această şedinţă s'a votat primirea ca membru al Ateneului Român a d-lui *Teodor P. Alessianu*, profesor, Administratorul Casei Şcoalelor, propus de secţiunea artistică.

Domnilor Colegi,

Universitatea Ateneului şi-a continuat seria a VII-a a prelegerilor ei (1927—1928) după programul următor:

D-l **Constant Georgescu**: *Probleme financiare* (9, 16, 23 Ianuarie; 6 Februarie).
D-l **Ştefan C. Ioan**: *Foloasele cooperaţiunei* (13, 20 Februarie).
D-l **Mihail Dragomirescu**: *Poezia lirică română* (19, 26 Martie).
D-l **Th. D. Sperantia**: *Inceputurile literare în străinătate şi la noi* (10, 17, 24 Ianuarie).
D-l **I. A. Bassarabescu**: *Lecturi explicate* (31 Ianuarie; 7, 21 Februarie).
D-l **I. B. Bobescu**: *Baladele lui Bolintineanu* (14 Februarie).
D-l **C. Kiriţescu**: *România în războiul mondial* (28 Februarie; 6, 13, 20, 27 Martie).
D-l **E. Severin**: *Izvoare de energie din România* (11, 18, 25 Ianuarie; 1 Februarie).
D-l **A. Popovici-Bâznoşanu**: *Un capitol din lupta pentru existenţă* (8, 15 Februarie).
D-l **D. Călugăreanu**: *Chimia digestiunii* (22, 29 Februarie; 7 Martie).
D-l **D. Pompeiu**: *Filosofia ştiinţelor: Dela ştiinţele fizice la ştiinţeie morale* (14, 21, 28 Martie).
D-l **P. Georgescu-Rahtivan**: *Istoria artelor* (12, 19, 26 Ianuarie).
D-l **Costin Petrescu**: *Arta în locuinţă* (2, 9, 16, 24 Februarie; 1 Martie).
D-l **Dr. C. Poenaru-Căplescu**: *Boalele profesionale şi higiena în câmpul muncii* (8, 15, 23, 29 Martie).
D-l **Nicolae Bălănescu**: *Probleme economice: Muncă şi Capital* (13, 20 Ianuarie).
D-l **Gh. D. Creangă**: *Populaţie, alcoolism, economie* (27 Ianuarie; 2, 10, 24 Februarie).
D-l **Aureliu M. Eliescu**: *Financiare, Economie politică* (17 Februarie).
D-l **Gh. C. Dragu**: *Cunoştinţă, ştiinţă, filosofie* (2, 9, 16, 23, 30 Martie).
D-l **Dragomir Hurmuzescu**: *Aplicaţiuni ştiinţifice* (14, 21 Ianuarie).
D-l **Aureliu M. Eliescu**: *Sociologie* (28 Ianuarie; 4, 11, 18, 25 Februarie).
D-l **Dr. Manicatide**: *Medicina socială* (3, 10, 17, 24, 31 Martie).

Domnilor Colegi,

Conform dorinţei exprimate de mulţi dintre membri, Comitetul D-Voastre a început în anul 1928 să organizeze *Salonul Ateneului*.

Faţă de anumite tendinţe încurajate chiar de unele cercuri oficiale, am socotit necesar să înlesnim manifestarea unui mare număr de artişti cari ţin la tradiţiune şi la respectul marilor şi vechilor principii de estetică. In acest scop s'a întocmit un juriu format din reprezentanţi ai secţiei artistice (d-nii: Costin Petrescu, A. E. Verona, Gr. Călinescu, I. Fonescu, Petre Antonescu), din delegaţi

ai Comitetului Ateneului Român (d-nii Mihail Dragomirescu şi Gh. Adamescu) şi din reprezentanţi ai artiştilor expozanţi (d-nii I. Iordănescu şi G. Dimitriu), sub preşedinţia D-lui Gh. D. Mirea, preşedintele secţiei artistice a Ateneului Român. Acest juriu a întocmit un regulament, care a fost discutat şi aprobat de Comitet şi, în conformitate cu el, a examinat lucrările depuse şi a admis un număr de 437 opere de pictură şi sculptură.

(Vezi Anexa)

Expoziţia a fost deschisă dela 6 Mai până la 6 Iunie 1928. Ea a fost bine privită de public, fiind cercetată de numeroşi vizitatori, iar Ministerul Artelor, după vizita făcută de d-l Ministru Alex. Lapedatu, ne-a acordat suma de 400.000 (patru sute mii lei), pentru distribuirea de premii şi cumpărare de tablouri. Aceste premii şi cumpărări au fost făcute de juriu, distingând astfel operele cele mai merituoase.

Cu acest prilej, Comitetul Ateneului a dat şi el din fondul Exarcu suma de 100.000 (una sută mii) lei pentru premii şi s'au cumpărat un număr de 4 (patru) tablouri şi 2 (două) sculpturi. Ne simţim fericiţi că, însfârşit, starea financiară a fondului lăsat de neuitatul nostru predecesor a permis să îndeplinim unul din dezideratele testamentului său. Lucrările cumpărate se vor încorpora în colecţiunea ce poartă numele lui.

Domnilor Colegi,

Biblioteca noastră n'a putut încă să fie deschisă pentru public, din două pricini: 1. pentru că trebuia să ajungem cu lucrările de catalogare la un număr important de cărţi, ce urmează să fie puse la dispoziţia cetitorilor, 2. pentru că nu sunt încă gata sălile în cari urmează să lucreze de aici înainte personalul care pregăteşte cataloagele şi fişele.

Vă putem aduce la cunoştinţă că s'au catalogat definitiv până acum 4260 opere în 8400 volume. Inmulţind şi numărul funcţionarilor, suntem hotărâţi a deschide biblioteca imediat după vacanţa de Paşti.

Cu sălile de cinematograf n'am fost fericiţi, în privinţa persoanelor cărora le-am încredinţat conducerea, deoarece n'au corespuns aşteptărilor noastre, nici din punct

de vedere al scopului cultural urmărit de noi cu aceste săli, nici din punct de vedere al rezultatelor materiale.

Suntem acum pe cale de a da o nouă organizare, care credem că va reuşi.

Domnilor Colegi,

Activitatea noastră externă s'a manifestat prin conferinţele organizate de filialele din: Giurgiu, Fălticeni, Oradea Mare şi Săveni (Dorohoi).

Domnilor Colegi,

Conform obiceiului, vă prezintăm situaţia financiară a anului 1928 atât în ce priveşte bugetul Ateneului cât şi în ce priveşte fondul Esarcu şi Biblioteca Ateneului.

Situaţia financiară a „Ateneului Român" în 1928

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Concerte, festivaluri, etc. .	1.200.000	1.563.000
2	Expoziţii . . .	400.000	491.000
3	Locuri la conferinţele At. .	4.000	6.660
4	Subvenţia Casei Regale .	5.000	5.000
5	Vestiarul . . .	60.000	60.000
6	Cupoane dela Efecte şi Acţiuni.	30.000	*) 100.000
7	Taxa de 10% din fondul Exarcu	15.000	34.616
8	Dobânzi la depuneri în numerar	40.000	85.670
9	Venitul fondului V.Constantinescu . . .	25.000	56.910
10	Subvenţia Ministerului Instrucţiei . . .	1.000.000	**) 1.000.000
11	Venitul Succesiunii Koiciu.	10.000	1.800
12	Venituri eventuale.	15.000	199.979
		2.804.000	3.624.330

No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Personalul . .	600.000	533.210
2	Incălzitul . . .	200.000	*) 168.366
3	Intreţinerea localului. . . .	150.000	137.373
4	Intreţinerea mobilierului . .	200.000	42.020
5	Lumina şi forţa motrice . . .	1.000.000	*) 300.000
6	Cheltueli de cancelarie. .	10.000	4.327
7	Imprimate. . .	200.000	13.030
8	Telefon	5.000	5.000
9	Controlul la concerte . . .	100.000	78.460
10	Asigurarea Palatului Ateneului	35.000	28.351
11	Pensia viageră şi uzufructul dela moşia Bogdana(Lungianu şi Constantinescu) .	1.200	61.110
12	Serbări şi participări . . .	20.000	393
13	Universitatea Ateneului Român	90.000	79.500
14	Salonul Ateneului Român .	70.000	96.101
15	Imbrăcămintea servitorilor .	60.000	4.200
16	Apa	50.000	28.220
17	Neprevăzute .	50.000	46.675
18	Jetoane de prezenţă pentru membri . . .	1.000	—
		2.802.200	1.626.336

*) Incasări pe mai mulţi ani.

**) Din această subvenţie s'a plătit pentru achitarea transformărilor executate la Ateneu suma de 792.591 lei.

*) Mai e un rest de plată în anul 1929

Prin plata sumei de 792.591 lei din subvenţia Ministerului Instrucţiei de 1.000.000, s'au achitat complet lucrările de reparaţii şi transformări începute în anul 1921.

Situaţia financiară a „Bibliotecii Ateneului Român"

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate	No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Subvenţia dela Primăria Comunei Bucureşti.	50.000	50.000	1	Plata personalului	320.000	327.300
2	Subvenţia dela Prefectura de Ilfov.	30.000	30.000	2	Cumpărare de cărţi	100.000	—
3	Subvenţii dela diferite comuni şi Prefecturi .	20.000	29.920	3	Abonamente la reviste străine	70.000	—
4	Subvenţia dela Casa Şcoalelor	500.000	990.000	4	Legatul cărţilor	100.000	—
				5	Cheltueli de cancelarie . . [1]	10.000	2.828
		600.000	1.099.920			600.000	330.128

1) Cheltuelile de luminat şi încălzit sunt cuprinse în sumele acestor capitole la bugetul Ateneului.

Situaţia financiară a fondului „Esarcu"

No. curent	VENITURI	SUME Votate	SUME Realizate	No. curent	CHELTUELI	SUME Votate	SUME Realizate
1	Chirii	300.000	320.200	1	Rata Creditului Urban	14.000	6.904
2	Dividende. . .	20.000	[1]) 7.798	2	Salarii	17.000	21.000
3	Cupoane . . .	10.000	[2]) 149.218	3	Intreţinere şi reparaţii. .	10.000	13.542
				4	Asigurarea localului	4.500	3.900
				5	Lumina . . .	3 000	[1]) 1.144
				6	Combustibil .	4.000	[2]) —
				7	Impozite . . .	45.000	[3]) 10.560
				8	Premii şi cumpărări de tablouri la Salonul At. Român	100.000	74.000
				9	Neprevăzute .	5.000	—
		330.000	477.216			202.500	131.050

1) Mai e un rest de încasat în 1929.
2) Incasări pe mai mulţi ani.

1) şi 3) Mai e rest de plată în 1929.
2) Costul încălzitului intră în suma acestui capitol din bugetul Ateneului.

RAPORTUL CENSORILOR

Domnilor Membri şi Colegi,

Din verificarea registrelor de venituri şi cheltueli ale Societăţii Ateneului Român în anul 1928, se constată că sumele înscrise corespund cu scriptele şi actele justificative.

Vă rugăm, deci Domnilor Membri şi Colegi, a da descărcarea D-Voastre Comitetului pentru gestiunea anului 1928.

Censori: **TH. D. SPERANTIA**
GH. D. MIREA
C. MICULESCU

ANEXE

I

PROCESE-VERBALE

1.

PROCES-VERBAL

Şedinţa dela 2 Iunie 1928, a Adunărei Generale a Ateneului Român

Astăzi 2 Iunie 1928, ora 5 ½ p. m. subsemnaţii: *Şt. C. Ioan, Dr. Obregia, Gr. Trancu-Iaşi, Gh. Arghirescu, Mircea Djuvara, Gh. C. Dragu, Nestor Urechia, Lupu Antonescu, Dr. Poenaru Căplescu, P. Gârboviceanu, Costin Petrescu, Bogdan Ionescu, D. Munteanu-Râmnic, Ion Botez, G. D. Mirea, C. Miculescu, Aureliu Eliescu, Th. D. Speranţia, Mihail Dragomirescu, I. Fonescu, Gh. Adamescu, I. B. Bobescu*, adunându-ne în sala Ateneului, în şedinţa anuală ordinară, şi constatând că nu s'a întrunit numărul de membri conform statutelor, pentru a se ţinea şedinţa, am decis convocarea din nou a adunărei generale anuale pentru anul 1927 în ziua de 9 Iunie a. c. la aceeaşi oră, în Palatul Ateneului.

(Urmează semnăturile)

D-nii C. Nottara şi Constant Georgescu s'au scuzat.

2.

PROCES-VERBAL

Şedinţa Adunărei Generale pentru anul 1927
ţinută la 9 Iunie 1928 orele 5 ½ p. m.

Şedinţa prezidată de D-l *Dr. C. Angelescu*, Preşedintele Ateneului Român. Secretar al şedinţei D-l *G. Adamescu* Membri prezenţi D-nii: *Ştefan C. Ioan, Dr. Al. Obregia, Gr. Antipa, Nestor Urechia, Mihail Dragomirescu, N. Bălănescu, C. Miculescu, Aureliu M. Eliescu, Emil Severin, Th. D. Speranţia, Gr. Trancu-Iaşi, Munteanu-Râmnic, Liviu Rebreanu, Costin Petrescu, Dr. Mina Minovici, Radu D. Rosetti, I. Fonescu, Dr. N. Minovici, Mircea Djuvara, I. B. Bobescu, Lupu Antonescu şi G. D. Mirea. D-l C. Nottara* s'a scuzat fiind bolnav.

Se intră în ordinea de zi.

Se dă citire «*Dărei de seamă a Comitetului Ateneului Român pe anul 1927*».

D-l **Gr. Trancu-Iaşi** felicită călduros comitetul pentru munca depusă şi realizarea atât de rodnică pe tărâmul cultural mai ales a diferitelor manifestaţiuni patronate de această înaltă Instituţie de Cultură.

D-l **Dr. C. Angelescu,** Preşedintele Ateneului Român, mulţumeşte în numele comitetului pentru călduroasele cuvinte exprimate de D-l Gr. Trancu-Iaşi. D-sa arată apoi planurile noi în vederea unui alt număr de transformări interioare ce urmează să se aducă imediat Palatului Ateneului, în special amenajarea unei faţade şi a intrărei ce urmează a se face

spre strada Episcopiei. Comunică adunărei asemenea să s'a decis de comitet înfiinţarea unei Pinacotece a Ateneului, care posedă deja un număr de pânze semnate de talentaţii şi marii noştrii artişti în arta plastică, număr care se va mări prin cererea ce se va face fiecărui expozant de a dona un tablou, ales de un anume juriu, pentru această Pinacotecă. Deasemenea avem făgăduiala dela societatea «Cartea Românească» de a da şi dânsa pentru viitoarea Pinacotecă a Ateneului, din tablourile primite dela expozanţii societăţei, care expun în sala «Ileana». Ateneul Român îşi propune asemenea, pentru a da mai multă viaţă mişcărei artistice, organizarea în fiecare an a unui salon de expoziţie numit Salonul «Ateneului Român» cu operele artiştilor în viaţă şi câte una sau două expoziţii cu pânzele artiştilor mari ai Ţărei; ca: Grigorescu, Aman, Luchian, etc. astăzi decedaţi. Tot în vederea desvoltărei simţului artistic, pe tărâmul muzical de astădată, Comitetul va organiza audiţiuni muzicale pentru şcolari.

Pentru a putea înfiinţa «Pinacoteca Ateneului» va fi nevoe de una sau chiar două mari săli din Palatul Ateneului şi în special de sălile deţinute în prezent de Societatea Geografică a României, care nu voeşte să le evacueze cu toate intervenţiunile ce s'au făcut până în prezent. Cere voe adunărei generale de a fi autorizat să intervină în mod şi mai energic, pentru a se putea obţine liberarea sălilor mai sus menţionate.

D-l **Dr. Gr. Antipa**: în calitatea sa de membru al societăţei de geografie, dă explicaţiuni, arătând nevoile Societăţei geografice şi promite că va interveni şi D-sa ca să se găsească cât mai repede un mijloc de înţelegere.

D-l **Mihail Dragomirescu:** Ateneul Român s'a afirmat în ultimul timp mai ales pe tărâmul artistic, dând o direcţiune serioasă mişcărei artistice. Acelaşi lucru trebueşte făcut şi în partea ştiinţifică şi literară. In legătură cu cele mai sus expuse, D-sa prezintă şi o cerere înscris şi roagă ca în Octombrie viitor, să se convoace o Adunare Generală extraordinară, pentru a se discuta propunerile făcute de D-sa şi cuprinse în cererea dată.

Ştefan C. Ioan spune că sunt şi membri ai Ateneului Român care nu dau un sprijin efectiv, în ceeace priveşte mai ales partea culturală, a Instituţiei noastre. Faţă de aceşti domnii membri în special, crede că e nevoe să se exercite «*o dulce presiune*» pentru a fi aduşi la calea cea bună.

D-l **Liviu Rebreanu:** crede că ar fi absolut necesar ca legăturile între membri să fie mult mai strânse. S'ar putea face reuniuni, mese colegiale etc., pentruca membrii să se găsească într'o mai strânsă legătură şi o mai simpatică colegialitate.

D-l **Aureliu Eliescu:** a observat şi D-sa că sunt membri ai Ateneului Român cari nu dau nici un concurs cultural, vin însă foarte des la spectacolele şi diversele manifestaţiuni culturale ce au loc în sala de concerte a Ateneului şi ocupă lojile rezervate membrilor şi Comitetului Ateneului. In ceeace priveşte cursurile ce se fac la Universitatea Ateneului, D-sa este de părere că lecţiunile trebuesc plătite foarte bine, ca ele să poată fi la înălţime şi urmărite de un numeros public. Crede asemenea că cursurile ar trebui publicate.

N. Bălănescu: a constatat că la cursurile Universităţei Ateneului sala este plină şi publicul urmăreşte cu interes prelegerile ce se fac. Este greu să se publice cursurile în întregime, se poate însă rezerva un fond bugetar pentru publicarea rezumatelor (sylabus) ca în Belgia. In ceeace priveşte conferinţele publice ale Ateneului se observă iarăşi un progres. Cele mai multe conferinţe sunt bine studiate şi publicul le frecuentează în număr mare. Ar trebui însă să se dea mai multă publicitate acestor conferinţe. Are să exprime un singur regret şi anume că secţiunile Ateneului nu se întrunesc şi nu lucrează nimic. Roagă pe D-l Preşedinte al Ateneului Român să intervină şi să activeze lucrările secţiunilor.

D-l **Preşedinte Dr. C. Angelescu:** este şi D-sa de părere ca să se dea mai multă publicitate cursurilor şi conferinţelor care în majoritate sunt foarte studiate. S'ar putea să se publice în Buletinul Ateneului Român ce ar fi de dorit să apară cât mai neîntârziat. Este adevărat că secţiunile Ateneului nu se ocupă în deajuns şi e necesar ca Comitetele secţiunilor să ia măsuri necesare.

D-l **Ştefan C. Ioan:** până la un punct sunt vinovaţi şi Domnii profesori ai Universităţii Ateneului cum şi domnii conferenţiari fiindcă nu au dat rezumatele conferinţelor şi ale prelegerilor făcute, deşi au fost cerute de comitet.

D-l **Gh. Adamescu:** spune că este un dicton francez: «*Pour se marier il faut être deux*»: ca să publici rezumatele trebue să le ai, trebue să ţi se dea. Or, atât d-nii conferenţiari cât şi profesorii Universităţei Ateneului, de şi rugaţi în în mai multe rânduri a da rezumatele spre publicare, cu părere de rău trebue să o spunem, nu s'au executat. In privinţa ocupărei lojei Ateneului, fapt semnalat de d-l Aureliu Eliescu, sunt vinovaţi d-nii membri ai Ateneului cari trec carta de membru sau aduc în loje persoane streine de Ateneu. Eu personal încă mai de mult am propus soluţiunea ca domnii membri să plătească locul ocupat şi sumele în-

casate să se verse în beneficiul Ateneului; alții au propus o soluție mijlocie, aceea ca fiecare domn membru să vină să ceară un bilet de intrare — la cancelarie — în acea loje, în limita locurilor disponibile și numai pentru acea zi sau seară.

D-l Președinte **Dr. C. Angelescu**: este de părere că trebuește admisă o soluțiune propusă pentru ocuparea locurilor în loja Ateneului, starea actuală de lucruri ne mai putând continua. In ceeace privește publicarea cursurilor și conferințelor spune că va interveni d-sa la Casa Școalelor pentru asemenea publicațiuni și e de părere că poate ar fi nevoe de angajarea și a unui stenograf, dacă pretențiile materiale nu ar fi prea mari.

D-l **Munteanu-Râmnic**: face cunoscut adunărei generale că cu ocazia congresului Ligei Culturale, ce a avut loc acuma de puțin timp la Târgoviște, d-sa a adus congresului salutul Ateneului Român și a făcut cunoscută noua activitate a Ateneului Român sub conducerea d-lui Profesor Dr. Angelescu. D-l Nicolae Iorga, spune D-sa, a făcut asemenea aprecieri favorabile pentru Ateneul Român. D-l Munteanu-Râmnic mai adaogă că părerea d-sale ar fi pentru federalizarea tuturor societăților de cultură.

D-l Președinte **Dr. C. Angelescu:** mulțumește d-lui Munteanu-Râmnic cât și d-lui N. Iorga, pentru elogiile aduse la congresul Ligei Culturale atât Ateneului Român cât și D-sale personal. Spune că de la «Salonul Ateneului Român», din acest an s'a cumpărat dela sculptorul Dumitriu-Bârlad, bustul d-lui N. Iorga pentru a fi plasat în viitoarea Pinacotecă a Ateneului Român. In ceeace privește chestiunea federalizărei societăților de Cultură, chestiunea e pusă în discuțiune la Ministerul Instrucțiunei devenit astăzi Ministerul Culturei Naționale și unde este vorba a se înființa o secțiune a Culturei. Deci nu Ateneul Român poate lua inițiativa într'o așa de importantă chestiune, ci Ministerul Culturei, care cred că va ajunge — cum dealtfel este nevoe — la federalizarea tuturor Societăților de Cultură.

D-l **Dr. Al. Obregia:** face o propunere pentru activarea lucrărilor secțiunilor Ateneului și anume aceea de a nu se da cartă de membru decât acelor membri cari participă la lucrări.

D-l **Președinte Dr. C. Angelescu:** spune că ceeace e mai trist, e faptul că sunt membri ai Ateneului cari ponegresc Ateneul, pe lângă că nu dau un concurs efectiv intelectual.

D-l **Aureliu Eliescu:** spune că ar fi bine ca în toamnă să se țină la Ateneu, un congres al societăților culturale,

D-l **Lupu Antonescu**: spune că s'a învinuit secţiunile Ateneului de nelucrare. O singură secţiune şi anume aceea literară a lucrat câtva timp, numărul membrilor scăzând treptat, a ajuns ca şi această secţiune să semene cu celelalte, fapt ce nu e îmbucurător.

D-l **Dr. Mina Minovici**: spune că ar fi bine, pentru a nu se mai da loc la aglomeraţii în loja Ateneului, ca să se facă o circulare, prin care să se atragă atenţiunea D-lor membri, ca la diversele manifestaţiuni culturale ce au loc la Ateneu, în baza cărţilor să nu aibă acces decât membrii Ateneului cu soţiile.

Se dă apoi citire raportului d-lor censori ai Ateneului şi adunarea generală aprobându-l dă descărcare Comitetului de gestiunea sa pe anul 1927.

Se dă citire budgetului Ateneului Român pe anul 1928 care se aprobă cu oarecare sporuri la personal în limitele posibilităţii, sporuri ce se vor acorda de comitet.

Se citeşte apoi budgetul fondului Esarcu pe anul 1928, care se aprobă şi se dă în urmă citire budgetului Bibliotecei care se votează aşa cum a fost întocmit pe anul 1928.

Se aduce apoi la cunoştinţă adunărei generale că secţiunea Artistică a Ateneului prin procesul-verbal dela 7 Iunie 1928 a ales membru în unul din locurile vacante dela această secţiune pe D-l Th. Alessianu, Administrator al Casei Şcoalelor şi Culturii Poporului, ca un omagiu adus pentru viul interes şi sprijinul eficace ce în mod constant arată Instituţiunei Ateneului, în afară de activitatea intensă ce desfăşoară în calitate de Administrator al Casei Şcoalelor pe tărâmul cultural şi artistic al Neamului.

Adunarea generală, cu unanimitatea voturilor membrilor prezenţi, ratifică alegerea secţiunei artistice în persoana d-lui Th. Alessianu şi îl declară, în conformitate cu dispoziţiunile art. 8 din statute, membru al Ateneului Român.

D-l Aureliu M. Eliescu ia cuvântul şi aduce mulţumiri d-lui Preşedinte al Ateneului şi d-lor membri ai comitetului, pentru interesul şi activitatea ce o depun în conducerea acestei înalte Instituţiuni de cultură.

(Urmează semnăturile)

ANEXE

II

DISCURSURI

DISCURSUL D-lui GH. ADAMESCU

la sărbătorirea d-lui I. A Brătescu-Voinești

Doamnelor și Domnilor,

Ateneul Român se simte fericit că a avut prilejul să puie la dispoziția inițiatorilor sala de festivități pentru sărbătorirea lui Brătescu-Voinești; iar comitetul mi-a încredințat mie onoarea de a spune cuvântul său de omagiu pentru marele scriitor care este și membru al Societății noastre încă din anul 1911. Deși n'a ținut conferințe, noi am dorit să-l avem în mijlocul nostru pentru meritele-i generalmente recunoscute și pentru prietenia ce ne a arătat-o în anumite împrejurări.

Dealtfel nu ne putem supăra pentru faptul că n'a urcat treptele acestei tribune (decât numai când era aci sala de ședințe a Camerei spre a anunța solemn venirea Regelui), fiindcă retorica niciodată nu i-a fost plăcută, deși povestește cu un talent fermecător, deși viața l-a silit să treacă prin cariere în cari se cere să vorbești: advocatura, politica. Nu l-a ademenit nici gravitatea procurorului care trebue să acuze, nici abilitatea advocatului care trebue să apere, nici grandilocvența parlamentarului, nici sonoritatea oratorului de întruniri publice.

Deși trăește în «lumea celor ce *mult* cuvântă», Brătescu Voinești pare a da o nouă formă cunoscutului dicton al iscusinței politice: după el, «cuvântul a fost dat omului... ca să scrie».

Şi, în adevăr, prin *scrisul* lui şi-a dobândit atâţi admiratori în toată ţara şi suntem convinşi că traducerile din operele lui ce s'au publicat în câteva limbi streine vor contribui la răspândirea scrierilor noastre cari vor arăta că nota specific românească îşi cucereşte un loc în literatura universală.

Va fi şi firesc, fiindcă el a ştiut să unească ceea ce e general omenesc cu ceea ce este particular al societăţii noastre într'o anumită epocă şi într'o anumită categorie socială. El a ştiut să exprime cu simplitate patimi şi porniri sufleteşti, preocupări de înalte idealuri, aspecte glumeţe ale vieţii; el a privit toate aceste frământări cu inimă bună, cu duioşie cu o lacrimă de iertare în colţul ochilor; el n'a urmărit nici să producă revoltaţi, dar nici să facă din resemnare o credinţă de viaţă; el a înfăţişat pe deoparte sforţările de adaptare ale indivizilor la mediu şi pe de altă turburările şi dezechilibrul cari se produc în vremuri de prefaceri sociale adânci.

Dar mai presus de toate, mai presus chiar de talentul lui de povestitor — cred eu că el a cucerit publicul prin altă însuşire a scrisului şi a sufletului său: este concepţia pe care a avut-o şi o are despre menirea artei sale:

«Omul nu e numai o fiinţă menită a trăi ca şi celelalte vieţuitoare; omul nu este numai fiinţa care cu şiretenie sau brutalitate îşi cucereşte un loc la banchetul vieţii; omul este o fiinţă care, cu scânteia de dumnezeire ce i s'a dat, caută să pătrunză besna de îndoeli şi de taine care o împresoară. Omul a creat ştiinţa şi câte vieţi nu s'au jertfit pe altarul ei!.. Omul a creat arta... iar arta aduce omului lepădarea de sine, desrobirea minţii de cele prea pământeşti».

Şi astfel fiind, o literatură ca a lui este un reconfortant sufletesc. Tinerii cari îl vor lua de pildă nu vor coborî nici odată arta la toate înjosirile şi urîciunile vieţii, n'o vor coborî la toată râvna după sensaţional şi la toată alergarea după o noutate menită să sclipească un moment dar fără o strălucire care poate să rămâie; nu, ei se vor sili să se înalţe *ei* până la artă, căci în sufletul adevăratului artist, fără să-şi dea chiar seama, este o călăuză pentru o misiune înălţătoare...

Dar, d-lor, iată-mă alunecat în consideraţii generale, cari mă tem că m'ar duce prea departe.

Scopul meu era să aduc aci pentru sărbătoritul de azi omagiile colegilor săi din Ateneul Român şi mai era încă unul... de natură personală.

Ca bibliograf, vreau să fixez o dată în privinţa publicaţiilor lui.

In genere se socoteşte că Brătescu-Voineşti a început

să publice în «Convorbiri Literare» în 1890. Fireşte, prin poeziile şi mai ales prin nuvelele publicate acolo, a început a se face cunoscut; dar prima lui scriere apărută în public este o schiţă «Dolores», tipărită în ziarul «România» de la 28 Martie 1887, adică sunt de atunci 40 de ani. Această schiţă am dus-o eu la redacţie, fiind reporter al ziarului.

Dar nu numai ca bibliograf vreau să vorbesc aci, mai am şi altă calitate.

Iubite prietene,

Eram pe atunci amândoi şcolari, petrecusem câţiva ani pe băncile liceului şi internatului Sf. Sava.

Incercările noastre copilăreşti îmi revin în minte: o revistă umoristică, ale căreia ilustraţii le făceai tu, o reproduceam cu poligraful, cum se zicea în vremea aceea; — alta serioasă, — tipărită, scrisă cu toată gravitatea pe care încerci să ţi-o iei la vârsta de 17—18 ani... Acestea, alături de munca şcolărească, de interpretarea lui Virgiliu şi Horaţiu, care ne pasiona, alături de rezolvarea problemelor de trigonometrie, pe cari nu prea le rezolvam... Toate glumele, toate bucuriile, toate necazurile traiului nostru... caracteristice mai ales şcolarilor depărtaţi de familie, toate îmi revin în minte în aceste momente.

Şi dacă, adineauri, am ţinut să stabilesc că ai 40 de ani de publicistică, am făcut pentru a stabili că sunt peste patruzeci de ani de legături prieteneşti cari îmi dau dreptul — pe care puţini îl pot avea — de a-ţi face cele mai calde urări şi de a mă bucura mai mult decât alţii de bucuria ta de azi şi de strălucirea pe care meritul tău ţi-a asigurat-o.

Să trăeşti!

ANEXE

III

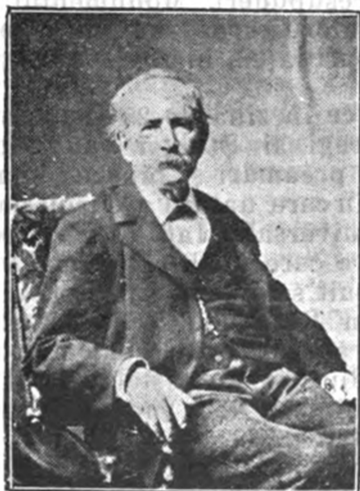
CONFERINȚE

A. URMAREA SERIEI a 56-a: 1927—1928.

1.

Marcelin Berthelot.

Conferința D-lui Emil Severin, ținută în seara de 8 Ianuarie 1928.

Doamnelor și Domnilor,

La 25 Octombrie trecut s'a sărbătorit la Paris centenarul naşterei lui Marcelin Berthelot, cel mai mare om de Știință pe care l-a avut omenirea.

Cu 25 de ani înainte se sărbătorise, tot la Paris 50 de ani de activitate științifică, cu care ocazie reprezentanții lumei civilizate au venit să încoroneze opera lui Berthelot.

Dar manifestaţia din Octombrie trecut a avut o însemnătate deosebită şi o importanţă incomparabilă.

Acum 26 de ani Berthelot urmărea încă cercetările sale ştiinţifice, acoperindu-le cu prestigiul autorităţei sale şi s'ar fi putut aştepta oricine ca după dispariţia omului, timpul să micşoreze strălucirea operei. S'ar fi aşteptat ori cine ca timpul să topească importanţa originală a doctrinelor sale în marea sforţare colectivă, graţie căreia, generaţie după generaţie, s'a clădit ştiinţa.

Judecata oamenilor, chiar în chestiunile cele mai grave, este supusă influenţelor actualităţei.

Când o puternică personalitate dispare, se produc adeseori reacţiuni de desrobire în potriva dominaţiunei intelectuale, pe care o exercită superioritatea celui dispărut. După ani de zile s'ar fi putut ca din toată opera lui Berthelot să nu rămâe decât un nume încărcat de glorie dar lipsit de personalitate, sterp de orice urmări.

Centenarul lui Berthelot a fost o desminţire categorică a acestei presupuneri. Monumentul ridicat de către el însuşi pentru glorificarea geniului omenesc, apare abia astăzi, după dispariţia sa, în toată măreţia lui incomparabilă.

Iată pentru ce în ziua de 25 Octombrie 1927, un adevărat cortej de regi ai Ştiinţei s'au adunat în capitala Franţei pentru a preamări şi binecuvânta ziua de 25 Octombrie 1927, zi în care natura a dăruit omenirei un geniu de o strălucire universală. Iată pentru ce în acea zi 60 de naţiuni, printre care unele până mai eri în duşmănie cu Franţa, au venit să înscrie cu litere de aur, ziua naşterei lui Marcelin Berthelot, în cartea sfinţilor Ştiinţei.

Vedeţi, Onorată Adunare, cum numele lui Marcelin Berthelot a eşit din cadrul aristocratic al Ştiinţei pure, a devenit mondial şi este, deci, indispensabil ca marele public să ştie ce-i datoreşte acestui chimist, care alături de Pasteur, a ridicat demnitatea omenească la culmi neatinse încă până la ei.

Doamnelor şi Domnilor,

Dacă pentru unii savanţi geniali — şi, din fericire, sunt mulţi — prezintarea operei lor în public, pretinde o anumită dibăcie pentru a furişa în spiritele ascultătorilor teoriile celor pomeniţi, în cazul de faţă, sarcina noastră este foarte uşoară: Ceeace a făcut Marcelin Berthelot se poate rezuma în trei vorbe: «*Chimia organică modernă*»,

Cu alte cuvinte, el a făcut întreaga industrie chimică organică, căreia i-a dat directive şi indicat material de lucru pentru secole de acum înainte. Dar dacă ar fi numai atât. Cu ocazia sărbătorirei a 50 de ani de activitate Ştiinţifică, marele învăţat german Newst, însărcinat să facă o disertaţie asupra operei lui Berthelot, spunea: «Ar fi prea «lung să se enumere, numai, cele mai celebre dintre lucră- «rile sale, atât a fost de întinsă activitatea acestui om, «pe care eu îl consider ca cel mai mare savant al tuturor timpurilor».

Peste 1200 de memorii din 1850—1907 (peste 30 de volume publicate), aşezământ de *Ciclop*, pe care se construesc şi se vor construi multă vreme, monumente uimitoare.

Ce n'a fost Marcelin Berthelot? Chimist, fizician, matematician, filosof, om de litere; iar pe de-asupra o inteligenţă neegalată încă şi completată cu o memorie proverbială. Iată omul care nu se obosea nici odată; avea timpul să citească tot şi să nu uite nimic.

Nu voi avea pretenţia sà fac altceva decât să enumăr principalele sale lucrări care au contribuit în cel mai înalt grad la binele omenirei; dar voi insista în special asupra vieţei omului, din care se desprinde caracterul filosofic indispensabil pentru a ajunge la concluzii, a căror realizare ar fi fost imposibilă unui chimist, ori cât de genial ar fi el.

Pièrre - Eugen - Marcelin Berthelot s'a născut la 25 Octombrie 1827 chiar în inima Parisului, în Piaţa Grevei, unde astăzi este Hotel de Ville. Mama sa Ernestine-Sophie Picard, parisiană şi ea, de familie bogată, iar tatăl său Jaques - Martin Berthelot, era medic iscusit.

Renan, care l-a cunoscut, spunea despre el că era primul republican pe care-l văzuse în felul său, şi, în acelaşi timp, un om .admirabil prin mila şi devotamentul lui.

El a făcut cariera fiului său, îngăduindu-i ca până la vârsta de 30 de ani, să facă Ştiinţă, fără să câştige bani.

Tatăl său dădea consultaţii şi îngrijiri gratuite celor săraci, şi muri sărac.

Liceul l-a făcut Marcelin Berthelot la Henri IV, unde imediat a atras atenţia nu numai a profesorilor, dar şi a colegilor.

In 1846, la vârsta de 19 ani, a luat marele premiu de onoare de filosofie, la concursul general de filosofie pentru Franţa întreagă. Aceasta este cea mai înaltă distincţie Universitară ce se dă astăzi în Franţa.

Din această înaltă cultură clasică, a păstrat toată viaţa o dragoste adâncă pentru literatura veche: citea, ca în limba lui, greceşte, latineşte; iar din Platon, Lucreţiu şi Tacit ştia pe derost capitole întregi.

Cu ocazia serbărei de 50 de ani de activitate, fostul său coleg de clasă Fouqué, preşedintele Academiei de Ştiinţi, a spus:

«Lumea Ştiinţifică v'a clasificat între cele mai mari «ilustraţii ale ei. Fiecare admiră în D-stră puterea de lucru, «spiritul de descoperire, logica ideilor, nemărginitul me-«moriei, abilitatea experimentală şi aptitudinea de a trece «dela o serie de cercetări la alta, fără legătură aparentă.

«Toate aceste calităţi eminente, reunite la un singur «om, îi asigură o superioritate fără pereche, pe care eu «nu îndrăsnesc să o calific.

«Dar ceeace lumea nu ştie, este că toate aceste daruri «le aveaţi în germene, când nu eraţi decât un simplu «şcolar».

Berthelot ne apare, deci, din prima zi, aşa cum a trebuit să fie: în stăpânirea principiilor şi a metodelor, nemai având nimic de dobândit, nici în erudiţie nici în puterea intelectuală. El nu avea nevoe decât să trăiască. Şi a produs aşa de mult, fiindcă a trăit 80 de ani.

Către sfârşitul liceului, Berthelot face cunoştinţă cu Renan, cu 4 ani mai mare decât el. Din această întâlnire se născu o prietenie care a durat până la moarte şi din care au isvorît influenţe reciproce, influenţe ce avură răsunet asupra ambilor savanţi.

După terminarea studiilor liceale, tânărul Berthelot ezită în alegerea unei cariere. Tot una de dotat pentru Litere ca şi pentru Ştiinţe, avea dreptul să aştepte acelaşi succes în *istorie, literatură* sau *filosofie*. Urmând, poate, inclinaţiunei tatălui său, a preferat ştiinţele, unde s'a format — am putea zice — prin munca sa personală. Nu a trecut nici prin şcoala normală superioară, nici prin şcoala politechnică. Căci, după cum zicea el despre el însuşi şi despre Renan: «Ne am hotărât amândoi să nu intrăm în nici una din aceste şcoli strălucite, atât de scumpe tineretului francez. Şcoli, cari, dată fiind superioritatea noastră, ne-ar fi deschis uşile cu multă uşurinţă.

«Noi eram însufleţiţi de un sentiment de independenţă personală şi de o voinţă căreia i-am rămas credincioşi chiar când au venit să ne găsească onorurile şi funcţiunile oficiale».

La 4 Noembrie 1848 începu medicina, trecând examenele a 8 trimestre, dar, urmând în acelaşi timp şi la

Facultatea de Ştiinţe, trece licenţa într'un an la 26 Iulie 1849 cu menţiune strălucită. La vârsta de 20 de ani, o nervositate şi o nelinişte prevestitoare îl împinge către Laboratorul lui Pelouse, unde se adunau savanţii vremei: Cahours, Laurent, Gerhard, Louis Menard şi chiar Claude Bernard. Acesta era mediul în care a debutat Berthelot. Imediat a fost numit preparator cu ridicola sumă de 600 fr. pe an, iar în 1850, adică după un an, a publicat prima sa lucrare: Asupra unui procedeu simplu şi fără primejdie pentru a lichefia gazurile şi în special anhidrida carbonică.

Lucrarea aceasta la vârsta de 21 de ani, a surprins pe oamenii de Ştiinţă din jurul său.

In 1851 ese dela Polonea şi trece ca preparator la Balard, la Collège de France. Nouă ani a stat aici, cu ridicola leafă de 800 fr. pe an.

Balard îşi desface catedra sa, dând chimia organică lui Berthelot, cu această ocazie Berthelot începe a-şi organiza laboratorul de chimie organică, aicea, unde a fost leagănul Chimiei organice şi a Termochimiei.

In 1854, la vârsta de 27 de ani, Berthelot trece doctoratul în Ştiinţe fizice cu teza: *sinteza grăsimilor*. Una din cele mai importante lucrări a lui şi care a jucat un rol esenţial în concepţia filosofică asupra vieţei.

La 29 Noembrie 1858, Berthelot, care urmase facultatea de farmacie, a fost admis farmacist de clasa I-a, titlu graţie căruia a intrat aici ca profesor titular de chimie organică.

Aici, la facultatea de farmacie, a început primele lucrări asupra sintezei, lucrări care au fost continuate şi desăvârşite la Collège de France.

Tot la această epocă a întâlnit în Salonul lui Joseph Bertrand pe viitoarea D-nă Berthelot.

Casa lui Bertrand, spune el în discursul de recepţie la Academia Franceză, devenise un centru select pentru ambele sexe. Aici veneau familiile savanţilor iluştri cum erau Boussingault şi Breguet, precum şi tinerii profesori, care începeau să se distingă. M-me Sophie Niaudet, nepoata marelui Breguet atrăsese uneori atenţia lui Berthelot, dar mama acestuia catolică-practicantă, avea obiecţiuni asupra familiei D-nei Niaudet, care era protestantă.

Iată ce scrie în 1861 Berthelot lui Renan:

«Sunt în acest moment într'o situaţie morală foarte «penibilă şi aş avea multă nevoe de afecţiunea D-stră şi «a familiei D-stră. De aproape un an sunt condamnat la «acel chin straniu, care constă în a vedea energia mea

«neutralizată prin voinţe sau sentimente pe care nici nu «le pot îndepărta, nici jigni. Şi dacă nu pot îndruma împrejurările vieţei mele, după voia mea, nici nu le pot «lăsa la voia întâmplărei. Aceasta este tot ce vă pot spune «într'o scrisoare. Dacă nu pot eşi dintr'o astfel de situaţie, «viaţa mea va sfârşi prin a se uza, consumându-se de «la sine».

Totuşi căsătoria a avut loc în 1861, cu care prilej îi scrie lui Renan, la Palestina, următoarea scrisoare la 3 Mai 1861:

«Doresc cu atât mai mult să vă ştiu sănătos, cu cât «am o noutate bună să vă anunţ. Mă însor peste 8 zile, «nu v'am spus-o mai curând, fiindcă la această distanţă, «orice confidenţă de acest fel este cu neputinţă.

«Mă însor cu nepoata D-lui Bréguet; caracterul şi «persoana îmi convin din toate punctele de vedere, veţi «vedea-o, căci vorbim adeseori de D-stră.»

Domnişoara Sophie Niaudet, pe lângă că era de o distincţie rară, dar era una din frumuseţile timpului său Fraţii Goncourt, care au cunoscut-o, o descriu astfel:

«O frumuseţă stranie, pe care nu o mai poţi uita; «o frumuseţă inteligentă, profundă, magnetică; o frumu«seţă de suflet şi de gândire, asemănătoare cu acele crea«turi din lumea basmelor lui Edgar Poe.

«Părul în formă de diademă, pare un nimb, o frunte «liniştită şi bombată, ochi mari plini de lumină, umbriţi «de cercuri negre, o voce de efeb şi amabilitatea unei «fiinţe superioare».

Dar D-na Berthelot avea pe lângă inteligenţa ei superioară, însuşiri rare, pentru o femee atât de tânără, atât de frumoasă şi aparţinând unei societăţi în care calităţile ei excepţionale îi rezervau adevărate triumfuri sociale Tânăra femee, numai în vârstă de 19 ani, a înţeles pe omul de geniu, de care îşi legase viaţa. Renunţă la lume, la ocupaţiile ei preferate, în special la pictură, unde profesorul ei Hypolit Flandrin, îi prezicea un viitor strălucit.

Se asociă complet şi total la lucrările şi la visurile soţului ei. El găsea veşnic lângă ea liniştea morală de care are nevoe, nu numai un geniu vibrant, dar ori ce om de Ştiinţă, veşnic în lupta cu întunericul. Afecţiunea ei înţeleaptă, liniştea mereu sufletul său îngrijorat.

Din căsătoria lor eşiră 6 copii; 4 fii cari şi-au făcut cu toţii un nume ilustru în politică, în ştiinţă, în diplomaţie şi în filosofie şi două fiice, care se măritară cu profesori Universitari de mare valoare.

In 1862 Berthelot publică *Chimia sa organică fon-*

dată pe sinteză, în care expunea rezultatele cercetărilor sale experimentale asupra sintezei, precum şi urmările ei filosofice. Această lucrare avu un răsunet mare, nu numai pentru specialişti, dar chiar în public. In 1865, cursul său complimentar de Chimie organică dela Collège de France, a fost transformat în *catedră magistrală*, pe care o ocupă

până la moarte, refuzând să o părăsească pentru situaţii mai strălucite sau mai lucrative în cari s'ar fi simţit, însă, mai puţin liber.

Toate lucrările sale sunt monumentale şi se pot împărţi în patru grupe: *Sinteza chimică*, *Termochimia*, *Chimia agricolă* şi *Istoria chimiei*.

Eu nu mă voi ocupa decât de Sinteza Chimică, a cărei importanţă înseamnă o epocă hotărâtoare în civilizaţia omenirei.

Sinteza Chimică.

La epoca la care Berthelot trecea doctoratul său asupra grăsimelor, ipoteza atomilor enunţată altădată de către filosofii greci, reîntinerea într'o doctrină, care, în ciuda

unor rezistenţe îndârjite, luă în stăpânire Chimia modernă. Totuşi, o rătăcire stranie ţinea în loc mersul înainte a Ştiinţei.

Se credea că compoziţia materiilor organice se deosebeşte în mod esenţial de aceea a corpilor bruţi. Dacă Ştiinţa putea desface şi reface corpii bruţi, cum sunt mineralele; substanţele făcute din plante şi animale, cum sunt parfumurile, zaharul, grăsimile, albuminoidele; se puteau analiza, nu însă şi reconstitui.

Acesta este monopolul unei puteri misterioase, ca un fel de entitate mitologică, numită *Vis vitalis*, *forţă vie*.

Doamnelor şi Domnilor,

In lumea neînsufleţită sau neorganică, în pietre, nisip minereuri se numără până la 100 de corpi simpli, elemente nereductibile. Din aceşti 100 de corpi simpli se găsesc în natură aproape 25.000 de corpi compuşi. Substanţele organice în schimb, adică acele ce se găsesc în organele plantelor şi ale animalelor, deşi sunt în aparenţă mult mai variate, sunt veşnic compuse din aceleaşi 4 elemente, patru corpi simpli: trei gazuri dintre cele mai răspândite din natură şi care constituesc aerul şi apa: O. H. N. şi un corp solid C. elementul principal din orice combustibil.

Se pune întrebarea: cum se poate ca lumea neînsufleţită să fie alcătuită din 100 de elemente, cu care o putem reconstitui în laborator, iar lumea însufleţită numai din patru, la care se mai adaugă uneori fosfor, sulf, etc. Nu cumva sunt două procedee ale naturei: unul pentru pietre şi altul pentru vietăţi?

Incercările tuturor chimiştilor nu au ajuns la nici un rezultat. Corpii din organele plantelor şi ale animalelor se lăsau analizate, dar refuzau să ia naştere în laborator.

S'a statornicit atunci dogma că deosebirea între chimia organică şi cea neorganică este că cea din urmă intră între atribuţiile omului, pe când cea dintâi este apanajul naturei. Deja Lavoisier definise chimia: Ştiinţa care are de scop de a divide şi a subdivide încă. Iar Buffon considera fiinţele vii formate din materii organice distincte de cele minerale. Există, zicea el, o materie organică însufleţită, răspândită în toate substanţele animale şi vegetale. Deşi analiza găseşte aici aceleaşi elemente, hidrogen, oxigen, cărbune, azot ca şi în lumea minerală; totuşi construirea unei asemenea materii, trece de puterile omului,

Gerhard în 1844 spunea că chimistul procedează tocmai pe dos ca natura: El operează prin analiză, natura singură prin sinteză.

Iar Berzelius (1849) spune: Altele sunt legile la care se supun elementele în lumea neînsufleţită, altele în cea organică.

Dacă s'ar reuşi să se găsească cauza acestor deosebiri, s'ar găsi cheia teoriei chimiei organice; dar această teorie este atât de ascunsă, încât nu avem nici o speranţă de a o descoperi. Şi chiar când un chimist ar reuşi să reproducă un corp din natură, această imitaţie slabă nu va putea avea pretenţia să concureze natura. Cu toate acestea Wöhler, din 1828, reuşise să facă *ureia*, substanţa tipică de secreţiune animală, din cianatul de amoniu, corp eminamente mineral.

In 1845 Kohlke din Leipzig, făcu sinteza acidul acetic, dar aceste încercări izolate aruncau o licărire slabă asupra Ştiinţei de laborator, licărire pe care savanţii timpului nu au ştiut nici să o întreţie nici să o cultive. Chimiştii epocei preferară să excludă dintre compuşii organici ureia şi acidul acetic care s'au lăsat reproduse prin sinteză, de cât să admită că s'a înfrânt principiul *Vis vitalis*.

Astfel era Chimia organică, Doamnelor şi Domnilor, în 1860, când apare acea culme luminoasă sub puterea geniului lui Marcelin Berthelot, care, numai în vârstă de 33 de ani, aruncă o sfidare naturei. Aruncă o punte veşnică între chimia organică şi neorganică.

Luând cărbunele, acest element hursuz şi recalcitrant îl combină cu hidrogenul, cel mai uşuratic corp din natură.

Filosofia lui Berthelot.

Doamnelor şi Domnilor,

Pentru a urmări firul conductor care l-a adus la construirea chimiei organice, trebue să avem în vedere — după cum spunea Berthelot el însuşi, când a scris viaţa lui Lavoisier — *persoana şi mediul în care a trăit*. Am văzut că Berthelot şi-a făcut copilăria în sgomotul tunului şi în mijlocul baricadelor dela începutul domniei lui Ludovic Filip. Casa părintească din «Piaţa Grevei» fusese transformată în ambulanţă sanitară, unde D-rul Berthelot îngrijea atât pe garzii naţionali, cât şi pe răsculaţi. Micul

Marcelin, întovărăşea pe tatăl său la vizitele pe care acesta le făcea la holerici, iar la moartea tatălui, a acestui medic vestit şi sărac, tânărul Berthelot în vârstă de 30 de ani, nu a rămas cu altă moştenire, decât înaltele lecţiuni de *devotament* şi *solidaritate*.

După studii strălucite în liceu, ia marele premiu de filosofie, la concursul general de filosofie pentru Franţa întreagă.

Această înaltă cultură clasică, a avut o influenţă profundă asupra operei ştiinţifice a lui Berthelot.

Prietenia cu Renan şi pasiunea comună pentru adevăr, i-au făcut să-şi topeassă împreună idealul şi sforţările lor. Berthelot îl învăţa pe Renan Ştiinţa şi anume sisteme filosofice, iar Renan îl învăţa exegesa şi limba ebraică, care i-a servit aşa de mult la clădirea istoriei chimiei.

Şi ce prietenie a fost între aceşti doi oameni! A fost desigur de o specie rară ca şi oamenii ei înşişi.

Renan, descriind-o, zice: Niciodată între noi nu a fost o distindere morală, nici o banalitate, nimic personal. Eram ca doi preoţi îmbrăcaţi în veşminte, cari merg la braţ, haina sacerdotală le dă dreptul să vorbească de lucrurile cele mai înalte, dar nu le îngădue nici să fumeze o ţigară.

In decurs de 40 de ani, nu am fost nici o singură dată nici familiari, nici banali. Ne-am topit sufletele împreună, dar am fi roşit să ne cerem unul altuia un serviciu sau un sfat.

Principiul călăuzitor în viaţa acestor doi prieteni a fost tras de către Berthelot. Cuvântul lui Vespasian: *laboremus* şi voinţa neînfrântă de a muri în picioare, muncind pentru adevăr.

In toată opera lui Berthelot se reflectă o lumină curată a vieţei lui, iară firul conductor este ideia lui nestrămutată în «*unitatea legilor naturei*».

D. Painlevé a demonstrat că la Berthelot, încă dela vârsta de 20 de ani, filosoful a inspirat şi condus chimistul.

Toate forţele naturei O. A. au o origină comună: energia solară: lumina, căldura, electricitatea, magnetismul, sunt forme ale acestei energii. Deci, îşi zicea Berthelot: dacă aceleaşi forme de energie, formează la suprafaţa pământului atât domeniul neînsufleţit, cât şi pe cel însufleţit, urmează că atât unul cât şi altul sunt guvernate de aceleaşi legi.

Proclamând — zice Berthelot — neputinţa noastră, absolută în producerea materiilor organice, se confundă

două lucruri: formarea substanţelor chimice, a căror împreunare constitue fiinţele organizate şi formarea organelor înseşi.

Berthelot a exprimat adeseori, în articolele de revistă, în discursuri, în lucrări didactice concepţiile sale asupra ştiinţei, asupra filosofiei şi moralei. Prin tendinţele sale filosofice, se apropie până la un punct de pozitivism mai puţin dogmatic, mai puţin îngust decât a lui Auguste Comte; un pozitivism care reclamă pentru gândire dreptul la *curiozitatea integrală*. El consideră ca o rătăcire orice încercare de a fixa ştiinţei graniţe de netrecut.

Niciodată un chimist nu va putea pretinde să facă în laborator o frunză, un fruct sau un muschi. Dar dacă chimia nu poate face organele vii, ea poate face substanţele fabricate de aceste organe; fiindcă natura nu are două procedee, două feluri deosebite de a proceda: unul pentru natura neînsufleţită şi altul pentru cea însufleţită.

Sinteza chimică este un câmp vast şi frumos, pe care chimia organică trebue să şi-l revendice în întregime. Şi atunci, dacă analiza ne spune că în zahar, în grăsime, petrol, parfumuri, răşini, camforă şi altele, nu se găsesc decât C. H. O. N., voi lua — zice Berthelot -- aceste elemente şi voi căuta mijlocul ca să le silesc să se combine pentru a da zahar, grăsime, petrol, parfumuri, etc.

Şi ca urmare a acestor judecăţi: cărbunele, baza chimiei organice, corp atât de recalcitrant, devine în mâinele lui Berthelot de o mlădiere incomparabilă.

Intr'un aparat construit anume de către el, pentru acest scop, aparat numit «oul electric», între doi electrozi de cărbune, face să treacă un curent de hidrogen, iar după trecerea arcului electric, ese din aparat acetilenul. In aceeaşi zi îl condensează în benzen,care apoi tratat cu hidrogen este transformat în petrol, alcol etilic, acid acetic, formic. In fine, în mai puţin de 5 ani, face, plecând din cărbune şi hidrogen, jumătate din chimia organică.

Sinteza acetilenului aşa de simplă şi de neaşteptată prin roadele ei, a fost de o fertilitate uimitoare. Toţi marii chimişti ai epocei pun în practică principiile lui Berthelot.

Rând pe rând principiile cele mai variate vin să-şi realizeze sinteza lor în această epopee triumfală.

Acidul tartric cu Perkin în 1862.

Alizarina cu Graebe şi Lieberman în 1869.

Indigoul lui Von Bayer tot în 1869.

Vanilina lui Tieman şi Laire în 1875.

Conicina lui Ladenbourg în 1886.

Glucosa şi levulosa lui E. Fischer în 1890.

Cafeina şi teobromina tot a lui E. Fischer în 1897.
Atropina lui Wilstaeter în 1902.
Nicotina lui Pictet în 1904.

In fine substanţele albuminoide, aşa de bine studiate de Schuzenberger, au fost în parte reproduse sau imitate de E. Fischer în 1914.

Rezultatele practice au urmat de aproape acest minunat avânt. Sub impulsia lor a fost creată formidabila industrie a coloranţilor organici şi a medicamentelor sintetice, cari au contribuit aşa de mult la înflorirea Germaniei înainte de răsboi.

Unde ar fi astăzi fabricarea coloranţilor, a alcoloizilor terapeutici, a parfumurilor sintetice, dacă câţiva pionieri îndrăzneţi, având încredere în puterea sintezei, nu ar fi pus în practică principiul preconizat de Berthelot: *Unitatea forţelor naturei.*

Drumul diriguitor, care l-a adus aici, nu numai că nu-şi are începutul în trecutul ştiinţei, nu numai că nu stă în legătură cu nimic din trecut, dar pare — după cum am mai spus — o sfidare adusă naturei.

Este o inspiraţie supraomenească, care nu are de egal decât inspiraţia lui Pasteur, când a descoperit microorganismele.

Doamnelor şi Domnilor, a face grăsime din glicerină şi acizi graşi, cum am văzut că a făcut în teza de doctorat, este o lucrare genială, dar în limitele posibilităţei vremilor. A smuls secretul naturei în fabricarea grăsimilor, dar nu trebue să uităm că plecă din acizi graşi, fabricaţi tot de către natură. El obliga numai aceste produse să se compue în laborator ca în plante şi animale.

A face alcol etilic din etilen şi apă în prezenţa acidului sulfuric, era iarăşi, un lucru considerabil, dar etilenul pe atunci se prepara din alcol, corp produs prin fermentare. El nu făcea decât să oblige aceste substanţe să se combine pentru a da alcool. A face, chiar, acidul formic din oxid de cărbune şi apă sub influenţa căldurei, este, fără îndoială un lucru considerabil, dar care nu ese din cadrul posibilităţilor prevăzute. Dar a lua — cu ideea preconcepută — cărbunele şi hidrogenul şi a-i supune la puterea arcului electric, cu viziunea precisă că din aparat, din aşa zisul «oul electric» va eşi *acetilen*, corpul de bază a chimiei organice, din care tot Berthelot apoi a construit chimia organică — aceasta ese din cadrul posibilităţilor prevăzute.

Dacă se străbate drumul imens pe care l-a distţălinat Berthelot şi l-a valorificat, rămânem uimiţi de uşurinţa cu care putem percurge aceste drumuri drepte şi largi,

cari se urmăresc şi se prelungesc. Nici cotitură, nici căi piezişe. Bulevarde deschise şi parcurse cu pas de uriaş. Se trece dintr'un ţinut într'altul fără a perde urma maestrului şi în fiecare din exemplele sale anterioare se găsesc germenii experienţei viitoare.

«In urmărirea marilor întreprinderi—zicea Berthelot omul are nevoe să fie însufleţit de nădejdi supraomeneşti».

Cristofor Columb vroia să descopere paradisul pământesc, atunci când călătorea spre America: tot astfel în chimie: urmărirea petrei filosofale a condus la trecutul chimiei neorganice, iar căutarea elixirului vieţei a dat naştere chimiei organice.

Opera lui Berthelot a stabilit că fiinţele vii pot fi considerate ca nişte laboratoare în care principiile materiale se transformă fără încetare după aceleaşi legi unice, cari cârmuesc materia.

Am văzut că din cărbune de hidrogen, Berthelot a făcut acetilen, pe care condensându-l l-a transformat în benzină, iar hidrogenându-l l-a transformat în etilen. Pe acesta, cu apă l-a prefăcut în alcool etilic, răpind astfel naturei secretul fermentărei alcolice. Alcolul în prezenţa aerului este transformat în oţet, lămurind în acest chip şi secretul fermentărei acetice.

Nu a creat viaţa, dar fără viaţă a creat ceace se credea că numai viaţa poate săvârşi. A mers astfel din etapă în etapă până la marginile vieţei.

Sinteza lui Berthelot procură în fiecare zi industriei compuşi noi pe care natura nu-i are încă. Chimia organică, zicea Berthelot, îşi creiază obiectul ei.

Sinteza procură medicinei medicamente, industriei coloranţi intrebuinţând resturile rău mirositoare la facerea lor şi a parfumurilor de violete de stânjină, scandalizând natura, după cum zicea Renan, căruia el îi răspundea: că o înfrumuseţează, deoarece scoate din neant corpi cari fără el nu ar exista.

In faţa acestor succese Berthelot a mers chiar până la anticipări îndrăsneţe: El a visat o lume fără păstori de vite, fără agricultori. Nici mine de cărbuni de pământ, nici industrii subpământene; deci nici greve de minieri, nici vamă, nici răsboi, nici frontiere. Va veni o zi în care fiecare va duce cu el o tabletă azotată, o pastilă de grăsime condensată şi una de amil sau zaharoasă. Cei pretenţioşi îşi vor lua chiar şi o sticluţă cu esenţă aromatică, după gustul său propriu. Şi toate aceste, fabricate într'o uzină de alimente mult mai uşor de întreţinut de cât alimentele rezultate din măcel şi distrugere.

Viaţa intimă a lui Berthelot.

Omul privat nu a fost întru nimic inferior savantului. O frunte imensă, ochii cenuşii luminoşi şi pătrunzători impresionau la prima vedere. De talie mijlocie, simplu dar — ce e drept — puţin cam rece, puţin cam sever.

Trecea rece şi indiferent prin lume. Ştiinţa singură i se părea că merită să-l oprească în loc. Adevăratul secret al geniului său a fost credinţa entuziastă în ştiinţă.

Averi imense s'au clădit pe fiecare din memoriile sale ştiinţifice; iar desvoltarea industrială a Germaniei se datoreşte în mare parte lui Berthelot.

Studiile sale asupra explozibililor ar fi putut îngrămădi miliarde în jurul său, sau cel puţin tot atât cât a îngrămădit dinamita în jurul lui Nobel. Iar cercetările sale asupra gazului de luminat, aduc şi astăzi numai Parisului sute de milioane pe an.

Marele industrii chimice şi «Societatea fabricanţilor de bere din Nord» precum şi sindicatele agricole, i-au oferit averi ca să facă parte din consiliile lor de administraţie; dar a refuzat mereu, căci zicea el: Omul de ştiinţă trebue să facă din stăpânirea adevărului singura sa avere. Ca şi Pasteur care a murit şi mai sărac de cât el, avea ca principiu că în laboratoarele franceze se lucrează pentru glorie şi pentru omenire.

In afară de avere a avut toate onorurile ţărei lui şi a lumei civilizate. Toate academiile din lume se glorificau pe ele înseşi, numindu-l pe Berthelot membru de onoare al lor.

In 1901 când se sărbătoreau 50 de ani de activitate ştiinţifică a lui Berthelot, marele învăţat german Emile Fischer, în numele Academiei din Berlin a spus:

«Pentru ca ştiinţa să nu se fărâmiţească prin specia-«lizări trebue din timp în timp măcar un creer ca să o «cuprindă toată. Berthelot este acest creer şi mă tem că «va fi primul şi cel din urmă».

Cu toată gloria şi onorurile cu care era slăvit în viaţă, Berthelot era un mare nemulţumit. In corespondenţa sa cu Renan sau în prefaţa unor lucrări se vedea, se simţea tristeţea şi chiar amărăciunea.

«Sunt trist astăzi, cum mi se întâmplă adese ori; eu «nu ştiu ca d-ta să iau viaţa aşa cum este şi să-i armo-«nizez toate aspectele. Este în mine un element de neli-«nişte şi de nerăbdare.

S'ar părea că tristeţea sa venea din cauza sănătăţei sale şubrede. Chiar din copilărie el fusese debil şi nu a isbutit să se menţie în viaţă de cât mulţumită unei voinţe încordate puse în serviciul unei munci uriaşe.

Dar adevărata cauză a tristeţei sale era mult mai profundă. «*Era reflexul unei adevărate obsesiuni metafi-* «*zice, faţă de nesiguranţele destinului, pe care nimeni nu* «*le poate îmblânzi.*

«Nu am avut nici odată mare încredere în viaţă, con- «ţine prea multe îndoeli şi prea multe eventualităţi ire- «parabile».

De aicea rezultă, fără îndoială o tristeţe şi o nelinişte care l-au urmărit pretutindeni. Numai în sânul familiei se manifesta profunda lui sensibilitate reservată şi delicată şi care se cumpănea atât de bine cu înalta lui inteligenţă.

Se ştie că ceece caracteriza pe d-na Berthelot era echilibrul desăvârşit al tuturor facultăţilor sale. Viaţa sa nu a fost decât un devotament pentru fiinţele din jurul său. «Nici o dată nu s'a văzut la ea un gest de micime, «o mişcare de vanitate: intimii săi o admirau tot atât ca «şi soţul său».

Timp de 45 de ani cei doi soţi au trăit unul lângă altul, fără ca dragostea lor să se întunice de cel mai subţire văl. Fericirea casei a fost însă turburată în anii din urmă prin moartea fiicei celei mai mari, apoi prin a fiului acestora Oliver mort într'o catastrofă de cale ferată. Ilustrul bătrân de 77 de ani, s'a dus singur la morgă să-şi recunoască dintre cadavre, corpul neînsufleţit al nepotului său.

D-na Berthelot nu a putut suporta această perdere, i se părea că perde pentru a doua oară pe fiica sa. Sănătatea ei excelentă se sdruncină, o boală de inimă a condamnat-o fără amânare.

In 1906 Berthelot în vârstă de 80 de ani, veghea zi şi noapte pe soţia sa, măsurând oră cu oră stângerea vieţei tovarăşei lui şi pustiirile profunde provocate în organismul său propriu, din cauza unor suferinţi care-l copleşeau. De multe ori zicea copiilor: simt că nu voi mai putea trăi după mama voastră. Era încă printre vii, inteligenţa era completă şi ascuţită, memoria în toată puterea ei. Cu două săptămâni înainte de a muri, intrând la Academia de litere găsi pe colegii săi de aicea discutând asupra unor date uitate a unei dinastii secundare din Persia. Imediat marele chimist a pus lucrurile la punct, spre uimirea literaţilor, cari uitaseră complect dinastia Chosroes.

Tot cu câteva săptămânii înaintea morţii a publicat un volum considerabil asupra analizei gazurilor. Iar cu o

o zi înainte de a muri a fost la Meudon pentru a urmări niște experiențe asupra acțiunei radiului asupra plantelor, experiență pe care el punea mult preț. Pe masa sa de lucru s'a găsit un manuscris asupra compușilor alcalini din vegetale, un manuscris alchimist din Fez, cerut cu 15 zile înainte și o adresă de felicitare pentru 14 Iulie către Francejii din Argentina.

In dimineața zilei de 18 Martie 1907 a prevenit pe copii săi că mama lor nu va apuca noaptea. Bolnava a păstrat până la momentul din urmă luciditatea deplină, iar, după un ultim zâmbet către Marcelin Berthelot, a isprăvit de trăit. Berthelot, în plină stăpânire a geniului său, a perdut dintr'o dată obiceiul de a vețui. Sufletul lui credincios până la moarte a plecat în același timp cu al tovarășei lui. Intâiași dată, data supremă și ultimă, când puternica lui voință a refuzat să comande forțelor naturei, cari guvernau în el.

O singură și unanimă mișcare de admirație, o singură emoție a cutremurat Franța întreagă la cunoașterea unui sfârșit a cărui nobleță amintește frumoasele legende ale antichității.

Recunoștința publică reclama pentru marele dispărut cel mai mare omagiu pe care-l dă Republica: S'a cernit cu un mare val de doliu Statuia Republicei, iar guvernul a hotărât înmormântarea lui Berthelot la Panteon între Voltaire, Rousseau și Victor Hugo, eroii gândirii și ai acțiunei, cari printre secole reprezintă sufletul nemuritor al Franței

Sensibilitatea națională nu a vroit însă să separe pe aceia pe care nici moartea nu i-a separat. Și pentru prima dată, onorurile Panteonului au fost acordate unei femei. Căci, zicea Poincaré: «Mamele fac pe fii, iar soțiile pe oa-«meni. Patria nu trebue să aibe mai puțină recunoștință «pentru devotamentul obscur al unora decât pentru gloria «strălucitoare a altora. Lumina Panteonului va străluci «mai curată când va adăposti alături de farul puternic «cari a luminat lumea, plapânda candelă de lut a cărui «lumină blândă nu a luminat decât căminul».

2.

Traversarea Atlanticului şi Lindbergh

Conferinţa ţinută de d-l colonel aviator **Andrei Popovici** în seara de 15 Ianuarie 1928

(Rezumat)

Conferenţiarul a schiţat individualitatea îndrăzneţului aviator şi importanţa succesului său în întreaga serie de cuceriri a spiritului omenesc de până astăzi.

Inceputurile modeste şi tenace ale lui Lindberg, epoca preparatorie a sborului peste Atlantic, ca şi capitolul foate impresionant al traversării oceanului însuşi, au fost expuse în linii cari au interesat de aproape asistenţa.

Vorbitorul s'a folosit de împrejurare spre a aduce un călduros omagiu spiritului întreprinzător al poporului american care a dat nota şi a croit primele drumuri în nenumărate domenii ale vieţii contimporane.

3.

Chimia și Apărarea Națională

Conferința D-lui **Ștefan Minovici**, ținută în seara de 29 Ianuarie 1928

In versurile marelui poet german Schiller citim următoarele: *„Groasnic e să tulburi somnul leului. Mai groasnic sunt colții tigrului. Dar Doamne! groasnicul groasnicului e rătăcirea, e furia omului.*

Iar în catechismul moralei creștine, știm cu toții că stă scris: *Omul este ființa cea mai perfectă din câte a făcut D-zeu pe pământ!*

In paranteză fie zis, leul și tigrul ar adăogà: *dar și cea mai teribilă fiară din câte se cunosc!* Și răsboiul mondial ne-a dovedit aceasta cu prisosință. Nu m'aș fi așteptat să viu înaintea Domniilor voastre și să vă vorbesc de crimele științei ce profesez, ci din contră să vă întrețin de splendorile marilor ei cuceriri; chimia, regină între științe, a umanității chiar, ea care promiteà și se sileà să asigure acelei *ființe perfecte,* un paradis terestru, a fost târâtă din sferile ei senine printr'o aberație criminală și pusă în serviciul distrugerii omenirii și civilizații. Odată faptul consumat, vedem cum aceiași *ființă perfectă,* se adună la *Locarno* ori la *Geneva,* pentru a se întrebà: ce măsuri sunt de luat spre a nu se mai întâmplà ce s'a întâmplat, iar de alta, aceiași *ființă perfectă* întoarsă acasă, la întuneric, se întreabă cum ar puteà să întărească brațul chimiei, ca să lovească și mai tare!

Marele romancier, *Alexandru Dumas tatăl,* a zis: *„Lumea este rea, ea nu va deveni niciodată bună“.* Acel *homo*

sapiens al naturalistului, rămâne un punct de întrebare... Aşa este lumea şi cu dânsa mergem toţi... zice cântecul poporului!

Cimia, e prin orginele ei o ştiinţă destul de veche.

Din primele zile ale civilizaţiei, omul a avut sentimentul confus al problemelor chimice, concepându-le în formule imperfecte, de unde ştiinţa noastră urma să se separe într'o zi. Se urmăreà un dublu scop, de o parte, ideea de a găsì piatra filozofală, transmutarea metalelor, arta de a fabricà aurul cum se credeà pe vremea strămoşilor noştri romani, iar pe dealtă parte, ideea de a fabricà fiinţele vii, de a găsì elixirul vieţii, adică mijlocul de a devenì nemuritori.

Aceste două visuri, aceste două chimere, *piatra filozofală şi elixirul prelungirii vieţii*, sunt cele două origini ale chimiei. Urmărirea acestor două probleme îndrăzneţe, au excitat bineînţeles un întreg cortegiu de eforturi, a căror rezultat a fost cele mai mari descoperiri.

Uneia din cele două probleme, aceleia a pietrii filozofale, i-a răspuns *chimia minerală* adică studiul substanţelor din lumea moartă, neorganizată, pusă la punct, adică pe baze ştiinţifice de către marele reformator al chimiei, *Lavoisier*. Cealaltă chimeră elixirul prelungirii vieţii a dat naştere *chimiei organice*, adică studiul substanţelor din lumea vie, animală sau vegetală, pusă la punct de către marele chimist *Berthelot*, al cărui centenar de de naştere, a fost sărbătorit acum de curând.

Până la *Lavoisier*, chimia treceà drept o adunare de reţete, apanagiul unor spirite retrase, pline de mistere, ale căror laboratoare dosite tăinuiau adesea fructul cercetărilor lor. Erà perioada zisă a *alchimiei*.

Dacă urmărim progresul ei ştiinţific s'ar puteà afirmà că chimia deşì s'a născut în Franţa, având în vedere pe cei doi mari pionieri ai ei, *Lavoisier* şi *Berthelot* o vedem totuşi desvoltându-se aiurea în alte ţări şi în special în Germania. In adevăr, în această ţară s'a apreciat la timp valoarea aplicaţiunilor ei, căci acolo, pătrunzând în spiritul poporului, a ajuns la o desvoltare, în zilele noastre, cum nu a avut seamăn în nici o altă ţară. O probă de întindere a aplicaţiunilor acestei ştiinţe de popularizarea ei în Germania, e că în momentul declarării războiului mondial, Germania a putut recrutà o întreagă armată de chimişti 30.000, atunci când în Franţa abia s'a putut numără 2500.

In urma răsboiului, când s'a dovedit ce rol a avut chimia, lumea întreagă s'a desmeticit şi şi-a dat bine seama, spre marea ei surprindere, că aplicaţiunile ei atât

de binefăcătoare în industrie, în agricultură, în higienă, în medicină, în alimentaţiune, etc., pot fi în acelaş timp şi un pericol îngrozitor pentru umanitate.

Considerată ca un isvor de prosperitate, căci aproape nu există activitate omenească, unde chimia să nu pătrundă, de ea depinzând orice confort de traiu, de alimentaţie, de transport pe uscat, pe mare, pe sub mare, trenuri, vapoare, aeroplane, automobile, telegrafie fără fir, etc., într'un cuvânt, orice progres, orice manifestaţiune manifestaţiune culturală, fie ştiinţifică, fie literară, chiar financiară: Doamne! până şi bursa cu acţiunile atâtor industrii, nu simte ea oare jugul chimiei?

Ce să vă mai spun, gândirea, cugetarea, nu se încearcă astăzi de a se da pe seama unor reacţiuni chimice? Oare nu se ştie că un intelectual are mai multă nevoe de fosfor, de cât un muncitor cu braţele? Nu s'a zis chiar: *Fără fosfor nici o ideie!*

Vă uitaţi la mine, mă priviţi, încercaţi să mă pricepeţi, fără să vă daţi seama că în capul D-voastră lucrează de foc chimia!...

Chimia dar pătrunde în toate şi nimic nu-i scapă.

Un mare chimist francez a spus:

„Amorul şi chimia merg într'un acord, şi unul şi cealaltă combină corpii!“.

Se puteà oare ca o zeiţă aşà de fermecătoare şi puternică în acelaş timp şi iscusită în diplomaţie, să nu descindă şi în arena beligeranţilor şi prin aplicaţiunile ei ingenioase să nu cate a pune capăt acelor lupte groasnice şi să nu readucă pacea mult dorită? Evident că nu! Ce-aţi zice D-voastră, dacă v'aşi spune, că dacă nu intervenea chimia, poate că şi astăzi conflagraţia mondială n'ar fi luat sfârşit!

Oare n'aţi auzit în istorie, vorbindu-se despre răsboaie de 100, 30, de 7 ani?! Dacă chimia prin marile ei aplicaţiuni, a intervenit în răsboiul mondial, în special prin acele gaze asfixiante, e tocmai pentru că a vrut să pună capăt cu un moment mai curând acelui măcel îngrozitor.

Intr'adevăr, dacă ea păreà că prin aplicaţiunele ei ingenioase prelungeşte răsboiul, de pildă, inspirând pe inamic să obţină *acidul azotic*, folosind azotul din aer, ca apoi să prepare *silitra* atât de necesară fabricării pulberilor, şi pe care din cauza blocadei nu o mai puteà importà din America: inspirând mai departe pe inamic să înlocuiască bumbacul prin pasta de lemn, necesar preparării pulberii fără fum, iar din lipsa de alimente să imagineze atâtea născociri spre a puteà înlocuì ori obţine

grăsimi, paste alimentare prin surogate, nu se poate însă să nu recunoaştem că ea a fost aceia care a armat braţul aliaţilor pentru a combate acele noi mijloace de luptă, *gazele asfixiante!*

Deşi *gazele asfixiante* au fost introduse ca mijloc de luptă, chimia a pus pe aliaţi în situaţia de a prepara în cantităţi şi mai mari şi astfel să forţeze retragerea inamicului şi încheerea armistiţiului.

Cu drept cuvânt, ministrul armamentului francez prezidând Societatea de Chimie a Franţei a putut spune: *Gazele asfixiante, adică chimia, a fost factorul principal care a grăbit încheerea păcii mondiale.*

Intervenţia chimiei a fost un ce de neînlăturat.

Studiul răsboaielor trecute ne dă prilejul să constatăm că în unele perioade răsboinice, dacă nu s'a resimţit necesitatea de a întrebuinţà noui mijloace de luptă în afară de cele obişnuite pentru a rupe echilibrul forţelor armate, este că acest echilibru a fost rupt din capul locului — fie prin genialitatea unuia dintre căpitani, fie prin superioritatea calitativă a uneia din armate.

Intr'un răsboiu însă, când marile armate aruncate în luptă se echivalau nu numai ca număr, ci şi ca calitate, urmà să se producă acel echilibru de forţe şi de stabilizare a răsboiului, iar ca consecinţă intrarea beligeranţilor în adăposturi, în tranşee, din care nu se mai puteau scoate ori câte muniţiuni şi material explosiv cunoscut s'ar fi consumat; erà natural pentru a se pune capăt acestei stări de lucruri, să se avizeze la alte mijloace, în afară de cele obişnuite şi s'a găsit în chimie sprijinul efectiv, prin introducerea în luptă a acelor valuri de gaze asfixiante, lucru ce a provocat distrugerea stabilizării răsboiului şi părăsirea tranşeelor de către beligeranţi.

Intervenţia unor mijloace noui de luptă spre a sdruncina echilibru de forţe pe câmpul de bătae, au existat şi în decursul veacurilor trecute. Se cunosc cazuri, cum e acela a lui *Anibal* care în răsboaiele punice, spre a sdruncina echilibrul forţelor opuse de romani, a uzat de un mijloc de luptă, întrebuinţând bombele cu albine, pentru a pune în dezordine acele masse compacte ale infanteriei romane şi să învingă astfel armata cea mai bună din timpul său. Această armă a fost aplicată şi în timpul răsboiului de 30 de ani; şi dacă beligeranţii în răsboiul mondial nu au făcut apel la colaborarea acestor insecte atât de folositoare omenirii, aceasta se datoreşte desvoltării chimiei şi industriei chimice care au pus la dispoziţia beligeranţilor substanţe mai eficace şi în cantităţi considerabile, decât ar fi fost otrava organică a albinelor.

Intrebuinţarea propriu zisă de substanţe toxice, a fost încercată în decursul veacurilor cu deosebire în luptele de cetate, când aveau de scop nu atât lovirea adversarului, cât îmbolnăvirea şi deci scăderea capacităţii de luptă. De asemenea mijloace se pomeneşte de focul grecesc menit a incendià vasele adverse, foc care nu se stingeà nici când cădeà în apă. Apoi a fost întrebuinţarea valurilor de fum, introdusă de *Caesar* şi *Pompei*, pentru a orbì pe arcaşii adverşi. De acelaş fum se serveà, spre a masca mişcările flotei inamice şi a orbì şi desorientà grosul flotei adverse. Se mai pomeneşte de aruncarea cu ajutorul tunului de părţi de cadavre, în oraşele asediate pentru a răspândì bolile. De asemenea se înregistrează atacuri cu gaze de *pucioasă* şi *arsenic* amestecat cu *smoală* şi *păcură*, ca în răsboaiele pleoponeze şi atâtea alte substanţe dar aplicate bine înţeles în mod rudimentar.

Deşì pulberea neagră la început erà un mijloc ca prin norii săi albi să se descopere linia de foc a inamicului, mai târziu s'a văzut că prin aceasta prezintă un inconvenient, căci după o luptă de câteva ore ambele partide se învăluiau într'un fum, făcând imposibile mişcările şi conducerea luptei. Această proprietate a pulberei negre a făcut, ca ea să fie înlocuită mai târziu prin pulberea fără fum, şi utilizând pulberea cea neagră sau alte substanţe fumigene, numai spre a acoperii sau mascà mişcările trupelor.

Intervenţia chimiei în răsboiul mondial a fost inevitabilă. *Dacă n'am fi cunoscut răsboiul de tranşee, n'am fi cunoscut nici răsboiul gazelor.*

Intrebuinţarea gazelor de luptă erà sprijinită şi pe o anumită tactică. La început emise sub formă de valuri, mai târziu împrăştiate din obuze, aceste gaze trebuiau să îndeplinească anumite condiţiuni; să aibă o densitate mare, să fie grele, ca conduse de un vânt convenabil, să se poată revărsà în tranşeele adversarului. De îndată însă ce s'au introdus măştile, cari neutralizau efectul lor, s'a recurs la alte gaze asupra cărora măştile primitive nu mai aveau nici un efect.

S'a apelat la unele substanţe care puteà să pătrundă prin măşti şi să provoace o teribilă *lăcrămare* ori *strănutare*, de unde şi numirea de gaze *lacrimogene* şi *strănutătoare*. In sfârşit paralizate şi aceste substanţe, graţie perfecţionării măştilor, căci chimia face şi desface, s'a imaginat alte toxice cu caracter *iritant, vezicant*, cu proprietăţi persistente, care provocau vezicaţiuni din cele mai teribile şi greu de vindecat, cum a fost acea substanţă numită *iperita,* numită astfel după oraşul *Ypres,* unde a

fost întrebuințată pentru prima oară și căreia i se mai zice și *gazul muștar*.

Toate aceste gaze au dat naștere în timpul răsboiului, unei activități extraordinare din partea chimiștilor, în ce privește fabricațiunea lor, instalațiunile de încărcare în proectile, perfecționarea protecției în contra lor și însfârșit goana după găsirea altor toxici și mai groasnici. Trăim și astăzi în perioada surprizelor. Dumnezeu știe ce ne rezervă o viitoare conflagrațiune. Un lucru este știut, că arma chimică e în plină desvoltare și că nu și-a spus ultimul cuvânt. Liga națiunilor, alarmată de această armă, încă din 1921 a numit un comitet constituit din militari și chimiști distinși, cari să raporteze până la punct efectele recentelor descoperiri ale chimiei constituie un pericol în cursul viitoarelor răsboaie. A rugat în acelaș timp acel comitet, de a deschide ochii opiniei publice mondiale asupra nenorocirilor ce vor produce progresele științei moderne, în serviciul răsboaielor. **Ei au arătat că tendința răsboaielor moderne e de azi înainte, ca o națiune, utilizând totalitatea forțelor ei materiale și umane, să atace în întregime națiunea adversă, adică și populația, și bogăția și toate resursele ei.**

Aceasta se datorește, de o parte, posibilității, chimiei de a pune la dispoziție substanțe otrăvitoare, iar de alta, mijloace de locomoție aeriană cum sunt *avioanele* și dirijabilele, capabile de a transporta și vârsà urgia chimică asupra întregului teritoriu .Și pe când combatanții pot găsì contra explosivilor o protecție serioasă în tranșee ori în caverne săpate destul de adânc, populația civilă rămâne fără apărare. Popoarele încă nu-și dau seama de puterea armei chimice, căci răsboiul s'a terminat curând și n'au avut ocaziunea să vadă perspectivele de destrucțiune a centrilor industriali și masacrele populațiunei civile. Inamicul prudent, prevăzând pericolul armei chimice și desvoltarea ce luase în mâna aliaților care amenințau distrugerea orașelor, a fost silit să se retragă și să încheie armistițiul.

Cea mai mare parte din gazele de luptă sunt corpi uzuali ce se întâlnesc în fabricile chimice și întrebuințați în mari cantități la necesitățile din timpul de pace. Deci, se poate spune, că nu e o mare deosebire între industria produșilor chimici coloranți, farmaceutici, de parfumerie sau fotografie, de aceia a corpilor toxici întrebuințați în răsboiu.

Astfel *clorul, fosgenul*, gaze de natură sufocantă servesc curent la prepararea materiilor colorante; *iperita* sau *gazul muștar*, rezultă dela prepararea indigoului. Sub-

stanțele asfixiante fiind de un usagiu zilnic în timp de pace, arma chimică este la dispoziția tuturor marilor puteri posesoare de uzine chimice. Extrema facilitate cu care aceste uzine pot fi transformate într'o singură noapte în fabrici de material destinat răsboiului chimic, face să se nască un sentiment de groază față de un vecin care dispune de o organizație chimică puternică. Aceasta înlesnește unei națiuni animate de intenții rele, o superioritate imensă.

Intr'o asemenea țară, un corp toxic studiat în secret, al cărui studiu se poate face nu importă unde, și fabricat în mare cantitate, nu importă în ce uzină chimică, poate fi aruncat într'o populație nepregătită și provocând panică, să înlăture din capul locului orice veleitate de rezistență. Nu este dar exclus, ca în viitor, chiar marile orașe, indispensabile vieții politice sau economice, să fie atacate prin ajutorul gazelor toxice ori explozibilor, lansați din avioane, ori de alte arme cu bătaie lungă.

Pentru aceasta, nu există nici o dificultate technică.

Deși nutrim speranța că se vor găsi mijloace de a protejà populația civilă, contra unui asemenea pericol. problema e însă foarte dificilă.

La noi, grație serviciului apărării contra gazelor, distinșii noștri militari au putat pune la punct o nouă mască de apărare. Să aducem laude armatei; *dar să întrebăm guvernul unde e fabrica?*

Asupra eficacității gazelor de viitor, se fac preziceri teribile.

După spusa generalului *Amos Fries*, șeful armatei chimice americane, dacă s'ar aruncà asupra New-York-uluì 433 kg. de *lewisită*, un nou toxic ce n'a apucat să fie aplicat în răsboiul mondial, n'ar scăpà decât 10% din populație. Noile bombe cu explozibile cu 1000 la 2000 kg. care ar puteà fi aruncate din avion, ar distruge cartiere întregi; 800 tone de gaze, ar asfixià toată populația *Parisului;* iar pentru transportul lor ar fi necesare 800 de avioane. Ce înseamnă acest număr, față de marea industrie actuală a aeroplanelor.

S'ar puteà afirmà fără nici un dubiu, că un astfel de răsboiu ar fi prea odios și că conștiința umană ar urmà să se revolte contra unor asemenea atacuri. Lucrul e posibil, dar, fiind dat că în răsboaiele moderne, ca acel din urmă, toată populația țării e mai mult sau mai puțin angajată în răsboiu, e de temut, ca beligeranții puțin scrupuloși. să nu facă deosebire între usagiul gazelor toxice contra trupelor, pe câmpul de luptă, și usagiul acelorași gaze. contra centrelor cari furnizează mijloace de luptă. Cu

drept cuvânt popoarele trebuiesc să fie alarmate, de ceeace le poate aşteptà după urma aplicaţiunilor din ce în ce mai numeroase şi variate ale chimiei răsboiului.

In faţa unor asemenea pericole, atât în *Germania* cât şi în *Rusia* s'au instituit societăţi, sub numele de *„Amici industriei chimice naţionale şi a apărării naţionale contra gazelor"*, societăţi, cari cum sunt cele din Rusia, au de scop de a desvoltà cunoştinţele chimice, cât mai adânc în populaţie, şi a răspândì în aceasta, ideea necesităţii apărării contra gazelor. Aceste societăţi, mai au de scop de a ajutà lucrările de laborator, de a încurajà şi desvoltà industria chimică în conformitate cu economia naţională şi apărarea militară, întrebuinţând toate mijloacele de propagandă, prin presă, conferinţe, serate, concerte, etc.

Din toate cele de mai sus, se poate afirmà, că lipsa materialului chimic de luptă, din înzestrarea unei armate moderne, ar reprezentà o mare lacună şi ar scădeà capacitatea ei de luptă, într'un viitor răsboiu, chiar din primul moment. In privinţa aceasta, desvoltarea armei chimice după răsboiu, nu mai corespunde cu conţinutul paragrafelor respective, ale tratatelor de pace care interzic cu totul desvoltarea gazelor asfixiante.

Prin tratatul dela *Haga,* cu care se termină conferinţa din 29 Iulie 1899, toate naţiunile europene şi-au interzis de a întrebuinţà proectile, având de scop unic răspândirea de gaze asfixiante sau iritante.

Cu toate acestea, în ziua de 22 Aprilie 1915, pe frontul belgian, germanii au uzat, pentru prima dată, valuri de gaze de clor, înnecând tranşeele franceze, omorând 5000 de oameni şi scoţând din luptă întreaga linie aliată.

O a doua conferinţă ţinută după răsboiu la *Washington* în 1922, care nu erà decât o reeditare a acelei dela *Haga,* ne pune în situaţia de a apreciă, ce temeiu se poate pune pe încheerea unor asemenea conferinţe. La această conferinţă unde n'au participat decât cinci state, *America, Franţa, Anglia, Japonia* şi *Italia,* iată ce angajamente s'au luat. De pildă, Franţa spune: *„Respectuos, faţă de angajamentele internaţionale semnate de Franţa, guvernul francez va face sforţări, ca la începerea unui războiu şi de acord cu aliaţii săi să obţină dela guvernele inamice angajamentul de a nu se întrebuinţà gazele de luptă, ca armă de războiu.*

Dacă acest angajament nu este obţinut, guvernul francez îşi rezervă dreptul de a procedà după împrejurări. Iar reprezentantul Angliei grăià: *„Nu se poate admite oprirea bombardării oraşelor libere, de aceia nu se poate renunţà la acest mijloc eficace, susceptibil să influenţeze guvernele*

adverse". Ce rezultă de aci? Simple promisiuni, că nu se vor întrebuință gazele de luptă, și prin urmare urmează, să ne pregătim pentru orice eventualitate!

Rusia, care n'a luat parte la conferința dela Washington și nu și-a pus iscălitura, în schimb, a adăogat cum ne spune d-l G-ral *Schmidt,* la fiecare două chesoane de mențiuni obișnuite, și un cheson de muniții de gaze, iar în interiorul țării, dispune de atâtea fabrici cu instalațiuni din cele mai moderne pentru fabricarea în mare a gazelor, încât ne obligă, că trebuie să trecem la fapte și să ne pregătim și noi, pentru lupta cu gaze, după cum ne recomandă șefii noștri militari.

Dar de ce să se oprească lupta cu gaze, se întreabă unii? Să fie oare, arma chimică mai puțin umană ca cea obișnuită, zisă arma albă?

In convențiile încheiate se specifică, *că e interzis de a întrebuință arme, proectile sau substanțe proprii de a cauză suferințe zadarnice.*

De abia a fost adusă la cunoștința publică, convenția încheiată la *Washington,* din inițiativa însăși a Statelor-Unite, și chiar presa militară americană, cea dintâiu s'a năpustit asupra deciziunilor luate.

Iată ce scrie una din revistele militare americane: *„Gazul este cea mai strașnică armă din câte se cunosc, ea este și cea mai umană, căci din cei atacați, nu mor decât 20⁰/₀, pe când din glonț ori obuz mor 25⁰/₀; în tratate nu se poate înlătură răsboiul chimic. Arma chimică dă națiunilor un puternic mijloc de apărare, fără ca să facă mari cheltueli în timp de pace. Conferința pentru limitarea armamentului conduce implicit la răsboiul chimic. Desvoltându-se industria pentru interesele de pace, se desvoltă în acelaș timp mijloacele răsboiului chimic".*

Iar altă revistă militară tot americană spune: *„O națiune cu cunoștiințe științifice superioare va face complect uz, fără îndoială, în răsboaiele viitoare de această armă, dacă ea este sigură că prin această armă va câștigă răsboiul".*

America stă în fruntea armei chimice. Un serviciu chimic al ministerului de răsboiu în frunte cu generalul *Amos Fries,* o autoritate în materie, cu o sută ofițeri, 1500 soldați și cu un fond de 600.000 dolari anual, destinat cercetărilor și pregătirii, conduc vestitul arsenal chimic dela *Edgewood,* pe care am avut ocaziunea și eu a-l vizită acum 2 ani.

Acest arsenal se întinde pe un câmp de experiență de 20 Ha. posedă laboratoare de cercetări, fabrici de

gaze și de măști, și e condus de un corp special de militari.

Din noianul de cunoștințe, dobândite ca experiență a celei mai mari catastrofe, care a sguduit din temelie întreaga civilizație contimporană, se desprind două învățăminte fundamentale aceste învățăminte, din cauza concepțiilor noui ce creiază în viața statelor moderne și din cauza rolului efectiv ce-l vor jucà în organizația unei țări, precum și din pricina perspectivelor ce li se deschid într'o viitoare conflagrație, trebuiesc bine înțelese, cunoscute în amănunțit și profund studiate. Este o necesitate națională și o datorie a oamenilor de stat ca aceste învățăminte fundamentale ale răsboiului trecut, să fie puncte de plecare, centrii energetici de acționare în viața publică a unei țări.

Am ținut personal să atrag atenția, nu numai acelor în drept dar și a publicului asupra acestor învățăminte de care în apus s'a ținut seama și din ceeace am văzut și discutat aiurea să tragem concluziile necesare și, să arătăm ca specialiști, importanța și nevoia ca și la noi aceste învățăminte să fie folosite spre binele țării și al apărării naționale.

Primul învățământ ne arată că apărarea națională nu mai este astăzi apanagiul exclusiv al armatei, așa cum erà preconizată în vechile concepții politico-militare. Armata în prezent, numai este un element deosebit al națiunii, care singură să se ocupe cu chestiunile de apărare.

In epoca actuală, națiunea întreagă, totalitatea energiilor fizice și morale ale acesteia concură în mod efectiv, la apărarea în timpul oportun al drepturilor sale încălcate de inamic. Militarul ca și civilul, patronul ca și lucrătorul, funcționarul ca și agricultorul, profesorul ca și elevul, omul de stat ca și umilul cetățean, specialistul ca și simplul particular, trebue să-și pună la contribuție priceperea, munca, bunurile și chiar viața pentru salvarea ideii naționale și a patriei. Un al doilea învățământ care se subordonează primului prin anumite puncte de contact, ne arată că printre nenumăratele aplicațiuni ale științei și technicei în arta răsboiului, metode noui și-au făcut apariția și aceste metode prin efectele lor, prin anvergura întrebuințării lor și perspectivele ce li se deschid pentru viitor, sunt de temut și ne dau serios de gândit.

Intre aceste științe, aceia care cum ați văzut, mai presus decât altele s'a afirmat și încetățenit, ca mijloace de luptă modernă, este *chimia*. Grație puterii ei de adaptare, mulțumită diverselor aplicațiuni, precum și efectelor hotărâtoare aduse în luptă, a făcut ca să se impună

în mod absolut imperios, iar operaţiunile, din punct de vedere strategic sau tactic, au făcut să fie apreciate şi introduse definitiv, printre celelalte mijloace de luptă, sub denumirea generalizată astăzi, de arma chimică sau răsboiul chimic. Acest fapt are o influenţă covârşitoare pentru asigurarea păcii viitoare, căci progresul continuu al chimiei poate duce la iniţiative, la descoperiri sau aplicaţiuni ale acestora în arta militară, care într'un răsboiu viitor să aducă cele mai neaşteptate şi dureroase surprize ca: substanţe chimice otrăvitoare sau cu proprietăţi fiziologice stranii, pe care nici nu le bănuiam, explozivi cari aruncaţi din avioane deasupra centrelor vitale ale ţării, oraşe, sate, porturi, depozite, să provoace nimicirea şi distrugerea; vase submarine, tancuri, care de luptă, adevărate fantome fără personal, conduse dela distanţă prin forţe misterioase şi atâtea altele, rezultat al progresului civilizaţiunii, al ştiinţei şi al technicei moderne. Din acest punct de vedere, aceste învăţăminte nu trebuiesc nesocotite şi privite ca simple mijloace de investigare pentru viitor; nu, pentru că veştile ce vin din toate părţile lumii civilizate, freamătul unor naţiuni istovite de răsboiu, dar nemulţumite de rezultatul acestuia, rarele ştiri scăpate în mod voluntar sau involuntar din laboratoarele de cercetări, ne dovedesc că popoarele nu au renunţat la anumite nazuinţe, revendicări şi ambiţiuni. Ca atare, viitorul nu apare în lumina în care pacifiştii se silesc de nouă ani să zugrăvească felul de a gândì şi lucrà al naţiunilor; acest viitor trebue luat aşa cum ni-l redă faptele şi activitatea popoarelor.

Naţiunile se întrunesc în conferinţe internaţionale pentru pace şi discută formulele cele mai convenabile pentru realizări ideale. Acasă la ele însă în taina laboratoarelor, la adăpostul graniţelor se lucrează pe tăcute şi se pregătesc mijloacele de apărare şi poate de atac ale vecinului. Dece? Fiindcă se tem unele de altele, fiindcă nu există sinceritate şi încredere reciprocă, pentrucă interesele politice, naţionale sau economice ale lor nu concordă. De aci, veşnică suspiciune şi continuiele pregătiri, în ciuda tuturor convenţiunilor sau tratatelor. Că lucrul nu poate fi desminţit, reese din activitatea uriaşe şi continuă a serviciului de spionaj ale fiecărei ţări. Fiecare naţiune vrea să ştie ce face vecinul, ce gânduri are, ce scopuri urmăreşte. Lucrările apărute după răsboiu în chestiunea spionajului au adus o adevărată revelaţie şi surpriză în modul cum înţeleg naţiunile moderne să-şi servească interesele.

Astfel stând lucrurile, mai este oare rostul ca noi

să ne lăsăm conduşi de încrederea în puterea prietenilor noştri mari sau mici?

Este oare prudent a ne subordonà posibilităţile de apărare şi energiile noastre naţionale unor elemente şi factori despărţiţi de realităţile politice şi economice naţionale, sau a le condiţionà şi legà pri nputerea tratatelor?

Noi credem că nu e nici înţelept şi nici practic. Interesul nostru, din punct de vedere al apărării naţionale, ne impune norme precise şi simple de a lucrà prin puterile noastre. Avem energii naţionale, materiale şi morale. Pe acestea dar trebuie să le cultivăm, să le desvoltăm şi să le valorificăm. Cu acestea să creştem puterea noastră de apărare, înăuntru ca şi înafara graniţelor. Prin aceasta să dovedim celor ce ne sunt prieteni sinceri, ca şi celor cu care voim să trăim în bune legături, că suntem poporul civilizat, poporul de ordine, dornic de progres şi de pace, neamul care şi-a înţeles rostul şi misiunea sa în rândul popoarelor europene. Să dovedim că ştim să apreciem binefacerile civilizaţiei, la justa sa valoare, că suntem demni de încrederea ce ni se arată şi că ori când, suntem gata a conlucrà pentru menţinerea ordinei şi păcei între popoare.

Să ştie toată lumea, că ori când suntem gata a ne apărà chiar cu sacrificiul de sine, ori şi când şi de câte ori şi de unde ar veni un atac, ce ar periclità existenţa neamului nostru.

Ori, ca să putem fi gata, ca ori când să putem face faţă unei astfel de încălcări, e de datoria noastră a tutulor, cei ce avem răspunderea şi obligaţia faţă de ţară, de a pregătì, de a realizà şi de a închegà, încă din timp şi într'o formă definitivă: *apărarea naţională*. Cum s'a văzut, apărarea naţională impune azi pregătirea, nu numai a *armatei,* ci a întregii *naţiuni.*

Nu numai contingentele anuale de recruţi, nu numai numărul de guri de foc, puşti ,proectile, mitraliere şi grenade sunt elementele cari vor contribuì la apărarea ţării noastre, la păstrarea integrităţii neamului nostru, — ci trebuie să pregătim întreaga naţiune, iar toate resursele sale naţionale să le desvoltăm aşa fel, ca la declararea crizei să le avem gata, să-şi îndeplinească cu succes rolul. Altminteri, zadarnice sunt toate sacrificiile materiale, cari se fac astăzi, iar existenţa noastră însăşi va fi pusă în cumpănă.

Părerea aceasta formează grija de căpetenie a tutulor factorilor răspunzători, în mai toate statele mari ale lumei.

Că acest lucru a fost înţeles, este dovada că bogate surse materiale au fost puse la dispoziţia celor interesaţi,

spre a puteà studià şi soluţionà în condiţiuni cât mai eficace, chestiunea apărării naţionale.

Se impune deci ca şi la noi să se deà cea mai mare atenţie şi cât mai obiectivă soluţionare a acestei chestiuni de pregătire a naţiunii, pentru eventuala sa apărare.

O întrebare firească se impune: mijloacele de realizare practice?

Răspunsul este scurt:

Şcoala, armata, pregătirea şi mărirea puterii de producţie a ţării!

In treacăt remarcăm că rolul şcoalei şi în special al şcoalei secundare e decisiv în pregătirea tineretului, în vederea apărării naţionale!

Şcoala, prin mijloace directive şi continuitatea sa, poate îndrepta educaţia în o anumită direcţiune, purtând urmărì un ideal, într'un interval de timp suficient, ca să se obţină rezultatul dorit. Prin şcoală se naşte, se cultivă se întăreşte ideia de patrie; ea face ca sufletul viitorului cetăţean să se modeleze într'un cadru specific naţional, iar viitoarea sa activitate, să fie călăuzită de această idee, strâns legată de viaţa socială, politică şi economică a ţării sale.

Prin astfel de mijloace şi cu elemente aşa fel pregătite, se consolidează sufleteşte şi fiziceşte conştiinţa naţională şi se întăreşte caracterul specific al naţiunii.

La armată, chestiunea pregătirii elementelor ţării pentru apărarea naţională ia o formă mai concretă. Partea sufletească a individului presupusă deja formată, nu face decât să fie modelată în cadrul cunoştinţelor de technică militară. Aci se face pregătirea efectivă de răsboiu şi aceasta constituie elementul indispensabil operaţiunilor militare. Pe lângă pregătirea maşinii umane, armata se îngrijeşte şi de a pregătirii materiale ale naţiunii, în cadrul necesităţilor de răsboiu.

Nu însă pregătirea aceasta ne interesează pe noi; aceia ce trebuie să cunoaştem mai precis, factorii asupra cărora trebuieşte insistat, sunt pregătirea resurselor naturale ale ţării, valorificarea lor şi intensificarea producţiilor lor, încă din timp de pace, aşa fel ca atunci când nevoia o va cere, toate aceste bogăţii să poată folosì şi contribuì cât mai mult la apărarea efectivă a ţării. Şi din aceste elemente materiale, de care apărarea naţională are astăzi absolută nevoie, vom alege pe acelea care au contribuit într'o largă măsură şi la progresul omenirii, însă şi la nimicirea ei atunci când i s'a cerut concursul,

— este vorba de chimie şi de aplicaţiunile ei industriale în *apărarea naţională.*

Cine nu cunoaşte astăzi rolul jucat de chimie şi industriile chimice din timpul răsboiului? Dacă până la răsboiul mondial aplicaţiunile acestei ştiinţe au fost limitate, la anumite reacţiuni, în technica metalurgiei şi în fabricaţiunea pulberilor şi explozivilor, apoi răsboiul, a pus într'o lumină cu totul excepţională importanţa sa sa şi industriile ei.

Iată desideratele, pe cari noi ca cunoscători de aproape a chestiunii răsboiului chimic, le propunem spre a puteà fi înfăptuite într'un timp cât mai scurt posibil.

1. Prima grijă ce trebue să avem, este să desvoltăm industriile chimice din ţară, industrii cari pot satisface interesele economice, dar cari, în acelaş timp, la un moment de pericol, să satisfacă şi interesele naţionale. Cum în ţară la noi se găsesc industrii chimice străine, care au servit chiar drept industrii de răsboiu, urmează imediat de a fi naţionalizate şi puse la punct în vederea satisfacerii nevoilor armamentului. Toate actualele fabrici, de pe teritoriul României mari, urmează să fie astfel organizate, încât să nu lepsească rezerva unei contribuţiuni eficace şi în timp de răsboiu. In sfârşit, creearea în ţară de fabrici, care să asigure fabricarea avioanelor, a materialului de protecţie şi de explozibili, fără să ne lăsăm pe pe seama celor ce s'ar puteà importà de afară.

2. In al doilea rând, este formarea technicienilor sau specialiştilor în materie. Ne trebue un corp de chimişti militari, care, instruit în arta armei chimice, să ne asigure competenţa conducerii unui asemenea răsboiu. Pentru aceasta însă e nevoie de laboratoare de chimie, pe care, vai!, din nenorocire nu le avem încă, spre ruşinea ţării şi a Universităţii noastre şi de a căror lipsă Guvernele au o mare răspundere.

Un glorios militar *Colonelul Fabry,* deputat, s'a exprimat astfel dela tribuna parlamentului francez: *„De bons laboratoires valent des divisions, de grands chimistes valent de grands généraux"!.* E o formulă lapidară, dela care guvernele trebuesc să se inspire şi dela care mai reese cât de strânsă trebuie să fie colaborarea oamenilor de ştiinţă cu şefii armatei pentru apărarea naţională. Nu în zadar ilustrul literat francez *,Maurice Barrès,* a considerat drept miracol, laboratoarele de chimie ale Franţei, care au avut o parte preponderentă în apărarea naţională şi eliberarea teritoriului francez de către inamic: *„Omul laboratoarelor, a zis Barrès, a fost demn de fratele său martir, omul tranşeelor".* Importanţa chimiei în-

tr'un stat se vede din expunerea judicioasă a unui mare învăţat francez, făcută după rolul pe care chimia l'a jucat în timpul răsboiului: *Nenorocire popoarelor care nu mă vor cultiva şi care nu vor şti să tragă prin procedee ştiinţifice, bogăţiile solului şi subsolului ţărilor lor. Tributare străinilor ele vor fi la discreţia acestuia şi vor rămâne sărace, roabe chiar. O naţiune va fi puternică numai prin ştiinţă, altfel va trebui să se resemneze în faţa tutulor celor cu organizaţiune ştiinţifică.*

3. In al treilea rând, se impune creearea unui singur organism militaro-civil, cu reprezentanţi specialişti în materie care să puie la punct toate chestiunile armei chimice şi a căror hotărîre definitivă să fie înfăptuită fără nici o amânare.

Şi acum, Doamnelor şi Domnilor ca să încheem: Se tot vorbeşte de pacea eternă. *Lebnitz* a zis: *Frumoase cuvinte de pus pe frontispiciul unui cimitir!* Cât de departe suntem de a le puteà înscrie pe fruntea civilizaţiunii moderne. Formula strămoşească: *Şi vis pacem, para bellum,* stă încă vie, ca deviză popoarelor, spre a-şi puteà asigurà liniştea de mâine.

Să sperăm, cum spune marele cetăţean, *Poincaré,* şeful Guvernului Francez, *că dacă chimia a fost eri regina răsboiului, ea va fi mâine, dacă vom vrea, regina* păcii!

Dacă ştiinţa până în prezent nu a avut o situaţie dominantă, fiindcă erà incapabilă ca să poată instalà sau răsturnà un guvern, ea este azi pivotul pe care se reazimă toate speranţele ce le avem pentru păstrarea existenţei naţionale independente.

Aparţine deci oamenilor de ştiinţă pentru a luà măsuri ca ştiinţa să se facă ascultată şi să sdrobească politica violentă. Astfel se exprimă ilustrul chimist englez *Sir William Pope.*

Fără să arătăm publicului lipsurile noastre, ne permitem, dintr'un sentiment patriotic, să spunem: *mai puţină politică şi mai multă grijă în apărarea naţională!*

4.

Impresiuni
din
Răsboiul pentru întregirea Neamului
(1916—1918).

Conferința d-lui I. B. **Bobescu** ținută în seara de 12 Februarie 1928

Ziua memorabilă de 14 August 1916, când România a declarat răsboi Austro-Ungariei, pentru realizarea idealului unităței naționale, intrând în răsboiul mondial, alături de aliații săi firești m'a surprins departe de București. Eram la P.-Neamț, orășelul frumos din nordul Moldovei, ce se'ntinde liniștit în valea fermecătoare care începe la Hangu și continuă departe spre Bacău.

Nu voiu uita nici odată, impresia puternică ce am simțit în seara acelei zile, când pe neașteptate am auzit sunetul clopotului bisericilor ce vestea actul măreț înfăptuit în acea zi la București. Mobilizasem! eșisem în sfârșit din lunga neutralitate, porneam de-acum la luptă pentru descătușarea fraților subjugați, spre isbăvirea visului scump, ce o mie și mai bine de ani mângâiase idealul tutulor Românilor.

Auzeam sunetele clopotelor amestecate cu al goarnelor ce chemau vitejii la suprema datorie către Țară, auzeam și par'că nu-mi venea să cred că visul mult dorit va deveni aevea. Fiindcă, nu știu de ce, la sunetul prelung și trist al clopotului, îmi trecu prin minte ideia unei fatalități ce ar urmări și învălui în jale visul atât de scump; și nu știu de ce, îmi fu teamă, că un ce nefast asemănător mâniei zeilor neîmblânziti ai mitologiei, o să împiedice

flamura românească, ce atâta amar de ani fusese ţinută înfăşurată prin ungherile ascunse în ţinuturile locuite de fraţii subjugaţi, să nu poată nici acum flutura în voe spre zările albastre. N'aş fi crezut însă că presimţirea aceasta neînţeleasă ce mă cuprinsese în noaptea de 14 August 1916 fatalitatea o va face, ca la aşa puţin timp, după isbucnirea răsboiului şi după începuturile lui glorioase, să se traducă în fapt.

Se ştie zilele de răstrişte şi grelele situaţiuni prin care în acest răsboiu, am trecut, până când isbânda finală, a schimbat soarta întregului neam românesc, punându-i cununa biruinţei pe frunte. Şi nici nu se putea la sfârşit să nu se întâmple astfel, căci lupta ce am dus pentru întregirea neamului răzleţ, a fost o luptă sfântă, luptă dusă în numele civilizaţiei şi a dreptăţei, iar sacrificiile ce-am făcut prea mari şi prea dureroase, pentru ca cauza noastră dreaptă să nu triumfe.

Graţie bravei noastre armate, graţie sufletelor de eroi ofiţeri şi soldaţi, ce s'au jertfit pentru idealul scump, zilele de grea cumpănă prin care am trecut în acest răsboiu, nu au fost decât piatra de încercare, ce ne-a dat putinţa ca la terminarea lui, să ne înviorăm la clipele de fericire simţite în August 1919, când s'a înălţat tricolorul românesc, acuma liber pentru totdeauna de orice umiliri, fâlfâind nu numai în ţinuturile desrobite ci chiar pe zidurile Buda-Pestei.

Să fim recunoscători şi să slăvim pe eroii neamului, care, cu preţul vieţei, ne-au procurat celor ce-am rămas, mulţumirea şi mândria naţională de a vedea România devenită un Stat mare şi puternic, demn de origina lui glorioasă, şi de misiunea civilizatoare ce are de împlinit în Orient. Numele lor trebuesc rostite cu pietate, ele reprezentând: idealismul şi însuşiri sufleteşti alese.

Insuşirile acestea, de ordin psichologic, formează subiectul acestei conferinţe. Nu mă voiu ocupa de chestiunile de tactică şi de strategie, ci de analiza sufletului pe care diferitele episoade, schiţe, dialoguri, scrisori, îl pun în evidenţă, arată iubirea de neam, iubirea de pământul Ţărei, spiritul de abnegaţie, de împlinirea datoriei în momentele cele mai critice, şi mai ales eroismul, ce dealungul veacurilor, ca şi în răsboiul acesta pentru întregirea neamului, ostaşii români l-au arătat apărând Patria.

In el se revarsă suferinţele, durerile, vicisitudinile prin care românul a trecut, păstrându-şi cu sfinţenie limba, tradiţiile şi virtuţile strămoşeşti. Grelele încercări, speranţele năruite, suferinţele şi deziluziile nu l-au îngenuchiat; ci,

condus totdeauna de un ideal dela care nu s'a abătut, a suferit, a luptat şi a învins.

Rând pe rând, plugar, păstor, ostaş, el a cunoscut liniştea inspiratoare a naturei, cum şi vijeliile munţilor şi poezia sgomotoasă a câmpurilor de luptă. Infrângerile nu l-au descurajat şi biruinţele nu l-au ameţit.

De câte ori, după lupte crâncene, reîntors la cămin a găsit acolo mizerie şi dezolare; de câte ori, deposedat de drepturi şi de bunuri, rămas străin în ţara lui, a căzut în disperarea cumplită, şi atunci, în cântece de jale şi de dor, şi-a înecat sbuciumul sufletului, cântece ce au transmis posterităţei imagina generaţiunilor ce s'au stins.

«Multe au trecut peste român — spunea poetul Vlahuţă — ca trestia s'a îndoit la bătaia vântului, dar nu s'a rupt!»

Aşa a fost în trecut şi cum istoria se repetă, aşa a fost şi în răsboiul pentru întregirea neamului.

Nu odată în acest răsboiu, românii s'au isbit de situaţiuni critice, ce prin dramatismul lor se asemănau cu acelea din tragediile clasice; şi au cutezat să se împotrivească fatalităţei, fiindcă focul sacru al biruinţii ardea în sufletul luptătorilor. Luptând din greu, aceia ce au scăpat din vârtejul de foc şi de sânge, au văzut realizat idealul mult dorit; şi graţie ofiţerilor şi soldaţilor eroi, s'a înscris în Cartea vitejiei româneşti, o nouă pagină de glorie, în care: Oituzul, Mărăşeştii şi Mărăştii, vor rămâneà pururea imprimate cu litere de foc.

Eroismul lor s'a manifestat cu atât mai mult, cu cât au avut de luptat cu un inimic puternic, opunând armamentului lui diabolic «*sculele*» lor şi rezistenţa ce o da cultul datoriei şi al dragostei de moşie moştenit dela strămoşi.

Nu uitase, bravii noştri, că sunt descendenţii plăeşilor lui Ştefan cel Mare şi a legionarilor lui Mircea cel Bătrân; nu uitase ei cuvintele de evanghelie, rostite de Ştefan cel Mare, înainte cu puţin de a închide ochii, când faţă de cei ce-l înconjurau spuse: «Dacă inimicul învingător «ar impune condiţiuni ce v'ar face să roşiţi înaintea lui «Dumnezeu şi a oamenilor; nu staţi pe gânduri! reluaţi «armele, căci cine ştie poate, victoria se va rândui din «nou sub steagurile voastre; iar de nu va fi aşa, mai bine «muriţi până la unul cu spada în mână, decât să supra- «vieţuiţi atunci, când independenţa naţională nu mai «există!...»

Pe lângă amintirea cuvintelor acestea ale Domnului Ştefan, cum oare ar fi putut ostaşii noştri să dezerteze

dela datorie, când exemplul împlinirei datoriei, şi mai ales acela al jertfei de sine, în războiul din 1916, l-a dat însuşi Şeful suprem al armatei?

Nu oare, intrând în luptă cu datoria şi conştiinţa Sa, Regele Ferdinand I, marele şi gloriosul Rege a făcut ca datoria să învingă şi încingând spada a plecat la luptă? Ca Şeful suprem, tot astfel au plecat la datorie dela coarnele plugului flăcăii când goarna a sunat, uitând doina şi hora din sat şi fiinţele dragi lăsate acolo. Ţara era în pericol, Ţara trebuia scăpată.

Şi au scăpat-o! apărând-o cu tot focul şi cu acel sublim dispreţ de moarte, ce reaminteşte filosofia idealistă a fanaticilor Niponi.

Ca şi Japonezii, păpuşile acestea însufleţite, ce vieţuesc în mijlocul crisantemelor şi a florilor mirositoare, îmbătându-se de mirosul lor suav în zilele de linişte, dar cari ştiu să se'mbete şi de mirosul sângelui cald pe câmpul de luptă, când Impăratul lor sfânt le cere supremul sacrificiu; tot astfel, bravii noştri luptători, în zilele grele ale răsboiului, au ştiut să se arate demni de sacrificiul ce li se cerea. Şi cine ştie dacă nu mai mult chiar decât micii japonezi, căci, mai puţin favorizaţi de soartă decât aceştia, luptând zilnic cu nevoile în timp de pace, rar de tot mai au răgaz plugarii noştri să se'mbete de parfumul florilor de câmp.

In luptele dela Neajlov, dela Oituz, de pe Valea Jiului; dela Cosmeşti şi Mărăşeşti, s'au văzut pe deplin calităţile superioare ale bravilor noştri, însuşiri ce numai din când în când înainte de răsboiu, erau scoase în evidenţă de un om al penelului sau al condeiului, de Grigorescu, Vlahuţă, sau Coşbuc; virtuţi, ce acum în bătaia tunului, s'au verificat pe deplin. [1])

«Numai când trăeşti aproape de ostaşul român — «povesteşte un ofiţer rănit în mai multe lupte — numai «când cunoşti adânc sufletul lui; spiritul de resignare, de «abnegaţie, de credinţă, numai atunci îţi dai seama, de ce «este capabil acest popor demn de Grecia Antică. Drago«stea de Patrie — deşi cuvântul în sine îi este neînţeles — «este atât de înrădăcinată în sufletul lui, încât numai «glontele care doboară trupul i-o poate nimici.

«Nemâncat, neprimenit, de streajă săptămâni întregi, «în glod şi ploaie, rămâne stană de piatră la postul de «onoare, neînfricoşat de şueratul necontenit al morţei, ce-l «pândeşte, ţintuit pe loc de un simţimânt cu atât mai

1) O. Goga: «Talpa Ţărei».

«înalt, cu cât e înăscut, iar nu căpătat» [1] . . . . . .

. . . .

Cu toate că răsboaiele din timpurile moderne, nu se mai aseamănă cu acelea din antichitate; cu toate că o luptă de astăzi diferă foarte mult de luptele ce au avut loc cu secole în urmă, spre exemplu pe pământul coastei Africane, lupte descrise de Flaubert atât de plastic, în nemuritoarea-i operă: «*Salambô*»; sufletul ca să zic aşa al răsboaelor, a rămas acelaşi. O forţă mistică face pe ostaş să lupte şi să moară pentru Patrie şi aceasta e partea ideală a răsboaelor ce a făcut şi face ca răsboaele cu toată cruzimea lor să fie cântate de poeţi. Modul mai presus de orice laudă, cum s'au purtat ostaşii noştri, în răsboiul pentru desrobirea neamului — răsboiu justificat şi de morală şi de dreptul ginţilor — fiindcă nu a fost făcut sau mai bine zis conceput cu gândul ascuns de a răpi dreptul altor popoare, ci numai de a aduce la sânul Patriei mume, pe fraţii răsleţi şi subjugaţi; a făcut ca ei să merite numele de eroi şi a justificat cuvintele măgulitoare cu care i-a gratificat ilustrul general francez Berthelot, când a spus, à propos de vitejia ofiţerilor francezi: «N'au avut decât să privească pe români, pentru a lua exemplu»!.... căci, într'adevăr la Mărăşeşti mai cu deosebire, zile şi nopţi neîntrerupte, au luptat vitejii noştri cu forţele superioare ale vrăjmaşului. Plugarii deveniţi soldaţi, acum semănau sămânţa morţei, cum semănau în timp de pace, întinsele ogoare; şi culcau la pământ leşurile, cum culcau vara la seceră snopii, salvând, astfel pământul Ţărei, moştenit neştirbit dela strămoşi la care ei ţin atât de mult. Şi lucrul e firesc, fiindcă trăind o viaţă întreagă încovoiat pe plug, din pământ ţăranul nostru soarbe energia lui, şi cultul pământului l-a făcut în toate timpurile erou. Odinioară, buciumul Voevozilor îl chemă la apărarea acestui pământ, cum astăzi îl chiamă goarna sau clopotul bisericii din sat.

Alte generaţii, alţi oameni, aceiaşi rasă însă, acelaşi dispreţ de moarte, acelaşi simţimânt al datoriei. Viaţă, fără pământul pe care-l frământă dela răsăritul soarelui până la ivirea stelelor, nu are pentru el nici un farmec, căci, trăind mai mult în aer liber, în faţa munţilor înalţi şi a câmpiilor mănoase, admirând apusurile de soare şi nopţile senine şi reci de iarnă cu pământul de ghiaţă şi cerul de diamant; [2]) tot acest farmec al naturei îl leagă mai mult de pământul scump al ţărei.

---

1) I. Simionescu: «Vânătorii».
2) N. Iorga: Ist. lit. rom. sec. 18.

Un ostaş grav rănit într'o luptă şi adus la spital, roagă pe un camarad convalescent, să-i scrie o epistolă acasă, şi spune soţiei cu limbă de moarte:

«De voiu muri, Leano, printre străini, să vii cu badea «şi să-mi presăraţi pe groapă o traistă cu pământ, din «livada noastră» [1]) . . . .

. . . .

i se părea că este mai uşor acest pământ, fiindcă era al lui!

Pentru acest pământ au făcut ei actele neperitoare de eroism redate atât de plastic de Mihail Sadoveanu în «*Schiţele dela Mărăşeşti*»; pentru pământul acesta, de care ca şi de Dumnezeu e legat sufletul lui, pentru pământul acesta s'au jertfit!

Dar dragostea de pământ nu este singurul simţimânt ce înobilează sufletul ostaşului român. Pe lângă această dragoste, oare simţimântul datoriei şi al disciplinei nu e tot atât de adânc sădit în sufletul lui? Îndemnurile la rău, prezentate sub admirabila perspectivă a unei răsplăţi seducătoare poate oare să-l schimbe? Nu! ca probă, au fost numeroasele cazuri de indisciplină în răsboiul mondial al soldaţilor ruşi, cu care românii au împărţit frontul şi care nu i-au contaminat. Fiindcă, sufletele acestea închise, concentrate cari însă ascund atâtea comori, nu puteau să se abată dela datorie, nu puteau să calce jurământul de credinţă făcut Regelui lor! Sclavi ai datoriei, ei s'au dus voioşi să moară sub cutele drapelului sdrenţuit de gloanţe şi'negrit de fum, pentru realizarea idealului naţional.

Fiecare dintre cei ce-au plecat în răsboiu, a simţit aşa zisa nostalgie a căminului, fiecare, incontestabil, a lăsat plecând de-acasă, ceva din sufletul lui, la locul unde a trăit, la vatra unde şi-a făurit idealurile şi unde i s'au spulberat iluziile; nimeni însă, nu a suferit atât de mult dorul de acasă ca soldaţii noştri, şi totuşi, nostalgia aceasta, nu i-a abătut din drumul disciplinii şi al datoriei, cum nu i-a abătut nici suferinţele fizice. In faţa inamicului, în focul luptei, în ploaia de gloanţe, toţi — ofiţeri ca şi soldaţi — uitau sbuciumul acesta sufletesc; şi luptând cu eroism, mureau până la unul dar nu se dau înapoi, căci, nu se temeau de moarte, după cum nu se teme valul de nemărginirea mărei.

Ion Cenuşe soldat din 10 vânători, scrie la puţin timp după începerea răsboiului celor de-acasă:

«V'am spus încă dela plecare, că voiu lupta cu cinste «şi dragoste pentru scumpa noastră Patrie.

---

1) C. Moldovanu: «Glasul pământului».

«Intr'o zi pe la amurg, două gloanțe mi-au lovit pi-
«cioarele, dar și eu am trimis pe lumea cealaltă doi duș-
«mani. Ei mi-au dat la picioare, eu le-am dat la mir acolo,
«unde știe românul să dea mai cu sete.
«Peste puțin timp cred că voiu fi vindecat, și voiu
«sbura iar la luptă. De va fi să mor, să nu plângi soție
«iubită, să fii mândră că soțul tău a murit pe câmpul de
«onoare și să spui copiilor cum a murit tatăl lor, învă-
«țându-i de pe-acum să știe cum să apere și să facă da-
«toria către scumpa lor Patrie» . . . .
. . . .

Cât dispreț de moarte și cât eroism, reese de asemenea din următorul dialog între un ziarist și un tânăr rănit, dintre acei din lupta dela Turtucaia:

— In fața unei școale transformată în spital, sosesc răniții în camioane-automobile.

După ce se scurg cei purtați pe brancarde, se scoboară un soldat cu brațul în bandulieră. E așa de tânăr, și are niște ochi mari, plini de expresie.

— Ce e, camarade?

— Bine, domnule, cum să fie?

— Ești rănit greu?

— Da de unde, m'au împușcat în braț, fleac de nimic. Mi-a spus d-l doctor că, în două săptămâni, mă fac bine?

— Și te întorci la luptă când t'ei vindeca?

— Mai e vorbă! Am răboj; până nu voiu omorâ 20 de bulgari, nu-mi dau sufletul.

— Păi, poate te trimite să lupți în altă parte după ce te faci bine.

— Nu se poate! dau în genuchi și tot la bulgari mă duc.

— Dar, de ce ții atât de mult să te bați cu bulgarii?

— Păi, întâi, fiindcă bleoții, se hrănesc din pământul nostru de când m'am pomenit; și al doilea fiindcă am făcut răboj și nu l-am umplut de crestături.

— Dar ce e răbojul acela?

— Uite, noi în campanie, ne-am legat să nu lăsăm să ne iasă sufletul, până nu vom cresta la răboj fiecare, câte 20 de capete de bulgari și eu am însemnat numai 7 până acușica.

— Dar ceilalți?

— N'am avut vreme să facem socotelile, dar înaintea șanțurilor noastre, erau munți de leșuri. Așa că, tovarășii mei, or fi făcut suma. Eu trântit de glonț, am rămas îndărăt cu vre-o treisp'ce. D'aia 'ceam, că trebuie să mă în-

torc la ei, ca să închei socotelile — că n'o să rămân eu de râsul camarazilor, în chestia cu bulgarii.

— Ferice de tine, tinere, dacă ai aşa inimă!

— Păi, toţi suntem aşa. Ce! o viaţă avem şi o dăm oată; dar pe a bulgarului trebue să o scoatem din rădăcini.

— Şi nu vă temeţi?

— De bulgari? vai de mine domnule — par'că nu ai fi român! Se poate!

Şi a intrat repede în spital, roşu la faţă de ciuda unei întrebări aşa de puţin abilă din partea ziaristului.

. . . .

Pe lângă dispreţul de moarte, spiritul de disciplină şi de datorie ostăşească e tot aşa de adânc sădit în sufletul ostaşului român, în cât nici chiar pierderile fiinţelor scumpe, nici durerile intime nu-l abat dela dânsul. Un exemplu din alte multe:

La puţine zile după mobilizare — când trupele se găseau încă în cantonament — Radu Bratu din Bucov (Prahova) soldat într'un regiment de infanterie, află că soţia i-a murit.

Eşind la raport, spune comandantului regimentului, cu lacrămile'n ochi:

— Trăiţi, domnule colonel, mi-a murit soţia; daţi-mi voe să mă duc acasă s'o îngrop.

— Dute, zise colonelul, dar după 24 de ore să fii la regiment.

A doua zi Radu îşi îmbrăţişă copiii rămaşi fără mamă; îşi boci soţia ce sta rece printre florile şi lumânările aprinse de mâini pioase, şi dus pe gânduri rămase aşa mult timp.

Târziu, îşi aminti că venise acolo, nu numai să-şi plângă soţia, dar să facă şi datoria îngropăciunei.

— Tată, zise Radu părintelui său, sunteţi gata de înmormântare?

— Nu, răspunse el, abia mâine o putem înmormânta.

Radu oftă adânc şi zise: Mâine!

— Bine, faceţi toate cum se cuvine, căci eu trebue să mă întorc la regiment.

— Cum se poate, răspunseră în cor cei de faţă? las'pe mâine, că nu s'o prăpădi pământul.

— Lasă taică, zise şi preotul, până mâine nu e mult.

— Nu părinte, răspunse Radu, domnul colonel nu mi-a putut îngădui decât 24 de ore, după care trebue să fiu la regiment, şi nu pot să-mi calc cuvântul cu nici un chip. A doua zi, Radu Bratu era la regiment.

Colonelul îl dete exemplu pentru împlinirea datoriei

în grele împrejurări. Şi ca Radu Bratu din Bucov, au fost mulţi în răsboiul pentru întregirea neamului.

Câţi din apărătorii aceştia ai patriei, nu au trecut în timpul răsboiului prin chinuri morale ce nu se pot descrie, tot aşa, dacă nu şi mai grozave, ca Bratu din Bucov? Cine, citind bucata în versuri intitulată: «*In Armistiţiu*», [1]) nu s'a înduioşat până la lacrămi de durerea sufletească a bietului *Toader Grui*, soldat de santinelă pe o poziţie, de unde vedea în satul şi spre casa lui; şi care, nemişcat cu arma la umăr, a petrecut cu ochii la groapă, pe soţia-i iubită! . . . .

. . . .

De pe culmea unde îşi avea postul şi unde sta nemişcat la datorie, pierdut în gânduri ca o statue a durerei sub fulgii de zăpadă ce cădeau încetişor, Toader Grui revedea în minte:

«Toată viaţa lui trecută, zi cu zi, ca'ntr'o oglindă.

. . . .

Revedea prispa, de pe care în depărtare se zărea până în luncă, prispa casei unde vara, după ce sfârşea de muncă, cu Sănducu pe genunchi trăit-a el atâtea ceasuri fericite. Şi gândul îl purta spre acest trecut! Dar, acum ce vede? face ochii mari să privească mai bine, aiurit îşi muşcă un deget, a visat sau i se pare? din ograda lui acuma ese un alai de'nmormântare. Cine dintr'ai lui s'a dus din această lume? Sandu, Maranda, Lincuţa, nevasta?..... Se uită mai bine, vede racla în lungime şi'nţelege, e raclă lungă nu-i raclă mititică:

«*Toadere, de ce-a vrut Cerul să-ţi trimită aşa prigoană:*
«*Pe nevasta ta la groapă, doar cu ochii s'o petreci!!*»

. . . .

. . . .

de acum:

«*Copilaşii tăi, pe drumuri, nemâncaţi şi fără strae,*
«*După maica lor s'or duce, astăzi unul, altul mâine*
«*Sărăcuţii! — fără tată, fără mamă, fără pâine!...*»

Cu calităţile acestea, caracteristice rasei noastre, bravii noştri răsboinici au devenit fără voe antemergătorii unei ere nuoi; eră, care, cum spunea academicianul francez René Doumic:

---

1) Vasile Militaru.

«va face ca naţiunile să respire libere; injustiţiile «să nu se mai repete şi popoarele înviorate prin seva cea «nouă, să se desvolte în chip strălucitor!»

Nu ştiu, dacă cuvintele academicianului francez s'au realizat sau sunt pe punctul de a se realiza, ori nu se vor realiza nici odată; ştiu însă că ostaşii noştri s'au sacrificat ca nişte apostoli murind pentru o cauză scumpă, pentru această eră nouă, meritând toată recunoştinţa şi admiraţia noastră. Sufletul lor curat, dispreţul de moarte şi mai ales bravura arătată, a făcut cu drept cuvânt pe Şeful lor suprem, în ordinul de zi dat la 7 Octombrie 1916, să spună:

«Munţii noştri care de mii de ani, au fost leagănul «şi pavăza neamului, au fost zid nebiruit, unde valurile «de oţel ale vrăjmaşului s'au sfărâmat în faţa vitejiei apă«rătorilor Ţărei». . . . .
. . . .

Apărători, ce-au îndeplinit o misiune măreaţă, prin faptele eroice săvârşite; fără ca mulţi, cu siguranţă, să aibă cunoştinţă de faptele de vitejie şi de glorie din trecutul nostru, fapte pe care poezia epică le-a cântat şi le-a slăvit.

Pe lângă sufletele acestea de Eroi, au fost în răsboiul pentru întregirea neamului şi alte suflete mari de eroine dintre care unele pe câmpul de luptă şi altele în direcţiuni diferite şi mai cu deosebire în operele de caritate, s'au arătat demne de măreţia epopeei prin care am trecut.

Imbrăcând costumul alb al carităţei, veghiat-au din zori până'n noapte, la căpătâiul răniţilor şi bolnavilor alinându-le suferinţele prin îngrijiri părinteşti.

In fruntea lor, ca o adevărată matroană, locul de onoare trebue dat Majestăţei Sale Regina Maria, care s'a găsit totdeauna acolo, unde era nevoe de alinarea unei dureri. Inălţându-se albă ca un crin la patul suferinţei, Majestatea Sa, cu zâmbetul îndepărta chinurile cumplite. Şi dacă sunt zâmbete ce sunt daruri, cum spunea entuziastul filo-român Robert de Flers; totuşi, buna noastră Regină, nu s'a mulţumit numai să zâmbească, ci totdeauna a ajutat pe cei în suferinţă pe răniţi, pe invalizi, pe văduve şi pe orfani. De câte ori, în desele vizite făcute pe front, Suverana a îmbărbătat şi mai mult avântul oştilor; şi de câte ori a întărit speranţele României în victoria finală, în clipele de restrişte, când se credea că totul este pierdut, fiindcă avea convingerea că, dacă speranţele cu

care România a intrat în răsboiu sunt pentru un moment năruite, idealul României, stă mai sus ca ori când și nici odată nu se va nărui. Sfârșitul glorios al răsboiului a dovedit pe deplin aceasta. Alături de Majestatea Sa, câte apoi, doamne dela Crucea Roșie, câte femei și fete din popor au făcut acte de curagiu, de vitejie, de adevărat patriotism! O Caterină Theodoroiu, supranumită zâna regimentului 18 Gorj, a luptat în rând cu flăcăii Gorjului, și doborâtă de glonț a închis ochii ca o sfântă înamorată de idealul de desrobire al neamului; cum Despina, o altă sărmană fată din Telejenel, rămasă singură la cămin, frații fiind duși la luptă și din ziua plecărei lor, ne mai punând floare'n păr ca o adevărată eroină, a apărat cu arma, colțul unde văzuse lumina zilelor și pe bătrânul ei tată în agonie, contra furiei sălbatece a dușmanului.

Când ploaia de gloanțe ce ciuruise căsuța, făcută din bârne și gard de nuele lipite cu lut încetă, și o puternică gardă, cu un ofițer german în frunte avu în fine curagiul să intre'n colibă, găsi la căpătâiul patului lumânarea arzând pentru doi morți.

Despina, cu capul ascuns între mâini își dase sufletul isbită de un glonte în spate, veghind totuși..... la capul tatei ce murise și el, apărând în adevărată eroină Telejenelul.

Eroismul acestor două fete în zilele grele ale răsboiului — zile de sabie și zile de moarte — cum spune cântecul, nu reamintește oare, pe fecioara din Orleans sau pe Fata noastră dela Cozia? Eroi și eroine, toți au fost la postul de onoare, fiecare luptând cu mijloacele lor pentru salvarea Patriei și pentru împlinirea visului național, acel vis mult timp neîmplinit cum spune poetul:

De-al căru-i dor au adormit și moșii și părinții,
o mie și mai bine de ani!

. . . .
. . . .

Astăzi, când visul s'a împlinit, vis de înfrățire, realizat o clipă de marele Mihai, și care după uciderea lui mișelească, s'a rostogolit zi cu zi, pe undele cristaline ale Crișului spre Dunăre în jos; vis de întregire al neamului, ce 18 veacuri a încălzit și susținut, speranțele românilor de pretutindeni, vis care a făcut România Mare, lăsând însă o generațiune pentru un moment sacrificată, atâtea bătrâne mume, consumându-se'n tăcere de focul celor pierduți, cum se consumă uleiul din candela de veghe, de sub icoana lui Iisus; vis, care a făcut atâtea văduve, și a

lăsat atâția orfani, pe lângă sutele de mii de suflete, ce au pierit eroic; visul acesta a lăsat fără îndoială o frumoasă moștenire, dar și o mare răspundere.

«Moștenirea eroilor dela Oituz și Mărășești, trebue «păstrată — cum spunea un brav general român — cât «timp va exista și tăria sufletească care a făcut gloria «armatei române. Dacă vom lăsa să se împrăștie zilele «acestea de glorie, cum se împrăștie frunzele bătute de «vânt, atunci cei ce-au pierit jertfindu-se pentru cauza mare «și sfântă din mormânt ne vor arunca blestemul lor, și «blestemul celor căzuți jertfă, este cel mai mare blestem! [1])».

. . . .

Să ne arătăm deci vrednici de jertfele celor ce zac în sute și mii de morminte; să păstrăm cu sfințenie moștenirea clădită «*din atâtea dureri și atâta credință*». [2]) Ea cere, fără îndoială, dela fiecare energii nuoi, care să ne ridice la înălțimea timpului de astăzi, și să arate lumei, că România mărită și regenerată prin propriile ei forțe, merită să stea printre națiunile conștiente de misiunea lor civilizatoare.

1) General Dragu.
2) I. I. C. Brătianu.

5.

Problema socială a paludismului.

Conferinţa d-lui **D-r. Poenaru Caplescu**

ţinută în seara de 19 Februarie 1928

(Rezumat)

Intre flagelele cari bântue omenirea (tuberculosa, sifilisul, alcoolismul, boalele epidemice şi contagioase), cari produc o morbiditate şi o mortalitate dintre cele mai accentuate; un loc de frunte îl ocupă paludismul. Paludismul erea cunoscut în timpurile cele mai vechi şi a purtat diferite numiri: paludism, impaludism, febra palustră (dela cuvântul palus-baltă), febra telurică, malaria, după teoriile cari dominau, socotind că frigurile apăreau de obicei în ţinuturile băltoase şi mlăştinoase, sau din pământ, (telus) ori din aer. Se observase că frigurile apăreau în ţinuturile băltoase şi mlăştinoase sau în timpul lucrărilor cu săpături de pământ (canaluri, tuneluri, etc.) dar nu s'a ştiut care este adevăratul agent al boalei. Se observase însă că boala apare unde sunt ţânţari. După descoperirile genialului *Pasteur*, în 1881 *Laveran*, examinând sângele soldaţilor din Algeria bolnavi de febră, a descoperit un parazit care a fost numit *hematozoarul lui Laveran.* Acest parazit se desvoltă în globulele roşii ale sângelui pe care le distruge şi se multiplică răspândindu-se în circulaţia generală când produce accesul de febră. Acest parazit seamănă cu masele amoebine sau plasmodiale şi prezintă trei specii: *plasmodium malaria*, care produce febra quartă, *plasmodium vivax* produce febra terţă şi *plasmodium falciparum*, care produce febra quotidiană. Când aceste forme de plasmodium sunt asociate în sânge, atunci produc forma

cea mai gravă: *febra pernicioasă*. Paludismul bântue pe suprafaţa globului cu deosebire în zonele calde şi temperate. Astfel se găseşte în toate ţinuturile din zona intertropicală. Distribuţia geografică a paludismului arată cea mai mare frecvenţă în sudul Europei şi al Asiei, Africa aproape în totalitate, jumătatea de nord a Americei de Sud şi tot sudul Americei de Nord. Europa a fost bântuită de paludism. După *Dion Cassius* în anul 208 în Scoţia din 80.000 de soldaţi au pierit 50.000. Anglia a fost foarte impaludată până în secolul al XVII-lea, în 1558 recolta a fost compromisă lipsind braţele de muncă. La Londra mureau câte 3000 de persoane pe an. *Iacob I.* şi *Cromwell* împreună cu cei dela curte au fost bolnavi. In urma lucrărilor de asanare, la 1885 mai murea în toată Anglia numai 500 persoane pe an.

Ţările de jos (Pays Bas, Holl-Land) au fost cele mai bântuite din Europa, aşa că la 1747 din trupele engleze debarcate rămâneau numai câte 4 oameni sănătoşi într'un batalion; în 1809, când Englezii au debarcat din nou, din 30.000 de oameni 4175 au murit de paludism, iar restul au fost internaţi în spitale; au fost ucişi de focul inamicului numai 217. Ungaria era considerată ca cimitirul Germanilor, Italia, Spania, Grecia şi Rusia au fost bântuite. In Indii trei sferturi din decese se datoresc paludismului, aşa că în 1879 au murit în Indii 3.564.035 de Indieni din cauza paludismului, iar armata engleză din 57.810 soldaţi, a avut 52.000 bolnavi de febră. In America aceeaşi proporţie şi dezastru. Insula Batavia era cimitirul Olandezilor. Napoleon cel Mare cunoştea pericolul paludismului în timpul războaelor; de aceea recomanda generalilor ca să aşeze armatele cât posibil pe înălţimi, lăsând locurile joase şi mlăştinoase pentru duşmani.

Până după descoperirea lui Laveran nu s'a ştiut cum pătrunde parazitul în sângele omului. Numeroase cercetări de laborator şi experienţe pe oameni întreprinse de *Laveran*, *Marchiafava* şi *Celli*, *Grassi* şi *Feletti*, *Manson*, *Koch*, *Schaudinn* şi alţi savanţi, au precisat că agentul patogen (hematozoarul, plasmodiul) pătrunde în sângele omului numai prin înţepături de ţânţari, ale căror specii variază pe suprafaţa globului, la noi fiind agent inoculator: *Anofeles maculipennis*. Pentru ca ţânţarul să fie periculos, trebue ca să sugă sânge dela un om bolnav de febră palustră: paraziţii din sângele omului bolnav trec în stomacul ţânţarului, apoi se înmulţesc la suprafaţa stomacului formând nişte chiste mici şi de acolo trec în glandele salivare ale insectei. Când ţânţarul astfel infectat, înţeapă un om sănătos, îi inoculează cu ajutorul unei pompe saliva înveninată şi astfel omul se îmbolnăveşte de febră palustră. Omul bolnav prezintă crize caracterizate prin: frisson puternic, bol-

navul nu se poate încălzi, îi clănţene dinţii, urmează apoi o temperatură ridicată până la 39—41 grade, după care bolnavul transpiră foarte mult. Crizele se repetă zilnic, sau la 2 ori 3 zile, după forma parazitului din sânge. Dacă febra nu este tratată, paraziţii se înmulţesc în organism, splina se măreşte, apoi ficatul, sângele se alterează, bolnavul slăbeşte şi devine impropriu pentru muncă. Cu timpul se produce *ciroza*, cu dropică şi tot organismul se deteriorează. Paludismul este una din boalele răspândite la noi dealungul Dunărei şi în toate ţinuturile mlăştinoase; suntem o ţară impaludată. La 1901, după lucrarea savantului şi regretatului hygienist *Prof. Felix*, erau în ţară 200.000 impaludaţi. In ţinuturile bântuite de febra palustră, în timpul verei, ţăranul în loc să muncească la câmp, zace pe prispă scuturat de friguri. Femeia impaludată leapădă copii sau îi naşte debili, anemici, din care cauză mulţi mor în primul an al vieţei. Din acest punct de vedere paludismul devine o problemă socială şi naţională. Copiii impaludaţi nu pot învăţa, rămân mici, pipernicIţi, la recrutare au talia sub normală, splina mărită şi inteligenţa scăzută. Trebue să ştim cu toţii că paludismul omoară mai mulţi oameni în fiecare an pe suprafaţa globului decât omoară chiar tuberculoza. Astfel numai în Indii, după ultima statistică la 10.000.000 impaludaţi au murit într'un singur an 1.130.000. In Rusia în 1913 erau 5.584.720 iar în 1923 erau 5.914.557 de bolnavi impaludaţi.

Problema paludismului este la ordinea zilei în faţa Societăţii Naţiunilor tocmai pentru a se stabili măsuri internaţionale eficace de profilaxie individuală şi socială.

Profilaxia individuală are de scop să ne ferim de înţepături de ţânţari prin mijloace mecanice, voaluri groase şi mănuşi, dacă trebue să ieşim seara, pentru a nu fi înţepaţi de ţânţari. Poloage bine închise pentru cei cari trebue să doarmă afară, reţele de sârmă deasă, la ferestre şi uşi pentru a împiedica intrarea ţânţarilor în locuinţe. In modul acesta, nu numai în Europa, dar chiar în Africa, în Indii, în colonii, Europenii s'au putut feri de înţepăturile atât de periculoase ale ţânţarilor. Chininizarea preventivă poate da cele mai bune rezultate. Dacă mergem într'un ţinut impaludat, luăm chinină în fiecare zi şi chiar dacă ne înţeapă ţânţarul infectat nu căpătăm febră. Savantul Prof. Cantacuzino a organizat la noi încă de mulţi ani, campaniile anti-malarice prin chininizarea locuitorilor dela sate, campanii duse de Dr. I. Irimescu şi Gorescu. Astăzi distinşi Prof. Ciucă şi Zotta se ocupă cu studiul malariei.

Lucrări importante de laborator au fost făcute de Prof. Babeş şi Proca. O monografie voluminoasă asupra colicidelor

cu cercetări originale făcute timp de 7 ani în Delta Dunărei, a fost publicată de savantul parazitolog de la Iaşi Prof. N. Leon, şi este curios, inexplicabil, cum din comisiunile antipaludice acest savant nu face parte.

Protecția muncei și paludismul. Legiuitorul Italian, încă din 1901, a stabilit că dacă un muncitor de la munte este angajat la câmp în ținuturi impaludate la muncile agricole în timpul verei şi capătă febra palustră, boala este considerată ca accident de muncă şi muncitorul are dreptul la toate despăgubirile legale. La noi nu s'a ocupat încă nimeni de această importantă problemă de asistență socială.

Profilaxia socială cere lucrări generale-hydraulice: canalizări, construcțiuni de diguri, drenări, suprimarea de lacuri stătătoare şi bălți. Cultivarea terenurilor inundabile, după asanare, plantațiuni, etc...

Distrugerea țânțarilor și a larvelor; țânțarii se pot distruge prin suprimarea ori căror băltoace şi ape stătătoare unde îşi depun ouăle, prin substanțe afumătoare seara, apoi păianjenii, muştele şi anumite păsări distrug foarte mulți țânțari.

Larvele pe cari țânțarii le depun la suprafața apelor pot fi distruse prin cultivarea peştilor cari se hrănesc cu mii de larve zilnic, prin cultivarea anumitor specii de pasări mici şi de rațe etc. Se poate răspândi la suprafața apelor petrol, ulei, cari produc asfixierea larvelor.

Propaganda culturală, răspândind cunoştințele necesare de higienă socială prin conferințe, proecțiuni, filme, broşuri de popularizare, cari pot da cele mai bune rezultate.

Guvernele au datoria a prevedea în bugetele respective, sumele necesare pentru lucrările de asanare, indiguiri, canalizări, secări, etc..., pentru aprovizionarea cu cantități mari de chinină, şi pentru organizarea luptei anti-paludice nu numai în unele regiuni, ci în toată țara unde bântue paludismul.

Marele om de stat *V. Brătianu* a dat dovada cu ocazia problemei alcoolismului, că pune mai presus de toate sănătatea publică; de acea suntem convinşi că va da aceeaşi atențiune şi marei probleme sociale a paludismului. (Numeroase proecțiuni demonstrative au ilustrat expunerea documentată).

6.

România Nouă

Consideraţiuni de filozofia istoriei

Conferinţa d-lui **Mihai Popovici**
ţinută în seara de 26 Februarie 1928

(Rezumat)

Duminică seara, a vorbit la Ateneu, d. Mihai Popovici despre: «România Nouă în lumina unor consideraţiuni de filozofie a istoriei».

Sensul şi esenţa faptelor istorice, a spus d-sa, constitue filozofia istoriei. Nu trebuie să ne mărginim numai la pura analiză a complexului social şi istoric, ci trebuie să vedem dacă din înlănţuirea faptelor şi evenimentelor nu scoatem legi generale.

Inainte de marele războì, idealul fundamental al acestor generaţii, era idealul naţional.

Atunci factorul cultural era prodominant. După război, lucrurile s'au schimbat. Statul este expresia psihologică a cetăţenilor ce-l compun şi se menţine prin solidaritatea lor. La noi, după război s'au înfăptuit două reforme: cea agrară şi votul universal.

Concepţia ce predomină astăzi este aceea a statului naţional, bazată pe principii democratice. Trebue să înţelegem ritmul nou şi să-i urmăm legile cari, a spus conferenţiarul, ne pot duce pe calea progresului.

7.

Ce este democraţia?

Conferinţa D-lui **Mircea Djuvara** ţinută în seara de 25 Martie 1928

Democraţia! Iată un cuvânt pe care-l auzim în toate zilele şi credem că-l cunoaştem în înţelesul lui deplin. Il auzim în întrunirile politice şi în întrunirile electorale pronunţat aşa de des, îl auzim acolo unde se vorbeşte câteodată şi serios, în Parlament; îl auzim spus în dreapta şi în stânga, îl citim în fiecare zi în presă şi vai de acela — mai ales dacă este şi om politic — care ar spune că nu este democrat.

Democraţia a intrat aşa de mult în sufletul contemporan încât astăzi, pentru multe persoane poate fi o adevărată crimă de a nu fi democrat.

Cunosc un prieten, un francez, un om foarte de treabă care nu primeşte în casa lui pe acela care nu manifestă într'un mod clar convingeri democratice. Am un alt prieten elveţian, care la un moment dat a propus ca nici un fel de congres sau întrunire internaţională să nu se mai facă în Italia, pentrucă acolo nu ar fi democraţie, şi ca atare ar fi o sfidare adusă moralei internaţionale.

Iată suflete entuziaste, foarte sincere cari duc până la religiune cultul democraţiei!

Intrebuinţăm cuvântul în fiecare zi; câţi dintre noi însă au încercat să-i prindă înţelesul mai de-aproape? Lucrul e de mare importanţă, pentrucă dacă îi stabilim un anumit înţeles, atunci prindem când democraţia este

bine aplicată şi când procedeele aşa zise democratice se întorc chiar împotriva scopului democratic. Cercetarea de a şti deci ce este democraţia, este o cercetare de o deosebită însemnătate pe care orice cetăţean conştient trebue să şi-o impună, oricât de grea ar fi.

De altfel astăzi ştiinţa contimporană, ştiinţa în deosebi a dreptului public, se îndeletniceşte cu această chestiune şi caută să o lămurească din punct de vedere obiectiv, să o degajeze de mulţimea de sentimente şi prejudecăţi cari o înconjoară şi care-i face de multe ori înţelesul greu de prins.

Nu e aşa uşor să înţelegem ce este democraţia.

Ingăduiţi-mi să repet un fapt. Regele Ferdinand mi l-a povestit, întâmplat cu actualul subsecretat de stat d-l Tătărăscu, în timpul unei alegeri în judeţul Gorj. D-l Tătărăscu, fiind în opoziţie, a intrat în propaganda electorală într'un sat. El a fost întâmpinat de o ceată de cetăţeni conştienţi de menirea lor, cari voiau să-l alunge sub pretext că el ar reprezentà un partid care nu este democrat. D-l Tătărăscu, în generozitatea avântului său, a început îndată să explice oamenilor ce însemnează a fi democrat. Un partizan de al d-sale mai bătrân îl dete însă imediat în lături cu cuvintele: „lasă-mă să le explic eu: Oameni buni, ştiţi voi ce e democraţia?". O oarecare nedumerire s'a arătat pe faţa cetăţenilor cari ascultau. „Să vă spun eu: Democraţia sunt ţidulele d-lui Titulescu!". A doua zi se pare că satul a devenit partizan al d-lui Tătărăscu. Erà pe vremea când d-l Titulescu, ca ministru de finanţe, speriase puţin lumea cu impozitele d-sale cedulare. Şi Regele după ce mi-a povestit acest incident dând din cap cu tristeţe, a exclamat: „Doamne, ce este democraţia? Grea întrebare!».

Intr'adevăr d-lor, este o grea întrebare. Trebue însă să ne-o punem, dacă vrem să ne dăm seama ce facem, şi dacă avem un drag sincer de neamul din care facem parte.

In concepţia clasică democraţia este o instituţiune foarte simplă; democraţia este, cum spune Bryce, marele autor care se ocupă de această chestiune, după părerea mea cam superficial, conducerea poporului de el şi pentru el.

Aceasta presupune, că poporul suveran, compus din indivizi perfecţi şi atot ştiutori, este a tot putinte în stat; că voinţa sa există şi se înfăptueşte; că poporul deleagă însă puterea sa unor anumiţi oameni bine aleşi prin calităţile lor pe cari îi numim parlamentari, că aceştia adunaţi laolaltă, iau hotărîri cari nu sunt altceva decât

emanaţiunea voinţei poporului care i-a trimis acolo; iar Suveranul, după expresiunea unuia dintre cei mai distinşi democraţi politiciani din aceată ţară, într'o conferinţă din zilele trecute, Suveranul ar fi simplu simbol al unităţii naţionale.

Poporul: Ce e poporul? Voinţa poporului: Ce este această voinţă? Cum deleagă el această voinţă parlamentarilor? In ce sens poate fi Suveranul un simbol? Nu este deajuns a se întrebuinţà asemenea formule, trebue să le aprofundăm puţin.

Unul dintre cei mai mari autori de drept public din Franţa care s'a ocupat de această problemă, d-nul Gaston Jéze, urmând în aceasta pe şeful şcoalei pozitivismului francez actual, d-nul Duguit, spuneà: „Democraţia, aşa cum se înţelege în concepţia clasică, este o dogmă, un mit, o simplă credinţă, însă eficace şi pe care avem datoria s'o analizăm şi din punct de vedere ştiinţific".

Democraţia astfel înţeleasă a fost atacată şi din dreapta şi din stânga.

Din stânga anarhiştii o sapă, nu mai vreau să explic cum şi în ce fel, căci o ştiţi; comuniştii Internaţionalei a III-a, speră şi ei să înlocuiască voinţa poporului cu voinţa unei clase care trebue să domine prin dictatura proletariatului; sindicaliştii de asemenea din stânga, sunt vrăjmaşii democraţiei, căci ei înlocuesc voinţa poporului aşa cum e înţeleasă de democraţie, ca o pulbere de indivizi, printr'o anume organizare a acestei voinţe pe baze sindicaliste.

Din dreapta, democraţia în ziua de astăzi primeşte de-asemenea lovituri şi ştiţi spre exemplu că fascismul ne este arătat ca puţin prieten democraţiei. Legile din urmă cari se votează în Italia, pentru organizarea Corpului electoral, nu ar fi legi democratice. Absolutismul sub orice formă, dictatura acolo unde se manifestă — şi se pare că ar fi tendinţe după răsboi în multe ţări spre dictatură — dictatura nu este prietena democraţiei.

Aşà înţeleasă, ce origini are ştiinţificeşte democraţia? Am inventat-o noi, oamenii din vremurile noastre?

Nu domnilor, noi am moştenit concepţia democratică din vremuri trecute.

In realitate, aşa cum se practică pe continent, ea este produsul de fapt al revoluţiunei franceze, în care converg două serii de evoluţiuni, politice, pe de o parte evoluţiunea engleză, pe de altă parte, evoluţiunea franceză.

Din punct de vedere al evoluţiunii istorice, concepţia aceasta reprezintă ideile de libertate şi de egalitate, cari

au şi fost puse pe frontispiciul revoluţiunei franceze, cu ideia de fraternitate.

Evoluţiunea franceză pune punctul de greutate, mai ales pe ideia de egalitate raţională a oamenilor. Evoluţiunea engleză diferită în privinţa aceasta de evoluţiunea franceză, pune punctul de greutate pe ideia de libertate, chiar cu sacrificarea egalităţii.

Din punct de vedere teoretic, înaintea revoluţiunei franceze, au fost pregătite concepţiunile ei de o şcoală ştiinţifică, cunoscută în drept sub numele de şcoala dreptului natural. Această şcoală consacră individualismul şi drepturile persoanei umane, proslăvind drepturile omului, ca o reacţiune împotriva sistemului politic de pe vremurile acelea din Franţa.

Nu poate fi tăgăduit, că ceeace se înţelege astăzi de obiceiu prin democraţie este o concepţie teoretică derivată în mod direct din concepţia şcolii dreptului natural. Dar ceiace e foarte interesant de văzut este că acei cari proclamă mai cu putere astăzi democraţia, când li s'ar vorbi de şcoala dreptului natural, s'ar scutura de dânsa şi cu drept cuvânt, pentru că şcoala aceasta este cu desăvârşire depăşită în ştiinţa generală a dreptului şi înlocuită cu altă concepţie, care a rămas cu ceva, din vechea concepţie a şcolii dreptului natural, dar este în fond cu totul deosebită.

Atât concepţia şcolii dreptului natural ca şi aceea a revoluţiunii franceze în genere, se întemeiază pe abstracţiuni nejustificate. Erà moda în veacul al XVIII-lea, ca metodă ştiinţifică, să se idealizeze omul în facultăţile lui. Se vorbea de „homo oeconomicus", care a fost ca concepţie baza întregii economii clasice, şi care nu erà decât o simplă abstracţiune. Tot asemenea erà şi concepţia unui „homo politicus", care sta tocmai la baza acestei şcoli a dreptului natural. Erà o simplă abstracţie, ideală, a unui om perfect care vrea binele societăţii în care se află, şi care posedă toate cunoştinţele necesare pentru îndrumarea acestei societăţi. In asemenea condiţiuni erà natural să se pună, la baza întregii concepţiuni de drept public, democraţia, aşa cum am expus-o, pentru că erà foarte normal ca societatea compusă din cetăţeni ideali să fie condusă de aceşti cetăţeni.

De atunci încoace însă concepţiunile s'au schimbat; abstracţiunile în ştiinţă au fost înlocuite cu realităţi; astăzi ştiinţa nu se mulţumeşte cu tipurile ideale pe care le făureşte a priori; astăzi ştiinţa întrebuinţează metode de strictă observaţiune, metode exacte inductive, ea caută să constate întâiu ce este şi după ce a constatat realitatea

în mod fidel, scoate prin abstracţiune şi cu mare atenţie legile acestei realităţi.

Dela revoluţiunea franceză încoace s'a constatat însă că grupările sociale au o realitate mult mai adâncă decât se părea oamenilor revoluţiunii franceze; că individul joacă de multeori chiar un rol neînsemnat faţă de rolul grupărilor sociale. S'a constatat astfel că toate ideile abstracte cari au fost enunţate, cum v'am spus, de şcoala dreptului natural şi de revoluţia franceză, trebue din nou puse la punct, între altele de aci s'a născut ceeace se numeşte astăzi în termen curent, criza parlamentarismului, care se studiază încă de pe la 1880, şi deci nu este un fenomen post belic; tot astfel s'a născut întreaga şcoală modernă de renovare a dreptului public, care înfloreşte astăzi în Franţa; tot astfel concepţiunile mari de drept public din timpul din urmă în Germania precum şi toate concepţiunile mari în această privinţă din Italia.

Putem să spunem, d-lor, că astăzi ştiinţa dreptului în această privinţă este complet renovată. In ce sens? E de datoria mea aci să vă dau rezultatele nu a citirii gazetelor, ci a cercetărilor ştiinţifice în această privinţă.

Ce este poporul? Democraţia presupune domnia voinţei poporului. Ce este voinţa unui popor? Cum se conduce un popor pe sine? Cum e posibil fenomenul acesta delicat al delegaţiunei puterilor din partea poporului, unor oameni pe cari îi numim parlamentari, iar uneori guvernanţi, miniştri? In ce sens în monarhiile constituţionale, cum este a noastră, Suveranul este un simbol şi care este rolul său exact? Iată probleme cari trebuesc lămurite, pentru ca să înţelegem într'adevăr rostul democraţiei.

Inainte de a cercetà partea pur juridică a problemei trebue să începem cu cercetarea faptelor sociale dând un tablou fidel al faptelor, cum se petrec în realitate, spre a puteà deduce apoi construcţia juridică, ce li se poate aplica.

Intâiu de toate, problema nu este simplă; realitatea socială este de o complexitate care de multe ori desfide analiza. E foarte uşor să vorbim de voinţa unui popor, dar în ce consistă această voinţă şi cari sunt elementele sale? Ce rol joacă în manifestarea acestei voinţe acel imponderabil de care un om cu o experienţă politică, cum a fost aceea a lui Bismarck, spuneà că joacă rolul cel mai seamă în politică? Să-mi daţi voe să vă citesc în această privinţă o descriere a modului cum se petrece — ca fenomen sociologic — ceeace numim noi activitate democratică.

Taine încă de mult a făcut în privința aceasta un aspru rechizitoriu al unei concepțiuni prea simpliste a democrației. Iată ce spune el în „Les origines de la France contemporaine": „Instituer comme juge ordinaire, extraordinaire et suprême, (pour choisir les fonctionnaires) la pluralité des Francais, adultes, mâles et comptés par têtes..., c'est charger de ce choix un être collectif où la petite élite intelligente est noyée dans la grosse multitude brute; de tous les jurys, c'est le plus incompétent, le plus aisément affolé et dupé, le plus incapable de compredre les questions qu'on lui pose et les conséquences de sa réponse, le plus mal informé, le plus inattentif, le plus aveuglé par les sympathies on antipathies préconçues, le plus volontier absent, simple troupeau de moutons racolés, dont on peut toujours escroquer, violenter ou falsifier le vote, et dont le verdict, contraint ou simulé, est d'avance à la merci des politiciens...". (Les origines de la France contemporaine, Hachette 1899, tome X, page 162).

D-lor, poate că Taine a fost prea sever. Să vedem și descrierea unor fapte mai precise și mai apropiate, pe cari le puteți controla cu toții în viața de toate zilele.

„Alegătorii" — zice un autor pe care îl voiu indică îndată cine este — nu fac decât un singur lucru: ei dau sufragiile lor unor deputați și unor senatori. Când observăm faptele, condițiunile în cari candidații sunt aleși și alegerile sunt făcute, numărul electorilor și acela al abstențiunilor, este cu neputință să vedem aci o manifestare liberă și serioasă a voinței alegătorilor. Alegătorii sunt fără organizație. Ignoranța lor, inexperiența lor, mentalitatea presei, corupțiunea, minciunile candidaților, supralicitările electorale, imperfecțiunea inevitală a tuturor felurilor de scrutine cunoscute în practică până astăzi, pasiunile inexplicabile și momentane cari prind pe alegători, toate acestea fac să nască o îndoială serioasă asupra exestenței unei *voințe naționale*.

„Trebue să avem multă imaginație, trebue să ne închidem ochii și să ne astupăm urechile, ca să vorbim de o voință a poporului, liber și limpede exprimată prin sufragiile sale. Aceasta e așa de adevărat, încât cu desvoltarea instrucțiunei și a spiritului de observație, scepticismul politic face progrese enorme. Abstenționiștii sistematici și voluntari sunt foarte numeroși. In ceeace privește deputații, este tot atât de contrar faptelor să facem din ei reprezentanții voinței populare. *Și, mai întâiu de toate, poporul are el o voință? Știe el ce vrea?* Sunt oare multe alegeri în cari alegătorii să nu fie victimele unor minciuni, unor corupțiuni și unor fraude? Luptele elec-

torale nu sunt oare demoralizatoare? Câţi candidaţi învingători sunt cari nu au recurs, pentru a triumfa la manopere puţin loiale? Cum voinţa poporului s'ar puteà exprimà prin nişte deputaţi a căror prezenţă în parlament este adeseori o adevărată sfidare a bunului simţ şi poate şi a moralei? In cazul cel mai bun, vorbele goale, îndrăsneala, înşelăciunea şi şiretenia nu sunt oare calităţile esenţiale cari asigură succesul? Inteligenţa? Ştiinţa? Moralitatea? Acestea nu vin decât în al doilea plan. In starea de instrucţiune publică şi de experienţa politică a masselor, cu gustul lor pentru retorică şi şarlatanism, cu moralitatea lor slabă, nu putem încă prevedeà înainte de multă vreme o modificare a acestor fapte. Iată dece mi s'ar păreà temerar să putem vorbi de voinţa naţională şi de expresiunea acestei voinţe prin deputaţi.

„Intr'un cuvânt guvernanţii la noi sunt constituiţi de un mic grup de oameni cari au reuşit să-şi impună voinţa unei turme umane neorganizate, care înţelege că trebue să existe cineva care să guverneze, dar care în cea mai mare parte este cu desăvârşire indiferentă în privinţa calităţii celora cari guvernează. — Această indiferenţă explică şi popularitatea aşa de slabă şi de scurtă pe care o au în realitate guvernanţii".

Aţi crede că e un autor român care descrie ceeace se petrece la noi, dar nu mi-aş fi permis să-l citez în cazul acesta descriind cu culori aşa de negre viaţa politică dela noi din ţară pe care o cunoaşteţi cu toţii că merită să fie împodobită cu culori mult mai trandafirii (aplauze). Autorul pe care l-am citat este francezul Gaston Jèze într'un articol publicat într'o revistă pur ştiinţifică, „Revue du droit public" care nu are aface nimic cu politica şi cu polemica de presă. — Este dominat numai de spiritul ştiinţific, care constată ceeace am citit pentru Franţa; dar adaogă imediat:

„Acesta nu e special nici Franţei, nici unei anume forme de guvernământ democratic; dar ar fi contrar faptelor de a spune că democraţia are o virtute extraordinară de a face deputaţi aleşi cum sunt, şi nu vedem cum am putea să-i facem altfel, spre a constitui organele voinţei poporului".

Un alt autor care descrie aceleaşi fapte şi la al cărui tablou nu mă raliez, pentrucă aş face-o cu prea multă tristeţe în suflet, este Wells. — „Democraţia aplicată la politică" spune el într'un articol publicat în „Progres civique" din 30 Aprilie 1927, ridică fel de fel de critici. Cea mai de seamă este aceia de a fi produs un tip special

şi cu desăvârşire odios de om, care este politicianul. La început o democraţie bazată pe alegeri aveà ca fundament această idee că numai oamenii într'adevăr mari, virtuoşi şi capabili, oameni de stat şi şefi de industrie, s'ar oferì singuri sau s'ar lăsà prezenta sufragiilor concetăţenilor lor; aceştia i-ar alege şi i-ar votà pentru meritele şi virtuţile lor. Dar în practică s'a observat repede că treaba de a fi ales nu e aşa de simplă. Nici serviciile aduse comunităţei, or cât de notorii ar fi, nici calitatea de a fi util nu ajungeau spre a face să se aleagă un candidat. Astfel, candidatul, se văzù nevoit să sacrifice spre a fi ales o mare parte din timpul pe care până atunci îl consacrase scopului de a fi numai mare şi virtuos... Meritele şi valoarea sa personală deveniră elemente lăturalnice... Astfel independenţa spiritului, magnanimitatea, aspiraţiunile spre mai bine, handicapează mai mult un candidat, decât îl favorizează. Şi astfel vedem în marile ţări democratice, direcţiunea afacerilor încredinţată unor oameni al căror principal merit e că sunt politiciani, şi cari în afară de aceasta, nu se disting nici prin inteligenţă, nici prin geniul creator, nici prin nobleţa caracterului. In fapt foarte adesea ei sunt şireţi, ascunşi, buni intriganţi, în fond oameni inutili. Priveşte, cetitorule, caută printre personagiile politice cele mai cu vază din Marea Britanie, din Franţa, din America, din Germania, „(adaug: nu căutaţi în România) „şi spune, cititorilor, dacă vei găsì vreun om într'adevăr mare moralmente şi intelectualmente. Dar, din contră, printre aceşti oameni cari i-am ales ca să rânduiască lumea întreagă, câţi nu vedem şefi cari nu comandă, reprezentanţi cari sunt adevărate caricaturi într'adevăr umilitoare a ceeace ar trebuì să fie omul adevărat?„ (aplauze).

Domnilor, să nu credeţi că sunt de părerea lui Wells, el exagerează. Avem şi la noi — trebue să constatăm faptele — şi sunt în toate ţările, oameni cari într'adevăr îşi consacră viaţa unui ideal de realizat în societatea respectivă. Dar să spunem că într'adevăr majoritatea acelora care se consacră politicei sunt altfel de cum îi descrie Taine, Jèze şi Wells, ar fi o sfidare a adevărului ştiinţific.

Iată dece nu putem să vorbim sociologiceşte de o voinţă a unui popor, de voinţa unui corp electoral inert, înebunit de patima minciunei, de pasiuni inavuabile, ameţit de agenţii electorali cu promisiuni netrebnice şi interesate. Aceasta e voinţa de care trebue să atârne destinul nostru al tuturor, destinul întregului neam? Iată domnilor dece Bryce, unul dintre cei mai mari apologişti ai de-

mocrației, sfârșește cele două faimoase volume în care o descrie în întreaga lume, cu constatarea că astăzi pretutindeni a scăzut în ochii oamenilor de treabă prestigiul democrației. Foarte gravă constatare. Aceasta nu însemnează — încă odată o repet — că în această lume politică așa de odioasă, nu se găsește ici și colo câte un personagiu care să corespundă adevăratului nostru ideal de om de stat.

Față de aceste realități de fapt, ce vine să facă dreptul? Care e concepția juridică a democrației? Ințelepciunea popoarelor care s'a cristalizat în lungul veacurilor în instituțiuni juridice a ținut socoteală mai mult decât politicianii noștri care vorbesc zilnic de democrație, de toate aceste fapte și necesități, și de aceea dreptul public în întregime este poate o încercare de corectare a acestor situațiuni de fapt.

Voința poporului are un reprezentant juridic în instituțiunea supremă a dreptului care este statul, și una din caracteristicele esențiale ale acestei instituțiuni este permanența ei. Statul există, oricari ar fi generațiunile cari se perindă, este același chiar când se schimbă forma de guvernământ. A trăit în trecut același ca cel de astăzi, și va trăì în viitor pentru generațiunile ce vor veni. Voința statului, voința poporului, voința alegătorilor, nu trebue să fie numai expresiunea grijei de generațiunea actuală; ea trebuie să fie depozitară tuturor tradițiunilor trecutului, și să fie păstrătoarea tuturor aspirațiunilor viitoare; numai atunci voința poporului este juridicește îndreptățită. Dacă o voință a poporului este dusă pe căi greșite de patimi momentane, atunci nu este o voință juridicește potrivită este o voință falșă. Intocmai dupăcum în dreptul privat nu este îngăduit unei persoane să-și alieneze anume facultăți pe care le are, asemenea nu se poate admite nici în dreptul public o voință exprimată oricum nebunește. Dacă mâine orașul Giurgiu — de exemplu, să nu se supere respectabilii reprezentanți ai acestui oraș — ar decretà că vrea să treacă la Bulgaria, aceasta nu ar însemnà că a doua zi orașul Giurgiu trebue să facă parte integrantă din Regatul Bulgar. Ințelegeți că nu este suficientă o simplă manifestare de voință, pentru ca ea să fie eficace din punctul de vedere superior al dreptului, căci această voință trebue să reprezinte întregul trecut, cu tezaurele lui, și întregul viitor cu toate posibilitățile lui.

Un foarte distins autor de drept public d. Larnaude, fostul meu decan la Facultatea de Drept din Paris, a dezvoltat cu deosebit talent această idee atât de adâncă.

Cum să cunoaștem din această voință care trebue

să se manifeste în conformitate cu interesele superioare ale statului, adică ale naţiunei respective şi nu altfel? Cum să facem ca ea să se manifeste în conformitate cu aceste interese şi nu în contra lor? Este tocmai problema pe care şi-o propune dreptul public şi democraţia este unul din răspunsurile la această problemă. Voinţa manifestată de un corp electoral oarecare nu este prin ea eficace; ea trebue să fie filtrată, trebue să treacă printr'o serie de instituţiuni cari s-o pună la punct spre a se ajunge la desăvârşirea la care trebue să fie, şi numai voinţa astfel perfecţionată este într'adevăr voinţa juridică, şi democratică respectivă.

Care este mijlocul prin care dreptul ajunge la această filtrare? El împarte, divide şi subdivide competenţa diferitelor organe în dreptul public. — Una din aceste manifestări este şi separaţiunea puterilor, dar nu e numai aceasta. Cari sunt organele voinţei poporului?

Cel dintâiu organ în dreptul constituţional, este organul constituent, organul care înfiinţează constituţiunea. In ce consistă acest organ? Nicio constituţiune nu o poate spune, pentrucă este chiar organul care o înfiinţează şi de aceea în lungul evoluţiunei istorice aflaţi că acest organ se manifestă sub diferite forme. Câteodată este un parlament simplu, câteodată un parlament ales în mod special, alteori constituţiunea este pur şi simplu octroiată de Suveran sau proclamată de o adunare oricare. — Prin urmare, organul constituent nu are o anumită formă în evoluţia istorică, el se manifestă într'un mod foarte variat.

Afară de organul constituent, avem ca organe constituite, corpurile electorale. Acestea sunt organe care nu reprezintă singure voinţa naţională. In afară de ele, la noi spre pildă, sunt femeile, incapabilii, precum şi toţi acei cari se abţin de fapt dela vot şi cari de multe ori din nefericire sunt cei mai de treabă într'o societate. — Ele sunt simple organe şi trebue să-şi îndeplinească prin urmare funcţiunile numai în conformitate cu menirea lor cu competenţa lor legală.

Corpul electoral alege pe parlamentari şi astfel se constitue puterea legiuitoare. Dar puterea legiuitoare la noi e compusă din Cameră şi Senat. Aci avem trei organe puse pe acelaşi plan: Coroana, Camera şi Senatul, cari au aceleaşi drepturi, aşa că voinţa iniţială a constituentului trece prin voinţa corpului electoral, se filtrează prin voința parlamentarilor, se perfecţionează prin voinţa Suveranului.

Puterea legiuitoare are însă alături de dânsa şi separat de ea alte puteri în concepţia clasică, puterea executivă care şi ea în fond are mai multe organe: Coroana

şi Guvernul, Suveranul fiind şeful puterii executive şi având la dispoziţie întregul aparat administrativ, cu organe hierarhizate, care se controlează unele pe altele.

In sfârşit în concepţia clasică pe care nu e locul aci să o analizez, mai e puterea judecătorească, distinctă, controlând pe celelalte.

Toate aceste puteri se întretaie între ele, toate aceste competinţe şi organe distincte se controlează reciproc. Voinţa iniţială se filtrează astfel tot mai mult şi se pune la punct.

Aceasta în organizaţia noastră. Dar nu există organizaţie care să nu fie aşa; în fiecare regim reprezentativ parlamentar tot aşa se întâmplă. — Se observă cu câtă rigoare fiecare trebue să stea continuu în competenţa lui. Ce ar fi dacă parlamentul ar începe — în regimul parlamentar — să guverneze în locul guvernului? S'ar ajunge la un haos. Parlamentul trebue doar să controleze guvernul. care este emanaţiunea lui şi care trebue să guverneze pe baza unei voinţe iniţiale a corpului electoral, abstractă prin natura ei, pe care o numim voinţa poporului.

Ce a rămas, în felul acesta din voinţa poporului? Printr'o filtrare continuă a ajuns la o voinţă a guvernului, care evident că trebue să se controleze prin parlament şi prin ceeace se numeşte într'un mod foarte vechi şi greu de definit, opinia publică, dar care este cu totul altceva decât ce cred Vlad, Ion, Stan, alegătorii cari duc plugul de coarne şi cari nu ştiu nimic din ceeace fac aceşti domni conducători ai ţărei. Unde este voinţa poporului? Unde este la fundamentul întregei organizaţiuni acea suveranitate de fapt a naţiunei însăşi? Nicăeri, nu numai că nu există, dar nici nu poate să existe, pentrucă este o imposibilitate de fapt ca poporul să se conducă singur într'o societate mare şi complexă cum este a noastră. In cantoanele elveţiene s'a ajuns — pentrucă e vorba de o societate mai mică — până la un oarecare punct la apropierea de acest ideal, dar într'o societate mai mare aceasta e o absolută imposibilitate de fapt.

Dacă e aşa, înţelegem rostul democraţiei. Democraţia nu este un cuvânt zadarnic, numai că trebue să-l înţelegem în raport cu realitatea de toate zilele..

Astăzi nu se mai poate vorbi de opoziţie dintre autoritate şi individ, cum se vorbeà pe timpul revoluţiunei franceze şi cum înţelegeà şcoala dreptului natural. Astăzi statul reprezintă deopotrivă şi comunitatea şi individul, şi sociologia modernă dovedeşte că individul este mult mai mult o abstracţiune decât societatea însăşi; aceasta

este o realitate mult mai adâncă decât acea individuală, aşa că întreaga concepţie în această privinţă trebue primenită.

Ca consecinţă, putem să vorbim noi astăzi de răsboiul mulţimei incompetente în contra elitei? In acest înţeles trebue prinsă democraţia? Trebue să aţâţăm mulţimea în contra elitei? Anatole France care ştiţi că nu erà lipsit de spirit spune în „Monsieur Bergeret a Paris“: „O prostie repetată chiar de 36 de milioane de guri nu încetează de a fi prostie“ şi aceasta e evident.

Reprezentantul democraţiei dela noi la care vă făceam adineauri aluzie, în aceeaşi conferinţă de care am vorbit, spuneà că democraţia presupune ştiinţa generalizată, discuţiunea liberă tocmai pentru a se ajunge la această ştiinţă, spirit critic şi ştiinţific la toţi cetăţenii. Cetăţenii să fie conştienţi de sine şi de îndatoririle lor, şi să aibă în sfârşit spirit politic în gradul cel mai înalt, spirit critic care lipseşte de multe ori — observà cu drept cuvânt conferenţiarul — chiar oamenilor celor mai culţi, căci una este să ai spirit politic şi alta e să fii om cult. Dacă nu e aşa, democraţia, în loc să fie un mijloc, o pârghie de progres, este o calamitate, altfel duce la dictatură, la dictatură în sensul cel mai rău, căci democraţia — cu drept cuvânt s'a spus — nu este cevà natural, ci naturală este numai dictatura.

Rolul democraţiei în realitate este acela de a creia elitele; fără această misiune împlinită, democraţia este ceva primejdios. Iată faptele: Elitele au condus totdeauna societăţile spre progres. La Roma elitele au făcut ceeace au făcut; în Grecia, dacă Grecia a rămas în istoria omenirii ceeace este, este că au existat elite; în Italia medievală asemenea; Anglia de astăzi este în realitate produsul multisecular al unei democraţii care a ştiut să creeze elite; dacă nu ar fi creiat elite, Anglia nu ar fi ajuns ceeace este; de aceea de altfel democraţia în Anglia dă toate roadele pentrucă acolo îşi îndeplineşte într'adevăr rolul de a ridica elitele.

Dar, d-lor, oricum ar fi democraţia, trebue să ridice câţiva oameni cari să domine. Dacă îi ridică pe cei răi, în loc să facă bine, a pus societatea în primejdie; misiunea ei este să ridice pe cei buni. Rostul democraţiei este aşa dar selecţionarea dreaptă, cât mai dreaptă a personalităţilor, creiarea de elite conştiente, fiecă adoptăm aşa zisa teorie individualistă a lui Ranke, care susţine că individualitatea creiază progresul, fie că adoptăm teoria lui Lamprecht, care susţine că massele aduc progresul.

Democraţia este singurul mijloc tehnic, singurul instrument de drept public susceptibil de ameliorări, cum

spune foarte bine Jèze. Ea este în sensul acesta o supapă de siguranţă pentru vremurile grele şi pentru violenţele celor prea răi. Iar legea este instrumentul caracteristic al democraţiei, întrucât este generală ca orice lege, dacă prezintă o garanţie de dreptate pentru toţi; ea reprezintă de altfel încă o garanţie. aceea a desbaterilor publice şi contradictorii, întocmai cum la un proces în faţa tribunalului. cea mai de seamă garanţie este desbaterea publică contradictorie în faţa judecătorului.

Democraţia mai este ceva. Ea este într'adevăr un mit, dar este un mit generator de energii, ea este — cum ar numi-o Fouillé — o idee-forţă, căci printr'însa animând sufletele putem ajunge la realizări superioare.

La ce tinde ea? La ce trebue să tindă? Prin răspunsul la această întrebare, trebue să definim însăşi esenţa ei: la respectul şi desvoltarea personalităţii morale. Prin personalitate morală fac aluzie la ceeace spuneam cu alt prilej; nu înţeleg numai persoana umană, dar orice activitate creatoare de valori, de adevăr, de bine, de frumos; d-lor, această activitate creatoare de valori morale ideale, este ţelul oricărei activităţi juridice, ea singură este garantată, proteguită de drept. Democraţia este cel mai cuminte mijloc pentru motivele pe cari le-am arătat, de a creia şi aplică astfel dreptul.

Personalitatea morală, cum spune Kant, este singura şi adevărata ţintă a democraţiei, şi democraţia este astfel un simplu mijloc technic spre a ajunge la un scop care este binele superior al naţiunei respective, binele ideal moral, nu imoralitatea. Când democraţia va fi întrebuinţată — căci este un instrument şi ca orice instrument poate să fie întrebuinţată şi în bine şi în rău — în alt scop decât acesta, se întrebuinţează în contra scopului ei şi nu mai are nici o raţiune de a fi. De aceea, când vorbim de democraţie, trebue să ştim ceeace spunem, trebue să avem totdeauna în vedere scopul ei, pentru a nu-i pune eticheta pe acte cari s'ar face sub numele democraţiei, dar în contra ei.

8.

Artiştii Avantgardei

Conferinţa D-lui **Costin Petrescu**, ţinută în seara de 8 Aprilie 1928

Acum câţiva ani, la un salon de toamnă la Paris mă tot trudeam să pricep două tablouri intitulate în catalog: «Corabie cu pânză» şi «Dănţuitoare» în care mărturisesc nu vedeam de loc justificarea titlurilor lor; când un literat cunoscut se apropie şi mă întreabă:

— Eşti bun să-mi spui ce o fi vrând să reprezinte tabloul de colo?

— Incurcat de întrebare, îl sfătuesc să întrebe pe autor.

— L-am întrebat şi ştii ce mi-a răspuns? că e o sinteză şi nimic mai mult.

— In momentul acela trece pe lângă noi scluptorul Moreau-Vauthier. Il opresc şi-i pun aceeaşi întrebare asupra rebusului tablourilor de care mă interesam.

Drept răspuns, primesc o ridicătură de umeri însoţită de o spirituală apreciere.

Deodată o Doamnă, se vede soţia autorului ce spiona impresia vizitatoarelor dând târcoale pe lângă tablouri, se apropie direct să ne lămurească.

— Iată, Domnilor, Corabia şi Dănţuitoarea.

— Ori vice-versa, exclamă dârz Moreau-Vauthier.

____Doamna se retrage mâniată, iar literatul descurajat pleacă mormăind:

— Dacă nici voi profesioniştii nu mă puteţi lămuri, la ce să-mi mai bat eu capul?...

De atunci această chestiune m'a obsedat mereu, căci, ca profesionist, pot zice: cutare lucrare nu-mi place, n'o admit, nu mă mişcă; dar ca să spun eu că nu pricep «procesul

cerebral» care a determinat producţia ce intră tocmai în cadrul cunoştinţelor mele, şi că o categorie de cerealişti, petrolişti, bancheri cumpărători pricep, iată ce nu mi-a intrat în cap decât abia acum poate.

Sguduirile sociale la care ne-a fost dat să asistăm de o bucată de vreme, se afirmă cu o tendinţă mereu în creştere spre democratizare.

Şi această mişcare, în primă frământare are de scop să ridice pe individul căruia nu i se îngăduise prea multe satisfacţii în viaţă, să năzuiască la o viaţă mai bună, să guste din bunurile intelectualităţei, din poamele ce cresc pe arborul libertăţilor.

De sigur că şi Arta e una din podoabele sociale, rezervată în trecut doar unei elite cu simţuri pregătite să guste emoţiuni rafinate ce lăsau nepăsător pe muncitorul cu ziua; şi totuşi e îndreptăţit astăzi să ceară şi el să fie chemat la ospăţul acestei înalte satisfacţiuni sufleteşti.

Marele Tolstoi, unul dintre luptătorii avantgardei sociale, plecând furios de la un concert şi nedumerit de entuziasmul fals provocat de o muzică în care el nu simţise nimic, se întreabă: ce va zice cutare ţăran isteţ de pe moşia lui, dacă i-ar fi fost dat să se fi găsit şi el în mijlocul acelui public snob, în acea atmosferă parfumată, strălucitoare de lux şi surâsuri subţiri, venită la isvor de emoţiuni estetice.

«Arta, zice el, nu-i oare ca şi cuvântul, unul dintre ins-«trumentele de unire între oameni şi prin urmare de progres «adică al mersului umanităţei înainte spre fericire?

«Căci care poate fi rostul ei dacă nu acela de a face pe «oameni ce primesc sentimentul transmis de artist, să se gă-«sească, în primul rând, uniţi cu artistul însuşi, şi în al doilea «rând cu toţi oamenii ce primesc aceeaşi impresiune?»

Dar când nu pricepi nimic? Căci sunt şi de cei ce se fac doar că pricep şi... aceştia nu sunt cei mai puţini.

In mişcările evolutive ale societăţei, să zicem spre înfrăţirea sufletească şi materială a oamenilor, arta să n'aibă şi ea rostul ei?

Să nu tragă şi ea la plugul democraţiei?

Acum vreo 20 ani, se părea că arta modernă căta să afirme o tendinţă pronunţată spre primitivism, spre savoarea naivă a primilor inspiraţi, a omului din caverne.

Formele zise academice încep să fie părăsite iar câţiva artişti nu şovăesc să se ducă în inima Africei sălbatice unde cătând să-şi pogoare viziunea la nivelul negrului să-şi zică: Am să fac o vedere din Paris aşa cum îmi închipui că ar mâzgăli-o un senegalez de l-aş aduce cu mine.

Şi atunci încep să se ivească cu duiumul opere bizare,

forme schilodite, culori strigătoare, lăpădarea a tot ce se stabilise prin experienţa veacurilor, strigăte, urlete anarhice, în sfârşit tot bagajul revoluţionăr, bagajul răsvrătiţilor ce-şi mărea numărul printr'o mulţime de nechemaţi.

Ce-i de făcut?

O anumită critică şopteşte: răbdare! Evoluţia e în mişcare precipitată, răbdare, cine ştie ce pot aduce mâine aceste utopii, aceste nebunii de tot felul?

Trebue să recunoaştem, ce-i dreptul, că se pregăteşte de la o vreme o nouă ordine de o noutate stranie.

«Viaţa liniştită de odinioară ne îngăduia visul. Azi tim«pul ne lipseşte, zice Paul Valéry, şi în curând când fiecare «îşi va avea aeroplanul sau agăţat la fereastră şi va putea «să-şi ia sborul şi să ajungă în câteva ceasuri la Marakesch «ori spre fiordurile Nordului, cui îi va mai arde de poezii, ro«mane sau tablouri? Se prea poate ca artiştii să-şi fi trăit «traiul lor.

Iar Georges Rochegrosse strigă desnădăjduit: «Nu tre«bue să ascundem, se petrece în momentul de faţă un lucru «grav şi dureros. Se pare că pentru un număr de artişti ce «creşte mereu, se produce un fel de deplasare cosmică a «ideei de «frumos».

«Preocupările lor se mişcă într'un domeniu psihologic cu «totul altul decât acela al înaintaşilor lor... şi, mărturisesc, o «intrare hotărâtă într'o lume nouă, pe pragul celei a 4-a di«mensiuni.

«Această mişcare, zice el, la care bătrâni ca mine asistă «suprinşi de oroare şi de tristeţe are o corespondenţă miste«rioasă, cum ar zice un oculist cu puterea nascândă şi duşmă«noasă a... metalului sunător.

Şi crivăţul bate şi tinde să răstoarne adăposturile.

«Cine ştie ce va aduce ziua de mâine?

«Cine ştie ce va eşi din clocotul acestor fermenţi. din putina celor ce nu fac decât să pregătească drumul noului Mesia, drumul celui ce va să vie cu grosul armatei?

Şi dacă ţăranul lui Tolstoi nu pricepe nimic, dacă publicul nu pricepe nimic şi dacă însişi autorii nu cred să ne lămurească mai bine... suntem sfătuiţi să avem răbdare.

E doar marşul avantgardei... Căci deocamdată nu-i vorba decât să se facă un fel de «tabula rassa» a tot ce a existat şi plecând dela formula omului din caverne să se găsească lumini noi, dimensiuni noi, adevăruri noi.

Şi ca unul din ceata nedumeriţilor dornici să priceapă mersul vremei, mi-am zis într'o zi: «Ia să-mi închid eu lada cu bagajul trecutului. Ia să las eu deoparte pe Platon, Vasari, Winkelman, Taine, Charles Blanc şi alţi ruginiţi şi să

deschid geamantanul cu documente noi nouțe extrase din literatura pajerei cu șapte capete din steagul avantgardei.»

Și așa am și făcut.

Acum, dacă nu voi fi ajuns să ghicesc ca astronomul noua constelație ce n'a apărut încă, tot pot zice că-mi explic unele lucruri, că sunt gata chiar să apăr alte lucruri.

Negreșit mă voiu feri să fac proces compatrioților mei. La ce bun? Știm doar cu toții că și la noi ca și prin alte țări balcanice ori nu, se petrec lucrurile la fel. Luăm deagata ce găsim în apus și în deosebi la Paris... «Când Parisul e prins de guturai, noi strănutăm de foc la București».

Dar mai nainte de a-mi expune constatările mele cu totul obiective, cred că n'ar fi rău să aruncăm o ultimă pri-

Zeiță egipteană din mormântul lui Tut-Ankh-Amon.

vire spre arta oropsită a trecutului și pentru aceasta să vă povestesc istoria curioasă a unei dragoste pe care un artist

ce cunosc a avut-o pentru o femee frumoasă de negrait şi pe care o cunoscuse în Egipt.... acum câteva mii de ani.

— Da, am cunoscut-o... cu frumuseţea ei rece îmbrăcată în liniile maestoase ale morţei, ale eternităţei... rigida... regină ori zeiţă nemişcată ca o stană de piatră, veacuri întregi ea nu şi-a coborît privirea spre frământările pasiunilor omeneşti.

Intr'o zi, se hotărăşte să treacă Mediterana, la Atena,

Venus dela Millo

chemată de o nouă viaţă mai omenească. Aci cunoscu ea fiorii celei mai strălucitoare existenţe. Mişcări mlădioase încep

să învioreze sublimul ei corp iar frumuseţea ei se desfată în tovărăşia zeilor nemuritori adorată... slăvită... intangibilă.

Am crezut să mă pot apropria de dânsa mai târziu în ceasul când trecu Marea Adriatică. atrasă de puterea Romei, de scaunul unor împăraţi pământeşti.

Luxul, mândria, templul şi lupanarul virtutea şi desfrâul o prinseseră într'o vraje nouă, în vârtejul pasiunei, păcatului.

Faustina, soţia lui Antonin, statuă romană.

Totuşi o urmăream cu aceeaşi dragoste.

Dar, iat-o de o dată prăbuşindu-se din strălucirea ei şi... dispare!

O caut multă vreme şi o regăsesc pocăită, umilită, refugiată în umbra catacombelor, istovindu-şi frumosul ei corp de altă dată în postùri de rugăciune.

Am îngenuchiat şi m'am rugat alături de ea.

Intr'o zi, trezit de sunetul unor clopote în Constantinopol mă întorc şi... ce se văd?

In imnuri şi parfumuri de smirnă şi tămâie, urmată de împăraţi patriarhi şi curteni, paşii ei se îndreptau spre scaun de aur. Mâinele ei ţin sceptrul şi globlul puterei dar... corpul şi mişcările lui sunt încătuşate sub rigide şi grele odăjdii încărcate de aur şi pietre scumpe... Am plâns!

Theodora. Mozaic bizantin
(Ravenna)

De atunci n'am mai urmărit-o multă vreme. Dar întâmplarea face să mă găsesc iarăşi în Italia după trecerea molimei barbare. Minune, o întâlnesc iarăşi. Ii vorbesc... îmi vorbeşte şi ea.

Amintirile petrecute la Atena au renăscut iarăşi în sufletul ei.

Vrea să fie frumoasă ca şi atunci, dar închinându-şi frumuseţea dragostei creştineşti.... şi ochii ei strălucind sub lacrimi de pietate se îndreptau în sus...

M'a părăsit chemată de fanfarele ce răsunau în palatele Medicişilor.

N'am mai zărit-o apoi de cât rare ori în spaţiul unor clipe.

Dar... cine m'ar crede dacă i-aş spune că într'o dimi-

neață, preumblându-mi dorul și melancolia mea pe cărările unui colnic, o întâlnesc... pe ea... trecând cu niște capre la pășune.

La strigătul meu se oprește. Ce frumoasă era îmbrăcată la lumina zilei!!

Madona

de Botticelli

Și mi-a spus că de acum viața tuturor este și viața ei. Câmpul, satul, orașul, pretutindeni îi e drag să-ș vadă chipul ei drag în oglinda adevărului.

Dar văd pe prietenul meu deodată ștergându-și o lacrimă furișată pe obraz.

— Ei bine?... îl întreb eu ca pe un Hoffman trezit din fundul povestirilor lui.

— Ei bine!... azi e bolnavă. Atâta viaţă petrecută în zbucium, negreşit nu putea să nu-i sdruncine sănătatea. E bolnavă!

— Nu-i nimic, lasă că-i trece. Ştinţa a ajuns să facă minuni.

La fermière
de A. Ph. Roll

— Da! dar boala ei, mi-e teamă că nu mai are leac. O!... s-o vezi cât s'a schimbat!... boli cumplite ce disfigurează... ce transformă pe om în monstru s'au năpusit asupra fiinţei pe care am urmărit-o cu dorul meu atâtea mii de ani!...

— Şi acum... nu-i poţi da nici o mână de ajutor?

— Nu!... un sindicat de negustori, profitând de faima vieţii ei, au finanţat o afacere bănoasă, expunând-o ca pe un fenomen la iarmarocuri.

Să nădăjduim totuşi ca această criză acută va trece, iar microbii virulenţi ce au provocat o epidemie nemai pomenită şi de care nici noi, bieţi Valahi, n'am scăpat, se vor topi prin propria lor otravă, iar Arta, vindecată, imunizată îşi va relua vecinica ei misiune de a răspândi farmec şi seducţiune.

Acum 16 ani, când trâmbiţele modernismului vesteau cu înverşunare spre toate vânturile prăbuşirea din temelie

Venus modernă

de Picasso

a tot ce se clădise pe tărîm de artă, o revistă din Paris «Fantasio» ticlueşte o păcăleală memorabilă.

In numita revistă apar într'o zi următoarele rînduri semnate Joachim Raphël Boronali.

«Excesul în toate: iată forţa, singura forţă. Soarele nici «odată nu-i prea arzător, cerul prea verde, marea depărtată «prea roşie, obscuritatea prea întunecoasă.

«Să spulberăm muzeele absurde, să călcăm sub picioare

rutinile infame ale făcătorilor de cutii de bomboane. Nu ne mai trebue *nici linii, nici meşteşug*... ci *uimire şi strălucire*».

Peste câteva zile, un tablou semnat Boronali este prezentat la Salonul Independenţilor sub titlul pompos... «...*şi soarele apune pe Adriatică*».

Emoţiune!... stupefacţie!... strigătoarele culori şi loviturile de pensulă sălbatice de o noutate indiscutabilă produc un strigăt unanim de admiraţie în presa subtilă şi atât de iniţiată în misterele avangardei.

Ce se întâmplase?

La hanul cu firma «La Epurele sglobiu», din Montmartre, o mâna de artişti sub controlul oficial al portărelului Birome leagă de coada măgarului Aliboron, măgarul de corvoadă al hangiului, o pensulă mare muiată de mai multe ori în tinichele cu culori turbate.

O pânză de pictură este aşezată spre coada măgarului care ademenit de bucăţele de zahăr isbeşte cu satisfacţie în dreapta şi în stânga din binevoitoarea lui coadă lasând pe pânză plescănituri abundente de vopsea, de o spontaneitate, într'adevăr nemaipomenită. Şi... tabloul e gata!

Aliboron devine Boronali iscălit cum se cuvine în colţul pânzei, un cadru frumos şi apoi... opera este trimisă prin calea Elveţiei la numitul salon şi... succesul atinge o culme ameţitoare.

Doamne... câtă cerneală!!...

S'a râs zdravăn negreşit când s'a dat pe faţă mistificarea. Presa avangardei a amuţit ca prin farmec, dar...

Dar... lecţiunea n'a servit la mare lucru; iar procesul de desagregare îşi urma cu impetuozitate drumul.

«Ce vrem noi?... strigau dânşii... vrem realizarea unei dimensiuni ideale, care să nu mai aibă drept bază corpul omului, cum s'a tot făcut dela Greci încoace...»

După vestitul *Salon al refuzaţilor* din Paris urmase îndată aşa zisul «Salon al independenţilor» unde juriurile de primire sunt suprimate şi năvala celor nechemaţi e covârşitoare.

Snobismul prinde rădăcini, iar novatorii emancipaţi de principiile controlabile de până atunci, încep să răsară ca ciupercile din toate părţile.

In timpul acesta apare deodată «*cubismul*», bazat pe viziunea lui Cezanne, care de altfel nu spusese un lucru nou, cum că ori şi ce obiect reprezentat începe dela înscrierea

lui într'o formă geometrică determinată, şi luându-se ca punct de plecare forma colţurată a cubului, scot deodată la modă «*cubismul*», care se caracterizează prin exagerarea violentă a contrastului la intersecţia unui plan de coloare închisă cu un plan de coloare deschisă, reducând imaginea doar la un pretext, la un fel de rebus încâlcit şi adesea nepriceput.

Peisagiu de Braque

Atunci apare faimoasa definiţie a picturei: «Mai nainte «de a căuta să vezi într'un tablou imaginea unui cal, unui «nud, unei anecdote, tabloul este în deosebi o suprafaţă plană «acoperită de culori împreunate într'o ordine oarecare . . . . «şi alt nimic».

Iar dacă amatorul mărturiseşte că n'a prea priceput mare lucru şi stă la îndoială, iată ce-i strigă în urechi Guillaume Apollinaire, socotit cea mai mare sforţare cunoscută:

«*Admiră fără să pricepi; arta nu trebue pricepută ci* «*simţită*».

Şi dacă şi de astă dată, tot se mai codeşte bietul om o!... atunci mijloacele extreme:

— «Admiră!! ori de nu... eşti un măgar! Spirit nu se

«găseşte de cât la noi şi la ai noştri!!» ceace a făcut pe Arsène Alexandre să răspundă că... *întâmplă-se ce s'ar întâmpla, el unul nu admiră.*

Urletele din cafenelele «La Cloiserie des Lilas» din Montmartre ori «Rotonde» din Montparnasse sunt atât de înverşunate în contra tradiţionalismului încât *«o zi petrecută într'o academie este un an pierdut în drumul spre libertate»*

— «Veniţi la altarul nostru, faceţi artă! pentru asta nu «vă trebue nici o pregătire în desen, anatomie, compoziţie. «Vă trebue doar talent». Şi apoi, exclamaţia plină de adâncime:

— «Ce ar fi, să întâlneşti pe acela, care în viaţa lui n'a «văzut un desen¡ O!.. câte lucruri n'am învăţa noi dela el!

— Dărâmaţi şcolile oficiale de artă! Daţi foc muzeelor!..»

Nebuni, ori care fac doar pe nebunii îşi iau denumirea de «fauves», fiare sălbatice, afectând sălbăticia nu numai în artă, dar şi în viaţa lor particulară.

Michel Ch. Michel ne spune că în cartierul Montparnasse era cunoscut un sculptor care purta ochelari negri «ca să nu vadă colori care deformează forma», ochelari cu trei geamuri, şi de ce nu? Umbla cu nasul văpsit cu roşu pe o parte şi galben pe cealaltă parte, îşi purta jiletca încheată la spate cu catarama în faţă; şi de ce nu? îşi mânca supa într'un anumit vas doar aşa, fiindcă era tocmai opusul destinaţiei lui.

Şi când ne gândim că această ciudată şi rebarbativă mişcare care a contaminat o întreagă epocă a pornit de la o glumă.

Acum vre-o 18 ani o mână de tineri israeliţi artişti sau scriitori adunaţi în atelierul lui Picasso, hotărăsc să arunce o bombă în mijlocul *«imbecililor»* şi cubismul îşi şi face apariţiunea.

«Pe uşa de intrare a atelierului, ne spune Andrè Salmon, sta scris cu litere mari cuvântul «cuşer», o glumă cu care să atragă pe israeliţii ce începuseră să se îngrămădească în artele plastice (Noël d'artistes 1927 Ian. Art. Viv.).

Aci întâlnim pe Guillaume Apollinaire (polonez), Max Iacob (Salmon are grijea să ne spună că s'a botezat mai târziu) şi tot aci ia naştere critica nouă, critica profeţilor, critica lui Apollinaire.

Cremnitz, Dalise, Naudin, Braque, Simon Bussy, Adolphe Basler sunt primii stâlpi ai aşa zisei «Secţiunea de aur» nume predestinat.

Gluma prinde şi în curând întâlnirile au loc în casa

baronesei Hèlène de Uttinguin, unde se trăgea din pălărie numele celui ce trebuia declarat celebru a doua zi.

Deodată apare pe scenn pariziană o nouă invazie condusă de poetul italian Marinetti, secundat de Soffici «şcoala Viitorimei» *futurismul*, care pretinde a fi găsit mijloacele să dea artei plastice un caracter opus firei ei, să-i dea dinamism, adică un fel de tablou care se mişcă.

— «E o absurditate, zic dânşii, o laşitate să pictezi după «modelul ce-ţi pozează. Motivul tabloului îl prinzi din goana «automobilului. Adevărul de eri e azi minciună. Un portret «nu trebue să semene cu modelul său şi în fine: trebue so-«cotit ca onoare denumirea de «*nebuni*» cu care se silesc «unii să înăbuşe pe novatori».

Ies apoi la iveală un cortegiu nesfârşit de bisericuţe

Mireasa

de Val. Prax

intitulate cu vorbe pompoase, răsunătoare, ispititoare: constructivism, expresionism, dadaism, intensivism, suprarealism, purism etc.

Şi încetul cu încetul spectatorul prins în laţ se obici-

nueşte să nu mai vadă în chipurile pictate nici oameni cu dureri de măsele, nici striviţi de automobile, nici gălbinare pe un obraz mânjit cu un tub întreg de cadmuim ori un erisipel pe o faţă plescănită de ocră roşie.

Tabloul modern suportă toate schilodirile orthopedice (Basler).

Iată ce cere negustorul unui pictor ce-i prezintă lucrări muncite:

— Pictura bună mă plictiseşte, mie să-mi dai pictură care să mă excite.

— Şi iată prin ce minune, exclamă un ţanţoş critic, ceea ce la început fu primit cu hohote de râs, apoi cu ridicări de umeri, astăzi provoacă urlete de entuziasm.

Şi totuşi trebue să ne întrebăm împreună cu Camille Mauclaire *) dacă nu cumva cauza acestui cataclism trebue căutat în lumea afacerilor, în lumea trusturilor, în lumea negustorilor care cumpără în mod fictiv prin samsarii lor tablouri spre a le revinde prin mijlocul unor reclame ingenios organizate. Iar amatorul cade în mrejele acestui trust cinic, fără scrupule, care a lansat moda cu teoriile ei ameţitoare, goale, neruşinate.

Astăzi, achiziţia unui tablou (zice Basler) trebue să provoace numai decât nădejdea să fie pus în titlu de bursă.

«S'au văzut, zice el, graţie unor reclame tâlhăreşti» preţuri de vânzare atingând însutitul celui de cumpărare, iar cumpărătorul devenit deodată negustor.

Ce va fi, când târgul va începe să se clatine?

Unui negustor hrăpăreţ care se plângea că: «mâzgălitorii ăştia au vrut să-l asasineze, Basler îi răspunde: Bine ţi-a făcut!... represalii, căci ai ridicat la zeci de mii de franci pânze pe care le-ai smuls dela ei cu câte 5 şi chiar 2 franci. Pentru ei valoarea artistică a lucrărei n'are însemnătate.

«Toată lumea poate vinde tablouri moderne, mărturiseşte «unul, artă veche!... o, asta-i altă chestie... trebuesc cunoştinţe.

«Fii pe pace, publicul e copt să primească orice ultragiu».

Sugestiune, totul nu e decât sugestiune, contimporanii au nevoe să fie înşelaţi iar negustorii de tablouri nu sunt decât nişte negustori de iluzii.

Amatorul care s'a hotărât pentru cea mai neînsemnată pânză modernă, este înhăţat, angrenat, gangrenat, verolat. Pictura modernă este ca şi cocaina; îndată ce ai luat o linguriţă de gustare nu te mai poţi opri.

Dar miracolul acestui straniu succes de bursă nu s'ar fi realizat nici o dată fără sprijinul unei prese docile; fără cultivarea unei anumite critici, unor spadasini ai condeiului

*) «Figaro», 17 Dec. 1927.

fără scrupule, fară convingeri, fără cunoştinţe, gata de atac la cel mai mic semn al hidrei ce plăteşte, al sinistrului sindicat. Gata să batjocorească, să ponegrească, să spulbere tot ceea ce se produce înafară de cercul nenorocitei influenţe.

«Când vrei să dovedeşti că procedeul tău este excelent, «atacă fără cruţare metodele opuse»; are curajul să spună J. G. Boulinat.

In ziare mari sunt plătite cu anul coloane de critică-reclamă, critici tocmiţi cu anul să scrie ce li se ordonă, articole de oportunitate.

«Am primit postul de critic la cutare magazin, cum aş fi primit un post la Gara de Nord».

Nu numai atât, dar de multe ori angajarea unui vânzător în prăvălie e condiţionată şi de calitatea de critic (Felix Feneon; Bernh. jeune).

Sunt critici deveniţi vânzători, vânzători deveniţi critici.. şi chiar vânzători deveniţi artişti producatori pentru prăvălie (cazul Van Gogh).

Şi să nu se creadă ca această nouă literatură de o abundenţă necunoscută până acum are menire să lumineze ceva. Nu! ea nu urmăreşte decât să întunece minţile, nervi sdruncinaţi, stări histerice, să provoce o nevroză colectivă.

O asemeni literatură îndreptăţeşte cu totul aforismul unui poet francez scârbit de toate absurdităţile ce se zic şi se scriu asupra picturei franceze: »*Pictura este poezia analfabeţilor*».

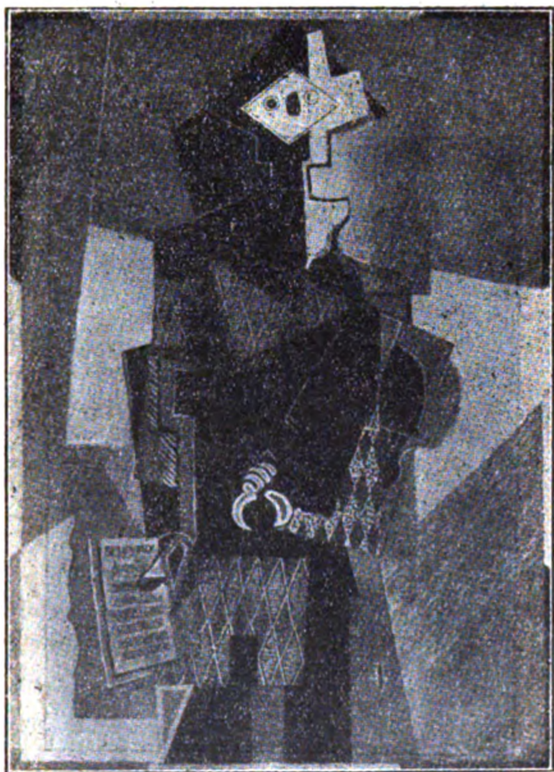
Iată ceva de Pablo Picasso care după ce şi-a părăsit cuburile, ca să deruteze turma imitatorilor (zice el) apare cu maniera chipurilor monstruoase care a făcut pe Basler să-l întrebe: «Ce ai zice tu, Pablo, dacă te-ai pomeni într'o zi că-ţi sosesc în gară neamurile tale având asemeni mutre? N'ai lua-o la fugă?»

Dela monştri, trece la un fel de simbolism cu desene detracate întrerupte de bucăţi de glasspapier şi de stofe lipite semănând mai mult cu un patron de croitor; ceea ce face pe acelaşi scriitor, să-i spună într'o zi că tot cubismul lui nu-i de cât o cabală talmudică.

Braque este făuritorul unor nestimate pe care Maurice Reynal le explică astfel:

«Când priveşti un tablou de Braque, eşti ispitit să «închizi ochii *ca să priveşti în tine însuţi*, aş putea spune «chiar că Braque însuşi pictează *cu ochii închişi*».

Iată de ce avu dreptate cel ce numi cubismul *«pictură pentru orbi»* şi Apollinaire n'a protestat.

Arlechinul

de Picasso

Opera lui Rouault este prezentată de Michel Puy ca ceva ce te «îmbie cu nevinovăţia fiicelor Evei, cu o imensă comoară de graţie şi drăgălăşie», lucru ce nu împiedică pe Gustave Coquillot în elanul său de admiraţie să ne spună: că dacă pictează o femee, ştie s'o facă marinată cu oţet, s'o usuce ca pe o scândură sau s'o umfle ca pe o băşică.

Iar André Salmon explicând predilecţia artistului de a zugrăvi pe farfurii strâmbături în loc de surâsuri,... o!... el «n'o face de cât din răsbunare, contra clientului (burghez

«răutăcios) ca să-şi vadă chipul pe fundul farfuriei şi să-i tae «pofta de mâncare.» Bietul client, îl mai şi înjură.

Un Christ de Rouault crispat într'o durere hidoasă, a făcut pe servitoarea lui să strige spăimântată: «Uite cum îşi rîde de Dumnezeu!...

Dănţuitoare de circ

de Rouault

Vlaminck, fostul trâmbiţaş din fanfara rurală dela Chatou, este om nou, are oroare de vechile alcătuiri ale societăţei noastre şubrede şi anchilozate; are oroare de atmosfera irespirabilă a muzeelor.

Când dedea lecţiuni de muzică, negreşit fără note, ce fel de sfaturi credeţi d-v. că dădea el elevilor? Jaques Quanna, game? armonie?... conservator? academie de muzică? institut...? La ce bun acest bazar? fleacuri.. cântă cu inima dumitale...! cântă cu şoldurile dumitale, iar dacă n'ai... taci din gură.

Şi pilde de asemeni amăgiri cresc şi se răspândesc ca

buruiana rea. Trec granițele și o epocă întreagă se contaminează de ispita acestei monete înșelătoare.

Inflația... inevitabila inflație nu va întârzia să se producă și să ne trezească din visul urât.

Iar idolii, acei idoli ce se ridicaseră pe înalte piedestale de aur, încep să se prăbușească unul câte unul sub târnăcopul acelora, tocmai al acelora ce-i așezaseră acolo sus și-i tămâiau cu atâta slavă.

Portret

de Vlaminck

Un Adolphe Basler, cunoștința noastră din falanga «Secțiunei de aur», critic fanatic, vânzător și negustor, care mai bine ca ori și care altul cunoștea rostul misterului, ridică colțul perdelei ca să privim în toată goliciunea ei, noua religie. Și mărturisirile lui sunt foarte prețioase.

«15 ani de minciuni»..... «Finita la Comedia» și alte titluri sugestive încep să lămurească nedumerirea unui Arsène Alexandre ori Camille Mauclaire, care striga cu desnădejde: «Nu!.., aceasta nu este artă franceză!... iar pictorii cari fac pe

«nebunii nu sunt francezi, ci ruteni, bulgari, tătari, sloveni «finezi, poloni, valahi.»

Aflăm atunci ceva glumeț, că mai toți acești artiști sunt evrei veniți de prin țările respective, oaspeți ai cercurilor co-

Fetița

de Reichental

muniste din Paris și ca să nu se altereze nuanța originei citează aprecierea lui Fabian de Castro asupra originei lui Picasso:

— Ce?... fiindcă m'am născut pe apă, sunt eu prin faptul acesta un pește?

Iată răspunsul lui Basler unui confrate ce-i atribue o nuanță antisemită în criticile lui:

— «Ei aș? Nu sunt și eu ca și d-ta din rasa profeților și a cabaliștilor? N'am și eu dreptul să mă minunez că o dată cu anumiți pictori ruși sau lituani s'a ivit o pictură soră cu literatura «iddisch» și să mă prăpădesc de râs când văd de ai noștri veniți de prin Ghetto lituan amăgind prin sensații neașteptate pe «civilizații occidentului»?...

«Nu găsești dumneata, zice el, ca arta de azi s'a prea evreit?»

Tot dânsul ne atrage atenţia asupra lui André Salmon care scrie despre aceşti novatori introduşi în căminul francez:

«Cu un gust cu totul strein de vechiul «gust francez» «care nici el nu prea era francez, a crescut o altă familie de «pictori.

«Ce! să te boceşti pentru atâta lucru? ar fi curată infirmitate.»

Tot el ne mai arată pătura din care sau ridicat câţiva *suprasensitivi.*

Boyer... fost vânzător de cartofi prăjiţi, azi poartă redingotă fără guler la cămaşe.

Emile Gody coşar, Pajot matelot, etc.

Ne mai vorbeşte de *cărţile poştale* ale lui Utrillo, de pictura amorfă a lui Matisse, etc.

Un alt critic Josephe Emile Blanche chiar dela revista «L'art Vivant» nu se sfieşte să aducă o destăinuire sensaţională cum că Van Gogh, ilustrisimul Van Gogh, după ce trecuse prin vămile văzduhului ca vânzător şi reprezentant al negustorilor de artă Goupil şi Bousseaud, Valladon, se apucă de pictură.... slabă.... slabă.... cu vizibilitate de tonuri vulgare....

Ce!.. exclamă el, tablouri sunt astea? Şi mărturisirea venită tocmai dela acest stâlp al modernismului are mare tâlc.... acţiuni de bursă scăzute!!...

La Fresnaye, o celebritate postumă pe firnamentul modernist trebue crezut când ne spune:

«Pictura timpului nostru incapabilă să se ia la întrecere cu «pictura veche, caută să se strecoare prin mijloace lăturalnice».

In Italia lui Marinetti, în Italia futurismului lucrurile se petrec la fel. Marinetti devenit fascist, s'a potolit. Papini se creştinează. Iar Soffici, aprigul dărâmător de celebrităţi clasice, apostolul nouei religiuni, se spovedeşte:

«Am început să mă întreb dacă tăgăduirea atâtor principii tradiţionale şi predicarea unei anarhii intelectuale şi estetice în care mă desfătasem, nu înseamnă la urma urmelor un risc enorm dând drumul unor curente primejdioase».

Dar nu toţi au virtutea mărturisirei din ceasul de pe urmă.

— N'am ce să fac! spunea unul din aceştia, am sădit castraveţi, trebue să-i vând.

Nu toată lumea poate simţi remuşcarea acelui cubist

din Uruguay, care întâmplându-se să-şi piardă un copil, abjură de o dată totul şi se intoarce în patria lui strigând:

— Dumnezeu mă pedepseşte că am fost cubist.

Să fie oare toate acestea indiciile unei însănătoşiri, să fie oare încumințirea acționarilor traşi pe sfoară?

Dar, tot răul spre bine...

Din toate aceste ciudate şi nesăbuite frământări nu se poate zice că n'a eşit şi ceva bun.

Portret
de Lapapie

Leonardo da Vinci, în sfaturile ce dă elevilor lui d'a-şi căuta motive de inspirație, le dă povață să contemple ziduri ruinate cu tencueli mucigăite, crăpate, măcinate de ploi şi nu vor întârzia să întrevadă fel de fel de combinații: răsboae, palate fantastice, grupări neprevăzute etc.

Cam tot acelaş lucru se petrece şi cu arta modernistă, care dacă nu va fi dat emotivități directe, este fapt indiscutabil că pe terenul artelor industriale a înlesnit combinațiuni

de motive abstracte noi, armonii noi, penetrațiuni de planuri uneori foarte isbutite.

Şi acum, în aceste câteva exemple cred că mi-am ținut făgăduiala când am spus că nu mă voi adresa, în cursul expunerei mele la nici un izvor clasic, la nici o autoritate a criticilor şi esteților şcoalelor tradiționaliste.

M'am mulțumit să-mi frământ aluatul cu de ale lor şi numai dintre ale lor.

Poliția de siguranță face minuni când îşi asigură concursul unui fost puşcăriaş.

Ei, totuşi, şi cei din tabăra părăsită ne-ar fi spus şi ei multe.

Ne ar fi spus că:

«Oricum, ceeace este trist şi greu de reparat (Jaque Bas«chet, 1927 Ilustr. Salon) este faptul că în această perioadă «de confuziune o întreagă generație câştigată prin metoda «ispititoare a lucrului uşor şi necontrolabil, neglijind să mai «învețe, neglijind studiul şi sforțarea, ajunge la maturitate cu «mijloace insuficiente.

«Căci presupunând că la un moment dat, s'ar reveni «asupra rătăcirilor, când s'ar schița o manevră de întoarcere, «câți nu vor rămâne pe drum înțelegând abia atunci epoca «ce se nărue şi ne mai dându-le mâna să se agățe de trecut».

«Ei vor rămâne ca acei bolnavi care după ce au stat «vreme îndelungată în ipsos nu-şi mai redobândesc decât «greu de tot mişcarea normală».

S'ar fi cuvenit să sfârşesc vorba mea răscolind puțin şi prin cenuşa de pe vatra noastră națională, dar mă gândesc că n'ar folosi la lucru mare, deşi cum am spus boala bântue de foc şi pe la noi. Tămăduirea va veni ea, dar târziu şi după ce apusul îşi va fi spus definitiv ultimul cuvânt.

Şi ca dovadă este însăşi farsa povestită la începutul conferinței cu măgarul de la «Epurele sglobiu» al cărui ecou efectiv abia mai anul trecut s'a produs la noi în Salonul Oficial.

Cu acea ocazie, un pictor ieşean trimite la numitul salon, odată cu lucrările lui oneste, şi un fel de bazaconie anume confecționată şi semnată cu un nume fictiv. Tablourile cinstite sunt fireşte refuzate, iar opera mistificată e primită, agățată la loc de favoare şi mi se pare chiar gata, gata să fie premiată, dacă artistul mai avea puțintică răbdare şi nu denunța prin scrisoare publică păcăleala.

La ce a slujit lecțiunea?

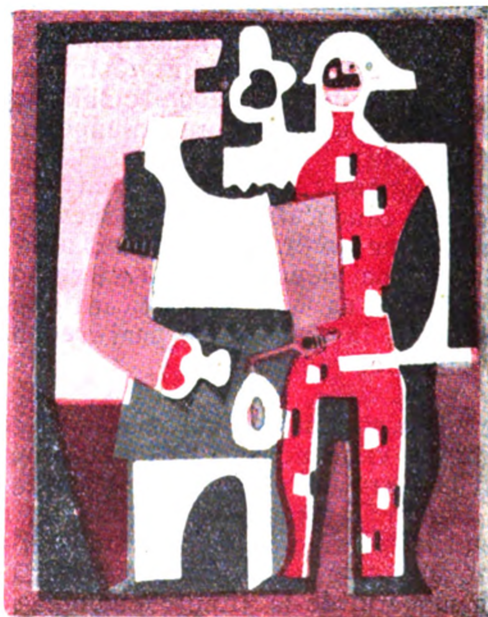
Răbdare şi resemnare.

Până atunci să ne obicinuim cu înjurăturile din gazete, să ne obicinuim cu criticii noştri veniți de pe aiurea, dintre

care unul n'a scris deunăzi că «cine mai admiră azi pe Raphael este un imbecil»? Cea ce a făcut pe D-l Iorga să se înscrie bucuros printre cei ce, totuşi, mai admiră azi pe Raphael.

Şi în sfânta noastră resemnare să ne obicinuim cu o idee fixă întervertind o zicătoare bătrânească:

«Nu e frumos ce e frumos
«Ci e frumos... *ce nu-mi place mie!!*»

Tablou
de Picasso

9.

Epidemia de paralizie infantilă.

Conferința d-lui Dr. **M. Manicatide,** ținută în seara de 22 Aprilie 1928.

Boala de care ne vom ocupa astăzi este cunoscută de mult, și la noi în țară trebuie să fi existat cu mulți ani înainte de a fi fost cunoscută. A fost descrisă întâi de un medic german Heine, pe la anul 1840 sub numele de paralizia copiilor. Mai în urmă, studiindu-i-se turburările pe cari le lasă în organism a fost numită paralizia spinală a copiilor, poliomielită acută a copiilor, adică inflamațiunea substanței cenușii din măduva spinărei, paralizia infantilă. Pe la anul 1887—90 a fost studiată mai de aproape de un medic suedez, Medin, care a avut ocaziunea să observe și a descris *o epidemie* de paralizie infantilă. In 1909, doi medici vienezi, Landsteiner și Popper, reușesc să transmită maimuțelor boala și cu aceasta înlesnesc mult cercetările asupra ei. Doi compatrioți ai noștri, d-nii prof. Marinescu și Levaditi, aduc contribuțiuni însemnate la cunoașterea acestei boale. Un medic norvegian, Wickman, studiază în 1904—1907 epidemii de paralizie infantilă în Norvegia și propune să i se dea numele de boala lui Heine-Medin.

La noi în țară, cazurile risipite, sporadice, de paralizie infantilă se cunoșteau de mult și eu am avut de îngrijit în fiecare an, atât în Iași cât și în București, de vre-o30 de ani încoace, câte 10—15 cazuri, din cari 7—8 în oraș și 5—6 în spital. Numai în anul trecut, 1927, am constatat o întindere epidemică a boalei. In anul precedent, 1926, avusesem în spital numai 4 bolnavi. Pe la începutul lunei lui Iulie ni se aduc primele

cazuri mai numeroase şi avem ocaziunea să observăm şi în oraş mai mulţi bolnavi, despre cari confraţi distinşi ezitau să se pronunţe. Intr'o şedinţă a Consiliului sanitar superior am atras atenţiunea mai multor colegi asupra epidemiei, care începea. La 7 Iulie, văzând că numărul cazurilor creşte repede şi nu se iea nici-o măsură, am trimes o adresă oficială d-lui Medic şef al oraşului, atrăgându-i atenţiunea asupra epidemiei. Se pare că această adresă a fost pusă pur şi simplu la dosar, de oarece funcţionarul, care o primise, ar fi rezolvat-o fără a o aduce la cunoştinţa d-lui Medic primar, punând rezoluţiunea că boala nu este prevăzută în legea sanitară, şi, deci, nu interesează serviciul medical al oraşului. La 23 Iulie am revenit cu o nouă adresă. De data aceasta opiniunea publică era alarmată, medicii cunoşteau acum mai bine boala, aşa că a fost foarte bine venită convocarea de către Ministerul Sănătăţii şi Directorul general al serviciului sanitar al unei comisiuni de specialişti, cari au propus măsuri de profilaxie de cari vom vorbi în cursul expunerei noastre.

In cursul anului 1927 am avut în spital şi în oraş un caz în luna Martie, un altul în luna Mai, 4 cazuri în Iunie şi 77 în Iulie; în August am avut 106 de bolnavi noi, iar în Septembrie 41, Octombrie 15 şi Noembrie 6, în Decembrie, spre sfârşitul lunei au mai fost 3 cazuri. In total dela apariţiunea epidemiei am avut în îngrijirea noastră vre-o 252 de bolnavi. In acelaş timp boala s'a întins în comunele din vecinătatea Bucureştilor, în judeţul Ilfov, Vlaşca, Prahova, Dâmboviţa şi Argeş, aşa încât în toată ţara au fost încă vre-o 2000 de cazuri, după informaţiunile ce ni-au fost date de Ministerul Sănătăţii.

Că paralizia infantilă este o boală infecţioasă nu mai încape nici-o îndoială şi nici-o discuţiune, din momentul ce se poate transmite în serie la animale şi virusul are caracterele unui virus viu. Microbul nu se cunoaşte încă, deşi unii (Flexner, Noguchi) pretind că l-au cultivat. Dacă nu-l cunoaştem, avem însă multe date asupra caracterelor sale. Mai întâi, în ceeace priveşte mărimea microbului, el este foarte mic pentru că trece prin filtre fine de porţelan, este un virus filtrabil. Microbul trăeşte în gâtul bolnavilor, în măduva spinărei, în creer, pentru că s'a transmis boala la maimuţe cu emulsiuni din toate aceste organe. Agentul producător al boalei se mai găseşte în pereţii intestinului, în ganglioni limfatici şi uneori şi în sânge; în lichidul în care este scăldată măduva şi creerul a fost de asemeni uneori găsit, alteori nu.

In ceeace priveşte modul de propagare al boalei, prezenţa microbilor în faringe arată pe ce cale acest microb poate trece dela un bolnav la un copil sănătos. Când omul

vorbeşte, tuşeşte sau strănută, aruncă în aer o cantitate mare de picături foarte mici, cari se răspândesc împrejurul bolnavului şi cari pot să conţină agentul producator al boalei. Aceste picaturi pot fi inspirate de cei dimprejurul bolnavului sau cad încetul cu încetul şi fac ca în praful din camera bolnavului să se găsească microbi cari pot fi absorbiţi odată cu acest praf. In ceeace priveşte transmiterea pe alte căi, prin înţepătura insectelor din casă (pureci, ploşniţe, ţânţari, unele specii de muşte, etc.) nu avem nici o dovadă.

Observaţiunile făcute în diferite epidemii şi cu ocaziunea epidemiei dela noi, arată că cele mai multe cazuri stau în legătură unele cu altele fie direct prin contact între persoane bolnave şi persoane sănătoase, fie indirect prin persoane cari au venit în contact cu bolnavi şi cari au purtat contagiunea mai departe. In cele mai multe cazuri s'a putut constata şi de noi legătura aceasta indirectă. Cazurile de contaminare directă sunt mai rare şi au făcut pe unii patologişti să se şi îndoiască dacă contagiunea joacă vre-un rol în întinderea boalei. Mai este încă un fapt care împiedecă urmărirea acestei filiaţiuni dela un caz la altul. Şi noi ca şi alţi observatori ai epidemiilor de boala lui Heine-Medin, am ajuns la convingerea că nu toate cazurile de infecţiune duc la paralizii şi se întâmplă foarte des ca între 2 cazuri de paralizie să fie intermediare unul sau mai multe cazuri de infecţiune simplă fără paralizie şi atunci legătura se constată mai greu, deoarece suntem deprinşi a vedea în această boală totdeuna paralizii. Cu toate acestea, în epidemia observată de noi am văzut 7 cazuri de contaminare directă dela paralizie la paralizie: 2 copii de gemeni îmbolnăviţi la intervale de 4 zile unul dupe altul, doi fraţi îmbolnăviţi la interval de 6 zile, un copil îmbolnăvit la 9 zile după ce a venit în contact cu altul care se găsea în a 14 zi de boală, un copil al unei gardience din spital, care, în contra voinţei noastre, a fost ţinut în contact cu bolnavii din spital timp de 2 luni şi care s'a îmbolnăvit într'o zi cu o formă grea şi s'a prăpădit în 3 zile. Numărul observaţiunilor sigure de îmbălnăviri indirecte este mult mai mare; voiu da numai câteva exemple: copilul unui coleg, ţinut izolat, se îmbolnăveşte, pentru că venea zilnic în contact cu un prieten al colegului, care avea pe copilul său bolnav de paralizie infantilă, diagnosticată drept meningită; copilul unei femei care ţinea în gasdă lucrători dela atelierele c.f.r. Griviţa, unde veniau mulţi părinţi ai copiilor bolnavi de paralizie infantilă, domiciliaţi în satele dealungul liniei ferate Bucureşti-Piteşti, 3 copii din judeţul Gorj — singurii bolnavi din acel judeţ — se imbolnăvesc după ce ei înşi-şi sau mamele lor au venit în contact cu un intern al spitalului

nostru care stătea mult timp în contact cu bolnavii şi care se găsea în congediu de odihnă. In lucrarea pe care am publicat-o cu d-l prof. Marinescu şi d-l Dr. Drăgănescu se mai găsesc numeroase cazuri de acest fel. De altfel, cazurile izolate din Silistra şi alte oraşe au apărut în urma venirei în localitate a mai multor bucureşteni, cari fuseseră în contact cu bolnavi şi nu luaseră măsuri suficiente.

Pe unde pătrunde microbul în organismul sănătos? Picăturile infectante din aer sunt absorbite prin respiraţiune, contactul cu mâinile sau obiectele din casa bolnavului se face prin gură. Localizarea se face mai des în faringe, pentru că la primele manifestări ale boalei găsim gâtul şi nasul atins. Când infecţiunea s'a făcut prin gură, prin aparatul digestiv, predomină turburările din această parte. Altă cale de infecţiune nu cunoaştem până acum, decât aceea încercată la animale, introducerea brutală a materialului infectant în creerul sau peritoneul acestora.

Dela pătrunderea virusului până la primele simptome — perioada zisă de incubaţiune, de clocire a boalei — ţine de obicei 7—8 zile, la animale cam 10 zile.

Boala începe cu o ridicare bruscă dn temperatură, cu o febră destul de mare, însoţită deseori de vărsături, de dureri de cap, de dureri în tot corpul, cu puţin guturaiu, roşaţă a conjunctivelor, roşaţă mai vie însoţită uneori de dureri în gât; destul de des copiii au dureri şi turburări nervoase: nelinişte, insomnie, mişcări involuntare în mâini şi picioare şi uneori spasme generalizate. Turburările acestea se aseamănă cu ale tuturor boalelor infecţioase şi cunoaşterea unei paralizii infantile în această perioadă a boalei este foarte grea, mai ales că de multe ori boala rămâne mărginită aci şi se vindecă după 5—6 zile. Sunt totuşi câteva semne cari ne fac să bănuim natura infecţiunei: turburările digestive persistente, predominarea semnelor nervoase, mişcările involuntare în muşchii cari se vor paraliza şi dispariţiunea reflexelor observată mai des la tendoanele muşchilor membrelor inferioare. In stare normală, dacă se loveşte brusc un tendon al oricărui muşchiu, se produce o contracţiune bruscă în muşchiul respectiv şi producerea acestei mişcări *reflexe* este condiţionată de starea normală a nervilor pielei şi tendoanelor, a căilor nervoase cari duc sensaţiunea la măduva spinărei, de starea normală a măduvei de unde porneşte mişcarea pe căile nervoase centrifuge la muşchiul excitat.

După perioada aceasta de manifestaţiuni infecţioase, perioada de invaziune care ţine, 2—3—6—7 zile mai deseori 3—4 zile, încep turburările nervoase propriu zise, paraliziile.

Ca să înţelegem mai bine cum paraliziile pot apare în

diferite regiuni ale corpului, vom considera pe această proiecţiune centrii nervoşi: creerul, bulbul şi măduva spinarei cu firele nervoase cari ies din aceste organe centrale şi merg în diferite părţi ale corpului. Virusul paraliziei, pătrunzând în sânge, se localizează de preferinţă în măduva spinărei. După înălţimea la care se va localiza — cum se vede în proiecţiune — va produce paralizii în diferite părţi ale corpului. Leziunile din partea de jos a măduvei, la nivelul umflăturii lombare, vor da paralizii ale membrelor inferioare; leziunile arătate mai sus, paralizie ale muşchilor trunchiului; leziunile aşezate în umflătura cervicală, paralizii ale membrelor superioare; leziunile din bulb vor da paralizii ale muşchilor respiratori, ale gâtului, limbei, ale feţei; leziunile găsite de d-l prof. Marinescu în pedunculii cerebrali au dat turburări ca în encefalita epidemică. In multe cazuri de ale noastre am găsit atingeri ale întregului sistem nervos. Când leziunea este numai într'o parte, avem paraliziile numai într'o parte. Se vede de aci cât de variate pot fi formele paraliziei infantile: paralizii ale unui singur membru, ale unui singur grup muscular, ale ambelor membre inferioare, ale unui braţ sau ale ambelor braţe, ale câtor şi patru membrelor, ale muschilor gâtului cu imposibilitate de a ţine capul, în sfârşit paralizia muschilor respiratorii, ai laringelui cu dispariţia vocei, ai faringelor cu imposibilitate de a înghiţi, cum se vede în diferitele fotografii de pe ecran.

Uneori paralizia ia o formă ascendentă, forma cea mai gravă, alte ori descendentă, mai puţin gravă. De obicei paralizia atinge de o dată un grup de muşchi mai întins, mai rar merge progresiv. Paralizia se mai restrânge în zilele următoare şi poate ajunge aproape la vindecarea completă alte ori rămâne o diformitate definitivă mai mult sau mai puţin întinsă. O particularitate importantă este că paralizia este însoţită de turburări în nutriţiunea regiunei atinse care se desvoltă mai încet şi rămâne astfel în urma desvoltărei restului corpului. Temperatura este scăzută şi reflexele tendinoase de cari am mai vorbit, nu se mai produc. In formele zise bulbare, pentru că virusul se aşează în bulb, copilul nu mai poate ţine capul, respiraţiunea devine anevoioasă, vocea dispare, copilul se învineţeşte, face sforţări mari să respire, caută să soarbă aerul, lungeşte buzele, deschide gura mare în zadar, moartea vine prin asfixie progresivă. In formele ascendente, se paralizează întâi membrele inferioare, apoi muşchii trunchiului, copilul nu mai poate şedea în pat, trebue să se culce, apoi se paralizează şi braţele, încât bolnavul stă în absolută nemişcare până ce se paralizează şi muşchii respiraţiunei. Uneori bolnavii au toată aparenţa unei meningite şi

dacă se scoate, prin înțepătură în șira spinărei, lichidul cefalo-rachidian de care am vorbit, se găsește adesea turbure și semănând cu al meningitei, prezența glucozei, cum am arătat cu unul din elevii noștri — d-l Dr. Brătescu — ne ajută mult în diagnostic, în deosibirea de meningită. In proiecțiuni ați văzut diferite tipuri de copii paralizați. Vă prezint acum și trei fotografii de maimuțe inoculate cu virus dela cazurile noastre în Institutul d-lui prof. Cantacuzino și pe cari le datorăm amabilității d-lui prof. Ionescu-Mihăești. Din aceste fotografii, puteți vedea că și maimuțele prezintă paralizii ale membrelor inferioare. paralizii ale feței și ale-celor 4 membre.

Cu toate caracterele întunecate ale tabloului acestei boale, mortalitatea nu este prea mare. In epidemia întreagă, care a numărat peste 2000 de cazuri nu au fost decât 10,02% morți; la țară au fost și mai puțini, 9,29%; în orașele de provincie a fost de 17,8%; în București am avut numai 9,5%. Mulți din copii rămân însă cu infirmități mai mari, vre-o 12%; iar restul se împarte în: complet vindecați, fără urme 32%, mult ameliorați, aproape vindecați vre-o 46%.

Din cunoștințele ce avem despre cauza și modul de propagare al paraliziei infantile, vom deduce și măsurile de apărare, de profilaxie, pe cari — de altfel — le-a prescris și comisiunea alcătuită de d-l Ministru al Sănătăței și din care am avut onoarea să fac parte și eu. Se recomandă mai întâi ca *copiii să evite aglomerațiunile* pentru a nu veni în contact cu persoane bolnave sau cu persoane care au stat mai multă vreme în contact cu bolnavi. Aceste contacte sunt interzise mai ales copiilor sub 5 ani, pentrucă după statistica noastră am avut copii până la un an 14.7 %, 1—2 ani 35.7, 2—3 ani 26,2, 3—4 ani 14 %, 4—5 ani 3,8 %, în total până la 5 ani 94,4 % iar peste 5 ani până la 40 ani 5,6 %; între copiii căutați în spital avem 98,47 până la 5 ani, cel mai mic fiind de 4 luni și cel mai mare de 6 ani. Pentru a se evita contactul între copii, s'a decis închiderea grădinilor de copii pe tot timpul epidemiei și amânarea cu o lună a deschiderei școalelor primare în localitațile unde s'au semnalat cazuri de paralizie. S'a reglementat declarațiunea obligatorie a acestor cazuri și urmărirea lor pentru a se putea descoperi eventual bolnavii neîngrijiți de medici sau nedeclarați pentru a se putea lua măsuri de izolare. Pentru copiii sănătoși și pentru persoanele ce erau în contact cu bolnavii s'a recomandat desinfectarea zilnică a nasului și a gâtului cu gargare cu apă oxigenată și cu oleiuri gomenolate sau soluțiuni antiseptice. S'a prescris izolarea imediată pentru 5—6 zile a copiilor atinși de boale febrile, cari pot sămăna cu începutul unei poliomelite. Pentru bolnavi înși-și s'a prescris izolarea pentru un

timp de 40 zile, cât s'a constatat că mai au în gât agentul provocator al boalei.

Cu aceste măsuri, epidemia a scăzut repede şi s'a mărginit numai la cele aproape 2000 cazuri şi sperăm că în anul viitor vom avea un număr mult mai mic, dacă se vor urmări peste tot, cum s'a practicat aici în Bucureşti, focarele unde s'au constatat cazuri mai numeroase; cu toate că în alte ţări în al 2-lea an au fost adesea observaţi mai mulţi bolnavi în jurul celor din anul precedent [1]). Cum se vede din cele ce am spus, cu mijloace profilactice puţine, dar raţionale, se poate evita boala.

Mijloacele de tratament sunt numeroase, dar nici unul nu are o eficacitate sigură. Serul bolnavilor vindecaţi de paralizie conţine substanţe cari combat infecţiunea, aşa că s'a întrebuinţat încă de mult. Dar, ca pentru toate tratamentele de acest fel, trebue ca injecţiunea să fie făcută cât se poate mai aproape de începutul boalei, ceeace nu este totdeauna realizabil. Din 19 bolnavi trataţi astfel, am avut 6 vindecaţi complet, fără urme, 3 amelioraţi mult, 2 rămaşi cu invalidităţi serioase şi 8 morţi.

Serul Pettit — ser de cal injectat cu virus dela maimuţă şi dela om — aplicat în 27 de cazuri ni-a dat rezultate mai puţin favorabile ca serul de convalescent, 6 vindecări complete în cazuri uşoare, 4 ameliorări bune, 4 ameliorari mai slabe cu rămăşiţe importante, 8 staţionare şi chiar progresând în rău, cu tot serul, şi 5 morţi. Am întrebuinţat, când n'am avut ser de convalescent nici ser Pettit, serul propriu al bolnavului (auto-hemoterapia lui Sicard) sau serul din sângele mamei copilului şi rezultatele nu au fost mai rele.

S'a făcut mult zgomot şi prin ziare au fost publicate vindecări aproape instantanee cu razele Roentgen. Din cele ce am studiat împreună se înţelege că vindecări de acest fel sunt imposibile. Dar tratamentul cu raze Roentgen ni-a dat rezultate nesatisfăcătoare, deşi d-l medic radiolog ni-a cerut să nu mai facem nici un alt tratament alături de cel aplicat de d-sa. Din 10 cazuri tratate astfel, am avut 4 morţi, 3 staţionare şi agravante, iar 3 cu ameliorări uşoare şi cu infirmităţi definitive grave.

Diatermia — încălzirea ţesuturilor corpului prin curenţi de înaltă frecuenţă — ni-a dat ceva mai bune rezultate. Băile calde şi, dintre medicamente, salicilatul de sodiu, urotropina mai târziu strichnina şi unele medicamente sintetice precum şi curenţii galvanici slabi sau furadici ondulatoare au întreţinut

1) Notă adăogată în 1929. Epidemia se poate considera ca stinsă din 1927, pentru că în 1928 au fost mult mai puţine cazuri.

mai bine nutrițiunea mușchilor paralizați, împiedecând atrofiile, slăbirile cari contribue atât de mult la infirmitățile definitive ale nenorociților noștri bolnavi. Pentru mulți din aceștia, un institut de reeducațiune poate fi foarte util.

10.

Ştiinţa şi Cultura populară

Conferinţă ţinută de d. **Drag. Hurmuzescu** în seara de 29 Aprilie 1928

(Rezumat)

Progresele ştiinţei, graţie organizărei laboratoarelor şi institutelor de cercetări pe de o parte, colaborărei strânse a acestora pe de alta, au determinat o serie de descoperiri a căror aplicaţiuni ne-au dat, într'o succesiune foarte repede un însemnat număr de invenţiuni necunoscute în civilizaţiunile anterioare.

Electrificare. — Energia electrică îşi întinde tot mai mult aplicaţiunea în toate domeniile cu perfecţionări din ce în ce mai preţuite: în luminat, tracţiune, etc.

Incălzitul electric nu va întârzia mult de îndată ce costul kilovatului va scădea la un preţ convenabil.

După câte ştim din alte ţări, printre cari se citează cea dintâi America, aplicaţiunile electricităţii la ale gospodăriei au luat o desvoltare foarte mare. Curentul electric se întrebuinţează la bucătărie, spălătorie, etc.

Automobilul. — Am asistat la naşterea, perfecţionarea şi desvoltarea automobilismului.

Avionul şi dirijabilul sunt victorii ale timpului de faţă.

Ne-am minunat de primele sboruri, încercări nesigure ce durau câteva minute; ne-am mândrit de primele lor curse

Dacă aplicaţiunile citate mai sus care constitue confortul vieţii actuale, popularizează într'o largă măsură noţiunile ştiinţei, nu influenţează în mod direct cultura cum sunt altele, spre exemplu, cinematograful.

Cinematograful este o aplicaţie mai complexă, dar cu o influenţă mai mare asupra culturii.

Deşi un spectacol mai popular, mult mai accesibil de cât teatrul, dar tot nu se adresează decât orăşenilor şi cere o sală anumit amenajată şi o instalaţie specială.

Introducerea cinematografului cu filme bine alese are un rol cultural: ştiinţific, istoric, artistic şi moralizator, mai cu seamă în oraşele de provincie, unde nu există teatre şi alte spectacole.

Industria cinematografului a luat, după cum se ştie, o foarte mare desvoltare, mai cu seamă în America, unde s'a desvoltat un oraş întreg care se ocupă cu crearea şi confecţionarea filmelor.

O altă invenţiune mai recentă, *Radiofonia*, are multă importanţă pentru ridicarea culturală a unui popor.

Ea este o aplicaţiune a undelor electrice, este o comunicaţie a vorbirei prin mijlocul acestor vibraţiuni.

Radiofonia poate comunica până în satele cele mai isolate, va fi deci un mijloc de ridicare culturală şi a sătenilor.

Când transmisiunea cuvântului şi cântului se face pentru a fi prinsă prin aparate şi auzită de toate persoanele într'o rază de câteva sute sau chiar mii de kilometri, atunci avem radiodifuziunea — sau radiofonia.

Aşa dară pentru un astfel de sistem trebue un post de emisiune — de unde vor pleca în toate direcţiunile undele electromagnetice modulate, adică purtătoarea cuvântului conferenţiarului sau a sonorităţei muzicale a violinei sau a pianului, şi vor veni să animeze aparatele receptoare într'o rază cu atât mai mare cu cât putinţa acestui post va fi mai mare.

Radiofonia constitue o isbândă asupra telegrafiei fără fir, pentru că este mult mai complexă decât aceasta, fiindcă i se cer rezultate mult mai dificile de realizat.

In cazul T. F. F. semnalul este brut, deci uşor de prins şi de diferenţiat.

Radiofoniei i se cere greua problemă de a prinde şi de a reda cuvântul cu inflexiunile şi timbrul său, cântecul nedeformat, ceeace nu este întotdeauna uşor.

Ne vom da seama de aceste dificultăţi când vom examina producerea şi desfăşurarea fenomenului dela origine — la postul de emisiune — şi până la recepţionarea lui la difuzor — *haut parleur*.

Dar tocmai înlăturarea dificultăţilor pentru a ajunge cât mai aproape de soluţionarea ideală arată însemnătatea problemei şi iscusinţa inventatorilor care au contribuit la perfecţionarea ei.

Televiziunea. — Năzuinţa acestora tinde la soluţiuni

şi mai complete, precum ar fi televiziunea, adică transmisiunea prin undele electrice nu numai a cuvântului, dar şi a imaginii mişcătoare vii a celui ce grăeşte.

(Se face o demonstraţie cu aparatul de recepţie instalat în sală pe un simplu cadru de fire; de alături se audiază vreo câteva bucăţi de muzică emise de postul dela Institutul Electrotechnic).

Deci dela acest post undele electrice au pătruns în sală şi-au influenţat aparatul.

11.

Erorile judiciare

Conferință ținută de d. **Radu D. Rosetti** în seara de 6 Mai 1928

(Rezumat)

Ultima conferință din seria anului acestuia a ținut-o Duminică seara la Ateneu d. Radu D. Rosetti, vorbind despre *Erorile judiciare.*

D. Radu D. Rosetti a ținut să se știe dela început că, mai ales în vremurile acestea, nu e momentul să se scadă încrederea în justiție. Avem judecători buni cari se străduesc pe cât e de putință să împartă dreptatea pe pământ.

Dar împărțirea dreptății e operă de divinitate, după cum s'a spus, și bieții magistrați au meseria să facă operă de Dumnezeu cu mijloace omenești : martorii, expertizele, presumțiunile.

Conferențiarul le examinează pe rând, descriind întâi atmosfera Palatului de justiție, unde în sala pașilor pierduți se aude urletul mulțimii împricinaților, pe care d-nul Radu D. Rosetti îl botează «ecoul răutății omenești». Toată tragi-comedia vieții acolo se joacă, aproape toate conflictele semenilor noștri acolo se rezolvă.

Mare și grea misiune să fii magistrat, și mare răspundere, fiindcă nu există judecător pe lume care să nu fi comis o eroare judiciară.

Destul ca judecătorul să judece cinstit în conștiința lui, convins că a cântărit bine.

Conferențiarul arată că nici atunci când un acuzat își mărturisește vina nu trebuie să fie condamnat fără o cercetare amănunțită, fiindcă poate să se acuze pentru

bani, din orgoliu, din cavalerism, din nebunie, sau din alte motive necunoscute.

Arată apoi cauzele numeroase pentru cari martorii și experții pot spune neadevăruri, deși se cred de bună credință, și sfătuește multă chibzuială mai înainte de a trimite pe cineva la ruină sau la dezonoare. In caz de îndoială, mai bine să achite.

Cei mai periculoși martori sunt femeile și copiii.

Alt factor care influențează balanța justiției e opinia publică cu anexa ei: presa.

Dar glasul ei nu trebuie să pătrundă în Templul sacru.

Cu citate strânse din diferiți autori, d. Rosetti arată sutele de erori judiciare comise în diferite țări și recunoscute oficial.

Ce ușor se pot înșela magistrații, o dovedește conferențiarul citând diferite cazuri de la noi.

Ca să demonstreze ce repede poate cădea cineva «în bucluc», d. Rosetti amintește de croitoreasa pe care poliția o credea complice în asasinatul d-nei Costescu; de pățania șoferului bătrânului Solacolu, bănuit că și-a asasinat stăpânul; de norocul căpitanului care s'a introdus în casa d-nei Leonida cu o chee Yale, imediat după mult cunoscutul atentat. Cine l-ar fi crezut nevinovat dacă victima ar fi sucombat și n'ar fi denunțat crima?

Conferențiarul sfătuește prudență și e de părere că tribunalele sunt prea încărcate, — uneori 150 de procese pe zi la o instanță, — spre a judeca bine.

Judecătorii să fie numiți mai vârstnici, ca să aibă nu numai experiența cărții, ci și pe aceea a vieții.

Trecând la chestia de Drept, menționează faptul extraordinar că în țara noastră nu există revizuire în materie de delict, ci numai pentru crime.

Dacă un nenorocit e condamnat la 10 ani închisoare și a făcut 8 ani, constatându-se că a fost victima unei grave erori judiciare, i se dă pur și simplu drumul din pușcărie, *fără să fie reabilitat.*

In alte țări societatea face *mea culpa*, îl încarcă de onoruri și-i dă și despăgubiri bănești.

Inexplicabila grozăvie dela noi trebuie să înceteze. Desigur că prin votarea în curând a nouei proceduri penale, se va prevedea revizuirea și'n materie de delict.

B

Seria a 57-a: 1928-29

1.

ANIMATORI.

Conferința D-lui **Gr. L. Trancu-Iași**, ținută în seara de 18 Noembrie 1928

Sunt oameni cari pot fi asemuiți cu blocuri de radium: emanațiuni permanente de avânt și de energie, oameni ale căror fapte au planul perpendicular pe planul cauzelor. Oamenii aceștia, au fost numiți «*oamenii far*», fiindcă dela ei radiază lumina și credința, din care soarbe mulțimea pornită pe drumurile pe cari le deschid ei. Mase întregi sunt puse în mișcare în folosul unei acțiuni, unei activități, unei intreprinderi. Cercetând, veți găsi de îndată generatorul de energie, care acționează toată mișcarea aceasta.

Deplasări de trupe în răsboaie, organizări economice diferitele și atât de multele manifestări colective ale umanității sunt efectul influenței directe a însușirilor unei personalități animatoare, ale inspirației unei forțe conducătoare.

Când mulțimea e preocupată de tainele mărunte, de greutățile imediate, fiind prinsă neputincioasă în rețeaua micilor întâmplări neprevăzute, apare *animatorul* — concretizare a unei necesități sociale și istorice — neavând în față decât un singur obiectiv: *scopul*,—realizarea—preocupându-se numai incidental și în mod secundar de mijloacele necesare împlinirii lui.

«*Voi sunteți aleșii mei. Voi vedeți ținta, scopul; mulțimea nu vede decât un crâmpeiu de drum*», spune vizionarul și îndrumătorul *Krishma* adepților săi.

Din haosul împrejurărilor meschine, cari înlănțuesc avântul și dorul omului de rând, animatorul, printr'o intuiție

proprie şi nedesminţită, ştie să distingă dâra de lumină care pătrunzând dincolo de orice obstacol, duce la ţintă.

Ochiul animatorului deosibeşte în zarea oricât de depărtată a scopului, luminiţa candelei nădejdei, expresiune pură a năzuinţilor şi frământărilor lui.

In minunata sa carte asupra Jeanne-ei d'Arc, *Jos. Delteil* — reflectând asupra credinţei eroinei sale, ne spune: «*A învinge, însemnează a crede în victorie*».

Animatorul întoarce spatele dezastrului, înlătură ipoteza insuccesului, nu vede înainte-i decât ţelul pe care-l urmăreşte, pentru împlinirea căruia, chiar viaţa lui e numai un mijloc. *Aşa a spus şi a făcut FOCH* în ultimul războiu, aşa au făcut înaintaşii lui, animatori ai popoarelor, realizatori ai visurilor.

«*Desigur că adâncul brasdei depinde de calitatea plugului, dar ceeace-i menţine linia dreaptă, este jugul care ţine laolaltă şi animalul şi plugul*». *(Jaurès).*

Pe animator nu-l interesează rezultatele trecătoare ale, acţiunii lui. In ochii săi licăreşte reflexul flacărei depărtate care va da strălucire isbânzii: inima sa freamătă de presimţirea împlinirii scopului; ea nu svâcneşte pentru nici o bucuriu sau durere lăturalnică. Pe drumul misiunii ce-şi asumă, el ne întinde mâna, decât celor ce pot să-l urmeze. Paşii lui mistu distanţa, după cum mintea lui cuprinde universul, iar sufletul lui simte veşnicia.

Henry de Régnier exprimă admirabil această ideie:

SOLDATS

Ne regarde pas nos nippes
Sales et nos pieds boueux,
Ni nos bidons, ni nos pipes,
Regarde plutôt nos yeux.

Car ce qu'ils ont vu, prodige
Que nul autre n'égala
Ce qu'ils ont vu, c'est te dis-je
La Victoire, ces yeux-là.

Sublima apostrofă a lui Krishma, adresată discipolilor săi:

«*Ridică-te şi combate cu inima hotărâtă. Indiferent de plăcere sau durere, de câştig sau de pagubă, de victorie sau înfrângere, alungă îndoiala şi luptă cu toată puterea*» — îşi are necontenit aplicarea ei în ofensiva purtată de animatori.

Animatorul practică o filozofie specială a acţiunii, pe care i-o desvălue instinctul, şi căreia îi subordonează toate celelalte porniri şi mulţumiri. Definiţiile lui Foch asupra *răs-*

boiului: — departamentul forței morale; asupra *bătăliei*: — lupta între două voinți; asupra *victoriei*: superioritatea morală la învingător, depresiune morală la învins, arată rolul animatorului și chiagul din care e alcătuit acest suflet: *animatorul nu e decât un interpret ideal și uriaș al sentimentului moral*.

Un fiu de negustor dintr'o mahala a Odessei, copil de 7 ani, întreabă într'o dimineață pe necăjita lui mamă: Oare Evreii vor avea cândva un regat? In toiul preocupărilor ei casnice, maică-sa îi răspunde: «De ce ești prost? Dece să n'aibă?. Acest copil în mintea căruia se frământa nedeslușită o ideie, ruptă din noianul posibilităților de realizare, devine mai târziu «conquistadorul» pamântului făgăduinței, și Anatol de Monzie, când vorbește de *Iabotinski*, îl așează în galeria predestinaților «*hors serie*».

Pentru a triumfa, animatorul trebue să fie purtătorul unei *singure* idei. — Omului îi place, ca atunci când vorbește de *Curie* să se gândească la radium, de *Nietzche* la supraom, de *Pasteur* la microbi, de *Barrès* la pământ și la morți, etc.

Animatorul merge necontenit înainte: trece peste obstacole, înlătură greutăți, învinge porniri străine țelului său, netezește sub apăsarea hotărârii, drumul pe care îl urmează mulțimea.

In sufletul lui se frământă nelămurite tainice presimțiri, de al căror rost — poate — nu-și dă seama imediat — dar cari îl împing — fără putință de împotrivire — spre țelul împlântat de soartă la capătul existenții lui:

Isbește'n aripi, vânt al soartei!
Mi-i dor, așà de dor de-un țărm:
Liman cu flori și cu lumină,
Ori stâncă fie — să mă sfărm:

(*A. Toma; Poesii*)

«*Viața e prea scurtă pentru a fi mică*» a fost ideia călăuzitoare a existenței atât de sbuciumată și fecundă a lui *Disraeli*. Viața are doar valoarea pe care i-o dă măreția și folosul faptelor săvârșite. Viața animatorului trece hotarele timpului. Cu puteri adunate din trecutul — pentru cei mai mulți necunoscut sau uitat — ea se avântă curagioasă spre culmile prăpăstioase ale viitorului. Viața animatorului cuprinde istoria epocii în care ea s'a consumat, fiindcă pașii acesteia, calcă totdeauna pe urmele animatorilor.

Din drumul pe care a pornit, animatorul nu se poate întoarce, decât cu prețul nimicirii sale:

Kein zurück
Kein zurück,
Erobern oder sterben,
Denn es gibt kein zurück

(Iohn Galsworty)

Animatorii sunt figurile sintetice ale umanităţii. In spiritul lor se concentrează viaţa de o clipă a omenirii, mlădiată după concepţia celor ce o conduc.

* * *

Mijloacele de cari se servesc animatorii pentru a pune colectivitatea în mişcare, sunt tot atât de variate, ca şi aspectele sub cari se înfăţişează viaţa; ele sunt folosite cu acea îndemânare instinctivă, caracteristică oamenilor deosebit înzestraţi.

Cel mai eficace mijloc e *credinţa*. Increderea o consideră *Delteil* ca întâia virtute. Cu comoara credinţei în suflet, din care dăruieşte celor din jur, animatorul poate fi chiar un ignorant. In politică, în dragoste, în strategie, succesul marilor jocuri e rezultatul necunoaşterei regulelor jocului. Tinerii generali ai lui Bonaparte se luptau cu «nebunie» la vârsta de 27 ani. Suprema virtute a Ioanei d'Arc este ignoranţa. Ea nu ştie de curbe, de cerc, ea ştie că cel mai scurt drum e linia dreaptă. E sprintenă şi sigură în mişcări ca un porumbel călător; nu uzează de inteligenţă, ci de instinct.

Acţiunile ei înseamnă glorificarea instinctului.

Un grăunte de nebunie, poate zămisli în sufletul mulţimii, rezultate neînchipuite. Credinţa mută munţii, câştigă bătăliile, răstoarnă legea, face să ţâşnească apă din stânci; ea creează ţeluri noi, descoperă drumuri nebănuite. Credinţa e o forţă prodigioasă. Condé, Murat, sunt din acest punct de vedere, fiii Ioanei d'Arc. Victoria a adesea opera credinţei. Ea poate fi câştigată, crezând în simplicitatea, în normalitatea ei.

«*Pentru a crede în nemurire*, spune *Tolstoi* în jurnalul său, *trebue să trăeşti aici jos pe pământ în nemurire*».

Indrăsneala poate, deasemeni, grăbi şi forţa chiar isbânda, Ioana d'Arc spunea: «Daţi iureş printre Englezi» şi se avânta ea singură. Indrăzneala se înalţă şi pe temelia tinereţii.

Alt mijloc întrebuinţat de unii animatori este *elocinţa*. Intr'o carte asupra lui *Mirabeau*, ni se spune că reprezentantul regalităţei în adunarea statelor generale, abdică în faţa nouei puteri slujite de Mirabeau: «elocinţa».

Impresionantă cale de animare, producând adesea adevărate revirimente în suflete, e *muzica*.

Voi cita un minunat pasagiu dintr'o carte asupra pictorului *Delacroix*:

«Son besoin de musique est aussi essentiel que pour «un autre homme celui d'aimer. Il se rend au concert comme «à un travail de préparation pour son art».

«La musique le met dans une excitation spéciale, affine «l'appareil de ses sens, colore ses pensées, encourage ses «songes».

Romaind Rolland în «Musiciens d'aujourd'hui» ne spune:

«*Muzica este un vast repertoriu de veselie şi de durere* «*pentru toate momentele însemnate din viaţa familiară şi* «*publică*» *şi mai departe:* «*pentru popoarele cu o veche tra-* «*diţiune muzicală, muzica este aripa care poartă vorbele şi le imprimă în inimi*».

Considerând muzica regeneratoare a sentimentului naţional, spune: «Numele lui *Camille Saint-Saëns*, al lui *Césare Franck*, al lui *Charles Bordes*, al lui *Vincent d'Indy*, vor rămâne, între toate, legate de această operă de regenerare naţională, la care au colaborat atâtea talente şi devotamente»

Ar părea poate paradoxală observaţia, că animatori importanţi cari stimulează acţiuni, deslănţuind câte odată şiruri întregi de fapte remarcabile, sunt *duşmanii* noştri, *criticii*.

Criticul te înviorează, el nu-ţi dă răgaz să întârzii pe drum.

De câte ori ne închipuim că am ajuns ţinta, haita ne muşcă de picior: «la drum» «mai departe» «mai sus»!.

Aminteşte-ţi, necontenit vorba arabă:

«*Nu sunt scuturaţi copacii sterpi. Aceia sunt bătuţi cu pietre, a căror frunte e încununată de fructe de aur*»!

Să plângem artiştii cruţaţi. Ei lenevesc fără rost la mijlocul drumului.

«Trăiască prietinii mei inimici». «Mi-au făcut mai mult bine în viaţă decât duşmanii mei, amici», spune *Romain Rolland* în «*Jean Cristophe*».

Voinţa permanentă, care nu se înconvoaie în faţa împrejurărilor, pusă în slujba unui scop precis şi determinat, este deasemeni o armă sigură, cu care lucrează sufletul animatorilor.

G. Ferrero în lucrarea sa «l'Unité du monde» arată că:

«*Voinţa permanentă*» e aceia care ne îndeamnă spre scopurile esenţiale ale existenţei:

munca,
familia,
rolul social mare sau mic.

Voinţa aceasta însă, poate fi deviată de patimile trecătoare:

dragostea, ura, ambiţia,
rivalitatea, entuziasmul.

Acţiunile întemeiate pe aceste sentimente nu rezistă timpului sau piedicilor; ele slăbesc şi dispar odată cu cauza ce a determinat sentimentul. Cât de puţin durabile sunt violenţele ciclonului!

Aceste porniri fac pe om să comită adesea nebunii, cari distrug operé purcese din dorinţa de a rămâne permanente.

Asupra voinţei şi a imensului rol pe care ea îl joacă printre mijloacele de luptă ale animatorului, iau ca exemplu figura celui mai mare orator al Greciei antice, *Demostene* — aşa cum ne e înfăţişată de pana altui animator, altă personificare a voinţei: *Clémenceau.*

Demostene a trăit întreaga scară a împrejurărilor prin cari poate trece un om: aclamat, temut, zeificat, renegat, înjurat trădat, omorât. Viaţa lui a fost luminată de conştiinţa unei idei limpezi, susţinută nestrămutat de tenacitatea unei voinţi ce nu şovăie.

Invins, chemând în ajutor otrava, când Dumnezeu îi refuză o minune, planează încă pe deasupra înfrângerei sale, prin puterea voinţei.

Animarea cuprinde în sine atâtea posibilităţi, cari se pot revărsa pornind cuceritoare în lume, încât *Blasco Ibanez* — a putut cu drept cuvânt spune: «*Pentru a lupta în viaţă, nu-i nici odată prea târziu*» (Tentatrice).

Oamenii energici sunt ca pământurile pline de vlagă ale tropicelor: cunosc moartea fără să fi simţit vreodată bătrâneţea.

O primăvară neobosită face să se înalţe mereu o viaţă totdeauna nouă şi proaspătă.

Sufletele acestor oameni, cari transformă banalitatea în extraordinar, cari practică necontenit miragiul voinţei şi al hotărîrei, găsesc la rândul lor bucurie şi stimulent, nu numai în valorficarea a ceeace exista înainte, neluat în seamă, dar chiar în putinţa de a creia din nou şi de a dărui şi altora, suflet din sufletul lor:

«Plus grand est le génie,
«plus grande est la souffrance,
«plus grande aussi la joie
«de créer et de donner,

* * *

Putința de a anima pe cei din jur, se poate trezi neașteptat în sufletul cuiva, fiindcă sufletul tresare adesea la adierea unor întâmplări neînsemnate, pentru a rămâne alte ori mut și neputincios în fața unor evenimente însemnate. Sunt acestea capriciile firei cari vor rămâne mereu ascunse, chiar cercetărei celei mai scrutătoare, alcătuind totdeauna, fondul minunat, de vecinică surpriză și noutate al sufletului omenesc.

Când prezentul nu oferă nici un instrument cu care animatorul să răpuie amorțirea și să înalțe omenirea pe aripile avântului, *trecutul* — pe care amintirea îl îmbracă în haina regretului și-l luminează cu făclia fantasticului, *poate el însuși sluji ca mijloc de animație.* Contactul cu înaintașii — fie prin cărți, unde se perindă viața, isprăvile și aspirațiunile lor — prin tablouri, sculpturi și alte opere cari concretizează dorurile ce i-au agitat, poate stârni avântul urmașilor — îndreptându-le pașii în continuarea unui drum început:

«Vi s'a spus că viața e scurtă; nu vă închipuiți cât e «de scurtă. Se cade — spre a-i da o măsură omenească și «impunătoare — s'o prelungim:

«*S'o prelungim în trecut, s'o prelungim în viitor:*
«*în trecut prin cercetări, în viitor prin presimțiri și visuri.*

(Anatole France)

Cine nu știe cât aflux de viață poate deslănțui un vis și cine nu apreciază rolul covârșitor, jucat de vizionari în evoluția omenirii.

Animatorul trebue să fie asemeni lampadoforului, purtând spre liman torța aprinsă de nevoile și idealurile semenilor. Din *nemulțumiri* își potolește el setea și împins de ele trage după sine mulțimea anonimă și chinuită: *nemulțumirea e isvorul progresului;* ea împinge spre drumuri noi, ea descoperă în negura zărei, ținta străduințelor omenești

«*Nur in Ihrtum ist das Leben*
«*Und das Wissen ist im Todt*».

Dar setea de progres, dorul după o rază mai puternică, care să lumineze sbuciumul necontenit al unei lumi înecate în suferință, se potolește când se poate sătura sorbind frumusețea.

«De ce acelaş cer ne îndeamnă la descurajare când e cenuşiu, dându-ne încredere când e albastru»? se întreabă Ruskin. (La religion dela beauté p. 175).

De ce seninul nepătat al cerului Elladei a dat seninătate şi voioşie chipului grecesc, iar cerul mohorât al nordului, posomorâre şi severitate celor ce trăesc sub el?..

Sufletul animatorului e într'un permanent sbucium. Setea şi nevoia de acţiune nu şi-o poate astâmpăra, nici când şi-a atins ţinta, căci atunci alt scop se substitue numai decât scopului împlinit, nici atunci când între ţel şi realizarea lui mai sunt de străbătut obstacole, de înlăturat greutăţi.

O. Wilde — spune că *«In lume nu sunt decât două tragedii: să obţii ceeace vrei, şi să nu obţii ceeace vrei»*.

Mijloace mărunte, simple şi neînsemnate, la îndemâna ori şi cui, folosite de animator cu priceperea ce i-o dă instinctul — devin formidabile arme pentru a pune în mişcare mulţimea: *Ulise* sfătuia pe Achile să dea Acheilor pâine şi vin înainte de bătălie, căci acestea sunt principiile forţei şi ale curagiului.

N'aţi observat nici odată dispoziţia specială pe care o dă orăşeanului — o clipă petrecută în mijlocul «naturii proaspete şi radioase ca o fată tânără gătită pentru nuntă»?

O armă periculoasă însă, care folosită cu măestrie poate declanşa elementele sufletului într'o rostogolire nebună şi nestăpânită, este *tăcerea*. Sunt împrejurări în cari tăcerea exprimă mai mult decât orice cuvânt, împrejurări în cari ea este o primejdie sau o binefacere.

«Seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse»

(A. de Vigny).

Cât de dureroase şi spăimântătoare sunt clipele mute, născute brusc de cugetarea şi sensibilitatea unui compozitor, în toiul unei deslănţuiri slobode, de pasiuni protivnice! Tăcerea afirmă atunci ceeace nici un cuvânt n'ar putea exprima:

«Le silence est peut-être une voix qui sait tout,
«Comme un dieu taciturne en son marbre debout.

(H. de Régnier)

In acelaşi timp, din sufletul animatorului ţâşneşte puterea care înalţă spre culmi o idee şi dă viaţă unui principiu.

«Qu'importe le fonds des doctrines! C'est l'élan qui fait la morale» spune Maurice Barrès în *«La génération du relatif»*.

Dar nu numai energia mişcărilor, avântul hotărârilor ce isbucnesc frenetic, ca valurile înfuriate ale Oceanului in plină revoltă, pot anima mulţimea, trezind-o din toropeală şi nepăsare.

In desişurile pădurilor milenare ale Indiei, unde viaţa oamenilor înseamnă aplicarea constantă şi negândită a filosofiei resemnării, animarea se face nu prin forţă, nu prin luptă făţişă şi desperată.

«*Neviolenţă*» este suprema armă care transformă sufletele indienilor, în suflete libere, independente, expresiuni limpezi şi concentrate de voinţă şi simţire omenească. Bicisnic la înfăţişare, pătruns de misiunea animatorului, *Mahatma Gandhi* provoacă cea mai gigantică mişcare socială şi naţională cunoscută de două mii de ani încoace, prin inaugurarea unei politici curat omeneşti: *adevăr* şi *dragoste* prin: «*Satya Ahmisa*» «*non violence*».

In conflictul pe care *Rama*, alt precursor al unei umanităţi bune şi drepte, l-a avut cu cei ce opuneau forţa brută, idealului său de îndreptare, ne spune *Schuré*, că «învingătorul formidabil n'a fost regele, ci *solitarul*, cerşetorul irosit, pentru că avea cu el ştiinţa şi voinţa».

Hermes, din galeria marilor iniţiaţi ai lui Schuré, triumfă prin dragoste: «*sufletul este o lumină voalată. Când o neglijezi, se întunecă şi se stinge, dar când o susţii cu untdelemnul sfânt al dragostei, se aprinde ca o flacăre nemuritoare*».

Iar lumina purcesă din dragoste, se revarsă departe, învesmântând cu razele ei, toate începuturile sau resturile suferinţelor.

E de necrezut cum a isbutit *Moise* — acest mare conducător de popoare — chinuit mereu de mersul umanităţii, având în faţă viziunea destinelor ei, să scoată din Egipt, din casa robiei, poporul evreu şi să pornească cu el pe drumul atât de spinos al libertăţei!..

Moise a avut două arme: *Teroarea*, exercitată mai ales cu ajutorul fenomenelor naturii, şi *misterul*, pe care ştia să-l scoată din tot ceeace a alcătuit epopea celor 40 de ani de rătăcire prin pustiu.

Năzuind necontenit la scopul ce-l urmăria, «paşii lui Moise succedau o ideie care mergea înaintea lui ca o spadă de foc». (Schuré pag. 208).

* * *

In evoluţia omenirei — până acum cel puţin din cauza alcătuirei sociale — bărbatul a purtat toiagul şi traista de drumeţ. El a jucat primul rol, el a suferit umilinţa înfrângerei, el s'a bucurat de gloria succesului. Au fost totuşi momente,

în cari chiar cei mai încercaţi dintre bărbaţi, animatorii şi îndrumătorii unei epoci, au avut străfulgerări de îndoială, de nehotărâre, cari primejduiau isbânda acţiunei începute. S'au ivit atunci tovarăşele lor de viaţă, de idealuri sau de sentiment, cari au refăcut în ei credinţa, le-au stimulat din nou hotărârea şi i-au împins spre victorie. Au fost deasemeni femei, cari determinând în oameni procese de conştiinţă, au ştiut să-i reîntoarcă după cărări lăturalnice pe drumul drept.

In lungul şir de asemenea animatoare amintesc de *mama* şi *soţia lui Coriolan*, eroul care şi-a îndreptat sforţările împotriva patriei, şi care, implorat de ele, a preferat învingerea propriei lui fiinţi, decât acea a patriei sale.

Dar chiar istoria ţărei noastre, în al cărui trecut femeile duceau o viaţă restrânsă la grijile şi activitatea casnică, ne furnizează exemplul *Doamnei lui Neagoe Basarab*, care a ştiut să deştepte iubirea şi datoria faţă de patrie, pe *Mama lui Ştefan cel Mare*, al cărei îndemn, rămas legendar, a fost prilejul a încă unei isbânzi a Voevodului moldovean asupra Turcilor, pe *Stanca*, soţia lui Mihai Viteazul, care a ştiut să stingă în pieptul eroului glasul răsbunării, şi să aprindă în locul lui lumina omenirii şi a dragostei, şi în fine pe *Maria Rosetti*, soţia lui C. A. Rosetti, care a fost un constant stimulent şi mângăere pentru promotorii revoluţiei din 1848.

Femeile au animat şi sub altă formă.

Luăm ca exemplu dintre multe altele viaţa şi opera lui *Goethe*:

«*Goethe a vécu surtout par le coeur, un coeur qui s'est beaucoup éparpillé, qui a beaucoup aimé, qui a beaucoup souffert et qui a fait souffrir encore davantage.*

C'est sur les joies et les peines d'un coeur toujours amoureux que l'immortel poète a édifié son oeuvre formidable. Il n'existe pas une ligne, pas une poésie, fût-ce un quatrain, sur laquelle on ne puisse mettre le nom d'une femme, pour laquelle son coeur avait battu, et l'on est autorisé à dire de Goethe, qu'il est devenu poète par le besoin d'exprimer ses impressions amoureuses». [1]).

Şi pentru că vorbim de femei, vom aminti un alt chip de a se fi înălţat cu inspiraţiunea pe aripile femeei.

Ni-l arată *Nicolas Ségur* în «*Elle et lui à Venise*». E vorba de *Musset* şi *George Sand*.

Poetul suferea şi totuşi simţea, că numai prin durere se putea urca pe culmile exaltărei şi ale inspiraţiei.

S'ar putea scrie — şi s'au scris chiar — volume întregi asupra acestui vechi subiect, care necontenit rămâne nou: «*Les femmes inspiratrices*».

1) Léopold Stern: Werther, pag. 2.

Sau trăim o viaţă uniformă, scăldată în satisfacţiile obicinuite ale mediului, sau trăim o viaţă complexă, tumultoasă, înfrigurată de doruri şi ţeluri mereu mai înalte şi mai cuprinzătoare, pusă în slujba unei necesităţi a căror împlinire trece folosul şi avantagiile proprii, revărsându-se binefăcătoare asupra unei părţi din omenire, pentru fiecare din noi sunt momente şi împrejurări cari determină stări sufleteşti necunoscute, ale căror hotare închid pentru multă vreme toate popasurile pe cari în clipe de răgaz avem putinţa să le facem.

Adesea, chiar boala şi apropierea morţii, care deschide sufletului haosul neantului, în loc să fie o cauză de deprimare şi să îndrepte gândul şi sentimentul pe povârnişul abrupt al desnădejdei, produce revirimente şi necesităţi nebănuite, de o minunată frumuseţe interioară.

Voi citi, în legătură cu această ideie, câteva admirabile rânduri din opera lui *Marcel Proust:*

«*Dans la mort même et en ses approches résident des forces cachées, des aides secrets, une grâce qui n'est pas dans la vie:*

«*Comme les amants, quand ils commencent à aimer, comme les poètes dans le temps où ils chantent, les malades se sentent plus près de leurs âme*».

Lăcaşul însă unde perfecţiunea dumnezeească se pogoară cu hotărâre şi cu încredere, este sufletul celor ce au *suferit.*

Beethoven — lovit de soartă, nu auzea — dar putea înţelege glasul răsunător care-l făcea să compună simfonia bucuriei şi să realizeze: «*durch leiden, freude!*».

Rembrandt, amărât şi ţintuit de sărăcie, picta pentru ca în jocul umbrelor, să găsească lumină, lumina divină.

Dante, alungat din patria sa, în mijlocul rătăcirilor fără ţintă, are viziunea *infernului* şi a *paradisului.*

Scheley, mistuit de persecuţii, fără nici o mulţumire pământească, găseşte refugiu în adâncurile tainice ale *sentimentului.*

Milton, orb în faţa priveliştilor lumei, concepe în imaginaţia sa, frumuseţea «*Paradisului pierdut*».

Pe toţi aceştia, *Divinitatea i-a alungat cu biciul suferinţelor către eternitate* (Ştefan Zweig: Dostoewsky, pag. 218).

Pe drumul nesfârşitului, al eternităţei, poate animatorul afla împlinirea misiunei sale.

Animatorul transformă viaţa sa într'un isvor de vieţi pentru alţii. De dragul unei viziuni de isbăvire, renunţă la toate mulţumirile trecătoare, îşi atinge de multe ori ţinta prin suprema jertfă pe care o fiinţă o poate oferi, prin moarte. Pune mai presus idealul decât viaţa.

«Dacă eşti Dumnezeu, de ce nu ne salvezi?» — spune lui Isus, unul din tâlharii răstigniţi alături. *«Sacrificiul meu înseamnă salvarea tuturor»* — fu răspunsul lui Isus.

«Ai fost un om şi-ai pătimit ca dânsul;
«Un Dumnezeu cum te credeau părinţii
«Pluteşte 'n veci deasupra suferinţii,
«El nu ne poate înţelege plânsul.

«Pe Dumnezeu de l-am vedea în cuie,
«Cu pieptul plin de lănci, cu chipul supt,
«Am spune că-i un joc, dar jertfă, nu e:
«El din fiinţa lui nimic n'a rupt.

«Dar tu ai sângerat pe negre căi,
«Sub umilinţi ce nu le ştie cerul,
«Tu ai gemut când te pătrunse ferul,
«De-au tremurat şi ucigaşii tăi.
. . . .

«Cum au putut să steie laolaltă
«Atâta chin şi-atâta bunătate?
«Se rătăceşte mintea, şi nu poate
«Să te urmeze 'n lumea ta înaltă.
. . . .

«Atât de mult vei auzi jelire
«Şi rana ta va sângera mereu,
«Imblânzitor de oameni prin iubire,
«Tu ţi-ai ales destinul cel mai greu.
(Cerna: Isus).

* * *

Gradaţia faptelor pentru care e nevoe de un animator e nesfârşită. Aţi observat desigur pe stradă: merg patru-cinci oameni, dacă unul se opreşte pentru a dărui un leu unui sărac, se opresc toţi ceilalţi, dând fiecare ofranda sa. Dacă n'ar fi fost primul care să se oprească şi ceilalţi ar fi trecut înainte fără să bage în seamă pe sărac. Bineînţeles aceasta, înaintea legii contra vagabondajului şi cerşetoriei.

«O faptă bună cât de mică
Tot faptă bună va rămâne,
De dai o lege bună Ţării,
Sau dai un ban unei bătrâne».

Doamnelor şi Domnilor,

Am dat la întâmplare nume de animatori, şi am arătat mijloace de animare.

In cadrul unei conferinţe, n'am putut pomeni şirul întreg al animatorilor poporului nostru, cari de veacuri au întrevăzut scopul pe care generaţia noastră a fost sortită să-l realizeze.

Azi când prăznuim 10 ani dela Unire, azi când la Focşani — în preajma Milcovului întâiei noastre uniri, se inaugurează statuia lui *Nicolae Filipescu*, iar acum 2 săptămâni s'a inaugurat în Parcul Carol din Bucureşti monumentul Doctorului *Istrate*, — aceşti înaintaşi ai împlinirii visului nostru, noi trebuie să ne propunem un singur ţel: apărarea, întărirea, consolidarea moştenirei pe care generaţia noastră o lasă urmaşilor.

Este cel mai sfânt omagiu adus memoriei lor.

Cărţilor mele, hărăzite celor ce se dedau carierei practice a negoţului, le-am pus un «motto» din cartea lui *Herriot*.

«Osez, jeunes gens, efforcez vous de comprendre; ayant compris osez créer. Pour règle la science, pour but la vie».

In activitatea de toate zilele, trebuie să pregătim «drumul fericirei» cum numeşte Doctorul *Victor Peauchet* «reeducaţiunea prin noi înşine», şi de aceea e nevoie de o anumită stare sufletească plămădită prin entuziasm, dragoste şi bunătate.

«Il faut avoir la foi dans le succès, il faut développer en soi l'optimisme et l'enthousiasme».

«Faites entrer l'enthousiasme dans l'utilisation de tous les pouvoirs que vous possédez. L'enthousiasme est lié à la réalisation; c'est le stimulant de la vie».

* * *

Jaurès considera viaţa de toate zilele ca o contribuţie a fiecăruia la ritmul vieţii universale, în armonie cu fiinţi şi lucruri.

Intocmai după cum în spaţiul strâmt al unei viori stau ascunse nenumăratele sunete în aşteptarea artistului care să le prefacă, în acorduri şi melodii, după cum în adâncurile pământului stau tezaurizate în miliarde de tone puteri de lumină şi generatori de energie, în aşteptarea scoaterii lor la suprafaţă, *tot astfel şi în sufletul omului, care prin truda lui de toate zilele contribuie la armonia simfoniei lumei întregi, stau nebănuite forţe de muncă şi acţiune, cari aşteaptă animatori, fie pentru realizarea operelor sortite ajutorărei celor apropiaţi, fie pentru creaţiuni menite să înalţe umanitatea şi virtuţile ei.*

2.

Aspectul modern al chestiunei locuințelor.

Conferință ținută de D-l **Ing. Gh. C. Tullea**, în seara de 25 Noembrie 1928.

(Rezumat)

Conferențiarul constată că problema trebuește privită din 4 puncte de vedere: social, financiar, economic și technic. Discută pe fiecare în parte. Arată cum, după răsboi, fenomenul *masselor economice* s'a evidențiat, amenințând *individualismul* creator de civilizație, de inițiativă, gir al progresului real calitativ. Crearea unui standard de viață superior a găsit adeziunea maselor muncitoare din marile industrii, cari aveau nevoie de devotamentul lor pentru susținerea concurenții, dar care în schimb le-au diluat complet personalitatea. Intre tendințele centrifuge, internaționale, reprezentate de masele economice și individualismul generator de energii potențiale, trebue găsită o soluție mijlocie care nu poate prinde rădăcini decât la adăpostul *căminului*.

Pe dealtă parte, în țările nu prea mult industrializate dar în care, din diferite cauze, a existat un aflux de populație dela țară la orașe, s'a creeat o massă de nemulțumiți, de răzvrătiți, contra actualei stări de lucruri. Trebuind să plătească chirii prea mari și neavând mare lucru în schimb, ei privesc cum tot ce muncesc merge în punga proprietarului, fără ca ei să folosească ceva. Deci o nouă necesitate de construire a *căminului* proprietate.

In fine, stările frecvente de șomaj, au pus grava chestiune: Ce e de făcut cu massele de muncitori, ame-

ninţate să rămână fără hrană şi mai ales fără adăpost? Vor fi o armată de revoltaţi. De aci o nouă necesitate de *construcţii.*

Cine s'ar puteà mai bine ocupa de realizarea unui program de construcţii atât de necesar şi vast decât însuşi Statul?

Exemplul unei legi complete prin care să se încurajeze construcţiile, l-a dat Franţa cu legea lui Loucheur din 13 Iulie 1928.

Caracteristic acestei legi este *dinamismul* ei: se pune la contribuţie Stat, Judeţ, Comună, instituţiile de economii, institutele de binefacere, oficiile de construit locuinţe eftine, etc., cari să împrumute cât mai mult cu dobândă mică şi termen de amortizare mare şi astfel să se construiască cât mai mult.

Arată ce s'a făcut şi în alte ţări. Preconizează şi la noi legiferarea urgentă în acest sens şi organizarea unui mare oficiu de Credit Funciar Urban, prin care să se canalizeze creditele de acordat. Aceste credite ar puteà proveni fie dela Stat, Judeţ, Comună, etc., fie, mai ales odată stabilizarea înfăptuită, prin mare împrumut extern pe termen lung (cu dobândă mică deci).

Din punct de vedere economico-technic, arată că nu ne putem fixa definitiv la tipul de casă colectivă sau individuală, ci dela caz la caz şi intercalate.

Preconizează construcţia de case pentru muncitori, dela care să nu lipsească şi micul atelier, sinonim „biroului" intelectualului. Va fi prilej pentru el să aibă o meserie în plus, deci o asigurare în plus pentru cazul de şomaj.

Arată diferitele perfecţionări de ordin technic ce s'au adus acum în urmă, pentru ca imobilele să fie în adevăr cât mai eftine, dar şi cât mai solide, mai comode, mai igienice.

Termină făcând apel la bunăvoinţa factorilor răspunzători să ia iniţiativa construcţiilor de locuinţe în mare, căci posibilităţile sunt mari şi nevoile la fel.

3.

Distrugerea omenirei prin alcool

Conferinţă ţinută de d-l Dr. Nicolae Minovici în seara de 11 Decembrie 1928

(Rezumat)

Marele Gladstone a scris că, alcoolul face mai mari ravagii decât pesta şi toate răsboaele reunite. Este în acest cuvânt al marelui om de stat englez ceva adevărat, dacă mai ţinem seamă şi de plângerile universale ale atâtor medici, moralişti, criminalişti şi statisticiani, etc. Dar fără să ţinem seama de aceste două mărturii şi chiar dacă ne-am coborî în rândurile alcoolicilor şi al seducătorilor şi i-am întreba, vom găsi mulţi cari ne vor declara că: acest rău există şi este chiar greu de vindecat.

Dacă facem socoteală cât costă pe o naţiune alcoolul preparat din alimente de prima necesitate, adică din struguri, cereale ,fructe, zahăr ,etc., cari servesc singure la prepararea alcoolului, de ceeace o costă alienaţii, criminalii, vieţile atâtor oameni prea de vreme sacrificate, care toţi sunt victimele mai ales ale alcoolului, ajungem la o sumă de miliarde care întrece cu mult pe cele cheltuite în marele răsboiu recent.

Un fapt e adevărat că alcoolul împarte distrugerea omenirii cu sifilisul şi tuberculoza şi că alcoolismul e prototipul marilor otrăvuri, care, începând cu individul, se întinde din ce în ce la familia lui, la naţiune, contaminează lumea întreagă, devenind astfel un *flagel universal*. Un fapt constatat şi greu de explicat e cum s'a făcut ca omul să inventeze substanţe otrăvitoare care să exercite o acţiune specială asupra creerului, substanţe care

introduse în stomac sub motiv că-i cauzează plăcere sau voluptate să-i producă efecte morbide, care poate să-i cauzeze moartea. Nu se cunoaşte nici un animal pe lume care să mai fi făcut aceea ce a făcut omul şi prin urmare această autointoxicare cerebrală, voluntară şi conştientă e o proprietate ce-i aparţine speciei omeneşti. A învârtì o ţigară, a umple o pipă cu tutun, a bea un pahar cu vin a devenit pentru miile de modeşti intoxicaţi un act banal. Dar, spune-le să se lase de ele, e a face un gest tiranic, suprimarea lor e foarte dureroasă. Printre otrăvile psihice sunt unele pe care le numim intelectuale (cocaina, morfina). Poporul mai puţin cultivat alege pe cele mai puţin intelectuale (vinul, tutunul, berea, ţuica). Unele băuturi, ca vinul şi berea, care iau naştere prin fermentare sunt băuturi naturale după profani, care spun că natura însăşi ni le distribue, că e ceva providenţial în aceste băuturi ce sunt considerate ca opere spontanee ale naturei şi care prin urmare trebue să fie salutare. Insuşi Parlamentul Francez entuziasmat de cele ce credea poporul le-a numit *higienice*, dar s'a dovedit în urmă că sunt foarte periculoase şi au luat măsuri contra lor. Vinul zis natural, cel mai natural din lume, n'are de loc aface cu zeama de struguri (mustul) care singur are dreptul a se numì natural. In termeni populari cuvântul natural are cu totul alt înţeles, căci şi alcoolul ce ia naştere din fermentarea zahărului tot natural e, ca şi oţetul care ese tot din el printr'o altă fermentaţie. Greşeala a venit de acolo că s'a confundat prelungirea fermentaţiei mustului care este vinul, cu băutura naturală, mustul însuşi. Pe când din must poţi să bei dela 2—3 kilograme şi să nu ai nimic, nu este acelaşi lucru când bei 2—3 kgr. alcool. S'a zis că alcoolul este un *stimulent*. Este greşit, stimularea aceasta nu este decât aparentă şi iluzorie. Dacă întrebuinţarea acestei otrăvi psihice s'ar fi ivit numai la câtevà persoane, nu ar fi constituit un pericol aşa de mare, dar ce ştim e că: încetul cu încetul ea s'a întins, că mai mult sau mai puţin iute, dar sigur, a compromis colectivitatea. Intrebuinţarea care la început erà individuală a devenit etnică, ea s'a înrădăcinat astfel că a devenit un *flagel, o lepră socială,* şi acompaniind ca un parazit unele naţionalităţi în civilizaţia lor, le-a determinat decadenţa şi dispariţia; ceva mai mult, armă de distrucţie în mâinele unor naţiuni fără scrupul, această otravă psihică a devenit un mijloc de distrugere voluntară. Se ştie ce au făcut colonizatorii Americani de nord distrugând Peile roşii, ce au făcut Francezii cu negrii din Africa, ceeace a făcut Suedia cu Laponii.

Alcoolismul e cea mai monstruoasă infirmitate pe care istoria omenirii a cunoscut-o vreodată. In zadar vom aduna la un loc toate dezastrele cauzate de războaie, ele nu se vor puteà apropia de loc de gigantele perderi, nici de hecatombele cari fură privilegiul Secolului XX-lea. După regiuni, latitudini, după mediu, alcoolul se pretinde a aveà virtuţi diferite şi din cele mai contradictorii, căutând a-şi face o reputaţie de *panaceu*. Astfel, dacă întrebăm pe cei dela nord pentru ce beau, ne spun că luptă cu el contra frigului; dacă întrebăm pe cei dela sud ne răspund că graţie lui se răcoresc şi luptă contra căldurei: pe când la nord e excitant, la sud e deprimant; iar dacă întrebăm pe acei dintre aceste două zone pentru ce beau, virtuţile alcoolului au luat toate formele inspirate de fantezie, modă, interes, etc., nu mai ştiu nici ei ce efect au.

Mulţi bolnavi suferind de leziuni organice pe care le-a vindecat cu anumite medicamente, reclamă acest tratament cu ardoare şi-l continuă şi după vindecare, astfel că la o trebuinţă organică se substitue o trebuinţă psihică care i-ar împinge la o manie, cum se observă mai cu seamă la hipocondriaci. Aceste obiceiuri sunt tristul privilegiu al claselor selecţionate, inteligente şi cultivate, cu imaginaţiile exaltate sau cu sensibilităţile anormale. O mare categorie de intelectuali formează cadrele unei armate pe care noi o numim a toxicomanilor, în cari intră mulţi medici, farmacişti, oameni de litere, poeţi etc. şi cari constitue un apanagiu al civilizaţiunilor avansate unde inteligenţe strălucite s'au distrus cu toate acestea într'un mod vizibil.

Naţiunile avansate numără marii ei intoxicaţi ca: Baudelaire, Musset, Pöe, Verlaine.

Asemenea marele Tolstoi a fost victima acestei forme moderne de alcoolism, sub pretext de a-şi uità suferinţele.

Mi-e ruşine de a da exemple din marii noştri oameni pe cari i-am pierdut, atât din domeniul ştiinţific cât şi mai cu seamă literar, amintirea lor fiindu-ne prea aproape.

Dacă deplângem pierderea acestor oameni mari nu mai puţin deplângem şi ne interesează poporul, ţărănimea şi muncitorimea care a căzut pradă alcoolismului. Iată o decadenţă la care statul a devenit complice. El este marele exploatator, după cum este şi deţinătorul Barurilor şi Tripourilor. Bugetul său creşte cu viţiul fiecăruia şi pierzând noţiunea realităţii nu se mai gândeşte la pericolul naţional. Statul nu ştie să canalizeze un rău

care creşte, el se înspăimântă la gândul de a suprimà o boală socială care îl privează de atâtea venituri. Pare că acum începe a se ridica o eră nouă, o reacţiune mondială începe a se arătà spre o apărare. Deşi prohibirea Americană pare în ochii noştri un abuz, totuşi gestul acestui popor fanatic rămâne un gest grandios care merită admiraţia noastră. China la rândul ei a respins opiul. Finlanda şi Irlanda, după lupte eroice, a obţinut prohibirea. Suedia, Norvegia, Danemarca deasemenea. Mai toate naţiunile au început de a lua măsuri în vederea unei prohibiri. Alcoolismul este o otrăvire care provine din întrebuinţarea unei otrave numită *alcool* după cum stricnismul, fosforismul, saturnismul e otrăvirea cu stricnină, fosfor sau cu plumb şi prin urmare, după cum nu e o întrebuinţare rezonabilă de plumb, stricnină sau fosfor, tot deasemenea nu trebue să fie şi cu alcool.

In ceeace priveşte alcoolismul, nici un scriitor fie pe terenul ştiinţific, moral sau economic nu ezită azi a-l numì o boală socială.

Afară de aceasta, observându-se că răul nu mai este individual şi că el atinge colectivitatea, că atacă descendenţa, că acţiunea sa se poate face foarte repede, toţi scriitorii au sub condeiul lor scris cuvântul *„degenerescenţă“*, şi asupra căruia cu toţii ne atrag luarea aminte.

1. Avem întâi o *degenerescenţă a germenului.*

Marele Forel a atras atenţiunea asupra tuturor factorilor cari, fără să depindă de hereditate, oprese direct desvoltarea germenilor producători sau îi atacă, distrugându-i complet.

Otrăvirea germenului prin alcool e prototipul degenerescenţei germenului.

Ea este una din cauzele principale ale degenerescenţei hereditare a raselor omeneşti, cari au continuat să consume zilnic băuturile alcoolice.

Leziuni grave ale organelor sexuale la alcoolici s'au semnalat şi confirmat prin experienţă asupra animalelor. Atât la bărbat cât şi la femee organele sexuale sunt reduse mai ales ca secreţie din cauza alcoolului.

Menstruaţia mai ales încetează mai înainte de vreme. Femeea îmbătrâneşte mai curând; degenerescenţa testiculelor se face foarte repede la alcoolici, ovarele asemeni, astfel că degenerarea glandelor de reproducere este astăzi confirmată prin datele anatomiei patologice, clinică, prin experienţe şi higienă.

2. *Alcoolismul concepţional.* Dacă germenul e atins în vitalitatea sa înainte de concepţie, vă puteţi închipuì ce trebue să fie când această impregnare de alcool e

acută la 2 alcoolici în momentul concepţiei, desigur vom aveà o degenerare completă dela unul şi dela altul al germenilor de reproducere. La Cartaginezi o lege interziceà căsătoriţilor altă băutură afară de apa pe timpul zilelor consacrate îndeplinirilor conjugale, pentru a salva progenitura. Se citează prelaţi, în ţările unde beţia erà obişnuită, cari au prescris abţinerea dela raporturi conjugale 3 zile după nuntă pentru a înlăturà procrearea de idioţi, foarte numeroşi printre cei dintâi născuţi. Cei mai puţini valoroşi dintre cei dintâi născuţi, cum de exemplu degeneraţi, epileptici etc. găsesc explicaţie din cauza alcoolului din timpul nunţii.

De aceea marele Debove ziceà: Venus trebue să prezideze singură nunta, nu cu Bacus.

Prin urmare alcoolismul concepţional nu e un basm, ci este efectul beţiei în timpul concepţiei. Statisticele ne dovedesc că mare parte din idioţi, epileptici şi debili au fost zemisliţi în timpul culesului viilor, al carnavalului sau al anului nou.

3. *Alcoolismul congenital.* Am văzut ce efect are alcoolul în timpul concepţiei; vă închipuiţi ce ravagii poate să facă, dacă femeea în tot timpul cât este însărcinată continue a bea. Aci facem cunoştinţă cu cazuri şi mai concrete, alcoolul ingerat de mamă trece prin placentă la copil şi dă un alcoolism congenital. Copilul este scăldat continuu de un sânge alcoolizat şi el rezistă foarte greu contra acestei otrăvi maternale. E preferabil ca femeea însărcinată să se abţie dela alcool. Exemple numeroase dovedesc efectele dezastruoase ale alcoolului asupra sarcinei:

— O căţea alcoolizată în ultimele 23 zile ale sarcinei născù 6 căţei: 3 morţi, 1 monstru şi 2 cari lăsau de dorit ca sănătate şi inteligenţă.

— Ouăle dela păsări cărora li s'a dat alcool au gălbenuşul mult mai mic decât al acelora nealcoolizate.

— Câinii, acei mici pe cari mare parte din cucoane îi poartă în braţe şi în manşoane şi cari mai rândul trecut erau la modă, nu sunt decât efectul alcoolului asupra sarcinei căţelelor.

— Femeea alcoolică care a dat naştere la copil degenerat devenind din nou gravidă şi supusă la o abstinenţă forţată, cum de exemplu femei care au fost încarcerate, au dat naştere la copii cu mult mai bine desvoltaţi ca acei născuţi pe când erau libere şi se alcoolizau.

4. *Alcoolismul prin alăptare.* Este cunoscut efectele deplorabile ale alcoolismului doicelor asupra celor noi

născuţi. La Greci o lege opreà pe femei cari alăptau de a bea vin.

E constatat că alcoolul se elimină prin lapte. Oricare ar fi cantitatea ingerată, după $^1/_4$ oră el apare în lapte. In Normandia s'a constatat la copiii cari erau crescuţi cu biberonul, că, dându-le laptele mamelor lor ce erau alcoolice, mortalitatea a crescut dela 8—14%.

In Budapesta copiii alăptaţi de mamele alcoolice erau mai puţini desvoltaţi decât cei dela mamele abstinente. Un fapt curios şi **alarmant,** deşì foarte instructiv, e nu numai că alcoolul lucrează asupra copilului prin intermediul laptelui toxic, dar lucrează şi asupra secreţiunei laptelui împuţinându-l şi apoi făcându-l să dispară.

Mamele pierd încetul cu încetul facultatea de a lăptà şi ceeace este mai rău este că această facultate este ereditară, se transmite.

Fete care nu beau alcool, dar au avut mame alcoolice sufer de-asemenea.

Marele fiziologist Bunge du Bâle a notat că 80% din femei nu pot alăptà. Acelaşi lucru se constată şi în Europa centrală. Cercetările sale au ajuns la rezultatul unui *heredo-alcoolism.*

Desvoltarea aşa de mare a alcoolismului în timpul modern ne explică deasemenea pentru ce cea mai mare parte din copii sunt crescuţi cu biberonuri. Acest lucru nu trebue să-l atribuim unei cauze morale sau unei slăbiri a sentimentelor afective ale mamei, ci unei dispoziţiuni pur materiale a slăbirei capacităţii fizice a alăptatului. In Bavaria, ţara berei, s'a constatat că întrebuinţarea acestei băuturi alcoolice produce o hipertrofie grăsoasă a mamelei care devine inaptă alăptărei.

5. *Mortinatalitatea şi mortalitatea precoce.* S'a constatat că, în căsniciile alcoolice, alcoolicele produc puţini copii, $^3/_4$ mai puţini ca normali, că femeile fecunde cu bărbaţi alcoolici devin infecunde şi invers.

Beţia mamei e condiţiune defavorabilă vitalităţii şi desvoltării normale a copilului.

Femeea alcoolică, care a născut copii morţi devine fecundă dacă se abţine dela alcool.

O femee alcoolică care a avut 22 sarcini a dat: 5 avorturi, 17 sarcini au ajuns la termen din cari numai 6 copii au trăit, ceilalţi au murit înainte de 11 luni.

In rezumat femeile abstinente nasc mai mulţi vii şi au mai puţini morţi şi avorturi, pe când cele alcoolice au mai puţine naşteri vii, însă mai multe morţi şi avorturi.

6. *Teratologia.* Alături de mortalitatea precoce şi mor-

tinatalitatea, cari sunt numai anomalii, trebue a pune cazuri numeroase de monstruozităţi, a căror literatură abundă.

In America 50% de idioţi sunt din părinţi alcoolici; se citează cazul unui tată cu 7 idioţi. E cunoscut cazul Doctorului Ovize:

160 ouă aşezate într'un aparat de scos pui, pus sub influenţa vaporilor de alcool ce se degajau dintr'un alambic din apropiere au dat naştere după 21 zile la 78 pui din care: 40 au murit în primele zile, 25 au fost monştri, încât nu au trăit decât 13, prin urmare efectul alcoolului a fost aşa de puternic în cât din 160 ouă au pierit 147.

7. *Degeneraţii.* Mai cu seamă în cursul secolului al 19-lea, de când acest flagel a luat proporţii aşa de îngrijitoare, numărul lor a crescut. Doctorul Demme a luat în observaţie 10 familii de alcoolici şi 10 abstinente şi a constatat în timp de 25 ani că: pe când grupa alcoolicilor a dat naştere la 57 copii din care 25 morţi prematuri, 6 idioţi, 5 opriţi în desvoltare, 5 epileptici şi numai 10 normali, grupa a 2-a a avut 81.9% normali. Aceasta constitue o grea sarcină a şcoalelor publice care sunt pline cu ei şi care din punct de vedere al educaţiei publice şi disciplinei împiedică pe ceilalţi, de unde statul s'a văzut nevoit să înfiinţeze şcoli aparte care apasă asupra bugetului său şi al comunei, ceva mai mult sunt o sarcină pentru familie din cauză că nu muncesc şi cad astfel aceste familii în sarcina asistenţei.

8. *Nebunia.* Nu ar fi suficient un volum sau o conferinţă pentru a arătă raportul dintre nebunie şi alcoolism, cifrele statistice ne dovedesc acestea, dar mai arată că alcoolismul părinţilor dispune copiii la nebunie. Toată lumea e de acord că alcoolul e recunoscut peste tot ca factor al turburărilor mintale şi că azilurile contează pe alcoolici cari sunt o sursă de mare cheltuială şi de deficit pentru naţiune. După statistica doctorului Polak, în America de Nord numărul nebunilor au scăzut la 50% din cauza abstinenţei.

9. *Epilepsia.* Este un strâns raport între epilepsie şi alcoolism, imbecilitate, debili mentali, etc., şi pentru care nu mai insistăm.

Acum 134 ani marele Darvin a constatat că toate boalele care au la origine băuturi fermentate şi destilate sunt boli ce se pot transmite prin hereditate şi care se poate întinde la a 3-a şi a 4-a generaţie.

Acest gigant al ştiinţei a văzut departe aceea ce noi vedem azi prin clinică şi statistică, ce nu eră pe vremea lui.

Etapa viitoare va fi sfârşitul speciei sau renaşterei ei. Specia e azi la o răspântie, la un moment critic al istoriei sale.

Alcoolul ca şi opium sunt factori în evoluţia umanităţii.

El este un agent de depopulaţie. L-am văzut omorând speţa prin monstruozităţi. Alcoolul nu poate fi un agent de selecţionare a celor tari, din contră e agentul de selecţionare a celor slabi.

Scopul alcoolului este idiotul. Scopul zahărului din care el se prepară e forţa şi energia, zahărul e agentul sportului, pe când alcoolul e inamicul sportului.

Teoria lui Reid, fiziologist englez, care a făcut să curgă multă cerneală susţinând că e mijloc de selecţionare umană, nu e adevărată.

Bazându-se pe universalitatea întrebuinţării lui, iar pe de alta pe progresul civilizaţiei, Reid a arătat că rasele cele mai bune sunt cele ce beau alcool, pe când cei slabi sunt abstinenţi; exemplele următoare ne dovedesc contrariul de ceeace ne vorbeşte d-l Reid.

1. Ţara cea mai bântuită de alcool Franţa are oamenii cei mai piperniciţi, având nevoe să scadă talia ca să poată să aibă soldaţi, iar la noi care deasemenea am scăzut talia la armată, 25$^0/_0$ din recruţi sunt amânaţi azi din cauza debilităţii, pe când America, ţara abstinenţei are oamenii cei mai voinici şi cei mai înalţi.

2. Că ţările cele mai civilizate întrebuinţează după Reid alcoolul, iarăşi nu este un motiv, pentrucă Franţa care este una din cele mai civilizate este aceea care ţine mai mult de a se lua măsuri contra alcoolismului; iar America, care în unele privinţi ca civilizaţie întrece Franţa, nu întrebuinţează de loc alcoolul.

3. Dacă alcoolul ar fi un element de selecţionare pentru cei tari, după cum susţine Reid, pentru ce atunci nu-i ţară ca să nu fi început să ia măsuri contra alcoolismului prin conferinţe, întruniri ,cinematografe, publicaţiuni, congrese şi atâtea societăţi de temperanţă şi abtinenţă?

Alcoolul traversând atâtea epoci, a privat omenirea de o mulţime de cetăţeni şi a făcut pe mulţi sterpi, fără a mai adăugà atâţi degeneraţi, monştri, slabi de minte, nebuni, criminali, ce sunt pierduţi pentru societate.

Alcoolul cere alcool. Viţiul alcoolului e hereditar, tată beţiv, copil beţiv. E adevărat, adesea ori, proverbul care zice: cine a băut va mai bea prin copiii lui. Este o eroare, a zis Forel la congresul din Chicago, de a aşteptà ca omul să se obişnuiască cu alcoolul. Omul se poate adapta

la multe lucruri, dar nici odată la otrăvuri, care îi omoară germenii și descendenții.

Este o mare eroare de a crede că alcoolul este un stimulent. Cea mai mică experiență ne dovedește contrariul, că este un paralizant, este un toxic al sistemului nervos și în special al creerului.

Beția, care e fiica alcoolului, nu este altceva decât o scurtă nebunie. Alții beau ca să le vie idei noi, pretind că e generator de imagini, ca și cei ce se otrăvesc cu tutunul. Mulți poeți geniali și literați au crezut că își găsesc inspirațiune în alcool și au pierit. Erà din partea lor o infirmitate naturală. Vinul într'adevăr desleagă limba, dar nu dă spirit decât aceluia care îl are din naștere. Dacă ar fi adevărat, nu am da noi la atâtea mii de idioți, degenerați, imbecili, să bea alcool spre a-i transformà în poeți și literați?

Proverbul: *In vino veritas* e mai aproape de realitate. El face câteodată ca omul să spue adevărul: câte crime nu s'au descoperit prin beție. Prin urmare că este un deslegător de limbi, da, câți criminali nu s'au trădat în urma beției.

Alcoolul face ca organismul să capete unele boale ca tuberculoza, pneumonia, sifilisul și atâtea altele.

Alcoolul din punct de vedere medico-legal, este un generator de crime. El face din om un antisocial și atunci cea mai mare parte din responsabilitate trebue să revie și asupra celui care atribue sau lasă a se distribuì otrava. Prin urmare înaintea barei justiției alăturea de criminali, e logic să apară și fabricantul care a fabricat otrava, comerciantul care a vândut-o și statul care știind că este otravă permite a se pune în consumație.

Este incontestabil ca salvarea sistematică a miilor de băutori ar ridicà nivelul sănătății publice la dublul punct de vedere moral și fizic mai mult și mai bine decât a căutà să salvăm pe tuberculoși. A vindecà pe alcoolici înseamnă a suprima pe tuberculoși, dacă este adevărat că alcoolismul prepară patul tuberculosului. De câtva timp se constată cu bucurie o scădere în întrebuințarea alcoolului în domeniul terapeuticei. Cu mult mai puțin ca în trecut, se face azi uz de alcool în medicină. Anglia a fost cea dintâi țară unde experiențele făcute în spitale au arătat grație statisticelor că atât pe terenul medical cât și chirurgical cele mai bune rezultate sunt obținute fără concursul alcoolului. Este o luptă pe care trebue să o dea cei abstinenți contra celor moderați, adică contra acelora care beau din când în când; aceștia sunt cei mai periculoși.

Dacă reușim să suprimăm pe toți alcoolicii, a 2-a zi ei se vor naște din nou din moderați care rămân pepiniera

inclusivă a acelora care abuzează; prin urmare moderații sunt seducători, nu abstinenții fac să nască alcoolici. Să deplângem pe alcoolici, să încurajăm și să ne facem o virtute de a nu maĭ bea. O reformă a umanităței nu se face în scurt timp, transformările fundamentale necesită un timp cu mult mai mare.

Omul ia întâi paharul și apoi paharul pe om. Nu-i destul că lumea a recunoscut marea importanță a luptei contra alcoolismului. Cum bine a zis Göthe: nu e destul *a ști*, trebue *a aplicà;* nu e destul *a voì*, trebue *a acționà.* Secretul ori cărei educațiuni este exemplul. A arătà personal că poți trăì, a muncì, a fi fericit, că te simți mai bine fără alcool, e cel mai bun din toate mijloacele de propagandă. Cea mai bună metodă de a combate alcoolul, cum zice d-rul Egher, Episcopul de St. Gall ca și alți mulți, nu e decât *abstinența totală.*

A fi abstinent înseamnă nu numai că alcoolul nu are nici o putere asupra ta, dar că ești apt de a scăpà și pe cei cari sunt obligați a bea din cauza politeței.

A preveni e mai bine decât a vindecà.

Nu e ocupație mai onorabilă decât a te sacrifica pentru alții. Instruind pe alții vom face mai bine, decât a-i băgà în aziluri sau penitenciare ca să le facem educație. Ah, dacă străbunii nu ar fi întrebuințat alcoolul! ziceà americanul Jac London, erà mult mai bine: acuma, a prevenì tinerimea este lucrul cel mai important, ca nu ar fi avut niciodată impresia că este privată de el.

Dintr'un milion de oameni nu este unul să fi început să bea singur.

Toți au început a bea în societăți și cu cât răul creștea, cu atât mai mult antrenamentul făceà să crească numărul băutorilor.

Este prin urmare o datorie de urgență de a debarasa de alcool atmosfera socială.

Marile opere sunt totdeauna demne de mari eforturi!

Vom repetà celor abstinenți: Nu pierdeți din vedere scopul nostru și lucrați. Totdeauna am considerat abstinența ca o operă de solidaritate; noi nu vedem în lupta contra alcoolului decât o datorie socială, chiar dacă începutul ar fi greu și dacă am avut sensația că suntem într'un deșert, noi nu putem pierde curajul, căci e preferabil a semănà cu lacrimi și a recoltà cu cântece de triumf, decât a așteptà încet ca să fie prea târziu.

Alcoolul nu a produs niciodată un geniu de care omenirea să profite, din contră i-a omorît.

Alcoolul dă naștere la nebuni, criminali, provoacă epilepsia, omoară pe fiecare an mii de oameni, face din

om o bestie feroce, din femee o martiră, din copil un degenerat, strică atâtea căsnicii şi ne mai gândim să-l ocrotim când amenință țara?

Se bea la noi, după statisticele oficiale, de 16 miliarde pe an, prin urmare mai mult de $^3/_4$ din bugetul statului, care este de 31 miliarde.

Ce de şcoli, ce de biserici, ce de spitale, biblioteci s'ar face cu aceşti bani? apoi unde punem pagubele ce cauzează cârciumele?Tot ce zideşte şcoala şi biserica dărâmă cârciuma. Omul iese din biserică, casa lui Dumnezeu, şi intră în cârciumă, biserica dracului. Avem o jumătate milion de cârciumi şi abia 18 mii biserici şi 32 mii şcoli: cum putem luptà contra unui aşa mare desfrâu?

Alcoolul e bun pentru ca să distrugă omenirea, îmbogățeşte pe cârciumari şi sărăceşte pe consumatori. Aduce la început veselie pentru ca la urmă să facă scandal. Pretinde că dă iarna căldură corpului nostru, lucru ce nu este adevărat, căci, dacă ar fi aşa nu am umblà în buzunar cu o sticlă de alcool, ca o sobă ambulantă, în loc de a purtà căciulă, mănuşi, palton sau şoşoni? Se pretinde că ne dă putere. Ce putere dă bețivului? pe care îl vedem căzând jos şi nu se poate sculà. Este adevărat că într'un pahar te îneci adesea mai curând decât în Mare. La Lucerna cu ocazia sărbătorilor de Crăciun s'a împărțit copiilor printre alte cadouri şi farfurii pe care erau scrise următoarele cuvinte: „Cine iubeşte copiii, urăşte alcoolul".

Se pretinde că alcoolul sporeşte munca, lucru ce nu este adevărat. In America s'a făcut următoarea experiență: s'au luat 2 echipe de câte 20 lucrători, la una s'a dat alcool şi bere, iar la a 2-a echipă numai apă. In primele 4 zile cei ce bea alcool au întrecut la lucru pe cei abstinenți, dela a 5-a până la a 6-a zi în sus, echipa alcoolicilor nu a putut să se mai ție de ceilalți. Un exemplu şi mai frapant: s'a constatat, în portul Constantinopol, că la descărcarea vapoarelor cu mărfuri foarte grele, se căutau echipele numai de Turci, căci e fapt constatat că echipele formate din Bulgari, Români, Sârbi, Ruşi şi Italieni etc., vara în toiul căldurilor celei mari, aceste echipe nu pot munci decât 3—4 ore din cauza alcoolului, pe când echipele de Turci lucrează continuu 13—14 ore, pentru că Coranul opreşte întrebuințarea alcoolului.

ANEXE

IV

Cursuri la Universitatea Ateneului

I.

Baladele lui Bolintineanu

Din lecția ținută de d-l I. B. **Bobescu** la Universitatea Ateneului Român în seara de 14 Februarie 1928

In balade, și mai ales în baladele istorice, poetul Bolintineanu a dat deplină dovadă a puternicului sau talent, și aș putea adăuga că, în acest gen literar, nici un alt poet român nu l-a putut ajunge. Bolintineanu este adevăratul creator al acestui soiu de balade în care a reînviat trecutul glorios al țărei, redând viața marilor eroi ai neamului: Mircea, Ștefan și Mihai.

In balade poetul Bolintineanu se aseamănă cu Uhland, celebrul poet al Germaniei, fără să-l imite. Și unul și altul rămân personali, și unul și cel-alt își cântă eroii neamului după caracterul național și după natura pământului în care s'au născut și au trăit.

In baladele sale, Bolintineanu a pus multă vigoare, multă căldură și mult sentiment. Este chiar surprinzător cum blândul și elegiacul Bolintineanu apare deodată în aceste balade ager, concentrat, în cât versurile lui par lovituri de spadă repezi și sfărâmătoare (*).

Dintre aceste balade, unele au inspirat pe poeții penelului, cum este aceea intitulată: «*Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazu*» care a inspirat lui Th. Aman, pictorul nostru național, acea pânză atât de apreciată; iar versurile pline de patriotism în care eroul spune căpitanilor săi:

> «*Ce e viața noastră în sclavie oare?*
> «*Noapte fără stele, ziuă fără soare*»

. . . .

a răsculat atâtea simțiri patriotice.

---

*) A. Densușianu: «Critici Literare».

O altă baladă: «*Mama lui Ştefan cel Mare*» nu a pătruns ea până în straturile populare, desminţând astfel afirmaţiunea eronată a lui Henri Cantel? Câte femei mai ales, nu s'au înduioşat pe vremuri de lacrămile vărsate de tânăra Domniţă în adăstarea soţului iubit:

«*Ce-a plecat cu oastea şi n'a mai venit*»

. . . .

.şi câţi nu s'au îmbărbătat din energia bătrânei Doamne, mama lui Ştefan cel Mare, care înecând în suflet iubirea de mamă întorcea la luptă şi la victorie pe fiul ei cu vorbele:

«*Du-te la oştire pentru ţară mori!*'
«*Şi-ţi va fi mormântu 'ncoronat cu flori*».

. . . .

In baladele istorice Bolintineanu, fiind condus de dorinţa de a ridica sufletele slabe şi şovăitoare, n'a cruţat nici pe marii viteji când a observat la dânşii momente de slăbiciune sau lipsă de patriotism.

Aşa, când Ştefan cel Mare, învins, rănit, alungat şi de mama sa, are un minut de rătăcire şi întreabă pe Daniel Sihastrul dacă nu ar fi bine să închine Turcilor Moldova Bolintineanu se ridică chiar împotriva marelui Voivod, şi pentru a-i vesteji uitarea de sine, pune în gura pustnicului cuvintele:

«*Mă înşală auzul ori eu am un vis?*
«*Capul ce se pleacă paloşul nu-l tae*
«*Dar cu umilinţă lanţul l-încovoaie!*

. . . .

«*Doamne! Tu ai dreptul a schimba 'n mormânturi*
«*Pentru neatârnare oameni şi pământuri;*
«*Dar nu ai p'acela ca să-i umileşti!*'
«*Poţi, ca să-i sfărâmi, dar nu să-i robeşti*» (*)

Şi cum ar fi putut să treacă cu vederea poetul Bolintineanu asemenea momente, când ştiut este că în istoria acestei ţări au fost chiar femei ca Doamna lui Neagoe Basarab, ca Tudora, muma lui Mihai Viteazul, în sufletele cărora au vibrat înalte simţiminte patriotice. Pe dânsele le-a ales Bolintineanu spre a da o lecţie lipsei de curagiu a multora dintre Voivozi.

*) Daniel Sihastru.

Văzându-şi soţul întristat că isprăvise banii fără să termine locaşul sfânt de pe malul Argeşului, şi revoltată de linguşirile curtenilor cari, spre a mângâia pe Domn, îl sfătuiau să pue biruri noi pe ţară, nu oare Doamna lui Neagoe le zice:

— «*Voi vreţi biruri noi! Neagoe, te teme!*
«*Mâine toată ţara o să te blesteme.*
«*Iată diamanturi, vinde-le şi urmează*
«*Nobila lucrare ce te inimează,*
«*Căci aceste scule nu le pot purta,*
«*Când femei pe faţă lacrămi vor păstra*» (*)

. . . .

Asemenea şi Tudora, muma lui Mihai, la vestea uciderei mişeleşti a fiului, ea uită pentru un moment durerea ce-i pricinueşte pierderea lui şi spune plăieşului:

— «*Adevăr tu spui . . . . el este*
«*Fiul meu cel prea iubit . . . .*
«*Dar poţi tu a-mi face veste*
«*Pe Români de i-a unit?*
— «*N'a putut ca să-i unească*
«*Singuri nefiind uniţi,*
«*Toţi voesc ca să domnească,*
«*Ş'aşteptând toţi sunt robiţi!*
— «*Ştirea ta e tristă foarte,*
«*Nu că fiu-mi a murit,*
«*Dar că chiar prin a lui moarte*
«*Pe Români n'a desrobit*».

. . . .

Dintre baladele lui Bolintineanu, aceea însă în care fantazia poetică s'a ridicat la o energie sălbatecă a fost fără îndoială: «*Mihnea şi Baba*». In această baladă el a isbutit să creeze un model de versificaţie imitativă redând sgomotul armelor, vâjiitul furtunei, turbarea demonilor şi ropotul calului tiranului ce fuge înspăimântat de vorbele bătrânei, ce în desperarea ei blestemându-l îi zice:

«*Ori unde vei merge să calci, o, tirane!*
«*Să calci p'un cadavru şi 'n visu-ţi să-l vezi!*
«*Să strângi tu în mâna-ţi tot mâni diafane,*
«*Şi orice-ţi vor spune tu toate să crezi.*
«*Să-ţi arză plămânii, de-o sete adâncă,*
«*Şi apă, tirane, să nu poţi să bei,*

*) «Doamna lui Neagoe».

«Să simţi totdeauna asupra-ţi o stâncă,
«Să 'nchini a ta frunte la cine nu vrei,
«Să nu se cunoască ce bine vei face,
«Să plângi, însă lacrămi să nu poţi vărsa,
»Şi orice dorinţă şi orice-ţi va place,
«Să nu poţi, tirane, să nu poţi gusta!
«Să crezi că eşti geniu, să ai zile multe,
«Şi toţi ai tăi moară, iar tu să trăeşti,
«Şi vorba ta nimeni să nu o asculte,
«Nimic să-ţi mai placă, nimic să doreşti».

. . . .
. . . .

În aşa fel a redat poetul Bolintineanu baladele sale.

2.

Isvoare de Energie.

Din lecțiunile d-lui *E. Severin.*

I.

Isvoare actuale.

Soarele.

Isvorul Energiilor.

Omenirea a fost călăuzită în decursul lungii sale vieţuiri de sentimente şi pasiuni, cari au variat puţin de-alungul veacurilor, dar la care s'au adăugat cauze nouă, foarte nouă, eşite din laboratoare şi uzine. Aceste din urmă au transformat civilizaţiile. In mai puţin de un secol multe dintre ele, cum este maşina cu vapori, au avut asupra vieţei popoarelor influenţe mult mai profunde decât toate veacurile anterioare.

Omenirea actuală, în urma marelui răsboi, se găseşte într'o lume care se isprăveşte şi o lume care începe; iar structura lumii noi va depinde de rezultatul conflictului între *puterile creatoare, puterile conservatoare* şi *puterile distrugătoare.*

Puterile creatoare născute în uzine şi laboratoare au prefăcut viaţa materială şi au dat civilizaţiei o înfăţişare nouă. La baza acestora stă *huila.*

Puterile conservatoare. Acestea reprezintă sufletul popoarelor. Din acestea se naşte bunul simţ al popoarelor, acestea îndeamnă la colaborare pentru progres pe cale paşnică.

Puteri distrugătoare. Acestea lucrează în sens invers

cu cele creatoare şi conservatoare. Aici vom cita mijloacele de distrugere: găzuri asfixiante şi explozibili.

Ei bine, esenţa acestor puteri cari *creiază*, *conservă* şi *distrug* civilizaţiile, îşi au sediul în isvoarele de energie, despre care voim să vorbim.

Existenţa omului pe pământ. Se presupune că omul există pe pământ de vre-o 500.000 de ani, sau poate numai de 100.000 de ani. Acest timp este extraordinar de lung, comparat cu timpurile istorice care-l fixează la vre-o 7.000 de ani, dar este, în acelaş timp, extraordinar de scurt faţă de *un miliard de ani* de când pământul se crede că a fost locuit de fiinţe vieţuitoare (vrâsta globului pământesc, calculată prin vrâsta radioactivitătei plumbului, thoriului, uraniului, ar fi de 1.600 de milioane de ani).

Ar fi foarte interesant să se ştie cât timp va mai dăinui viaţa pe pământ. Atât viaţa cât şi buna stare materială şi morală sunt condiţionate de către soare.

Soarele este acela care înviorează miliardele de fiinţe vieţuitoare, care îmbracă în fiecare primăvară pământul cu o mantie de verdeaţă şi de flori. Răcirea, stingerea lui ar opri viaţa pe pământ, ar transforma planeta noastră într'un glob neînsufleţit, care ar rătăci ca un cadavru în spaţiu.

Soarele ne trimite pe an 510 miliarde c. p.

Jumătate din această căldură este întrebuinţată pentru evaporarea apelor mărilor şi a continentelor. Mai toată această energie se pierde prin condensarea vaporilor de apă când plouă, aşa că abia 7% este redată pământului sub forme de căderi de apă din râuri şi gheţare.

Soarele mai determină *activitatea clorofiliană*, graţie căreia vegetaţia absoarbe anhidrida carbonică din aer îngrămădind în plante într'un an o energie de 40 de ori mai mare decât ceeace reprezintă energia râurilor. Această energie este de *1.000.000 de miliarde* de calorii mari pe an sau 10×10^{15}. Ea este de 16 ori mai mică decât cea primită.

Din această vegetaţie, în decursul veacurilor, s'a produs *huila*, care după condiţiile geologice se găseşte mai multă într'un loc decât aiurea.

In pământ ar mai fi 8000 de miliarde de tone de cărbune

In 1913 congresul geologilor din Canada a stabilit că în pământ până la 1.800 de metri de adâncime, ar mai fi

încă *800 de miliarde de tone de cărbune;* adică îndestulător pentru 1.600—2.000 de ani.

Acest *aur negru*, acest isvor de viaţă pieritor, este mai puţin decât aurul el însuşi. Dispariţia lui ameninţă dispariţia civilizaţiei.

Acest aur negru este repartizat astfel:

In	Europa	10.6%
»	America	68.9%
»	Asia	17.3%

Iar în Europa cea mai bogată în cărbune este:

Germania cu 6% din cele 10.6%
Anglia cu 3%

In România ar fi *1 miliard de tone de cărbune* ş anume:

In	Ardeal	72.60%
»	Vechiul Regat	16.75%
»	Banat	10.45%
»	Bucovina	0.20%

Rezervele noastre de cărbune ar ajunge încă pentru 333 de ani.

Se scoate pe an câte 3.000.000 de tone şi am avea nevoe de 4.000.000 de tone. Cărbunele nostru este slab (2—3.000 cal.) şi nu se potriveşte cu orice fel de industrie. Sunt însă metode de ardere care ar putea ridica caloriile la 6—7.000.

Petrolul.

Din 1856 a început petrolul a se arde în lămpi, iar din 1900, rezidul de petrol înlocueşte la noi şi aiurea cărbunele pe locomotive. In 1910 are loc adevăratul triumf al petrolului, cu desvoltarea motoarelor cu explozie. Automobilismul schimbă cu desăvârşire înfăţişarea industriei petrolifere, în special cu descoperirea motoarelor *Diesel*, care consumă cele 60—75% din balastul rămas dela automobilele cu explozie.

Ţara noastră, după calcule bazate pe cele americane, ar mai avea încă *4½ miliarde de tone de petrol.*

Pentru a vedea ce înseamnă această cantitate trebue să ştim că America de Nord, care astăzi dă 75% din producţia totală de petrol îşi evaluează rezervele la 1½ miliard de tone.

In anul trecut 1928 s'a extras la noi *4.300.000 de tone.*

Petrolul nostru este dintre cele mai bogate în benzină, lampantul însă, din cauza metodelor primitive şi nepotrivite de rafinare, este inferior celor streine. Dintre judeţele producătoare sunt:

Prahova	cu	75%
Dâmboviţa	»	25%
Buzău	»	7%
Bacău	»	2.8%

Maramureşul dă cam 60—70 de tone pe an.

Gazul metan.

Cele mai multe erupţii de sonde petrolifere sunt datorite apăsărei enorme exercitate de către gazul metan asupra păturei de petrol.

Gaz metan se mai găseşte şi în regiunile minelor de cărbune şi în apele bogate în vegetaţii şi putrezire. Acest gaz — după cum se vede — stă în strânsă legătură cu cărbunii de pământ în a căror mine au loc cunoscutele explozii a focurilor de «*grisou*». Stă însă în strânsă legătură şi cu terenurile petrolifere. Aici, dispărând pătura licidă se adună în domuri gazul metan, singurul rămas pe urma schimbărilor condiţiilor techtonice şi geologice.

Presiunea gazului este de cele mai multe ori de 40 de atmosfere. In America ajunge chiar la 100 de atmosfere. La noi se luminau băile dela Bazna cu gaz metan, ce eşia din pământ, încă din 1800. Astăzi gazul metan este în «Câmpia Ardealului» pe o suprafaţă de 20.000 de km. p. iar suprafaţa terenurilor producătoare de gaz este aproape de 530 km. p. S'a calculat producţia acestora la 72 de miliarde de m^3 de gaz, dar, după studii mai recente, ar fi de 250 de miliarde de m^3.

Valoarea calorifică a gazului metan fiind cam de 9.000 de cal., am avea numai pentru cele 72 de miliarde de m^3 cam 600.000 de miliarde de calorii mari, adică valoarea a 12 milioane de vagoane de cărbuni buni. Dacă s'ar consuma chiar de 2 ori mai mult gaz metan, tot am avea rezerve pentru 200 de ani.

Cam tot atâta gaz, dacă nu mai mult, este în subsolul României Vechi. La Aricești, și din sondele de petrol ese zilnic câte 5.000.000 de m^3 de gaz ceeace reprezintă valoarea a 40 de vagoane de benzină pe zi.

In România se consumă pe an cam 237.000.000 m³, adică numai 30% din producție. Fiecare kgr. de gaz metan reprezintă 2 kgr. de huilă ca putere de încălzire. Dacă s'ar înlocui combustibilul lichid cu aceste gazuri la exploatări petrolifere și la rafinării, s'ar face o economie de 12.000—14.000 de vagoane de combustibil lichid.

Căderile de apă.

Huila albă, huila verde

Căderile de apă provenite din ghețare sau din zăpezile eterne se numesc «*huilă albă*», cele provenite din regiunile joase alimentate de ploi, se numesc «*huilă verde*». Toate la un loc se numesc «*energie hidraulică*».

Căderele de apă reprezintă energia solară pusă în mișcare prin ridicarea apelor de pe suprafața pământului, la înălțimi mari, de unde, după condensare, căzând, efectuează o lucrare mecanică în raport cu masa și cu înălțimea.

Din cele 510 miliarde cai vapori trimiși de soare pe pământ, jumătate sunt absorbiți, după cum am spus, prin evaporarea apelor, care condensându-se pierd peste 90% din ceeace au înmagazinat. Energia aceasta hidraulică este transformată prin turbine în *energie electrică* sau *mecanică*. Cum însă debitul depinde de sezoane, el este asigurat și regulat prin «*baraje*» care închid văile în susul apelor în așa fel, încât se fac adevărate lacuri de alimentare. Apa Bistriței la Piatra-Neamț ar putea schimba cu desăvârșire înfățișarea și starea economică a întregului ținut. Dacă s'ar abate cursul apei printr'un tunel sub munte, așa ca să ia drumul drept dela «Isvorul Muntelui», unde s'ar face un baraj, la «Stejarul» pe «drumul plutarilor», s'ar realiza o cădere totală de 100 metri, adică o putere utilă de 150.000 cai putere. Aceasta ar ajunge pentru a se electrifica întreaga rețea de cale ferată din Moldova.

Pe dealtă parte orașul P.-Neamț s'ar preface într'un oraș *unic* în România. Toată industria din Nordul țării s'ar concentra aici, pe lângă că ar deveni un centru bogat și climateric. Bogăția, sănătatea și civilizația ar fi urmările unui baraj la «Stejarul» pe Bistrița. Același lucru s'ar putea face la Cheile Bicazului, la Broșteni, la Sinaia (4.000.000 de kilovați oră), etc.

Cea mai vestită cădere de apă din lume este pe Niagara, care dă 6.000.000 cai putere.

România ar avea 1.650.000 de cai putere din căderile de apă, din care se exploatează 42.000 de c. p.

După cum am văzut, din punct de vedere al isvoarelor de energie naturală, România ocupă un loc de frunte în lume. Din punct de vedere al materialelor prime este iarăşi una din ţările cele mai bogate. Dacă totuşi avem pentru moment o situaţie economică atât de rea, vina nu este a Naturei

II

Isvoare de energie viitoare.

Principalele isvoare de energie despre care am vorbit: cărbune, petrol şi gaz metan merg spre sleire. Inainte însă de a ajunge aici, ele merg cu paşi repezi spre *detronare*. La un moment dat consumarea unui combustibil deşi progresează, dar pierde elanul pe care-l avea în prima tinereţă maşina care-l consuma.

La 1910 huila ajunsese la apogeu; era vrâsta matură a maşinilor cu aburi, dar şi vrâsta viguroasă a motorilor cu petrol.

In 1920 motorul cu petrol desvoltat admirabil în timpul răsboiului, ajunsese şi el la vrâsta matură, dar elanul nu mai este astăzi cel ce era în 1914. In 1920 intră sgomotos în scenă *electricitatea*.

Huila albă a gheţarilor, huila verde a căderilor de apă din regiunile joase, este întrebuinţată la producerea electricităţei. Cărbunele şi petrolul sunt isgoniţi dela centralele electrice. Locomotivele ele înseşi încep a se mişca cu energie electrică. Chiar furnalele înalte vor lucra fără cărbune, petrolul sintetic se va produce şi el, tot cu energie electrică.

Electricitatea ea singură însă, nu ajunge pentru a îndestula toată energia pe suprafaţa pământului.

Electricianul Steinmetz zice că chiar dacă toată apa care cade din cer peste Statele-Unite, ar fi transformată în energie căzând din cer pe pământ, nu s'ar putea înlocui consumul huilei din Statele-Unite.

Dar căderile de apă, ca şi vânturile, sunt capricioase. Viitorul se va sprijini tot pe isvorul comun al tuturor formelor de energie: *soarele*.

Soarele sub forma de *energie directă* sau sub formă de energie la suprafaţa mărilor.

Mareele.

(Flux şi reflux)

Mareele represintă o forţă formidabilă şi mult mai constantă decât căderile de apă.

In lungul coastei bretone fiecare chilometru patrat reprezintă cam 20.000 de cai putere. Numai pe prundişul dela Mont S-nt Michel se repede în fiecare zi câte $1^1/_2$ miliard de metri cubici de apă, ceeace reprezintă peste 3 milioane de cai putere pierduţi în acest punct.

Cauzele mareelor.

Dacă apa năvălind pe ţărm a produs un flux maxim, ea, începe a se retrage şi după 6 ore avem refluxul complect. Dacă fluxul maxim este la amiazi, de exemplu, cel următor va fi la 12.25 noaptea, apoi la 12.50 a doua zi, adică după 24 de ore şi 50′.

Toată lumea ştie că 25 de ore şi 50′ separă două treceri consecutive ale lunei în meridianul superior al locului.

Periodicitatea mareei esta deci legată de acea a mişcărei lunei. Mai mult. Locul unde se opreşte apa în maree variază cu zilele. Din prima zi creşte continuu 7 zile şi apoi descreşte alte şapte zile. Cele 2 maxime crescătoare coincid cu lună plină şi lună nouă, iar cele 2 minime cu primul şi ultimul pătrar.

Luna deşi este de 80 de ori mai mică decât pământul, dar este foarte aproape de el (de 60 de ori raza pământului)

Newton a explicat mareele prin atracţia lunei asupra suprafeţei pământului. Apa fiind singura substanţă fluidă se va deforma. Soarele deşi este de 324 de ori mai mare, dar este foarte departe 150.000.000 km. Această distanţă la pătrat face ca atracţiunea soarelui să fie abia apreciabilă, când luna şi soarele sunt în conjuncţie cu pământul (la Syzygii) cu lună plină şi cu lună nouă.

Aceste regularităţi sunt influenţate de *elasticitatea apei*, de care trebue să se ţie socoteală la aplicarea tuturor fenomenelor acestora. In acest fel, Laplace a complectat tema lui Newton.

Masa de apă considerabilă ridicată şi scoborâtă alternativ de către lună, reprezintă prin periodicitatea ei o *energie uriaşă*.

Cum am putea-o utiliza?

Făcând pe țărmul mărei 2 basinuri ce comunică și între ele și cu marea. In primul basin se primește apa fluxului, al doilea, «*bieful*» este gol. In zidul dintre basin și bief sunt *turbinele*. Apa cade din basin în bief peste turbine producând energia electrică. După 6 ore fluxul s'a retras, deschidem vanele biefului, dând drum apei în mare. Turbinele funcționează mereu. Când, după alte 6 ore apa începe a crește, se deschid vanele dinspre basin și mare și se închid cele dintre bief și mare. In felul acesta avem veșnic o diferență de nivel între basinul plin și bieful gol.

Intre Dinan și S-nt Malo (la Marea Mânecei) s a studiat un proect de uzină pentru 150.000.000 de chilovați oră, ceeace înseamnă o economie de peste 25.000 de vagoane de cărbune pe an.

Energia electrică creată aici s'ar putea trimite la 1000 de km. cu un preț de 5 centime (35 bani) de chilovat.

Un mare neajuns a acestor instalații este scumpetea săpărei la țărmul mărei a basinului și a biefului.

Căldura solară directă.

(Huila galbenă)

Căldura pe care o dă soarele pământului pe fiecare an este echivalentă cu 25.000 de cai putere pe an de fiecare chilometru pătrat.

Această căldură, dacă s'ar putea concentra, ar putea topi o pătură de oțel de 30 de cm. ce ar învăli pământul, sau ar putea evapora în 6 ore un volum de apă cât pământul.

Se știe că Arabii și Egiptienii cu oglinzi concentrau căldură în vederea unor anumite reacțiuni chimice. Iar cu 300 de ani înainte de Christos matematicianul Euclit a expus teoria oglinzilor arzătoare, pe care Arhimede a pus-o în practică pentru a aprinde flota generalului roman Marcelus.

In secolul al XVII-lea Magini a făcut prima pompă mișcată de razele solare, concentrate cu o oglindă pe un rezervor închis, plin cu apă. In 1912 Schuman a construit la Madi lângă Kairo o mașină cu apă, cu care se realiza o lucrare mecanică de 50 c. p. Cu aceste pompe se scot din profunzimile solului Saharian, apa cu care se pot întreține oaze răcoroase în pustiu. Randamentul termic este însă mic, căldura este prea împrăștiată, iar instalațiile cu oglinzi de

10 ori mai scumpe decât orice instalaţii, şi se şi deteriorează foarte repede.

Totuşi viitorul va pune mare speranţă pe acest isvor de energie etern şi universal. Căldura solară nu scade decât cu 3° în 10.000 de ani.

Energia dela suprafaţa mărilor ferbinţi.

In toată regiunea Equatorului în orice sezon şi la orice oră, suprafaţa apei celor 3 oceane este de cel puţin 27° şi ajunge, uneori, până la 35°. In medie, deci, este de 28°. In schimb fundul oceanului, la 1000 de metri este constant la 4°. In acelaşi punct al globului există o colaborare paradoxală între căldura equatorului şi frigul polilor.

Curenţii polari şi razele solare menţin deci în orice punct la tropice o diferenţă de temperatură constantă de 24°, în orice seson, în orice oră. Georges Claude şi Paul Boucherot au calculat efectul acestei diferenţe de temperatură, pentru a-l aplica ca putere mişcătoare.

Se ştie că orice locomotivă sau turbină funcţionează între doua regimuri, între două diferenţe de temperatură. Bine înţeles, cu cât diferenţa de temperatură este mai mare, cu atât randamentul mecanic este mai avantajos.

In maşinile obişnuite diferenţa de temperatură este de 120°—140° până la temperatura ordinară. In turbine diferenţa este de 240° până la temperatura ordinară. In ce priveşte agentul activ, vaporii de apă, aceştia au o presiune dela 4—20 de atmosfere.

Care ar fi puterea vaporilor de apă formaţi la 25° şi răciţi până la 4°.

Prefacerea apei în vapori la 25° se poate efectua în vid (apa, la presiunea ordinară, se preface în vapori la 100°).

Aceşti vapori trecând într'un vas răcit la 4°, produc un curent ca o suflare omenească, dar suficient ca să mişte o turbină anumită. In faţa Academiei de Ştiinţe din Paris s'a făcut această experienţă, prin care s'au aprins două lămpi de câte 2½ volţi. Curentul produs de aceşti vapori, este de 700 de ori mai slab decât cel necesar unei turbine cu vapori la presiunea normală. Dar turbinele sunt construite ca să poată funcţiona la orice presiune, cu condiţia ca să se menţie o diferenţă de temperatură constantă.

Singura condiţie este ca vaporii aceştia să treacă în cantităţi mari.

Un metru cubic de apă răcit dela 25° până la 5°, lasă 5000 de calorii ceeace corespunde la 8 kgr. de vapori de apă. Dar

aceste 8 kgr. de vapori de apă corespund la *100.000 kgr. metri.*

Realizarea practică.

Intr'o insulă sau pe țărmul unei regiuni tropicale s'ar instala o asemenea uzină, pompându-se într'un cazan apă de la 1000 de metri (4°), iar în altă căldare apa dela suprafață de 28°. Făcându-se vid, de-asupra acestei ape, ea s'ar preface în vapori, care fiind absorbiți în vasul rece (4°) s'ar condensa imediat. In trecerea lor spre condensator vaporii ar pune în mişcare sistemul de turbine speciale.

Cam fiecare m³ produce între aceste temperaturi 8 kgr. de vapori, adică 100.000 de kgr. metri şi dacă pe oră ar trece 1000 m³ s'ar produce 45.000.000 de kgr. metri adică 600.000 de cai vapori. S'ar obține 4.500.000 de kgr. m., adică 45%, lăsându-se restul pentru pompe şi vid. Deci cu 1000 de m³ pe oră s'ar produce o lucrare efectivă de 600.000 de cai putere.

Cu această energie s'ar prepara cianamidă (îngrăşământ prețios) acid azotic din aer, hidrogen din apă; dar în afară de aceasta toată coasta, toată insula ar fi luminată şi ar dispune de putere mişcătoare atât de eftină.

Mai mult: în aceste regiuni tropicale, apa rece din fundul mărei, trimisă — după ce a servit — prin tuburi în locuințe ar realiza o răcire atât de necesară în regiunile tropicale. Străzile udate cu această apă ar răcori simțitor aerul.

Fiecare m³ la 8° reprezintă 75 de kgr. de ghiață, 1000 de m³ pe oră reprezintă 27.000 de tone de ghiață pe oră, distribuită în acelaşi timp cu 400.000 de chilovat pe oră.

Uzină cu vapori de ocean.

Inainte de a se instala uzina în regiunea equatorială la Havana, unde se lucrează încă din luna Februarie 1929, s'a făcut o experiență pe scară industrială în Belgia pe Meusa. La 1 Iunie 1928, în fața unei delegații a Academiei franceze, s'a pus în mişcare această uzină la Ougrée-Mari-haye, lângă o uzină cu furnale înalte, care-i procura apa caldă la 22° iar apa rece o luau din Meusa la 12°. Uzina nu funcționa decât cu o diferență de timp de 10°, iarna va funcționa cu o diferență de 20°. Turbina făcea 5000 de învârtituri pe minut şi dădea 50 de chilovați. După calculele

făcute, o uzină analoagă la Havana (în mările tropicale) va da 20.000 de chilovaţi.

Când se va putea realiza un debit de 500 de metri cubici de apă pe secundă se vor realiza 200.000 de chilovaţi.

Concluzii.

După ce am trecut în revistă principalele isvoare de energie, singurile capabile să adune în jurul lor civilizaţia, această mercenară a bogăţiilor naturale; am văzut cum nădejdea omenească tinde să se îndrepte către acele forme de energie, care astăzi alcătuesc domeniul închipuirei poetizate. Şi se va uita tot ce a fost în urmă, căci omenirea se obicinueşte repede cu orice cucerire a progresului. După cum astăzi uităm să măsurăm drumul străbătut atât de repede de către cei ce ne-au transmis civilizaţia.

Când, învârtind un comutator, cu un gest aproape necugetat, umplem casa de valuri de lumină orbitoare; cine dintre noi îşi mai aminteşte de bezna în care trăiau străbunii noştri după ce apunea soarele?

Energiile viitoare sunt numai praf de energii, dar când nevoia va veni, se vor gasi genii care să le totalizeze şi să le subjuge.

Până atunci — după cum am spus — isvoarele uşor de avut grupează civilizaţiile în jurul lor.

Europa ameninţată prin săcătuirea minelor sale de cărbune şi petrol va înceta în mod fatal să mai ocupe locul de frunte în lume. Deja America i-a trecut înainte şi o deplasare a civilizaţiei se va impune cât de curând. După America va veni rândul Asiei cu India a cărei deşteptare este atât de impresionantă. Decadenţa şi deplasarea civilizaţiilor va urma pas cu pas sleirea energiilor naturale, alte civilizaţii vor urma altor mijloace de energie, dar ori şi cum, în apoteoza solemnă a cultului către civilizaţie nu se va uita nici odată sforţarea oamenilor de ştiinţă care au repurtat atâtea victorii asupra întunericului.

3.

Cunoştinţă, Ştiinţă, Filosofie.

Insemnări din cursurile ţinute la Universitatea Ateneului Român în luna Februarie 1928 de d. **G. C. Dragu.**

Cunoştinţa, ştiinţa şi filosofia sunt produse ale activităţii noastre sufleteşti, ale conştiinţei noastre.

Ce este în sine conştiinţa, ce este sufletul, până acum ştiinţa n'a isbutit să lămurească. Ştim că conştiinţa sau sufletul este o formă de energie şi că energia sufletească este strâns legată de energia vitală, de viaţă. Ştim anume că fără organisme animale, cu cel puţin începuturi de organizare nervoasă, nu există nici manifestări de conştiinţă, fenomene sufleteşti adică.

Faptul că nu putem până acum explica cum conştiinţa derivă din viaţă, nu ne împiedecă de a cerceta şi stabili legile după cari se desfăşură fenomenele de conştiinţă. Nu putem explica nici cum viaţa derivă din fenomenele anorganice, nici ce este lumea anorganică în sine, ce sunt corpurile materiale, anorganice în sine. Zicem doară că întreaga existenţă, sori şi planete, globul pământesc cu toate corpurile lichide, gazoase. solide, fenomenele de căldură, lumină, electricitate, etc. sunt manifestări de energie; zicem că materia în genere şi forţele, ce o animă, sunt energie, stabilizată oarecum în lumea zisă materială, în echilibru nestabil, în lumea parţial materială, în căldură, lumină, electricitate, raze catodice, unde herţiene, raze Roentgen (x), etc. Ce este în sine energia, raportul intim între energia anorganică şi organică, lumea vegetală şi animală, sunt lucruri pe care ştiinţa nu le poate lămuri.

Aceasta nu ne împiedecă, să constituim ştiinţa lumei anorganice şi organice, ca sistem de legi, de condiţii generale adică şi invariabile, cel puţin relativ, după cari se petrec toate manifestările astronomice, fizice, mecanice, organice.

Acelaşi lucru cu viaţa şi conştiinţa. Viaţa este o formă de energie, condiţionată de energia anorganică. Conştiinţa, cel puţin pe treptele superioare ale vieţei, este un atribut esenţial al vieţei, însuşire ce ajută viaţa în conservarea ei. Conştiinţa se manifestă ca sensibilitate, voinţă şi inteligenţă.

Sub forma de inteligenţă, conştiinţa informează viaţa asupra mediului anorganic şi organic în care ea se desvoltă. Inteligenţa ajută vieţei ca să domine şi să supună, în folosul său, forţele anorganice, faţă de cari evoluează paralel şi cari tind să o înăduşe şi distrugă.

Prin inteligenţă prindem relaţiile permanente dintre feluritele fenomene, înţelegem şi ne explicăm lumea. Ştiinţele diverse, toturi sistematizate de legi, sunt produsele inteligenţei noastre. Filosofia ca sinteză a ştiinţelor, idem.

Conştiinţa, ca inteligenţă, se manifestă prin două forme de activităţi: operaţiunile sau activitatea sensibilă a spiritului nostru, şi operaţiunile sau activitatea intelectuală, propriu zisă, gândirea şi raţiunea.

Prin activitatea simţurilor şi conştiinţei spontane, dobândim materialul cunoştinţei, sub formă de sensaţii, percepţii (intuiţii), reprezentări (imagini). Prin memorie conservăm acest material; prin gândire, judecată şi raţionament, formăm noţiuni, concepte, legi.

Ambele aceste două feluri de activităţi duc la formarea, în sufletul nostru, a două concepte generale: reprezentarea sau ideia despre lumea externă conştiinţei noastre şi reprezentarea sau ideia despre lumea noastră sufletească, despre eul nostru.

In câteva lecţiuni, ce ne stau la dispoziţie, nu putem analiza, descrie şi explica în întregime mecanismul întregei inteligenţe.

Ne vom mărgini să schiţăm câteva din problemele psihologice şi să indicăm obiectul ştiinţelor şi filosofiei; şi anume:

1) Cum din funcţiunea simţurilor, din gândire şi raţiune se formează în conştiinţa noastră reprezentarea şi ideia despre o lume externă, în afara conştiinţei noastre.

2) Ce înţelegem prin conţinutul şi ce prin forma sensaţiilor, ce este anume succesiunea şi durata (timpul) şi ce este întinderea, coexistenţa (spaţiul) ca forme ale sen-

sațiilor noastre (timpul și spațiul psichologic); ce sunt spațiul și timpul fizic, sunt ele atribute ale existenței externe, în afara conștinței, ori sunt, cum ne apar, numai aspecte ale vieței sufletești. Care este în orice caz, originea, în conștiința noastră, a sensațiilor, reprezentărilor și conceptelor de întindere, succesiune, durată, spațiu și timp?..

3) Ce este gândirea? Deosebirea între cunoștința sensibilă și cea intelectuală propriu zisă, între representare și ideie (noțiunea generală), între cunoștința sensibilă, spontană și empirică și cea științifică și rațională.

4) Cum judecata este funcțiunea esențială a inteligenței și premerge și condiționează formarea ideilor (noțiunilor) generale.

5) Ce sunt categoriile intelectuale — formele și felurile de judecăți — și originea lor în conștința noastră.

6) Ce sunt principiile directrice ale gândirei, cari constitue rațiunea umană? Care este originea lor în sufletul nostru.

7) Relativitatea cunoștințelor despre lume — Kant, Einstein.

8) Obiectul științelor și al filosofiei.

Reprezentarea și ideia de lumea externă.

Cum se formează în conștiința individuală reprezenterea și ideia despre o lume externă, obiectivă, deosebită de sufletul, de conștiința noastră? In starea adultă avem cu toții iluzia unei percepțiuni imediate a acestei lumi.

Din contactul forțelor externe — vibrațiuni de aer, luminoase (eterice), electrice, corpuri mecanice, particule materiale solubile, etc. cu extremitățile nervilor noștri sensitivi *(excitațiunea)* — și din vibrațiunile subsequente ale nervilor și centrilor nervoși apar în conștiință modificările, pe cari le numim *sensațiuni*. Sensațiile se exteriorizează spontaneu, se grupează între ele, capătă o formă și structură, devin intuițiuni *(percepțiuni)* și ne apar chiar ca obiecte externe. In intuițiuni revin în conștiință, sub formă de reprezentări, și intuiții sau percepții anterioare.

Sensațiile vizuale (lumină și culoare), cele tactile (pipăit) și musculare, provocate de corpurile externe, ne apar întinse. Cele calorice, de gust, miros, auditive, organice, ne apar localizate pe părțile excitate ale corpului nostru. Avem, în orice caz, iluzia unei percepțiuni imediate, atât a corpurilor externe, cât și a propriului nostru corp.

Cum însă atât corpurile externe cât și corpul nostru

ne apar întinse, ocupând loc în spaţiu, iară conştiinţa nu este întinsă, nu are atribute spaţiale, vedem, că în fapt nu putem avea *o percepţiune imediată* prin conştiinţă, nici despre corpurile externe, nici despre corpul nostru. Imediat percepem propriile noastre stări sufleteşti, sensaţii, imagini, dureri, plăceri, etc.

Perceperea imediată a corpurilor externe, cum susţine filosoful Maine de Biran, este dară o iluzie. Cu atât mai greşită era părerea filosofilor vechi, Democrit, Aristotel, Lucreţiu, după cari lucrurile exterioare s'ar reflecta în conştiinţa noastră, precum se reflectează corpurile într'o oglindă: teoria *ideilor-imagini.*

Percepând direct numai propriile noastre sensibile, sensaţiile sunt numai un indiciu, semn despre existenţa unei lumi externe conştiinţei, în sine alta de cum ne apare în conştiinţă, sub formă de sensaţii, percepţii, sau de cum o concepeau sub formă de reprezentări şi idei.

De asemenea nu se poate susţine nici teoria filosofului Reid, după care am avea despre lumea externă o concepţiune, o legătură înăscută între sensaţii şi corpurile externe, un fel de sugestie; sau cel puţin o legătură înăscută între sensaţii şi corpul nostru (Albert Lemoin). (Elie Rabier, Leçons de philosophie, Psychologie, pag. 407 şi următoarele).

Teoria lui Descartes, după care atribuim, prin raţionament, o cauză externă modificărilor din conştiinţă, (a căror apariţiune nici n'am putea-o altfel înţelege), poate fi adevărată, dacă ne referim la conştiinţa omului adult. Copiii însă, şi foarte probabil şi animalele superioare, au reprezentarea despre o lume externă, nu se confundă pe ei cu corpurile externe; şi totuşi, nu pot dobândi această idee pe cale de raţionament; căci copiii o au la vârsta când încă nu pot raţiona; iar animalele superioare nu au suficientă putere de raţionament, care să le ducă la formarea unei astfel de reprezentări pe cale de raţionare.

Ca atare, pare verosimilă (Rabier, opera citată) teoria care atribue originea în conştiinţa noastră, a reprezentării despre o lume externă unei iluzii naturale (H. Taine), care ne face să luăm propriile noastre sensibile drept obiecte externe, iluzie, care, în fapt este şi adevărată.

Intrebarea este în acest caz: Exteriorizarea şi localizarea — la părţile excitate ale corpului nostru — spontană, în starea adultă, a sensaţiilor, şi luarea lor drept obiecte externe, *este înăscută* în noi? are loc dela naşterea noastră chiar, ori se săvârşeşte numai prin educaţiunea simţurilor,

în desvoltarea individului şi prin experienţa lui după naştere?..

Faptul că bolnavii de cataractă congenitală, şi deci orbi, când sunt operaţi au iluzia, că obiectele externe le ating ochii şi faptul că copii mici întind mâna s'apuce obiecte îndepărtate, ar denota că, dela naştere, avem *cel mult* o simplă predispoziţie de a exterioriza sensaţiile şi anume pe cele vizuale, tactile şi musculare. Aceste sensaţiuni ar putea din naştere avea *extensivitate*, dar *efectiva lor exteriorizare* şi *obiectivare* are loc numai prin educaţia simţurilor în experienţa individuală; şi anume prin cooperarea sensaţiilor tactile cu cele musculare şi vizuale, ale organelor corporale în mişcare.

In privinţa exteriorizării sensaţiilor, avem două teorii mai caracteristice: teoria ineismului lui Kant, şi empiristă sau genesică a spaţiului şi timpului. După Kant, ne naştem cu formele de timp şi spaţiu; dela naştere chiar percepem obiectele ca întinse în spaţiu şi durând în timp; ochiul dela naştere precizează distanţa, direcţia şi forma obiectelor; sensaţiile vizuale, tactile şi musculare apar ca întinse.

După empiriştii Stuart Mill, Bain, Wundt şi alţii, sensaţiile, la naşterea copilului, apar cel mult ca durabile şi succesive în conştiinţă, nu se proectează spontaneu şi imediat în afară. Ochiul nu poate percepe distanţa şi forma obiectelor.

Numai prin o cooperare, în experienţa copilului, a sensaţiilor tactile-musculare, pentru braţele şi corpul în mişcare, şi a celor vizuale şi musculare, provenite din mişcarea globurilor oculare, pentru ochiul în mişcare şi prin nevariabilitatea ordinei de desfăşurare în timp a sensaţiilor tactile şi vizuale, faţă de cele concomitente musculare, în ori ce direcţiune am mişca ochiul şi mâna, *ceea ce este, la început numai succesiv* în conştiinţă, *apare în urmă, coexistent* şi deci întins — întinderea tactilă, vizuală, musculară. Wundt vorbeşte chiar de o sinteză a sensaţiilor tactile, musculare şi vizuale. Aceasta ar explica cum cea ce la început se înfăţişa ca succesiune (timp) s'ar înfăţişa ca coexistent (spaţiu), ulterior.

Cestiunea perceperii lumei externe, originea în conştiinţa noastră a sensaţiilor de întindere, tactilă, musculară, vizuală, a reprezentărilor respective şi ulterior a ideilor de timp şi spaţiu, a timpului şi spaţiului psichologic şi a timpului şi spaţiului fizic sunt cestiuni prea complicate ca să putem afirma că s'a găsit explicarea definitivă a originii şi naturei lor, în conştiinţă şi în sine.

Un lucru este sigur: trebue să deosebim întinderea limitată şi concretă, pe care ne-o dau sensaţiile tactile, musculare şi vizuale, exteriorizate, de reprezentările respective şi de ideile abstracte de timp şi spaţiu. De asemene, trebue să vedem că ideile abstracte de timp şi spaţiu, ca produse sufleteşti în conştiinţa noastră, nu pot să se confunde cu ce poate fi timpul şi spaţiul, ca eventuale atribute ale existenţei, exterioare conştiinţei noastre.

Aceste idei pot prea bine, cum afirmă Leibnitz, să fie formate prin abstracţiune din intuiţiile şi reprezentările limitate de întindere şi durată, aşa cum se formează în conştiinţă orice idee abstractă. Asemenea poate să nu fie întemeiată ipoteza Kantiană, după care întinderea şi durata, mărginită şi concretă, să fie o concreţiune a spaţiului şi timpului ca forme înăscute ale sensibilităţei, fără cari n'am avea posibilitatea perceperii obiectelor în spaţiu şi timp.

Dar, dela teoria Kantiană şi dela concepţiile de timp şi spaţiu în concepţiunea lui Nevton până la actuala teorie a relativităţei Einsteiniene, concepţiile de timp şi spaţiu au suferit considerabile modificări în mintea savanţilor şi filosofilor.

Spaţiul şi timpul sufletesc pot fi şi sunt concepte abstracte, creaţiuni ale conştiinţei noastre. Existenţa externă nu poate avea aceste atribute cum ne apar simţurilor. In afara conştiinţei, ca realităţi externe, n'am avea decât un amalgam (amestec) temporo-spaţial, timpul fiind o a patra dimensiune, sau coordonată a spaţiului.

Chiar din punctul de vedere psichologic trebue, totuşi, să observăm, în orice caz, că durata şi întinderea, limitată şi concretă, nu sunt sensaţii, dar sunt numai forme ale sensaţiilor. Toate sensaţiile sunt *intensive* şi *afective*, mai tari sau mai slabe, plăcute sau dureroase; în acelaş timp sunt şi *extensive*, au adică conţinut şi formă. *Extensivitatea* este forma sensaţiilor; şi anume, *întinderea* este forma sensaţiilor tactile, musculare şi vizuale; acestea numai apărându-ne întinse. Din contră, *extensivitatea, ca durată,* este atribut comun al tuturor sensaţiilor; toate apărându-ne durabile în conştiinţă.

Durata în conştiinţă şi continua modificare a cuprinsului conştiinţei, cu revenirea periodică, ritmică a unor stări, ritm cauzat de funcţiunile organice şi de evenimentele externe, formează în conştiinţă reprezentarea şi ideia de timp psichologic.

Intinderea şi durata, limitate şi concrete, din cari prin abstracţiune se formează ideile de spaţiu şi timp,

dacă ar fi sensații, ar trebui să avem organe proprii pentru încercarea lor, cum avem nervi și centri nervoși speciali pentru fiecare fel de sensațiuni.

Dacă durata și coexistența (întinderea) ca forme ale sensațiilor nu se pot forma nici prin asociațiune (Bain, Mill), nici prin sinteză (Wundt) în experiența individuală, atunci pare verosimilă părerea lui Spencer, după care durata și coexistența, ca forme ale sensațiilor, sunt înăscute în individ, dar dobândite în specia umană, prin acumularea experiențelor ancestrale.

Reprezentările și *ideile* de spațiu și timp se formează, *însă*, în orice caz în experiența individului, prin abstracțiune și raționament, cum se formează orice idee generală. Sub acest raport pare că Leibnitz a văzut mai clar decât Kant. In sine durata ca și timpul abstract nu le putem măsura direct. Măsurăm timpul numai prin spațializarea lui, prin proectarea duratei în spațiu. Măsurăm anume durata unui eveniment sau timpul prin spațiul străbătut, prin linia ce o depune, în urma sa, un mobil, care se mișcă în spațiu cu mișcare uniformă (acele cadranului de ceasornic, mișcarea corpurilor cerești). Măsurăm anul prin lungimea liniei, ce mărginește ecliptica și pe care o străbate pământul într'un an, în jurul soarelui, cu relativ mișcare uniformă. Punctele, coexistente în spațiu, pe cari le descrie mobilul cu mișcare uniformă, devin momente succesive în timp.

Spațiul fisic este, astfel, forma extensivă a sensațiilor vizuale, tactile și musculare, exteriorizate, obiectivate. Timpul fisic este lungimea liniilor descrise de mobile cu mișcare uniformă în spațiu.

In obiectivarea unora din stările noastre de conștiință, și anume a sensațiilor vizuale, tactile și musculare, obiectivare care apare chiar ca lucruri externe, pe cari le și percepem ca existente în spațiu, timpul din conștiință, durata sensațiilor, o atribuim și lucrurilor externe constituite prin obiectivarea sensațiilor.

In aceste obiectivări nu putem afirma că extensibilitatea sensațiilor noastre — durata și coexistența lor — ar fi și atribute ale lucrurilor în sine, în afara conștiinței noastre.

De sigur, în afara conștiinței noastre există ceva. Din contactul acelui ceva cu simțurile noastre apar în conștiință sensații, intensive și afective, ca conținut, extensive (durabile și coexiststente) ca formă.

Nu putem ști însă ce devin în afara conștiinței dura-

bilul şi coexistentul din conştiinţă; în limbagiu relativist nu putem şti ce ar fi în sine amalgamul timp-spaţiu.

Contra tezei relativiste, Bergson susţine că timpul Einsteinian, care poate varia cu mişcarea mobilului, privit din alt sistem de referenţă, cum variază şi întinderea şi masa corpurilor, este *timpul matematic*. Timpul în sine, *obiectiv, care constitue esenţa chiar a existenţii*, şi în care totul se desfăşoară, se creiază, este în sens Nevtonian, imutabil, absolut ca şi spaţiul Nevtonian.

Dacă spaţiul concret, fizic, născut din obiectivarea sensaţiilor tactile, vizuale şi musculare, cu origine psichologică deci, cum şi timpul concret, fizic, tot cu origine psichologică, născut din proectarea duratei în spaţiu şi sensibilizat în linia descrisă de mobile cu mişcare uniformă, sunt invariabile (Bergson admite invariabilitatea timpului absolut); sau, din contră, dacă spaţiul, timpul şi masa corpurilor variază cu mişcarea, considerând evenimentele din alte sisteme de referinţe, de cât cele în cari se întâmplă aceste evenimente (Einstein); dacă există timp în sine şi spaţiu în sine ca atribute ale existenţei în afara conştiinţei, cum ne apar, sub forma sensibilă şi abstractă în conştiinţa noastră, aparte fiecare; ori, dacă, în afara conştiinţei avem numai un amalgam temporo-spaţial, altul de cât cele din conştiinţă, sunt chestiuni şi probleme cu aspecte metafizice, pe cari numai ne mărginim a le enunţa.

Cunoştinţa intelectuală şi ştiinţifică.

Tot ce impresionează simţurile este particular şi determinat. Câmpul conştiinţei actuale fiind mărginit, dacă cunoştiinţa noastră s'ar reduce numai la ce percepem în anumite momente ale timpului şi puncte ale spaţiului, cunoştiinţa ar fi cu totul limitată, ştiinţa n'ar exista.

Fenomenele particulare, — indivizi, substanţe, moduri acţiuni, etc. — au tot felul de raporturi între ele. Mintea noastră prinde relaţiile dintre cazurile particulare, de asemănare, deosebire, egalitate, inegalitate, cauzalitate, de cuprins al atributului în subiect, etc.

Judecata este funcţiunea conştiinţei, prin care prindem raporturile între fenomene. Judecata constitue chiar esenţa gândirii sau cugetării omeneşti. Fără judecată lumea ne-ar părea un haos. Fenomenele n'ar avea legătură între ele, Ştiinţă, cultură, progres, civilizaţiune n'ar exista. Prinzând şi reţinând ce este identic şi se repetă în cazurile individuale, formăm *no iunea generală*, ideia.

Ştiinţa răsare din extinderea la totalitatea cazurilor la fel a relaţiilor permanente, ce prindem între cazurile particulare. In enunţarea conţinutului noţiunilor generale găsim legile, cari constitue diversele ştiinţe. Formarea ideilor generale, generalizarea apare ca un caz particular al judecăţii, folosindu-ne şi de raţionamentul inductiv, prin care extindem în viitor rezultatele constatate prin percepţiunile şi experimentările individuale. Prin judecată şi raţionament, răzemându-ne mereu pe generalizările anterioare, transformăm cunoştinţa sensibilă, spontană, empirică, în cunoştinţă intelectuală şi ştiinţifică. In măsura în care prindem relaţii între ideile generale constituite, ne urcăm pe scara abstracţiunii şi generalizării; credinţa noastră fiind constant îndreptată către fenomenele exterioare conştiinţei la care ideile se referă. Gândirea trece şi se mişcă peste datele simţurilor. Termenii unei judecăţi sunt intuiţii, reprezentări sau noţiuni. Judecata este chiar relaţia între termeni, intuiţii, reprezentări; mai târziu între noţiunile deja constituite.

Intuim sau ne reprezentăm, de exemplu, două linii egale, două culori la fel, două figuri, doi oameni, doi sau mai mulţi arbori, etc.; asemănarea, egalitatea, inegalitatea însăşi nu le putem nici intui, nici imagina. Noţiunea sau conceptul este produsul minţei noastre peste datele simţurilor. Când noţiunea evocă o dată a simţurilor, de exemplu, dulcele zahărului, amarul chininei, mirosul de trandafir, timbrul violoncelului, etc., deosebirile între cazurile individuale fiind minime, noţiunile generale de dulce, amar, miros de roze, sunet de violoncel, etc. se înfăţişează aproape ca reprezentări, *fără însă a fi chiar reprezentări.* Când însă noţiunile generale sunt raporturi de asemănare între lucruri, sau de egalitate, inegalitate, succesive, cauzalitate, în orice domeniu de fenomene, — substanţe, moduri, acţiuni. — noţiunile generale nu mai pot fi, oricum, reprezentări. In cele mai multe cazuri noţiunile rezultând din apercepţia identităţilor parţiale sau totale între infinitele cazuri individuale, sunt numai raporturi de conceput cu mintea şi nu de imaginat.

Când gândim o noţiune generală, de exemplu om, circonferenţă, pătrat, leu, floare, plantă, etc., deşi ne putem imagina şi anumit om, circonferenţă, leu, plantă, etc. concluziunile ce tragem, referitoare la deosebitele grupe de fenomene, rezultă din considerarea a tot ce este identic şi se repetă în indivizii fiecărui grup şi nu din considerarea unui exemplar din grup. In cele mai multe cazuri

noţiunea generală fiind un raport, un raport bine determinat, făptuesc o gravă eroare cei cari *consideră noţiunea generală ca o reprezentare vagă*, fără contururi precise. Acest vag, neprecis nu există nicăeri, nici în natură, unde totul este concret şi determinat în timp şi spaţiu, nici în mintea noastră, în care prinzând relaţiile precise dintre lucruri, prin constituirea de noţiuni generale, clare, noi stabilim chiar liniile şi directivele, pe cari evoluează şi se desvoltă fenomenele. Creaţiuni ale minţei, raporturi permanente, prinse de noi între fenomene, noţiunile sunt şi ele clare, bine determinate. Nu le putem intui, desena sau imagina, dar numai concepe, clar însă şi bine deosebite unele de altele.

Ideile generale, constituite prin judecată şi raţionament, degajând relaţiile permanente şi generale, ce decurg din natura lucrurilor (Montesquieu), din aceasta putem şi vedea, că felurimea relaţiilor, ce prindem între lucruri, este nesfârşită şi prin urmare greşită era părerea lui Aristotel, care reducea numai la 12 felurile relaţiilor, *categoriilor* ce putem prinde între lucruri. Infinite fiind relaţiile între fenomene, infinite sunt şi relaţiile pe cari le prindem cu mintea despre lucruri, şi deci greşită era afirmarea că modurile de judecată, de categorii ar fi înăscute în sufletul nostru. Prin experienţa individului şi speciei noastre, felurile şi numărul relaţiilor ce prindem între fenomene, sunt infinite, de unde şi infinit este progresul în ştiinţele de tot felul.

Prin înregistrarea, în speţa umană, a experienţelor individuale în generaţiile succesive se constitue şi principiile supreme, cari formează bolta de susţinere a gândirii normale, principiile identităţii şi raţiunii suficiente, cu corolariile lor, principiul contradicţiunii, excluderii termenului de mijloc, cauzalităţei, legilor, axiomelor matematice, etc., principii cari constitue raţiunea umană şi chezăşueşte evoluţiunea sănătoasă a gândirii precum şi ştiinţa, cultura şi civilizaţiunea.

In toate domeniile de fenomene, matematice, mecanice, astronomice, fizice, biologice şi sociale, ştiinţele apar, astfel, ca produse ale mecanismului inteligenţei, ale operaţiunilor sensitive şi ale gândirii. Când ajungem însă la constituirea cunoştinţei ştiinţifice, mintea omenească se întreabă fatal: cunoştinţa cum ne-o dau simţurile, transformată prin gândire, fiind un produs al conştiinţei umane, iar conştiinta un atribut al vieţii, creat în evoluţie şi adaptarea ei la mediu, avem o cunoştinţă şi ştiinţă definitivă, absolută, ori numai relativă şi provizorie?.. Iată întrebări la cari mintea

năzueşte să dea răspunsuri; pe cari ştiinţa nu le poate da însă. In înţelesul de critică a cunoştinţei, Filosofia tinde să arunce o rază de lumină în impasurile la cari ştiinţa ajunge.

Intuiţiile, reprezentările şi conceptele, cari constitue materialul cunoştinţei şi ştiinţei, fiind în funcţie de structura şi funcţiunea organelor simţurilor şi centrilor nervoşi, în continuă evoluţie şi modificare, şi în acelaş timp rezultând din relaţii între subiectul cunoscător şi obiectul cunoscut, sunt, fatal, *relative* şi *transformabile*. Ştiinţa şi Filosofia năzuesc să prindă relaţiile cantitative sub infinita variaţie calitativă, cu cari simţurile colorează lumea. Conceptele însă cantitative de spaţiu, timp, masă, cauzalitate, formule şi legi geometrice, fizice, mecanice, nu ne dau oare o lume de semne, de simboluri, oarecum artificială şi mai departe de lumee concretă cum ne-o dau simţurile? Dacă, sub o perspectivă ştiinţa, sub formă de legi şi concepte, ne adânceşte cunoştiinţa, sub o altă perspectivă nu ne artificializăm şi îndepărtăm de realitatea în sine, de absolut?

De existenţa noastră subiectivă şi de existenţa unui obiect în afara conştinţei noastre nu ne putem îndoi. Ceea ce apare statornic în conştiinţă şi în afara conştiinţei pentru toate conştiinţele din toate timpurile ni se înfăţişează ca un indiciu sigur al existenţei subiective şi obiective. Greutatea stă însă în determinarea naturei obiectului în sine, în afara conştiinţei noastre şi a naturei conştiinţei în sine; noi necunoscând din obiect decât ceace apare din relaţia lui cu subiectul care cunoaşte, cu conştiinta noastră.

Dacă cunoştinţa şi ştiinţa sunt relative, nu decurge de aci că n'au nici o valoare. Cunoştiinţa şi ştiinţa, aceleaşi pentru toţi oamenii, născând din permanenţa raporturilor dintre lucruri, sunt suficiente să informeze, orienteze şi susţină viaţa în concurenţă cu forţele anorganice, paralel cu cari viaţa evoluează şi pe cari reuşeşte să le domine.

Cum am spus mai sus, imposibilitatea ştiinţelor matematice, mecanice, astronomice, fizice, biologice, psichice şi sociale de a deslega chestiunile ultime, privitoare la natura şi esenţa existenţei, obiective şi subiective, cauzei prime şi raţiunii finale a existenţei, justifică necesitatea existenţei Filosofiei. Sub formă de critică a mecanismului inteligenţei şi sistematizare şi unificare a legilor şi teoriilor ştiinţifice, Filosofia, ca metafisică, tinde să dea cel puţin o explicare iluzorie sufletului omenesc, etern însetat de a şti, etern stăpânit de adevărată nostalgie de a înţelege ceeace ne apare.

4.

Din aplicaţiunile Ştiinţei

Prelegere ţinută de d-l **Drag. Hurmuzescu**

Cu începerea secolului XX, progresul fizic a mers într'un ritm accelerat şi special de important în două direcţiuni:

1) *Problema veşnic interesantă şi necontenit cercetată a constituţiei materiei.*

2) Propagaţiunea undelor electro-magnetice cu experienţe impresionante şi aplicaţiuni nebănuit de minunate pentru serviciul omenirei.

I. Referitor la prima chestiune, cercetările fizicienilor au condus la concepţiunea nouă a evoluţiei materiei prin dezintegrare; prin desfacere. Experimentele, cu radiaţiunele radiului şi a corpurilor radioactive, ne-au permis deasemenea sinteza teoretică, de a ne urca dela elementele simple pentru a ajunge la formarea corpurilor de greutate atomică din ce în ce mai ridicată — după anumite condiţiuni de presiune şi de temperatură — cum s'ar petrece în zilele noastre, chiar, în corpurile cereşti, stele şi planete. Cu anumite dispoziţiuni însă, aceste radiaţiuni pot servi la examinarea anatomică — *Radioscopia* — şi pot veni în ajutorul chirurgiei.

Metodele şi încercările terapeutice în diferite cazuri de boale constitue un capitol medical de tratament prin rasele X, a căror existenţă este strâns legată de constituţia materiei, în special prin proprietatea lor electrică de a despărţi gazurile. Această însuşire, descoperită de către D-l Benoist şi cu mine, poate duce la rezultatele nefaste ale *Radiotermiei.*

Aceasta caracterizează acţiunea fiziologica de distrugere a ţesuturilor organice supuse prea îndelungat la acţiunea razelor X

prea pătrunzătoare şi care a produs un număr de victime printre medicii şi fizicianii manipulatori ai acestor fenomene.

O altă aplicaţiune recentă a acestor raze şi de mare folos este radiometalurgia, adică examinarea cu ajutorul lor a omogeneităţii unei bare de metal. Prin această dispoziţiune se poate constata cele mai mici sufluri, viduri sau defecte ale unui metal provenit din turnarea lui. Lucru foarte important pentru piesele destinate să reziste la eforturi mai mari, cum sunt osiile la vehicule.

Această metodă de eliminare a pieselor defectuoase dau posibilitatea reducerei dimensiunilor pieselor întrebuinţate în construcţia mecanică.

Aplicaţiunile corpurilor radioactive au fost făcute cu succes în fizică, de către Rutherford, la sfărâmarea moleculei de hidrogen, prin bombardarea cu razele X ale radiului. Bombardarea sulfurei de zinc cu aceleaşi raze produceau o scânteire foarte violentă — şi a permis lui Croockes realizarea unui aparat *spintariscopul* — unde cu ajutorul unei lentile măritoare se poate observa ca nişte valuri de foc *(se trece aparatul pe rând persoanelor prezente, care observă această minunată experienţă).*

Radioterapia sau aplicaţiunile medicale ale radiului şi-a găsit un mare câmp de întrebuinţare în medicina curativă.

Sub forma acţiunilor sale mai intense, radiul se recomandă în contra cancerului, cu toate că rezultatele nu par admise definitiv ca un remediu infailibil.

In intensităţi de mai slabă radioactivitate, emanaţiunile de radiu, fie direct aspirate, sau disolvate în apă sau în alt produs sunt foarte mult întrebuinţate şi cu succes, mai cu seamă în Germania, unde s'au inventat metode şi aparate speciale.

II. Aplicaţiunile undelor electrice ne-au dat telegrafia fără fir, iar de vre-o şase ani ne-a dat telefonia fără fir, adică mijlocul într'adevăr miraculos de a vorbi şi de a asculta cuvântul sau cântul dela mii de kilometri, sau chiar de peste ocean.

Cheia acestei minunate invenţiuni este datorită unui aparat, triodul, cu trei electrozi, un tub de sticlă din care s'a extras gazul până la vidul cel mai înaintat. La această stare, electronii,— adică infiniţii de micii corpusculi încărcaţi cu electricitate negativă liberaţi de un fir încălzit la roşiu şi electrizat la un potenţial negativ — pot să se mişte liberi şi să transporte sarcina lor către anod. Prin jocul acestui curent de descărcare putem produce oscilaţiuni electrice modulate (modificate) de sunetul vocei sau al unui instrument muzical.

Aceste unde electrice de mare frecvenţă se propagă în tot spaţiul dimprejur, radial, cu o iuţeală foarte mare (300.000 kilometri pe secundă) străbătând prin toate corpurile, prin uşi, prin ferestrele de sticlă, prin pereţi, numai metalele le absorb şi le

opresc. Astfel dar în sala în care suntem pot să fie din undele pornite dela diferitele posturi de emisiune — posturi de difuziune.

Ca să putem prinde din ele ne mai trebue pe lângă tubul trioid despre care am vorbit, anumite dispozițiuni ca o astfel de undă până la intrarea aparatului, să o amplificăm prin împrumutul energiei bateriei noastre electrice. După amplificare trebue să o coborâm la o frecventă audibilă, adică o transformare în vibrațiune sonoră.

Cu aparatul de față, după cum auziți, am prins cântecul emis la postul de defuziune al Institutului Electrotechnic.

5.

Medicina socială.

Lecţiuni ţinute de d. dr. **M. Manicatide**

Lecţiunea I-a

Ne vom ocupa, în cele 5 lecţiuni ce vom face împreună, de 3 boale mai răspândite la noi, cari omoară mulţi copii şi cari se pot evita uşor, dacă cunoştinţele pozitive despre aceste boale ar intra în capitalul comun, obişnuit de cunoştinţe. Scopul acestor prelegeri este tocmai să facă din D-niile voastre răspânditorii acestor cunoştinţe în cercuri cât mai largi.

Ţara noastră este, din fericire, una dintre cele cu naşteri mai multe din Europa. Mortalitatea nu este prea mare, dar se poate încă reduce la mai puţin de jumătate — ceeace ne-ar da un câştig anual de cel puţin 100000—150000 suflete.

Copilul se desvoltă din amestecul a 2 celule, una de la tată şi alta din organismul mamei. La naştere copilul nu a suferit încă influenţa mediului din afară şi vine cu ceeace a moştenit dela tatăl şi mama sa şi dela străbunii lor. Deci, din părinţi sănătoşi se vor naşte copii sănătoşi.

Prin urmare, o primă obligaţiune pentru cei cari vor să fundeze o familie, este să fie sănătoşi. Certificatul de sănătate pentru cei cari contractă o căsătorie se impune. Chestiunea s'a discutat mult în ţările occidentale şi certificatul s'a admis mai peste tot sub o formă mai mult sau mai puţin severă, după ţări. S'a discutat şi la noi şi cei cari îl combăteau, tot căutând argumente contrarii, au sfârşit prin a-l admite sub o formă mai uşoară. Certificatul de sănătate este mai întâi o garanţie pentru soţi

înşi-şi şi apoi pentru descendenţa lor şi pentru societate. Fără să fie legiferat, în clasele mai culte se aplică pe o scară destul de întinsă. Pentru mediul rural examinările anuale făcute de medicii recrutori ar da o garanţie în ceeace priveşte băeţii nubili; pentru fete cercetarea s'ar putea face de medicul de circumscripţie înainte de publicaţiunile cerute de codul civil. Sunt multe boale care se moştenesc şi cari ar constitui o nenorocire pentru părinţi şi pentru copii: epilepsia, idioţia, unele forme ale nebuniei, unele tendinţe antisociale, ca inclinaţiunea la crime, etc., şi cari în multe ţări sunt înscrise în cod ca incapacităţi absolute de a contracta o căsătorie. Noi ne vom ocupa în special de acele cari aduc repede moartea copiilor.

In prima linie este *sifilisul*. Boala este foarte răspândită, mai ales acum în epoca de după războiu, când s'au făcut mişcări mari de armate. Microbul sifilisului este bine cunoscut şi în preparatele dela microscop şi în proiecţiunile ce vă arăt, se vede că este un microb mai mare învârtit în spirală, de unde i s'a dat şi numele de spiril sau spirochetă sau treponema. Acest microb se găseşte în toate organele omului bolnav, unde produce alteraţiuni. Se găseşte şi în organele genitale. Cum de cele mai multe ori, aproape totdeauna, bărbatul este infectat, s'au făcut cercetări la animale şi s'a constatat ca şi la om că spermul poate conţine treponeme. De aci pătrund în organismul femelei şi pot urma 2 căi: sau intră odată cu spermatozoidul în celula femelă, în ovul şi prin prezenţa lor împiedică desvoltarea normală a ovulului fecundat şi organismul femeii îl expulzează. sau pătrunde în ţesuturile proprii ale femeii şi o infectează cu sifilis. Ovulul fecundat, neinfectat se desvoltă mai departe în mod normal şi numai mai târziu se poate infecta dela mamă prin trecerea microbului printr'o leziune a placentei. Placenta, cum ştiţi, serveşte la schimburile respiratorii şi nutritive între sângele copilului şi al mamei, deoparte vine sângele dela copil prin arterele ombilicale, de altă parte sângele din pereţii uterului mamei formează nişte lacuri, cari sunt bine separate de sângele copilului. Din placentă sângele se întoarce la copil printr'o vână mare, vâna ombilicală. Separaţiunea între sângele mamei şi al copilului este perfectă la organismele sănătoase, aşa încât microbii, mai ales cei mai mari cum este spirocheta, nu pot trece dela mamă la copil decât printr'o leziune a placentei. In mai toate cazurile de sifilis moştenit, sifilis ereditar sau mai exact sifilis congenital, se găseşte o leziune a placentei,

care arată calea pe care s'a făcut infecţiunea. Dacă leziunea placentară s'a făcut mai de vreme, spirocheta găseşte organismul copilului insuficient desvoltat şi-l omoară repede, aşa că rezultă un avort, o naştere de copil mort. Dacă infecţiunea se face mai aproape de naştere copilul rezistă mai bine şi se naşte cu leziuni sifilitice nu prea grave, cari sunt compatibile cu o supravieţuire, sau numai cu o infecţiune ascunsă, latentă, care se manifestă la copil în primele 3 luni dela naştere.

Din cele expuse vedeţi că familiile atinse de sifilis sunt sau complect sterile, nu aduc nici un ovul la completă desvoltare sau dau copii morţi înainte de naştere sau curând după naştere.

Din copiii născuţi cu infecţiuni mai uşoare, manifestate mai târziu, un număr mare mor repede, nu au nici o rezistenţă la o infecţiune accidentală, sau, dacă trăiesc şi nu sunt îngrijiţi, capătă tot felul de boale ale sistemului nervos, ca: epilepsie, paralizie, idioţie, etc., boale ale oaselor sau ale organelor interne, cari-i duc repede la moarte şi la degenerarea speţei. In proiecţiunile ce vă prezint, vedeţi diferitele feluri de erupţiuni pe piele, alteraţiuni ale unghiilor, ulceraţiuni, alteraţiuni ale ochilor, formă specială a nasului cu înfundare a oaselor. infiltraţie a pielei sprincenelor, crăpături împrejurul gurei, leziuni mai grave cu mărire de volum a capului, cu idrocefalie, paralizii trecătoare sau permanente ale membrelor inferioare sau superioare, mărire a ficatului şi a splinei, mărire a ganglionilor limfatici.

Copiii aceştia, fiind puţin rezistenţi, trebuesc hrăniţi la sân de mamele lor sau de doici cari au avut sifilis. Dacă-i dăm la doici sănătoase, le pot infecta cu sifilis.

Dacă copiii nu au fost suficient trataţi, dacă medicul sau familia s'au mulţumit numai cu dispariţiunea simptomelor evidente de sifilis, boala nu este vindecată şi apare din nou mai târziu sub forma pe care patologiştii o numesc sifilis ereditar *tardiv*. Oasele încep să se deformeze, să se strâmbe, dinţii cresc neregulat şi diformaţi, ochii se turbură şi vederea scade, uneori copiii surzesc. Apar gome sifilitice, nişte umflături ca un bob de mazăre sau ca o nucă mare, cari se'mmoaie, sparg şi găuresc cerul gurei, oasele nasului sau oasele membrelor, pe piele fac răni adânci, cari, chiar după vindecare, lasă înfundături, cicatrice urâte.

Câte odată sifilisul nu iartă nici a doua generaţiune.

Sterilitate, avorturi, morţi premature, morţi multiple, copii bolnavi pentru mult timp, copii schilozi pentru toată

viaţa, copii puţin rezistenţi, cu semne de degenerare, cu urmări până în a 2-a generaţie, când nu aduce nebunia, ataxia, epilepsia şi tot felul de boale nervoase. Iată ce perspectivă aduce infecţiunea sifilitică într'o familie şi în societate.

După ultima statistică, pe anul 1921, cazuri de sifilis înregistrate la Direcţiunea Sanitară au fost în vechiul regat 33.422; în Ardeal 14.754; în Basarabia (în anul 1920), 5832; în Bucovina 941; în Bucureşti 3132; în total 58.081. Cifra aceasta este cu mult inferioară realităţei pentru că reprezintă numai bolnavii trataţi în spitale şi la dispensar. Câţi bolnavi se caută cu medici particulari şi câţi nu se caută de loc?

Vedeţi întinderea şi gravitatea problemei.

Şi toate aceste suferinţe şi toate aceste pagube mari sociale pot fi evitate. Astăzi dispunem de suficiente mijloace ştiinţifice pentru cunoaşterea sigură a sifilisului, chiar atunci când nu are manifestaţiuni aparente, avem şi mijloace cu efect repede pentru îngrijirea bolnavilor.

Ceeace ar trebui făcut, în afară de interzicerea căsătoriei celor bolnavi până la completă vindecare, ar fi tratamentul obligator al celor bolnavi, cu sancţiuni pentru acei cari nu s'ar trata sau ar trece infecţiunea şi altora. Ceeace s'a făcut într'un cerc restrâns şi numai în câteva localităţi, să se facă în toate regiunile mai bântuite, cu echipe cari să stea mai multe luni într'o localitate, mai ales în lunile de iarnă când populaţiunea rurală nu este în toiul muncilor. Să se ţină liste nominale ale celor bolnavi cu tratamentul urmat, pentru ca acest tratament să fie continuat mai departe şi de către medicul de circumscripţie. In 2—3 ani de activitate susţinută s'ar ajunge, dacă nu la stârpirea completă a flagelului, cel mai puţin la rărirea până la dispariţie a cazurilor, cari s'ar putea mai uşor urmări după aceea.

Se înţelege că pentru aceasta este nevoe de medicamente, de medici, de personal ajutător numeros pentru ca combaterea sifilisului să fie începută deodată în cât mai multe regiuni ale ţării.

Lecţiunea II-a

O altă boală, care face multe victime printre copii, ca şi printre oamenii în plină activitate, este tuberculoza. E o boală veche, care a bântuit omenirea din vremuri îndepărtate — cum s'a putut constata pe mumiile egiptene —

dar care astăzi, cu grămădirea oamenilor în oraşe, cu contactul continuu al oamenilor între ei, cu mizeriile îndurate în timpul marelui război, a ajuns la o răspândire şi la o importanţă cari nu se bănuiau mai înainte şi care a atras atenţiunea sociologilor, după alarma dată de medici. La noi în ţară nu este mult de când boala era foarte puţin răspândită şi mai mult la oraşe; satele erau aproape în întregime cruţate. Eu însu-mi am cunoscut multe sate în cari boala nu exista şi am putut urmări în 2 dintr'însele răspândirea tuberculozei. Intr'un sat din nordul Moldovei, aproape de Piatra, s'a întors în familia ei o fată care fusese servitoare într'o familie cu mulţi tuberculoşi din Iaşi. Fata a murit după vre-o 3 luni de tuberculoză pulmonară şi mai în urmă s'au îmbolnăvit 2 fraţi şi o soră, cari au purtat contagiunea în alte 2 case şi mai târziu vre-o 6—7 familii din acel sat au unul sau mai mulţi tuberculoşi, iar astăzi boala este răspândită aproape în tot satul. Intr'un sat din apropierea Bucureştilor am văzut un tânăr muribund de tuberculoză pulmonară, reformat din armată, care infectase pe soţia lui, care la rândul ei purtase tuberculoza şi în casa părinţilor ei. Satele din apropierea Capitalei sunt toate infectate şi numără cu zecile familiile cu tuberculoză.

Din aceste simple observaţiuni se bănuia de mult că oftica — ftizia — tuberculoza pulmonară este contagioasă şi copiii proveniţi din părinţi tuberculoşi mor şi ei repede de tuberculoză, dar dovada transmiterei a dat-o în mod experimental, injectând material tuberculos la animalele de laborator, medicul francez Villemin. Progresele cele mai însemnate în cunoaşterea tuberculozei s'au făcut dela descoperirea microbului de către Koch în anul 1882. De atunci un număr mare de boale, a căror natură nu se cunoştea, au fost recunoscute, prin prezenţa bacilului, ca de natură tuberculoasă: scrofuloza, unele peritonite, multe boale de piele, unele dintre boalele oaselor şi ale încheieturilor, unele forme de reumatisme, etc.

Cunoscând microbul boalei, ne este mai uşor să urmărim felul cum pătrunde în organism. Să studiem împreună chestiunea moştenirei ereditătei tuberculoase. Observaţiunea făcută de mult că, unde mama sau tata sunt tuberculoşi, mulţi copii suferă de aceeaşi boală, condusese în mod natural la convingerea că din părinţi tuberculoşi se nasc copii tuberculoşi. Cercetările mai de aproape au arătat că bacilul tuberculozei nu poate trece prin placenta sănătoasă, că trebuesc anume leziuni, rupturi, ca microbii să poată trece. Pe de altă parte trebue ca în momentul

rupturei filtrului placentar să se găsească bacili în sângele mamei, ceeace nu se întâmplă decât destul de rar. Când sunt leziuni tuberculoase ale placentei sau când printr'un concurs de împrejurări: prezenţa bacililor în sângele mamei, ruptura vaselor placentare, etc., bacilii trec în organismul copilului, leziunile pe cari le produce au o anumită localizare (ficat, ganglionii de sub ficat, etc.) acolo unde vâna ombilicală se deschide în organismul copilului. Copilul suferă atunci în desvoltare şi, după epoca infecţiunei, poate să moară, să se nască cu leziuni tuberculoase şi să moară curând după naştere sau să se nască cu aparenţa sănătoasă şi tuberculoza să se manifeste mai târziu. Cazurile acestea sunt puţin numeroase, s'au socotit vre-o 120 publicate şi n'au importanţă mare pentru că nu trăesc mult, aşa că joacă un rol neînsemnat, faţă cu răspândirea enormă a tuberculozei. In timpul din urmă s'a vorbit mult de o formă foarte mică a bacilului tuberculozei, care ar trece prin porii filtrelor celor mai fine şi prin urmare şi prin placentă şi s'ar desvolta mult mai târziu în copil, ceeace ar impune o schimbare totală a ideilor noastre despre ereditate. Cercetările sunt încă la început şi nu sunt confirmate încă, aşa că, în privinţa moştenirei germenului suntem tot la concepţiunea că este extrem de rară.

S'a crezut în lumea ştiinţifică, se crede în parte şi acum că, dacă nu se moşteneşte germenul boalei, se moşteneşte totuşi terenul, organismul predispus să capete tuberculoza. Desigur că copilul are organismul rezultat din organismul părinţilor săi; dar tuberculoza nu dă o anume diformitate ereditară. S'a făcut o cercetare acum 2—3 ani asupra copiilor născuţi din mame tuberculoase şi s'a văzut că ei se nasc tot aşa de bine, având mijlocia greutăţii tot aşa de mare ca şi copiii din mame sănătoase. O altă dovadă o avem în proporţia de copii tuberculoşi, care este aceeaşi la copiii mamelor sănătoase şi la copiii mamelor tuberculoase, dacă aceştia din urmă au fost despărţiţi imediat după naştere de mamele lor bolnave. Mai de grabă aceşti copii ar prezenta o rezistenţă mai mare, un fel de imunitate faţă de tuberculoză.

Dacă nici moştenirea germenului, nici moştenirea terenului favorabil, cum am văzut, nu joacă un rol important în răspândirea tuberculozei, nu rămâne decât o singură cauză, cea mai importantă: contagiunea. In societatea noastră de astăzi, în care contactul între oameni este mult mai des şi mult mai strâns, ocaziunea de a veni în contact cu persoane tuberculoase este, aş zice, mai mult

decât zilnică. Răspânditorii contagiunii sunt mai ales bolnavii de piept cari tuşesc şi cari aruncă în jurul lor o atmosferă de picături fine încărcate de bacili. Mulţi din aceşti bolnavi circulă, îi întâlnim în familii, în biurouri, în ateliere, în şcoale, peste tot unde este o aglomeraţiune umană. Intâlnirile în aerul liber, care diluează, răspândeşte infecţiunea, nu sunt prea periculoase. pe când întâlnirile în spaţii închise, în case, în ateliere, biurouri, şcoale, etc. sunt mult mai periculoase. Copiii sunt mai puţin rezistenţi şi de aceea se contaminează mai uşor. De multe ori e deajuns ca o persoană tuberculoasă să stea câteva minute sau ore în contact cu copilul pentru a-l infecta. Convieţuirea mai îndelungată cu o persoană tuberculoasă, infectează în mod fatal şi masiv copiii. De aceea, în familiile în cari se constată un tuberculos, mai toţi copiii suferă de tuberculoză. In cazurile cele mai fericite scapă câte un copil în mod excepţional de infecţiune.

Infecţiunea cu tuberculoză se poate face la orice vârstă, dar este mai rară cu cât înaintăm în vârstă pentru bunul motiv că cei mai mulţi sunt infectaţi de mici, au învins acea infecţiune şi prezintă un grad destul de important de rezistenţă.

De aceea, infecţiunea în mica copilărie joacă rolul cel mai important în răspândirea tuberculozei.

De când s'a studiat mai bine tuberculoza copiilor, s'au făcut progrese reale în cunoaşterea tuberculozei în general. Dacă este adevărat că mulţi copii mor de tuberculoză, în timpul din urmă s'a văzut că mulţi se şi vindecă, ceeace mai înainte nu se prea credea. Acei vindecaţi oferă o rezistenţă mai mare la noi infecţiuni aşa că sunt oarecum vaccinaţi. Alteori vindecarea nu e completă, organismul este în continuă luptă cu infecţiunea şi, după împrejurările în care se găseşte, mai favorabile sau mai puţin favorabile, va ieşi învingător sau infecţiunea se va desvolta mai tare. In epoca activităţii mai vii, în timpul pubertăţii şi în timpul activităţii mai intensive. dacă împrejurările de hrană, odihnă sunt rele, tuberculoza se va desvolta mai repede şi de aceea la această epocă sunt mult mai dese cazurile.

Să revenim la calea de pătrundere a microbului în organism. Am spus mai 'nainte că bolnavii de tuberculoză pulmonară sunt cei mai mari răspânditori ai infecţiunei fie prin tuse şi vorbire prin răspândirea de picături în aerul înconjurător, fie prin scuipatul pe care-l aruncă ori unde pe jos şi prin pulverizare se urcă iar în aer. Bacilul tuberculozei părăseşte organismul bolnav şi pe

alte căi, prin puroiul supuraţiunilor tuberculoase. S'a discutat mult dacă laptele sau carnea vitelor tuberculoase poate fi periculoasă. Koch a negat acest mod de infecţiune cu tuberculoza bovină, deşi în ţările unde se dă lapte crud copiilor, tuberculoza intestinelor şi a ganglionilor din pântece este mult mai răspândită decât în ţările în care se consumă lapte fiert. Pătrunderea bacilului tuberculozei în organismul sănătos se face, de cele mai multe ori, prin aerul inspirat şi se găsesc leziuni mult mai dese în plămân decât în aparatul digestiv. In proecţiunile ce vă arăt se vede cultura cu ochiul liber. Odată pătruns în organism câtăva vreme circulă în sânge purtat de celulele albe ale sângelui. Aceste celule sau îl digeră sau sunt omorâte de materia otrăvitoare a microbului. Prin aceasta se produce o sensibilitate mai mare a organismului faţă de microbi şi reacţiuni intense împrejurul lor. Pe proecţiune se văd câţiva bacili de tuberculoză înconjuraţi de celule grămădite şi înmulţite, iar în mijloc mai multe celule degenerate, celule gigante şi substanţă granuloasă moartă. Acesta e foliculul sau granulaţiunea tuberculoasă. La locul de pătrundere se face această reacţiune şi pornind de acolo bacilii sunt transportaţi la ganglioni prin vasele limfatice şi constitue prima fază a infecţiunii tuberculoase. Acest complex primar se poate găsi într'o regiune oarecare a pielei sau mucoaselor şi în ganglionii regiunii respective. De cele mai multe ori, însă, complexul primar se găseşte în plămân şi în ganglionii dela hilul plămânului. In starea aceasta a infecţiunii tuberculoase copilul prezintă o stare de uşoară slăbiciune, paliditate (anemie), uşoară febră din când în când şi indispoziţie generală. Stările acestea trec deseori neobservate şi copilul se vindecă în câteva săptămâni sau luni. Alteori ganglionii se măresc şi dau tulburări mai serioase, o tusă particulară, e dificultate a respiraţiei, o febră mai persistentă care iarăşi se vindecă în câteva luni lăsând organismul mai debilitat. De multe ori procesul se întinde mai departe şi dă, după împrejurări, o tuberculoză pulmonară, o pleurezie tuberculoasă, un transport al infecţiunii în alte organe, ca : încheieturile, oasele, creerul, rinichii, unde formează aşa zisele tuberculoze localizate. Alteori infecţiunea pătrunde în vasele sanguine prin ruptura pereţilor în focarul de tuberculoză şi bacilii pătrund în massă în tot organismul producând tuberculoza miliară generalizată, care la copii mai adeseori sfârşeşte cu fenomene de meningită.

Aceasta constitue a doua fază a infecţiunii tuberculoaze.

Faza a treia a tuberculozei pulmonare cronice este mai rară la copii, evoluţiunea luând la ei mai totdeauna un mers mai rapid.

Lecţiunea III-a

Acum, când cunoaştem felul de răspândire al microbului tuberculozei şi pustiirile pe care le face în organism, când ştim că a 7-a sau a 5-a parte (15% — 20%) din totalul morţilor este dat de tuberculoză, când ştim că aproape sută la sută dintre noi suntem infectaţi de această boală, vom fi mai bine înarmaţi pentru a ne feri şi a combate lăţirea acestui flagel. Fără îndoială că una din cele mai mari descoperiri ale timpurilor noastre este vaccinaţiunea în contra tuberculozei a profesorului Calmette. Bazându-se pe cercetările multor bacteriologi făcute înaintea sa, a căutat să obţină un bacil de tuberculoză atenuat şi a obţinut prin culturi succesive, mai bine de 300, făcute în timp de 17 ani, un microb care nu mai e în stare să dea tuberculoza şi care nu mai revine la starea lui anterioară prin încercări repetate. Cu acest microb a vaccinat mai întâiu animalele cele mai sensibile la tuberculoză (purcelul de India, maimuţele, viţeii, etc.), şi convingându-se pe deoparte de lipsa de vătămare a organismului şi pe de alta de apărarea organismelor injectate în contra infecţiunii masive cu bacilul tuberculozei virulent, a încercat vaccinaţiunile la copii. Rezultatele acestor vaccinări au fost din cele mai strălucite şi de curând s'au întreprins şi la noi pe o scară mai întinsă. La institutul prof. Cantacuzino se prepară acest vaccin şi se găseşte totdeauna cantitatea necesară. Am practicat şi noi vre-o 30 de vaccinaţiuni şi am constatat absoluta lor inocuitate, ba chiar am avut impresiunea că aceşti copii au suferit mai puţin de alte turburări (guturaiu, diaree). Statisticele publicate în Franţa de Calmette şi colaboratorii săi, în celelalte ţări unde s'a experimentat tot pe un câmp mai întins şi la noi sunt toate favorabile metodei. S'au ridicat câteva voci în contra vaccinaţiunii, în Germania şi Austria, dar nu aveau o suficientă documentare încât înşişi autorii lor au anunţat că vor experimenta mai departe. Noi am avut ocaziunea să facem mai multe autopsii de copii morţi de alte boli şi cari fuseseră vaccinaţi cu bacilul Calmette-Guérin (B. C. G.) şi nu am găsit până acum decât într'un singur caz

o tuberculoză. La copiii de aceeaşi vârstă cari nu fuseseră vaccinaţi, tuberculoza a fost de 5 ori mai frecventă. Credem că este nevoe de o propagandă intensivă pentru ca această vaccinare să se facă aproape la toţi copiii şi fac apel la Domniile-Voastre pentru aceasta. Vaccinul este o suspensiune de bacili Calmette-Guérin vii, care se liberează dela diferite centre în trei fiole care se administrează câte una în primele zece zile după naştere, la intervale de câte două zile; adică a doua, a patra şi a şasea, sau a treia, a cincea şi a şaptea, sau a patra, a şasea şi a opta zi după naştere. După a zecea zi bacilii nu mai străbat uşor intestinul şi o mare parte din ei sunt scoşi cu materiile fecale.

Această vaccinaţiune se repetă după un an şi poate că va fi nevoie de încă o repetare; până acuma însă nu se poate şti.

Prin acest mijloc apărăm copiii mici neinfectaţi încă de o eventuală tuberculoză. Ce facem însă cu marea majoritate a populaţiei care este infectată şi în stadiu de sensibilitate exagerată?

Din cele ce cunoaştem până acum, va trebui să evităm infecţiunile noi, deci contactul cu persoane atinse de tuberculoze deschise, cari răspândesc bacili împrejurul lor. Vom îngriji de copiii uşor atinşi ca să-i punem în condiţii de rezistenţă prin o bună alimentaţie, o evitare a cauzelor de slăbire a organismului (muncă excesivă, condiţii igienice rele). Vom căuta să izolăm copiii din familiile tuberculoase. Vom îndepărta persoanele tuberculoase (doici, dădace, învăţători), dela contactul cu copiii mici.

In ceeace priveşte bolnavii mai grei, în timpul din urmă s'au studiat mai multe săruri de aur care se pare că au dat rezultate şi care sunt încă în studiu.

Lecţiunea IV-a

Ne vom ocupa de malaria, o boală foarte răspândită la noi şi care de asemenea se poate evita prin mijloacele indicate încă de mult de Koch. Tratamentul larg cu chinină al bolnavilor începând timpuriu din primăvară, evitarea înţepăturilor unor anumite specii de ţânţari, distrugerea lor, atunci când e cu putinţă sunt mijloace de o eficacitate dovedită. In proecţii vedeţi diferitele forme ale hematozoarului, desvoltarea lor în sângele omului şi în corpul ţânţarului, apoi diferite varietăţi de ţânţari din specia anopheles, recoltaţi în Bucureşti, Iaşi, la mânăstirile din jud.

Neamţ, pe valea Siretului şi în vagoanele de drum de fier spre Sinaia.

Lecţiunea V-a

Cum trebuie îngrijit un copil. Părinţii sănătoşi nasc copiii sănătoşi. Certificatul de sănătate pentru contractarea căsătoriei. Ingrijiri în timpul sarcinei. Repaosul femeii în ultima lună. Asistenţa la naştere. Curăţenie. Evitarea obiceelor rele ca: aducerea paelor şi a fânului din grajd pentru a se imita naşterea Maicii Domnului. Curăţenie la îngrijirea mamei şi copilului. Ingrijirea ochilor îndată după naştere. Baia. Imbrăcămintea. Hrana la sân. Mortalitatea mai mare la sate din cauza relelor îngrijiri. Ingrijirea copiilor când au turburări ale aparatului digestiv. Ingrijirea în special vara. Rezultatele bune date de instituţiunile de asistenţă ale copiilor, când sunt bine conduse. Influenţa lor educativă.

ANEXE

V

CONCERTE

Plânsul Doinei

Conferință ținută de d-l **I. B. Bobescu**

(Cu ocazia Concertului de muzică populară românească ce a avut loc în sala Ateneului la 25 Februarie 1928).

E cunoscută doina culeasă de Costache Negruzzi, care începe cu versurile:

«De când eram încă mic
«Doina cânt și doina zic
«Căci Românul cât trăește
«Tot cu doina viețuește»
. . . .
. . . .

Da! cu doina a trăit și va trăi Românul, căci doina este cântecul lui național. E cântecul ce a răsunat în toate timpurile și în tote ținuturile locuite de Români, e cântecul trist ce nu are nevoe de cuvinte spre a fi înțeles, cântecul prin care Românul și-a spus tot dorul și durerea ce-l apasă . . . .
. . . .

Ascult'o bine cum adie
Din munții noștri până'n vale,

cântă poetul *)

Și spune-mi dacă știi vre-un cântec
Mai dulce și mai plin de jale.

*

*) O. Carp. (Proca) «*Rândunel*».

Nu-i plânsul unei inimi numai,
Şi-al unei clipe trecătoare,
Ci, neamul nostru 'ntreg îşi cântă
Durerile de care moare.

. . . .

Cântecul doinei a ţinut uniţi pe Români în vremurile de urgie, şi întreţinând simţimântul naţional i-a grupat astăzi pe toţi, într'o Românie Mare.

Doina nu e cântul de salon. E cântul legănat şi prelung din viaţa mai ales a ciobanilor, e melodia duioasă ce s'a înfiripat în tăcerea plaiurilor, acolo, unde s'a închegat şi poezia tristă a Mioriţei.

Nicăeri nu se arată mai bine de cât în doină, nota specifică a sufletului românesc; şi, dacă obârşia ei o căutăm fie în cântecele arhaice din viaţa păstorilor, fie în cântecul unui povestitor de talent, ce zice aşa de frumos din frunză ori din fluer, doina rămâne expresia duioşiei şi a tristeţei, cel mai autentic reflex al lungei noastre vieţi pastorale, începând de la străbunii Daci [1]).

Versurile doinelor, ca ale mai tuturor cântecelor populare, sunt simple. Ascultându-le, ţi se par — cum spune d-l Sadoveanu [2]): că picură cu duioşie, fie în amurg de toamnă, fie sub razele calde ale soarelui de vară, sub o coastă de munte, sub un cer nesfârşit şi albastru, într'o riturnelă de fluer, într'o mlădiere de cimpoi, şi toate, toate au în ele, un tremur de lacrimi, căci sunt răsunetul nesfârşitelor dureri ale neamului nostru.

In furtunele negurosului nostru trecut, în luptele pentru păstrarea caracterului naţional, doina şi cântecele bătrâneşti, au fost isvoare de viaţă şi de energie [3]). Când, suferind, acest popor a cântat, el a dat dovadă că trăeşte şi va răsbi.

Şi a răsbit!

Aşa a fost în timpurile de demult, şi tot aşa a fost şi acum mai de curând, în răsboiul pentru întregimea neamului, când tot cântând au sfărâmat vitejii noştri forţele uriaşe ale inamicului, şi prin lupte sângeroase au realizat visul de înfrăţire al Românilor de pretutindeni.

Când pe front, spuneà Marele şi gloriosul Rege Ferdinand I, am ascultat doinele bravilor ostaşi, atunci în inima Mea s'a înfipt încă şi mai tare convingerea, că un popor care în toiul luptei îşi tâlmăceşte cugetul şi simţirea în versuri, un atare popor nu poate peri [1]).

1) *S. Mehedinţi:* «Caracterizarea etnografică a unui popor prin muncă şi uneltele sale. (Disc. recept. la Acad. Rom.).

2) *M. Sadoveanu:* «Poezia populară». (Disc. recept. Acad. Rom.).

3) M. Sadoveanu.

4) Discurs la Serbarea Jubileului de 50 ani al Academiei Române.

Doinind, aşa dar, a luptat Românul şi doinind a trăit, căci doina l-a susţinut:

Doină, doină, glas de dor
Tu! nu mă lăsaşi să mor,

spune cântecul popular.

In zilele de răstrişte, Românul cântă, cântă doina mai ales, care a devenit cântecul durerilor străbune [1]), înecând în melodia-i când dulce când plângătoare, în farmecul duios al versului tărăgănat, tot chinul sufletului lui. Când oprimarea devenea cu totul grea, când nu mai putea lupta contra-i, Românul lua calea munţilor şi a codrului, şi aci îşi plângea cântând: durerile, afecţiunile şi amintirile, făurind nădejdi pentru zile mai senine.

Aci, în mijlocul naturei, ce desvăluia privelişti dumnezeeşti simţimintele ce umpleau sufletul lui îndelung răbdător, ne mai putând ţine piept durerei, ochii se pierdeau în zarea de argint a serei şi fluerul suna în tăcerea nopţei melodia duioasă şi tristă a doinei, doina ce zice de dor [2]).

Iată pentru-ce în doină mai mult de cât în cele alte cântece populare se oglindeşte sufletul neamului românesc; şi la adăpostul codrilor deşi, împotrivindu-se năvălirilor de tot felul, iată de ce, Românul începe mai toate cântecele lui populare, cu: «*Frunză verde*» şi îşi presară invocaţiunile lui cu cuvântul ademenitor al «*codrului*»: «*S'apuc calea codrului*» nu e dar strigătul rău făcătorilor, e sinteza noastră istorică şi socială de veacuri.

In doină se găsesc adevărate revelaţiuni inspirate din inima şi geniul pur românesc; ele ne vorbesc de datinele şi tradiţiile naţionale şi prezintă mari frumuseţi de compoziţie, formând un adevărat monument de glorie naţională.

Frumuseţea aceasta de compoziţie, unită cu melodia dulce, duioasă şi tristă a doinei, a făcut ca ea să fie cântată mai de toţi ce au suflet românesc.

Doina este cu drept cuvânt cântecul păstorului lângă turma lui, dar tot cu doina îşi alină dorul şi copila ce toarce la flacăra căminului, ritmând torsul fuiorului, prin versul trist al doinei, cum fredonând frânturi de doină duc flăcăii în amurg caii la păşune, căci, în ori-ce împrejurare din cântec Românul şi-a făcut tovarăş.

Inzestrat de natură cu o inimă simţitoare, el îşi revarsă tainele sufletului în melodii şi din aceste melodii doina e cântecul ce-l simte mai bine cel ce are sufletul mai curat.

---

1) Radu D. Rosetti.

2) *N. Iorga:* Istoria literaturei române în sec. XVIII-a.

Din cântec poţi afla complecsitatea sufletului românului, a ţăranului mai ales, fiindcă cântecul românesc e mai mult un cântec personal, şi ce poate fi mai personal, de cât cântecul de tristeţe, de cât cântecul de dor?

In toate anotimpurile: iarna sub mantia de nea, primăvara în haina verde vara sub soarele arzător, ce scaldă lanurile în raze aurii, ca şi toamna cu splendidele apusuri de soare, învăluind în purpură frunzele codrului, doina răsună duios pentru alinarea dorului. Cântată sub forma mai mult tărăgănată şi tristă, s'ar părea că ea este eminamente manifestaţiunea plângătoare a sufletului românesc şi că aşa fiind se înrudeşte foarte de aproape cu elegia.

Chiar dacă, până la un punct, am admite această apropriere, doina diferă totuşi mult de plângătoarea elegie.

Plânsul doinei, dacă am numi astfel nota tristă ce rezidă într'însa, nu e plânsul marilor desperări, nu e plânsul desnădejdei fără urmă de revenire la mai bine; plânsul doinelor noastre e suspinul trist, păstrând totuşi o nuanţă de speranţă într'un viitor mai fericit.

Când Românul e amărât, el se pune pe cântat, şi cântă cu deosebire doina, care-i mângâe sufletul îndurerat. Doinele, deci, cântecele acestea simple, scăldate când în lacrămi, când prezentând o filosofică resemnare, când cuprinzând o fină ironie, pe lângă melancolia ce le 'nvălue, sunt documentele vieţei intime ale poporului românesc, sunt, am putea spune, paginele istoriei lui morale. Doina e cântecul românesc poate cel mai original şi cel mai etern, fiindcă nuanţele ce exprimă au existat şi vor exista totdeauna. In doinele din vechiul regat, în doinele din Muntenia şi mai ales în acele din Oltenia, în cântecele voiniceşti din Moldova, în doinele din: Ardeal, Bucovina, Basarabia, Banat, Maramureş etc., în toate se găsesc mici nuanţe ce le deosebesc unele de altele, care le dă un colorit local, şi cu toate aceste deosebiri, melodia e în genere, aceeaşi, şi doina rămâne cântecul caracteristic al muzicei populare româneşti, cântecul drag al Românului:

«Doină, doină, cântec dulce,
«Când te-aud, nu m'aş mai duce

zice el

căci, la umbra pădurilor, în doină şi-a înecat Românul dorul.

«Adesea călătorul străbătând Carpaţii aude de departe un «fluer ce zice încet una din acele melodii—cum spune Erlica [1])— «căreia numai un viers dulce femeesc i-ar putea reda dulceaţa

1) Arii româneşti (Viena 1850).

«şi atunci străbătut de un ce neobişnuit, se opreşte, îşi aţinteşte «urechea pentru a auzi mai bine suspinele acestea ale munţilor» [1]).

. . . .

. . . .

Cu suspinele acestea a vieţuit şi va vieţui Românul, în ciuda cântecelor acelora sgomotoase, aproape sălbatice, importaţiuni străine, pripăşite prin unele localuri de distracţii sau mai bine zis de perdiţie şi gustate de un anumit public.

Un artist poate fixa pe o agată sau pe un smarald o figură înamorată, dar această distracţie nu trebue să-l facă să uite compoziţia personagiilor sacre, sculptate pe frontonul templelor; tot astfel, cântecele asestea exotice, nu trebue să alunge melodia tristă şi dulce a cântecelor noastre populare, cântece din care clasa compozitorilor noştri români mai ales, ar trebui să se inspire cât mai mult în compoziţiile lor; iar bunii Români să-şi aducă totdeauna aminte şi să ia exemplu dela Alecsandri, marele nostru poet naţional, care a iubit cu adevărat poezia şi cântecele noastre populare; el, care a auzit şi a înţeles mai bine de cât toţi că în murmurul poporului e o muzică naivă şi sentimentală: «Muzica doinelor».

1) *T. Maiorescu:* Răspuns la disc. recept. la Acad. Română a lui Duiliu Zamfirescu: «*Poporanismul in literatură*».

PROGRAMELE CONCERTELOR

date în Sala de festivităţi a Ateneului Român în cursul anului 1928.

4 Ianuarie. *Concert simfonic închinat humorului muzical*, dirijat de **Herman Scherchen.**

Mozart: O glumă muzicală (sau muzicanţii satului); *Stravinsky:* Istoria unui soldat. Suită (Soliştii: D-nii Al. Teodorescu, H. Hoerath, Dan Simionescu, D. Constantinescu, J. Prunner, J. Kreutzer, Ed. Franke); *Saint Saëns:* Carnavalul dobitoacelor. Suită; *Haydn*: Simfonia despărţirei.

6 Ianuarie: *Concert* **Michele Fleta** (tenor). *Boitto:* Epilogul din «Mefistofele»; *José Padilla:* Princesita; *I. La Calle:* Amapola. *Massenet:* a) Visul din «Manon», b) Elegie; *Donizzetti:* Romanţe din «Elisir d'amore». *P. Luna:* Sangre de reyes. *I. Corona:* Borachita. *Flotow*: Romanţă din «Martha»; *Puccini:* Arie din «Fanciulla del West»; *Barrera*: Granadinas. *Osman Perez:* Ay-Ay-Ay.

8 Ianuarie. *Concert simfonic*, dirijat de **Egizio Massini.** *Glazunow:* Simfonia No. 4 în «Mi bemol»; *Respighi:* Pini di Roma; *Ceaikowsky:* Uvertura solemnă «1812».

9 Ianuarie. *Concert* **Michel Fleta** (tenor). *Bizet:* Arie din «Carmen»; *Guerrero*: El Huesped del Sevillana; *Rimsky-Korsakoff:* Chanson Hindou; *Bizet:* Arii din «Pescatori di Perle; *Sepulveda şi Guerrera:* «Mi Vieja»; Osman Perez: Ay-ay-ay; Romero şi Fernandez: Arie din «Dona Fancisquitta»: Puccini. Arie din «Manon»; Massenet: Arie din «Werther»; Esteban, Anglada şi Ochos: A otras playas «Melaguetta»; Werdi: Aria «La Donna e mobile», din Rigoletto.

14 Ianuarie. *Concert* **George Niculescu-Basu.** G. Verdi: Simon Boccanegra; Paisiella: Nel cor piu non mi sento; C. M. Weber: Feischutz, aria lui Gaspar: A. Flégier; Le cor; Th. Koenemann: Regele la răsboi; Duparc: La vague et la cloche; Carl Loewe: Prinţul Eugen; Ed. Grieg: Das alle Lied; Th. Koenemann: Ei Ukhuem (Volga); Rossini; Il Barbiere di Seviglia (Calumnia).

15 Ianuarie. *Concert Quartuor Rosé* (Prof. **Rosé**, **Fischer**, **Ruzitska**, **Valter**). (Schubert: Quartettul în «La minor» op. 29; Ernst Foch: Quartet op. 28 pe numele «Bass»; Beethoven: Quartettul în «Si bemol», op. 130

21 Ianuarie. **Idem, Beethoven**: Quartettul în «Mi bemol» op. 74. (Quartettul harfelor). Erich Wolfgang Korngold: Quartetul în «La major», op. 16; Schumann: Quintett pentru piano şi quartett de coarde în «Mi bemol», op. 44 (cu concursul d-lui Iuliu Hertz).

22 Ianuarie. *Concert simfonic* dirijat de **Gil Pleşoianu**. Beethoven: Simfonia a 6-a (Pastorala); Dukas: La Peri; Honegger: Pastorală de vară. Fawré: Pavana; Ravel: Valsul.

25 Ianuarie. Conc. *Quartuor Rosé*. Verdi: Quartettul în «Mi minor»; Barooriu: Quartettul No. 1 în «Re major»; Dvorak: Quartettul op. 96 în «Fa major».

28 Ianuarie. *Concertul simfonic al soc. «Muzica»*, dirijat de **Simeon Nicolescu**. Cuvânt înainte de d. Profesor **Ştefan Popescu**. Beethoven: Prometheu (uvertură); Hajdu: Simfonia No. 95 în «Do miror»; Mozart: Concert pentru Flaut şi Harfă (**solişti** D-na *Elodia Coandă* și *Lt.-Col. P. N. Pancu)*; Caudella: Fata Răzeşului (uvertură).

29 **Ianuarie**. *Concert simfonic*, dirijat de **Gil Pleşoianu. Mozart**: Simfonia în «Mi bemol»; Stravinsky: Pasărea de foc; Roussel: Praznicul paianjenului; Turina: Trei Dansuri fantastice.

5 Februarie. *Concert simfonic*, dirijat de **Gil Pleşoianu**. Beethoven; Simfonia a 4-a în «Si bemol major»; M. Andricu: Trei tablouri simfonice; Debussy: Iberia; Liszt: Les préludes.

8 Februarie. **Alex. Teodorescu** (vioară). Händel: Sonata «Re major»; Bach: Adagio şi Fuga din Sonata sol minor pentru violină-solo; C. Saint-Saëns: Introduction et Rondo Capriccioso; G. Leken: Sonata «sol major»; Rimski-Korsakoff-Kreisler: Hymne au soleil; Cl. Debussy: Cake-Walk; Granados-Kreisler: Danse Espagnole; G. Pugnani-Kreisler: Preludiu şi Alegro.

12 Februarie. *Concert simfonic*, dirijat de **George Georgescu**, cu concursul violonistei *Albertina Ferrari*. Richard Strauss: O viaţă de erou; Mendelsohn: Concertul de vioară în mi minor; Debussy: Gigues; Ravel: Daphis şi Chloe, suită de balet.

13 Februarie. *Corul cazacilor dela Don*, condus de **Nicolai Kostrjukoff**. *Naprawnik:* Donul; *S. A. Trailin*: 1. Pe strada mare din Petersburg; 2. Hameiul (cântec căzăcesc); *P. Cesnokoff:* Kanawska; Trailin: Cântec caucazian; *Prof. N Dobroven:* Stenka Razin (cu solo de Sotzkoff); *Trailin:* Sună clopotul troicăi; *A. Arhangelski*: Ei Uchnem, cântecul barcagiilor de pe Volga; *Kostrjukoff:* Cântecul hatmanului Platoff, Cei zece tâlhari (cu solo de bas: Wasilewsky); *Trailin:* a) Clopote de seară. b) Cântec căzăcesc; *Kosacek:* dansul naţional al cazacilor dela Don.

14 Februarie. *Concert* **Vasa Prihoda** (vioară) la pian. Prof. **Charles Cerlé**. Cesar Franck: Sonata în «La major»; Corelli: La Folia; Paganini: Concertul în «Re major»; Beethoven: Romanţa în «Fa major»; Tartini-Kreisler: Variaţiuni pe o temă de Corelli; Prihoda: Stinnung; Sarasate: Zota Navarro.

17 Februarie. *Concert* **Umberto Urbano** (bariton). Ponchielli: La Gioconda-Barcarola: Massenet: Werther «Come dopo il nembo»; Donizetti: Favorita—«Vien Leonora»; Rossini: Barbiere di Siviglia—Cavatino; Massenet: Elegie—acomp. de violoncel; Denza: «Si vous l'aviez compris»; Verdi: Ernani—«Grans Dio!»; Leocavallo: Pagliacci—Prolog.

18 Februarie. *Corul cazacilor dela Don*, condus de **Nicolai Kostrjukoff**. Kostrjukoff: Se mânie Donul; Sokoloff: Cântec popular rusesc; Nijinsky:

Cântecul cazacilor prizonieri la Turci; Aristoff: Polianca, cântec căzăcesc; Trailin: Cântecul hatmanului Platoff; Prof. N. Dobroven: Stenka Razin; Trailin: Sună clopotul troicăi — solo tenor: Krutov; A. Arhangelski: Ei Uchnem, cântecul barcagiilor după Volga; Trailin: cântec căzăcesc. Pe drumul cel lung (solo-bas: Wasiliewsky); Trailin: clopote de seară (solo tenor: Krutov); Balcany: cântec căzăcesc; Kosacek: dansul național al cazacilor dela Don.

19 Februarie. *Concert simfonic*, dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul D-nei *Nina van Barentzem* (Paris). Brahms: Simfonia No. 3 în «Fa major»; Ferroud: In parc Monceau; Schumann: Concertul pentru piano și orchestră în «La minor» (solistă D-na Nina van Barentzem); Pierué: Impresii dela Music-hall; Honegger: Pacific 231.

20 Februarie. *Concert* **Umberto Urbano** (bariton). G. Verdi: Ernani; Mozart: Don Giovanni; Massenet: Il re di lahore; G. Verdi: Il trovatore; U. Giordano: Andrea Chenier; H. Benberg: Chant Hindou cu violoncel; Thomas: Amleto.

21 Februarie. *Concert* **Alfred Cortot** (piano). Chopin: Quatre ballades; Liszt: Sonate en «Si mineur»; Schumman: Kinderszenen, op. 15; Stravinsky: Tois mouvements de Petrouchka.

24 Februarie. **A. Cortot**. *Vivaldi*: Concerto da camera; Beethoven: Sonate en «Ut dièze», op. 27; Chopin: 24 préludes; Debussy: Childreus Corner; Liszt: Deuxième rhapsodie hongroise.

25 Februarie. *Concert festiv de muzică românească populară*, al Societăței «*Muzica*», dirijat de d-l **Simeon Niculescu** (Producțiuni și conferința d-lui **I. B. Bobescu**: «*Plânsul Doinei*»). Elinescu: Scena Pastorală Română (solo flaut, profesor P. Elinescu); Glogoveanu: Pe malul Oltului; Cristide: Ciocârlia (solo piano — D-na Prof. Popovici Pretorian); Cântece populare din ținuturile românești, cântate de d. Mihailescu-Toscani; *Porumbescu*: Baladă; *Scărlătescu*: Bagatelă (solo vioară de d. Al. Teodorescu; *Flechtenmacher*: Ouvertura Română; *Tache Popescu*: Mi-a zis badea; *Brediceanu*: a) Cine m'aude cântând (solo sopran) de D-na Natalia Zăvoianu. b) Cântecul lui Tudor (solo tenor d. Mihăilescu Toscani); *Vidu* a) Peste Deal. b) Răsunetul Ardealului; *Kiriac*: Hora mare (solo sopran cor și orchestră). Corul Soc. «Carmen».

26 Februarie. *Concert simfonic*, dirijat de **George Georgescu**: Beethoven: Simfonia a 9-a (cor și orchestră cu concursul D-nelor Eliza Băicoianu, Elena Șeinescu, și al D-lor: Vasile Rabega, George Folescu și al Soc. «Carmen»).

27 Februarie. *Concert* **Constantin Stroescu** (tenor). *Haydn*: La vie est un rêve; *Pergolese*: Tre giorni; *Schubert*: a) Liebesbotschaft; b) Die Nebensonnes; a) L'Antoine (Cahants d'Auvergue); b) Ah, vieus auprès de moi c) Là bas, dans le Limausin; *Moussorgsky*: a) Trepak (Cants et danses de la mort. b) Berreeuse; *Filip Lazăr*: a) Ne-a trimis bădița dor. b) Dorule pribeag. c) Vai mândruțo. d) Singur el ca un haiduc. e) Boii stau la jug supuși. f) Dragă codrule te las (la piano compozitorul); *Poulene*: Le Bestiaire; (*Fauré*): Après un rève; *Marguerite Canal*: La Flût de Jade; *De Falla*: Sèguidille.

4 Martie. *Concert simfonic*, dirijat de **Alfred Alessandrescu**. Vincent D'Indy: Istar poem simfonic; Edward Etgar: Variațiuni simfonice; Cesar Franck: Variațiuni simfonice pentru pian și orchestră (solistă D-na S. Athanasof); Richard Wagner: Marșul funebru și marea scenă finală din «Amurgul zeilor». (Brunhilda: D-ra Elena Basarab).

9 Martie. *Concert* **Ioseph Slivinski** (piano). Bach-Liszt: Praeludium; Mendelssohn: Variations serieuses; Schumann: a) Des Abends, b) In der Nacht, c) Warum?, d) Traumeswirren, e) Romance H. dur. f) Vogel als Prophet, g) Novelette D. dur; Chopin: a) Nocturne, b) Etudes, c) Scherzo Cis moll, d) Polonaise A dur; Liszt: a) Etude Des dur, b) Tarantella «Venezia e Napoli».

10 Martie. *Concert* **Bronislaw Hubermann** (vioară). Beethoven: Sonata în «La major», op. 47 (Sonate à Kreutzer); Mendelssohn: Concertul în «Mi minor», op. 64); Goldmark: Andante din Suita în «Mi major»; Szymanowski: Mythes; Chopin-Hubermann: Vals op. 64, No. 2; Paganini: La clochette.

11 Martie. *Concert simfonic*, dirijat de **Ernst Kunwald**, cu concursul d-lui *Karol Zreter* (pianist). Ceaikowsky: Simfonia No. 6 în «Si minor» («Patetica»); Beethoven: Concertul No. 4 în «Sol major», op. 78 pentru piano şi orchestră; Enescu: Două rapsodii române.

13 Martie. *Concert* **Ioseph Slivinski** (piano). Mozart: Rondo a moll; Scarlatti: Pastorale; Schubert: Impromptu B. dur.; Liszt: Sonate H moll; Chopin: Nocturne F. dur, Preludes C. dur., A. moll, E. dur. A. dur, fismoll, cis moll, H dur. gismoll Es. dur, B. dur, F. dur, D. moll. Fantasie impromptu. Tarantella; Schubert-Liszt: Die Forelle; Liszt: Mephisto Valse.

15 Martie. *Serată de gală* organizată de *Soc. Obolul*, cu concursul D-rei **Marie-Berthe Manolescu** (dansatoare dela Opera Mare din Paris) şi al d-lui **C. Stroescu** (tenor).

Dansuri: Fine little Songs (Stevenson) de Raynaldo Hahn; Chopin: Mazurka No. 10; Schumann: op. 12, Elevation; Grieg: Berceuse. E. de Zubeldia Habanaise (Impresion d'Espagne); Tcherepnine: Bagatelle (Caprice); Bizet: Aria din Pescatori di Perle; Gretchaninoff: La Steppe; Strauss: Traum durch die Dämmerung; Manuel F Talla: Seguidille.

Dansuri.— Glück: Orphée; Chopin: a) Grande Valse brillante. b) Mazurka No. 12, c) Polonaise la bémol majeur. Schubert: Moment Musical.

16 Martie. *Concert de balalaici*, organizat de Asistenţa Universitară Ismaileană. P. Oscarir, Rossini, Weniawsky, Sineaver, V. Savioni, Fr. Schubert, Brahms. Brediceanu, Monti, Durand (Orchestra sub conducerea d-lui T. Albert) cu concursul D-nei şi D-lui Costescu-Duca dela Opera Română.

17 Martie. *Concert simfonic*, al soc. «Muzica», dirijat de **Simeon Nicolescu**: Mozart: Don Juan (uvertură); S. Nicolescu: Pater-Credo (două piese religioase pentru soprano şi orchestră) solistă *D-na Natalia Zăvoianu*. Mozart: Concert pentru flaut şi harpă (solişti: D-na *Elodia Coandă* şi *Lt. Col. P. N. Pancu*; Caudella; Uvertura «Moldova».

19 Martie. *Concert* **Robert Cremer**, (compozitor român), executat de tenorul **C. Stroescu**. Schumann: a) Die Lotosblume, b) Mondnacht, c) Du bist wie eine Blume. Schubert: a) Der Lindenbaum, b) Der Greize Kopf, c) Ständchen, d) Am Wasser zu singen (Barcarolle), e) Wohin?; Robert Cremer: a) L'âme vagabonde, b) Lied, c) Et s'il revenait un jour?, d) Printemps plein d'indolence, e) Le rideau de ma voisine, f) J'ai suspendu ma ceinture, g) Ici bas, h) Chanson, i) Ils ont tuè trois petites filles, j) Les trois soeurs ont voulu mourir, l) Parmi les ennemis.

21 Martie. *Audiţie muzicală*, organizată de Ministerul Instrucţiunii pentru elevii şcoalelor secundare din Capitală, cu concursul d-lor *A. Teodorescu* (violină), *I. Filionescu* (pianist), *Hoerath* (violina II-a), *Popovici* (violă) şi *Thaller* (cello).

Vivaldi Antonio: Sonata în «la major» (violină şi piano); Haendel:

Suita No. 5 (pentru piano); Couperin François: Louis III—Pavane; Rameau-Jean Philippe: Gavota (violină); Boccherini Luigi: Quator, op. 33 la major.

24 Martie. Concert *de muzică de cameră* dat de d-na **Lucreția Dr. Popovici-Pretorian**, cu concursul «Asociației de muzică de cameră». (*Al. Teodorescu, Th. Popovici, I. Thaller, H. Hoerath, P. Nțulescu, D. Simionescu* și *F. Caratgé).* Mozart: 1. Sonata No. 5 D dur; 2. Trio No. 9 D dur; 3. Quartet No. 1 G dur; 4. Quintet.

25 Martie. *Concert simfonic*, dirijat de **Gregor Fittelberg**. Richard Strauss: «Așa vorbi Zarathustra»; Sergei-Prokofieff: Simfonia clasică, op. 25; Albert Roussel: Concert pentru orchestră mică; Igor Stravinsky; Trei fragmente simfonice din «Petrușca».

26 Martie. *Festival* în scopul ridicării monumentului lui Tudor Vladimirescu. Imnul regal, executat de Muzica Militară; Juarez Movilă: a) Rugăciune, versuri de G. Coșbuc. b) Psalmul 96 (concert religios-cor mixt); Scheletti: Ce te legini codrule (cor mixt—versuri de Eminescu); C. Porumbescu: Pe-al nostru steag (cor mixt).

28 Martie. *Audiție muzicală*, organizată de Ministerul Instrucției pentru elevii școalelor secundare din Capitală. Beethoven: Sonata No. 1 pentru violină și piano, executată de **A. Teodorescu** și **I. Filionescu**; Mozart: Sonata op. 10, No. 1 pentru piano executată de I. Filionescu; César Franck: Sonata în «la major» p. violină și piano, executată de **A.** Teodorescu și I. Filionescu; Haydn: Quartet de coarde în «re major», executat de Teodorescu, *Hoerath*, *Popovici* și *Thaller*.

29 Martie. *Concert de Paști* al soc. *«Carmen»*, condus de **I. Chirescu**. Ioana Ghika-Comănești: Veniți să ne bucurăm; D. G. Kiriac: 1. Ingerul a strigat (după Macarie), 2. Invierea (pe 2 voci de femei), 3. Christos din morți a înviat; G. Cucu: 1. O, minune!, 2. Doamne, Iisuse Christoase, 3. Veniți, nori de mulțime (colinde de Florii); C. Castrișanu: Iisus Impărat (vechi colind francez cu acomp. de pian, orgă și clopote), solist d. *G. Ștefanovici;* Diferite melodii cântate de G. Folescu; D. Cuclin: 1. Dor, dorule, 2. Colo'n vâlcea; J. Brahms: 1. Cântec de mulțumire, 2. Cântecul lui Ossian (pentru voci de femei cu acomp. de harpă, pian și corni); G. Renard: Cântecul Țesătorului (solist G. Folescu); Passereau: E frumos și bun; G. Fauré: Cantique de Racine (cu acomp. de harpă, orgă și pian); C. Franck: Psalmul 150.

30 Martie. *Concert* **Iosef Prunner** (contrabasist) *la pian Iosef Prunner-fiul).* Executat bucăți din: Moffat, Bach, Konssewitzky, Toutkovsky, Sokolow, Glière.

31 Martie. *Concert simfonic*, al soc. «Muzica» dirijat de **S. Nicolescu** (festival Schubert). Schubert: 1. Simfonia No. 8, 2. a) Ständchen, b) Die Rose, c) Allmacht, d) Wigenlied (soprană și orchestră) solistă: D-na Irma Tătucu. 3. Quartetul de coarde (E. Stoian, Fl. Petrovici, Gr. Cugler, I. Fotino)—Der Tod und das Mädchen. 4. Rosamunde (uvertură).

1 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat de **Gregor Fittelberg**, cu concursul Prof. *Zbigniew Drzewiecki* (piano). Ludomir Rozycki: Anhelli, poem simfonic; Chopin: concertul în «fa minor» op. 21 pentru piano și orchestră; Carol Szymanowski: Simfonia a 3-a (cântecul nopții) solistă: Elena Basarab (soprană); Moniuszko: Mazurka din opera «Halka».

2 Aprilie. *Concert* **Pia Zguriadescu** (soprană) cu concursul baritonului **Jean Atanasiu.** Gretchianinow; Berceuse; Alabief; Rossignol; Bettinelli: Lontananza; Massenet: Manon; Offenbach: Les contes d'Hoffmann (aria păpușii) și cântece românești, executate de D-na Pia Zpuriadescu; Faure: Crucifix;

Gretchianinow: Sepeie; Borgovan: Cântec de leagăn, executate de d. J. Atanasiu; Mozart: 1. Don Juan (duet). 2. Le nozze di Figaro, executat de D-ra P. Zguriadescu.

4 Aprilie. *Audiție Muzicală*, organizată de Ministerul Instrucției pentru elevii școalelor secundare din Capitală, cu concursul orchestrei «Filarmonica» dirijată de d. **A. Alessandrescu**. Mozart: Simfonia în «mi bemol»; Beethoven: Simfonia No. 5 (do minor); Weber: Uvertura la «Freichütz».

5 Aprilie. *Concert* **Ignaz Friedmann** (pianist). Beethoven: Sonata op 111, în «do minor»; Schumann: Carnaval, op. 9; Chopin: a) Berceuse, b) Polonaise în «si bemol», c) Valse, op. 42, d) Impromptu, în «fa diez», e) Ballade; Brahms: Variațiuni pe o temă de Paganini (ambele caete).

7 Aprilie. *Concert* **I. Friedmann**. Bach-Busoni: Ciaconna; Mozart: Rondo; Gluck-Brahms: Gavotte; Beethoven: Sonata op. 90 în «mi minor»; Chopin: a) Fantasia în «fa minor», b) Nocturna, op. 9 în «si major», c) Valse brillante, d) 2 Mazurkas, e) 4 Etudes; Debussy: Soirée dans Grenade; Suk: Menuett; Schubert-Liszt: Serenade; Straus-Friedmann: Frühlingsstimmen.

8 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat de **I. Nonna Otescu**. Enescu: Simfonia No. 1, în «mi bemol major»; Mozart: Concertul pentru vioară și orchestră în «mi bemol» (solistă D-ra Clem. Christescu); Liszt: Concertul pentru pian și orchestră în «mi bemol». (Solistă: D-na Sylvia Chelaru-Șerbescu); Beethoven: Uvertura la «Egmont».

19 Aprilie. *Concert* **Clementina Christescu** (vioară). Haendel: Sonata în «mi major»; Bach: Ciaconna, pentru solo de vioară; Cesar Franck: Sonata în «la major»; Manuel de Falla: Suită populară spaniolă; Friedmann-Bach: Grave; Debussy: La fille aux cheveux de lin; Kreisler: La Gitane.

22 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat **de Paul Paray**. Cesar Franck: Simfonia în «re minor»; Wagner: Preludiul la «Tristan și Isolda», urmat de «Moartea Isoldei»; Raband: Procesiunea nocturnă; Dukas: L'aprenti sorcier; Borodin: Dansurile polovtiene din opera «Prințul Igor».

29 Aprilie. Idem. Beethoven: Uvertura «Leonora» No. 3; Berlioz: Simfonia fantastică; Ravel: Valsul (poem coreografic); Saint-Saëns: Vârtelnița Omfalei; Enescu: Rapsodia No. 1, în «la major».

2 Mai. *Audiție muzicală*, organizată de Ministerul Instrucției pentru școalele secundare din Capitală. Schubert: a) Frühlingstraum, b) Der Leierman, c) Der Wanderer; Schumann: a) Im Wunderschönen Monat Mai, b) Ich grolle nicht; Brahms: a) Wiegenlied, b) Vergebliches Ständchen; Richard Strauss: Ich trage meine Minne; Carl Loewe: Tom der Reimer (baladă)—executate de d. Al. Lupescu (bariton la Opera Română); Eduard Grieg: La Chanson de Solveig, executat de D-na Cecilia Nastea-Cerchez; Schubert: «Tod und das Mädchen»— quartet p. coarde; executat de: Teodorescu, Hoerath, Popovici și Thaller.

5 Mai. *Concert simfonic*, al soc. «*Muzica*», dirijat de **S. Nicolescu**. Weber: Freischütz (vertură); Haydn: Simfonia No. 98 în «si bemol major»; Mozart: Simfonia No. 40, în «sol minor»; Caudella: Din vremile cele bune.

11 Mai. *Concert* **I. Filionescu** (pian). Mozart: Sonate facile, în «do major»; Beethoven: 32 variațiuni, în «do minor»; Debussy: a) Reflets dans l'eau, b) Minstrels, c) Hommage à Rameau, d) Feux d'artifice; Maurice Ravel: Miroirs, a) Noctuelles, b) Oiseaux tristes; M. P. Daia: a) Capricio, b) Mélodie romantique, c) Burlesque; E. R. Blanchet: Au jardin du vieux

Sérail; F. Poulenc: Mouvements perpétuels; Erik Satie: Pièces froides: Airs à faire fuir; I. Albeniz—Godowski: Tango; Prokofieff: Marche.

17 Mai. *Concertul corului soc. «Zori de zi»*, condus de **George Danga.** Is. Vorobchievici: 1. Mila păcii. 2. Unul Sfânt; Danga G.: 1. Zice Vodă, 2. Cântec barbar (versuri de Gh. Coşbuc). Ştefănescu: Mândruliță dela munte; Gălinescu Gabriel: Foileana grâu mărunt. Diferite cântece populare, cu solo de baritonul Spiridon Dumitrescu.

24 Mai. *Festival de gală* dat în onoarea membrilor participanți la a[l] 5-lea congres internațional de Thalassotherapie. Kiriac: Moraru; I. Vidu: Pesta deal, executate de corul «Carmen»; Debussy: Quartetul de coarde (Teodorescu, Hoerath, Popovici, Thaller); Castaldi: Marche des petits soldats de plomb: Brédiceanu: 4 chansons populaires roumaines, executate de mica Doina-Nora Michăilescu; San-Fiorenzo: Idilio, douo pour 2 harpes, M-me et M-lle Michaïlesco; Brédiceanu: 1. Auzi mândruțo, 2. Când aude a mea guriță; Kiriac: Foaie verde de sălbiță, executat de D-na Ferraru; Haselmans: Prière; Petrini: Thème et Variations; Haydn: Menuet; Rameau: Gavotte; cântate de D-na Marg. Dr. Michăilescu; Kiriac: Cântece populare, executate de d. Folescu; Kirescu: Cântecul Cucului; D. Cucliu: Colo'n vâlcea; I. Vidu: Lugojana, executate de corul «Carmen».

25 Mai. *Audiție muzicală*, organizată de Ministerul Instrucției pentru elevii şcoalelor secundare din Capitală. Adam de la Hale: «Jeu de Robin et Marion, executat de D-na Ana Florescu.

Brunette (Les trois princesses), executat de D-na Aurelia Lupescu (autorul necunoscut); «Menuet à deux», executat de D-na C. Nastea-Cerchez (autorul necunoscut); Canzoneta napolitană (autor necunoscut); Pergolesi: Nina, executate de Octav Cristea; Giordani: Caro mio ben, executat de D-na Florescu; Rameau: Arie din opera Hippolyte et Aricie», executat de D-na Lupescu; Gluck: Arie din opera «Alceste», executat de Octav Cristescu; Mozart: a) Fragment din «Răpirea din Serail», executat de D-na Lupescu. b) Recitativ şi Aria din «Flautul fermecat», executat de D-na Nastea-Cerchez; Cimarosa: Aria Carolinei din opera «Matrimonio Segreto», executat de D-na Nastea-Cerchez.

26 Mai. *Concert* **M. Vulpescu** (bariton). J. S. Bach: Récit et air de la cantate pour la purification «Ich hage genug; Gluck: Air des pélerins de la Mecque; Mozart: Berceuse; Paul Dupin: Pauvre fou qui songe; Charles Stinger: Balade; Henry Rabeau: Marouf Savetier du Caire—La Caravane; C-tin Castrişanu: 1. Quintet (vioară, I, II, Alto, violoncel şi pian). 2. Deus Israel. 3. J'ai compris. 4. Serenadă orientală. 5. Vers Les Carpathes (chant querrier Roumain). 6. Fertot, poem simfonic (reducere pentru pian); Cântece populare româneşti, culese şi executate de M. Vulpescu, cu acompaniamentul aranjat de C-tin Castrişeanu.

27 Mai. *Audiție muzicală* în memoria lui *D. G. Kiriac*. Opere de Kiriac: 1. Iugerul a strigat (cor mixt). 2. Cântece pentru copii (acompaniate de pian). a) «Mamă», b) «Nani-nani», c) Fata şi cucu, d) Cântecul raței. 3. Colinde populare, armonizate p. voce şi pian (solist: G. Ştefanovici-tenor). 5. Cântece populare, armonizate pentru cor mixt, executate de corul «Carmen», condus de d. I. Chirescu.

3 Iunie. *Festival* dat în onoarea Gimnasticilor. Mozart: Quartet in «si bemol major» (Corul vânătorilor), executat de Teodorescu, Popovici, Hoerath, Thaller; G. Muzicescu: Trompetele răsună; N. Oancea: 1. Lângă leagăn. 2. Trandafir de pe cetate; Şt. Popescu: Cântec de leagăn; I. Teodorescu: La răchita rămurată.

4 Iunie. *Concertul corului bisericilor armene* din **Cluj și Gherla.** Diferite cântece bisericești și melodii compuse de maestrul Gomidas.

24 Iunie. *Audiție muzicală* de pian a elevelor d-nei **Marie I. Fotino.** S'au executat bucăți din: Diabelli, Clementi, Bertini, Haydn, Kuhlau, Lemoine, Dussek, Heller, Mozart, Cramer, Daquin, Chaminade, Schubert, Bach, Chopin, Weber, Czerny, Moscheles, Beethoven, Albentz, Brahms, Scarlatti, Schumann, Tschaikowsky.

8 Septembrie. *Concert simfonic* dat de *Berliner Simfonic Orchester* dirijat de **Ernst Kunwald,** cu concursul maestrului *G. Enescu.* Wagner: Uvertura la «Maeștrii cântăreți din Nürnberg»; R. Strauss: Till Eulenspiegel, op. 28; Liszt: Les préludes, poem simfonic după Lamartine; **Ceaikowsky:** Simfonia No. 5, în «mi minor», op. 64.

9 Septembrie. *Concert Berliner Simfonic,* Orchester dirijat de E. Kunwald, cu concursul maestrului G. Enescu. Keznicek: Uvertura la «Donna Diana»; Enescu: Suita No. 2, în «do major», op. 18; Beethoven: 1. Uvertura Leonora No. 3 (sub conducerea maestrului Enescu), 2. Simfonia No. 5, în «do minor».

14 Octombrie. *Concert simfonic,* dirijat de **G. Georgescu.** Haendel: Concerto grosso, în «re minor»; Dukas: La Péri; Strauss: Simfonia Alpilor.

16 Octombrie. *Concert* **Jacques Thibaud** (vioară). Brahms: Sonata în «la major», op. 100; Saint-Saens: Concertul în «si minor», op. 61; Vivaldi: Adagio; Bach: Preludiu și Allegro (pentru violină și solo); Tartini: Andante; Mozart: Rondo.

18 Octombrie. **Jacques Thibaud** (vioară). Sonata în «la major», op. 47 (Sonate à Kreutzer); Mendelssohn: Concertul în «mi minor», op. 64; Pierné: Fantaisie basque; Wieniawsky: Saltarello; de Falla-Kreisler: Dans espagnole.

28 Octombrie, ora 11 a. m. *Concert simfonic,* dirijat de **G. Georgescu.** Goldmark: Uvertura la «Sakuntala»; Roussel: Suita pentru orchestră în «fa major»; Strauss: Parergon la «Simfonia domestica» (Solist: Paul Wittgenstein); Ioh. Strauss-Godowsky: Parafrază pe teme de valsuri vieneze (pentru piano-solo cu mâna stângă). Franck: Simfonia în «re minor».

28 Octombrie, ora 9 seara. *Concert* **Leo Slezak** (tenor). Rich. Strauss: Schlussgesang aus «Guntram»; Meyerbeer: Arie aus «Afrikanerim»; Schubert: 1. Ständchen, 2. Der Lindenbaum, 3. Du bist die Ruh, 4. Der Musensohn; Loewe: Tom der Reimer; Rich. Strauss: 1, Ich trage meine Minne. 2. Traum durch die Dämmerung, 3. Zueignung; Giordano: Arie aus «Fedora»; Verdi: Othellos Tod. (italienisch).

31 Octombrie. *Concert simfonic,* dirijat de **G. Georgescu,** cu concursul d-lui *Paul Wittgenstein* pianist (cu o singură mână stângă). Haydn: Simfonia în «re major» (cimpoiul); Andricu: Simfonia de cameră; Bortkiewcz Concert pentru piano și orchestră (solo pentru pian pe mâna stângă); Ravel: Valsul.

4 Noembrie. *Concert simfonic,* dirijat de **G. Georgescu,** cu concursul pianistului *Alex. Borowsky*—Nicolai: Uvertura la «Nevestele vesele din Windsor»; Ceaikowsky: Concert pentru piano și orchestră; Brahms: Simfonia a 2-a în «re major».

7 Noembrie. *Concert* **Alexandre Borowsky** (piano). Bach-Strandhal: Consert pentru orgă in «re minor»; Bach: 1. Preludiu și Fugă în «do diez», 2. Preludiu în «mi bemol minor»; Bach-Busoni: Bucurați-vă, creștini!; Bee-

thoven: 1. Sonate în «mi major», op. 109. 2. Marş din «Ruinele Atenei»; Prokofieff: 1. Sonata No. 3 în «la minor», 2. Două basme ale bunicei, 3. Gavotta în «fa diez», 4. Sarcasm (No. 5); Stravinsky: La semaine grasse, din «Petruşca»; Liszt: 1. Etude de concert în «fa minor». 2. Sonnetto de Petrarca (No. 104), 3. Etude transcendante (No. 10).

10 Noembrie. *Concert simfonic*, al soc. «*Muzica*», dirijat de **S. Nicolescu**, cu concursul d-lui *Silvio Florescu* (vioară). Mozart: Nunta lui Figaro (uvertură); Tartini; Trille du Diable; Bach: Chaconna (solo de violină); Beethoven: Romanţa în «sol major»; Ries: Romanţă; Zarzycki: Mazurka cu acomp. de pian; Mendelsohn: Simfonia în «la major».

11 Noembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **G. Georgesqu**, cu concursul violoncelistului *Gaspar Cassado*. Le Flem: Simfonia în «la major»; Haydn: concertul pentru violoncel şi orchestră în «re major»; Schubert: Concert în «la minor» pentru violoncel şi orchestră (aranjat după sonata «Arpeggione» de Gaspar Ciassado); Strauss: Don Juan, poem simfonic, op. 20.

14 Noembrie. *Concert* **Gaspar Cassado** (violoncelist), acompaniat la pian de D-na *Giulietta Mendelssohn-Gordigiani*. Grieg: Sonata în «la minor», op. 36; Locatteli: Sonata; Beethoven: Variaţiuni pe o temă de Mozart; Bach: Adagio; Laserna: Tonadilla; Moszkowsky: Guitare; Cassado: 1. Serenata, 2, Danse du diable vert.

16 Noembrie. *Concert coral al Cazacilor dela Don*, condus de **Serge Jaroff**. 1. Chants d'églis. Arhangelski: a) Crédo, b) O Dieu prête l'oreille a ma prière; Gretchaninoff: De la messe; Bortnianski: Combien grand est Notre Seigneur de Sion; Tchesnokoff: Dieu protege. 2. Chansons populaires et laiques; Fr. Schubert: Sérénade (arrangée exprès pour le chœur d'hommes par Abt.); Gretchianinoff: Deux vieilles chansons de noce; S. Jaroff Chansons des haleurs de la Vólga; I. Dobroven: Maisonnette; Napravnic Plaisanterie musicale; Tchesnokoff: Petit fossé; I. Dobroven: 1. Stegnka Rásine. 2. Au bord du fleuve Kasanka.

18 Noembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul pianistului *Claudio Arrau*. Enescu: Simfonia No. 1 in «mi bemol»; Liszt: Concertul pentru pian şi orchestră în «mi bemol; Florent Schmitt: Tragedia Salomeei.

19 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). Beethoven: Sonata «mi bemol major» (No. 3); Albert Roussel: Sonata No. 2; Saint-Saens: Sonata «re minor» (No. 1).

20 Noembrie. *Concert coral al Cazacilor dela Don*, dirijat de **Serge Jaroff**. Tschaikowsky: 1. Gelobt bist Du, o Herr. 2. In der Kirche; Tschesnokoff: 1. Rette, o Gott, dein Volk. 2 Herr bewahre; Davidovsky: Bandura; I. Dobroven: Drei Volkslieder; Gretschianinoff: Zwei alte Hochzeitslieder; S. Jaroff: Ehj nchnjom Wolga Burlakenlied: I. Dobroven: Reigenlied.

22 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). I. S. Bach: Sonata «fa minor» (No. 5); Szymanowski: Sonata «re minor»; Schumann: Sonata «re minor» (No. 2).

24 Noembrie. *Concert* **G. Enescu**. Mozart: Sonata «mi bemol major (No. 12. Ed. n. Peters); Ravel: Sonata «sol major»; Lekeu: Sonata «sol major».

25 Noembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **Oskar Fried**, cu concursul pianistului *Claudiu Arrau*. Schubert: Simfonia în «si minor» (neterminată); Chopin: Concertul pentru pian şi orchestră în «fa minor»; Mahler: Simfonia No. 1 în «re major».

27 Noembrie. *Concert* **Viorica Anghel** (diseusă şi cântăreaţă), cu concursul maestrei de balet din Paris). *Leria-Niky Cucu*, Wekerlin·. a) Ronde villageoise, b) Verduronette; L. Urgel·. Le vieux coq., executate de D-ra V. Anghel; L. Delibes·. Le roman d'un banquet, mimat şi dansat de D-ra L. N. Cucu; Wuillermoz·. Chansons anciennes; Busser.· Le petit page; Julien Tiersot: Melodie populaire, executate de D-ra V. Anghel. Gounat.· Mireille (cor din actul I); Fijan: Mignonne amie; Beranger·. La grand'mère. Lehar·. air l'operetta Paganini, executate de D-ra V. Anghel; G. Şmet; Dans espagnole sur musique de El. Chiquito, executat de D-ra L. N. Cucu

29 Noembrie. *Concert* **Olga Drăgulinescu-Stinghe** (soprană). Georges Hüe.· Croquis d'Orient (L'âne blanc); A. Thomas·. Poloneza din „Mignon"; Bourgault Ducoudray·. Au son du fiffre, melodie bretonă; Delage·. Poemă indiană (Le sapin isolé); Massenet·. Sevillana; Mihăilescu-Toscani·. 1. Izvoraş, 2. Ileana, 3. Cântec de leagăn, 4. Şi mi-e dor, 5. Vraja Horei; Rhené Botan: Hindoustann; Rich. Strauss·. Serenada; Iohann Strauss·. Voci di primavera; R. Mulder·. Staccato polca de bravură: Al. Lèon.· Pe unde treci; Şt. Leopold·. Păi (versuri de Carmen Sylva).

1 Decembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). Brahms·. Sonata «sol major» (No. 1); Ropartz·. Sonata «la major» (No. 3) (dedicată d-lui George Enescu); Beethoven·. Sonata «à Kreutzer» la minor (No. 9).

2 Decembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **Oskar Fried**: Haydn·. Simfonia în «si bemol major» («Regina»): Mozart·. Simfonia în «re major» No. 38; Brahms: Simfonia No. 1 în «do major».

4 Decembrie. *Concert* **Vasa Prihoda** (vioară). Pfitzner·. Sonata în «mi minor»; I. S. Bach·. Cbaconne; Vieuxtemps·. Concertul în «fa diez minor»; Tchaikowsky·. Serenade melancolique; Elgar·. La capricieuse, Tchaikowsky-Cerné·. Chânt d'automne; R. Strauss·. Prihoda·. Walzer aus «Rosenkavalier»; Sarasate·. Yota Navarra.

5 Decembrie. *Concert* **Moritz Rosenthal** (piano). Beethoven·. Sonata op. 111, în «do minor»; Chopin·. 1. Sonata op. 58, în «si minor», 2. Trei preludii, 3. Două etude, 4. Scherzo, op. 39 in «do diez»; Chopin-Liszt·. Chant polonais; Schubert-Liszt·. Serenadă; Rosenthal·. Papillons; Strauss-Rosenthal·. Carneval de Vienne.

6 Decembrie. *Concert* **Manya Botez** (pianistă), cu concursul Asociaţiei de Muzică de Cameră (ora 11 a. m.). Mozart·. Quintet; Roussel· Sextet divertisment; Schubert·. Quintet.

6 Decembrie. *Concert* **Vasa Prihoda** (vioară), ora 9 seara. Beethoven.· Sonata în «fa minor» (sonata primăverii); Tartini·. Sonata în «sol minor». (Le trille du diable); Mendelssohn-Prihoda·. Lied ohne Worthe; Paganini-Prihoda·. Sonatine; Schubert-Prihoda·. Litanei; Paganini-Prihoda·. Nel cor pin non mi sento.

8 Decembrie. *Concert* **Moritz Rosenthal** (piano). Beethoven·. Sonata op. 57 («Appassionata»); Schumann·. Etudes Symphoniques; Chopin-Liszt·. Nocturna; Chopin·. a) Două etude, op. 25·. No. 2 şi 12, b) Vals, op. 64, No. 2, c) Vals, op. 42; Albeniz·. Triana; Scriabin·. Etuda; Liadow·. Tabatière ë musique; Rosenthal: Fantasie pe valsuri de Ioh. Strauss.

9 Decembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **George Enescu**. Weber· Uvertura la «Freischütz»; Schumann·. Simfonia No. 1, în «si bemol major» Glazunow·. Stenka Razin; Albeniz·. Catalona.

10 Decembrie. *Concert* **George Enescu** (vioară). Brahms·. Sonata «sol

major» (No. 1); **Mozart**'. Sonata (No. 12); **Beethoven**'. Sonata «à Kreutzer», «la minor» (No. 9).

11 Decembrie. *Concert* (pe două piane) de **Wiener Doucet**. Haydn'. Saint Louis Blues; Ray Henderson'. Black Bottom; Jean Wiener. 1. Georgians Blues, 2. White village. I. S. Bach'. Concert în «la minor» (după Vivaldi); Quatre danses de l'Amérique de Sud; Gerswin'. a) The man i love, b) O Kay, c) Do, do, do; Hary Ruby'. Allalone Sunday; Rose Richman'. Muddy water; Youmans'. Halleluja.

13 Decembrie. *Idem*. Hoywood'. I'm coming Virginia; Zamenick'. Polly; Rodgers'. You took advantage of me; Henderson'. Varsity drag; Bach'. a) Choral, b) Ouverture de la 28e cantate; Gershwin'. Rapsody in blue; Ioh. Strauss'. «Wiener Blut», valse viennoise; Kern'. a) Cant help lovin dat man, b) Why do I love you; Rodgers'. The girl friend; Meyer'. Grazy rythm.

15 Decembrie. *Idem* Ingraham: Limehouse blues; Wood: Over my shoulders; Gershwin: Lady bee good; van Phillips: Picadilly strutt; Mozart: Sonate en «Re», pour deux pianos; Henderson: The birth of the blues; Kalman: A little slow fox with Mary; Rodgers: Blue river; Youmans: Tea for two; Jos. Strauss: Les hirondelles d'Autriche, valse viennoise; Clément Doucet: Six cylinder Ragtime; Jean Wiéner: Haarlem; Youmans. Hallelujah...

16 Decembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **George Enescu**. Alexis Catargi: Simfonia; Beethoven: Simfonia a IX-a, cu concursul d-nelor Eliza Băicoianu (soprană), Constanța Dobrescu (alto), al d-lor Vasile Rabega tenor), George Folescu (bas) și al corului soc. «Carmen».

17 Decembrie. *Concert coral* al soc. «*Carmen*», condus de **I. Chirescu**. 1. Colinde și cântece de stea, de: D. G. Kiriac, Aug. Bungert, D. Cuclin, G. Cucu, I. Borgovan, I. Chirescu, M. Barca; 2. Melodii cântate de d. G. Folescu (bas la Opera Română); 3. Coruri populare românești și din repertoriul strein, de: S. Drăgoi, N. Ganea, Ambr. Thomas, H. Berlioz, G. Cucu, D. G. Kiriac, I. Vidu, J. Noyon. (Soliști: G. Ștefanovici (tenor), G. Folescu (bas), D-ra M. Blegeanu (soprană) și d. D. Gâlman (tenor).

20 Decembrie. *Concert coral* al soc. «*Cântarea României*», condus de **Marcel Botez**. S'au executat bucăți după: Adam, Dima, T. Teodorescu, Berlioz, Suk, Jensen, Moniouszko, Rozyckiego Kricka Jaroslav, Jora, Vidu, Galinescu, Zirra.

22 Decembrie. *Serbarea datinelor strămoșești de Crăciun*, dată de elevii liceului «Șincai». Diferite bucăți executate după: A. Podoleanu, I. Cucu, I. Chirescu, Bizet, D. G. Kiriac. (Toate corurile au fost conduse de d. I. Chirescu, profesor al liceului).

23 Decembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **Alfred Alessandrescu**, cu concursul pianistului *Erich Flinsch*. Beethoven: Simfonia a II-a în «re major»; Liszt: Concertul pentru pian și orchestră în «la major»; Sabin Drăgoi: Crăciunul la noi: Wagner: Preludiul la «Tristan și Isolda» și Moartea Isoldei (solistă D-ra Elena Basarab (soprană).

30 Decembrie. *Concert simfonic*, dirijat de **I. Nonna Otescu**, cu concursul pianistului *G. Boskoff*. Cluck: Uvertura la «Ifigenia în Aulida; Mozart: Concertul pentru pian și orchestră, în «fa major»; Liszt: Fantasie ungurească, pentru pian și orchestră; Borodin: Simfonia No. 2, în «si minor»; Wagner: Uvertura la «Maeștrii cântăreți din Nürnberg».

ANEXE

VI

EXPOZIŢII

SALONUL
ATENEULUI ROMÂN

6 Mai — 6 Iunie 1928

Preşedintele Ateneului: **Dr. C. I. ANGELESCU**

JURIUL SALONULUI ATENEULUI

Preşedinte: **G. D. Mirea**, pictor

Membrii:
- **Costin Petrescu**, »
- **A. G. Verona**, »
- **Gr. Călinescu**, arhitect
- **I. Fonescu**, »
- **Petre Antonescu**, »
- **Mihail Dragomirescu**, profesor Universitar
- **Gh. Adamescu**, profesor
- **I. Iordănescu**, sculptor

Secretarul Salonului Ateneului: Sculptorul *George Dimitriu*

1.

PROCES-VERBAL

Astăzi 4 Iunie 1928, Juriul Expoziției «Salonul Ateneului Român» întrunindu-ne spre a stabili, conform dorinții Domnului Ministru al Artelor, lista artiștilor dela care ar urma să se cumpere lucrări, precum și aceea a artiștilor cărora li s'ar decerna premii, am hotărît următoarea modalitate:

1. Cumpărările să se facă dela artiștii cu o reputație bine stabilită, care având în expoziție lucrări de vânzare, au consimțit la simțitoare reduceri din prețul declarat, spre a se putea satisface cât mai mulți artiști.

2. In categoria celor premiați ar intra artiștii, care dovedesc prin lucrările expuse valori artistice bine apreciate și cărora li se cuvin încurajări.

Pentru ca să beneficieze de aceste încurajări cât mai mulți artiști expozanți, s'au stabilit trei serii de premii și anume:

Premiul I à 7.000 lei (14 artiști).
» II » 5.000 » 7 »
» III » 3.000 » 22 »

Comisiunea își exprimă cu această ocazie toate mulțumirile Ministerului Artelor pentru generoasa donațiune, care încurajând pe artiștii noștri, ne face să sperăm că Instituția «Salonul Ateneului Român», care ar avea loc în toamna fiecărui an, să dea roade cât mai bune și să contribue alăturі de Salonul Oficial la prosperarea și desvoltarea artelor noastre frumoase.

Vice-Președintele Ateneului Român
(ss) *Dr. Obregia*

Secția Artistică a Ateneului Român:
(ss) *Gh. D. Mirea*
» *P. Antonescu*
» *I. Fonescu*
» *Costin Petrescu*

Reprezentanții Comitetului Ateneului: (ss) *Gh. Adamescu*

Reprezentantul expozanților: (ss) Sculptor *I. Iordănescu*

Secretarul Salonului (ss) » *G. Dimitriu*

Lista lucrărilor cumpărate de Ministerul Artelor

1.	Artachino C-tin	Casă din Turtucaia	6.000 lei
2.	Becu Sterie	Interior	8.000 »
3.	Bednarik Ignat	Ghiocei	5.000 »
4.	Bordenache Aurel		7.000 »
5.	Bulgăraş Petre	Apaş	8.000 »
6.	Burghele Ilie	Balcic.	6.000 »
7.	Canisius Richard	Din Veneţia	3.000 »
8.	Chirovici George	Vatră din Argeş	5.000 »
9.	Ioanid Pan	La baltă	10.000 »
10.	Jean Adela	Arpagic	7.000 »
11.	Murnu Ary	La stână	6.000 »
12.	Popescu Gabriel	Vârful cu dor (după Mirea)	5.000 »
13.	Strâmbu Ipolit	La cămaşe pe iarbă verde	12.000 »
14.	Ţincu Ion	Interiorul M-rei Văcăreşti	10.000 »
15.	Vermont Nicolae	In Luxenbourg	10.000 »
16.	Zamfiropol Dall G.	Prin gang	6.000 »
17.	Burcă Theodor	Basorelief (bronz)	5.000 »
18.	Dimitriu George	Apostol	20.000 »
19.	Geeorgescu Spiridon	Vagabond	8 000 »
20.	Iordănescu Ioan	Măscuţa	25 000 »
21.	Mateescu Ioan	Masca	8.000 »
22.	Măţăuanu D.	Apoteoza soldatului român (bronz)	10.000 »
23.	Serafim D.	Studiu	10.000 »
		Total	200.000 lei

Lista artiştilor premiaţi

Premiul I

1. Burada Severo . . . . 7.000 lei
2. Creţulescu Hononi . . 7.000 »
3. Enca Nic. . . . . . . 7.000 »
4. Filotti-Atanasiu Eugeniu 7.000 »
5. Ionescu Varo . . . . 7.000 »
6. Iordănescu Denise . . 7.000 »
7. Manca Grigore . . . . 7.000 »
8. Molda Paul. . . . . . 7.000 lei
9. Pall G. Augustin . . . 7.000 »
10. Petrescu Dragoe C-tin 7.000 »
11. Sârbu George . . . . 7.000 »
12. Schmidt Oscar . . . . 7.000 »
13. Troteanu Remus Petre 7.000 »
14. Vlădescu C-tin . . . . 7.000 »

Total . . . 98.000 lei

Premiul al II-lea

1. Ardeleanu I. Coman . 5.000 lei
2. Brăescu Dumitru . . . 5.000 »
3. Mihăilescu I. G. . . . 5 000 »
4. Olteanu Victor . . . . 5.000 »
5. Stănescu Marincea . . 5.000 lei
6. Tempeanu Nicolae . . 5.000 »
7. Teodorescu-Romanaţi G. 5.000 »

Total . . . 35.000 lei

Premiul al III-lea

1. Ananescu Aurelia . . 3.000 lei
2. Biciovschi Teodor . . 3.000 »
3. Brăescu Georgeta . . 3.000 »
4. Cardas G. . . . . . . 3.000 »
5. Condoiu Virgil . . . . 3.000 »
6. Constantinescu Amilcar 3.000 »
7. Constantinescu Ştefan 3.000 »
8. Dan I. . . . . 3.000 »
9. Dobrescu Alex. . . . 3.000 »
10. Ghiorghiţă Ion . . . . 3.000 »
11. Grigorescu Maria . . 3.000 »
12. Iacobescu Ionel . . . 3.000 »
13. Igiroşeanu Horia . . . 3.000 »
14. Iliescu Aristide (Schik) 3.000 »
15. Ispas T. Ioan . . . . 3.000 lei
16. Lazăr Gh. . . . . . . 3.000 »
17. Nichita Gh. . . . . . 3.000 »
18. Panait M. . . . . . . 3.000 »
19. Petrovici Victoria . . 3.000 lei
20. Pop Dionisie . . . . 3.000 »
21. Rădulescu Ana . . . . 3.000 »
22. Savargin George . . . 3.000 »

Premiul al III-lea:	66.000 lei
Indemnizaţie custozilor:	1.000 »
Premiul al II-lea:	35.000 »
Premiul I:	98.000 »
Total . . .	200.000 »

2.

PROCES-VERBAL

Astăzi 4 Iunie 1928, Juriul Expoziției «Salonul Ateneului Român», întrunindu-ne am hotărît ca din fondul «Esarcu», administrat de Ateneul Român, potrivit dispozițiunilor testamentare și întrucât acest fond în anul 1927 a realizat primul excedent, să se facă un număr de cumpărări de tablouri dela «Salonul Ateneului» și să se decearnă artiștiștilor mai distinși ce-au expus la acest Salon premii de încurajare, precum urmează:

Lista lucrărilor cumpărate de Ateneul Român

1. Costin Petrescu	Vederi din A.	8.000 lei
2. » »	Constanța. B.	8.000 »
3. Petrescu-Mogoș	Cap de studiu	9.000 »
4. Poitevin Skeletti.	Podul Mihai Vodă	6.000 »
5. Dimitriu-Bârlad	Bustul D-lui N. Iorga in bronz .	20.000 »
6. Pavelescu-Dimo	Bustul lui G. D. Kiriac în bronz .	25.000 »
	Total . . .	76.000 lei

Premii:

1. Comănescu Ioan (pictor)	6.000 lei
2. Catargy George	6.000 »
3. Talaz George »	5.000 »
4. Ionescu I. Alex. »	3.000 »
5. Niculescu Emil »	3.000 »
Total . . .	23.000 lei

Președintele Ateneului Român
(ss) *Dr. C. ANGELESCU.*

Secția Artistică a Ateneului Român:
(ss) *Gh. D. Mirea*
» *P. Antonescu*
» *I. Fonescu*
» *Costin Petrescu*

Reprezentanții Comitetului Ateneului: *Gh Adamescu*

3.

Domnule Preşedinte,

Conform regulamentului Expoziţiei «Salonul Ateneului Român» artiştii pictori şi sculptori expozanţi au fost convocaţi în ziua de 11 Iunie 1928, pentru a alege trei artişti dintre expozanţi, care împreună cu Secţia artistică a Ateneului, vor forma juriul Salonului din 1929.

Am onoare a înainta cu aceasta, procesul-verbal din 11 Iunie 1928, încheiat între artiştii expozanţi cu rezultatul votării, care indică în juriul salonului 1929 pe d-nii:

Sculptorul I. Iordănescu.
Pictorul O. Băncilă.
» Pan Ioanid.

Primiţi, vă rog, Domnule Preşedinte, asigurarea distinsei mele consideraţiuni.

Secretarul Expoziţiei «Salonul Ateneului Român» pe 1928
Sculptorul ***George Dimitriu.***

4.

Lista operelor expuse la Salonul din 1928.

PICTURĂ, AQUARELĂ, PASTEL, DESEMN, etc.

Aescher Hans

In memoria . . . (aquarelă).
Slujba la Mitropolie (aquarelă).
Doamne miluește (aquarelă).
Casă «de vânzare» (aquarelă).
Casă țărănească (aquarelă).

Alexandrescu I. Nicolae

Flori galbene (ulei).
Trandafiri (ulei).
Stradă în București (ulei).

Alexandrescu Titus

O schimnică (ulei).
Primăvara (ulei).
Fructe (ulei).
Efect de toamnă (ulei).
Fructe (ulei).

Ananescu Aurelia

Mere (ulei).
Efect de seară (ulei.

Ardeleanu I. Coman

Iosefina (ulei).
Flori (ulei).
Trandafiri (ulei).
In crâng (ulei).

Aricescu Aurelia

Cap de expresie (ulei).

Aricescu Constantin

Peisaj (ulei).
» »

Armand Sebastien

Case, Turtucaia (aquarelă).

Artachino Constantin

Moscheea din Mangalia (ulei).
Hamal turc (ulei .
Flori de câmp (ulei).
Tânăr turc (ulei).
Bărci la Turtucaia (ulei).
Casă din Turtucaia (ulei).
Hamal turc (ulei).
Flori (ulei).
Peisaj către seară (ulei).
Vedere din Turtucaia (ulei).
Stânci din Balcic (ulei).
Ghiveci cu floare (ulei).

Băncilă Octav

In amurg (ulei).
Liliac (ulei).
Intoarcerea din lan (ulei).

Becu Sterie

Interior (ulei).
Moară din Văleni (aquarelă).
Clopotniță (aquarelă).

Bednarik Ignat

Tatăl nostru (cinci miniaturi, aquarelă).
Cu castane (aquarelă).
Ghiocei (aquarelă).
Aeroplanul (aquarelă).

Belisarie D.

Studiu de artă bizantină (cizelată în aur).
Mânăstirea Aninoasa (ulei).
Flori (ulei).
Casă de ţară (ulei).

Biciovski Teodor

Frumosul Pandele (ulei).
Copil de sătean (ulei).
Pepeni galbeni (ulei).

Bogdan Lydia

Cei doi nori, legendă persană (tuş colorat).
O domniţă din Evul Mediu (tuş colorat).

Bordenache Aurel

Portretul D-nei Răutu (ulei).
Cap de expresie (pastel).
Studiu (pastel).
Copil cetind (pastel).

Bran Nicolae

Bunica (ulei).
Efect de lampă (ulei).

Brăescu Dumitru

Impresii din Portul Constanţa (ulei).
Lucrând (ulei).
Flori (ulei).

Bulgăraş Petre

Domnul Arh. Guţă D. (ulei).
Buna gospodină (ulei).
Les beaux jeux (ulei).
Apaş (ulei).
Pansele (ulei).
Muşcată (ulei).

Burada Severo

Armonie argintie (ulei).
Marioara.
Amicul meu.
Cornelia.
Ionel.

Burghele Ilie

Balcic (ulei).
Balcic (ulei).
Castelul A. S. R. Principelui Nicolae, Balcic (ulei).
Interior de pàdure, Bârnova (ulei).

Canisius Richard

Praznic (desemn).
Din Sibiu (desemn colorat).
Interiorul castelului (aquarelă).
Elevator în port (aquarelă).
Din Sibiu (aquarelă).
Din Veneţia (sanguină).
Sighişoara (aquarelă).
Din Veneţia (cărbune).
Veneţia (aquarelă).

Cardaş G.

Biserica Sf. Nicolae, Jigniţa (ulei).
Iarna (ulei).
La Agapia (ulei).

Catargi Georges

Palat arab (ulei).
Un colţ din Castelul Bran (ulei).
Scenă de ţară (utei).

Chirovici George

Prânzul (ulei).
Vatră de cafenea (ulei).
Din datinile noastre (ulei).
Vatră din Argeş (ulei).

Comănescu Ion

Portretul D-nei K.
Portretul D-lui A.
Bunătate.

Condoiu Virgil

Frumoasa satului (ulei).
Funcţionar rural (ulei).

Constantinescu Amilcar

Făt-frumos și Smeul (guașă).
Isus Christos. Vitraliu (aquarelă).

Constantin Gabriela

Natură moartă.

Constantinescu Ștefan

Biserica Olari, Curtea de Argeș (ulei).
Peisaj (ulei).

Cosmovici L. Ion

Armonie în alb (guașă).
Armonie în gris (guașă).

Crețulescu Honoriu

La Sf. Evanghelie (ulei).
Autoportret (ulei).
Visătoarea (ulei).
Linica (ulei).
St. Marco, Veneția (ulei).
Margareta (ulei).
Ochiul Boului (ulei).
Parastas (ulei).
Cârciumărese (ulei).

Cretzoiu B. Constantin

Snagovul (ulei).
Interiorul bisericei Sucevița (aquarelă).
Pomi seculari (pastel).

Crețu-Olăvinariu Tantzi

Natură moartă (ulei).

Dan I.

Flori și icoană (ulei).
Natură moartă (ulei).
Peisaj, Balcic (ulei).

Dobrescu Alexandru

Spoitorese (ulei).
Țigăncușă (ulei).

Dumitrescu I. Petre

Autoportret (ulei).

Enescu Nicu

Fecioara (ulei).
La depănat (ulei).
In piață (ulei).

Filipescu Elena

Mânăstirea Pasărea.

Filotti-Atanasiu Eugenia

Cârciumărese (ulei)
Natură moartă (ulei).
Fructe (ulei).

Frățilă Aureliu

Portretul D nei Col. P.
Peisaj din Călimănești.
Florica.

Friant-Neuville S.

Peisaj provensal (aquarelă).
Peisaj, Grimaud-Franța (aquarelă).
» » » »
» » » »
» » » »

Geiger Hermina

Lalele (ulei).
Garoafe (ulei).

Georgescu Virgil

Cap de țigancă.

Ghenea-Alexandrescu N. G.

Coș cu gutui (ulei).
Oale si străchini (ulei).

Gheorghiță Elena

Coloane dela Cozia (aquarelă).
Spălătoreasă (aquarelă).

Goșanec Aura

Casă țărănească în soare (ulei).

Grant E. Nicolae

Obiecte vechi (ulei).
Casa lui Simeon (ulei).
Divan cu icoane (ulei).
Heleşteu (ulei).
Brodeusă (ulei).
Rochia roşie (ulei).
Obiecte persane (aquarelă).
Farfuria verde (aquarelă).
La Castelul Bran (aquarelă).
Strada Bughia, pe desghieţ (aquarelă).

Hertz Pauline

Tip din Dahau (cărbune).
Bunica (cărbune).
Schiţă (creion).

Hruşca Leo

Biserica din Căbeşti-Bucovina (aquarelă).

Iacobescu Ionel

Candela Sf. Ion Botezătorul (ulei).

Ioanid Pan

La baltă (ulei).
Apus (ulei).
Flori de cais (ulei).
» » » »
Garoafe (ulei).
Piaţă (ulei).
Piuă (ulei).
Spoitori (ulei).
Corturi (ulei).
Casa mea (ulei).

Iliescu-Schik Aristide

Nünberg, după furtună (desemn).
O stradă din München (desemn).
» » » » »
» » » » »

Iliescu Gogu

Natură moartă.
Ghiveci cu flori.

Iliescu Ortansa

Natură moartă (ulei).

Ionescu G. Alexandru

Peisaj (ulei).
» »

Ionescu Bacaloglu Maria

Flori de corcoduş (ulei).
Gladiole (ulei).
Trandafiri (ulei).

Ionescu Octavian

Natură moartă (ulei).

Ionescu Sile

Cap de bătrân.

Iordănescu Denise

Călţunaşi (ulei).
Flori de măr (ulei).
Flori de cais (ulei).
Muşcată (ulei).
Mărgăritar şi pansele (ulei).

Ispas T. Ioan

Peisaj (ulei).
Peisaj, Cernica (ulei).
» » »
Pod (ulei).
Grup de pomi (ulei).

Jean Adela

Daruri sfinte.
Crăpcean şi praz.
Iarna.
Arpagic.
Prune brumării şi pepene.
Vinete şi ardei.

Keber Iosif

Cap de studiu (ulei).

Latinca B. Ersilia

Natură moartă (ulei).
Mușcată (ulei).

Lazăr G.

Ciobanul.
Pestișor de aur.
Copilaș.

Loghi Kimon

Blondina (ulei).
Casă la Balcic (ulei).
Toamnă (ulei).

Manea Grigore

Curățind cartofi (ulei).
Nud (ulei).
Cap de țigancă (ulei).

Mironescu Mihail

Floare de soc.

Moisescu Martha

Gladiola (ulei).
Lumânărică (ulei).

Molda Paul

Umeri goi (ulei).
Pe gânduri (ulei).
Reverie (pastel).
Bujori (ulei).
Crini (ulei).
De vânzare (ulei).
Șalul roșu (aquarelă).

Murnu Ary

In munții Negoiului (ulei).
La stână, mulsul oilor (ulei).
Turla Mânăstirii Zamca (ulei).

Nacci Carol

Spre casă (ulei).
Pescar Turtucaia (ulei).

Nagel Eduard

Portret.

Neylies Jean

Lebede (ulei).
Dancing la Paris (ulei).
Interior (ulei).
Peisaj din Franța (ulei).
La spălat (ulei).
Florăreasa (ulei).
Interior țărănesc (ulei).
Cosași, trifoiu roșu (ulei).

Nichita George

Iarnă (ulei).
Natură moartă (ulei).
Peisaj (ulei).

Niculescu Emil

Vedere generală Baia Mare (ulei).
Stradă din Baia Mare (ulei).

Oliva Maria

Studiu (ulei).
Natură moartă (ulei).

Pall G. Augustin

Bătrânețe (ulei).
Actorul american (ulei).
Transilvăneancă (ulei).
Orbul (ulei).
Violonistă (ulei).
Copii la dejun (ulei).

Panait M.

Din Balcic (ulei).
Surtukioi (pastel).

Pavelescu Dimo

Portret (desemn cărbune).
Schițe (desemn cărbune).
Portret (desemn cărbune).

Pejin (Lt.-Colonel P. Jinga)

Toamnă (ulei).
Dâmbovița (ulei).

Petrescu Costin

Pe sub fereastra mândrei (Serenadă sec. XVIII).
Portretul D-nei S.
Portretul D-lui V.
Grije matinală.
Prin grădină.
Cochetărie.
Vederi din Constanța (a, b, c, d).

Petrescu-Dragoe Const.

Portretul D-nei P. (ulei).
Efect (ulei).
Repaus (ulei).

Petrescu Mogoș Nicolae

Căratul fânului către seară (ulei).
La seceră (ulei).
La pescuit, Mogoșoaia (ulei).
Spre casă (ulei).
Cu oițele (ulei).
La gârlă (ulei).
Către scăldătoare (ulei).
La pescuit (ulei).
Pe ghiolu mare (ulei).
Cap de studiu (ulei).

Pleșoianu Bonciu Elena

Renglote (ulei).
Piersici (ulei).
Struguri și fructe (ulei).

Poitevin-Skeletti Alexandru

Splaiul Domnița Bălașa (ulei).
Podul Mihai-Vodă (ulei).
Vecinele, iarna (ulei).
Lelița Ileana (ulei).
Flori «Delfin» (ulei).

Popp-Dionisiu Aurel

Studiu de cap (ulei).
» » » »
» » » »
» » » »
Natură moartă (ulei).

Popper Hubert

Turtucaia.

Popescu Gabriel

Marseillaise (gravură).
Vârful cu Dor (după Mirea) (gravură).
Iov (după Bonnat) (gravură).

Popescu Iulia

Vas cu tufănică.

Prato Adela

Garoafe.

Rădulescu Ionel

Roze (ulei).

Santocono Angiolina

Ochiul Boului (aquarelă).

Savopol Traian

Iarnă de mahala.

Sârbu George

Bărci de pescari (ulei).
Pescarul (ulei).
Pescarii (ulei).

Schmidt Oscar

Sub umbrelă (ulei).
In piața mare (ulei).
Nud (ulei).
Prune (ulei).
Țigănci (tempera).
In piața Sf. Elefterie (tempera).

Serafim Dimitrie

Studiu (ulei).
Portretul D-lui Atanasiu (ulei).
Fructe (ulei).

Sfințescu T. Alice

Garoafe (ulei).
Ceahlăul (pastel).
Veneția (pastel).

Stănescu Marincea

Popas (1916 – 1918) (ulei).
Plaje (ulei).
Marină (ulei).

Ştefănescu I. C.

Ţesătoare.

Ştefănescu Lucreţia

Flori.

Ştefănescu Prahova Petre

Cap de expresie.
Troiţă (ulei).
Păstoriţă (ulei).

Stellu P. Mihail

Peisaj (ulei).
Natură moartă (ulei).

Stoicescu Const.

Garoafe.

Strâmbu Ipolit

Portretul M. S. Regina Maria (ulei).
Rochia cu volănaşe (ulei).
La cămaşe, pe iarbă verde (ulei).
Fată dormind (ulei).
Portretul D-nei R. (ulei).
Portretul D-nei S. (ulei).

Talaz G.

Lan secerat (ulei).
Toamnă în parc (ulei).

Teclu-Scămeru Janette

Peisaj (ulei).

Teişanu Mihail

Interior (ulei).

Tempeanu Nicolae

Iarna pe munte (ulei).
Marină noaptea (ulei).
Nocturnă pe munte (ulei).
Plaja Duduia (ulei).

Teodorescu-Romanaţi George

Interior de atelier.
Interiorul Altarului.
Interiorul Schitului Păpuşa.
Tufănică roz.
» »

Timariu Ioan

Piri (pastel).
Mama cu copilul (pastel).

Trajanescu I. (Arhitect)

Palatul Ligii Culturale (aquarelă).
Portret de catedrală (aquarelă).
Biserică cu cinci turle (aquarelă).
Monumentul lui Mihai-Viteazul, Turda (aquarelă).
M-tirea Plumbuita, Colentina (aquarelă).

Troteanu Remus Petru

Noaptea Invierii (ulei).

Tudor N. P.

Natură moartă (ulei).

Ţancu-Vulcana Tudor

La icoană (ulei).
Vedere din port, Balcic (ulei).
Lizica (ulei).

Ţincu Ion

La toaletă (ulei).
Atelierul meu (ulei).
Bucătăria dela Văcăreşti (ulei).
Interiorul Mânăstirii Văcăreşti (ulei)
Luminătorii satelor (ulei).
Toamnă târzie (ulei).

Vartanian Partog

Spre casa lui Ahmed (ulei).
Mangalia istorică (ulei).

Vâlsan M. I.

Casa pădurarului.
Un ştrengar.

Vermont Margareta

Fată cetind (ulei).
Visătoare (ulei).
Buchinişti (ulei).

Vermont Nicolae

Ţigancă (ulei).
Natură moartă (ulei).
Lina (ulei).
Garoafe roşii (ulei).
Maréchal Nyel (ulei).
Ţigancă cu ulcior (ulei).
Champs Elysées (ulei).
In Luxembourg (ulei).
In Luxembourg allée (ulei).

Visconte Henri

Bal la Moulin Rouge, Paris (ulei).

Vlădescu Const.

Mulatra, nud (ulei).
Lângă flori (ulei).
Curtea de Argeş (ulei).
Pe coastele Balcicului (ulei).
Cap, studiu (desen).

Zamfiropol Dall Gheorghe

Bâlciu (ulei).
In câmp (ulei).
Prin gang (ulei).

SCULPTURA

Brăescu D. Georgetta

Cap de fată (gips).

Burcă Teodor

Profil de bătrân (gips).
Profil de femee (gips).
Portret (teracotă).

Dimitriu-Bârlad Ioan

Plaja (marmoră).
Sentinela (bronz).
Unirea Basarabiei (bronz).

Dimitriu George

Exodul (gips).
Portret de tânără (gips).
La chef (bronz).

Georgescu Spiridon

Portretul D-lui Arhitect I.C.(bronz).
Portretul publicistului C. (gips).

Gheorghiţă Ion

Gata pentru muncă (lemn).
Studiu (lemn).
Masca umană (lemn).

Grigorescu Maria

Bust de copil (gips).
Cap de copil (gips).
Portret (gips).

Igiroşanu Horia

Mască (gips).

Ionescu Varo

Bustul D-lui Dr. Urlățianu (bronz).
Reverie (bronz).

Iordănescu Ion

Portretul D-șoarei S. U. (gips).
Pe gânduri (gips).
Măscuță (gips).

Mateescu Ion

Cap de expresie (gips).
Pictorul Băncilă (gips).

Mățăuanu D.

Cap de expresie de față (piatră).
Infanterist francez.
Apoteoza soldatului român.
Portretul Arhitectului M.
Statuetă.

Miclescu Horia

Șarja (bronz).
La țară (gips).

Mihăilescu G. Const.

Portretul D-lui Enache dela Olt (gips)
Portret-bust (gips).

Olteanu Victor

Captiva (bronz).

Pavelescu Dimo

Bust de copil (bronz).
Artilerist (gips).
D. G. Kiriac (bust gips).

Petrovici Victoria

Studiu de portret (teracotă).

Rădulescu Ana

Mască (bronz).

Savargin George

Studiu de nud (marmoră).

Schmidt-Faur I.

Turc bătrân (bronz).
Cap de expresie (bronz).

CUPRINSUL

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL ATENEULUI ROMÂN

PE

1929

BUCUREŞTI
TIPOGRAFIA ION C. VĂCĂRESCU
No. 4, STRADA UMBREI No. 4
1930

ATENEUL ROMÂN
DIN BUCUREŞTI
INTEMEIAT LA 30 IANUARIE 1865

ANUARUL
ATENEULUI ROMÂN
PE
1929

BUCUREŞTI

TIPOGRAFIA ION C. VACĂRESCU
No. 4, STRADA UMBREI No. 4
1930

MEMBRII

ATENEULUI ROMÂN

COMITETUL ATENEULUI ROMAN

IUNIE 1924 — IUNIE 1929

Preşedinte: **Dr. C. ANGELESCU**

Vice-Preşedinţi: **Şt. C. Ioan, Dr. A. Obregia**

Secretari: **Gh. Adamescu, Mihail Dragomirescu, G. C. Dragu, Dr. C. Poenaru-Căplescu**

Reprezentanţi ai Secţiunilor: **Petre Antonescu, C. Kiriţescu, A. Lupu-Antonescu, Mihail Seulescu**

Censori: **C. Miculescu, G. D. Mirea, Th. D. Sperantia**

MEMBRII ATENEULUI ROMAN

MEMBRI DE ONOARE

Balthasard
Diehl Charles
De Martonne Emmanuel
Lacour-Gayet
Enescu George
Goldiş Vasile
Inculeţ Ion
Iorga Nicolae
Maniu Iuliu
Pop Ciceo Ştefan

MEMBRI ACTIVI

SECŢIUNEA ARTISTICĂ

Biuroul: Preşedinte: **G. D. Mirea**
Vice-Preşedinte: *Petre Antonescu*
Secretari: *George Georgescu, Costin Petrescu*

MEMBRI:

1. Alessianu Theodor
2. Antonescu Petre
3. Banu Constantin
4. Botez Ioan
5. Călinescu Grigore
6. Dinicu Dumitru
7. Fonescu Ioan
8. Georgescu George
9. Livescu Ioan
10. Mavrodi Alexandru
11. Mirea George D.
12. Munteanu Lazăr
13. Murnu George
14. Nottara Constantin
15. Pangratti Ermil
16. Petrescu Costin
17. Popescu Ştefan
18. Tafrali O.
19. Verona Artur O.

SECŢIUNEA LITERARĂ

Biuroul: Preşedinte: **Mihail Dragomirescu**
Vice-Preşedinte: *A. Lupu-Antonescu*
Secretari: *Gh. Adamescu, Nestor Urechia*

MEMBRI:

1. Adamescu Gheorghe
2. Antonescu-Lupu Anton
3. Bacaloglu George
4. Bărbulescu Ilie
5. Bârsan Zaharia
6. Bassarabescu Ioan
7. Brătescu-Voineşti Ioan Al.
8. Burileanu Dumitru
9. Djuvara Trandafir
10. Dragomirescu Mihail
11. Eftimiu Victor
12. Evolceanu Dumitru
13. Gaster Moses
14. Goga Octavian
15. Ioan Ştefan C.
16. Ionescu Nicolae
17. Lapedatu Alexandru
18. Mândrescu Simion
19. Minulescu Ioan
20. Moldovanu Corneliu
21. Mora Mihail
22. Munteanu-Râmnic Dumitru
23. Nistor Ioan
24. Papacostea Cezar
25. Peretz Ioan
26. Petala Nicolae General
27. Petraşcu Nicolae
28. Rebreanu Liviu
29. Rosetti Radu D.
30. Sadoveanu Mihail
31. Sorbul Mihail
32. Sperantia Theodor D.
33. Tătărăscu George
34. Tăuşan Grigore
35. Urechia Nestor
36. Valaori Iuliu
37. Vasilescu-Valjan Ioan

SECŢIUNEA SOCIAL-FILOZOFICA

Biuroul: Preşedinte: **M. Seulescu**
Vice-Preşedinte: *C. Rădulescu-Motru*
Secretari: *G. C. Dragu, Aurel Eliescu*

MEMBRI:

1. Antonescu Emanoil
2. Arghirescu Gheorghe
3. Arion Virgil
4. Băicoianu Constantin
5. Băileanu Magnus
6. Bălănescu Nicolae
7. Bobescu Ioan B.
8. Brătianu Vintilă I. C.
9. Creangă Gheorghe
10. Dimitrescu Marin
11. Dissescu Constantin C.
12. Drăghicescu Dumitru
13. Djuvara Mircea
14. Dragu Gheorghe C.
15. Duca Ioan G.
16. Eliescu Aureliu M
17. Florescu Ioan Th.
18. Gârboviceanu Petre
19. Găvănescul Ioan
20. Holban Mihail D.
21. Ionescu Bogdan
22. Laugier Charles
23. Negulescu Demetru
24. Negulescu Petre P.
25. Neniţescu Dimitrie
26. Oromolu Mihail
27. Petrescu-Comnen Nicolae
28. Petrovici Ioan
29. Popescu Stelian
30. Rădulescu Constantin
31. Rădulescu-Motru Constantin
32. Seulescu Mihail
33. Săveanu Nicolae N.
34. Ştefănescu Marin
35. Strajan Nicolae
36. Taşcă Gheorghe
37. Trancu-Iaşi Grigore

SECŢIUNEA ŞTIINŢIFICA

Biuroul: Preşedinte: **Dr. Alex. Obregia**
Vice-Preşedinte: *C. Miculescu*
Secretari: *C. Kiriţescu, Dr. C. Poenaru-Căplescu*

MEMBRI:

1. Angelescu Constantin Dr.
2. Antipa Grigore
3. Georgescu Constant
4. Gerota Dimitrie Dr.
5. Hurmuzescu Dragomir
6. Kiriţescu Constantin
7. Marinescu George Dr.
8. Miculescu Constantin
9. Minovici Mina Dr.
10. Minovici Nicolae Dr.
11. Obregia Alexandru Dr.
12. Poenaru-Căplescu C-tin Dr.
13. Pompeiu Dumitru
14. Popovici-Bâznoşeanu Andreiu
15. Severin Emil
16. Simionescu Ion
17. Suţu Mihail
18. Urechia Alceu Dr.
19. Vâlcovici Victor
20. Vrânceanu Petre Dr.

MEMBRII ACTIVI AI ATENEULUI

DECEDAŢI

Alexianu George (1830–1897)
Aman Teodor (1832–1891)
Ananescu Dimitrie (1831–1885)
Apostolescu Nicolae (1876–1918)
Arion Constantin C. (1855–1823)
Aurelian Petre S. (1833–1909)
Babeş Victor (1858–1926)
Bacaloglu Emanoil (1830–1890)
Bacaloglu George († 1879)
Bengescu Grigore (1824–1881)
Bengescu-Dabija G. (1844–1916)
Bibescu Nicolae (1820–1888)
Boerescu Constantin (1836–1908)
Bogdan Ion (1864–1919)
Brătianu Ion C. (1821–1891)
Cantacuzino Grigore
Cantacuzino Ion A. (1829–1898)
Caragiale Ion L. (1853 - 1912)
Carp Petre P. (1837–1919)
Cernătescu Petre (1825–1892)
Cihoschi Stanislas († 1924)
Codrescu Ioan
Comşa Dumitru N.
Creţeanu George (1829–1887)
Delavrancea (Ştef.) B. (1858–1918)
Demetriescu Anghel (1847–1903)
Diamandi George (1867–1917)
Dimitrescu-Iaşi Const. (1849–1923)
Djuvara Alexandru (1858–1913)
Dragomir Ion C. († 1875)
Eliade Pompiliu (1869–1914)
Erbiceanu Constantin (1835–1912)
Esarcu Constantin (1835–1898)
Fălcoianu Ion († 1869)
Felix Iacob (1832–1905)
Florescu Ion Em. (1819–1893)
Gârleanu Ion
Ghica Dimitrie I. († 1914)
Gore Paul († 1927)
Grigorescu Nicolae (1838–1907)
Hasdeu Bogdan P. (1836–1907)
Hegel Vl. (1838–1918)
Hepites Ştefan († 1922)
Holban Ion
Iatropol, Doctor
Ionescu Nicolae (1820–1905)
Ionescu Take (1858–1922)
Ionescu-Gion George (1857–1904)
Kalinderu Ion (1840–1913)
Kalinderu Nicolae (1835–1902)
Kiriac Dim. G. (1866–1928)
Kogălniceanu Mihail (1817–1891)
Kreţulescu Emanoil († 1908)
Kreţulescu Nicolae (1812–1900)
Lahovari Alexandru (1841–1897)
Lahovari Grigore I. (1835–1905)
Laurian Dimitrie A. (1846–1906)
Lecca Haralamb (1873–1920)
Lupaşcu Alexandru (1834–1902)
Maniu Grigorie
Maniu Vasile (1824–1901)
Manu Grigore N. († 1903)
Marcovici Constantin
Marian George
Marsillac Ulysse de (1821–1877)
Massimu Ioan C. (1825–1877)
Millo Mateiu (1813–1894)
Mincu Ion (1852–1912)
Missail George (1835–1906)
Murgoci George (1872–1925)
Muzicescu Gavriil (1847–1903)
Negri Nicolae
Nicoleanu Nicolae (1833–1871)
Odobescu Alexandru (1834–1895)
Oeconomu Ciru (1848–1910)
Ollanescu Dimitrie (1849–1908)
Onciul Dimitrie (1856–1923)
Paciurea Leonida
Pallade George D. (1858–1903)
Panu George (1848–1910)

Petrescu Alexandru
Piso Pompiliu (1830—1917)
Popovici Nicolae Ath. († 1908)
Porumbaru (Mihaescu) Em. († 1921)
Răceanu Constantin (1839—1895)
Racoviţă Nicolae Gr. (1838—1894)
Ranetii George (1875—1928)
Rosetti Scarlat Graf (1802—1872)
Şendrea Ştefan C. (1842—1907)
Sihleanu Ştefan (1857—1923)
Sion George (1821—1892)
Slătineanu Alexandru
Stăncescu Constantin I. (1835-1909)
Ştefănescu Grigore (1838—1911)
Stephănescu George (1845—1925)
Tătărescu Gheorghe (1818—1894)
Teodorescu G. Dem. (1849—1900)
Teodoru Dimitrie A. (1866—1910)
Tocilescu G. Grigore (1850—1909)
Trăsnea Scarlat (1837—1887)
Troteanu Constantin
Urechia Vasile A. (1834—1901)
Văcărescu Teodor (1842—1913)
Vellescu Ştefan
Vericeanu Alexandru (1839—1912)
Viţu Alexandru (1858—1902)
Vlahuţă Alexandru (1858—1919)
Voinescu Eugeniu (1842—1909)
Vulturescu Grigore
Wachmann Eduard (1836—1908)
Xenopol Alexandru (1847—1920)
Xenopol Nicolae (1859—1917)
Zamfirescu Duiliu (1858—1922).

DAREA DE SEAMA

A

COMITETULUI ATENEULUI ROMÂN

PE ANUL 1929

Domnilor Colegi,

Anul 1929 nu ne-a cruţat de lovituri. Am pierdut pe doi dintre cei mai cunoscuţi şi mai harnici membri ai noştri.

Th. D. Sperantia, născut în 1856 în Moldova, ales membru activ la 4 Maiu 1901, era cunoscut prin colecţiile sale de anecdote, prin care a căutat să caracterizeze, sub latura comică, atât popoarele conlocuitoare sau vecine, cât şi particularităţile sau diformităţile diferitelor stări sociale sau ale unor categorii de indivizi. Dar el era şi un profund cunoscător al folclorului nostru, pe care l-a cercetat în diferitele lui ramuri; era şi un scriitor pentru popor, având totdeauna în operele sale de acest fel preocuparea educativă. Ca profesor la Şcoala Normală de Institutori şi la liceul Mateiu Basarab, ca autor de cărţi didactice, ca inspector, el a servit mulţi ani şcoala românească, totdeauna cu conştiinţiozitate, cu bunăvoinţă şi cu tact. Conferenţiar ascultat cu interes, începând din 1892, a desvoltat la tribuna Ateneului Român peste 20 de conferinţe, tratând subiecte de literatură generală, de literatură populară comparată, de politică practică, etc. Ales membru în Comitetul Ateneului Român, Sperantia i-a consacrat multe zile de lucru, iar în ultimii ani s'a ocupat în special cu organizarea bibliotecii noastre. Moartea l-a surprins în mijlocul acestei activităţi şi chiar în ziua sfârşitului el stătuse aici alături de noi spre a-şi face datoria. Cu prilejul ceremoniei înmormântării, Comitetul Ateneului a depus o coroană şi colegul nostru d. D. Burileanu a rostit o cuvântare mişcătoare.

Mihail Săulescu, profesor de statistică şi finanţe la Universitatea din Bucureşti, originar din Craiova, era preşedintele Secţiunei Social-filosofice a Ateneului Român. Ales membru activ în Octombrie 1904, se manifestase cu mulţi ani înainte prin câteva conferinţe, începând din 1892—1893, în care tratase chestiuni sociale şi politice în legătură cu evenimentele zilei sau îmbrăţişând probleme de natură generală. Pe lângă aceste materii care formau oarecum specialitatea lui profesională, el se preocupa de istoria naţională, contribuind la clarificarea multor chestiuni ob-

scure, atât prin studiile sale personale cât şi prin adunarea de material documentar, fie hrisoave. fie scrisori particulare, fie obiecte, ş. a. Politica l-a atras şi ea în mrejele ei absorbante, dar Sĕulescu nu s'a dat cu totul ei. A fost deputat în multe rânduri, a fost ministru, dar n'a avut rolul la care l-ar fi destinat cultura şi distinsele lui însuşiri.

Pierderea lui a fost pentru noi un doliu mare şi Societatea noastră şi-a manifestat durerea prin depunerea unei coroane şi delegând pe colegul nostru d. Gh. Adamescu să rostească o cuvântare din partea Ateneului Român.

(Vezi Anexe II)

Domnilor Colegi,

Activitatea noastră s'a manifestat, în anul 1929, în primul rând prin conferinţe. S'a continuat a 57-a serie (1928—1929) până la 19 Maiu 1929, iar la 1 Decembrie 1929 a început a 58-a serie pentru anul de activitate 1929—1930, care s'au ţinut în modul următor:

Duminica la ora 9 seara

Seria a 57-a

13 Ianuarie	1929,	d-l **Aurel M. Eliescu**: *Take Ionescu.*
20 »	»	d-l **I. B. Bobescu**: *Basmul Bisoceanului.*
3 Februarie	»	d-l **D. Munteanu-Râmnic**: *Optimism-putere de viaţă.*
10 »	»	d-l **Emil Severin**: *Arta în natură (cu proecţiuni colorate).*
17 »	»	d-l **Gh. Strat**: *Bolşevismul.*
24 »	»	d-l **Gh. C. Dragu**: *Cât ştim şi cum ne reprezentăm astăzi lumea.*
3 Martie	»	d-l **A. Lupu-Antonescu**: *România viitoare.*
10 »	»	d-l **Dr. C. Poenaru-Căplescu**: *Boalele oamenilor iluştri.*
17 »	»	d-l **Nicolae Bălănescu**: *Marile prefaceri sociale.*
24 »	»	d-l **Iuliu Valaori**: *Creştinismul şi influenţa sa asupra omenirei.*
7 Aprilie	»	d-l **I. B. Bobescu**: *Conferinţele unui Ateneist.*
14 »	»	d-l **Drag. Hurmuzescu**: *Radiofonia. Importanţa sa socială.*
21 »	»	d-l **C. Kiriţescu**: *Literatura împotriva educaţiei?*
28 »	»	d-l **Gavril Tripon**: *Centenarul D-rului Ion Raţiu.*
5 Mai	»	d-l **Mihail Dragomirescu**: *O nouă concepţie literară.*
12 »	»	d-l **I. A. Bassarabescu**: *Simţul realităţii.*
19 »	»	d-l **Radu D. Rosetti**: *Libertatea individuală.*

THEODOR D. SPERANTIA
Născut în comuna Deleni (Botoşani) în 1856.
Ales membru al Ateneului Român la 4 Maiu 1901.
Decedat în Bucureşti la 9 Martie 1929.

Seria a 58-a

1	Decembrie	»	**d-l N. N. Săveanu**: *Trei generațiuni.*
8	»	»	**d-l Gr. Trancu-Iași**: *Creatorii.*
15	»	»	**d-l I. B. Bobescu**: *Thorwaldsen.*

Pe lângă aceste conferințe organizate de noi a fost o serie de conferințe organizate de Institutul de Literatură sub auspiciile Ateneului Român, pentru comemorările scriitorilor: Eminescu, Taine și Creangă, ținute Duminica la orele 5 p. m.

(Vezi Anexe III)

Ciclul Eminescu.

13	Ianuarie	1929,	**d-l N. I. Russu**: *Biografia.*
20	»	»	**d-l N. N. Crețu**: *Scrisoarea I-a.*
27	»	»	**d-l G. Marinescu**: *Scrisoarea III-a.*
3	Februarie	»	**d-l Raul Teodorescu**: *Luceafărul.*
10	»	»	**d-l Radu Gyr**: *Epigonii.*
17	»	»	**d-șoara Cora Valescu**: *Sărmanul Dionis.*
24	»	»	**d-l Mihail Dragomirescu**: *Impărat și Proletar.*

Ciclul Taine.

3	Martie	»	**d-l Raul Teodorescu**: *Biografia.*
10	»	»	**d-l N. N. Crețu**: *Philosophie de l'Art.*
17	»	»	**d-l Mihail Dragomirescu**: *L'idéal dans l'Art.*

Ciclul Creangă.

14	Aprilie	»	**d-l Gh. Adamescu**: *Biografia.*
21	»	»	**d-l Valeriu Grecu**: *Familia lui Creangă.*
28	»	»	**d-l Adrian Hurmuz**: *Prietenii lui Creangă.*
5	Mai	»	**d-l N. I. Russu**: *Basmele.*
12	»	»	**d-l M. Dragomirescu**: *Conferință de încheere.*
19	»	»	*Șezătoare Literară.*

Afară de aceste cicluri au mai fost următoarele conferințe:

22	Martie	»	**d-l Leopold Stern**: *«Psihologia femeii moderne».*
8	Aprilie	»	**d-l André Maurois**: *Pourquoi et comment on écrit un roman.*
9	»	»	» » » : *L'Esprit français et l'humour anglais.*
10	»	»	» » » : *Impression d'Amérique.*
3	»	»	**d-l Paul Geraldy**: *Vers préferé.*
4	»	»	» » » : *Le théatre bleu.*
5	«	»	» » » : *Quelques poèmes.*

Domnilor Colegi,

Universitatea Ateneului Român a organizat seria a 8-a de prelegeri după următorul program stabilit în adunarea specială a membrilor Ateneului şi a profesorilor acestei Universităţi sub preşidenţia d-lui Ştefan C. Ioan, delegat de Comitetul nostru Rector al Universităţii Ateneului Român:

D-l Ştefan C. Ioan: *Probleme culturale* (9, 16, 23 Februarie).

D-l Mihail Dragomirescu: *Capodopere, opere de talent şi opere de virtuozitate* (15, 22, 29, Ianuarie, 12 Februarie).

D-l A. Popovici-Băznoşanu: *Marea Neagră din punct de vedere fizic şi evolutiv* (16 Ianuarie); *Fauna Mării Negre: Litoralul, Navigaţiunea peştilor, Planktonul* (23, 30 Ianuarie, 5 Februarie).

D-l C. Stătescu: *Cutremure de pământ* (6, 13, 20, 27 Februarie).

D-l Dragomir Hurmuzescu: *Viitorul Ştiinţei* (17, 24, 31 Ianuarie).

D-l I. A. Bassarabescu: *Din istoria literaturei moderne şi contemporane* (18, 25 Ianuarie, 1, 8, 15 Februarie).

D-l I. B. Bobescu: *Din activitatea literară a lui Odobescu* (19, 26 Ianuarie, 2 Februarie).

D-l Constant Georgescu: *Noua noastră organizaţie financiară* (21, 28 Ianuarie, 4 Februarie).

D-l C. Popescu: *Experienţe în cultura plantelor* (7, 14, 21, 28 Februarie).

D-l Dr. G. D. Creangă: *Economia naţională şi fiscul* (11, 18, 25 Februarie. 4, 11, 18 Martie).

Th. D. Sperantia: *Genurile literare populare* (19, 26 Februarie, 5 Martie).

D-l D. Pompeiu: *Metoda ştiinţifică în cercetările literare* (22 Februarie, 1, 18. 15. 22 Martie).

D-l Nicolae Bălănescu: *Sociologie* (2, 9, 16, 23 Martie).

D-l Dr. C. Poenaru-Căplescu: *Probleme de higienă socială* (6, 13, 20 Martie).

D-l Emil Severin: *Fenomene coloidale în viaţa de toate zilele* (cu proecţiuni şi experienţe (7, 14 Martie).

D-l Gh. Adamescu: *Cuvântare despre viaţa şi activitatea lui Th. D. Sperantia* (19 Martie).

D-l Chr. Musceleanu: *Despre Radiu* (21 Martie).

(Vezi Anexe IV)

Domnilor Colegi,

Dela 1 Ianuarie până la 31 Decembrie 1929 s'au dat în sala noastră cea mare concerte, festivaluri şi diferite serbări într'un număr destul de însemnat.

(Vezi Anexe VI)

Afară de concerte, festivaluri şi serbări au mai fost următoarele solemnităii de mare importanţă:

La 2 Iunie 1929, ora 10 a. m. a avut loc congresul societăţii «Temperanţa».

La 6 Octombrie 1929, ora 10 a. m. a avut loc deschiderea Congresului Internaţional de Drept Penal.

La 6 Decembrie 1929, ora 3 p. m. a avut loc deschiderea Congresului Corpului Didactic din România.

Domnilor Colegi,

In sălile destinate pentru expoziţii am avut următoarele expoziţii în anul 1929:

Ianuarie	1929,	sala	No.	1, D-l	*N. Vermont*	(pictură)
»	»	»	»	2, D-na	*Eug. Filotti-Atanasiu*	»
»	»	»	»	3, D-l	*S. Mützner*	»
»	»	»	»	4, D-l	*I. Val. Anestin*	»
»	»	»	»	5, D-l	*Pan Ioanid*	»
Februarie	»	»	»	1, D-l	*Jean Neylies*	»
»	»	»	»	2, D-l	*Gr. Manea*	»
»	»	»	»	3, D-l	*Ionescu-Doru*	»
»	»	»	»	4, D-l	*N. Enea*	»
Martie	»	»	»	1 şi 2, D-l	*Kimon Loghi*	»
»	»	»	»	3, D-l	*A. Macedonski*	»
»	»	»	»	4, D-l	*P. Vartanian*	»
»	»	»	»	5, D-l	*Gr. Manea*	»
Aprilie	»	»	»	1, D-na	*L. Rechenberg*	»
»	»	»	»	2, D-na	*A. Ananescu*	»
»	»	»	»	3, D-l	*A. Călinescu*	(sculptură)
Mai	»	»	»	1, 2 şi 3 D-l	*N. Petrescu-Mogoş*	(pictură)
Noembrie	»	»	»	1, D-l	*I. Jalea*	»
»	»	»	»	2. D-l	*I. Iorgulescu*	»
»	»	»	»	3, D-na	*Maria Pillat-Brateş*	»
Decembrie	»	»	»	1, D-l	*Kimon Loghi*	»
»	»	»	»	2, D-l	*Em. Lăzărescu*	»
»	»	»	»	3, D-l	*S. Izer*	»

In galeriile de expoziţie din subsol, dela 15 Aprilie la 1 Iunie a avut loc Salonul Oficial — secţia arhitecturei şi a artei decorative; iar la 23 Noembrie s'a deschis *Salonul Ateneului Român pe 1929,* care s'a închis la 29 Ianuarie 1930.

(Vezi Anexe VII)

Domnilor Colegi,

In anul 1929 s'au ţinut două Adunări generale: una în ziua de 17 Martie, ora 11 a. m., şi una în ziua de 22 Iunie, ora 11 a. m.

(Vezi Anexe I)

Domnilor Colegi,

Lucrările pentru bibliotecă au continuat ca şi în anii precedenţi.

După pierderea colegului nostru Sperantia, Comitetul a numit o comisiune să se ocupe de mersul bibliotecii, compusă din d-nii C. Miculescu, Gh. Adamescu, Teodor Alessianu şi Dr. C. Poenaru-Căplescu.

S'au lucrat 17800 fişe pentru 7800 opere în 14360 volume.

Se fixase deschiderea bibliotecii pentru ziua de 30 Ianuarie 1930, dar împrejurări de natură financiară, pe care vi le vom aduce la cunoştiinţă în raportul pentru anul curent ne-au silit să o amânăm pentru o dată ulterioară.

Domnilor Colegi,

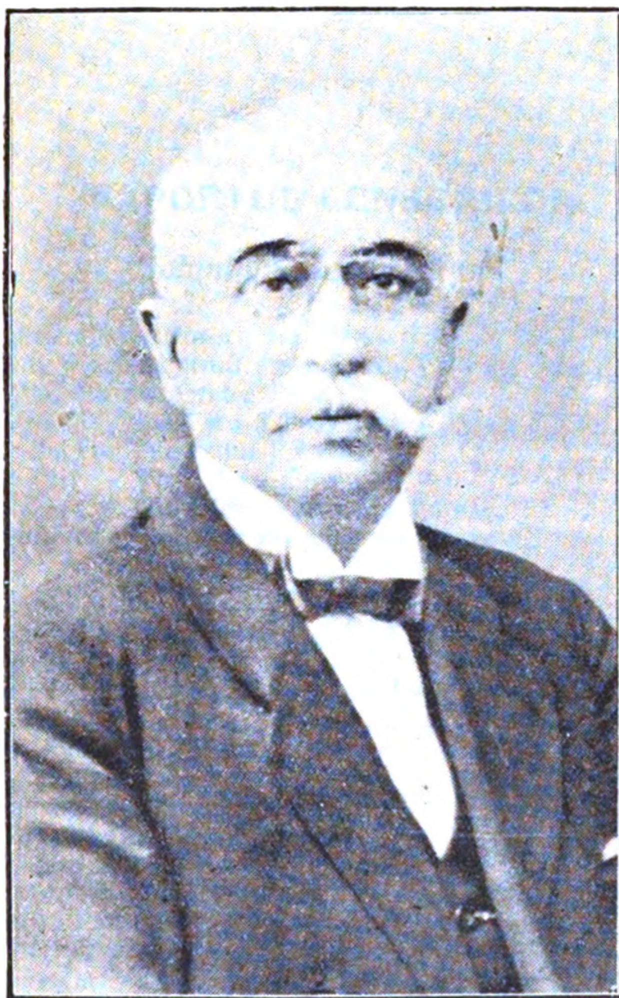
Sălilor de cinematograf le-am dat o destinaţie care, aducându-ne un mic profit, serveşte mai ales pentru interesul general. Am cedat ambele săli «Asociaţiei Române pentru Propaganda Aviaţiei» (A. R. P. A.). Ea şi-a stabilit un program de activitate, care să servească atât la mărirea fondurilor ei cât şi a propaganda pentru propăşirea aviaţiei româneşti.

Domnilor Colegi,

Activitatea noastră externă s'a manifestat prin conferinţele organizate de filialele din: Giurgiu, Ploeşti, Fălticeni, Oradia-Mare, Chişinău, Săveni (Dorohoi).

(Vezi Anexe V)

Comitetul Ateneului Român

MIHAIL SEULESCU

Născut în comuna Coţofeni (Dolj) la 26 Octombrie 1859.
Ales membru al Ateneului Român la 24 Octombrie 1904.
Decedat în Bucureşti la 5 Octombrie 1929.

RAPORTUL CENSORILOR.

Domnilor Membri,

Subsemnaţii censori, verificând scriptele de venituri şi cheltueli cum şi actele justificate pe anul 1929 ale Ateneului Român am constatat următoarele:

Ateneul Român are 3 bugete şi anume:

1. Bugetul Ateneului Român.
2. » Fondul C. Esarcu.
3. » Bibliotecii Ateneului Român.

I. Bugetul Ateneului Român cuprinde la venituri:

	Prevederi	Realizări
1. Concerte, festivaluri, conferinţe cu plată	1.250.000	1.195.000
2. Expoziţii	350.000	483.500
3. Locuri vândute la conferinţele Ateneului	5.000	6.980
4. Subvenţia Casei Regale	5.000	5.000
5. Vestiarul	60.000	60.000
6. Cupoane dela Efecte şi Acţiuni . .	250.000	—
7. Taxa 10% din venitul fondului «C. Esarcu»	20.000	13.468
8. Dobânzi la depozite în numerar . .	30.000	46.029
9. Venitul fondului V. Constantinescu .	56.910	126.943
10. Venitul dela succ. «M. Koiciu» . .	10.000	59.151
11. Subvenţia Ministerului Instrucţiei .	500.000	500.000
12. Venituri eventuale	50.000	102.520
	2.586.910	2.598.591

La cheltuieli:

1. Lefurile personalului	700.000	628.238
2. Incălzitul	150.000	170.225
3. Intreţinerea şi reparaţiunea localului	150.000	469.948
4. » » mobilierului	200.000	72.519

5. Electricitatea pentru luminat şi ventilat	750.000	184.070
6. Cheltueli de cancelarie	10.000	6.005
7. Imprimate	200.000	107.518
8. Telefon	5.000	5.000
9. Controlul la concerte	75.000	66.080
10. Asigurarea Palatului Ateneului . .	30.000	28.351
11. Pensia viageră şi uzufructul dela moşia Bogdana	61.110	38.345
12. Serbări şi participări	10.000	158
13. Universitatea Ateneului Român . .	90.000	59.500
14. Salonul Ateneului	100.000	—
15. Imbrăcămintea servitorilor	5.000	10.700
16. Apa	40.000	35.641
17. Jetoane de prezenţă	1.000	—
18. Neprevăzute	8.000	218.890
	2.588.110	2.101.188

Prin urmare situaţia excedentului bugetar pe anul 1929 a bugetului Ateneului Român este următoarea:

Venituri	2.598.591
Cheltueli	2.101.188
Sold excedent . .	497.403
Se adaugă suma de 250.000 lei cupoane şi dividende neîncasate	250.000
Total excedent . . .	747.403

II. Situaţia financiară a fondului «C. Esarcu» pe anul 1929 este următoarea:

Venituri:	Prevederi	Realizări
1. Chirii	320.000	337.200
2. Dividende	50.000	19.482 (2+3)
3. Cupoane	30.000	
	400.000	356.682

Cheltueli:		
1. Rata Creditului Urban	20.000	—
2. Salarii	24.000	24.000
3. Intreţinerea şi reparaţiunea imobilului	20.000	38.162
4. Asigurarea imobilului	4.000	3.924
5. Lumină şi combustibil	6.000	4.198
6. Impozite	60.000	122.850
7. Premii şi cumpărări de tablouri la Salonul Ateneului	100.000	—
8. Neprevăzute	5.000	28.864
	239.000	221.998

Prin urmare situaţiunea exceden: nq9nugetar pe anul 192il a fondului «C. Esarcu» este următoarea

Venituri	356.682
Cheltueli	221.998
Sold excedent	134.684

III. Situaţia financiară a «Bibliotecii Ateneului Român», bugetul pe 1929, este următoarea:

Venituri:	Prevederi	Realizări
1. Subvenţia Primăriei Municipiului Bucureşti	50.000	—
2. Subvenţia Prefecturei Jud. Ilfov . .	30.000	30.000
3. » dela diferite comune şi Prefecturi	30.000	—
4. Subvenţia dela Casa Şcoalelor . .	500.000	705.000
	610.000	735.000

Cheltueli:		
1. Plata personalului	450.000	419.886
2. Cumpărare de cărţi	50.000	174.090
3. Abonamente la reviste străine . .	50.000	—
4. Legatul cărţilor	50.000	350
5. Cheltueli de cancelarie	10.000	2.400
6. Neprevăzute	—	517.891
	610.000	1.114.617

Prin urmare situaţiunea financiară a fondului «Bibliotecii Ateneului Român» pe 1929 este următoarea:

Venituri	735.000
Cheltueli	1.114.617
Sold deficit	379.617

Rezultă deci, că situaţiunea generală a întregului excedent pe anul 1929, a celor 3 bugete este următoarea:

1. Ateneul Român	747.403
2. Fondul «C. Esarcu» . .	134.684
Total . .	882.087
Se scade plusul de cheltueli al bugetului «Bibliotecii Ateneului Român . . .	379.617
Rămâne un excedent total de	502.470

Intrucât în contul exercițiului 1929 sunt de efectuat plăți pentru servicii prestate și pentru obligațiuni fundaționale (iluminat, achiziţiuni de tablouri şi rente viagere) excedentul acesta se va reduce, iar situația exactă se va stabili numai după efecfuarea acestor plăți.

Domnilor Membri,

Vă aducem deasemenea la cunoştinţă că toate actele justiicative de venituri şi cheltueli le-am găsit în deplină regulă şi vă rugăm să binevoiţi a da descărcarea necesară, Onor. Consiliului de Administraţie, mulţumind cu acest prilej Domnului Preşedinte şi Membrilor Consiliului, D-lui Administrator delegat cum şi autorităţilor care ne-au dat sprijinul lor material.

Censori: (ss) **P. Gârboviceanu**
» **Th. Alessianu**
» **P. Antonescu**

ANEXE

I

PROCESE-VERBALE

PROCESE-VERBALE

(REZUMATE)

1.

Adunarea generală dela 10 Martie 1929.

Neîntrunindu-se numărul de membri cerut de statut, s'a amânat şedinţa pentru 17 Martie.

2.

Adunarea generală dela 17 Martie 1929.

Prezidenţa d-lui Dr. *C. Angelescu,* preşedintele Ateneului Român.

Se face de d. Preşedinte elogiul defunctului *Th. Sperantia,* fost censor, fost director al Bibliotecii Ateneului Român.

Se citeşte darea de seamă a comitetului pentru anul 1928. După discuţiuni, Adunarea dă descărcare comitetului de gestiunea sa.

Se votează budgetul Ateneului Român, al Bibliotecii Ateneului şi al fondului Esarcu pentru anul 1929.

Se recunoaşte ca filială a Ateneului Român, Ateneul din Chişinău, de şi este înfiinţat de persoane cari nu sânt membri, dar se ia în consideraţie că acolo nu avem nici un membru.

Se ratifică vânzarea vilei dela Constanţa, proprietate a Ateneului Român, după testamentul lui M. Koiciu.

Se fixează ca zi patronală a Ateneului Român ziua de 21 Mai (Sf. Constantin şi Elena).

Adunarea generală autoriză comitetul să facă uz de art. 9 din statut privitor la membrii cari nu se interesează de mersul societăţii.

Adunarea generală ia act de retragerea d-lui Mihail Dragomirescu dintre membrii Ateneului Român.

3.

Adunarea generală dela 15 Iunie 1929.

Neputându-se întruni numărul de membri prevăzut de regulament se amână şedinţa pentru 22 Iunie.

4.

Adunarea generală dela 22 Iunie 1929.

Prezidează d-l Dr. *C. Angelescu.*

D. Preşedinte face elogiul defunctului G. Burghele, întemeietorul, în oraşul Dorohoiu, al unui Ateneu, care a lucrat mult pentru răspândirea culturii în acele părţi ale ţării.

Pe baza referatului d-lor membri I. A. Bassarabescu şi D. Munteanu-Râmnic, se recunoaşte ca filială a Ateneului Român Societatea «Ateneul popular *Paradis* din Ploeşti».

Se procede la alegerea comitetului pentru o perioadă de cinci ani, conform statutului. Se votează următorii membri:

Preşedinte: *Dr. C. Angelescu.*

Vice-preşedinţi: *Şt. C. Ioan* şi *C. Miculescu.*

Secretarii: *Gh. Adamescu, G. C. Dragu, Dr. C. Poenaru-Căplescu* şi *Aurel Eliescu.*

Censori: *P. Gârboviceanu, Th. Alessianu* şi *P. Antonescu.*

Censori supleanţi: *Dr. N. Minovici* şi *M. Mora.*

ANEXE

II

DISCURSURI

1.

CUVANTAREA D-lui D. BURILEANU

rostită în ziua de Marţi 12 Martie la înmormântarea lui Teodor D. Sperantia, din partea Ateneului Român.

Intristată Adunare,

Aripa neagră a fatalităţii, care ne cruţase câtăva vreme, a început iarăşi să bată sub cupola templului nostru. Ea a smuls dintre noi, în plină activitate şi a scufundat în întunericul nefiinţei, pe unul din cei mai harnici şi mai devotaţi membri ai Ateneului, pe Teodor Sperantia.

Vineri seară, până târziu, el a lucrat aci, cu râvna lui caracteristică şi cu neastâmpărul arzător care-l cuprinsese, de a deschide cât mai curând Biblioteca pentru public, ca şi cum ar fi presimţit că zilele-i erau numărate, iar... peste noapte... a închis ochii pentru totdeauna.

Cu Teodor Speranţia dispare un suflet de o rară nobleţe, o inimă a cărei bunătate răspândeà în jurul ei o atmosferă de cuceritoare simpatie, care te învăluià dela primele raporturi cu el şi te legà pe viaţă.

Incă din anul 1901 T. Sperantia a fost ales membru al Ateneului Român, căruia i-a închinat o bună parte din activitatea lui, atât de rodnică. Dela început el s'a identificat sufleteşte cu interesele acestui înalt Institut de cultură, al cărui prestigiu a căutat să-l ridice prin toate mijloacele ce-i stăteau la îndemână. In calitate de conferenţiar, el erà neobosit. Totdeauna la datorie, el a ilustrat tribuna noastră timp de 28 de ani, tratând su-

biectele cele mai variate, pe cari le studià îndelung şi le expuneà sub forma atât de atrăgătoare a graiului popular, cu accentul convingerii şi cu focul sacru al apostolului, conştient de rolul pe care-l aveà de îndeplinit.

Prin originalitatea modului său de vorbire, prin talentul său de a prinde părţile complexe şi ascunse ale lucrurilor, prin varietatea aptitudinilor sale, Sperantia lasă în sânul Ateneului un gol, care nu se va umplea cu uşurinţă.

In timpul din urmă, după transformarea subsolului şi renovarea Ateneului, când s'a hotărît crearea unei Biblioteci model, în frumoasa sală destinată pentru acest scop, lui Teodor Sperantia, ca celui mai vrednic colaborator al nostru, i s'a încredinţat sarcina de bibliotecar, adică grija de a se ocupà cu tot ce priveşte organizarea şi funcţionarea acestei biblioteci. Aci, îl întâlneai, cu surâsul vecinic tânăr, în fiecare oră din zi şi până seara târziu; aci, în mijlocul miilor de volume — prietenii lui din copilărie — îşi petreceà el cele mai plăcute clipe ale vieţii, tresărind de bucurie şi palpitând de emoţie când îşi vedeà opera aproape terminată şi gata de inaugurare. Nu i-a fost dat însă să aibă suprema mângâiere de a asistà şi el, pionierul de tot momentul, la această inaugurare, care nu va întârzià. Umbra lui va fâlfâi atunci pe deasupra noastră şi ne vom aduce cu pietate aminte de tot ceeace-i datorăm.

Teodor Sperantia erà moldovean. El s'a născut în comuna Deleni, judeţul Botoşani, la 1856, anul fatidic, care aveà să ne aducă Unirea. In 1880 el intră ca institutor la şcoala Trei Ierarhi, şi nu mai părăseşte învăţământul până la împlinirea anilor de pensie. Trece apoi ca profesor la şcoala normală de institutori din Bucureşti, care a dat învăţământului nostru mai multe serii de absolvenţi distinşi, dintre cari unii au urcat treptele universitare. In 1900 devine profesor la liceul Matei Basarab, unde va rămâneà până la sfârşitul carierei lui.

In 1891 Academia Română îl onorează cu titlul de Membru corespondent; în 1899 e numit director al învăţământului primar; în 1905 se alege Senator, iar în anii din urmă, D-l Dr. Angelescu, ca Ministru al Instrucţiei Publice, pentru a recompensà multiplele merite ale lui Sperantia, a voit să-i încoroneze cariera sa didactică şi l-a numit Inspector general al învăţământului particular.

Activitatea didactică a lui Teodor Sperantia nu s'a

mărginit numai la catedra lui. El nu înțelegeà să fie numai educatorul și luminătorul elevilor săi. In nobila lui ambițiune, el doreà să prelungească influența binefăcătoare a cuvântului său în afară, scriind cărți de școală, cărți pentru copii și pentru marele public.

El a dat la lumină numeroase manuale, începând cu abecedarul din 1881, pe care-l intitulà așa de nimerit: „Cheia cărții" și trecând la cursurile de gramatică și, mai ales, la cele de stil și compozițiuni, așa de atrăgătoare prin variatele exemple ce cuprindeau.

Talentul său special, cu nuanța lui caracteristică, s'a exercitat mai ales în domeniul anecdotelor, care a devenit așa zicând domeniul lui propriu.

Dela primele „Anecdote populare" publicate în revista „Contimporanul" (1881—1883) și apoi în volum (1889), Sperantia n'a încetat să producă în acest gen, până când moartea l-a surprins în mijlocul activității.

Stăruința de a găsì cât mai numeroase subiecte, iscusința de a înfățișà desfășurarea acțiunii, numeroasele și variatele tipuri din anecdotele sale, expresia adecuată cu umorul acì senin, acì caustic, sunt calități cari le-au răspândit și în lumea copiilor și în lumea adulților. Pe acestea s'a întemeiat marea lui popularitate.

In afară de primul volum și de volumele ulterioare, cu titluri sugestive, Sperantia a publicat și altă serie de opere pentru copii și pentru popor, între cari piese pentru teatru sătesc, povestirea călătoriilor lui „Ienache Cocoloș" ș. a. cari s'au retipărit în numeroase edițiuni.

Preocupările de natură didactică și cele de natură culturală nu l-au absorbit cu totul, căci Sperantia a găsit timp și răgaz pentru lucrări de natură științifică.

Cercetând anecdotele și apropiindu-se astfel de geniul poporului, el a fost atras de farmecul producțiunilor poporane și le-a studiat de aproape.

Pe lângă un studiu general de „Introducere în literatura populară română" 1904, el a urmărit problema filiațiunii basmelor și a descoperit importante elemente egiptene, a cercetat vechile influențe dacice din Miorița și jocul Călușeilor, aruncând astfel lumina asupra unor chestiuni obscure de folclor, cari prezintă cel mai mare interes pentru noi.

Activitatea lui Sperantia s'a extins pe toate terenurile literare și în toate spiritul său viu și original a lăsat urme cari nu vor dispăreà.

Ca profesor, el a fost o podoabă a învățământului, fiindcă aveà în cel mai înalt grad conștiința datoriei.

Binevoitor şi cu sufletul pururea deschis, Sperantia a fost dascălul cel mai iubit şi mai popular din lumea noastră şcolară. El lasă în urma lui numai regrete, căci n'a fost nimeni mai simpatizat şi mai preţuit de către elevi şi colegi, printre cari nu numără decât prieteni.

Rari sunt oamenii cari să fi avut o vieaţă mai plină şi mai bogată, mai rodnică şi mai bine întrebuinţată. De aceea el a putut plecà dintre noi cu conştiinţa datoriei împlinite, fericit poate că a ştiut să se pregătească pentru acea oră tainic ascunsă a sfârşitului pământesc, în care sufletul se înalţă spre sferele necunoscute ale veciniciei, lăsând celor ce rămân în traiul acesta trecător, amintirea duioasă a numelui lor iubit şi respectat.

Il plângem pe Sperantia fiindcă lasă între noi un gol greu de împlinit; îl plângem fiindcă vedem pe fiecare zi cum ne părăsesc rând pe rând înaintaşii noştri. Astăzi unul, mâine altul, alergăm dela un mormânt la celălalt cu trista viziune a morţii care ne pândeşte pe fiecare din noi.

Sufletul lui Sperantia, caracterul lui, înalta lui conştiinţă, vieaţa lui probă şi simplă, toată devotată datoriei, apostolatul lui neobosit, făceau din el o figură a parte, un om din generaţiunea veche, pe care o putere secretă, o putere lăuntrică de ordin moral o susţineà în lupta grea pe care a dus-o în contra ignoranţei, pentru triumful ideilor de bine, de adevăr şi de frumos.

Prin moartea lui Sperantia ţara pierde pe unul din ultimii reprezentanţi ai acestei mari generaţiuni. Fie ca munca, înţelepciunea şi energia noastră să asigure opera lor, făcând să ne pătrundem necontenit de marile datorii ce avem de împlinit faţă de memoria lor.

Pleci, scumpe prietene, dintre noi. Fii sigur că brasdele trase de tine pe ogorul întins al culturei unde ai semănat, nu vor rămâneà sterpe; că vieaţa ta întreagă pusă în folosul ţărei, va servì ca exemplu generaţiilor viitoare; că numele tău, care a pătruns până în cele mai adânci colţuri ale acestei ţări, a intrat în patrimoniul naţional, unde va fi păstrat cu sfinţenie; că dacă laşi jale în sufletele noastre, tu trebuie să te simţi fericit, căci ai găsit liniştea şi odihna, pe cari aproape nu le-ai cunoscut în vieaţă.

Tu te duci peste materie şi peste spaţiu, unde vei întâlnì poate pe înaintaşii tăi: pe marele Haşdeu, căruia tu singur i-ai rămas credincios. El te va primì cu braţele deschise şi vei şti cu umorul şi veselia ta să-i descreţeşti fruntea cea atât de posomorâtă. Vei întâlnì pe cei mai

falnici dintre Ateneiştii noştri, pe Esarcu, pe Urechia, pe Aurelian, pe Ionescu-Gion, pe Tocilescu, Sihleanu, Stăncescu şi toţi ceilalţi din epoca glorioasă şi fecundă a României de altădată, cărora tu le vei vorbì în limbagiul tău pitoresc, atât de drag lor, şi le vei spune că noi, epigonii, nu i-am uitat. Vei întâlnì pe toţi mucenicii şi toţi apostolii, cari cu cuvântul şi cu fapta au întreţinut flacăra patriotismului şi sentimentul viu al conştiinţei naţionale. Le vei spune, acestor morţi iluştri, cari se odihnesc ca şi tine acum de frământările vieţii în gloria şi liniştea profundă a neantului, că nici în momentele de reculegere ca acesta, nici în cele de înălţare, nu-i vom uità. Vom respectà în ei amintirea trecutului şi nu vom dilapidà bunurile pe cari ni le-au lăsat. Trăind cu gândul lor, vom căutà să ne arătăm vrednici de ei spre a merità binecuvântarea lor.

Iată ce le vei spune. Şi acum, potrivit tradiţiei străbune, pe care tu ai cultivat-o, căutând să o desgropi din colb de cronici, îţi zicem, pentru tot binele pe care l-ai făcut în vieaţă, un ultim şi suprem adio, sub forma sacramentală: Să-ţi fie ţărâna uşoară!

Iar familia în doliu, pe care nici un cuvânt nu o poate mângâià, va aflà poate în sentimentul nostru de pietate, care ne găseşte reuniţi aici, o uşurare şi D-zeu îi va da, în mizericordia lui infinită, puterea de a suportà o lovitură atât de mare şi o durere atât de crudă.

2.

CUVANTAREA D-lui GH. ADAMESCU

rostită la înmormântarea lui M. Seulescu

Ateneul Român din Bucureşti se asociază la acest doliu al intelectualităţii româneşti. Prin glasul meu îşi exprimă durerea pentru pierderea unui vechiu şi strălucit membru, unui conferenţiar apreciat şi ascultat totdeauna cu deosebit interes, atât pentru profunditatea ideilor cât şi pentru frumuseţea formei în care le exprima.

Mihail Seulescu face parte din societatea noastră din 1904, sunt acum 25 de ani, ales atunci cu unanimitatea voturilor exprimate, ca o meritată recunoaştere a valorii aceluia care, după studii strălucite la Paris şi la Berlin, ocupase funcţiuni înalte în administraţia ţării, fusese reprezentant al alegătorilor în parlament, devenise profesor de finanţe şi statistică la Universitatea din Bucureşti şi onorase tribuna Ateneului prin conferinţele sale.

Preocupat din tinereţe de problemele sociale, îndreptându-şi gândul cu generozitate spre suferinţele celor mulţi şi umili, urmărind ideea poate himerică — dar chinuitoare pentru minţile superioare — a dreptăţii sociale absolute, el a continuat să se preocupe de asemenea idei şi a expus publicului într'o conferinţă din 1892 o privire generală asupra chestiei sociale. Dar, fără să renunţe la deviza pe care o formulase în tinereţe prin vorbele: „Inainte, tot înainte", pe măsură ce experienţa vieţii şi necontenitele-i studii îi luminau diferitele laturi ale problemei, el se simţià obligat să arate şi primejdiile la cari unele curente, lipsite de frâul unei judecăţi mature, expuneau însăşi ideea generoasă a ridicării maselor popu-

lare. Şi astfel, în vremea când bombele şi pumnalele erau socotite ca instrumente de propagandă, el a analizat, cu obiectivitate şi cu simţul umanităţii, anarhia şi nihilismul, precizând ceeace nu trebue să se uite niciodată· că scopul nu scuză mijloacele.

Mai târziu, când problemele practice ale reformelor în organizarea politică au început să preocupe cercurile conducătoare şi marele public, Seulescu a fost printre cei dintâiu cari au tratat chestiunea minorităţilor.

Spirit deschis, nesătul de cultură, el s'a preocupat şi de alte ramuri de activitate intelectuală: literatura îl interesà de aproape şi mai ales istoria ţării îl atrăgeà şi-l îndemnà la cercetări personale.

Aceste înalte însuşiri, ca şi prestigiul personalităţii sale şi afabilitatea în relaţiile colegiale au făcut pe membrii secţiunii social-filozofice a Ateneului să-l aleagă prezident al ei. In această calitate el pornise o serie de studii şi examinări de probleme ale actualităţii, pe cari acum le-a întrerupt neaşteptata lui pierdere.

Fie ca mărturisirea regretelor unanime ale atâtor instituţiuni de cultură, fie ca doliul pe care-l poartă acum intelectualitatea românească, să aline dacă este cu putinţă — într'o mică măsură jalea familiei îndurerate.

Fie-i ţărâna uşoară precum amintirea-i va fi neştearsă între cei ce l-au cunoscut şi preţuit.

1 Decembrie 1929.

3.

CUVANTARE ROSTITĂ de D nul BOGDAN IONESCU

la Arad cu ocazia desvelirii bustului lui Alex. Xenopol, fost membru al Ateneului Român.

Onorată Asistenţă,

Noi, cei străini acestei localităţi, prezentăm felicitări localnicilor, cari au luat frumoasa iniţiativă, a ridicărei unui monument lui Xenopol în această luminoasă cetate a românismului, la Vestul Ţărei.

Nu se puteà o mai bună alegere a locului unde să ne închinăm aceluia, ce o viaţă întreagă a jertfit-o pentru dovedirea şi apărarea drepturilor Românilor de prin toate ţinuturile locuite de ei.

Domnilor, este neîndoios că toţii fiii unei naţiuni îşi întrebuinţează puterile lor pentru susţinerea şi propăşirea ei; dar dacă cei mai mulţi contribue la aceasta într'o măsură mai mare sau mai mică, puţini sunt acei cari prin darurile strălucite cu cari Dumnezeu i-a înzestrat, constitue pentru Ţara lor nişte adevărate coloane de susţinere şi de afirmare a ei; puţini sunt acei cari însemnează focurile scânteetoare a vieţei naţionale, străluciri cari rămân în istoria poporului dealungul veacurilor. Printre aceşti puţini trebue să numărăm pe Alexandru Xenopol.

Născut la Iaşi, acum 80 ani, acolo a rămas tot timpul vieţei lui, şi de acolo mai bine de 70 ani a răspândit în jurul lui lumina puternicei sale inteligenţe, a vastei lui culturi şi căldura sufletului lui românesc.

Pregătit în Apus cu o înaltă cultură filosofică şi ju-

ALEXANDRU D. XENOPOL
Născut în Iaşi la 22 Martie 1847.
Fost membru al Ateneului Român.
Decedat în Bucureşti la 27 Februarie 1920.

ridică. Xenopol a debutat în viaţa publică ca magistrat, procuror la Tribunal şi prim-procuror la Curtea de Apel din Iaşi. apoi la 1883 a intrat în cariera învăţământului, ca profesor la Universitatea din Iaşi, unde a rămas până la moartea sa, dedicându-se studiului istoriei şi realizându-se astfel, cum spuneà, unul din visurile cele mai ferbinţi ale vieţei sale.

Căci Xenopol este cunoscut în primul rând ca istoric, şi ca atare trecut la nemurire.

La 1893 a fost ales membru al Academiei române în scaunul lui Kogălniceanu, iar mai apoi în urma strălucitelor lecţii ţinute în Paris la „Collège de France", la Sorbona, şi în alte localităţi ale Franţei, a fost ales membru al Institutului Franţei, 1900, şi al Academiei de ştiinţe morale şi politice din Paris, 1914.

Este imposibil ca din acest loc să se poată vorbì despre bogăţia operei lui Xenopol; rămâne această îndatorire istoricilor şi literaţilor să îndeplinească pe îndelete această lucrare.

Dar obligaţi suntem a amintì numai, mişcarea considerabilă ce a stârnit manifestarea vastei lui culturi, curentul în ştiinţă, istorie şi în literatură, ce a stabilit prin diversele sale scrieri şi prin marea lui personalitate, încurajarea tineretului ce-l înconjurà la redactarea revistei „Archiva" din Iaşi, apărută la 1889, obligaţi suntem zic de a insistà asupra monumentalei sale lucrări „Istoria Românilor din Dacia Traiană", cartea neamului românesc cum îi plăceà lui s'o numească, în şase mari volume, şi care a făcut obiectul preocupărilor lui viaţa întreagă. Revizuirea acestei mari lucrări a început-o la 1893, şi el s'a sfârşit din viaţă, ca un adevărat apostol al ştiinţei, cu condeiul în mână.

Cu o adâncă cultură filosofică el a ajuns la înalte concepţii ale studiului Istoriei făcând din ea o ştiinţă a succesiunei fenomenelor, a deosebirilor, ştiinţa individualităţilor şi nu a generalităţilor: „în istorie nu se caută legi ci fenomone succesive". Cultura sa juridică l-a îndemnat să scruteze adevărurile, să le bazeze pe dovezi luate din documente sigure, stabilind o probaţiune irefutabilă a faptelor.

Prin „Istoria Românilor din Dacia Traiană", el a fost nu numai povestitorul trecutului acestui popor dar şi apărătorul cel mai drept şi mai documentat al drepturilor lui.

Când detractorii neamului, în frunte cu Rössler şi alţii, atacă fiinţa şi drepturile trecutului Daco-roman, ne-

deslipit de acest pământ, Xenopol cu condeiul în mână a răspuns clar şi luminos, puternic şi invincibil, convingând astfel minţile nepărtinitoare şi salvând dreptatea cauzei noastre.

Şi i-a fost dat să vadă la sfârşitul vieţii lui, înfăptuirea unirei la un loc a neamului românesc, a neamului coborâtor din Daco-Romani, aşa cum a preconizat-o, cum a susţinut-o şi cum a dorit-o.

Iată pentruce statua lui Xenopol, aci la frontieră, rămâne ca un simbol de credinţă nestrămutată în puterile neamului românesc.

In numele Ateneului Român şi a Academiei de Drept din Oradea aduc omagiul de recunoştinţă memoriei lui Alex. Xenopol.

Arad 9 Iunie 1929.

ANEXE

III

CONFERINȚE

A.

SERIA a 57-a 1928—1929

1.

Take Ionescu.

Conferința D-lui Aureliu M. Eliescu ținută în seara de 13 Ianuarie 1929

Take Ionescu — 13 Ianuarie — ținută de gală: s'ar păreà că nu se leagă de loc împreună, mai ales ținuta de gală, pare curioasă la o conferință. Și eu vorbesc dela această tribună de vreo 30 de ani, și nu știu să mă fi îmbrăcat vreodată așa; și D-tră, desigur, ați asistat la foarte multe conferințe și, foarte probabil, nu ați văzut nici un conferențiar în ținută de gală. Și este firesc să fie așa; conferențiarii vin în ținută cuviincioasă și atât.

Dar eu vorbesc astăzi despre Take Ionescu; și dacă foarte mulți l-au iubit, eu l-am adorat. Și, cu cât adâncesc mai mult viața acestui om, cu atât admirația mea crește. Ceasul acesta, pe care-l vom petrece împreună, prea-slăvind memoria ilustrului dispărut, este pentru mine cea mai mare sărbătoare. Și, la marile serbări, se impune ținuta de gală.

— Dar dece 13?

— Fusesem convocați pentru organizarea conferințelor și cursurilor; și au venit foarte puțini. Cam toți aceiași care-i văd de vreo 30 de ani.

Am cerut amânarea și am stăruit să se facă convocări personale la toți membrii Ateneului.

Noi avem o presă rea; suntem înjurați. Și dacă nu ni se spune deadreptul că speculăm cu sălile de concert și cu sălile de expoziție, suntem tratați de ramoliți cari nu mai sunt în curent cu viața modernă, că suntem lipsiți de cultură și de simț artistic.

Am fost 37 și am devenit 100; am chemat la Ateneu

tinerii cari s'au distins, pe toate terenurile intelectuale, în ultimul timp; şi am fi vrut să-i vedem la muncă. Este şi timpul.

Dar la a doua convocare, tot cei vechi. Tot Djuvara, tot Mirea, tot Disescu, tot Sperantia, tot Obregia, tot cei vechi. Şi cum credeam că am întârziat, m'am grăbit; fusesem convocaţi la 5¹/₂. Deşi am sosit mai târziu, Ştefan Ioan, rectorul Universităţii noastre, nu venise încă. M'am aşezat lângă prietenul Rosetti şi-i spuneam cât sunt eu de mirat:

„Bine, mă Răducule, i-am chemat la treabă, ne în-„jură la gazete şi nu vin să muncească".

Şi Radu îmi răspunde:

„Ce vrei; altă lume, alte concepţii de viaţă. Noi în-„ţelegeam să muncim pentru o idee, chiar să ne jertfim; „dar cei de acum sunt mai practici, mai realişti. Când „muncesc vor răsplată, şi răsplată imediată".

„Viaţa pentru noi, spuneà Rosetti, a fost foarte u-„şoară; pentru ei, lupta este foarte grea. Şi apoi au fost „la război, şi priveliştea morţii, mai mulţi ani în şir, „schimbă fatal cugetarea.

— „Poate că au ei dreptate".

Dar Ştefan Ioan soseşte, şi grăbit ne reclamă atenţiunea.

— „Să stabilim întâi conferinţele; am o veste bună. Trancu-Iaşi s'a înscris pentru prima conferinţă cu „Animatorii". Cine se înscrie cu a doua?

Şi se începe seria; când se ajunge la 13 Ianuarie, tăcere generală.

Nu este nimeni care vrea să vorbească la 13 Ianuarie? Şi văzând că nimeni nu se ridică, am spus: „Să vorbesc eu".

Subiectul?

Să mă gândesc. Am fost cam bolnav în vremurile din urmă şi n'aş fi vrut să mai iau şi grija Ateneului; dar fiindcă nu erà nimeni, m'am hotărît. Şi tot gândindu-mă, nu ştiu cum mi-a venit în minte brelocul pe care-l purta la ceasornic Take Ionescu; cifra 13, într'un cerc de aur.

L-am întrebat odată: „De ce 13, coane Take?" şi mi-a spus că 13 este cu noroc pentru dânsul.

— „M'am născut la 13, am trecut teza de doctorat la 13, m'am însurat la 13".

Şi tot gândindu-mă, m'am hotărît.

Sărbătoare mare, deci ţinuta de gală, 13 Ian., închinare lui Take Ionescu.

* * *

TAKE IONESCU

Născut în Ploeşti la 13 Octombrie 1858.
Fost membru al Ateneului Român.
Decedat în Italia în Iunie 1922.

Când m'am hotărît, credeam că lucrul va fi foarte uşor; ştiam atâtea despre Take Ionescu. Dar căutând să sistematizez cele ce aveam să spui, am văzut că subiectul este foarte greu.

Nici biografie completă, fiindcă viaţa ilustrului dispărut este aşa de complexă şi aşa de plină de fapte caracteristice, încât este greu să le poţi strânge într'o conferinţă.

Ateneist distins la această tribună, advocat strălucit la bară, orator neîntrecut la tribuna publică şi mai ales la tribuna parlamentară, el a lăsat pagini care umplu de admiraţie pe literaţi, pentru frumuseţea formei, pe specialişti pentru profunzimea gândirii, pe oamenii politici pentru prevederile lui de om de stat.

In afară de asta, el a fost un luptător, a primit şi a dat lovituri; iar evenimentele la care a luat parte sunt încă în curs. Acei cu care a colaborat sau s'a războit, sunt încă în viaţă. Şi tribuna Ateneului nu poate fi transformată într'o tribună de polemică.

Totuşi, fiindcă am trăit 29 de ani alături de acest om, foarte mult în intimitatea lui, voiu căutà să fac o sinteză care să arate, atât cât circumstanţele permit, personalitatea ilustrului dispărut.

* * *

L-am văzut pentru prima oară în anul 1884; pe strada Sfinţi, veneà spre Colţea în grup compact. Intre un popă şi un şalvaragiu, un tânăr cu mustaţa abia mijind, delicat ca făptură şi foarte frumos.

Şi lumea strigà: „Trăiască Ion Brătianu", „trăiască alesul nostru Take Ionescu". Erà alesul liberal dela colegiul al treilea de Ilfov la care fusese ales împreună cu Filiti.

Brătianu chemà la el pe tinerii care se distingeau; le cereà să muncească şi nu le puneà nici o condiţie. Nu le cereà nimic când îi alegeà; nu le cereà mărturisire de conştiinţă, nici declaraţie de devotament... erà să greşesc, să spui nici declaraţie de renunţare la mandat.

Ales ca liberal, totuşi nu rămâne multă vreme credincios guvernului; în 1886, împreună cu Arion, Djuvara şi alţi tineri din partid, formează disidenţa liberală şi chiar scot un jurnal.

Fără să plece din partid, credeau că, luptând înăuntrul lui, au să poată să schimbe şi obiectivul şi metoda de luptă, să le civilizeze.

Imi aduc aminte chiar de o scenă caracteristică. Deşì foarte tânăr, mă duceam câte odată la Cameră. Erà interpelat guvernul asupra politicii lui generale; şi interpelatorul, unul dintre junii disidenţi, arătà că a trecut vremea bătrânilor şi că ei trebue să lase locul celor tineri. „Aţi realizat cele 4 puncte ale divanului Ad-hoc, aţi „căpătat nu numai autonomia, dar şi Independenţa; aţi „realizat România, aţi adus domn străin şi aţi întronat „regimul constituţional. Opera voastră este grandioasă, „dar pentru ea se cereà numai entuziasm şi sacrificiu; „această operă s'a încheiat. A venit vremea organizării „statului independent şi liber, şi, pentru aceasta, se cere „nu numai muncă, dar cunoaşterea realităţilor şi mai „ales multă ştiinţă".

Şi parafrazând vorba lui Cogălniceanu „la vremuri noi, oameni noi", interpelatorul cereà celor bătrâni, adică guvernului, „să plece, să lase locul tinerilor fiindcă cei „bătrâni nu mai pot corespunde nevoilor".

Şi parcă văd figura bătrânului Cogălniceanu, bătrân trecut de 70 de ani dar totuşi cu o faţă rumenă, cu ochii sclipitori şi plini de malitiozitate: „La probă, tinere, la probă". Iar această ripostă a spiritualului Cogălniceanu a distrus tot efectul inimosului discurs.

Dealtminteri, Brătianu nu s'a emoţionat deloc; guvernarea a continuat pe acelaş făgaş; iar nemulţumirea în ţară a continuat să crească, şi atunci s'a format opoziţiunea unită în care a intrat chiar fratele mai mare al lui Ion Brătianu, Dumitru Brătianu.

Ca opozant, în 1887, combate bugetul prezentat de ministrul Nacu şi susţinut de raportorul Costinescu; şi cu toate că vorbise Palade, Carp, Alex. Djuvara şi Fleva, reuşeşte să spună lucruri noui şi interesante. Pentru tinerii parlamentari, acel discurs este o mare învăţătură. In Parlament ca să faci impresie, nu este deajuns vorbăria goală, oricât ar fi de frumoasă; trebueşte studiu, cunoaşterea în fond a chestiunii tratate şi mai ales priceperea nevoilor statului.

Oratorii guvernamentali, reprezentanţi ai partidului liberal, marii agricultori de pe atunci, se arătau favorabili agiului. Vânzând grânele lor în aur şi beneficiind de diferenţa de curs, li se păreà că îmbogăţesc ţara. Take Ionescu se ridică cu putere contra acestui sistem, susţine etalonul aur şi dovedeşte că o ţară nu poate să progreseze economiceşte decât având o monetă stabilă.

Cu această ocaziune răspunde la o învinuire care i se adusese. I se aruncase în faţă că este un ambiţios,

care vrea să devină prea repede ministru şi că de aceea face opoziţie.

La această acuzaţiune, el răspunde: „Ambiţiunea, „D-lor, este o pasiune ciudată. Când ea se află într'o mă„sură mediocră, este un mare pericol, care te face să „înghiţi o mulţime de situaţiuni neplăcute, numai ca să „aibi onoruri; când ambiţiunea este în adevăr mare, a„tunci este o pavăză care te face să doreşti *puterea*, nu onorurile.

„Ei bine, când văd pe mulţi că se sue pe acea bancă, „cu bune intenţiuni, şi nu pot face nimic, stau ani şi „apoi pleacă fără să lase ceva în urma lor, cine vă dă „dreptul să-mi faceţi injuria de a crede că eu v'aş invidià „soarta?"

Cuvintele acestea, în gura orişicui nu ar prezentà nici o importanţă. La Take Ionescu, şi cunoscând viaţa lui, ele dovedesc conştiinţa omului despre menirea lui.

— Nu vreau puterea pentru onoruri deşarte, dar pentru a face ceva folositor. Şi cei cari l-au urmărit, fie ca ministru de finanţe, fie la externe, nu pot decât să constate că pe unde a trecut a lăsat urme nepieritoare.

Ales în opoziţie, la 1888, alegerea lui este contestată. I s'a aruncat în faţă că ar fi cumpărat pe alegători.

Cu toată duşmănia pe care i-o arătase Ion Brătianu, după căderea acestuia, când opoziţia unită erà la guvern, se opune la darea în judecată a lui Brătianu. Deşì atunci, la 1890, erau în Cameră liberali disidenţi şi liberali devotaţi lui Ion Brătianu, disidenţii cer darea în judecată, nici un devotat nu se opune, numai Take Ionescu cu puternicul lui talent opreşte darea în judecată.

Cu discursul pronunţat atunci serie o pagină admirabilă, nu numai prin frumuseţea vorbei, dar şi prin priceperea adâncă a adevăratelor probleme politice.

El explică greşelile de guvernare ale lui Ion Brătianu prin împrejurările politice în care a venit şi în care a guvernat. „Şi când, spune Take Ionescu, „ai pre„zidat la renaşterea militară a României, la independenţa „ţării, la întronarea regalităţii, erà firesc ca personali„tatea lui Brătianu să devină dominantă, toţi să dispară „şi dânsul să devină tot".

Acest admirabil discurs se încheie prin următoarele cuvinte: „Când un complex de circumstanţe te-a identi„ficat pentru ai tăi cu înseşi aspiraţiunile ţării, tu singur „ajungi să o crezi şi nu mai vezi în cei cari îţi fac o „opoziţie politică nişte inamici politici, ci adevăraţi duş„mani ai ţării".

„Nu puteţi judeca pe Ion Brătianu pentru greşeli po-
„litice, aţi fi şi parte şi judecători, fiindcă d-tră aţi com-
„bătut aceste greşeli; înţeleg dacă aţi găsi hoţii în averea
„statului; nu trebueşte să ajungem ca în republicile sud-
„americane în care adversarii se distrug.

„Lupta politică trebue să fie emulaţiune spre bine,
„nu luptă de distrugere".

Dar evenimentele se precipită; opoziţiunea unită compusă din elemente disparate nu poate da un guvern care să poată lucra. Tocmai la 1892 se formează cabinetul Lascăr Catargiu, în care intră Take Ionescu ca ministru la Instrucţie Publică. Eram pe atunci student universitar, şi Universitatea în acel timp, între 1889—1893, a dat dovadă de o deosebită activitate.

In Universitate erau trei curente: curentul anarhist adus şi întreţinut de Parisiani, studenţi veniţi dela Paris sau studenţi cari aveau contact mai intim cu Parisul. Trăgând ultimele consecinţe din şcoala enciclopediştilor şi mai ales a lui Rousseau, anarhiştii susţineau că omul prin natura lui, este bun; dar că prejudecăţile sociale şi mai ales organizarea socială ce şi-a dat l-au înrăit. Deci să distrugem tot şi omul lăsat liber va realiza paradisul.

Al doilea curent erà cel socialist. Sub influenţa d-rului Russ şi a lui Ion Nădejde dela Iaşi, tinerimea noastră începuse să se adape la izvoarele germane. Socialiştii susţineau că organizarea societăţii nu este un rezultat al întâmplării; felul de producere prin sclavi: organizare teocratică şi clase rigide; producere prin servi: organizare monarhică şi cu clase sociale dar nu fixe; producere prin salariaţi: organizare burghezo-capitalistă; iar mâine, spuneau socialiştii, naţionalizarea mijloacelor de producere; şi laptele şi mierea vor curge pe pământ.

Fireşte că ambele teorii puteau să impresioneze pe tineri plini de entuziasm. Ceeace stăpânea însă mai mult Universitatea erà curentul naţional.

In luptele lor, pentru revendicarea drepturilor naţionale, Românii din imperiul dualistic vecin, eşiseră din pasivitate. Loviturile ungureşti se înteţeau, şi aceste lovituri aveau repercusiuni adânci în sufletul studenţimii.

Infiinţăm Liga şi numai discuţiunea asupra titlului arată puterea sentimentului de ccare erau agitaţi studenţii. Studenţii hotărîseră ca titlu „Liga culturală pentru unitatea tuturor Românilor"; dar au venit între studenţi, oameni politici mai cunoscători ai realităţilor practice, şi ne-au convins să formăm: „Liga pentru unitatea culturală a tuturor Românilor".

Eminentul ziarist care este Costache Bacalbaşa, unul dintre puţinii care onorează presa română, fiindcă a priceput că condeiul este o armă cu care trebue să lupţi pe faţă pentru susţinerea ideilor cari îţi sunt scumpe, dar nu un pumnal cu care să loveşti, pe ascuns, după cum ţi se plăteşte, Bacalbaşa, cu toată probitatea lui profesională, face două erori în cartea sa „Bucureştii de altă dată".

Reproduce acuzaţiunea care s'a adus lui Take Ionescu c'ar fi îndemnat pe studenţi la această agitaţie naţionalistă; şi mai spune că Decemviratul s'a născut la celebra cârciumă „Leul şi cârnatul".

Bacalbaşa a fost rău informat.

A fost o mândrie pentru noi, studenţii de atunci, să ne ferim de contactul cu partidele politice.

Dacă la consfătuirile noastre veneau Petrache Grădişteanu, Grigore Brătianu, nu veneau ca oameni de partid, dar ca naţionalişti şi, împreună cu studenţii şi cu profesorii, discutau mijloacele cele mai bune pentru a apăra Românismul.

Consideraţiunea deosebită pe care ne-o dădeau profesorii, discutând dela egal la egal şi luând parte împreună cu noi la manifestaţiunile naţionaliste, a fost pentru noi un îndemn ca să fim şi elevi excelenţi.

Căutam să fim totdeauna cei dintâiu la examene ca să nu se zică despre noi că suntem nişte svăpăiaţi fără rost.

Am organizat congresul dela Giurgiu, la care am chemat pe Greci, Turci, Sârbi şi Bulgari; am împăcat atunci pe Sârbi şi Bulgari; şi visam o confederaţiune Balcanică izvorîtă din legăturile prieteneşti în lumea universitară. Am făcut Liga; şi noi care eram săraci, lipiţi pământului, visam transformarea Europei.

Nu eram îndemnaţi de nimeni şi mai ales nu eram plătiţi de nimeni. Erà multă mândrie în sărăcia noastră; la Universitate se numărau pe degete acei cari erau bine îmbrăcaţi. Marea majoritate erau rupţi, mâncau la birturi infame pe la mahala, plăteau 7 lei cartela de 30 feluri şi eram bucuroşi când ne îmbolnăveam de stomac, fiindcă ţineà cartela mai mult.

Pentru a apără cauza Românilor, am făcut un memoriu pe care l-am adresat tuturor Universităţilor; la acest memoriu ne-au răspuns studenţii unguri; la răspunsul unguresc a venit replica Românilor dela Universităţile din Ungaria, sub impulsul regretatului Aurel Popovici.

Dar Românii desnădăjduiţi se duc la Impăratul cu cu un memoriu şi prin care nu revendică nimic; cer numai aplicarea legilor organice ale Ungariei.

Delegaţiunea nu este primită, li se trimete vorbă ca memoriul să-l depună la Pesta. Românii se supun, dar în loc de dreptate, casa lui Raţiu dela Turda este dărîmată, el şi familia lui fugăriţi, iar conducătorilor li se face proces de trădare de patrie.

Fireşte că aceste lovituri au avut răsunet. Am organizat o manifestare la 14 Iunie 1892.

Seara, care precedà manifestaţia, un prieten vine şi-mi spune că a auzit la şosea pe fraţii Lahovary, cari erau amândoi miniştri, vorbind că manifestaţia de a doua zi va fi împiedecată cu forţa armată. Deşì erà ora 10 seara, m'am dus la primul ministru, şi prim ministru erà Lascăr Catargiu.

Pe atunci miniştrii erau oameni, nu erau ca cei mai mulţi din zilele noastre, 2 lei perechea. Lascăr Catargiu maì ales impuneà nu numai respect dar şi teroare. Totuşi m'am dus, am stăruit şi am fost primit.

Trebue să spun, că primul ministru ne patronase un bal, că dânsul făcuse pe casierul central şi că din această cauză avusesem dese raporturi împreună.

M'a primit şi i-am spus ce auzisem. L-am rugat să nu facă acest lucru. „Noi nu vrem, i-am spus eu, să facem greutăţi guvernului şi ţării; nu vom face nici un scandal, vom protestà demn dar cu energie, ca să se ştie în lumea civilizată că la orice lovitură dată Românilor de peste munţi, România liberă sângerează".

— „Garantezi că nu se va întâmplà nimic"? îmi spuse bătrânul — „Garantez".

Şi a doua zi o manifestaţie cum rar s'a văzut în Bucureşti încadrată de două sute de studenţi cu banderole albe care făceau poliţia, şi care s'a desfăşurat conform programului.

Am plecat dela Universitate la Orfeu şi sala gemeà de lume când oameni pe piaţa teatrului împingeau ca să ajungă în sală.

In faţa cafenelei Fialkowsky, pe piaţa teatrului, erà Carageale, lângă care m'am aşezat privind şuvoiul de lume care se scurgeà.

— „O fi nebunie ce faceţi voi, măi băeţi, dar dacă nebunia cuprinde atâta lume să ştiţi că este ceva serios".

La Orfeu, au vorbit profesori universitari, oameni politici şi studenţi; iar la statuia lui Mihai-Viteazul, rectorul universităţei şi studenţii.

Parcă-l văd şi acum pe bătrânul Orăscu cu părul alb de tot şi cu un chip de sfânt; cu atât mai impresionantă figură cu cât în jurul lui pe estradă erà numai tineret.

Că nu ne-au îndemnat în acţiunea noastră de atunci guvernele este şi atitudinea studenţilor de atunci în chestia „Fundaţia Carol“ şi mergerea noastră la Predeal întru întâmpinarea regelui Carol.

Regele Carol ţineà mult ca studenţii să participe ca corp organizat la serbările încoronărei; şi deşì ministru erà G. Dem. Teodorescu, profesor nu numai respectat dar şi iubit, şi deşì Teodorescu stăruise pentru această participare totuşi studenţii au refuzat. Şi motivul hotărâtor a fost că Majestatea Sa se adresase ministrului de instrucţie publică şi nu Universităţei deadreptul.

Iar când ne-am dus la Predeal, guvernul de atunci s'a opus. Dar am trecut peste toate piedicile şi am prezentat la Predeal regelui Carol un buchet cu o panglică tricoloră pe care erà scris: „Regelui Carol I al tuturor Românilor“.

Este drept că în acţiunea desfăşurată atunci au fost şi îndemnuri pozitive ale unor oameni care aveau o situaţie politică, dar care nu făceau politică militantă.

Făcusem congresul dela Giurgiu la care invitasem pe Sârbi, Bulgari, Greci şi Turci şi unde pusesem bazele unor congrese la care să se întâlnească Universităţile Româneşti cu Universităţile din Balcani.

Şi Sârbii ne invitaseră la ei.

Ne-am dus la Gogu Manu care erà director al Regiei; erà ciocoiu dar Dumnezeu să ţie astfel de ciocoi.

Omul de treabă, cinstit, şi care a făcut mult pentru dezvoltarea economică a României.

Ne-a ascultat; şi drept răspuns ne-a făcut o morală straşnică de tot:

— „Studenţi sunteţi dv.; se dau lovituri de moarte „românismului de peste munţi şi dv. staţi nepăsători. „Faceţi nebunii, că de aceea sunteţi tineri; aveţi destul „timp când veţi ajunge ca noi să fiţi oameni cuminţi“.

Iar Dumitru Buteulescu, cooperatorul, ne-a îndemnat să ne organizăm în societate pentru pace şi arbitraj pentru ca să putem merge la Berna să pledăm cauza românească înaintea congresului internaţional care se ţineà acolo.

Şi atunci am format Decemviratul: n'a fost nici o alegere, nici un proces-verbal, a fost desemnarea firească

a studenţiloor, pe care agitaţiunea, de atunci, din Universitate, îi indicase.

Am răscolit ţara cu conferinţe şi ziare de ocazie, am adunat banii necesari şi ca să nu se bănuiască nimic, ne-am adresat d-nei Câmpineanu, — soţia marelui Ion Câmpineanu.

Am scris un memoriu, din care, pentru a fi drept, trebue să recunosc că cea mai mare parte era lucrată de Nolică Antonescu; pentru a aveà o bună limbă franceză ne-am adresat la Bonifaciu Florescu. Bonifaciu erà un adevărat savant, dar rămăsese un boem incorigibil. Nu lucrà decât silit, şi când te ţineai de capul lui. Cu mare greutate, când la Bucureşti când la Călimăneşti, am reuşit să avem manuscrisul gata.

Am plecat prin Predeal; la gară, la Predeal, singurul care a fost cercetat cu tot dinadinsul a fost Stanislas Cihosky la care erà manuscrisul. Şi Ungurii l-au luat. Atunci Nolică s'a întors la Sinaia. Şi Take Ionescu, care erà ministru, i-a dictat memoriul pe care noi l-am prezentat la Berna.

Erà pe tron regele Carol I, eram în Tripla Alianţă şi Take Ionescu erà nu numai tânăr dar şi puţin iubit între boerii dela guvern.

Şi totuşi n'a ezitat să rişte cariera sa politică pentru a slujì idealul naţional.

Această atitudine a lui de atunci este caracteristică a vieţei lui şi se leagă cu tot ce-a făcut în viaţă.

Că acest act erà firesc dela Take Ionescu, ne-o arată el când răspunde în Cameră la Martie 1892. In acel răspuns este tot Take Ionescu întreg aşa cum l-a dezvăluit viaţa mai târziu: regalist convins şi naţionalist înfocat.

Cu voia dv., deşi cam lungă citaţiunea, îmi voi permite totuşi să reproduc din discursul dela 5 Martie 1892 cele ce urmează.

„Aţi adus în Parlament chestiunea Românilor din „Ungaria. Inainte de a esplica pentru ce aţi făcut-o. „înainte de a cerceta ce aţi voit — în orice caz eu am „convingerea adâncă că rău aţi făcut — daţi-mi voe să „vă întreb: aţi văzut un precedent în această privinţă?

„Văzut-aţi vreun Parlament ocupându-se cu ches- „ţiuni de această natură? Şi când vorbesc cu d-voastră, „nu mă ocup de deputaţii tineri, cum sunt: d. Balş şi d. „Grădişteanu, cari, dacă sunt din stofa din care se fac „oamenii de Stat, n'au avut încă ocaziunea să şeadă pe „aceste bănci unde se pricepe răspunderea situaţiunei;

„dar discut cu d-voastră, care n'aţi putut vorbi cu o ar-
„doare juvenilă, căci ştiţi că o asemenea ardoare, la oare-
„care vârstă, se cheamă a doua tinereţe, şi a doua tine-
„reţe nu trebue să sosească nici odată la constituţiile
„sănătoase.

„Pentru că aţi vorbit de chestiunea Românilor din
„Ungaria ca şi cum ar data dela 1885, sau dela 1883,
„sau dela 1888, daţi-mi voe să vă spun că chestiunea a-
„ceasta este mai veche, atât de veche, ca şi existenţa
„poporului românesc.

„Intrebatu-v'aţi d-voastră dacă nu este ceva caracte-
„ristic în modul în care a fost zămislit acest neam, şi
„dacă în istoria lui de veacuri el n'a suferit consecin-
„ţele acestui fapt caracteristic?

„Neamul românesc, d-lor, nu s'a desvoltat ca toate
„celelalte neamuri. El a fost creaţiunea unui mare îm-
„părat, a unui mare om de geniu, care voia să răspundă
„la o nevoe strategică.

„De aceea neamul românesc nu se întinde ca cele-
„lalte neamuri pe cele două maluri ale unui râu, măr-
„ginit între două lanţuri de munţi, el se află călare pe
„un şir de munţi ca o santinelă gata să lovească şi în
„dreapta şi în stânga.

„De aceea şi acest neam românesc este despărţit
„prin culmile Carpaţilor în două trunchiuri.

„In acest fapt stă, poate, secretul discuţiunilor noa-
„stre de azi. Nu de ieri, nu de alaltăeri, nu de 100 de
„ani Românii au trăit uniţi sufleteşte şi despărţiţi politi-
„ceşte în totdeauna, afară de rari momente, în tot cazul
„dela căderea imperiului Bulgaro-Român, graniţă poli-
„tică au fost crestele Carpaţilor, însă niciodată n'au fost
„şi graniţă naţională între Românii de dincolo şi între Ro-
„mânii de dincoace.

„Viaţa unora s'a întregit prin viaţa celorlalţi şi când
„la Nord, când la miază-zi de Carpaţi a ars mai vie fla-
„căra românismului. De două ori, la întemeiarea princi-
„patelor şi la renaşterea literară, torţa românismului a
„fost ţinută de Românii de dincolo, în alte epoci ea a fost
„aprinsă acì, acì unde este, orice aţi zice, temelia romå-
„nismului.

„Ca să spuneţi un lucru, aşa de simplu şi cunoscut
„de toţi, ca să spuneţi că neamul românesc, despărţit po-
„liticeşte, sufleteşte a rămas intact, ca să spuneţi că el,
„pe cele două laturi ale Carpaţilor, a fost şi este în luptă
„cu alte neamuri, ca să spuneţi acestea d-voastră, oameni
„politici, aţi luat cuvântul la Adresă, şi aţi introdus pre-

„cedente necunoscute în alte Parlamente, afară de Grecia. „(Aplauze).

„Şi dacă nu este aceasta, şi nu poate fi aceasta, vă „întreb: Ce v'a speriat? Ce v'a făcut să vorbiţi? Cereţi „Camerei să se facă ce? Un lucru rău, un lucru nefolo- „sitor, sau un lucru umilitor? Căci dacă cereţi României „pur şi simplu să spună că are simpatii, atunci nu ve- „deţi că ne-am dispreţui pe noi, dacă am crede că lumea „avea nevoe să i-o spunem? Dacă cereţi să tragem sabia, „vă înşelaţi şi mai rău! Iar dacă cereţi României să se „plângă Europei civilizate, atunci voiu spune: *Primesc „din partea lumei pentru Statul meu stima atunci când „ştiu să fiu corect; primesc teama dacă sunt destul de „tare ca să o inspir; nu vreau însă mila nimănui, pen- „tru că mila se dă gălăgioşilor şi neputincioşilor.* (A- „plauze).

„Dar ce v'a speriat?

„Este mai în pericol astăzi ideea românismului, decât „altădată? Aţi văzut scăzând ideea românismului în vre-un „colţ de pământ, pentru ca d-voastră să vă alarmaţi şi să „propuneţi Parlamentului o politică de desnădăjduire, „care să pună în pericol ceeace are pentru ceeace ar „vrea să capete? Unde aţi văzut scăzând ideea românis- „mului? Imi întorc ochii pretutindeni şi nu văd. Am văzut „Români copleşiţi, în Regatul acesta, de influenţa slavonă, „care ne întunecase chiar limba, care a împiedicat şi în- „târziat începutul literaturei noastre şi neamul românesc „s'a scuturat de această influenţă, şi-a păstrat limba, şi „este pe cale de a creia o cultură românească.

„Am văzut lupta în Balcani cu elenismul şi n'am pie- „rit; a fost neamul românesc de peste Carpaţi în luptă „cu Maghiarii şi n'a dat înapoi, — a fost, altă dată, supus „la persecuţii religioase şi tot n'a dat înapoi. Cu toate că „nu aveau nici căpetenii, nici şcoale, nici literatură, nea- „mul românesc a rămas în picioare!

„Dar mai mult decât atât, au fost altă dată încer- „cări de desnaţionalizare a Românilor de dincolo, mult „mai meşteşugite ca cele de astăzi şi totuşi ele s'au spul- „berat de stânca românismului! *Dimpotrivă, nimic nu „s'a încercat contra Românilor care să nu iasă la sfârşit „spre folosul lor.*

„Vă aduceţi aminte când a venit calvinismul în Tran- „silvania, s'au făcut încercări să treacă pe transilvăneni la „calvinism; conversiunea n'a reuşit, dar a avut un rezultat,

„şi rezultatul a fost că s'au tipărit cărţi româneşti şi Ro-
„mânii au început să citească româneşte!

„A venit apoi propaganda catolică, atunci s'au luat „copii de români şi s'au trimes la Roma pentru ca să „facă studii teologice, şi când s'au întors, s'au întors „apostoli, dar nu apostoli ai *romanismului*, ci *apostoli „ai românismului* (aplauze).

„De când atâta decăzut-a acest neam pentru ca să-l „credeţi atât de slab încât ne cereţi nouă să facem o po-„litică femeească? Da, a fost un moment în care Românii „de dincolo au fost în pericol, mult mai în pericol decât „astăzi; regret că nu vă cunoaşteţi Istoria! D-lor, ceeace „face greutatea chestiunei române de dincolo de Carpaţi, „este că pe o chestiune naţională stau altoite o chestiune „socială şi una religioasă. In orice stat, d-lor, trebue să „fie proprietari mari şi proprietari mici, bogaţi şi săraci; „dar când toţi sunt de aceeaş naţionalitate, de aceeaş re-„ligie, grija intereselor generale face să domine dragostea „peste apetiturile de clase, şi stabileşte armonia de stat. „Când nenorocirile istorice fac, însă, ca numai unii să „aibă proprietăţi mari şi alţii proprietăţi mici, ca oraşele „să fie ale unora şi satele ale altora, atunci problema de-„vine aşa de grea, încât ar fi temerar să crezi că în câţiva „ani de guvernare să poţi să o rezolvi.

„Aşa s'au petrecut lucrurile dincolo de Carpaţi, unde „Românii ajunseseră nu numai a nu avea viaţă de stat „română, dar nici libertatea de om, căci erau iobagi, iar „marii lor proprietari din vremuri, pentru o mulţime de „cuvinte, se maghiarizase.

„De aceea la începutul secolului nostru, atunci când „în realitate s'a născut ideea naţionalităţilor, patrioţii ma-„ghiari cari voiau cu orice preţ să se înmulţească numărul „Maghiarilor, au căutat să profite de această situaţie şi au „încercat să obţină maghiarizarea Românilor, oferindu-le, „deodată cu libertatea de om, şi condiţiunea de cetăţean „maghiar. Dela 1820—1840 numeroase încercări au fost „făcute ca să convertească pe Români, oferindu-le liber-„tatea de om.

„Apoi dacă la acele ademeniri Românii au rezistat, „dacă în acele momente, *când li se ofereà pământ şi li-„bertate, Românii au ştiut să nu-şi precupeţească naţiona-„litatea, să credeţi d-voastră că astăzi ei vor face altfel?* (Aplauze).

„Ia să vă citesc un istoric al d-voastre, pe care l-aţi „încoronat şi benchetuit.

„Pentru a se putea, însă, ajunge la efectuarea schim-

„bului propus de Szechenyi, de a se da, adică, cetăţenia „maghiară acelor cari ar lepădà naţionalitatea băştinaşă „şi ar adoptà pe cea maghiară, trebuiau pregătite popoa„rele, puse în putinţă de a deprinde tot mai bine limba „rasei domnitoare. Dietele, atât din Ungaria, începând „dela 1825, cât şi din Transilvania, dela 1834 înainte, „votează mai multe legi, cari urmăreau atare ţintă.

„Aşa se hotărăşte întâiu, ca limba maghiară să fie „întrebuinţată în toate daraverile ocârmuitoare şi judecă„toreşti, în corespondenţa între autorităţile eclesiastice şi „cele civile, în redactarea tuturor matriculelor, în co„respondenţa oficială dela regimentele grănițăreşti; în „sfârşit se mai adaugă dispoziţia ca nici un act să nu „aibă valoare în justiţie, dacă nu va fi scris în limba „maghiară şi că în toate şcoalele din ţară limba predărei „obiectelor să fie acea maghiară.

„Mai mare pericol se ivì, însă, pentru naţionalită„ţile celelalte şi mai cu deosebire pentru cea română, din „faptul că mai mulţi membri ai lor, fiind primiţi în func„ţie, în urma deprinderei limbei maghiare, începù în sânul „naţionalităţilor înseşi o râvnă şi o plecare către acea „limbă, cu învăţătura căreia se despuiau însă acei cari o „întreprindeau şi de simţământul solidarităţei către inte„resele propriului lor popor. Elevii prin şcoală primeau „cu plăcere ungurirea numelor. Românii începură a nu „se crede civilizaţi, dacă nu vorbeau limba maghiară; „ei iubeau cel puţin a-şi împestriţa graiul lor cu cuvinte „ungureşti, substituite celor româneşti.

„Protopopii şi preoţii cei mai de frunte îşi trimeteau „fetele la învăţătura ungurească din Cluj. Damaschin Bo„jinca susţineà pe atunci, în o scriere a lui, din 1827, că „Românii înţelepteşte se pun cu diligenţă spre a învăţà „limba patriei ungureşti, de a căreia dulceaţă şi străinii „se răpiau; că nenumăraţi bărbaţi de naţiunea română „vorbeau limba patriei, cea ungurească, nu mai puţin ca „Ungurii născuţi. Curtea episcopului român unit Lemenyi, „seamănă a curte ungurească, atât de mult erà întrebuin„ţată această limbă, şi în 1830, la moartea episcopului „Ioan Bob, viitorul episcop ţinuse cuvântarea funebră în „în limba maghiară.

„Chiar în cetatea românismului, seminarul din Blaj, „se introdusese limba maghiară: studenţii neavând voe să „vorbeascā româneşte, chip pentru a deprinde latina, „vorbeau între ei ungureşte“.

„Şi acestea se petreceau pela 1830 şi Bojinca, care

„este citat, a fost în urmă profesor de drept la universitatea din Iaşi.

„Intrebaţi, cei cari voiţi să vă ocupaţi de această „chestiune, dacă tot aşa se petrec lucrurile şi la 1893! Şi „nu a fost nici discursul d-lui Sturdza, nici noua sa po„litică dela 1893, care a scăpat atunci românismul de „peste Carpaţi! (Aplauze).

„Nu, d-lor, românismul nu este în scădere, dimpo„trivă, afirm cu siguranţă: niciodată, dar niciodată nu a „fost ideea românismului ca idee de rasă mai puternică „decât azi. (Aplauze).

„Cei cari cunosc starea lucrurilor în Bucovina, ştiu „că de unde acum câţiva ani limba românească da înapoi „înaintea limbei rutene, azi s'a făcut o reacţiune puter„nică, şi limba românească câştigă teren pe fiecare zi. „In Ungaria? Ertaţi-mă, să vă spun că nu cunoaşteţi „rostul istoriei!

„Nu plâng popoarele în momentul în care sunt mai „în pericol, pentru că atunci sunt descurajate cu totul; „plâng atunci când deja încep să se ridice şi simt demni„tatea omenească ameninţată. Ia să ne uităm în istoria „Franţei!...

„Când poporul francez a stat mai rău, dacă nu sub „Ludovic XIV, şi cu toate acestea poporul strigà: Să tră„iască „Regele Soare!" Sub Ludovic XV, sub regele care „atâta ruşinase Franţa, asemenea starea poporului erà de „plâns şi poporul adorà pe Louis le bien-aimé, şi nu a „isbucnit revoluţia decât sub Ludovic XVI, atunci când „virtutea se suise pe tron şi începuse deja èra refor„melor.

„Dacă azi mai tare protestă Românii de peste Carpaţi, „aceasta nu trebue să vă facă să credeţi că sunt mai în „pericol decât altădată.

‚Dar ia mergeţi şi mai departe, mergeţi în Balcani.

„Ei bine, acum 40 ani, dacă aţi fi călătorit acolo, „nu aţi fi auzit de Români. Nu erau? Vreţi să ştiţi cum „stau lucrurile azi? Iată, am acì o mică statistică. Dela „1864 până la 1888 nu s'au înfiinţat în toată peninsula „Balcanică decât 28 de şcoale; dela 1888—1891 s'au des„chis, sau sunt pe cale a se deschide peste 40.

„Dacă vreţi să aveţi o pătrundere şi mai adâncă în „misterele vremei şi să vă întrebaţi de unde a ieşit această „desvoltare a ideei românismului, a ideei de rasă, această „expansiune fără precedente în istoria noastră, atunci „voiu spune că ea se datoreşte evenimentelor dela 1877; „se datoreşte creiării Regatului Român; se datoreşte stării

„de înflorire a acestui Regat, la care, după cum voiu aveà „onoarea să vă dovedesc, am lucrat şi noi. *Naţionalitatea „nu rezidă nici în limbi, nici în hotare, rezidă în fiinţa „omului,* şi această fiinţă are drept reazăm cel mai pu- „ternic: *mândria naţională.* Cu toţii ţinem la numele de „român şi voim să ne rămână. Dacă s'a pierdut Basa- „rabia, cu tot sângele vărsat în câmpiile Bulgariei, to- „tuşi acest sânge nu a curs fără folos, căci din el a „crescut, *din el s'a însutit mândria de neam. De atunci, „mai ales, oricărei coroane ar aparţine, Românul vrea să „trăiască şi să moară român“.*

„Şi atunci, când Statul român se întăreşte când ideea „românismului se întinde, când vedem pretutindeni nu „o pastă moale, ci rezistenţă de oţel, în care pumnul se „sparge, atunci cu un fel de dragoste de ocazie, d-voastră „veniţi pe de o parte să vă interesaţi cam fără rost de „soarta Românilor din Ungaria, iar prin şeful d-voastră, „să vă bociţi, că Românii din Transilvania sunt pe cale „de a pierì, şi dacă ei ar pierì, s'ar duce şi Regatul Român? „Atunci veniţi să ne spuneţi câte ne-aţi spus, şi cari au „rămas în mintea fiecăruia dintre noi, ca un fel de „rebus, de am stat nopţi întregi ca să ne gândim cam ce ar voì d. Sturdza să facem!...“

Am reprodus acest lung citat, fiindcă cu oricât dar, cu ori câtă pasiune aş vorbì eu de Take Ionescu, totuş nu l-aş puteà zugrăvì aşa bine, după cum se zugrăveşte dânsul singur.

A fost un Ministru al unei ţări mici, încă tânăr, care vorbeşte cu entuziasmul tinereţii dar şi cu maturitatea politică a omului de stat, conştient de menirea lui şi de viitorul neamului.

De altminteri naţionalismul înfocat al lui Take Ionescu şi grija lui constantă de a ridicà Românismul se dovedeşte prin acţiunea întreprinsă în tot cursul carierei sale ministeriale.

Şcoalele din Macedonia şi şcoalele din Ungaria au fost ajutate; iar pentru şcoalele din Braşov a făcut acte de adevărat eroism.

A ştiut să învingă toate piedicile; şi în toată acţiunea lui nu se vede nicio urmă de politicianism. Erà omul convins care susţineà o idee, şi care nu se gândeà la nici un profit politic din sacrificiile pe care le făceà.

De altminteri toată viaţa lui nu s'a gândit la politicianismul meschin; iar când a venit momentul cel mare, primul gest a fost să-şi omoare propriul său partid spu-

nându-ne la toți: „Partidele trebue să dispară atunci când existența țărei și a neamului sunt în discuție".

Se deslănțuise războiul mondial tocmai când Filipescu erà în dușmănie cu Take Ionescu.

Căci aceşti doi oameni care păreau că sunt făcuți ca să se complecteze, unul reprezentând rațiunea rece, celălalt pasiunea vijelioasă; și, deși între ei, erà dragoste profundă întemeiată pe recunoașterea calităților respective, totuşi adesea au fost despărțiți și s'au ciocnit împreună.

Dar curați la suflet și călăuziți de idealul național, dacă Take Ionescu în tinerețea lui a făcut gesturi pozitive pe care trebuie să le admirăm, și Filipescu a dovedit acelaş devotament cauzei naționale.

Când, după condamnarea în procesul memorandului, Lucaci a venit în Bucureşti ca să se orienteze și a fost sfătuit să se ducă la pușcărie fiindcă prin martiri se slujesc idealurile naționale, Lucaci a fost sărbătorit.

La Ionaş Grădişteanu, la Vernescu, de către oamenii politici ai țărei; iar de către noi studenții a fost sărbătorit printr'un banchet dat în sala de marmoră a hotelului Union.

Erà primar Triandafil care, plecând în străinătate, lăsase în locul lui pe Nicolae Filipescu, copilul primarului, cum îi ziceà părintele Lucaci, fiindcă erà foarte tânăr.

L-am invitat la banchet, și Filipescu îmi răspunde că dacă noi studenții ținem să vină, dânsul va venì, dar va trebuì să-și dea demisia dela primărie. Și noi ne-am chibzuit, și am găsit că erà mai folositor la postul său.

Ce păcat că viața politică a acestor doi oameni n'a fost împletită împreună. Desigur situația generală a țărei ar fi fost alta. In orice caz generațiunea noastră, generațiunea care veneà după Take Ionescu și Filipescu, a fost strivită. Divizați, îmbrățișând cauza, unii a lui Take Ionescu, alții a lui Filipescu, oameni cari erau meniți, prin unire, să producă ceva pentru țară; nu numai că ne-am neutralizat dar ne-am și distrus unii pe alții.

Este cazul să arăt acì o curiozitate a acelor doi bărbați de stat.

Take Ionescu, fiu de burghez, abia acceptat de boerii noștri, avea gusturi fine, pot zice chiar aristocratice; o preferință personală deosebită pentru aristocrați. Indiferent de calitățile omului, un nume care reprezentà o tradiție îl impresionà și căutà societatea unor astfel de oameni.

Filipescu, boer şi fiu de boeri, nu aprecià decât calităţile personale. Pretenţiunile boerilor şi fasoanele lor îl scârbeau.

Nu ştiu, este această divergință de gusturi, au fost intrigile acelor care vedeau cu groază forța redutabilă care s'ar fi născut din solidaritatea acestor doi bărbaţi politici; repet încă odată nu ştiu, ceeace ştiu este că, dacă au fost momente în viața lor în care s'au înţeles perfect, au fost şi momente în care s'au duşmănit foarte tare.

Filipescu fusese la Iaşi şi pronunţase acel faimos discurs în care-l prezentà pe Take Ionescu ca pe o pasăre de pradă; totuşi când a venit ceasul şi când interesele mari ale ţărei au reclamat ca dânşii să lucreze împreună, n'a fost nici o clipă de ezitare.

Erà în toamna anului 1914; armatele germane care înaintau vijelioase părând că au să distrugă tot, fuseseră oprite la Marna.

Toată viaţa politică a ţărei româneşti se concentrase la Sinaia. De ambele părţi se făceau sforţări uriaşe ca să hotărască România să intre în războiu; iar naţionaliştii noştri erau încântaţi că au putut să hotărască pe regele Carol la neutralitate.

Dar propaganda germană se deslănţuise formidabilă; gazete şi oameni, tot se cumpărà; trebuià o contra acţiune; şi erà firesc ca Take Ionescu şi Filipescu să fie împreună.

M'am dus la Take Ionescu şi am demonstrat nevoia unei acţiuni care să neutralizeze formidabila propagandă germană; şi i-am arătat că numai unit cu Filipescu se poate face această acţiune.

Şi dânsul mi-a spus că nu are nimic contra lui Filipescu şi că, din contră, ar fi foarte fericit să lucreze cu Filipescu în acele momente grele pentru ţară şi neam.

M'am scoborît în parc şi, noroc, l-am întâlnit pe Filipescu; i-am repetat cele spuse lui Take Ionescu şi dânsul, Filipescu, mi-a spus: „sunt gata să lupt pentru intrarea noastră în război alături de Franţa". Am profitat de moment, m'am suit repede la Take Ionescu şi peste câteva minute, cei doi bărbaţi de stat vorbeau prieteneşte ca şi când nimic nu s'ar fi întâmplat între ei.

Grija ţărei şi sentimentele lor curate îi reunise aşa cum fuseseră în tinereţe.

Dar între ei aceeaş deosebire de temperament.

Pe când Take Ionescu, cu raţiunea rece şi judecând împrejurările şi determinismul lor, aşteptà cu încredere, pe Filipescu îl rodeà tergiversările lui Brătianu. Şi cu-

noscând natura robustă a lui Filipescu eu cred că ar mai fi trăit mult, cu toată boala care-l rodeà; neliniștea și grija țărei i-au scurtat zilele.

* * *

Primul gest care s'a făcut pentru intrarea noastră în acțiune, l-a făcut Universitatea prin memoriul pe care l-a prezentat regelui Carol; și desigur când se vor putea judecà cu imparțialitate aceste evenimente, gestul Universității va fi pus în locul de cinste pe care-l merită.

Dar, după cum spuneam, propaganda germană se întindeà și devenise de o îndrăzneală nemaipomenită. Ingrijați, la ziarul „Acțiunea" unde mulți entuziaști lucrau în jurul lui Victor Ionescu și unde ne adunam adesea, am pornit într'o zi la Morțun, care erà ministru.

Și i-am cerut să ia măsuri ca să se puie o stavilă nerușinatei îndrăzneli. L-am amenințat că vom reacționà împușcând pe acei pe care-i vom prinde făcând prozelitism german. Și Morțun ne-a promis că va face tot ce erà posibil.

Dar numai stavilirea acțiunei germane, nu erà deajuns; trebuià o acțiune care să hotărască intrarea noastră în război.

Și în casa profesorului Cantacuzino, în care se plămădise și amiciția Franco-Română, se încheagă acțiunea națională în jurul celor doi corifei nediscutați, Take Ionescu și Filipescu.

Trebue să mă opresc un moment și să aduc omagiul meu acestui savant: doctorul Cantacuzino care cinstește țara prin lucrările sale științifice, și merită tot respectul nostru pentru înaltele sale sentimente patriotice. Nereclamând nici un loc de cinste, nici o demnitate, dr. Cantacuzino a fost totdeauna cel dintâiu când a fost vorba de sacrificii și de muncă personală în serviciul cauzei naționale.

La dr. Cantacuzino, la Take Ionescu, la Victor Ionescu și odată chiar la Nolică Antonescu, ne adunam și chibzuiam ce trebuià să facem pentru intrarea noastră în acțiune.

Și atunci pronunță Filipescu acel celebru discurs în care își arată toată grija pentru pregătirea noastră.

Dar ceeace mișcă mai mult opinia publică este politica instinctului național pe care Take Ionescu o concretizează, la Cameră, prin următorul discurs:

„Și instinctul națiunii a fost așa de puternic, încât

„atunci când noi, guvernul, mobilizam ca să trecem în „Bulgaria, poporul interpretà mobilizarea noastră prin „pancartele purtate pe stradă pe cari erà scris: Jos Au-„stria!"

„Când trimeteam soldați peste Dunăre, soldații în ca-„zărmi credeau că trec Dunărea ca să ajungă în Tran-„silvania. Drumul Transilvaniei prin Bulgaria. Experiența „de astăzi dovedește că instinctul lor erà mai înțelept „decât toată judecata noastră. (Aplauze prelungite pe băn-„cile minorității).

„Nevoia de a eşì din cleştele în care ne-a pus soarta, „nu mai poate să fie satisfăcută prin combinații diplo-„matice, ci numai pe o așa sporire a forțelor, încât să „putem luptà și în dreapta și în stânga, apărând drep-„turile noastre seculare. (Aplauze prelungite pe băncile „opoziției).

„Ceasul acesta erà ceasul în care noi apărându-ne „interesele noastre, apărându-ne mersul nostru, către i-„dealul nostru, aduceam cel mai mare serviciu, pe care „nu-l vom mai puteà aduce așa de integral, oricât ar „durà războiul... (Aplauze din partea minorității) și, prin „urmare, căpătam acel drept față de popoarele cari con-„duc Europa, drept de care, d-lor, se poate ca mâine sau „poimâine să avem nevoie pentru că nimeni nu știe cum „au să se întoarcă evenimentele și sub ce pericol ne vom „găsì. Erà în puterea noastră să împiedicăm această du-„rere sufletească a împătritei Ințelegeri, abandonarea Ser-„biei. Numai noi o puteam împiedicà: nimeni altul. Zece „milioane de soldați la Paris nu făceau cât armata noastră „la fața locului. Numai noi puteam sosì la vreme, nu-„mai noi puteam împiedicà lucrul, numai noi putem că-„pătà drepturi în orientul Europei, o adevărată hege-„monie sufletească, și în acelaș timp jucà un rol european, „fiindcă am fi determinat o acțiune europeană!

(Strigăte de bravo, aplauze prelungite pe băncile opo-ziției).

„Ia închipuiți-vă că sacrificiile noastre mari — vor „fi foarte mari — făcute în acest moment, în care îm-„prejurările ne deschid o perspectivă pe care nu am „așteptat-o niciodată și pe care nu ne-o vor mai da nici „odată, vor reuşì să ne creeze *România la care visăm!*

„Ia gândiți-vă, nu la mărirea ei teritorială, nu la „mulțimea de locuitori, gândiți-vă la mărirea sufletească „a României celei noui.

„Toată viața noastră, toate micile noastre combinații, „toate certurile noastre, în cari ne-am sleit forțele noa-

„stre, cari au putrezit tinereţele, toate aceste alcătuiri ar-
„tificiale, resturi ale unei oligarhii dintr'un mic Principat,
„gândiţi-vă cum ar fi măturate de curentele cele vii cari
„vor pune o viaţă nouă în locul lor! (Aplauze prelungite
„şi îndelung repetate).

„Ia gândiţi-vă la problemele ce se vor pune odată
„ce s'ar întâlnì oameni despărţiţi de 1000 de ani; ia gân-
„diţi-vă la cei tineri, ce operă fecundă şi utilă vor aveà
„să facă ei, ca să organizeze din nou toate temeliile noului
„stat românesc! *Văd deschizându-se uşile raiului,* şi o
„teamă superstiţioasă îmi zice să închid ochii; este prea
„frumos! (Aplauze prelungite şi îndelung repetate şi stri-
„găte de bravo).

„Sarcina aceasta de a scrie o epopee vie a căzut pe
„generaţiunea noastră, deşì nu a fost generaţiune mai
„puţin pregătită pentru o viaţă eroică, decât generaţiunea
„noastră. Noi suntem prima generaţiune românească, care
„a moştenit fără să producă.

„Din munca generaţiilor trecute, din suferinţele lor,
„războinicii în vremea războaelor, diplomaţii în vremea di-
„plomaţiei, s'a înălţat această tribună, din jertfa lor, drep-
„tul pentru noi să vorbim cum vorbim. Noi nu am con-
„tribuit cu nimic la stabilirea acestui drept. (Aplauze
„prelungite).

„Generaţiunea noastră trăită în îmbogăţirea cam re-
„pede a României, a căpătat şi un gust de bună stare,
„care o goneşte dela eroism.

„Oare viaţa factice a Bucureştilor în aceste 17 luni,
„în mijlocul tragediei Românilor de pretutindeni, cari se
„bat sub toate steagurile şi suferă toate invaziunile, nu
„e ea şi o insultă la suferinţa neamului? (Aplauze în-
„delung prelungite).

„Adică sgomotul acesta de vagoane, care se aude
„chiar la această tribună, unde se vorbeşte de tainele
„neamului, nu este şi el o dovadă de ce puţin prepa-
„rată pentru rolul ce ar trebuì să-l joace, este această ge-
„neraţie? (Aplauze îndelung prelungite).

„Şi cu toate acestea, d-lor deputaţi, pe această gene-
„raţie a urzit-o soarta să îndeplinească fapta cea mare.
„Ea va fi sau gropaşa muncii de veacuri, sau zămisli-
„toarea unei vremi aşa de frumoase, încât vedenia ei mă
„smereşte". (Aplauze îndelung prelungite, strigări nesfâr-
„şite de bravo).

Dar evenimentele se precipită, noi intrăm în războiu;
suntem siliţi să ne retragem în Moldova şi de acolo să
plecăm mai departe, pentru a susţine cauza românească.

* * *

Ne adunasem, la Paris, mulţi Români; şi sub îndemnul guvernului francez, care nu voià să mai aibă raporturi cu guvernul Marghiloman, a trebuit să facem un comitet naţional. Am pierdut multă vreme, fiindcă din păcate, deşì striviţi sub cisma germană, totuşi politicianismul românesc nu încetase de a trăì.

Ca să tăiem discuţia, am ales pe Lucaci şi dr. Cantacuzino. Dar armistiţiul vine, Take Ionescu soseşte şi el la Paris şi cu mintea lui ageră, şi cu legăturile pe care le aveà, pregăteşte terenul. Până la sosirea lui, totuşi noi cei din Paris reuşisem să facem ceva: puţin lucru faţă de ceeace făcuseră Polonezii, Cehii şi Sârbii, care au publicat biblioteci întregi, documentând drepturile lor asupra terenurilor pe care le revendicau.

Am făcut şi noi o hartă a ţărilor locuite de Români, am scos o gazetă săptămânală şi am publicat trei broşuri.

Dar dacă le-am putut face, aceasta se datoreşte numai bunului Român, lui Pavlică Brătăşanu. Aproape zilnic ne adunam în salonul lui dela hotelul „Des Deux-Mondes" şi graţie entuziasmului lui şi mijloacelor puse la îndemână de el, s'a pregătit calea pentru acţiunea lui Take Ionescu. Ii murise soţia de curând şi dânsul venise la Paris cu blănurile ei, cu bijuteriile şi ce avusese dânsa mai de preţ. Şi acest Român nu a ezitat să vândă tot şi să se împrumute pentru a întreţine propaganda naţională.

Şi gestul lui e cu atât mai frumos, cu cât alţi bogătaşi se găseau atunci în Paris şi n'au dat nimic pentru această propagandă, sub pretext că n'ar fi control suficient, deşì noi propusesem ca toate cheltuelile să se verifice de Take Ionescu şi Dr. Angelescu.

Desigur că, cu venirea lui Take Ionescu la Paris, propaganda românească intrase în făgaşul realizărilor. Prietenia lui cu Venizelos, cu Pasici, cu Mazaryk, cu Beneş, şi consideraţiunea de care se bucurà la Paris şi Londra ne deschideau toate perspectivele.

Dar se vede c'a fost un blestem pe ţara asta. Având avocatul pe care ni-l invidià lumea întreagă, atunci când se pledà cauza românismului, după 1000 de ani de aşteptare, Take Ionescu să nu poată fi ascultat la tribunalul internaţional care se adunase pentru a lichidà nedreptăţile adunate de veacuri.

Pentru a arătà deosebita consideraţie de care se bucurà Take Ionescu, două împrejurări.

La 1906, la Londra erà un congres interparlamentar de pace şi arbitraj la care se adunase parlamentari din toată lumea.

Am fost invitaţi la casa Primarului. Un palat în Cetate şi care slujeşte primarului drept locuinţă şi în care se dau serbări în numele oraşului.

De jos dela intrare te luau în primire ofiţeri în costume medievale; te suiau pe scări şi după un vestibul, dădeai într'un salon dreptunghiular foarte lung. Pe o estradă, la mijlocul acestui salon, primarul, primăreasa, cu coroană pe cap, cu mantie de hermină şi alături de ei ofiţeri cari ţineau buzduganul şi globul, primeau defileul invitaţilor. Ofiţerul dela uşă te anunţà. Treceai pe dinaintea persoanelor oficiale, te închinai, ei dădeau din cap şi treceai mai departe. Aşa au trecut cardinali, generali, miniştri, toţi muiaţi în cordoane şi bijuterii. Ca să asist la acest spectacol m'am dus în fundul sălei şi am aşteptat; în cadrul uşei dela intrare apare Take Ionescu, nevasta şi cumnatul lui. Ofiţerul n'a avut timp să mai anunţe, căci primarul şi primăreasa, cum i-au zărit, s'au scoborît depe estradă şi le-au eşit în întâmpinare; aşa că nu numai eu, dar lumea luminată care erà adunată acolo a rămas surprinsă de această consideraţie deosebită care se dădeà unui particular.

Iar pentru a vă arătà puterea, magia cuvântului, o împrejurare din timpul refugiului la Paris.

Baroul francez ca să îmbărbăteze pe refugiaţii confraţi aliaţi, i-a invitat la Palatul de Justiţie. Deşi se făcuse două invitaţii, Românii nu s'au dus. Dl. Ministru şi Dl. Preşedinte al coloniei nu s'au putut înţelege cine aveà să răspundă în numele avocaţilor.

Am profitat de venirea lui Wladimir Athanasovici, pe care-l ştiam prieten cu Henri Robert decanul; şi ni s'a făcut a treia invitaţie. Ne-am adunat la colonie 38 de avocaţi, şi am hotărît ca la ora 1 să fim la palatul de justiţie. Întrunirea erà fixată la cafeneaua Cluny la ora 12. Printre cei dintâiu sosiţi erà Take Ionescu, şi a început să ne istorisească din viaţa lui de student. Dar se face 12 şi un sfert, 12 jum., 12 trei sferturi şi preşedintele coloniei, Dl. Toma Stelian, care trebuià să vorbească în numele nostru, nu apăreà.

Mai trec câteva minute şi un tinerel care vine să ne spună că Dl. Toma Stelian, indispus, nu poate venì. Atunci cu toţii am căzut pe capul lui conu Take. Am plecat, am ajuns la palatul de justiţie, am anunţat sosirea noastră şi la ora fixată am fost primiţi.

O sală mare, un pupitru foarte înalt, şi de care stau rezemaţi 9 avocaţi în robă. Erà consiliul de disciplină care ne primea.

Decanul Henri Roobert ne ţine un foarte frumos discurs; se vedeà că este pregătit; ne-a vorbit de Traian, de Ştefan cel Mare, de Mihai Viteazul, de Mărăşti şi Mărăşeşti, de sacrificiile liber consimţite pentru a apărà civilizaţia. Şi a răspuns Take Ionescu. Dela primele cuvinte am văzut pe Francezi ciulind urechile; încetul cu încetul s'au desprins de pupitrul de care erau rezemaţi şi au urmărit cu un interes crescând cuvântarea neuitatului Take Ionescu. El demonstrà că adevărata cauză a războiului nu erau nici revendicările de ordin teritorial, nici rivalităţile economice, dar efectele ideei de drept care se desvoltà din ce în ce.

După ce omenirea reuşise, graţie revoluţiei dela 1789, să asigure drepturile omului, acum, prin sângele vărsat voeşte să asigure dreptul naţiunilor. Această teză desvoltată cu talentul neîntrecut al ilustrului dispărut şi cu franţuzeasca pe care o vorbeà Take Ionescu, a făcut ca, la sfârşitul cuvântărei, avocaţii parisieni, care desigur au auzit multe lucruri frumoase şi bine spuse, să fie profund impresionaţi, să ne spună să nu avem nici o grije şi că atâta vreme cât va mai fi un soldat şi o armă franceză, dânsul va luptà pentru drepturile României.

* * *

Take Ionescu erà un om esenţialmente bun; suferinţele altora îl înduioşau şi da tot ce aveà ca să ajute pe cei suferinzi. Nu cred să fi fost om mai exploatat decât Take Ionescu de către aceia care-i cunoşteau această stare sufletească.

El n'a fost bine judecat de către acei cu care a trăit. Ca mulţi alţii şi eu l-am judecat că este un nehotărît în politică. Totuş la o matură chibzuire sunt silit să constat că Take Ionescu a ştiut ce face, a făcut ceeace trebuià să facă, conştient de menirea lui.

Graţie calităţilor sale excepţionale şi mai ales nemărginitei sale bunătăţi, el ştiuse să impună partizanilor săi nu numai devotament dar fanatism. Reglementar, găseai dimineaţa şi pe la 6 după prânz pe Costică Cantacuzino-Paşcanu, Nestor Cincu şi Pavlică Brătăşanu. Ce căutau aceşti oameni pentru care politica erà un continuu sacrificiu. Căci au fost şi vremuri în care, în ţara românească, oamenii nu intrau în politică, ca să se îmbogăţească.

In partid, erà un grup distinct aşa zişii mitocani, pe mine mă socoteau şeful. Erà trupa de atac; oriunde erà

nevoe de o acţiune mai puternică, mitocanii erau gata. La un moment dat ne-am găsit 42 de intelectuali care, pe socoteala noastră, să scoatem o gazetă şi la care munceam ca nişte robi pentru gloria lui Take Ionescu.

In vremea opoziţiei eu îi slujeam ca un fel de prefect de poliţie; la întruniri vedeam când trebue să vină şi, sau îi trimeteam vorbă sau mă duceam să-l aduc. Fie la întruniri, fie la manifestaţii îi aranjam o gardă. Entuziasmul erà aşa de mare că de multe ori ar fi eşit rănit.

Veneà odată din străinătate, şi noi avusesem cunoscutele succese electorale. Credeam c'a sosit timpul să venim la guvern, deaceea îi pregătisem o manifestaţie. Ca totdeauna la chemarea noastră răspunse o lume imensă. Pe peron nu se mai puteà circulà; i-am aşezat cunoscuta gardă; erau fraţii Dobreştii, Victor Tătăraşanu, nişte colegi. Totuşi lumea erà atât de doritoare să-l vadă şi să-l atingă încât am fost asvârliţi într'o uşe cu geamuri; geamurile s'au făcut ţăndări şi eu rănit la mâna dreaptă. La peron aşteptà trăsura lui Costică Rădulescu dela Vlaşca cu doi cai splendizi. Ne-am suit în trăsură şi mulţimea a început să strige să deshame caii; Take Ionescu s'a opus. Am pornit încet.

Mergând împreună cu acea mulţime de oameni, eu i-am spus atunci: „Să mergem la club, coane Take, să spui numai vre-o câteva cuvinte: „Nu mai vreau să viu la putere pe scara din dos a palatului, ci încrezător în virtutea voastră cetăţenească, voiu aşteptà ca să fiu impus de voinţa poporului".

— „Nu, nu, nu, să mergem acasă, mi-a spus Take Ionescu, nu vreau să mă puiu rău cu palatul".

Şi-am mers acasă.

Manifestaţia alarmase poliţia. Prefectul de poliţie de atunci, Mitilineu, prieten al lui conu Take, venise şi el. Şi văzând că conu Take sfătueşte mulţimea să se retragă în linişte, merge cu noi, strigând, trăiască Take Ionescu, până la club de unde lumea se răspândeşte.

Mai târziu în timpul neutralităţii, exasperat de întârzierile lui Brătianu care tot promiteà dar nu intrà în acţiune, am scris un articol iscălit, în ziarul „Acţiunea".

Murise regele Carol iar un văr al împăratului Germaniei, venind dela Sofia, de unde se spuneà că a obţinut adesiunea regelui Ferdinand al Bulgariei, treceà prin Bucureşti. Şi, presupunând că se fac presiuni şi la curtea noastră regală, am scris acest articol violent.

Erà un apel adresat lui Venizelos în care îi spuneam că numai el singur dintre oamenii politici ai Orien-

tului Europei, a reuşit să se impună. Că pe când toţi ceilalţi oameni politici sunt slugi plecate ale palatului, el a reuşit dintr'un mic avocăţel dela Creta să reunească această insulă la patria mumă şi pe când regele l-a silit să plece în Egipt, ţara l-a rechemat şi l-a impus la guvern.

Că deci, el poate să impună palatului, şi dacă cei dela palat se opun, să-i tae în bucăţi şi să-i arunce poporului.

N'a trecut nici 24 de ore şi în „La Roumanie" apare un articol semnat de Take Ionescu, în care arată că dacă Venizelos este mare, este fiindcă şi-a dat seama de ceeace însemnează suveranitate regală; şi a ştiut în avânturile lui cele mai violente, unde să se oprească: la picioarele tronului.

Şi refuzul lui de a merge la club pentru a-şi încredinţa soarta politică în mâinile poporului; şi articolul din „La Roumanie" ni s'au părut acte de slăbiciune.

La lumina faptelor îndeplinite şi la matura chibzuinţă, văd astăzi că toată atitudinea lui Take Ionescu erà bine gândită şi întemeiată pe două baze solide. El nu erà un linguşitor al tronului dar erà un regalist convins şi vedeà toată importanţa pe care o are, pentru desvoltarea ţărei, această instituţiune. In acelaş timp erà un naţionalist convins încrezător în soarta neamului.

Discursul său din parlamentul român, în timpul neutralităţei, când a vorbit de politica instinctului naţional, va rămâne desigur un monument nepieritor şi pentru frumuseţea formei şi pentru profunzimea gândirii.

El ne arată, că, dacă în conştiinţa fiecăruia dintre noi a trăit şi s'a desvoltat sentimentul naţional, el, Take Ionescu, a fost acela în sufletul şi mintea căruia s'a desvoltat mai luminos şi mai conştient, acest sentiment.

Regalitate şi Naţionalitate: iată ce-a reprezentat Take Ionescu. Şi sub imboldul acestor două sentimente dânsul a lucrat fără preget pentru idee şi fără gândul vreunei recompense decât mulţumirea de-a fi realizat.

Parcă a avut viziunea viitorului, a întrezărit căderea dela Braşov când în parlamentul dela Iaşi, la 10 Iunie 1917 îşi termină cuvântarea cu aceste profetice cuvinte:

„Răsplata noastră D-lor? Răsplata individuală? Nici „una. Istoria va uità numele fiecăruia dintre noi. Dar „istoria nu va uità că pe un colţ de pământ strânşi de „nevoi, amărâţi de chinuri, am avut nu numai bărbăţia „de a crede în victorie şi de a spune: Vom pierì dar „nu vom dezarmà, *dar am avut şi bărbăţia să ne deca-„pităm singuri*, pentru generaţiile viitoare".

Cei care au urmărit cu interes viaţa lui Take Ionescu şi care au cunoscut amărăciunea cu care a fost adăpat, pot să-şi dea seama ce suflet mare a avut acest om, care prin mintea lui genială prevedeà ingratitudinea contimporanilor şi urmaşilor, şi care totuşi n'a ezitat o secundă de a-şi face datoria, toată datoria.

Cerându-vă ertare de abuzul care l-am făcut, cu lunga Dv. îngăduinţă, îmi permit să închei.

Dacă şi D-tră vedeţi ca şi mine în ilustrul dispărut geniul neamului şi conştiinţa datoriei, să vă uniţi cu mine într'o rugăciune cu care voi încheià:

Dă Doamne ţărei mele cât mai repede un Take Ionescu; şi cât mai mulţi în viitor pentru întărirea ţărei şi a neamului românesc.

2.

Basmul Bisoceanului.

Conferința D-lui I. B. Bobescu ținută în seara de 20 Ianuarie 1929.

Titlul conferinței: *„Basmul Bisoceanului“* s'ar păreà puțin enigmatic.

Nu cuvântul basmu, căci basmele sunt vechile cunoștințe, ce ne-au mângâiat copilăria. Fiecare din noi ne aducem aminte cu drag de timpul fericit, când cu capul în poala mamei sau a bunichii, adormeam sub farmecul povestirilor, visând la palatele de cristal, la Feți frumoși și la Ilene Cosinzene.

Enigmatic ar fi poate cuvântul Bisoceanu. Câți m'au întrebat: *basmul,* știm noi ce este basmul; dar *Bisoceanu,* ce-i aia Bisoceanul?

Pentru cine cunoaște literatura românească, titlul conferinței cred că nu poate produce nedomirire; știut fiind că basmul Bisoceanului e acea admirabilă bucată literară din scrierea „Psevdo-Kinegheticos“, a eruditului și marelui nostru literat Alexandru Odobescu. Dar, aşi putea fi întrebat de ce, când la ordinea zilei sunt alte chestiuni poate cu mult mai arzătoare, de ce am ales să expun ceva din opera unui scriitor ce a intrat în veșnicie acum treizeci și mai bine de ani; și de ce, din atâtea capo d'opere literare chiar ale lui Odobescu, am ales *„Basmul Bisoceanului“?*

In primul rând fiindcă socot că este bine ca din când în când, să se scoată din pulberea uitărei acele figuri ce au făcut fala generațiilor trecute: dragostea de trecut fiiind acel romantism, ce pune pe lucrările de altă dată o pulbere fină de diamante, și care aduce în

cadența versului mai ales, mirajul fermecător al morților ce nu trebue să moară![1]).

Și printre morții ce nu au murit, cari trăesc și vor trăi veșnic prin operele lor mărețe, este fără îndoială Alexandru Odobescu.

Astăzi cu atât mai mult cred necesar să se reamintească scrierile literaților noștri de mare talent; cu cât mai mult parcă ca totdeauna, atâtea scrieri — pretinse literare — și o anumită literatură exotică, excitatoare a simțurilor, răspândește cu prisosință virusul în sufletele tinerelor generații, și fac ca frumoasa limbă românească, limba scrisă și vorbită cu deosebire de Odobescu, să fie depreciată, și acele bucăți literare ce au rămas modele clasice ale stilului, să fie uitate.

Cine mai bine ca Odobescu a răscolit sufletele noastre, prin descrieri într'o limbă colorată și poetică? Cine ca dânsul, a redat în imagini admirabile, apusurile de soare ale serilor de vară, și aspectul toamnei, cu frunzele îngălbenite ale codrului, ce se desprind ușor la adierea vântului, ducând în sborul lui melancolia dorurilor neîmplinite?

Susținător pasionat al frumuseței graiului românesc, bogat în cuvinte; relevând în limba românească, pe care o întrebuință cu atâta măestrie, o sumă de arhaisme, ce le împerechea cu împrumutări fericite din isvorul nesecat al graiului curat popular, Odobescu a contribuit foarte mult la îmbogățiirea limbei noastre literare.

In basmul „Bisoceanului", pe lângă frumusețea stilului, Odobescu a redat sub formă alegorică, întreaga filosofie a vieței, și ținea la opera aceasta tot atât de mult, cât a ținut poetul Alexandri, la „Miorița". Carmen Sylva (Regina poetă) într'o scrisoare trimisă la Paris pe la 1900 maestrului Enescu, îi spunea că lui Alexandri pentru întâia dată în viață i-a fost teamă, să nu moară înainte de a ajunge acasă — atunci când trecea munții purtând neprețuita baladă — într'atâta având simțimântul că descoperise un bulgăre de aur.

Tot un bulgăre de aur a fost „basmul Bisoceanului" pentru prozatorul cel mai strălucit al literaturei românești; și iată de ce am ales această poveste, din multele scrieri a lui Odobescu, să o reamintesc.

Cât de frumos și de plastic începe evocarea tabloului, în care basmul se desfășoară:

„Pe o frumoasă zi de vară, mă odihneam câteva ore

---

1) Petronius.

la Schitul Găvanului, o minunată înfundătură călugărească în munţi. Câteva colibe presărate ici coleà, o bisericuţă de bârne mai sus, pe o pajişte smălţuită cu flori; flori multe, flori ce îmbată, cu mirosul lor de fân proaspăt cosit.

Voinicul dela Bisoca care mă însoţeà la vânat, oacheşul „Apolon" muntenesc din plaiurile Buzăului, cunoştea ca în palmă gurile de văi şi cotiturile munţilor.

Vânător şi cioban, cântăreţ cu cavalul şi frunza, el spuneà basmele aşa de dulce şi într'o limbă aşa de curat românească, de-ţi erà mai mare dragul să-l asculţi. Căci, Bisoceanul meu, spune Odobescu, nu ştia nimic despre chipul cum noi, cei dela oraşe, ne batem joc de talismanul cel mai scump ce ne-a rămas dela părinţi.

Aşi da ani din viaţă, să pot scrie întocmai cum el rosteà în limba aceea spornică, vârtoasă şi limpede — limba ţăranilor noştri — povestea: *„Petrelor fetei dela Năcule şi a feciorului de împărat cel norocos la vânat"*, ce era mândru „ca strălucirea soarelui la amiază, blând „ca razele palide şi mângâioase ale lunei şi sprinten ca luceafărul sclipitor al dimineţelor senine".

Când s'a făcut mare Feciorul de împărat, muma sa, cu inima îngânată între dor şi bucurie îi zise:

„Venit-a vremea Fătul meu, să te duci să colinzi lumea şi să ispiteşti viaţa prin tine însuţi".

„Şi a plecat Feciorul de Impărat, lăsând sbor liber armăsaruluui său ce mâncà foc, şi răpit de mulţumire, sorbind cu nesaţiu mirosul florilor şi al brazilor, se duse ca vântul şi ca gândul peste stânci, peste verdeaţă, peste gol şi iarbă creaţă".

Merse aşa în sbor năprasnic o zi, două, şi alte nouă; vânând, petrecând, nevrând cu nici un chip să părăsească mândrele planuri ale Buzăului, unde domneà peste toată firea sburătoare ce fâlfăe sub soare.

In codrul cu frunza deasă, înfruntă el uneori, vântul turbat, ce clătinà cu mare urlet codrul cel bătrân; sau ploaia îngrozitoare.

Acì, cruţând el viaţa unui vultur negru cu aripele falnic întinse; a unui dihor şi a unui râs sălbatic, cu părul lung şi sbârlit; vieţuitoarele acestea, drept recunoştinţă şi mulţumire că le lăsase viaţa; îi deteră fiecare nestimate mult vrăjite:

„Piatra zamfirului limpeziunea cerului; piatra smaraldului, verdeaţa pământului; piatra rubinului, colcotitirea sângelui!"

In posesiunea lor fiind, devenì neînvins în putere

şi în dorinţele lui, domnind peste pasările din cer şi peste lighioanele depe pământ. Purtând la sân, zamfirul albastru şi limpede; smaraldul verde, frumos ca spicul crud al grâului; şi rubinul mai roşu decât fraga muntelui, feciorul de Impărat devenì şi mai norocos la vânat, şi în plăceri şi mângâieri, fără grije şi fără nevoi, petrecù viaţa o zi, o lună, un an, doi, cine ştie s'o spună.

Dar grijile şi mâhnirile lasă ele oare prea mult pe om să-şi petreacă viaţa lină, fără să se lege de capul lui? Un păs mare, avea să ajungă curând şi pe puiul de Impărat, şi cu gingaşe amăgiri să-i sece puterile şi să-i stingă fericirile.

Intr'o seară pela apus de soare, cum se odihneà pe una din pietrele dealului Ulmuşorul, văzu trecând în sbor uşor, pe deasupra capului, o albă porumbiţă, mai albă ca spuma laptelui şi ca floarea crinului la raza soarelui.

Ii plăcù aşa de mult păsărica asta frumoasă, şi ca s'o prinză vie puse mâna în sân, şi apucă zamfirul fermecat.

Porumbiţa uitându-se spre el, cu ochii dulci fermecători, gunguni în limba-i păsărească:

„Ah! voinice, voinicele,
„nu oprì căile mele;
„ci te ia dup'al meu sbor,
„căci cu sânul plin de dor
„te chiamă să-ţi facă dar,
„un scump alb mărgăritar,
„mândra Fată a Petrelor
„din valea Năculelor".

Cuvintele astea aşa de dulce şoptite, deşteaptă în inima Feciorului de Impărat, un freamăt necunoscut; sângele i se încinse ca focul prin vine, pieptul îi svâcnì şi în tot trupul simţì un avânt neînstrunat, ce-l porneà să se ducă supus, ascultător, la chemarea porumbiţei.

Urmând cu piciorul pe uscat sborul ei lin în aer, scoborî văi, suì dealuri, străbătù păduri, trecù lunci, trecù pârae, şi din ce umblà, tot mai uşor parcă păşeà.

Când raza soarelui se prelungì pe firele ierbei, din poiana de sub stâncele roşcate ale Năculelor, păsărica se oprì pe o răsură îmbobocită, şi cu grai dulce cântător chemă:

„Tu ce plângi în stâncă
„la umbra adâncă,

„eşi acum din piatră
„albă, dulce, fată,
„să te vază-odată
„scumpul tău ursit
„căci iată-l sosit!“

Ca un vis, ca o părere se coborî atunci de pe stâncă, o mândră fată, albă, naltă, mlădioasă; cu părul de aur, cu ochii de balaur, ruptă din soare ca şi Cosinzeana. De frumoasă ce erà, de albă ce se arătà, la soare puteai cătà, dar la dânsa ba.

Cine-i vedeà mersul, cine-i zăreà chipul, cine-i auzeà glasul, nu puteà să n'o îndrăgească, nu puteà să nu-i se încrează.

Cu zâmbet fermecător, veneà mândra fată, păşind uşor şi legănat prin iarba moale a pajiştei.

Ajungând înaintea Feciorului de Impărat, se oprì şi arătându-i între degete un bob de mărgăritar alb, curat şi luminat, cu vers dulce feciorese îi grăì, râzând:

„Daţi-l-aş, şi nu l-aş da,
„că mă tem că-l vei uità
„la vânat, te tot plimbând!
„Ba ţ'l-aş da, de vrei să-l schimbi:
„cu piatra zamfirului,
„limpezimea cerului,
„cu piatra smarandului
„verdeaţa pământului,
„cu piatra rubinului
„colcotirea sângelui“.

Feciorul de împărat rămase uimit ca înaintea unei năluci încântătoare. Nu ştia bine de este deştept sau de visează, cu toate că zâna ce-i sta în faţă îl priveà cu ochii drăgăstoşi aruncându-i prin trup când aburi fierbinţi, când fiori de ghiaţă.

Pe când la dânsul cătà şi zâmbeà, lui i se păreà că înflorise câmpul şi cerul se luminase; iar când deschise gura să-i vorbească parcă munţii răsunară, apele se turburară, codrii se treziră, frunzele şoptiră, stelele sclipiră şi'n loc se opriră! Viaţa să i-o fi cerut atunci, gata şi bucuros ar fi dat-o, numai ca mereu s'o poată privì, numai ca'n veci s'o poată auzì.

Degrabă scoase din sân cele trei nestimate fermecate, cari până atunci fusese toată puterea şi toată bu-

curia lui, şi fără să se mai gândească, fără să se îndoiască, le aruncă fericit în poala drăgălaşei copile.

Buzele ei fragede şi rumene se răsfoiră atunci într'un râs de nebunatică bucurie, şi apucând mărgăritarul între dinţii ei albi şi mărunţi ca şi bobul nestemat, îl puse binişor pe buzele Feciorului de Impărat, într'un dulce şi lung sărutat. Umbrele călduroase şi îmbălsămate ale nopţii de vară, ascunseră în negură şi tăcere pe fericiţii miri. Singură porumbiţa cea albă îi desmierdă prin întuneric, când cu vesele cântări, când cu blânde văietări. Iar când răsăriră zorile, porumbiţa amăgitoare şi la dragoste îndrumătoare, peste mări şi ţări sburase, prin văzduh se depărtase, fugind ca să nu mai vie, şi luând cu ea în vecie, scumpul şi feciorescul dar, bobul alb de mărgăritar.

Zile şi nopţi, săptămâni şi luni trecură... Feciorul de împărat şi Fata din piatră, trăiau departe de lume, negustând altă plăcere decât dragostea lor. Cercuind lumea întreagă, în poeniţa înflorită de sub „Pietrele Fetei“, voinicul năpustise codrii şi urâse isbânzile vieţei de mai înainte.

Vânătoarea îi erà acum urâtă şi uitată. Păsări, fiare, lighioane, trăiau acuma oropsite de el, nici una nu-l mai cunoştea şi, nici lui de ele, nu-i mai păsà. Arcul şi săgeţile, ghioaca şi praştia stau acum aruncate la pământ.

Uitând vitejia de odinioară, uitând casa părintească, ziua şi noaptea se uità în ochii copilei, cerând mereu să-l desmierde cu cântecele ei:

„Cântă-ţi, mândro, cântecul
„Căci mi-e drag ca sufletul“.

Dar muerea e tot muere!

Incetul cu încetul începù fata a lua seama că sufletul voinicului se înmuiase de dogoreala dragostelor; îi păreà rău că iubitul ei nu mai erà ca înainte viteazul plaiurilor. In zadar îi cântà dânsa cu viers dulce cântecul mândru haiducesc, în zadar îl rugà să se trezească din lâncezeala şi trândăvia în care-l cufundase viaţa de iubire; în zadar îl îndemnà să plece cu dânsa din pustietatea lor; s'o ducă să vadă lumea largă; în zadar erà totul, el nu voià să audă de aşà cevà.

Urâtul însă, boala aceia fără leac şi fără crezare, care încolţeşte din plăcerile trezite şi râvneşte la noui plăceri, urâtul acesta, rodeà zi cu zi mai amarnic, inima frumoase-i copile.

Feciorul de împărat vedeà, simţeà toate acestea,

dar leac nu puteà găsì. Fata umblând razna prin păduri şi livezi, cu fruntea înorată, cu faţa lăcrămată; când se 'ntorceà şi-l vedeà stând lungit alene sub tulpina brazilor, suspinând îi ziceà:

— „Scoală dragă, scoală frate
nu mai tot zăceà pe spate,
că mi-am urât zilele
mutând căpătâele
când la cap, când la picioare,
când la umbră, când la soare.
— Of! dragă iubita mea!
nu pot, nu pot chiar d'aşi vrea,
boala mea nici că s'o duce,
pân'ce nu mi-i aduce:
mură albastră şi amară,
sloi de ghiaţă 'n miez de vară.
— Oh! dragă iubitul meu,
ajuta-ţi ar Dumnezeu,
mură albastră n'am aflat,
sloi de ghiaţă n'am găsit,
că pământu-i încălzit.
— Fetişoară din Buzău,
mură albastră-i ochiul tău,
care mă ucide rău;
sloi de ghiaţă netopită
e chiar inima-ţi răcită,
şi de mine deslipită".

Când inima ajunge să fie sleită de dragoste, curând piere şi mila. Fata din Piatră sătulă de pustiul munţilor şi de iubirea singuratică, visà noaptea şi se gândeà ziua la locuri desfătate, la oraşe cu zgomot, cu petreceri, cu veselie; la cetăţi unde toţi să caute la dânsa cu dor, şi dânsa tutulor să se arate frumoasă şi împodobită.

Destul gustase plăcerea iubirei tăinuite. Acum inima-i sburà ca fluturul spre lumină. Sufletu-i nesăţios, cereà mereu sgomotul veseliilor, strălucirea averilor, vâlva trufiilor. Dorinţele acestea îi frământau mereu mintea, şi ştiut este că ce încolţeşte în cap de femee, întrînsul neistovit nu piere!

Ast-fel, într'o dimineaţă, când Feciorul de Impărat se trezì din somn, Fata din Piatră pierise de lângă dânsul. O aşteptă să vie la amiază, o aşteptă să vie seara, dar umbrele nopţii se aşternură încetinel dealungul pajiştei, şi fata nu mai venì............

Atunci pricepù dânsul că copila a fugit, s'a dus. Atunci, în sufletu-i se făcù întuneric; ziua la soare îşi

tânguià durerea şi noaptea cătând la stele, din ochi lăcrămi îi picau. In tot ceasul, noaptea ca şi ziua, ziua ca şi noaptea, glasul lui răsunà prin codri chemând-o.

Işi aduceà aminte de frumuseţea ei, de cântările, de dulcile ei desmierdări; de zilele fericite când răsunetul munţilor şi murmurul isvoarelor, răspundeau cu vesel susur, la glasul copilei. Atunci inima lui îndurerată, întrebă printre suspine, codrii şi stâncile:

Unde, unde este, în ce ţară, mândra floare!
rîul singur, răspundeà cu vuet, la gemetele lui...

Jalea-i fu în deşert...! ce-a fost verde s'a uscat, ce-a 'nflorit s'a scuturat!

In plaiurile unde găsise mulţumirea vânând şi prinzând păsările pe cer; în acele dumbrăvi unde gustase prima iubire, totul erà acum veşted, totul ofilit. Cercă să ridice dela pământ arcul, săgeţile, ghioaca şi praştia: armele-i erau ruginite şi puterile-i slăbite.

Deodată cu nestimatele luate de copilă, pierduse şi farmecul puternic al lor. Atunci, aducându-şi aminte cu dor şi jale de locul unde se născuse, de căminul unde crescuse, de maica-i dulce ce-l legănase la pieptul ei iubitor; se îngrozi văzându-se deacum singur pe lume, rătăcind prin locaşul fiarelor şi alergând prin codri, spre năluca fericirilor.

Şi acì basmul s'a sfârşit!

Redând în această povestire simbolică, întreaga filosofie a vieţei umane, Odobescu făceà următoarea reflecţie:

Câţi alţii pe lume ca şi Feciorul de Impărat, îşi văd virtutea şi norocul spulberate prin însăşi nesocotinţa lor!

Când omul e tânăr, nu ştie să preţuiască bunurile cu care natura l-a înzestrat.

Se îmbată de veselia tinereţei, de farmecul frumuseţelor şi de plăcerile trecătoare şi amăgitoare. Şi dacă în acea beţie, îşi pierde nestimatele odoare cu care soarta-l împărtăşise, curând, curând, îl ajunge ceasul amarnic al căinţei, şi după ceasul acesta, întunericul, recele, tăcutul mormânt! Câtă asemănare între finalul acestei reflecţiuni şi versurile acelea a lui Lamartine din „*Méditations poetiques* à Elvire“:

Vous tomberez ainsi, courte fleurs de la vie!
Jeunesse, amour, plaisir, fugitive beauté,
Ainsi vous tomberez si la main du génie,
Ne vous rend l'immortalité!...

Dela filosofia, ce se desprinde din „basmul Bisoceanului", se vede că Odobescu pe lângă simţirea aleasă, pe lângă frumuseţea limbei româneşti întrebuinţată atât de admirabil; posedà şi profunditatea gândirei. Forma alegorică întrebuinţată în basmul Bisoceanului cred că ascundeà cevà şi din intimitatea sufletului lui.

Ca şi feciorul de Impărat, răsfăţat şi fericit la începutul povestirei, şi atât de încercat la sfârşitul ei; ca şi dânsul Odobescu a avut o existenţă surâzătoare în prima perioadă a vieţei, şi atât de încercată şi tragică la sfârşitul ei. Mulţi l-au considerat un triumfător, un cu prisosinţă fericit, şi cu toate acestea Odobescu numai un mulţumit al vieţei nu a fost. Prea fin, prea artist pentru ca să nu să resimtă din atingerea cu vulgaritatea mulţimei, prea bun şi iertător chiar cu vrăşmaşii, a luptat mult în viaţă, şi a suferit moralmente şi mai mult.

Se obicinuise însă cu necazurile şi spuneà adesea cu tristeţe: *„Sufletele mari se plămădesc în valurile răstriştei"*...

Succeptibil până la exces; de o mândrie sufletească pe care mulţi au interpretat-o rău; mândria aceasta i-a cauzat mari neplăceri, atunci când, mai ales, greutăţile materiale ale vieţei, îl siliră, să coboare înălţimile Olimpiene spre care-l purtase visurile lui.

Imbrăţişând toate domeniile artei şi literaturei româmâneşti, o viaţă întreagă a muncit şi a căutat — cum spuneà el cu modestie — un colţişor unde să-şi aşeze o colibă pe locul cam viran atunci al literaturei româneşti.

Prin marea lui personalitate şi prin extraordinara şi fecunda lui activitate pe câmpul literelor, cred că a isbutit să-şi ridice nu o colibă, ci un măreţ şi strălucitor palat, de unde a radiat şi va radià continuu raza de lumină, ce călăuzeşte propăşirea culturală a Neamului românesc.

3.

Arta în natură

Conferința D-lui E. Severin, ținută în seara de 13 Februarie 1929.

Doamnelor și Domnilor,

In fiecare an închei cursul meu de Chimie organică la Școala Politechnică cu o lecțiune asupra fotosintezei și a acțiunei clorofiliene, adică cu acel fenomen uimitor și nepătruns, grație căruia Natura construește și întreține la suprafața pământului tot ce are viață.

Cu această ocazie sunt silit să compar opera Naturei, în care totul se petrece la temperatura ordinară, fără alt material decât anhidrida carbonică și vaporii de apă din atmosferă, fără alți reactivi, decât o rază din soare și fără alt laborator decât celula. Sunt silit să compar, zic, această operă cu opera noastră a chimiștilor, care întrebuințăm materiale extrem de variate, reactivi energici și toată gama tuturor formelor de energie. Iar ceiace uimește mai presus de orice, este regularitatea cu care Natura face veșnic și fără greș aceleași lucruri cu aceleași forme și culori, întrebuințând numai patru elemente: cărbune, hidrogen, oxigen și azot.

Pentru a vă face o idee despre această operă, gândiți-vă că arborele de lămâe face în fiecare an sarea de lămâe (acidul citric) compus din 6 atomi de cărbune, 7 de oxigen și 8 de hidrogen, dar exact cu aceste elemente în aceleași proporții se pot face 100 de corpi sau deizomeri, cum se zice în chimie. Ei bine, Natura nu se înșală niciodată, ea face veșnic pe unul și acelaș dintr'o sută.

Mai gândiţi-vă că din aceste patru elemente Natura construeşte toate culorile florilor, a penelor păsărilor şi a aripelor fluturilor; iar când pe aceiaşi petală, pană sau aripă sunt mai multe culori, între ele există o relaţie numerică-simplă ca şi între sunetele armonice ce compun o melodie.

Vroind să coordonez aceste fapte într'un singur tot, să le cuprind într'o consideraţie generală, am ajuns la închierea că toate aceste fenomene, ca ori ce fenomen natural, sunt supuse la aceleaşi legi fixe, care rânduesc toate fenomenele naturale.

Cu toate acestea titlul conferinţei mele arată limpede că va fi vorba aici numai de acele fenomene, cari produc asupra simţurilor noastre o impresie artistică.

Dar chiar din acest punct de vedere, subiectul ar fi atât de vast, în cât ar trebuì să fie tratat în zeci de conferinţe de către tot atâţia specialişti.

Ar trebuì să ne vorbească un astronom despre bolta cerească, această cupolă fixă în aparenţă, inundată în timpul zilei de lumină de aur a Soarelului, iar noaptea de lumina palidă a lunei de argint, şi a milioanelor de candele aşezate în forme de figuri imaginare.

Despre această cupolă, cea mai înaltă dintre culmile care ne domină şi care este drumul ideal către care tinde orice suflare omenească, măcar atunci când se uşurează de masa de materie, care-l fixează pe pământ. Dar în acelaş timp ne va mai spune astronomul cum viaţa noastră pământească, oricât de accidentată şi răscolită ar păreà ea, este legată de acel ritm universal care pare apanagiul lumei siderale impasibile.

Ziua de lucru şi somnul se regulează după alternanţa zilei şi a nopţei; lucrul câmpului şi alternanţa culturelor se regulează şi ele după sezoane; chiar sărbătorile noastre religioase, fixate de către calendar, dovedesc legătura ce există între universul fizic şi cel moral. In ansamblul său viaţa omului reproduce ciclul sezoanelor. Când zicem primăvara şi toamna vieţii nu facem o simplă metaforă. In sfârşit bolta cerească este sediul marelor legi universale, legi care guvernează totul şi după modul cărora s'au alcătuit în mic legile noastre pământeşti.

Ar trebuì apoi un geolog să ne vorbească de scoarţa pământului, de această arhitectură, care face din pământ un monument, un edificiu. Şi vă rog să nu vedeţi în această comparaţie, o metaforă literară. Pământul este într'adevăr o operă arhitectonică, el este locuinţa omului, locatar silit, al cărui contract de închiriere este singurul

care nu se reziliază nici chiar cu moartea. Solul pe care clădim, ne serveşte de fundaţie, dar şi de isvor nesecat din care scoatem materialele cu care construim casa noastră în casa tuturor. Acoperişul nostru comun este cerul, bolta nemărginită cu lămpi de zi şi lămpi de noapte, bolta ce opreşte căldura de pe pământ să se peardă în neant, iar când razele soarelului sunt prea ferbinţi, de multe ori se întinde deasupra noastră o draperie de nori.

Păreţii? Coastele Carpaţilor, a Balcanilor, a Alpilor şi Pirineilor, adăpostesc văi profunde şi umbroase caşi zidurile unui apartament retras ale cărui etaje încep la caverne, adevărate subsoluri şi se înalţă la şesuri în formă de partere, iar de aice se suprapun etajele din zona subcarpatică până în vârful Ceahlăului sau piscurile Alpilor, unde se întinde plafonul micei noastre lumi. Ferestrele locuinţei noastre comune sunt larg deschise peste infinit. Avem în terasele alpine un balcon asupra cerului, iar în falezele râpoase, o terasă asupra mărei.

Ar trebuì un naturalist să ne prezinte Natura cu fauna şi flora ei, să ne descrie pădurea cu tainele ei nepătrunse, dar cine nu a descris pădurea? O catedrală nesfârşită, mişcătoare, pătrunsă în toate sensurile de bolţi gigantice. O catedrală care ne emoţionează prin liniştea şi misterul ei; dar nici un arhitect încă nu a fost în stare să ridice asemeni coloane sau să atârne acele bolţi fără ciment, să întindă nesfârşite draperii verzi fără cusătură şi în care culoarea este aderentă la structură, aşà încât nu putem comparà pădurea nici cu un tablou, nici cu o simfonie. Căci nici un muzicant n'a putut înregistrà melodia frunzelor agitate, nici cântecul păsărilor, aceşti locuitori privilegiaţi ai pădurei şi ai Naturei.

Ar trebuì naturalistul să ne mai vorbească despre flori, dar mai cu seamă de poezia reproducerei lor; să ne spue cum o albină, culegând miere din flori, fecundează fără să ştie, o pajişte întreagă, în timp ce un fluture poartă un popor de flori pe aripele lui.

Am aflà în acelaş timp cum cedrul de Liban ca să se imperecheze cu cedrul de Sinai, pe înălţimile inaccesibile, au nevoe de adevărate vijelii, în timp ce la poalele muntelui cea mai blândă suflare ajunge pentru a stabilì între flori una din cele mai sugestive pagini de dragoste şi voluptate.

Va mai vorbì naturalistul şi de faună; dar din punctul de vedere ce ne preocupă, un chimist poate tratà chestiunea cu mai multă competinţă, cred eu.

Vom spune noi chimiştii că dacă animalele sunt mai

interesante decât plantele prin spectacolul dramatic sau comic a acestor actori inconştienţi şi veşnic de actualitate, în schimb frunzele, florile şi fructele sunt mult mai seducătoare decât animalele. Excepţie făcând, bine înţeles, genul omenesc.

Nu aş aveà decât să vă atrag atenţia asupra secreţiunilor vitale ale animalelor, cu mirosul lor respingător şi nesănătos, faţă de secreţiunile plantelor, care nu sunt decât arome şi parfumuri.

Iasomia şi sovârful îţi parfumează mâna, o insectă ţi-o murdăreşte, dacă nu cumvà te otrăveşte.

Dar culoarea? Hotărâtă şi luminoasă în verdeaţă, strălucitoare, curată şi variată, în corole şi fructe, devine pentru cea mai mare parte de animale, nedecisă şi neutră, obscură şi nesigură.

Pentru un fluture cu culori uimitoare trebue să înduri spectacolul desgustător al omizilor târâtoare sau a larvelor cleioase.

Iată cam ce ar spune specialiştii în specialitatea lor.

Eu, voi considerà chestiunea numai din punct de vedere general, pur ştiinţific căutând să aduc toate genurile de frumos la una şi aceiaşi lege generală; dar mă voi ferì să-i stric câtuşi de puţin farmecul frumosului.

Dar ce este frumosul?

In exprimarea frumosului se topesc împreună două ordine de fapte foarte diferite: *obiectivul* adică frumosul din afară, independent de noi şi *subiectivul* adică *noi*, sentimentul interior pe care-l deşteaptă în noi obiectivul. Când admirăm un spectacol al Naturei sau o fiinţă omenească, asociem Naturei propriile noastre gândiri, propiile noastre stări de spirit. Şi lucrurile sunt atât de distincte în cât închizând ochii, spectacolul Naturei sau chipul omenesc continuă a ne încântà, independent de ochiul care contemplă şi iarăşi în lipsa acestor obiecte, noi continuăm a le vedea cu tot farmecul ce ne-a vrăjit.

Deşi suntem independenţi de obiectele admirate, dar numai prin faptul că zicem că sunt frumoase ne unim cu ele prin vorbă şi amintire; facem din ele şi din noi un singur tot verbal şi omogen.

Ei bine O. A. în aprecierea frumosului intervine o *proprietate psihică,* un simţ care are grade deosebite. Este simţul eleganţei şi al graţiei: simţ ce poate atinge culmea desvoltării sau lipsì cu totul.

La origina acestui simţ stau două condiţii, două noţiuni fundamentale: *măsura şi ritmul*. Aceste două noţiuni sunt baza tuturor artelor, sunt am putea zice fără

exagerare, ceiace încântă viaţa. Ritmul şi măsură alcătuesc muzica vieţii. Iar această muzică, atât de complexă, atât de transcidentală, are drept regulator *căldura solară*.

Iată cum prin deduceri simple şi fireşti am ajuns să fixăm la baza măsurei şi a ritmului, la baza sentimentului frumosului, *căldura solară*.

De aice O. A. intrăm în specialitate, fără a neglija câtuşi de puţin tema anunţată prin subiectul conferinţei. Arta în Natură. Căci nu poate fi contrast între Ştiinţă şi Poezie. Noţiunea despre lucruri şi emoţia lor trebue considerată în sensul că simţimântul estetic se alimentează din cunoaşterea profundă a realităţei.

Vom pătrunde în inima chestiunii însăşi, alimentând de aice deducţiile necesare temei noastre.

O. A. Soarele nostru născut dintr'o nebuloasă spirală în acelaş timp cu alte câteva milioane de stele, a luat după cum zice Pascal — „canton" — în spaţiu şi încă în stare semigazoasă, învârtindu-se cu iuţeli ameţitoare în jurul axei sale imaginare a aruncat stropi în jurul său. Planeta noastră şi ceilalţi sateliţi sunt dintre aceştia. Aceşti stropi au moştenit forma şi regularitatea mişcărei imprimate chiar din naştere şi o perpetuă în spaţiu şi eternitate.

Soarele el însăşi rămânând un glob de foc de 324 de ori mai mare decât pământul dar la 150.000.000 de chilometri depărtare de el, nu ar putea să-şi manifeste existenţa lui dacă între el şi noi nu ar fi un mediu ipotetic dar indispensabil: eterul.

Globul de foc îşi manifestă înalta lui tensiune în spaţiu numai graţie eterului. O mişcare nu se poate propaga dacă nu are un sprijin material.

După cum valurile la suprafaţa apei aduc până la ţărm dovada agitaţiunilor cari se petrec în mijlocul oceanului, tot astfel frământările particulelor solare sunt încredinţate eterului, care ni le transmite sub formă de lumină şi căldură.

Transmiterile infinit de delicate ale eterului sub influenţa mişcărei uriaşe a masei incadescente, precum şi mersul şi propagarea lor, se fac după nişte legi precise şi armonice a căror rigoare matematică a servit de model pentru statornicirea legilor generale ale dinamicei noastre pământeşti.

Pentru a înţelege cum aceste mişcări pot influenţa ritmul şi măsura pe pământ, fiinţa şi aspectul materiei dar mai ales viaţa, trebue să ne amintim înainte de toate că materia este alcătuită şi ea din părticele tot atât de

fine, tot atât de delicate şi de aceeaş ordine de mărime ca şi mişcările eterului.

După ultima părere atomul nu mai este cum îl arată etimologia: „indivizibil". el este un sistem compus dintr'un număr variabil de pulberi de atomi, de aşa numiţi *electroni*, care se învârtesc pe curbe fixe şi cu iuţeli vertiginoase în jurul unui centru de greutate numit *ionul* pozitiv, complex şi el şi care reprezintă toată masa de materie.

Un corp solid deşi se prezintă ca un singur tot rigid, cu o formă fixă, este în realitate un furnicar de mici părticele care revin mereu la aceiaş formă de echilibru stabil, ccare ne dă impresia de formă şi contur.

Un corp solid, o fiinţă vie sunt compuşi din părticele materiale şi goluri mai mari decât părticelele de materie şi nu au o formă bine definită decât din cauza simţurilor noastre limitate, care nu percep decât o porţiune limitată, o porţiune conturată.

Ochiul din punct de vedere ştiinţific nu este făcut ca să vadă tot, este făcut maii mult ca să ne înşele, să ne dea o aparenţă de adevăr.

Din lumea nesfârşită de electroni în agitare veşnică, ochiul nostru tae o formă imaginară în locul celei reale, iar imagina construită de către creerul nostru, nu este, de cele mai dese ori, decât o rezonanţă a sufletului nostru.

O fiinţă vie este înconjurată de un nor de vapori, de radiaţiuni şi unde pe care le emite şi care sunt atât de puţin studiate.

Dacă ochiul nostru ar putea vedea totul, toată poezia formelor ar dispăreà, iar noi cu toţii am apăreà nebuloşi, informi şi confuzi, adică aşa cum suntem în realitate.

Experienţele de fizică elementară ne permit să arătăm că părticelele dintr'un corp nu sunt lipite între ele, ci separate şi independente în anumite limite de echilibru.

Să luăm un disc de metal pe care să presurăm nisip mărunt. Lovind discul, sau trăgând pe el cu un arcuş exaltăm mişcarea părticelelor de materie :se aude un sunet, dar în acelaşi timp pe disc se desemnează cu nisip o figură geometrică regulată, un fel de stea cu 6 raze.

Care este explicaţia?

Metalul trezit, înviorat de către arcuş „vibrează". Părticelele lui invizibile se agită, dar se agită în jurul unei poziţii de echilibru, după nişte legi armonice, revin

la loc, aşa că mişcările la dus şi la întors se întretae, obligând nisipul să facă şi el aceleaşi mişcări amplificate, întocmai cum undele pe apă saltă în mod ritmic obiectele uşoare dela suprafaţă.

Undele în metal merg până la margine, se întorc înapoi, se întretae, iar mersul lor nu s'ar vedeà, dacă nu ar fi nisipul fin, care înseamnă drumul invizibil al undelor.

Figura geometrică a acestor mişcări, dovedeşte mai întâi că părticelele materiale din care se compune discul, se mişcă în mod regulat, orientându-se în spaţiu după nişte direcţii anumite. Aceste direcţii sunt predestinate în orice corp, sunt direcţii în sensul cărora materia nu simte piedică prea mare, sunt aşa numite direcţii de *minimum de rezistenţă*. Materia în spaţiu, oricare şi ori unde ar fi ea, se aşează după aceste linii de *minimum de rezistenţă,* de minimum de sforţare.

Exemplul nostru cu discul de metal, însufleţit de arcuş se poate generalizà: „Apa când se solidifică, formează „discul", arcuşul este temperatura, adică caloricul — căldura descrescândă, care face discul de ghiaţă să vibreze. In timp ce noi tremurăm de frig, apa tremură şi ea, moleculele sale agitate de o mişcare ritmică, se orientează după legea „sforţării minime", dând loc la cristali ghiaţă şi tot acest fenomen este acela care obligă corpii cristalizabili să cristalizeze, când dela topire trec încetul cu încetul în stare solidă. Temperatura descrescândă produce şi aici acelaş fenomen ritmic, al aranjării armonice.

Corpii cari nu cristalizează, nu înseamnă că au părticelele lor răscolite în chip haotic. Ele sunt supuse aceloraşi legi de orientare, dar puteri superioare au paralizat — în momentul când au luat naştere — puterile fireşte de orientare. Sticla transparentă este amorfă, nu are urme de cristali, din cauză că scoasă din cuptorul fierbinte în care se fabrică, se răceşte prea repede în aerul ambiant. Intocmai ca şi lava vulcanică care se solidifică prea repede, prin surprindere, fără a putea lua direcţiile naturale.

Corpii cari se răcesc în voe au tot timpul să-şi orienteze moleculele lor în mod normal. In corpii necristalizabili direcţii de orientare sunt confuze, au armonia nerespectată. Sticla faţă de ghiaţă este un *sgomot* faţă de o *melodie*.

Direcţiile naturale de minimum de sforţare în aranjarea materiei, se pare că ar fi în forma stelei.

Tema stelei se repetă pe tot întinsul de ghiaţă ca

și pe pajiștea înflorită, în care materia simplă care alcătuește floarea, prin puterea miraculoasă a căldurei, se orientează după legea minimului de rezistență, cristalizând am putea zice, în locul florilor de gheață, flori de câmp.

Tema stelei, de mult a impresionat pe V. Hugo care a źis: Stelele sunt florile umbrei, florile sunt stele căzute din cer pe iarbă, iar iarba este firmamentul răsturnat, în care stelele au prins rădăcini.

Iar cu altă ocazie zice:

Et tout ce qui travaille, éclaire, aime ou détruit
A des rayons: la roue ou dur moyeu, l'étoile
La fleur et l'araignée au centre de sa toile.

Viața.

O. A. Ceiace este mai interesant, este că aceşte mișcări ritmice ale eterului hotărăsc chiar viața pe pământ.

Planeta noastră care ne poartă în spațiu cu o iuțeală de 30 de km. pe secundă, are în evoluția ei socotită în timp, trei faze: trecutul, prezentul și viitorul.

Prima fază, trecutul, este caracterizat prin clădirea lentă și metodică al monumentului acesta, al pământului pătură cu pătură până la relieful și conturul actual. Acesta este trecutul.

A doua perioadă este însemnată prin acea trăsătură superioară: apariția vieței pe pământ, florile și faunele tuturor epocelor, succedându-se la suprafața globului anume pregătit pentru felul și calitatea lor. Omenirea apre la rândul său. Aceasta este perioada prezentă, care în momentul în care vorbim este dejà departe de noi.

A treia perioadă, viitorul, este ca și începută.

Nu ne interesează pentru moment cât de scurt va fi ultimul act al dramei care se desfășoară sau al banchetului, cum îl numesc unii care compară viața cu un banchet care începe cu desertul, are la mijloc beția și se isprăveşte cu indigestia.

Nu ne interesează, zic, cât de scurt va fi acest ultim act. Natura în înalta ei chibzuință, a avut prevederea să ne facă să plecăm fără a prinde de veste când cade cortina peste ultimul act, înainte de a vedea tristețea ororilor sfârșitului sfârșitului.

Ceiace ne interesează pentru moment este că în cercetarea atât de plină de îngrijorare a actului final, găsim origina și elementele principale ale ritmului și măsurii.

Astronomii, aceşti prevestitori siniştrii ai sfârşitului fatal şi care numai prin faptul că prevestesc mereu înseamnă că se înşeală mereu, căci dacă nu s'ar mai înşelà o singură dată, nu ar mai avea nici ce, nici cine prevesti; ei surprind totuşi clipă cu clipă răcirea nesimţită a soarelui. Intocmai ca şi pământul altădată, soarele se pregăteşte să'şi stingă focurile sale binefăcătoare sau să le învălue cu o coaje opacă.

Deci aceleaşi cauze care au îngăduit apariţia vieţei pe pământ, vor vestì într'o zi — ultima — sfârşitul ei.

Soarele care a înviorat primii germeni la suprafaţa pământului, care face să mişune miriadele de vietăţi în jurul nostru şi aşterne în fiecare primăvară o mantie de flori şi de verdeaţă la suprafaţa globului, a fixat chiar din momentul apariţiei vieţei un termen fatal al dispariţiei ei. *Fiinţele vii nu trăesc decât cu condiţia să moară.* Dar nu numai fiinţele vii, ci orice mişcare ar înceta, când — cu dispariţia căldurei solare — s'ar realiza acel zero absolut, acea temperatură de -273^{0}. Pământul ar devenì un cadavru.

Intr'adevăr, viaţa, graţie căldurei este restrânsă între două limite fatale: focul şi ghiaţa.

Şi dacă a-ţi şti O. A. cât de puţin a trebuit pentru ca viaţa să fie sau nu pe pământ: câteva grade de temperatură în plus sau minus, câţiva centimetri cubici de oxigen sau acid carbonic, de vapori de apă în plus sau minus, o colonă de aer mai grea sau mai uşoară, câţiva electroni în număr mai mare sau mai mic, *imedial tol mecanismul vital se opreşte*. Aşa şi încă viaţa cu toată puterea ei de adaptare este localizată pe pământ într'o pătură de câţiva kilometrii de grosime. Dejà pe înălţimile Guarisankarului, plămânii se asfixiază. *Viaţa este rezultatul unui joc extraordinar de complex al unor acţiuni şi reacţiuni complexe şi ele şi care au loc între un număr de corpi indispensabili vieţii.*

In orice etapă nouă a progresului ştiinţei s'a căutat să se găsească lumini nouă pentru explicarea enigmii vieţi.

O părere judicioasă este aceia care presupune că viaţa se datoreşte unui anumit aranjament molecular în celule.

Mai toate substanţele scoase din organele plantelor şi animalelor au aşa numită *activitate optică,* adică au însuşirea de a schimba drumul luminii polorizate când trece prin ele, caşi cum ar dovedì un act voit, ca şi cum şi-ar manifestà o funcţiune de organ însufleţit. Ei bine,

acest fenomen extraordinar de curios, este datorit unui aranjament special al moleculelor în substanţele organizate.

Unii fiziologişti văd în acest act prima manifestare a vieţii pe pământ. Ei cred că origina vieţii a fost condiţionată de către prezenţa substanţelor cu activitate optică. Prima celulă s'a înviorat graţie unei substanţe cu activivitate optică. Aice ar trebuì poate să căutăm prima svâcnire, primul semn al vieţii pe pământ.

Iată cum, deci, aranjamentul moleculelor condiţionează şi viaţa pe pământ.

O. A. Planta oarbă pentru lumină — după cum vom vedea — posedă un tact chimic foarte delicat, *o viziune moleculară obscură* a cărui gamă modelează în taină nu numai ritmul vieţii, dar chiar ritmul formei şi armonic tonurilor.

Această modelare se efectuează graţie unor celule de clorofil, adică iubitoare de verde. Ele nu sunt verzi decât pentru ochiul nostru, dar sunt incolore pentru plantă. Pentru plantă grăunţele de clorofil sunt organe de respiraţie, organe de hrană. Planta absoarbe graţie clorofilului atât gazul carbonic cât şi energia solară. Grăunţele de clorofil sunt pentru plantă ceiace sunt globulele roşe pentru sânge.

Dar după cum culoarea verde este complimentară roşului, tot astfel şi rolul lor este complimentar. Vegetalele trăesc din resturile vieţii animale. Acidul carbonic care este otravă pentru animale este hrană pentru plantă. Ba din potrivă, planta descompunând acidul carbonic fixează cărbunele pentru ca să dea în afară oxigenul, elementul indispensabil vieţii animale. Este cel mai minunat act complimentar care garantează echilibrul chimic în atmosferă şi viaţa pe pământ.

Din aceste elemente simple, neînsufleţite, acid carbonic şi apă, planta crează viaţa graţie ritmului solar.

Şi din celulă în celulă, din specie în specie s'a ajuns la om, fructul cel mai desăvârşit — după cum ne place să credem — al acestei uriaşe sforţări cozmice.

Viaţa crează din lucruri extrem de simple şi amorfe, forme însufleţite, dar viaţa nu rămâne în ele decât atâta timp cât uzura materialului face continuitatea vieţei posibile. Când această limită a fost depăşită, materialele sunt redate Naturei cu caracterul lor amorf, până când condiţii speciale le vor chemà din nou la viaţă.

Viaţa nu este atât de puternică cum s'ar crede; ea nu se impune materiei pe care o însufleţeşte ci materia

prin compoziţia ei, prin condiţiile în care se găseşte într'un moment dat, cheamă viaţa în ea. Viaţa devine astfel inevitabilă.

Să se deranjeze însă într'un sistem rânduiala substanţelor care-l compun, să se deranjeze proporţiile sau măcar starea fizică; imediat viaţa este turburată şi întreg sistemul moare.

Deci, alcătuirea organică nu numai că nu s'a emancipat de ritmul şi măsura materiei neînsufleţite, dar însufleţind-o a realizat în ea cea mai superioară formă a ritmului: ritmul vieţei.

Privind chestiunea mai de aproape, trecând la materia nervoasă din noi, şi aceasta este alcătuită după acelaş plan care emană din armonia universală, din ritmul solar. Armonia internă a sufletului nostru, aptitudinea de a simţi frumosul în Natură şi de a crea frumosul, nu este decât o senzaţie de univers.

Emoţia estetică este un sistem de raporturi subtile între exterior şi noi, la un moment dat exteriorul devine comensurabil cu interiorul nostru; sufletul devine sediul unei resonanţe de natură superioară.

Iată de ce vă spuneam O. A. că această muzică a vieţii, atât de complexă, atât de transcidentală, are drept regulator un fapt atât de banal: căldura solară.

Dar în ce fel sufletul nostru se sintonizează cu exteriorul?

Simţurile.

D. şi D.

Relaţiile noastre cu lumea exterioară sunt asigurate prin cinci simţuri, fereşti deschise peste lumea din afară. Prin aceste fereşti atingem numai imagina lumii exterioare, căci simţurile alterează Natura. Sufletul este o oglindă care variază cu omul şi cu împrejurările: de cristal sau de sticlă comună, lucie sau mată, plană sau deformată, oglinda sufletului nostru produce tot atâtea impresii în faţa originalului, care este veşnic acelaşi. Nu este decât un singur munte Yungfrau în lume, nu este decât o singură Venus din Milo, dar există milioane de imagini în amintirea celor ce au văzut aceste modele de artă superioară.

Dintre aceste simţuri, vederea şi auzul prin caracterul lor nematerial, eteric, intelectual am putea zice, dau emoţii artistice profunde. Ele dau frumosul în formă, în culori şi sunete.

Mirosul şi pipăitul ca şi gustul sunt simţuri egoiste.

Mirosul este un puternic creator de idei, este solul delicat trimis înaintea percepţiei frumosului, este cărarea familiară a cărei cotituri le urmărim ca un vis către un ţel dorit dar nehotărât.

Gustul din punct de vedere material — dacă dă senzaţii plăcute şi utile în alegerea hranei, nu contribue cu nimic la prestigiul artei în afară, ba din potrivă: un măr, un fruct frumos, nu mai este frumos după ce a fost gustat.

Toate aceste simţuri se complectează, căci frumosul se adresează omului în întregime: creerului ca şi inimei, gândirei şi simţirei ca şi imaginaţiei.

Dar chiar dacă imaginile sunt deformate, fondul de adevăr rămâne.

Nu este nici o formă de frumos, fără un fond de adevăr, dar pentru ca adevărul să mişte, el trebue să strălucească prin formă, să ia un corp, să mişte în noi puteri ascunse şi inconştiente.

Nici o operă de artă nu are adevărul ca scop, dar îl are ca condiţie.

Iată O. A. ce s'ar putea spune despre frumosul în formă şi despre condiţiile în care s'ar putea realiză.

Să vedem acum frumosul în culori.

Culoarea.

Dacă explicaţia dată până aici lămureşte simetria şi estetica formelor precum şi percepţia lor, aceste explicaţii nu ne spun nimic despre felul cum procedează Natura pentru a crea armonia culorilor, acest finit desăvârşit al frumosului.

Aţi admirat, fără îndoială, corola unei flori, poate chiar a unei orchidee; a-ţi admirat aripa unui fluture sau penele unei păsări. Aţi văzut cu câtă regularitate o culoar eeste uneori tivită cu o altă culoare neaşteptată, sau cu câtă delicateţă meşteşugită o culoare se perde în altă culoare. Puţini însă dintre D-tră ştiu poate că dacă se face analiza acestor culori contopite sau aliniate, ori cât de diferite ar fi ele, sunt compuse din aceleaşi patru elemente: cărbune, hidrogen, oxigen şi azot.

Afară de misterul vieţei nu cunoaştem nici un mister mai nepătruns decât acela prin care Natura, din patru elemente a putut înscrie pe o petală, pană sau aripă de fluture culori atât de variate.

Pitagorienii considerau culoarea ca o proprietate a

corpilor. Epicur a fost cel întâi care a pus'o pe socoteala luminii. Experienţa în acest sens au fost făcute abia în secolul al XIX-lea de către Boyle, dar numai Newton, printr'o serie de experienţe celebre a arătat că corpii absorb, stâng anumite radiaţiuni din lumina albă şi rămân coloraţi cu culoarea corespunzătoare sau complimentară celei stânse. Când un corp este alb înseamnă că el trimite îndărăt toată lumina. Când este negru, o opreşte toată, el rămâne întunecat, invizibil şi nu se mai vede decât prin contrast. In fine când a oprit sau a stâns lumina roşie, de exemplu, rămâne colorat cu culoarea coplimentară sau corespunzătoare roşului: *Verde*.

Această explicaţie simplistă este adevărată, dar necomplectă. Ea nu ne spune prin ce mecanism pe aceiaşi petală, pană sau aripă se pot găsì linii, desemnuri şi puncte colorate cu culori atât de diverse și totuşi făcute din aceleaşi patru elemente: C. H. O. N.

Pentru a avea explicaţia complectă, va trebuì ca şi în cazul de mai sus, să avem în vedere atât *obiectivul* cât și *subiectivul*.

Obiectivul aici este reprezentat prin lucrul colorat şi lumina ce colorează, iar subiectivul este limitat la fundul ochiului nostru. Dar dela început trebue să accentuăm că culorile se nasc cu răsăritul şi mor cu apusul soarelui. Dacă lumina solară ar fi simplă, dintr'o singură esenţă, monocromatică cum se zice, explicaţia ar fi mult mai grea. Dar lumina solară este complexă. Apariţia primului curcubeu în lume, a fost primul semn al acestui mare adevăr. Curcubeul este cel mai meşteşugit joc al unei raze de lumină, într'o picătură de apă. Căci cum se face curcubeul? Cine dintre noi nu-şi aduce aminte de plăcerile pe care le simte la sfârşitul unei ploi torenţiale, într'o zi de vară fierbinte, la ţară mai ales? Momente neuitate în care toate simţurile se liniştesc ca prin farmec şi'şi revin dintr'odată în fire reintrând în stăpânirea lor.

Se trezeşte mirosul prin emanaţia vaporilor de apă parfumată cu aroma florilor, se trezeşte mirosul prin aerul înviorat de către oxigenul ozonizat graţie fulgerilor ce au trecut. Auzul cu încetarea tunetului se odihneşte şi el, iar liniştea nervoasă este restabilită, graţie dispariţiei fluidului electric din atmosferă. In fine vederea odihnită, desfătată, fascinată şi ea prin acea metaforă superbă a gamei optice, care desfăşoară peste lume, într'un cerc grandios, cea mai măreaţă punte de linişte şi pace: curcubeul.

Câţi n'au cercat să-i fixeze imagina? Rubens printre cei vechi, Millet printre cei moderni. Dar cum s'ar putea

transportă pe pânză cu paste şi pigmenţi nuanţele eterice a unui fenomen atât de subtil?

Newton, imitând jocul luminei prin sticlele de policandru sau pe marginea cristalului şlefuit, a reuşit să facă un curcubeu de laborator foarte precis pe care l'a numit „spectru". Cu această ocazie a dat explicaţia culorilor, arătând cum lumina albă este compusă din şapte culorii.

Dar ce deosebire între curcubeul de pe cer şi „spectrul" lui Newton! Castel rivalul lui Newton, spuneà că spectrul lui Newton, este un adevărat spectru cadaveric şi respingătoare, din cauză că nu are verdele în măsura şi nuanţa verdelui din curcubeu. Castel ziceà că curcubeul lui Newton face acelaşi efect ca şi faţa palidă a unei femei, fără roş în obraz. Pe vremea lui Newton arta cosmeticurilor nu-i putea pune la îndemână argumentele necesare pentru a spulberà comparaţia lui Castel. Taine numeşte curcubeul de laborator o halucinaţie adevărată. Orice s'ar zice, dar explicaţia lui Newton asupra descompunerĕĭ luminei întocmai ca şi toate legile stabilite de acest geniu strălucit, stau încă în picioare.

Priveliştea oare cum melodică a curcubeului în care domină ros-auroră, portocaliu, verde, albastru, indigo şi violet se poate grupà în două serii: ros-portocaliu, galben; albastru, indigo şi violet — *despărţite prin verde.*

Pictorii, aceşti sensitivi ai culorilor, le califică de *calde şi reci.* Nu vedem ce are a face în viziunea aceasta eterică senzaţiile de temperatură!

Cum se justifică calificativele, acolo unde nu se simte calitate?

Göthe, care probabil a fost un elev slab în chimie, le-a împărţit în culori acide şi bozice: un contrast chimic. Clasificarea pictorilor este însă cea mai conformă din punct de vedere al interpretărilor fizico-chimice.

Culoarea rosă are un efect dinamic, sensitiv. Este protopitul culorilor care stimulează ochiul şi mintea.

Rosul este fascinant, tipul culorilor calde cum zice pictorii, de aceia este numit spectru calorific în fizică.

Galbenul închee seria culorilor calde, el are ceva gol în el; are mai puţină căldură, dar are în schimb mai multă lumină.

Verdele este culoarea de tranziţie, între cele două serii caldă şi rece. El ocupă o întindere mică în spectru, dând o undă nici caldă nici rece, o undă neutră. Verdele odihneşte fără să moleşească, căci este o culoare moartă, dar totuşi vie.

Verdele este culoarea dominantă a globului terestru, așà a dedus Humbold din petele cenușii, pe care le reflectă pământul pe lună.

Din violetul elegant și serios și roșul aprins, dinamic s'a făcut purpura regească a Romanilor. Culoarea purpură este mantia nobleței, după cum culoarea verde este livreaua comună a lucrătoruluii de verde, a vegetației.

Aceste sunt culorile simple, să vedem cum din ele se alcătuesc nuanțele atât de fermecătoare și variate ale corpilor colorați.

La începutul acestui capitol am fixat două principii: razele solare, lumina solară, nu este decât o mișcare, iar planta prin ea însăși nu are culoare.

Dacă desbrăcăm lumina de strălucirea ei, iar florile de farmecul lor, razele de lumină nu sunt de cât o mișcare, iar planta un aranjament de celule, un fel de fagure de miere microscopic, o rețea de celule.

Ei bine, aceste celule, după mărimea, forma și dispoziția lor, modifică lumina ce cade pe ele și rămân colorate cu o culoare corespunzătoare acestor modificări.

Să ne explicăm: Se știe că caracatița sa uunii pești cum este calcanul și unele reptile cum este cameleonul, au proprietatea și avantajul de a-și modifica instinctiv și voluntar culoarea pielei. Și nu prin mecanisme asemănătoare celor ce ne fac să devenim palizi sau roși, dar grație unor celule pigmentare, care se dilată în formă de stea sau se restrâng alternativ. Este o specie de heliotropism în care fluxul luminei este înlocuit prin cel nervos. La aceste animale celulele sunt în legătură cu organele vederei: devin adevărați ochi pigmentari.

Rolul acestor celule este pur senzorial.

Ele variază culoarea tegumentelor în raport armonic cu mediul, îndeplinesc o specie de mimetism, grație căruia animalul fără apărare se ascunde, confundându-se cu culoarea ambiantă.

Iată deci cum aranjamentul moleclar poate determinà, poate modificà culoarea.

In alcătuiirea unei substanțe organice colorate, sunt zone alcătuite dintr'un anumit aranjament molecular acest aranjament produce celule, care se numesc celule cromofore, celule care au fost puse în evidență prin spectrul de absorbițiune. Se mai numesc cromoblaste sau pigmenți. Din punct de vedere fizic nu sunt decât aranjamente moleculare specifice, rețele, care lucrând asupra anumitelor radiațiuni, le stâng, rămânând colorate cu culoarea complimentară celei stânsă.

Aceste celule se aranjează simetric în linie dreaptă, țivindu-se una pe alta sau se amestecă între ele, dând tonuri perdute sau umbrite ,cu un aspect încântător.

Iată ce se poate spune — în privința culorei — despre obiecctiv, reprezentat prin lumină și prin aranjamentul molecular al corpilor colorați.

A doua parte -- subiectivul — se limitează aice la fundul ochiului. Ochiul este drumul către sufletul nostru, el nu ne poate transmite decât senzații luminoase. Chiar când ne lovim în ochi, vedem tot lumina: „Stele Verzi".

Organele active din ochiul vertebratelor sunt doi pigmenți specifici, adică tot două aranjamente moleculare specifice: o *pătură neagră*, ca praful de fum, care îmbracă coroida și o pătur *ăros-violetă, purpura retiniană* care îmbracă extremitatea celulelor retiniene. Acest ultra pigment ar fi *sediul senzației culorilor*.

După studiul lui Maxwel și Yung se pare că senzația pe care o avem despre culoare provine dela trei feluri de celule, de fibre nervoase din purpura retiniană: unele sensibile la roș, unele la verde, iar altele la albastru.

Prin jocul subtil al acestor celule se produce nu numai vederea, dar și culoarea.

Lumina nu și-ar merită numele fără ochiul nostru viu.

După cum vedeți O. A. spectrul proectat pe un ecran sau culoarea unui corp, nu este nici îndărătul prismei, nici pe ecran. Ea este în ochiul sau mai bine zis în sufletul nostru.

Mișcarea eterică aprinsă în ochiul nostru, trezește o lume de senzații fără analogie cu actul sufletesc el însăși. Este un salt brusc de la un fenomen mecanic la unul sufletesc.

Dela mișcarea celei mai subtile celule nervoase până la senzația roșului sau violetului, este o prăpastie impresionantă.

Pe un țărm al prăpastiei este actul banal: mișcarea eterică, pe celalalt este impresia retiniană, metafora delirantă: curcubeul.

Și după cum nici un episod mintal nu se petrece fără un act reflex, tot astfel un adevărat clavier visual cu șapte tonuri, o adevărată gamă cromatică se pune la îndemâna fiecăruia dintre noi, pentru a construì o imagine după o equație personală.

Omul este o prismă conștientă, el refractă în sufletul său raza visuală primită din afară, o refractă după un unghi propriu producând în felul său de a gândì și

simţì emoţii care dau satisfacţii, ce nu se pot dobândì în altfel.

Şi pentru a încheià O. A. să-mi permiteţi să mă opresc puţin asupra utilităţii frumosului care stă în strânsă legătură cu această equaţie personală.

Cine zice frumos zice in acelaşi timp ordine, proporţie, armonie, iar pedealtă parte zice bunătate, graţie, libertate, viaţă; adică tot ce umple inima de dragoste.

Frumosul nu este mai puţin binefăcător decât sănătatea, dar binefacerile lui adresându-se părţei celei mai bune din noi, este o nevoe superioară, este mai puţin simţită. Şi nici nu se poate demonstrà.

Fiind o noţiune transcidentală, nu se poate dovedì ca o proprietate geometrică: o geometrie a frumosului nu există.

Că frumosul este un stimulent necesar pentru ridicarea sufletului, nimeni nu o contestă. Sensul profund al legendei lui Orfeu îmblânzind animalele prin acordurile lui, este acela că prin artă face să se nască civilizaţia pe pământ.

După cum omul fără poftă de mâncare ar murì de inaniţie, fără dragoste ar lăsà rasa sa să se stângă; tot astfel inteligenţa lipsită de acest stimulent al frumosului, nu ar fi creat nici arta, nici ştiinţa.

In aprecierea frumosului intervin, doi factori: o acţiune fascinantă şi una fermecătoare. Ca doi magneţi: unul ne atrage, cellalt ne reţine. Fascinaţia şi farmecul represintă hipnosa unei păsări în faţa unui şarpe, sau a unui şarpe atras de flautul unui vrăjitor.

Dar pentruca frumosul să satisfacă sufletul trebue ca simţurile să fie lovite viu şi chiar violent. Spectacolul mărei calme sau furia valurilor, un munte gigantic, sau o prăpastie; apariţia neaşteptată a unui gheţar sau chiar a unei catedrale la o cotitură neprevăzută; toate aceste şi multe alte fenomene naturale, lovesc simţurile în mod violent. Ba, când frumosul este ridicat la o putere superioară, se produce sublimul, care rezultă de obiceiu dintr'un neprevăzut, care uimeşte şi surprinde imaginaţia.

Când căutăm să aprofundăm originele sensoriale ale emoţiilor noastre, observăm că este un misterios paralebism, dacă nu un sincronism între fenomenele din afară şi manifestările din noi.

Capitolul electricităţii din Natură ar trebuì complectat cu un altul care ar tratà despre fluidul omenesc; despre electricitatea de natură umană.

Lumea cerebrală trebue să ne o închipuim ca o făşie

de fire telefonice, ca un joc de unde subtile care circulă în canalele noastre numite nervi, în comisurile cerebrale şi rachidiene.

Fluidul acesta purtător de gândire şi emoţii se îngrămădeşte în noi ca în nori, se condesează într'o parte se rarefiază aiurea; evadează brusc sau se împrăştie încetul cu încetul.

Şi ce corelaţie între exterior şi noi? După cum o mulţumire mare dă oglinzii sufletului nostru o strălucire sporită, tot astfel o vagă melancolie poate adeseori să aburească oglinda, s'o acopere cu un văl opalescent, dând o imagine tristă a realităţei.

„Il pleure dans mon coeur, comme il pleut sur la ville“. Prin acest vers celebru Verlaine a vroit să arate legătura misterioasă între lumea mică gânditoare şi cu simţire şi între exteriorul rece şi impasibil.

Sufletul nostru se comprimă, am puteà zice, odată cu cerul; picură din el jalea cum picură apa din nori.

Este o simplă descărcare nervoasă.

Dar în cursul pasiunelor nobile cum este entusiasmul estetic, descărcarea ia forma cea mai senină şi mai înaltă; formă care se armonizează atât de bine cu nobleţa cauzelor.

Efectul acesta asupra sufletului este atât de înălţător, încât am puteà spune că măcar în momente de aceste, om rău nu mai există.

4.

Cât ştim şi cum ne reprezentăm astăzi lumea.

Conferinţă ţinută de d-l **G. C. Dragu**, în seara de 24 Februarie 1929.

Doamnelor şi Domnilor,

La toate fiinţele viaţa, formă superioară a energiei cosmice, se găseşte în aprigă luptă cu forţele anorganice, faţă de cari evoluează paralel şi cari tind s'o înăduşe şi distrugă.

Pentru a se afirma, conserva şi desvolta viaţa recurge la abilităţi, descoperă căi, inventează organe şi funcţiuni cari îi asigură succesul contra obstacolelor ce-i stau în cale.

Omul, mai ales, prin simţuri şi conştiinţă, prin inteligenţă şi raţiunea logică se informează asupra mediului, află adevărul, descoperă legile fenomenelor, cari alcătuesc existenţa temporo-spaţială şi-şi adaptează conduita în consecinţă.

Cu toată admiraţiunea. ce am pentru genialitatea filosofiei bergsoniene, nu văd, cum, în afară de aceste căi, intuiţia supra intelectuală şi simpatia, analoagă instinctului animal, ar putea mai mult şi mai bine să ne informeze asupra existenţei, să ne dea adevărul absolut.

Pentru explicarea lumei, Bergson, folosind intuiţiunea internă, printr'un efort sui generis de coborîre în adâncurile conştiinţei, imaginează un strălucit poem metafizic, cu durata pură, indivizibilă, ca esenţă chiar a existenţei şi cu prioritatea şi ascedenţa spiritualităţii, sub forma elanului vital, faţă de materie, simplu mijloc pentru aserţiunea şi afirmarea spiritului!

Totuşi, poemul bergsonian, în ceace are mai inteligibil şi mai la adăpostul criticei, este alcătuit tot din datele sim-

ţurilor, în observaţiunea simplă şi în experimentarea ştiinţifică, cum şi din elaborarea intelectuală şi transformarea acestor date, sub controlul principiilor eterne ale raţiunii logice.

Incepând prin a cerceta adevărul şi înţelege lumea din consideraţiuni de utilitate, nu întârziem a căuta şi iubi adevărul în sine. Cercetarea adevărului, alături de contemplarea frumosului adevărat şi de practicarea binelui, devin, cu timpul, ţelurile cele mai nobile, singurile cari dau vieţei preţ şi farmec. In aceste consideraţiuni veţi binevoi a înţelege şi motivarea titlului conferinţei ce mi-am propus a desvolta dela această tribună: *«Cât ştim şi cum ne reprezentăm astăzi lumea»*.

Poate că ar fi fost mai potrivit titlul: Câte nu ştim din cele ce constitue şi formează lumea, sub felurítele ei aspecte.

Ştim ceeace ne spun simţurile şi conştiinţa, simţurile ajutate de instrumente perfecţionate, şi cele ce, prin judecată şi raţionament, interpretăm, inducem şi deducem din observările şi experimentările noastre.

Fără interpretarea datelor simţurilor, sub garanţia legilor sufleteşti, cari constitue raţiunea umană eternă, am fi tentaţi, să luăm, aşa cum se înfăţişează la prima vedere, datele imediate ale simţurilor drept lucruri reale; cum şi facem când luăm culorile, mirosurile, gustul şi temperatura lucrurilor drept atribute ale lor, independent de conştiinţa noastră; — profundă iluzie întrucât chiar greutatea şi întinderea corpurilor şi durata evenimentelor nu sunt în sine, cum ne apar nouă în funcţie numai de structura simţurilor şi formele conştiinţei. Când simţurile şi conştiinţa nu mai funcţionează, lumea încetează de a fi, cum ne apare; cum nu există culorile pentru orb şi nici sunetele pentru cel lipsit de auz!

In locul diversităţii calitative, cu care simţurile învestmintează lumea, ştiinţa ne arată relaţii cantitative — intervale de spaţiu şi timp, rezistenţă, greutate, mişcări eterne de mobile dela aştrii gigantici cereşti pânăla infinitele particule din radiatiile calorice, electrice şi luminoase.

Prin inerţia şi imperfecţiunea lor naturală, simţurile nu ne dau putinţa să percepem *îndepărtările*, nici *adâncurile*, nici *micimile* şi nici mişcările, cari constitue poate chiar esenţa lucrurilor.

La prima vedere pământul ne apare în nemiscare. Nemişcată şi nemărginită ne apare bolta cerului. Nemişcate apar nu numai corpurile solide anorganice, dar chiar lichidele si gazele închise. Inerte par ţesuturile din lumea vegetală şi animală. Şi, totuşi, peste tot ce perpetuă agitaţie de parti-

cule, molecule, atome, în lumea materială anorganică şi ori ganică, în radiaţiunile calorice, electrice, luminoase!

Câţi ne aflăm aci, cu aerul ce respirăm, cu sala în care ne aflăm, părem în nemişcare. Totuşi, în aerul ce respirăm, ce agitaţie de molecule! Fără vibrarea lor nu m'aţi auzi. Ce torente de vibraţiuni electrice-magnetice nu curg încontinuu, ziua dela soare, noaptea dela becurile electrice, ce ne scaldă în lumină!

Dar, în noi chiar, ce mai de mişcări: nu numai că inima ne bate, sângele circulă, plămânul respiră; dar, în ţesuturiie organice, ce mai de schimbări şi transformări de energie chimică, calorică şi electrică, în fenomenele de asimilare şi desasimilare organică!

In special ce mai agitaţie a milioanelor de molecule cerebrale şi ce de radiaţiuni nervoase au loc în creierul meu care vorbesc şi în ale D-v., cari mă onoraţi cu ascultarea.

Ne credem imobilizaţi în sala în care ne aflăm; şi, totuşi, în acest moment participăm numai puţin decât la o întreită mişcare. Cu sala, în care ne găsim ne mişcăm—la latitudinea geografică, unde ne aflăm — cu circa 1.000 km. pe oră, dela Apus spre Răsărit, cu pământul în jurul său; ne mişcăm cu pământul în mişcarea sa de translaţie în jurul Soarelui cu viteza de mai bine de 100.000 de km. pe oră (în 24 ore mai bine de 2½ milioane km. şi în 365 zile pământul străbătând în spaţiu mai bine de 900 milioane km. în jurul Soarelui): şi, în al treilea rând, cu Soarele şi tot cortegiul său de planete —Mercur, Venera, Marte, Pământul, Joe, Saturn, Uran, Neptun etc.—alergam în spaţiu cu viteza de circa 600 milioane km. pe an spre constelaţia lui Hercule, de care ne desparte o distanţă de nu mai puţin 30.000 ani lumină! Să ne amintim, că lumina străbate în o secundă şi ceva distanţa de 400.000 km. până la lună şi în 8 minute şi 17 secunde distanţa mijlocie de 150 milioane km. până la Soare!

Mulţumită alergării în spaţiu cu sistemul nostru solar noi ne găsim la fie ce moment al timpului în alt punct al spaţiului şi suferim alte influenţe cosmice şi gravitaţionale; iară dela Hristos până astăzi ne aflăm deplasaţi în alt punct al spaţiului, de unde ne aflam atunci, la distanţa străbătută în cei 1928 ani şi două luni cu câte 600 milioane km. pe an. De asemeni, pe bolta cerească stelele fixe—sori şi planete—(fixitate şi ea iluzorie din cauza distanţei imense ce ne desparte de ele)—ne apar pe acelaş plan, şi, totuşi, la ce distanţe considerabile se află unele de altele. După calculele marelui astronom H. Poincaré mai mult de 900 milioane —

sori şi planete — se află numai în aşa zisă Cale lactee, din care face parte şi sistemul nostru solar. Cel mai apropiat din aceşti sori, *Alfa* din Centaur, este la distanţa de circa 40 mii de miliarde de km. de Soarele nostru, lumina dela acel astru ajungându-ne în 3 ani şi 4 luni.

Sorii şi planetele acestei aglomerări de lumi cereşti ne apar pe acelaş plan; şi, tot pe acelaş plan apar ochilor noştri şi aglomerările de lumi, aşa zisele *nebuloase spirale*, analoage fiecare, ca mărime, Căii noastre lactee, în număr de circa 1.000.000 şi dela cari lumina ne ajunge după călătorie de mai multe milioane de ani.

De sigur, nu rare ori, luăm drept existente azi numai fantome de sori, ale căror fiinţă s'a stins de mult şi dela cari razele plecate cu sute de milioane de ani lumină în urmă ne ajung abia azi!

Fără măsurările de triangulări geometrice — paralaxele stelelor—fără placa fotografică, care pe întinderea uni c. m. înregistrează mii de sori şi fără mai ales analizale spectrale, ajutate de calculele matematice, care ne arată strălucirea, masa şi distanţele aştrilor din abisurile cele mai îndepărtate cereşti, ce ar fi putut simţurile noastre singure să ne arate.

Revenind pe pământ, constatăm, că cu simţurile singure nu percepem decât vitezele mici, de ex. a unui tren de persoane de 8 m. pe secundă, de 14 m. a unui tren accelerat şi de 1.000 m. pe secundă (3.000 km. pe oră) a unui glonte de puşcă sau proectil de tun.

Despre vitezele moleculelor în gaze—2.000 m pe secundă, de cea a propagării sunetului în metale şi lemn de brad de 5.000—6.000 m.pe secundă, simţurile nu ne pot informa.

Cu atât mai mult nu percepem cu ochii liberi viteza de zeci de mii km. pe secundă a corpusculelor electrice din razele catodice ori a razelor *a* şi *b* din desintegrarea corpurilor radioactive.

Iar ca să putem percepe ca distincte, cu ochiul liber, vibraţiunile eterice în propagarea luminei şi perceperea culorilor, de ex. chiar acelor relativ mai încete, de 450 bilioane pe secundă, în culoarea roşie, ar trebui ca desfăşurarea de vibraţii, care efectiv şi activ se întâmplă într'o secundă, să aibă loc în mai multe mii de ani!

Nu putem, de asemene, cu ochii liberi urmări şi percepe divisibilitatea materiei, continuată azi pare ca şi pânăla infinit.

Câteva exemple ne vor evidenţia, pe deoparte slăbiciunea simţurilor, pe de alta compunerea materiei şi energiei din particule infinit de mici, molecule şi atome, pe cari nici

chiar ultra microscopul nu le desluşeşte ochilor noştri. Dintre simţuri cel mai ager apare mirosul: percepem $^1/_{100}$ din $^1/_{1.000.000}$ dintr'un miligram de iodoform. Un gram de iodoform pierde $^1/_{100}$ dintr'un miligram într'un an; deci un miligram de iodofom poate timp de 100 ani să emită valuri de particule odorante; este unul din corpurile cari se desintegrează mai încet. Pentru aur, putem merge cu divizibilitatea cu ochii liberi pânăla foi cu grosime de $^1/_{1.000.000}$ mm.

La ulta microscop devin vizibile sferule de gumă şi granule de coloizi cu dimensiuni de $^1/_{100.000}$ din mm., adică cu dimensiuni numai de 10 ori mai mari ca a moleculelor şi atomilor. Diametrul atomilor este de $^1/_{1.000.000}$ dintr'un milimetru; pot deci încăpea, pe o lungime de 1 mm. cel puţin 1.000.000 de atomi.

Fotogramele Röntgen fac vizibile *reţelele de atomi* în cristale, pe când cu ochiul liber abia vedem dimensiunile de $^1/_{10}$ din milimetru. Pudra de talc, împrăştiată peste apă cu ulei, poate fi subţiată pânăla $^1/_{100}$ din $^1/_{1.000.000}$ din mm.; iară molecula de ulei, pe apă pânăla grosimea de $^2/_{1.000.000}$ din mm. Beşicele de săpun pot atinge dimensiuni pânăla $^4/_{1.000.000}$ din mm.

Intr'un miligram de aur se cuprind până la 100 milioane de atomi de aur; atomul de aur fiind din cei mai grei atomi. Intr'un miligram de hidrogen sunt 20 trilioane de atomi de hidrogen. Hidrogenul este corpul cel mai uşor. Molecula de apă —H20—este de 10 ori mai grea ca atomul de hidrogen.

Intr'un centimetru cub de aer sunt circa 30 miliarde de miliarde de molecule de aer; 20 miliarde de molecule de aer cântăresc $^1/_{100.000.000}$ dintr'un miligram. *Aceste rezultate* au fost deduse, prin calcul, din viteza moleculelor de gaze. In mod normal moleculele de aer se ciocnesc între ele cam de 5 miliarde de ori pe secundă. Viteza moleculelor (de sute de metri pe secundă,—la hidrogen de 1.800 metri pe secundă), s'a calculat din observarea la microscop a mişcărilor browniene (corpuscule uşoare, germeni vitali etern în agitaţiune în lichide sau în aer, din cauza ciocnirilor de către moleculele în mişcare a lichidului sau gazului în care se află). De asemene mişcarea sferulelor de gumă fragmentate în emulsiuni lichide, precum şi radierea corpurilor negre a ajutat la stabilirea vitezei moleculelor din gaze. Ca greutate, cei mai grei dintre atomi (platină) cântăresc mai puţin de $^1/_{100.000}$ din o trilionime din gram; greutatea atomului de aur ar fi de $^1/_{100.000.000}$ din o trilionime de gram. Massa moleculei de ulei (în trioliatul de glicerină) ar fi de $^1/_{100.000.000}$ din $^1/_{100.000.000}$ din miligram, adică a miliarda parte din o miliardime din miligram. Massa atomului de hidrogen este şi mai mică.

Imensa divizibilitate se constată şi în lumea organică: 600 milioane de bacterii cântăresc abia un miligram. Unele bacterii produc în 24 de ore peste 16 miliarde de indivizi.

Germenele vital al animalelor, necesar pentru fecundarea unui ou, având diametrul de $^1/_{20}$ din mm., ar cuprinde peste 20 miliarde de molecule organice, fiecare moleculă constând din mai mulţi atomi. Imensa divizibilitate şi a materiei organice ar explica cum celulele germinative, în speţele animale şi la om, transmit, în seriile de descedenţi, caracterele anatomice şi fiziologice şi pe treptele superioare—la animale şi la om, în special—şi caracterele morale şi intelectuale ale miilor de generaţii de ascendenţi.

Doamnelor şi Domnilor,

In ultimii 25—30 de ani s'au modificat, aproape s'au răsturnat complect toate conceptele ştiinţifice despre lumea fizică, chimică şi astronomică. In adevăr: principiul lui Lavoisier, (a doua jumătate a secolului XVIII-lea), al indistructibilităţii materiei şi cel al lui Mayer (prima jumătate a secolului XIX-lea) al conservării energiei, se considerau, până acum câteva decenii, ca cheia de boltă a cunoştiinţelor fizicomecanice şi chimice.

Atomii, particulele ultime ale materiei, erau socotiţi nedivizibili mai departe şi neperitori: indistructibile deci păreau şi materia, constituită din molecule şi atomi, şi energia care o anima. Materia în sine părea inertă. Numai o forţă externă o putea pune în mişcare, deplasa în spaţiu. In compunerile şi descompunerile chimice nimic nu părea că se creiază, nimic nu se distruge. Combinările chimice se produceau prin absorbire de energie exterioară, calorifică ori de altă natură. Energia, absorbită în combinări, se elibera în descompunerile chimice.

Se credea, astfel, că materia nu cuprinde în sine niciun fel de forţă ori energie.

In acelaş timp, dela Newton chiar încoace (secolul al XVII-lea), spaţiul şi timpul erau considerate ca un fel de cadre absolute, imutabile şi invariabile, receptacole universale, în cari se întâmplau şi se desfăşurau fenomenele materiale. Timpul şi spaţiul în sine n'aveau nici o relaţiune, nici cu corpurile materiale între ele.

Fizicianii afirmau, deasemeni, că în spaţiul uniform lumina se propagă în linie dreaptă şi cu viteză constantă în toate direcţiile.

Se credea, că determinarea poziției mobilelor în spațiu se poate efectua prin coordonatele cartesiane cu triedre de referință corpuri solide, cu dimensiuni invariabile.

Din contra, cum mai în urmă vom arăta mai de aproape, concepția actuală, *relativistă* a lumei, consideră *materia* şi *forța* ca unul şi acelaş lucru, *forme de energie*, stabilizată în materie, în echilibru instabil în forțe, în lumină, căldură, electricitate. Atomii sunt considerați azi ca peritori, iar energia calorică, luminoasă, electrică nu este decât produsul desintegrării lor.

Se crede, de asemeni, în concepția relativistă, că structura şi proprietățile spațiului şi timpului, măsurabile fiziceşte, depind de obiectele materiale, de repartiția şi starea de mişcare a materiei. Corpurile materiale fiind adică în mişcare, se modifică şi proprietățile spațiului şi timpului.

Sub formă de entități nu există nici spațiul — *Kenon* — al celor vechi, nici timpul în afara conştiinței noastre, ci sunt pure abstracțiuni ale minții ca ori şi ce idee generală.

In afara conştiinței am avea, cel mult, un amalgan temporo-spațial, timpul fiind o a patra coordonantă a spațiului.

Relativismul actual mai afirmă, că lumina se propagă cu viteză constantă în toate direcțiile şi în linie dreaptă, numai întrucât nu trece în vecinătatea corpurilor materiale, cari dau naştere la câmpuri gravitaționale. Cum universul real este plin de câmpuri gravitataționale, lumina îşi curbează direcția şi-şi modifică viteza, accelerând-o în vecinătatea câmpurilor materiale.

Deci, în realitate, toate corpurile cad după curbe geodezice; şi, în consecință, determinarea legilor lor se poate efectua numai prin coordonantele lui Rieman şi Gaus, având ca puncte de referință corpuri cu dimensiuni variabile cu mişcarea, deci un fel de *moluşte* de referință, cum le numeşte Einstein.

Trei mari evenimente ştiințifice, mai ales, au modificat, în ultimii 30 ani, conceptele despre materie, energie, spațiu, timp şi gravitație, dându-ne despre lume, despre existență, o cu totul altă figură, formă, ca mai înainte:

a) Descoperirea radio-activității corpurilor;

b) Intrebuințarea analizei spectrului luminei la studiul cerului;

c) Teoria relativității generalizate a lui Einstein.

Fizicianii mai de înainte cunoşteau, că descărcarea curenților electrici, în gazele rarefiate, dau naştere la trei feluri de radiațiuni: razele *canal*, cu viteză 300—600 km. pe se-

cundă, încărcate cu electricitate pozitivă, razele *catodice* cu viteză pânăla 60.000 şi chiar 100.000 km. pe secundă, încărcate cu electricitate negativă (electroni) şi *razele X (Röntgen)*, produse prin ciocnirea razelor catodice de un corp tare; acestea din urmă (X) luând, deci, naştere, ca şi lumina din vibraţiile eterice şi nefiind de natură electrică.

Când s'a constatat, în deceniile din urmă, că corpurile din familia uranului, radiul şi altele, se desintegrează şi produc spontaneu razele α, corpuscule, încărcate cu electricitate pozitivă, cu viteza de 15.000—30.000 km. pe secundă, razele β, încărcate cu electricitate negativă, fără suport material, dar cu massă şi inerţie ca şi razele catodice, deci electroni, cu viteza de 100.000—300.000 km. pe secundă, şi razele γ, analoage razelor X (Röntgen); s'a văzut, că atât razele *canal* şi *catodice*, cunoscute mai înainte, cât şi razele *a* şi *b*, provenite din desintegrarea corpurilor radioactive, sunt *spărturi de atomi*, primele din atomii gazelor rarefiate în care avea loc exploziunea curenţilor electrici, secundele din desintegrarea atomilor corpurilor radioactive. In ambele aceste cazuri, razele produse proveneau din spargerea sâmburelui, nucleului atomilor.

La început se credea, că sunt radioactive, şi că, deci se desintegrează, numai cele 39 corpuri, considerate ca atare. Ulterior s'a dovedit, că toate corpurile materiale sunt radioactive; însă în grad mai mic. De aci concluzia că atomii nu mai sunt simpli, indivizibili şi neperitori; din contra, că pier şi că sunt de o complexitate considerabilă, adevărate sisteme solare în miniatură. Astăzi, fisicianii afirmă, că centrul fiecărui atom constă dintr'un nucleu, încărcat cu electricitate pozitivă, cu suport material, de 2.000 ori mai mic ca electronii, încărcaţi cu electricitate negativă, fără suport materiăl. Electronii gravitează în jurul nucleului, la o mare distanţă, cu viteză pânăla 300.000 km. pe secundă. Electronii sunt de 50.000 mai mici ca atomii, aşa că nucleul atomic este de circa 100.000.000 mai mic ca un atom, al cărui diametru, cum am spus mai sus, este de circa 1.000.000 din mm.

Un gram de radiu—după observaţiunile făcute—se desintegrează spontaneu cam în 1200 ani şi produce, într'o secundă, 134 miliarde de atomi de un produs, numit *emanaţiune* apoi *heliu* şi alte produse.

Radiul, în dezagregare, produce şi căldură, 130 calorii pe oră.

Atomii se desintegrează, pierd electroni exteriori şi devin *ioni*, electro-pozitivi şi în radiaţiunile termice, chimice, luminoase şi electrice.

Proectilele *a* ale corpurilor radioactive *ionizează* atomii de aer, prin cari trec şi-i fac să elibereze sarcini (încărcături) electrice mai mari ca ale lor.

Când razele *a* se produc într'o cameră obscură, în care se află vapori de apă şi sparg atomii aerului rarefiat, ionii liberaţi din atomii de aer devin suport, pe cari se condensează vaporii de apă. Este de observat, că energia de radiere a corpilor radioactive se datorează, în cea mai mare parte (94 %), razelor *a* (atomi de heliu) şi numai 4 % razelor *b* (electroni) şi 2% razelor γ.

Mai este de observat, că razele *a* şi *b*, ca şi cele canal şi catodice sunt deviate de câmpurile magnetice şi electrostatice şi din mărimea devierii li s'a calculat viteza lor: pe când razele γ şi X (Röntgen) fiind ca şi lumina vibraţii eterice, fără natură electrică, nu sunt deviate de aceste câmpuri. Toată greutatea (massa atomilor) rezidă în nucleul lor, care cuprinde electricitate pozitivă şi electroni, cu un plus însă de electricitate pozitivă, ceeace corespunde şi cu greutatea atomică a celor 90 şi mai bine de corpuri simple, (elemente chimice) şi cu locul lor (atomilor) în sistemul lui Mendelejev.

Considerându-se că atomul de heliu este format din 4 nuclei de hidrogen şi 2 electroni şi constatându-se, că corpur e neradioactive, ca borul, florul, sodiul, aluminiul, fosforul eliberează, când sunt bombardate cu particule α, atomi de heliu şi hidrogen, s'a conchis, conform şi cu hipoteza chimistului Prout (1815), că baza unică a materiei este hidrogenul.

Electricitatea pozitivă şi negativă din atomi fiind în echilibru, atomul, din punct de vedere electric, este neutru.

Sarcinile pozitive ale nucleului atomic crescând, la diferitele elemente chimice (corpuri simple) în cantităţi egale: 1 *quantă* la hidrogen, 2 la heliu, 3 la litiu, etc., s'a tras concluzia, că şi energia este granulară ca şi materia, şi că, deci, avem atomi de electricitate. Materia având astfel o structură electrică, s'a tras concluzia că mecanica atomilor, în concepţia actuală, determină mecanica universului: toate mişcările şi transformările din univers, dela ioni şi electroni până la aştri gigantici din profunzimile spaţiilor cereşti, îşi au legile mişcării lor în structura şi mecanica atomilor. Schimbările interatomice şi dintre atomi şi mediu produc toate fenomenele optice, electrice, magnetice şi ca consecinţă şi pe cele biologice şi sufleteşti. (Drosne op. cit. mai departe).

Descoperirea şi dovedirea experimentală a radioactivităţii tuturor corpurilor, desintegrare, mai pronunţată la cele

radioactive, constitue astfel dovada experimentală faptului că materia este peritoare şi că este equivalentă cu energia.

Cum am amintit mai sus toate forţele din univers, căldură, lumină, electricitate, etc., rezultă din distrugerea atomilor materiali, ponderabili, şi ele constitue o lume demi-ponderabilă, intermediară între materia ponderabilă şi eterul imponderabil. Cu timpul, căldura, lumina, electricitatea, prin completă dematerializare, tind să expire în eterul imponderabil, de unde, sub influenţa forţelor gravitaţionale, încep ulterior o nouă integrare, un nou ciclu de prefaceri din imponderabil în ponderabil.

Este de observat, că energia are masă şi inerţie ca şi materia, şi că în structura atomilor sânt închise rezsrve considerabile de energie.

Numai într'un gram, de orice fel de materie, este energie suficientă să ridicăm la înălţime de 300 m. 30 milioane de tone; iară într'o monedă de cupru, de câteva centime, am avea energie suficientă, ca un tren de 40 vagoane încărcate să facă ocolul globului pământesc.

Al doilea eveniment ştiinţific, care a evoluţionat concepţele despre existenţă, a fost utilizarea spectrului la analiza luminei, ceeace a permis determinarea masei, strălucirii şi distanţei corpurilor cereşti, până în spaţiile cele mai îndepărtate şi formarea despre lume, despre univers în complexitatea lui, a unei concepţiuni cu totul alta decât cea de înainte.

Cel mai mare eveniment ştiinţific însă din ultimele decenii, care a revoluţionat bazele mecanicei clasice, este teoria relativităţii generalizate a matematicianului-filosof Einstein, azi profesor la Universitatea din Berlin.

Imutabilitatea şi invariabilitatea eterului, confundat chiar cu spaţiul în care se mişcă toate corpurile, cum şi constanţa vitezei luminei (300.000 km. pe secundă) în toate direcţiile, în linie dreaptă, fusese dedusă prin calcul, dela începutul chiar al veacului al XIX-lea, de francezul Fresnel.

Mai în urmă, învăţaţii au căutat, să dovedească experimental, ce se întâmplă cu eterul, când corpurile materiale, solide, licide şi gasoase, în cari se întâmplă şi prin care se propagă lumina şi electricitatea, se mişcă cu deosebite viteze. Se mişcă şi eterul împreună cu deplasarea corpurilor materiale, ce stau în el, ori eterul rămâne pe loc? In particular, viteza luminei, care se propagă prin ondulaţiunile eterului, este influenţată sau nu de mişcarea corpurilor materiale prin care se propagă?

Nu se puteau face decât două hipoteze: *Prima*, eterul se deplasează şi el cu mişcarea corpurilor materiale, ce stau în el. *A doua*, eterul rămâne în loc şi nu ia parte la mişcarea corpurilor materiale, solide, licide sau gazoase din el: au loc numai mici ondulaţiuni transversale ale eterului, prin cari se transmit undele luminoase, analoage undelor sferice, cari se formează, când cade, de ex. o piatră, într'o masă de apă stătătoare—un lac—care rămâne pe loc. Eterul vibrează, când se propagă prin el undele sferice de lumină; dar vibrează în loc, şi rămâne, în total, imobil.

Cu alte cuvinte, viteză luminei, de 300.000 k. m. pe secundă, nu este influenţată, nici micşorată, nici mărită, de mişcarea moleculelor materiale ale corpurilor solide, licide şi gazoase, prin care lumina se propagă. Celebrul fizician francez Fizeau dovedeşte, în 1851, prin o celebră experienţă, ceeace, prin calcul, cu 30 ani mai înainte, dedusese Fresnel; anume că eterul rămâne imobil, că este numai parţial deplasat, că nu este dus cu ele de corpurile materiale, aflătoare în el şi prin care lumina se propagă, şi că, deci, lumina se propagă cu egală viteză, în linie dreaptă, în toate direcţiile, independent de mişcarea, în orice direcţie, a corpurilor materiale din eter, prin care lumina se propagă.

Experienţa lui Fizeau, de câte ori a fost repetată, a dat aceleaşi rezultate.

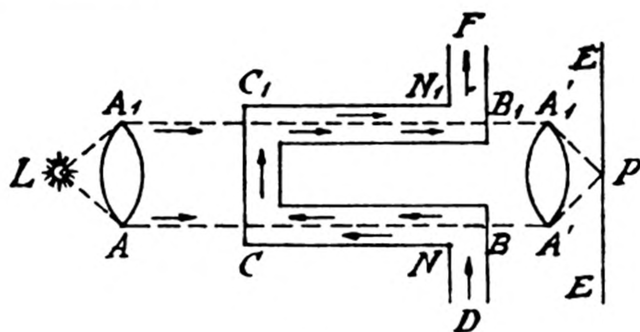

Figura A

«Raze de lumină, (figura A) produse de un corp luminos, «L, după ce trece prin o lentilă A. A_1, se propagă în fas- «cicole paralele şi ajung pe o a doua lentilă A' A' 1, care «le face să conveargă într'un punct P. pe un ecran E. E. Se «interpune între lentilele A. $A._1$ şi A' A'_1, în drumul undelor

«luminoase, un aparat al cărui pereţi B. B_1 şi C. C_1 sunt «de sticlă. Se umple acest aparat cu apă sau cu alt lichid «sau cu un gaz transparent. Fluidul intrând prin D. şi eşind «prin F. circula în tub cu o viteză constantă, determinată şi «variabilă după voinţa experimentatorului. In partea infe- «şioară a aparatului dela N. spre C. apa curge dară paralel «cu razele de lumină, dar în direcţie opusă cu lumina; în «partea superioară dela C_1 la N_1 apa curge paralel cu «razele de lumină şi în aceiaşi direcţiune. Dacă apa sau ori «ce alt lichid, ce am face să curgă prin aparat, ar avea cea «mai mică influenţă asupra vitezei cu care se propagă lumina, «ar trebui să se producă în P. fenomene de interferenţă; «căci razele L. A_1 C_1 B_1 merg în aceiaşi direcţie cu apa, «deci ar trebui să ajungă primele în punctul P.; iar razele «L. A. C. B. cari merg contra curentului apei, să ajungă în «urmă. Observând poziţia dungelor de interferenţă pe ecran, «în punctul P. se poate deduce prin calcul, în ce sens şi cu «ce intensitate viteza lichidului din aparat influenţează pro- «pagarea luminei. Ori, diferenţa observată este numai cea «produsă de refracţiunea luminei. Dacă în loc de apă facem «să curgă în aparat alt lichid cu indicele de refracţiune egal «cu 1, coeficientul de deplasare a eterului se anulează, ceeace «dovedeşte, că viteza luminei nu este de loc influenţată de «mişcarea mediului (apa ori alt lichid); deci că eterul nu ia «de loc parte la mişcarea mediului (apei ori alt lichid). Coe- «ficientul de deplasare a aerului şi altor gaze, în aceleaşi «condiţii, este, de asemeni, aproape zero. *In rezumat*, expe- «rienţa lui Fizeau stabileşte, în mod categoric, că eterul nu «este de loc legat de materie şi că nu participă la mişcările «ei». (Pag. 25 şi următoarele din: Le Principe de la relativité et les théories d'Einstein, par Louis Gustave du Pasquier).

Ca consecinţă, ori care ar fi starea mişcării corpului, care emite lumina sau care este sediul fenomenelor electrice, magnetice, eterul nu face decât să propage undele respective, el însuşi rămânând constant pe loc.

Dacă însă eterul este imobil şi dacă pământul, în mişcarea sa variabilă în jurul soarelui, se deplasează faţă de eter, *ar trebui să percepem mişcarea relativă a pământului faţă de eter*, să descoperim oarecum vântul de eter, precum determinăm curentul de aer; fie când corpurile se deplasează în aer, când aerul stă pe loc, fie prin mişcarea aerului (baterea vântului), când corpurile stau pe loc.

De altă parte, se dovedise experimental, că între două puncte A şi B, în nemişcare, pe pământ, lumina se propagă

în acelaş timp dela A spre B şi dela B spre A; iar prin calcul se dovedise, că dacă corpul solid, pe care sunt fixate punctele A şi B se mişcă, nu mai este egal timpul, în care se propagă lumina dela A spre B cu cel în care se propagă dela B spre A, şi diferenţa de timp este mai apreciabilă, dacă direcţia mişcării corpului, pe care sunt fixate punctele A şi B, este paralelă cu mişcarea de translaţie a pământului. Deci urma să se determine experimental această diferenţă a timpului de propagare a luminei şi prin aceasta, deci, să se dovedească mişcarea relativă a pământului faţă de eterul imobil în spaţiu.

Pentru descoperirea mişcării relative a pământului, faţă de eter, s'au făcut nenumărate experienţe. Cea mai celebră este însă a fizicianului american Michelsohn în 1881, a lui Michelson şi Morley îe 1887, Miller în 1904, etc.

Aceşti experimentatori folosiră un dispozitiv (Figura B) cu un isvor de lumină L şi o lunetă F (vezi opera citată L. Gustave du Pasquier, pag. 44 şi următ.), aşezat pe un mecanism plutind pe o bae de mercur şi putându-se uşor întoarce în jurul unei axe verticale.

Mecanismul constă din două braţe rigide AB şi AC, fixate în unghiu drept, cu câte o oglindă M_1 şi M_2 la capete, perpendiculare pe direcţiunea braţelor. In punctul A se gă-

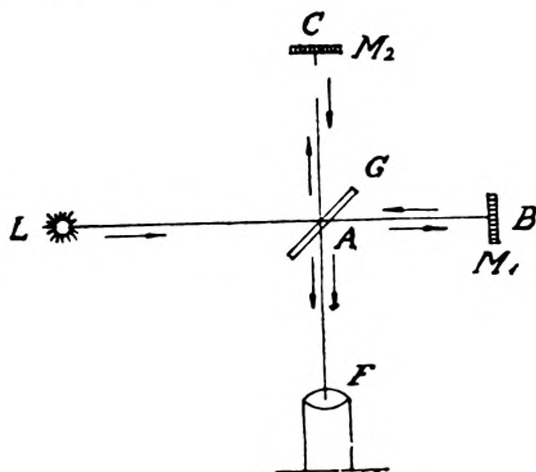

Figura B.

seşte o foarte mică lamă de sticlă G, cu feţe paralele, uşor argintată, înclinată de 45 grade pe fiecare din cele 2 braţe.

Printr'un sistem de oglinzi raza de lumină după ce străbate o lungime de 22 metri, este observată prin o lunetă F. Aparatul este aşezat aşa, ca unul din braţe, de ex. AB să fie paralel cu mişcarea pământutui în jurul soarelui.

O rază, plecată din isvorul de lumină L, ajungând pe lama de sticlă G, subt un unghiu de 45°, se divide în două părţi, din cari una este reflectată către C, în timp ce cealaltă continuă drumul către B. Oglinzile M_2 în C şi M_1 în B resfrâng aceste raze către A. Ele ajung dară din nou, subt un unghiu de 45° pe lama G, de unde iarăşi sunt reflectate.

Rezultatul: două raze luminoase, plecate din acelaş punct, din cari una a străbătut drumul în lungul ABA şi cealaltă drumul transversal ACA, se suprapun în urmă între spaţiul A şi F. Acolo ele produc fenomene de interferenţă pe cari observatorul, privindu-le prin luneta F, le percepe, când lumina este monocromatică, sub forma unui grup de dungi alternative, clare şi obscure.

Dacă se întoarce întregul aparat cu 90°, braţele AB şi şi AC întervertesc rolurile lor; şi, cum în totdeauna drumul transversal este străbătut mai repede, ar trebui să se observe o schimbare sensibilă în dungile de interferenţă. După calcul ar trebui să fie o deplasare egală cu $^4/_{10}$ din lăţimea unei dungi (frange).

Experimentatorii inventând dispozitive mai perfecţionate urma să se observe chiar $^1/_{100}$ parte din efectul calculat.

Totuşi, spre uimirea generală, Michelsohn şi Morley nu observară nimic, nici chiar $^1/_{100}$ parte a efectului, prevăzut de *teorie*.

S'au repetat aceste experienţe şi de numeroşi alţi savanţi în 1903, 1904, 1908, etc., şi rezultatul final: niciodată măsurătoarele cele mai riguroase nu putură descoperi, în mod cert, nici cea mai mică urmă a fenomenului căutat. Deci fenomenele se petreceau, ca şi cum n'ar fi fost mişcare relativă a pământului faţă de eter (Pag. 47 opera citată L. Gustave du Pasquier).

Pentru a da o explicare acestui impas fizicianii Fitzgerald şi Lorentz emiseră teoria că, corpurile în mişcare se contractează în sensul mişcării; că, deci, braţul longitudinal, în experienţele lui Michelsohn, contractându-se şi devenind mai scurt decât cel transversal, se explică de ce razele de lumină ce călătoresc de-a lungul lor, ajung în acelaş timp în lunetă.

Cu alte cuvinte, orice corp în mişcare, când începe mişcarea, îşi schimbă automatic forma.

După această teorie forma unui corp este determinată prin coheziunea particulelor materiale, ce-l constitue, iară coheziunea este un efect al forțelor electrice, cari acționează între molecule. Dar aceste forțe având sediul în eter, când materia este în repaos, se stabilește o anumită formă de echilibru, de unde decurge pentru corpul considerat o formă determinată. Indată ce corpul începe să se miște repede, echilibru se deranjează, moleculele își schimbă poziția relativă. Când mișcarea redevine uniformă, o nouă figură de echilibru se stabilește, deosebită de prima, iară direcția mișcării de translație joacă un rol preponderant în forma, ce iea corpul considerat. (Pag. 50, du Pasquier, opera citată).

Einstein, fără a nega contractarea corpurilor în mișcare, în direcția mișcării lor, zice. că razele de lumină, cari se propagă în două curente de apă în sens contrar, (experiența Fizeau) produc fenomenele observate de inteferență, neajungând în acelaș moment în luneta, în care experimentatorul, le observă, fiindcă observatorul se află în alt mediu decât mediul—apa în mișcare—, prin care se propagă lumina; pe când în experiențele Michelsohn-Morley, fenomenele de *interferență* nu se produc și nu se observă, fiindcă experimentatorul se află în acelaș mediu, prin care se propagă razele de lumină, adică pe pământul în mișcare în eter. Ca să devie perceptibilă mișcarea pământului în eter, ar trebui ca observatorul să nu se afle în acelaș mediu, în care se experimentează, adică pe pământ; dar să se afle într'un punct exterior de ex. într'o altă planetă oarecare din sistemul solar, sauîn alt sistem solar.

Extinzând hipoteza contractării corpurilor materiale în mișcare, Einstein stabilește, în esență două principii, primul: legile fenomenelor fizice-mecanice rămân aceleași și le putem descrie și determina, fie că le referim la sisteme în repaos relativ sau animate de mișcare uniformă, de translație și în linie dreaptă, unele față de altele *(relativitate restrânsă)*; sau și dacă le referim la sisteme animate chiar de mișcare de orice fel, deci și curbă linie, și accelerată *(relativitate generalizată)*.

De ex. putem descrie și formula legea—*care este aceiași*—a sborului unei pasari, în linie dreaptă, și cu o viteză constantă, fie că am descrie sborul ei stând în nemișcare într'un punct al unei linii de drum de fier, sau ne-am găsi într'un tren, care s'ar mișca în linie dreaptă cu viteză uniformă (relativitate restrânsă); precum și dacă ne-am găsi într'un tren, care ar merge în linie curbă, cu o viteză variabil accelerată (relativitate generalizată).

Nu putem determina însă, dacă ne aflăm în mişcare şi în ce fel de mişcare, decât dacă ne referim la puncte externe în nemişcare sau animate de alte mişcări decât cele ale sistemului, în care ne aflăm. De ex. nu putem stabili mişcarea de rotaţie sau cea de translaţie a pământului decât referindu-ne la poziţiile altor corpuri cereşti animate de alte mişcări decât ale pământului sau cari, din cauza enormei distanţe, par imobile.

Al doilea principiu. formulat de Einstein, este: viteza de propagare a luminei rămâne constantă şi în linie dreaptă, oricare ar fi viteza mediului, în care se propagă, *numai întrucât nu există câmpuri gravitaţionale, cari s'o devieze şi să-i modifice viteza* — ceeace este mai mult un caz limită — ideal, în universul real existând numeroase câmpuri gravitaţionale. lu *realitate* lumina nu se propagă nici în linie dreaptă, nici cu viteză absolut constantă, cum presupune Newton.

Plecând dela aceste două principii, Einstein conchide şi dovedeşte, spre uimirea generală a partizanilor mecanicei clasice (Newton-Galileu), că intervalul dintre lucruri, forma corpurilor deci, durata evenimentelor şi massa (greutatea) corpurilor nu sunt absolute, cum le consideră mecanica clasică şi fizica de până acum; dar că spaţiul şi forma lucrurilor, durata evenimentelor, adică timpul şi massa (greutatea) corpurilor variază cu mişcarea. Mai dovedeşte că, în acelaş timp, massa (greutatea) corpurilor variază şi cu absorbirea sau degajarea de energie calorifică, electrică, luminoasă; că, în consecinţă, massa corpurilor echivalează cu energia; ori, cum în genere se enunţă, că massa de inerţie şi cea de greutate sunt echivalente; iară grsvitaţia este echivalentă cu mişcarea accelerată.

Incepând cu spaţiul, putem uşor înţelege, din câteva cxemple, cum în concepţia lui Einstein, trajectoria, adică linia descrisă de puncte ori corpuri în mişcare şi deci şi forma corpurilor variază cu sistemul la care ne referim, adică cu poziţia şi starea locului sau punctului în care ne aflăm şi de unde le privim ca observatori. Dacă ne aflăm într'un tren în mişcare şi dăm drumul unei petricele, să cadă, dela fereastra trenului, petricica ne apare descriind o linie verticală. Pentru un observator, ce stă nemişcat pe şina drumului, pe care merge trenul, pietricica îi apare descriind un arc de parabolă, ce se poate şi fotografia. Dacă am privi căderea petricelei din puncte exterioare pământului, pe care merge trenul, de ex. din Lună ori din Sirius, animate de alte mişcări ca ale pământului, drumul descris de petricică, care cade din tren, ar apărea cu totul altul.

Care este dară, zice Pasquier, comentând pe Einstein, forma trajectoriei, liniei adică, descrisă de petricica ce cade din tren: segment de linie dreaptă, cum apare călătorului din tren, arc de parabolă, cum apare observatorului care stă nemişcat lângă trenul în mişcare, sau segment de curbă, a cărei mărime depinde de mişcarea punctului în care se află observatorul din lună, animat de o anumită viteză, cel din Sirius sau din alt corp ceresc cu totul de alte viteze? Forma trajectoriei (liniei) descrisă de petricica, care cade, variază dară cu poziţia axelor coordonatelor, prin care o determinăm.

Când ne plimbam pe o alee dreaptă traectoria, ce descriem, nouă ne apare dreaptă: pentru cei cari ne-ar privi din corpuri cereşti, animate de alte mişcări şi direcţii, traectoria, ce descriem în plimbarea de pe aleea pe pământ, apare cu totul alta. Relativă este, de asemenea, şi viteza mobilelor: dacă într'un tren în mişcare cu 80 km pe oră, am da unei bile pe un biliard o mişcare; de ex. de 4 metri pe secundă, pentru observatorul imobil pe şina drumului de fer bila se mişcă cu 36 m. pe secundă, adică cu plus viteza trenului; pentru un observator din lună cu 30.000 m. pe secundă, adică cu plus viteza pământului în jurul soarelui, de minimum 30 km. pe secundă; pentru un observator din Sirius cu încă 22.000 m. pe secundă, în plus, adică cu plus viteza sistemului nostru solar în spaţiu, spre constelaţia lui Hercule (22 km. pe secundă), constelaţie probabil şi ea în mişcare. Care este dar viteza reală, cu care se mişcă bila din biliardul din trenul în mişcare? N'o putem determina în mod absolut, căci depinde de viteza observatorului. Nu este viteză absolută, cum nu este nici spaţiu absolut, nici timp, nici masă absolută. Viteză, independent de Pământ, Soare, Sirius, etc., nu există, nici n'are sens logic ori matematic (du Pasquier, opera cotată, pag. 10 şi următoarele).

Dacă ne aflăm înlăuntrul unui sistem în mişcare, tren, aeroplan, sau numai pe pământul în mişcare, cu orice viteză s'ar deplasa mediul în care ne aflăm, de ex. şi sala în care acum ne aflăm, fie că ne-am deplasa numai cu vitezele accesibile nouă, de câteva sute km. pe oră (aeroplan) sau de 30 km. pe secundă (mişcarea pământului), intervalele în spaţiu, durata evenimentelor în timp şi masa corpurilor — *înlăuntrul sistemelor în mişcare*, — ar rămâne neschimbate. Fiecare obiect şi fiecare unitate de măsură ar rămâne invariabile şi ori câte cronometre am sincroniza, ar merge uniform. Neschimbate ar rămâne şi masa şi greutatea fiecărui corp. Pentru observatorul însă, care ar fi în afara sistemelor

considerate şi ar privi înlăuntrul acestor sisteme, ar citi de îndată că, în direcţia mişcării lor, toate corpurile apar sensibil mai puţin întinse, în măsura în care viteza lor ar creşte. Dacă viteza lor ar apropia pe a luminei, 300.000 km. pe secundă (Einstein dovedeşte, că aceasta este viteza maximă), corpurile n'ar mai avea lungime pentru observatorul exterior sistemului în mişcare, şi ar părea simple linii verticale; iar cronometrele i-ar apărea cu atât mai încetinite în mers şi rămase în urmă, cu cât viteza ar fi mai mare. La o viteză aproape de a luminei, pe când ceasornicele din afară sistemului cu această mişcare ar înregistra mai multe veacuri, cele din lăuntrul sistemului cu mişcarea de aproape cea a luminei ar înregistra, ar merge, adică abia câţiva ani.

Citirea însă este reciprocă: dacă noi ne-am găsi şi din lăuntrul sistemelor cu mişcarea enormă am citi şi măsura corpurile şi cronometrele în afară de acele sisteme, deci pe cele din repaos relativ, sau aflătoare în sistemele cu mişcări mult mai încete decât cele în care ne presupunem noi, dimensiunile spaţiale ne-ar părea neschimbate şi cronometrele sincronice, în lăuntrul sistemelor unde ne aflăm; pe când la cele din afara noastră ne-ar apărea intervalele în spaţiu reduse şi cronometrele întârziate în mers. Cine s'ar afla în soare şi de acolo ar citi diametrul pământului nostru, cu viteza de translaţie cunoscută, dimensiunea diametrului, de 12.000 km., ar apărea micşorată cu 64 milimetri; iar dacă pământul ar alerga în jurul soarelui nu cu 30—60 km. pe secundă, cum aleargă, dar cu 299.000 km. pe secundă, diametrul ar apărea de 12 ori mai mic, iar la viteza de 300.000 km. pe secundă ar apărea ca o verticală cititorului din soare. (Du Pasquire, pag. 66). Pentru acelaş observator cronometrele de pe pământ, faţă cu cele sincronizate din soare ar apărea la aceeaşi viteză cunoscută a pământului (30—60 km. pe secundă) în întârziere cu mai puţin de o secundă pe an. Dacă pământul s'ar mişca cu mult mai repede, cronometrele de pe pământ ar părea cu mult înapoia celor sincronizate din soare. Sau în exemplul, pe care îl dă Einstein însuşi: dacă pe un cadran cu o rază foarte mare, am aşeza pe una din rază, plecând dela centru spre periferie, deosebite cronometre sincronizate din distanţă în distanţă, până la circonferenţa marginală a cadranului; iar cadranului i-am da o mişcare de rotaţie din ce în ce mai mare: pentru observatorii de pe cadran, la fiece punct pe rază, cronometrele sincronizate ar apărea în acelaş mers, ori care ar fi viteza cadranului, şi corpurile măsurate, la fie ce punct pe rază, ar

păstra dimensiunile lor, până la cronometrul şi corpul aşezate pe circonferenţa cadranului; din contră, observatorul, aşezat în afara cadranului, ar citi şi constata, că cronometrele apar cu atât mai întârziate cu cât sunt supuse la mişcări mai mari (aşezate mai spre periferia cadranului), cel mai întârziat fiind cel de pe circonferenţa marginală; iar obiectele, în sensul mişcării lor, ar apărea cu dimensiuni din ce în ce mai reduse, proporţional cu aşezarea lor spre periferie şi deci cu mişcare mai mare; cu dimensiunile cele mai reduse fiind cel aşezat pe circonferinţa marginală. De asemenea masa, greutatea corpurilor în chestie ar apărea cu atât mai mare, cu cât ar fi aşezate spre periferia cadranului. Circonconferinţa marginală însăşi ar apărea cititorului din afară mai mică decât dacă ar fi în nemişcare, ceeace ar duce, pentru acel observator, la rezultatul că raportul dintre acea circonferinţă şi diametrul ei n'ar mai fi câtul din geometria eucledianǎ, 3,1416, dar ar fi o valoare mai mică.

Pentru observatorii din lăuntrul sistemelor în mişcare contractarea corpurilor în mişcare este imperceptibilă; căci se contractează tot ce este în jurul lor, cu unităţile lor de măsură, cu corpul şi braţele lor proprii.

Noi, rămânând pe loc, am putea percepe contractarea corpurilor ce s'ar mişca în faţa noastră, numai dacă viteza lor ar fi mai mare. Insă vitezele de 100—200 km. pe oră, ale unui tren în mişcare, de 400—500 km. pe oră ale unui aeroplan, de 3000 km. chiar pe oră, ale proectilelor de arme de foc şi tunuri nu le putem percepe fiind, relativ, prea mici. Am percepe contractarea lor numai la viteze mult mai mari, viteze pe cari experimental nu le putem realiza.

Dacă la viteza de circa 100.000 km. pe oră diametrul pământului (12.000 km.), citit din soare apare contractat cu 64 milimetri, diametrul nebuloaselor cari se mişcă cu circa 300.000 km. pe oră ar apărea contractat în proporţie de trei ori mai mult.

Când mişcarea încetează corpurile, apar cu forma, ce aveau înainte de a se pune în mişcare.

Cu privire la variaţia masei corpurilor cu mişcarea lor. un cititor, care ar privi din afară, de ex. un tren de 1250 tone, cu viteză de 100 km. pe oră, l'ar citi mai greu cu 27 sutimi de milionime dintr'un miligram. Dacă însă viteza trenului ar fi de câteva zeci de mii de km. pe secundă, masagreutatea trenului ar apărea îndoită; iară dacă viteza trenului ar tinde spre cea a luminei 300.000) km. pe secundă), masagreutatea lui ar tinde spre infinit de mare.

Einstein mai dovedeşte, că masa (greutatea) unui corp variază, creşte sau scade, şi cu absorbirea sau eliberarea de energie calorică, electrică; de unde concluzia, că şi *energia are o masă;* şi, că, în definitiv, masa şi energia sânt identice, masa nefiind decât energie, energia înmagazinată, internă.

Structura materiei fiind de origine electro-magnetică, dacă am putea elibera energia acumulată în materie, am dispune de forţe considerabile. Cum am amintit mai sus, numai într'un gram de materie am avea energia necesară, pentru a ridica la o înălţime de 300 metri 30 milioane de tone.

Energia având masă şi, în Universul real, existând nenumărate câmpuri gravitaţionale, corpurile în mişcare şi razele de lumină în propagare nu pot descrie linii drepte; căci se curbează necontenit, din cauza masei lor, în vecinătatea câmpurilor gravitaţionale. Astfel, că, în spaţiul real, nici nu există suprafeţe plane şi linii drepte, ci numai geodesice; că, deci, spaţiul real nu este cel eucledian, ci un spaţiu curb; iară determinarea poziţiei mobilelor în mişcare nu se poate face prin coordonatele cartesiane din mecanica clasică, cu triedre de referinţă corpuri solide, ci, că din cauza chiar a curburei spaţiului, prin coordonatele luì Gaus-Rieman, cu triedre de referinţă variabile cu mişcarea, *molusce de referinţă,* cum le numeşte Einstein.

Prin calcul Einstein stabileşte că o rază de lumină, care vine dela un astru îndepărtat şi trece în vecinătatea Soarelui, trebue să se curbeze cu 1",75 (o secundă şi 75 de arc), adică cu dublul curburei, ce rezultă din legea gravitaţiunii lui Newton.

Expediţiunile astronomice, organizate cu ocaziuneaeclipsei de soare dela 29 Mai 1919, în insula Principilor, pe Coasta Guineii şi la Sobral în Brasilia, au constatat, în fapt. o deviere de 1",60 şi 1",79 a razelor vizibile, ce treceau în vecinătatea Soarelui, în timpul eclipsei solare. Acelaşi rezultat cu expediţiunea dela Walal, în Australia, la 21 Sept. 1922; ceeace constitue o strălucită confirmare experimentală a calculelor Einsteiniane, privitoare la masa energiei şi influenţa câmpurilor gravitaţionale asupra energiei luminoase.

O altă confirmare experimentală a concepţiei relativismului Einsteinian o prezintă faptul explicării perturbatiunii observate în *periheliul* planetei Mercur. După legile lui Kepler şi legea gravitaţiei lui Newton elipsele, pe cari planetele le descriu, în învârtirea lor dela Apus spre Răsărit, cam în acelaş plan, în jurul soarelui, *sânt fixe.* Soarele ocupă în

totdeauna un focar al acestor elipse. Din contra, după legea gravitaţiei Einsteiniane, toate elipsele *se mişcă* în planul lor. Pentru planetele, în afară de Mercur, din cauza mai marii lor depărtări de soare, deplasarea este aşa de mică, că nu se poate observa. Pentru Mercur este mai mare, şi, după calculele lui Einstein trebue să fie de 42, 9 secunde de arc pe secol.

Astronomii, chiar din veacul trecut, constataseră o deplasare de 43 secunde de arc pe secol; dar o credeau datorită atracţiunii vreunei planete necunoscute încă, pe care zadarnic o căutau, căci nu exista. Einstein explică complect acest fenomen de deplasare a elipselor descrise de planete: nu este o anomalie, dar o consecinţă chiar a legei după care planetele se învârtesc în jurul Soarelui.

Tot prin calcul Einstein dovedeşte, că ceeace numim *gravitaţie universală*, proprietatea adică a tuturor corpurilor cereşti de a se atrage proporţional cu masa lor şi invers proporţional cu pătratul distanţei, *este echivalentă cu o mişcare accelerată;* că, deci, gravitaţia nu este o forţă; căci, de ar fi, corpurile, în vid, fiecare având densităţi deosebite, ar fi atrase proporţional cu densitatea, şi nu ar cădea cu aceiaş viteză. Ori, în vid, căzând cu aceiaşi viteză proectilul de plumb şi boaba de soc sau de plută, prin aceasta se învederează, că *gravitaţia nu este o forţă*, dar este numai o proprietate, pe care o iea spaţiul în vecinătatea materiei. Prin *calculul tensorial* Einstein dă despre gravitaţie o altă for mulă decât cea a lui Newton.

Tot prin calcul Einstein conchide, că universul este curb şi închis, deşi infinit, ca o sferă; că are proporţii neînchipuit de mari, cuprinzând circa 1.000.000 nebuloase spirale, fiecare de circa mărimea căii noastre lactee; o imensă bulă eterică, deci cu o rază de circa 150 milioane ani lumină. Ca o consecinţă a acestor dimensiuni considerabile, este posibil ca o rază de lumină, plecată dela un astru, şi care se curbează mereu pe lângă corpurile cereşti, pe lângă care trece, şi întrucât nu este în întregime absorbită de acele corpuri, după călătorie de sute de milioane de ani, să ajungă din nou la isvorul, astrul ce a emis'o. In interval acest astru a putut nu numai să se stingă, dar să se şi desintegreze total în eterul imponderabil.

In teoria relativităţii restrânse Einstein face abstracţie de eter. In cea a relativităţii generalizate el admite, că spaţiul nu este vid, că nu există spaţiu fără materie, în special fără eter. Dar eterul nu este o substanţă; este numai spaţiul

cu câmpuri electro-magnetice şi gravitaţionale; nu are proprietăţile mediurilor ponderabile, nici proprietăţi mecanice şi cinematice, dar determină fenomenele mecanice şi electromagnetice, (Lazerges Elie, pag. 208, les grandes hypotheses de la science moderne).

In concepţia relativismului Einsteinian mai este de observat, că, din cauza variaţiei formei corpurilor, massei lor şi duratei evenimentelor, cu mişcarea—totdeauna făcând citirea din afara sistemelor considerate, — avem nu numai despre fiecare punct din Univers, astru sau sisteme solare, reprezentări variind cu punctul de observare; dar că, dacă, din afară, am putea citi relaţiile temporo-spaţiale din particulele materiale, electroni şi ioni, animaţi de viteze considerabile— unele apropiind pe cele ale luminei, —am avea şi, în lumea în mic, figuri locale variind la infinit.

Diversitatea acestor figuri locale, nepercepută de noi, din cauza imperfecţiunii simţurilor noastre, există totuşi, în realitate.

Din cauza imperfecţiunii simţurilor şi imposibilităţii de a citi figurile locale—variind la infinit—ce formează particule infinetesimale de energie, ce constitue realitatea, în infinitul în mare şi infinitul în mic, determinarea poziţiei particulelor ori masselor mari în mişcare, prin coordonate cartesiane ori gausiane, nu ne dă decât *concepte relative* despre lume.

Relative sunt legile fenomenelor fizice, mecanice şi chimice, ecuaţii şi formule infinitesimale avem între elementele locale. (Pag. 151, P. Drosne: La structure de la matière, de l'energie et de l'espace physique).

Relativismul, zice Drosne, (opera citată, pag. 161) ne sugerează şi rolul activ al timpului fizic în multiplele fenomene: poziţia unui mobil în spaţiu depinde de istoria lui.

In timp ce, în mecanica clasică, se credea, că trecutul unui corp oarecare nu influenţează asupra poziţiei lui actuale—timpul neavând legătură cu spaţiul—, după doctrina relativistă, în afara conştiinţei moarte, avem un *amalgam temporo-sopaţial.* Orice corp material şi orice solid material este rezultatul unei integrări de atomi de electricitate şi *de atomi de timp* sau de *quante* de energie: ambele expresii riguros echivalente.

In relativismul actual, cu alte cuvinte, trebue să ţinem seamă şi de timp, dacă vrem să cunoaştem fizionomia actuală a lumei.

Astăzi nu cunoaştem încă istoria massei mecanice, aproape invariabilă în experienţele de fizică, chimie şi meca-

nică, la suprafața pământului și în sistemul nostru planetar.

Nu cunoaștem cum se formează nucleul atomic deși cunoaștem, cum se desintegrează atomii, cum adică se desprind electronii exteriori de nucleul atomic.

Când vom cunoaște geneza massei atomice, plecând de la nucleii inițiali pozitivi și dela electronii negativi, vom cunoaște misterul radioactivității și formării corpurilor simple. (Drosne, opera citată). Chiar sistemele solare nu sunt decât grări de atomi cimentați prin timp (pag. 165). Un neîntrerupt lanț energetic există dela formarea individualității atomice până la gravitarea planetelor. (Pag. 150, Drosne, opera citată).

Asupra relativismului Einstenian mai observăm: Când Minkowski și Einstein afirmă, că spațiul și timpul, considerate fiecare aparte, nu sunt decât fantome subiective, prin aceasta confirmă apriorismul Kantian, consideră spațiul și timpul ca forme subiective ale sensibilității noastre și percepțiunii externe, și anume spațiul ca forma pe care o îmbracă senzațiile tactile, musculare și vizuale, iară timpul ca formă subiectivă a tuturor senzațiilor, durata fiind o formă chiar a tuturor modificărilor din conștiință; spațiul și timpul considerându-se astfel condițiunile percepțiunii externe și interne.

Când Minkowski și Einstein afirmă însă că, în afara conștiinței, există și are realitate amalgamul spațiul-timp, timpul ca a păstra dimensiune (coordonată) a spațiului și că legile fenomenelor fizico-mecanice sunt aceleași și le putem stabili oricare ar fi sistemul la care le-am referi (în repaos relativ, animate de mișcări uniforme ori accelerate), existând astfel un invariant în fenomene, *(intervalul Universului)*, prin acesta noul relativism Einsteinian se deosebește de apriorismul Kantian, care consideră lumea în sine, în afara conștiiăței *(numenul)* complect incognoștibilă.

Din acest punct de vedere, doctrina lui Kant apare riguros consecuentă: cunoaștem lumea fenomenelor, cum apare adică prin formele subiective, timp, spațiu, cauzalitate, etc., pe cari le impune mintea noastră (sensibilitatea și gândirea) impresiilor venite din afara conștiinței (conținutului conștiinței): nu cunoaștem întru nimic ce este lumea în sine, în afara raportului ei cu conștiința noastră.

Din contra, relativismul Einstenian pare a cuprinde o contrazicere: pe deoparte afirmă relativitatea legilor fizice, mecanice chimice, pe de alta invarianța acestor legi, *intervalul Universului*, realitatea — exterioară conștiinței — amalgamului spațiu-timp.

In concluzie, cu privire la structura şi esenţa materiei şi energiei, sau numai energiei, a nucleului atomic, originei lui, etc., nu se poate tăgădui că această structură, origine şi esenţă constitue încă—şi nu putem prevede dacă nu va constitui în totdeauna—o *enigmă, enigma electrică*.

Dăcă întoarcem privirea spre infinitul în mare şi dacă considerăm Universul în totalitatea lui, ca nenumărate aglomerări de lumi cereşti, nu mai puţin avem aceiaşi enigmă, *enigma cosmică*.

Putem oare sonda cauza primă a existenţei Universului, originea nebuloaselor, sorilor, planetelor? Cum nasc sorii şi planetele, cum nasc nebuloasele, nebuloasele spirale?

Asupra originii sistemelor lumeşti vom spune câteva cuvinte despre concepţia cea mai acreditată în lumea astronomilor: concepţia lui Laplace, modificată de Arrhenius.

Laplace plecând dela faptul, că toate planetele efectuiază mişcarea lor de translaţie, în jurul Soarelui, cam în acelaş plan, şi, că în jurul lor, ca şi Soarele se învârtesc, dela Apus spre Răsărit (mişcarea de rotaţiune),—ambele mişcări independent de cea de translaţie, spre constelaţiunea lui Hercule a întregului sistem—ajunge la hipoteza, că sistemul nostru solar a luat naştere dela nebuloasa primitivă, care se întindea pânăla orbita actuală a planetei celei mai îndepartate de Soare—Neptun. Această primitivă nebuloasă a trebuit să aibă o considerabilă temperatură şi să fie animată de o mişcare de rotaţie, născută din cauza forţelor gravitaţionale a materiei din care se compunea.

Ca urmare a puterii centrifugale, maxime către equatorul nebuloasei, s'au desprins nuclee. cari se învârteau şi ele în jurul nebuloasei în acelaş plan şi direcţie.

Nucleele fragmentându-se şi aglomerându-se în câteun fragment mai mare au dat naştete planetelor actuale.

Intre alţii, Arrhenius, astronom danez, modifică hipoteza lui Laplace în senzul că temperatura nebuloasei primitive nu trecea de 200 grade.

In formarea sistemelor solare am avea două perioade: prima corespunzând unei creşteri de temperatură, prin munca mecanică de contracţiune, produsă de gravitaţie şi care compensează şi dă chiar un prisos peste pierderea căldurii prin radiere. A doua perioadă, faza în care contracţiunea nu mai poate compensa pierderea prin radiere şi în care perioadă astrul se răceşte regulat. (Drosne, pag. 166, op. cit.) Cu timpul se formează un nucleu dens şi o atmosferă mult mai puţin concentrată. Suprafaţa nucleului devine sediul real al radierii;

din contra atmosfera radiază mult mai puţin şi devine chiar absorbantă în regiunile sale externe.

Către finele primei perioade au putut să se formeze individualităţile chimice (corpurile chimice) prin absorbire de energie radiantă şi transformarea aceştia în energie potenţială de integrare. (Drosne, op. cit. pag. 166).

Nebuloasa primitivă, ce a dat naştere sistemului nostru solar, cum şi nebuloasele în genere, atrag particulele, încărcate cu electricitate negativă—electroni—pe cari le emit sorii, ce radiază lumină şi căldură. Presiunea chiar de radiaţiune a luminii sorilor respinge aceste particule—electroni—pe cari sorii îi emit, şi cari particule, aglomerându-se în spaţiile intersolare, constitue aşa zisa pulbere cosmică. Pulberea cosmică fiind atrasă de nebuloase, când particulele (electronii), ce o constitue, ating anumită tensiune, exploadează şi combinându-se cu gazele nebuloaselor, dau naştere la *meteorite*.

In acest stadiu, nebuloasele captează sorii mai mici, ce-i întâlnesc şi se transformă în aglomerări de sori. Din evoluţia ulterioară, individuală a sorilor, cuprinşi în aceste aglomerări de sori, se desprind inele equatoriale, cari, cu timpul dau naştere planetelor. In evoluţia lor, în prima perioadă, temperatura sorilor creşte, cum am amintit mai sus, prin munca de contractare sub puterea gravitaţiei; în perioada adoua, prin radiere, se răcesc şi, cu timpul se îmbracă cu o coajă solidă. In cele din urmă se sting, cum se va stinge şi soarele nostru, care are încă în atmosfera sa o temperatură de mai mult de 5000 grade; se va stinge însă, desigur, numai după o evoluţie de încă multe milioane de ani.

Evoluţie la fel, cu răcire prin radiaţiune şi formare de coajă solidă are loc şi în viaţa planetelor, ce se formează din sorii primitivi. Dacă întâmplarea aduce ca 2 sori stinşi să se ciocnească — în nesfârşitul eternităţii au timp când să se întâlnească şi să se ciocnească sorii stinşi! — ei exploădează. Urmarea: o lumină şi căldură imensă se formează. O «Nova» (stea nouă), cum le numesc astronomii, iea naştere, cu o foarte repede mişcare de rotaţie şi cu două fascicole enorme luminoase la extremităţi, în formă de spirală, adică o *nebuloasă spirală*. Nebuloasa spirală, în evoluţia sa ulterioără, prin captare de sori mai mici, devine o aglomerare (grămadă) de sori.

In timpurile istorice şi de când se fac şi se înregistrează observaţiuni astronomice, s'au înregistrat, în *calea noastră lactee*, 27 de *Nove;* iar în celelalte nebuloase spirale s'au înregistrat, *numai în ultimii ani*, 10—12 Nove.

«Stea nouă, nebuloasă spirală, aglomerare de stele, sori, «luminoşi şi cu mare temperatură, sori stinşi, ciocnire a 2 «sori stinşi, o *Nova*, nebuloasă spirală, şi aşa mai departe, «iată, zice Arrhenius ciclul evoluţiei aştrilor şi planetelor». (Pag. 169, Lazerges, op. cit.).

In hipoteza lui Laplace, cu modificarea, ce-o aduce Arrhenius, mişcarea de rotaţie, retrogradă a planetei Neptun — (pe când a celorlalte planete este în aceiaşi direcţiune cu cea a soarelui)—s'ar explica, prin aceia, că Neptun din cauza prea marii depărtări de soare, şi, în consecinţă a slabei atracţiuni solare, a păstrat mişcarea primitivă retrogradă, cum o aveau la început şi toate celelalte planete din sistemul nostru solar. Cu timpul însă, la celelalte planete, mai apropiate de soare, atracţia mai mare a Soarelui, exercitată asupra lor, a determinat o adevărată maree asupra fiecărei planete (efecte, adică analoage atracţiei lunei asupra masei de apă a oceanilor depe pământ). Cu vremea, această atracţiune mai mare a soarelui le schimbă senzul rotaţiunii, din mişcare retrogradă în mişcare de rotaţie, în acelaş senz cu cea a soarelui, dela Apus spre Răsărit. Rămăsese, în teoria lui Laplace-Arrhenius neexplicabilă mişcarea retrogradă a sateliţilor planetelor Uran şi Neptun.

Noua lege a gravitaţiei Einsteiniane dă o explicare cu mult mai verosimilă şi senzului rotaţiunii planetelor şi sateliţilor din sistemul nostru solar şi deci şi a satelitelor planetelor Uran şi Neptun.

Părăsind, pentru moment, Universul, în imensitatea abisurilor lui nepătrunse, şi, revenind pe pământ, să spunem câteva cuvinte asupra încă a două enigme: *enigma biologică* şi *enigma conştiinţei* (enigma psihică).

Ce este viaţa? Lăsând la o parte teoriile *animiste* şi *vitaliste*, cu forţe vitale speciale, cari azi nu mai pot avea nici o bază ştiinţifică, doctrina determinismului sau doctrina fizico-chimică tinde, să explice viaţa, vegetală şi animală, prin legile generale ale Mecanicei, Fizicei şi Chimiei. Viaţa n'ar fi, în consecinţă decât o formă de energie, o transformare a energiei mecanice, calorifice, luminoase şi electrice. Cum energia este unică şi numai formele ei se schimbă, din luminoasă şi calorifică în electrică, cinetică şi invers, de asemenea viaţa nu este decât o ultimă formă în evoluţia energiei cosmice pe pământul nostru: naşterea, asimilarea, creşterea, îmbătrânirea şi moartea nu sânt forme şi caractere specifice vieţei, dar însuşiri pe cari le întâlnim şi în evoluţia materiei şi energiei materiale, cari şi ele se nasc, trăesc şi mor. Când

condițiile primitive ale coajei globului nostru, în apă, pe uscat și în atmosferă au fost prielnice, primele combinațiuni protoplasmice s'au ivit. Dacă acele prime combinațiuni n'au fost nici *protozoarele* nici *infuzorii*, — cari deși ființe monocelulare, totuși au nucleu și diferențieri de structură, primele ființe au putut să fie *monerele* și *protistele* lui Haeckel, amebele sau altele.

Viața sau s'a născut pe pământul nostru, sau a fost adusă, din alte lumi, prin *meteorite* sau prin *pulberea cosmică*, emanată dela planete cu viață. Odată curentul vieței, pătruns însă pe pământul nostru, în lumea anorganică, viața aprinsă nu s'a mai stins. Ea a evoluat, necontenit, cum zice Bergson, sub presiunea elanului vital de conservare și desvoltare. Evoluând mereu, dela primele forme, la cari pare că curentul vital hezita, neștiind pe cari, din cele două mari linii—vegetală și animală—(Bergson adaugă și o a treia linie, linia umană), să apuce, viața, prin adaptare la mediu și selecționare a dat naștere sutelor de mii de specii vegetale și animale, solidare astăzi. Lumea animală trăește pe comptul celei vegetale, care, desvoltată în loc, acumulează energia solară și o transformă în substanțe asimilabile, indispensabile vieței animale. Animalele superioare fiind constituite din milioane și miliarde de celule, la rândul lor alcătuite din molecule și atomi, viața înfățișează, astfel, aceiași structură granulară ca și materia anorganică și energia. Evident este, că enigma vieței s'ar deslega, dacă ne-ar isbuti constituirea, pe cale de sinteză chimică, a substanței vitale, protoplasmei din elementele chimice anorganice.

Dar dacă chimia organică a isbutit să creeze, prin sinteză, *produse organice* ca zaharul, alcoolul, eterul, ureia, alcaloizi, etc., cari sânt produse ale activității ființelor vii, și cari, altă dată, păreau că nu pot fi formate decât de ele, *nici cel mai microscopic grăunte de protoplasmă vie*, n'a putut, până azi, fi creiat pe cale de sinteză chimică. Prin analiză, dusă cât de departe, nici nu s'a isbutit încă, să cunoaștem cu preciziune structura chimică, foarte complexă, a protoplasmei: cărbune, oxigen, hidrogen, azot—elemente esențiale—și încă alte 10—12 elemente cunoscute. Laboratoriilor umane nu le-a succes ceiace a succes laboratorului pământesc, dacă, în adevăr, în condiții prielnice, cândva viața a luat naștere pe pământul nostru, prin generație spontanee, din energia anorganică!

Deocamdată, misterul vieței persistă cu tot progresul Fizicei, Chimiei. organice și anorganice, Anatomiei și Fisiologiei.

Şi dacă este greu să explicăm viaţa corporală din energia anorganică, cu atât mai greu este, să înţelegem cum din energia mecanică a atomilor, moleculelor şi celulelor centrelor nervoşi, a creerului în special, cu toată marea lui complexitate de structură şi funcţiuni, *apare conştiinţa* cu originala ei virtualitate de simţire — plăcere, durere — şi înţelegere, judecată şi raţionament. Cu toată condiţionarea curentului conştiinţei — simţire, gândire şi voinţă — de mediul organic şi anorganic — astronomic, mecanic, fizic şi chimic;— cu toate că, dacă lipsesc condiţiile mediului complex exterior conştiinţei, dispare conştiinţa şi eul nostru personal, totuşi, cele două lumi, cea externă conştiinţei şi cea conştiinţei nu pot fi identificate şi deci redusă secunda la prima decât numai printr'un salt metafizic, eşind adică din domeniul şi metodele ştiinţelor pozitive.

Energia sufletească, enigma conştiinţei este mai inexplicabilă decât enigmele electrică, cosmică şi biologică.

Să fie gândirea, să fie plăcerea şi durerea o formă de energie, o simplă vibraţiune, un curent de atomi, sau de aşchii de atomi desinteregraţi, cerebrali, analogi razelor catodice, razelor α, β şi γ (Röntgen) sau ondulaţiunilor eterice ale luminei?

Să aibă modificările conştiinţei — senzaţii, intuiţii, imagini, idei, sentimente — sentimentul adevărului, frumosului sau binelui, ideile de timp, spaţiu şi cauzalitate, etc., etc., să aibă, zic, o inerţie, o masă, influenţabilă şi sensibilă câmpurilor gravitaţionale şi electromagnetice, cum au corpurile materiale şi demimateriale, energia luminoasă, electrică, etc.?

Ideia oare a eului şi personalităţii umane să se explice complect prin integrarea şi desintegrarea atomilor?

Fenomenele de vedere la distanţă, de exteriorizare a gândirei şi cele de metapsichie să capete cumva o bază experimentală prin asemănarea gândirei şi voinţei cu fenomenele de radioactivitate şi de desintegrare a atomilor?

Iată întrebări, pe cari le sugerează enigma conştiinţei şi cari aşteaptă delegarea, dacă deslegarea lor va veni ca şi a celorlalte enigme: electrice, cosmice, biologice!

Şi acum, ca încheere a tezei, pe care în puţine cuvinte am desvoltat-o: *cât ştim şi cum ne reprezentăm astăzi lumea*, constatăm, că, cu tot progresul indiscutabil al ştiinţelor, din ultimele decenii, înţelegerea existenţei, sub toate formele ei, ce este în afara conştiinţei noastre şi ce este şi cum se explică conştiinţa, ne aduce în faţa unor impasuri, din cari mintea noastră n'a putut până acum eşi, şi din cari nu putem

şti, dacă va eşi vre-odată! Enigmele, de cari am vorbit — electrică, cosmică, biologică şi sufletească — nu vor rămâne, oare, etern enigme?

Explicăm lumea materială prin electricitate pozitivă, căreia îi atribuim un suport material, şi prin electricitate negativă (electroni) fără suport material, deşi având inerţie şi masă. Dar, dacă în electricitatea pozitivă ne închipuim un suport material, acel suport cum se explică, de unde provine? Iară electricităţii negative, electronilor, dacă nu le atribuim nici un fel de suport material, cum se formează masa, inerţia lor?

Zicem, că electronii sânt atomii de electricitate negativă, liberă, în mişcare, dar cum poate fi mişcare fără *ce-va*, care să-şi schimbe poziţia în spaţiu?

Şi spaţiul şi timpul, *amalgamul temporo-spaţial* al lui Einstein, dacă au realitate externă conştiinţei noastre, cum pot să existe şi în ce constă substanţa lor, dacă sunt total în afara corpurilor materiale; căci ceeace există, subsistă, trebue adică să aibă o substanţă. Şi ce raport are spaţiul cu eterul? Spaţiul este eter şi eterul imobil este spaţiul??

Şi care este raportul între eter şi lumea materială? Ne putem închipui cum lumina, căldura, electricitatea să fie forme de energie, instalabilă, intermediară între materia ponderabilă şi eterul imponderabil, o lume pe jumătate materială, spărturi de atomi în desintegrare şi cari, în consecinţă, să aibă şi masă şi inerţie, cum se şi verifică experimental. Dar, dacă lumea pe jumătate ponderabilă a energiei instabile expiră în eterul imponderabil, *ce este eterul imponderabil*, despre care Einstein însuşi afirmă că nu este o substanţă că nu are nici una din proprietăţile substantei, că este spaţiul care determină câmpurile gravitaţionale şi electromagnetice; iar gravitaţia însăşi n'ăr fi decât o proprietate, pe care o ia spaţiul în vecinătatea materiei!

Şi dacă spaţiul-eter nu este substanţă, n'are nimic din lumea materială şi este în afară de conştiinţă, sub ce formă ni-l putem imagina, ca existând! Aceste explicări privitoare la esenţa ultimă a spaţiului, timpului, materiei, vieţei şi conştiinţei nu sunt oare pure ipoteze?

Apoi cu privire la origina primă a existenţei? In hipoteza lui Laplace, modificată de Arrhenius, şi în altele asemănătoare, se afirmă, că sorii şi aglomerările de sori s'au format din nebuloase primitive, a căror mişcare de rotaţie s'a produs prin influenţa câmpurilor gravitaţionate asupra materiei, din care se compuneau; că, ulterior, prin captare de pulbere

cosmică şi prin exploziuni, cauzate de creşterea tensiunii, s'au format meteorite, cari captând mici sori, au format cu timpul sisteme solare. După evoluţie îndelungată sorii stingându-se, prin ciocnire cu alţi sori morţi, dau naştere «*Novelor*», adică la noi nebuloase.

Dar, *primele nebuloase*, cari prin evoluţie dau sori, de unde au provenit?

Einstein emite hipoteza, că materia primelor nebuloase a putut să ia naştere din atomii materiali, născuţi în eter, în puterea câmpurilor gravitaţionale şi electro-magnetice, determinate de eter. Dar, în acest caz, cum a născut eterul, eterul imobil, care se confundă cu amalgamul spaţiu-timp, singurul, care ar fi real în afara conştiinţei? Spaţiul-eter, imobil, chiar în concepţia Einsteiniană nu există fără materie. Şi, atunci, dacă materia se formează în eterul-spaţiu, iar spaţiul-eter nu există fără materie, *n'avem în această hipoteză un cerc viţios?* Dacă, totuşi. am admite prioritatea şi independenţa eterului-spaţiu faţă de primii atomi materiali, se naşte întrebarea, *când* s'au format acei primi atomi materiali?

Şi, dacă *timpul*, separat de spaţiu nu există în afara conştiinţei noastre, mai putem pune întrebările: *când* s'au format primii atomi materiali? Care este *originea* şi *când* a luat naştere eterul-spaţiu imobil, generator al primilor atomi materiali? Iar dacă timpul absolut ar exista în sine şi ar fi chiar stofa existenţei, cum zise Bergson, cum ni-l putem imagina în sine? Cu alte cuvinte, în explicarea enigmei cosmice ne găsim în impas analog celor în cari ne găsim când vrem să explicăm originea vieţei şi conştiinţei din mecanica atomilor şi esenţa materiei sau energiei, în genere. Toate conceptele, privitoare la originea. esenţa şi scopul final al existenţei, n'au în ele o mare doză de subiectivism, născut din iresistibila noastră curiozitate de a sonda insondabilul?

Nu cumva are dreptate Kant, când afirmă, că zadarnic năzum să eşim complect din formele conştiinţei pentru a pătrunde în lumea în sine, în afara conştiinţei?

Totuşi, ca încheiere finală, faptul că, în cercetarea adevărului, ajungem la impasuri din cari nu putem eşi, nu ne poate şi nici nu trebue să ne descurajeze, nici să producă tristeţă şi pesimism în sufletele noastre.

Conştiinţa, ce avem despre lume, este relativă; dar, cât ştim, este deajuns, să dominăm natura şi din forţele ei oarbe să facem slujitori docili, cari să ajute viaţa noastră în tendinţele ei irezistibile de conservare şi expansiune!!

A nu ştie totul, dar a trăi şi şti ceva, este incomparabil preferabil faptului, de a nu şti nimic şi a nu trăi.

Vorbind de solidaritatea tuturor viețuitoarelor, om, animale și vegetale, filosoful Bergson zice: «Toate viețuitoarele sunt solidare și toate cedează aceleiași formidabile impulsiuni (poussée) de viață. Animalul își ia punctul de sprijin în plantă, omul se reazemă pe animalitate și omenirea, în întregime, în spațiu și în timp, este o imensă armată, care galopează alături de fiecare din noi, într'o alergare vijelioasă, capabilă a înlătura toate dificultățile, și de a învinge multe obstacole, poate chiar și moartea». (294, L'Évolution créatrice).

Chiar dacă, cum zice Pascal, omul nu ar fi decât o trestie, suntem o trestie care gândește; și oricât de mici am părea în fața imensității naturii, să ne amintim că, în cei câțiva centimetri de molecule cerebrale, noi reflectăm și cuprindem întreg Universul, din care și înțelegem atât cât ne trebue spre a-l domina.

In munca de tot felul, neînfrântă, corectă și demnă, în cercetarea adevărului, iubirea de frumos și practicarea binelui, vom găsi *în totdeauna* optimismul robust, care să stimuleze etern și să sporească energia noastră vitală.

5.

Boalele oamenilor iluştri.

Conferinţa D-lui Dr. Poenaru Căplescu, ţinută în seara de 10 Martie 1929.

Istoria veche, medie şi contimporană arată un număr foarte mare de oameni iluştri din diferite domenii de activitate, cari au fost bolnavi şi au murit fie prematur, fie târziu, prezentând în timpul vieţei diferite anomalii demne de cunoscut. Au fost şi unii a căror viaţă şi muncă poate servì drept model. Din expunerea acestor fapte se poate vedeà cum creerul fin, delicat, care poate da cele mai înalte forme ale gândirei şi simţirei, care poate să îmbrace în versuri sau în proze minunate, realitatea vieţei; cari pot creà opere de artă nemuritoare în muzică, pictură, ori sculptură; aceşti creeri fini pot fi la un moment dat cu totul desechilibraţi sau distruşi. Ştiinţa positivă pentru a explicà aceste alteraţiuni patologice, invocă atavismul cu ereditatea morbidă, căsătoriile consanguine, uneori sdruncinările organismului, mari suferinţe morale şi mai dese ori boalele sau viţiile dobândite, între cari predomină: *sifilisul* şi *alcoolismul*.

Intre cei mai iluştri oameni cred că este bine să amintesc pe ISUS. S'a scris mult în contra acestui mare binefăcător al omenirei. In ultimii ani Dr. *Binet Sanglé* a publicat trei volume intitulate *„La folie de Jésus“* în cari caută să scadă meritele lui Isus, arătând că a fost un maniac, că aveà viziuni, că n'a făcut miracole ci doar hipnotizà pe isterici sau pe obsedaţi, că a fost un profet agitător, că n'a murit pe cruce, aşa că scoborând înainte de a murì, ar fi fost îngropat de viu.

După cum arată *Giovanni Papini* în *„Histoire du Christ“*, se ştie însă că Isus a fost un mare umanitarist, un premergător al lui Rousseau şi al democraţiei universale. Toate credinţele cari au urmat cu numeroase secte şi concepţiuni, ca: francmasoni, spiritişti, teosofi, ocultişti, etc. nu au reuşit de loc să facă prea mulţi adepţi. Blândul şi bunul *Isus* cu care am crescut şi pe care îl avem în suflet, rămâne pentru creştini o icoană a altruismului ideal, a sacrificiului de sine pentru aproapele. Este cea mai înaltă morală care va rămâne eternă şi imutabilă. Medicii spun că Isus a fost tuberculos, bazându-se pe apa ce ar fi curs dintre coaste când a fost înţepat cu suliţa. Acest lichid erà o pleuresie seroasă, considerată astăzi ca o manifestaţiune tuberculoasă.

In timpurile vechi, igiena bazată pe credinţe religioase, lăsà foarte mult de dorit, numeroase tratate de parazitologie relatează cum oameni de seamă din diferite epoce au fost toată viaţa plini de păduchi (se credeà că omul se naşte păduchios prin destin), din care cauză au şi murit. Astfel găsim pe poetul *Alcmene,* pe înţeleptul *Platon*, Regele *Herodiu,* tragedianul *Pherekyde,* dictatorul *Sylla, Agrippa,* mai pe urmă Regele Spaniei *Filip al II-lea,* Cardinalul *Duprat,* Episcopul *Foucquau* şi alţii au murit din cauza păduchilor.[1]) Astăzi, după admirabilele descoperiri ale lui *Pasteur,* ştim că microscopul şi laboratoarele au demonstrat în mod precis cum un om poate foarte dese ori murì din cauza unor boale infecţioase prin înţepătura unor insecte, între cari şi păduchele.

Trecând mai departe găsim pe aşa numiţii degeneraţi, cari prezintă anumite stigmate fizice susceptibile de a se transmite prin ereditate. O mare familie de suverani, *Casa de Habsburg,* a prezentat cele mai frequente cazuri de degenerescenţă. Din cauza aceasta mulţi membri au avut caractere curioase, bizare şi încetul cu încetul familiile s'au stins. Intre aceştia găsim pe *Leopold de Médicis al XVI-lea, Marie-Louise Thérèse de Parma, Renaud d'Este, Marie-Antoinette a Franţei, Rudolf al II-lea* Im păratul Germaniei, *Jean al VI-lea* Regele Portugaliei, *Carol al II-lea* Regele Spaniei, *Maria-Carolina* de Neapole, *Cosma al II-lea de Médicis de Toscana, Hercule d'Este* din Italia şi alţii. La toţi aceştia stigmatul de degenerescenţă cel mai important a fost prognatismul maxilarului inferior, în majoritatea cazurilor există şi un dia-

1) *Poenaru Căplescu.* Parazitologie umană. Tip. Gutenberg 1920, Bucureşti.

metru vertical mai mare al feței. Toate aceste alterațiuni sunt redate într'un studiu foarte documentat și ilustrat al lui V. Galippe [3]).

Dacă trecem la marea figură a lui *Napoleon,* constatăm că acest mare geniu militar și politic, care a dat cea mai mare strălucire Franței, a fost bolnav. Astfel medicul său, celebrul *Corvissart,* spune că Napoleon aveà puls lent permanent (50—60 pe minut). Se mai spune că a fost epileptic, dar că nu suferea de forma comună a epilepsiei cu ictus, convulsiuni și stertor, ci avea numai rare absențe de foarte scurtă durată. Se știe că *Napoleon* a murit la Sfânta Helena, de cancer al stomacului. Această boală a fost pusă pe seama eredității, de oarece tatăl lui Napoleon și mai mulți colaterali au murit de cancer al stomacului. In importanta monografie a lui *Emil Ludvig* [3]) tradusă în franțuzește de *Alice Stern,* se găsesc cele mai multe detalii asupra vieții acestui mare geniu al omenirii. Goethe a spus: *„Napoléon a cherché la vertu, mais comme il ne la trouva pas, il prit le pouvoir“.* Nu s'ar fi crezut că Napoleon, care în esența făpturei sale erà un militar integru, a fost și un mare sentimental, așa că de multe ori *Joséphine* ca și *Marie Louise,* au avut motive să fie geloase. In timpul campaniei din Rusia corespundeà cu contesa *Marie Walewska,* care s'a și dus acolo să-l vadă și care l-a iubit fără să-i ceară vre-o favoare, și nici odată nimic, motiv pentru care și Napoleon a iubit-o, după cum rezultă din ultima scrisoare pe care i-a adresat'o: *„Si tu cesses de m'aimer, n'oublie pas que je t'aime“!*

Din lucrarea lui *Cabanès* rezultă că mulți dintre suverani au fost detractați; astfel *Ioana Nebuna* (Jeanne la Folle), fiica lui Ferdinand d'Arragon și a Isabellei de Castilia, a fost căsătorită cu *Filip cel Frumos,* archiduce de Flandra. Dragostea ei erà exagerată, patologică; erà de o gelozie nemaipomenită, din care cauză se iscau scandaluri la curte. Astfel a bătut și a tăiat părul unei favorite a lui Filip. Tatăl ei Ferdinand și cu soțul ei Filip, din cauza firei ei curioase, tăcută și maniacă, au declarat'o nebună, pentru a o înlătură dela domnie.

Ioana a fost extravagantă, cu deosebire la moartea

---

2) *V. Galippe.* L'hérédité des stigmates de dégénerescence et les familles souveraines. Masson et Cie. 1905, Paris.

3) *Emile Ludwig.* Napoléon. Payot, Paris 1929.

4) *Cabanès.* Fous couronnés. Albin Michel, Paris.

soţului ei. Din căsătoria sa cu Filip a avut ca fiu pe Carol al V-lea a cărui domnie este îndeajuns de cunoscută. Fiul lui Carol al V-lea a fost Filip al II-lea Regele Spaniei, care erà foarte dezordonat înainte de căsătorie şi foarte afemeiat, aşa că mergeà travestit prin toate localurile publice, prin case de toleranţă, prin taverne etc. Erà şi un religios fanatic, de aceea când a murit fiul său *Fernando,* a ordonat procesiuni de mulţumire lui Dumnezeu, că a chemat pe fiul său la dânsul. Când i-a murit soţia a scris ducelui de Alba următoarele: „A născut o fetiţă de 4—5 luni, cu un ceas şi jumătate înainte de a murì. Infanta a fost botezată şi s'a dus în cer împreună cu mama ei". Mai târziu a închis pe fiul său mai mare Don Carlos, pe motivul că: „Inteligenţa alterată şi caracterul îl lipsesc cu totul de aptitudinea necesară guvernărei unui Stat". Unii spun că erà la mijloc gelozia. Pe când Don Carlos er àbolnav la închisoare, nu s'a dus când a fost chemat, şi n'a lăsat nici pe Regina să-l vadă. Se zice că el a pus la cale moartea fiului său. A mai comis şi alte crime; astfel a executat pe baronul de *Montigny* fiindcă ar fi spus în public: „E rău de a vărsà sânge în materie de Religie" (Inchiziţia).

Petru cel Mare, a ajuns prin crimă împărat al Rusiei, erà epileptic şi impulsiv. Ii erà frică de gândaci negri, de aceea a tras o palmă unui ofiţer favorit care îl găzduise, pentru că i-a arătat în cameră un gândac negru. Altă dată a alergat cu cuţitul de vânătoare după un valet, care a scăpat numai cu fuga. Petru erà violent la extrem, băteà. Se poate spune că: piciorul, pumnul şi bastonul au fost cele trei mari instrumente ale sale de civilizaţie. După Pultava a bătut un ofiţer care vorbise rău de Carol al XII-lea; a pălmuit pe Contele de Horn, a bătut architectul fiind rău informat şi apoi aflând adevărul a bătut pe calomniator, apucându-l de gât şi isbindu-l de perete. Altădată a bătut pe Ministrul Saxon, iar pe favoritul său Mencikoff l-a pălmuit şi l-a lovit până i-a curs sânge din nas, pentru că la un bal al Curţii a dansat fără să scoată sabia.

A dat un decret că toată populaţia trebue să-şi razà barba. La fiecare barieră erau funcţionari şi bărbieri şi cine nu vrea să se radă, trebuià să plătească 100 ruble, în schimb primeà o monedă de control pe care scrià „Taxa plătită 1699".

La serbările dese ale Curţii, beţia şi orgiile erau obişnuite, căci erà cinic şi impudic. In afară de relaţiunile amoroase din Societatea înaltă, trăià cu servitoare

tinere, cu spălătorese şi fete de negustori. In Olanda a dus aceeaşi viaţă de orgii, acolo s'a îmbolnăvit de sifilis, pe care l-a transmis împărătesei.

Odată a pus pe soldaţi să bată pe prietena sa *Maria Pawlowna Hamilton,* pentru că, vorbind de Impărăteasa Caterina, spusese că se îmbată. Mai târziu după ce o condamnase la moarte pentru că şi-a provocat trei avorturi, martorii oculari spun că după ce prietena sa a fost decapitată, a luat capul şi a făcut asistenţilor un curs de anatomie, apoi a sărutat buzele palide, a aruncat capul jos şi făcându-şi cruce a plecat. Petru cel Mare învăţase anatomia cu *Ruysch* şi i-a cumpărat Muzeul de anatomie, pe care l-a îmbogăţit cu colecţii pentru public. A învăţat medicina şi dentistica. Pe vinovaţi îi iertà de pedeapsă, dacă se lăsau să le scoată dinţii. De altfel a avut mari merite, căci a înfiinţat spitale militare, muzee, şcoli, grădina botanică, etc.

Pe prima soţie a ras-o şi a închis-o într'o mânăstire, iar pe fiul său *Alexis* l-a ucis. A doua soţie a fost *Caterina I,* care vorbeà mai multe limbi dar care nu ştia nici să scrie nici să citească, fiica sa Elisabeta îi scrià corespondenţa şi ea o iscăleà. (Ştià numai să iscălească).

Petru al III-lea, Mare Duce de Holstein Gotorp erà imbecil; împărat fiind, se jucà încă cu păpuşile, cu soldaţi de lemn şi de plumb, dresà câini pe cari îi ţineà în casă într'o despărţitură de scânduri. *Soţia sa, prinţesa Sofia de Anhalt Zerbst,* devenită Caterina a II-a, erà veşnic torturată pentru că Petru al III-lea erà nu numai mojic, brutal, dar şi un alcoolic viţios.

Caterina a II-a (Mesalina Nordului) după ce prin conspiraţii şi-a îndepărtat soţul cu ajutorul lui Orloff şi a Prinţului Bariatinsky, a fost cea mai destrăbălată suverană. Viţioasă, schimbând un mare număr de prieteni până la o vârstă înaintată. A avut un fiu pe *Pavel Petrovici,* care erà un degenerat şi un epileptic. Caterina cea Mare întrebà pe un prieten despre fiul său: „Ce crezi de nebunul ăsta, ce o să devie Rusia dacă o domnì?“ Caterina II-a, deşì viţioasă, a făcut mare bine Rusiei, realizând un progres al ştiinţei, al culturei şi al artelor. Acestea toate le făceà după îndemnul unor prieteni, oameni distinşi, instruiţi şi voiajaţi. Şi-a căsătorit pe fiul său Paul cu *Wilhelmina de Hessa Darmstadt,* care îl înşelà şi care a murit din prima facere dimpreună cu copilul. Paul s'a căsătorit a doua oară cu *Sofia Dorothea Ducesă de Würtemberg* (Maria Fodorovna) şi după moartea mamei sale

(care a avut o hemoragie cerebrală), a devenit ţar. Tot timpul domniei a fost foarte desechilibrat.

Iată dar expuse câteva exemple, cari pun în evidenţă degenerarea acestor suverani.

Trecând în domeniul literelor şi artelor expun viaţa celebrului Molière, ale cărui opere le admirăm cu toţii zilnic. Acest genial autor, din cauza muncii excesive şi a dificultăţilor materiale, contractase tuberculosa şi a murit în urma unei emoptizii aproape fulgerătoare pe când jucà „Bolnavul închipuit".

Urmează viaţa tristă şi dezordonată a lui *Charles Baudelaire, Alfred de Vigny şi Balzac.* Vine apoi *Alfred de Musset,* care decăzuse din cauza alcoolismului. Prietenia şi dragostea ce a urmat cu marea scriitoare *George Sand,* i-a folosit foarte mult, căci s'a ridicat, şi după ce a scris Nopţile de Mai, Avril, Octobre, Decembre" a fost ales membru al Academiei. Toată această viaţă sbuciumată a fost scrisă de Musset în: *„La confession d'un enfant du siècle",* iar George Sand a scris-o în *„Elle et Lui".* După despărţirea de Sand, a căzut definitiv, aşa că la moartea acestui genial poet n'au asistat decât treizeci de persoane.

Marea tragediană *Rachel,* a cărei statue o admirăm în vestibulul Comediei Franceze, unde stă lângă celebrul Talma şi lângă D-ra Mars, a fost cea mai perfectă interpretă a clasicismului, tocmai în timpul romantismului. A fost adorată de contimporani, probe numeroase la relicve, din vitrina ce se află în faţa lui *Voltaire,* în sala de plimbare a Comediei Franceze. Rachel a murit tuberculoasă foarte tânără, la 37 ani.

Viaţa lui *Edgard Poë* nu a fost mai puţin intereresantă din punct de vedere patologic, chiar operele lui bizare au turburat mintea lui Baudelaire. Urmează viaţa marilor compozitori: *Schumann* care a murit nebun, *Beethowen* care în apogeul său nu a mai auzit de loc, şi minunatul *Chopin,* prieten iubit al lui George Sand, a murit tuberculos.

Genialul nostru poet *Eminescu* a avut o viaţă foarte tristă, de mic copil a fost vagabond, aşa că pe la 16 ani hoinărea cu nişte trupe de teatru prin provincie, mai târziu ar fi fost câtva timp grăjdar la un han, dar în orele libere citeà în grajd autori clasici. Mai târziu şi-a terminat studiile la Viena, citeà foarte mult şi îi plăceà filozofia. *Titu Maiorescu,* întrevăzând marele talent, l-a trimes la Berlin ca să-şi ia doctoratul pentru a-l face Profesor Universitar. Eminescu care nu ţineà la asemenea situaţiuni

s'a înapoiat fără doctorat. A fost numit revizor şcolar şi profesor la liceul din Iaşi câtva timp; şi apoi bibliotecar la Iaşi. Neavând mijloace, se istoveà muncind, erà redactor la Timpul. Din cauza vieţei desordonate, din cauza *Veronicei Micle,* care îi scrià: *„Fruntea ta plăteşte o împărăţie“,* şi pe care a iubit-o cu pasiune, pe care o cunoscuse la Viena, şi care l-a părăsit, Eminescu s'a îmbolnăvit. Eminescu a prezentat semne de nebunie şi a fost căutat la 1883 într'un sanatoriu lângă Viena, s'a reîntors ameliorat, muncind încă dela 1884—1886 când boala i-a revenit. Timp de aproape doi ani a fost îngrijit într'un azil de lângă Mânăstirea Neamţului până la 1888, când a venit în Bucureşti, încercând să-şi reia activitatea. Dar nu mai putu. Internat la Institutul „Caritatea“ din str. Plantelor (Dr. Şutzu) murì la 15 Iunie 1889 printr'un accident. Un bolnav furios l-a isbit cu o piatră fracturându-i craniul.

Astfel s'a stins acest geniu, care va străluci deapururea prin operele sale minunate.

Viaţa marelui *Pasteur.* Inainte de descoperirile făcute de acest mare geniu, omenirea trăià în întuneric, căci biologia şi medicina împreună cu igiena socială, nu cunoşteau nimic din cauzele boalelor. El a descoperit microbii, a demonstrat prin experienţe precise contagiositatea boalelor, el a creat vaccinarea şi seroterappia pe baze ştiinţifice. La 44 ani, *a avut o hemoragie cerebrală,* urmată de paralizia jumătăţei corpului. A fost o fericire că i-a rămas creerul intact în urmă, aşa că a putut să-şi continue activitatea descoperind apoi şi aplicând pentru prima dată *tratamentul turbărei.* Descoperirile făcute de Pasteur: fermenţii, fierberea mustului, transformarea vinului în oţet, acrirea laptelui, fabricarea normală a berei, toate se întâmplau fără să se cunoască cauzele acestor fermentaţiuni. Infecţiunile chirurgicale, febra puerperală, datorită microbilor, au dispărut aproape cu totul în urma descoperirilor lui Pasteur. *Sir Lister* dela Londra a creat îndată antisepsia contra microbilor. *Terrier,* în urmă la Paris a creat *asepsia ideală,* în chirurgie. Pasteur a demonstrat şi a vindecat *dalacul* la animale, *holera găinilor, boalele viermilor de mătase, boalele vinului, boalele berei,* toate acestea cari aduceau pagube imense industriei lor respective. El a demonstrat că există microbi în apă, în aer şi în pământ. De atunci s'a născut *igiena publică,* apa potabilă, canalizările etc. Graţie lui sunt salvaţi zilnic dela moarte sigură mii de bolnavi pe suprafaţa globului, pentru că după el s'au precizat cauzele tuturor

boalelor, mijloacele de prevenire şi vindecare. Pasteur este cel mai mare binefăcător al omenirii.

Sunt evocate apoi marele figuri dela noi, ale lui *Ion I. C. Brătianu,* eminentul om politic, care preocupat peste măsură cu guvernarea, şi-a neglijat o amigdalită din care cauză a murit pe neaşteptate în câteva zile prin infecţia sângeluii. Este apoi evocată figura marelui Rege Carol I, înţeleptul biruitor dela 1877, care un lung şir de ani a fost tratat în mod greşit şi brutal pentru o *boală de stomac,* după părerea medicilor streini, cari l-a consultat. Văzut întâmplător de marele clinician *Dr. Mamulea,* i-a precizat că nu suferă de stomac, dar că suferă *de ficat* şi în urma tratamentului prescris, regretatul Rege s'a vindecat şi apoi un lung şir de ani nu s'a mai despărţit de valorosul său medic.

Conferinţa este încheiată prin evocarea figurei lui *Ferdinand I,* gloriosul Rege, care dând dovadă că este cel mai bun român, a putut să înfăptuiască unirea tuturor Românilor, pentru care a fost atât de admirat, iubit şi respectat. El a murit de aceeaşi boală pe care a avut-o Napoleon.

(Conferinţa a fost însoţită de proecţiuni cari au ilustrat toate figurile evocate în timpul expunerei).

6.

Radiofonia. Importanța ei socială.

Conferința D-lui Dragomir Hurmuzescu, ținută în seara de 13 Aprilie 1929

Radiofonia este una din cele mai recente minuni ale științei. După cum indică și numele său, este mijlocul de a transmite la distanțe mari (peste 20.000 kilometri) sunetul, vorba ,cântul prin mijlocul undelor electrice.

Aparițiunea acestui mod de comunicare aduce mijloace noui și neînchipuite de apropiere între oameni și între națiuni, putând astfel dintr'un punct al globului, — reDgiunea antarctică — cazul expediției Bird — trimete știri și primi informațiuni din lumea întreagă. Așà dar chiar în regiunile cele mai depărtate și cele mai izolate cineva poate fi ținut în curent cu toată mișcarea literară științifică și artistică din întreaga omenire.

D'abià la începutul său, Radiofonia își desemnează importanța sa socială prin răspândirea culturei în toate straturile unui popor, prin înlesnirea unificării preocupațiunilor și a ideilor, prin o mai intensă colaborare la rezolvarea diferitelor probleme interesând buna convietuire între națiuni.

De sigur că acest mijloc este o sabie cu două tăișuri, care poate servì la unii vecini răutăcioși să-și scurgă veninul lor în defaimare, și printr'o propagandă nesocotită să ațâțe pe conaționalii lor din minoritatea etnică.

Dar s'a dovedit că aceste rezultate sunt mai mult de ordin teoretic și produc mult mai multă spaimă de cât un efect real; și că această acțiune interzisă de toate tratatele internaționale se poate suprimà în mare parte

pentru fiecare ţară, prin organizarea posturilor sale de emisiune. Căci un post de emisiune dintr'o localitate, reduce, îneacă pentru aparatele de recepţie mijlocie, într'o rază, anumite posturi de emisiune mai puternice, dar dela distanţe mai mari.

Suprimarea posturilor streine se poate obţine şi prin buna întocmire a programelor postului naţional.

Privită din punctul de vedere naţional, Radiofonia română, decci în special postul nostru de emisiune, trebue organizat în modul cel mai raţional pentru a corespunde tuturor necesităţilor de ordin general — şi în această privinţă putem să ne orientăm după toate posturile ţărilor occidentale — dar să ţinem seama şi de condiţiunile speciale ţărei noastre.

Pentru a satisface cât mai mult trebuinţei de unificare şi consolidare administrativă şi culturală, programul de emisiune a postului Otopeni va coprinde o anumită dozare şi sub anumite forme cele trei părţi importante ale programului său: informaţie, conferinţă, muzică.

Aceasta din urmă de bună calitate, va servì ca apel şi recompensă pentru cea de a doua.

Conferinţa este miezul solid al culturei prin radio, să cere însă să nu fie prea specializat, nici prea încărcată.

Informaţiunea asupra evenimentelor de ordin general şi naţional trebue să plece din capitala ţărei şi să fie ascultată până în marginele cele mai depărtate ale ţărei, cele mai puţin accesibile şi cu totul izolate pe timpuri de iarnă viforoase.

Pentru buna sa organizare Radiofonia română va treubì complectată pe lângă postul dela Otopeni de 12 kilowaţi, cu alte trei sau patru posturi secundare, aşezate la Cluj, Cernăuţi, Iaşi, funcţionând cu un acelaş program ca şi postul central, transmise direct prin cable.

Cu modul acesta influenţa propagandei streine s'ar găsì suprimată, iar Radiofonia română şi-ar împlinì cu mai mult succes misiunea sa.

7.

Literatura împotriva educaţiei?

Generaţia războiului de întregire şi scriitorii noştri

Conferinţă ţinută de d. Constantin Kiriţescu, în seara de 21 Aprilie 1929

I.

1. Sunt doisprezece ani de atunci.

Capitala ţării şi trei cincimi din teritoriul ei gemeau subt călcâiul opresorului. Duşmanul, învingătorul şi ocupantul de moment, ţinteà însă, nu numai la o ocupaţie militară cu caracter pasager, simplu episod în desfăşurarea unui plan de operaţii de războiu, ci urmăreà planuri mari, cu orizonturi şi perspective vaste. Erà vorba de robirea României, înglobarea ţărilor române în sistemul politic şi economic al germanismului triumfător. Conştient de faptul că resistenţa cea mai mare la realizarea acestui plan nu-i puteà venì decât dela răsvrătirea sufletului românesc, format la şcoala conştiinţei şi a mândriei de neam, a libertăţii şi independenţei de stat, atât de scump câştigate, duşmanul a priceput că, pe lângă înfrângerea temporară a puterii noastre armate, el trebuià să săvârşească anihilarea, distrugerea sufletului românesc. *Invrăjbeşte, pentru a stăpâni,* erà deviza politică a vechilor cuceritori. *Injoseşte, pentru a te înălţà,* erà lozinca celor noi.

Un scriitor german, Max Osborn, critic de artă cu reputaţie, care însoţeà armata germană de ocupaţie, a exprimat cu germanică brutalitate formula acestei acţiuni:

„Trebue ca voința, mândria, ambiția, conștiința, simțul național al populației (române), să-și piardă puterea tot așa ca și capacitatea de luptă a armatei române“.

Pentru a atinge acest țel, zeul Marte aveà nevoe să se sprijine pe brațul plăpând al musei Calliope.

Și atunci, publicistica germană a început acea ofensivă morală, îndreptată împotriva României, complement al ofensivei militare. Prin ziare, prin reviste, prin cărți, publiciști și politiciani germani se întreceau a arătà că suntem un popor de oameni corupți, putrezi, lipsiți de inteligența în păturile de jos și de simț moral în cele de sus. Un popor, care-și merită cea mai neagră soartă, un popor care nu e vrednic să fie lăsat să se guverneze singur, ci trebue pus sub tutelă.

Negreșit, sub tutelă germană.

2. Spre a se da mai multă putere de convingere acestei campanii, s'a recurs la sprijinul autochton. Metoda nu e nouă; în special în istoria tristă a neamului nostru, concursul dinlăntru a ajutat totdeauna realizarea planurilor de robire venite dinafară. Și, fiindcă valoarea morală a scriitorilor români de mâna a șaptea, tocmiți de comandatura germană să joace rolul cozii de topor din fabula lui Grigore Alexandrescu, nu putea fi rodnică în efecte, s'a recurs la un truc ingenios. Atunci a apărut acea cunoscută carte: *„Putreziciunea României, arătată de proprii ei scriitori“* — în ediția nemțească: *„Rumäniens Fäulnis“* — antologie literară, cu bucăți din Iacob Negrutzi, Vlăhuță, Caragiali, Sadoveanu ș. a. Bucățile erau alese cu ingeniozitate și cu tâlc: nuvele care descriu câte un crâmpeiu din viața socială, cu caracter de satiră, scrise cu scopul de a biciuì anumite moravuri, negreșit cu exagerările obișnuite acestui gen literar. Adunate și alăturate cu meșteșug de autorul antologiei, ele trebuiau să dea impresia că societatea românească e formată numai din funcționari prevaricatori, magistrați veroși, preoți bețivi, femei adultere, în scurt, o Sodomă peste care trebuià să cadă trăsnetul german, care să provoace incendiul prificator!

Ce înseamnează această campanie, altceva, decât recunoașterea înrâuririi pe care literatura o are asupra spiritului cititorilor? Arta, în genere, se adresează sufletului. Dar pe când artele plastice și muzica procură senzații, poate mai vii, dar de durată mai scurtă și cu urme mai puțin adânci, literatura, adresându-se inteligenței, pe care o utilizează ca drum de penetrație în suflet, influențează mai adânc, mai fundamental, mai durabil, acest suflet,

răscolindu-l mai adânc; ea poate determină deviaţiuni, transformări ori potenţări ale stărilor sufleteşti existente, deci are repercusiuni de ordin *educativ*. Cu cât literatura îmbracă forme artistice mai desăvârşite, cu atât, de sigur, influenţa ei e mai covârşitoare.

Bizuindu-se pe acest efect sigur, bucăţile antologiei nemţeşti, alese din cea mai bună literatură românească, trebuiau să dea cititorilor chezăşia unor nume cu mare credit pe piaţa literară şi, cu concursul acestor nume, să se strecoare cu dibăcie în sufletele Românilor stările sufleteşti ţintite de ocupant. Neîndoios că aceste stări nu puteau fi decât o depresiune sufletească, convingerea că dezastrul militar, sub imperiul căruia trăiam, nu erà un incident întâmplător din desfăşurarea unui războiu, ci se datorà unui rău organic, unei putreziciuni complete, de sus până jos, care minà întreg organismul nostru social. Un astfel de organism viciat până în măduvă, erà el în stare să conceapă idealuri mărețe? Să se pună în slujba realizării lor? Să poată furnizà efortul moral şi material necesar acestei realizări, care reclamă jertfirea bunului trai, a miilor de mulţumiri şi comodităţi şi mai mari şi mai mici, pe care ni le oferă viaţa; şi, uneori, printre ele, pe cea mai mare, a acestei vieţi însăşi?

Fără îndoială că hrănirea sufletului cu o astfel de literatură, nu puteà să dea decât rezultatul scontat: o ţară în care omul politic minte şi speculează, în care proprietarul exploatează, în care magistratul vinde dreptatea, în care funcţionarul fură, în care preotul spurcă altarul iar femeia îşi necinsteşte căminul, o astfel de ţară, împărţită în două, deoparte o minoritate de şireţi, exploatatori şi juisori, şi de alta o majoritate îndobitocită de mizerie şi exploatare, o astfel de ţară erà incapabilă şi nevrednică de rolul pe care şi-l asumase. „Putreziciunea României" erà ilustrarea, subt forma literară, a procesului făcut şi cu alte prilejuri aşa numitei „oligarhii române". Subt forma pamfletară, el fusese mai înainte exprimată în trei lucrări mai însemnate: *1907* a lui Caragiale, *La Roumanie des Boyards* a lui Rakowsky, *Rumäniens Ohnmacht* a lui Brăileanu-Vlachus; cea dintâi, scrisă în româneşte, ca un strigăt de durere şi alarmă, ţipat în urechile alor săi, a doua zi după tragica răscoală ţărănească din 1907; celelalte două, scrise în limbi streine, spre a ne batjocorì şi justificà orice lovituri ni s'ar aplicà din afară.

Cu asemenea păcate, incercarea României de a-şi realizà unitatea naţională, erà o pretenţie de o îndrăsneală

care atingeà inconştienţa. Sfărâmarea puterii noastre armate, îngenunchierea şi cotropirea ţării, erau deci rezultatele acestei lipse de înţelegere a faptului că, un ideal înalt nu poate fi urmărit şi realizat decât de un popor cu virtuţi solide.

3. Războiul s'a sfârşit. Şi sfârşitul a fost altul decât cel scontat de cei ce puseseră un minut genunchiul pe grumajii noştri. Idealul naţional al neamului românesc a fost realizat, mai desăvârşit decât îndrăsnisem să-l formulăm. Ceeace a fost odinioară un vis, care încălzeà sufletele şi înfierbântà minţile, este astăzi un aşezământ politic, închegat în forme durabile. Unirea tuturor Românilor e un eveniment care a intrat în istorie. Pe pragul împlinirii celui de al zecilea an, ne gândim a-i sărbătorì aniversarea şi a-i socotì bilanţul. Vor fâlfâì drapelele, vor bubuì tunurile, nu a moarte, ci a bucurie, vor curge în torente şampania şi elocinţa. De sigur, câţiva stropi din ele vor picurà în gol şi pentru înfăptuitori. Ele se vor amestecà cu cele câteva lacrămi — din ce în ce mai puţine — prinos discret adus celor ce odihnesc de veci prin văile pierdute ale Carpaţilor, prin mlaştinele Neajlovului, pe dealurile pietroase ale Dobrogei şi în lunca Siretului. Dar vor fi, de sigur, vor fi calde cuvinte de glorificare pentru *„generaţia care a făcut războiul“*, pentru acea generaţie care, crescută în mirajul feeric al idealului naţional, a avut meritul să pregătească, să poarte şi să încheie glorois, răsboiul crunt, care ne-a dat unitatea naţională.

Şi când focurile de artificii se vor stinge şi odată cu ele vor fi secat isvoarele de elocinţă ale prea-măritorilor glorioasei generaţii, ochii noştri se vor reîntoarce dela ce a fost festiv, adică trecător şi artificial, la ceeace este statornic, sincer şi nesilit. Iar adolescentul, care va fi ispitit să-şi dea seama de ceeace a fost cu adevărat generaţia care a pregătit marele şi sfântul nostru războiu, să cunoască marele jertfe făcute de ea şi înălţimea morală din care ele au purces, va da la o parte cărticelele ocazionale, tipărite pe comandă, spre a se adăpà din isvoarele cele sigure. El va deschide cărţile în care trubadurii literelor române, floarea scriitorimii noastre, a aşternut — nu de comandă — ci din propriu imbold, cu tot răgazul, cu toată sinceritatea, şi cu tot talentul lor, ceeace a fost acea Românie care a făcut războiul. Şi va căutà, cu reculegerea pioasă cuvenită acestor sacre închinări în faţa altarului ce cuprinde relicvele marelui nostru războiu, să desprindă din filele cărţilor, icoanele

acestor mucenici ai neamului, de două ori sfinţiţi, odată prin jertfa sângelui pe care l'au vărsat, şi încă odată prin hula şi batjocura, pe care au îndurat-o din partea duşmanului crud şi perfid.

Să ne alăturăm acestor lacomi cercetători şi să căutăm în literatura română asupra războiului nostru, reabilitarea acelei Românii calomniate de duşmani.

4. A cunoaşte generaţia care a făcut războiul unităţii naţionale, însemnează a determinà şi cântărì puterile ei sufleteşti, a descoperì calitatea isvoarelor de energie din care a ţâşnit acea extraordinară manifestare de forţă care trebuià să ne dea cea mai mare cucerire din istoria noastră de veacuri, însemnează a găsì legătura dintre sentiment şi acţiune, a avea explicaţia succesului final, dar, în acelaş timp, şi a multelor şi gravelor eşecuri, care ar fi putut să-l primejduiască. Este o operă de sociolog, de istoric, şi de scriitor analist. Am ales literatura propriu zisă, pentru puterea de sinteză şi de sugestiune, pe care ea o posedă, pentru uşurinţa cu care acest gen se răspândeşte în masele publicului şi deci, pentru eficacitatea influenţei ei morale. Vom examinà deci, cum se reflectează în literatura românească viaţa sufletească a poporului român, în preajma războiului de întregire.

Pornim această cercetare cu încredere, seninătate şi optimism. Nu e cu putinţă ca aşteptările noastre să fie înşelate. Operele mari poartă în toată fiinţa lor reflexul fiinţei morale a autorului lor. De sigur, impunătoarele catedrale gotice n'au fost zidite de suflete impii; tot asemenea, măreţul edificiu al României mari n'a putut fi clădit de mâini impure.

Ca metodă de lucru, am operat dela început o selecţionare a lucrărilor din literatura română despre războiu. Am eliminat dintr'însa *nuvela,* care prinde un episod izolat, un crâmpeiu de viaţă, cu un interes limitat la faptul singur descris, din care nu se induce nici un fel caracterizare de ordin general. Am considerat numai *romanul*, gen complex, care cuprinde în urzeala acţiunii sale tipuri numeroase, împrejurări diverse, capabil de a da impresia unui vast ansamblu de suflete în frământare. Romanul social are pretenţia îndreptăţită de a avea o valoare documentară; este istoria vie a unei epoci. Opera unui Balzac, a unui Zola, zugrăvesc viaţa societăţii contemporane lor, cu stările ei sociale, cu idealurile, frământările şi ciocnirile ei, cu măririle şi cu josniciile ei, întregind, ajutând, luminând istoria politică propriu zisă.

Genul romanului social a ispitit pe scriitorii noştri fruntaşi. In marea convulziune socială şi sufletească produsă de războiul nostru, erà natural ca ei să găsească subiecte vrednice de tratare. Şi într'adevăr, literatura noastră numără până acum *cinci* romane, a căror acţiune e luată direct din viaţa de războiu şi din cea care a pulsat în jurul lui, influenţându-l şi fiind influenţată de evenimentele lui. Posedăm aşa dar o importantă frescă, în care, prin penelul a cinci scriitori cu reputaţie, e zugrăvit sufletul românesc din preajma războiului, şi sunt tălmăcite, motivate, justificate faptele lui.

Nu am intenţia să fac analiza estetică a celor cinci scrieri. Nu ne vom oprì deci asupra formei literare a expunerei, asupra bogăţiei şi originalităţii imaginilor, asupra plasticizării personajelor şi a situaţiilor. Calităţile literare ale acestor opere nu ne interesează; ele sunt de altfel presupuse în mod prealabil, altminteri nu s'ar impune atenţiunii noastre. Ceeace ne interesează sunt două lucruri:

a) In primul rând e valoarea acestor scrieri ca *document*, care oglindeşte o epocă: sunt oamenii cari au trăit acea epocă, gândurile şi simţimintele lor, mobilul acţiunilor lor, ţesătura strânsă dintre ei şi covârşitorul eveniment pe care l'au trăit şi l'au urzit, în care au fost autori şi actori. *Sufletul generaţiei care a făcut războiul şi a făurit unirea:* iată ce vom căutà a desprinde din cele cinci mari lucrări de literatură română, scrise asupra vieţii din timpul războiului, de către cinci din scriitori cu reputaţie ai ţării noastre.

b) In al doilea rând, ne interesează repercusiunea pe care această literatură o are în mod inevitabil asupra publicului cititor: valoarea ei *educativă*.

Dacă valoarea documentară şi cea educativă sunt elemente care se integrează în valoarea artistică a operei, iată-mă ameninţat să fac fără intenţie şi analiză estetică! Las rezolvarea acestei chestiuni spinoase pe seama esteticianilor profesionişti, cărora le cer iertare, pentru involuntara mea rătăcire într'o grădină cu porţi atât de bine păzite.

Ceeace este sigur, este că de astă dată scriitorul nu mai este streinul care ponegreşte spre a distruge; de astă dată, este românul care analizează spre a construì. Şi dacă putem să-i bănuim o idee preconcepută, care ar puteà alterà obiectivitatea judecăţii lui, aceasta n'ar puteà fi decât *simpatia* care aruncă valuri roze asupra colţurilor de umbră.

II

1. Cel dintâi scriitor român care a încercat să zugrăvească viaţa societăţii române în timpul războiului, este d. Mihail Sadoveanu. Fruntaşul nostru scriitor este etichetat de unii din maeştrii criticei române ca scriitor *epic*: cu aceiaş siguranţă, alţii îl consideră ca scriitor *liric*. Fără a căută să rezolv această controversă, mă mărginesc a constată, că toată lumea este de acord a privì pe d. Sadoveanu ca pe unul din cei mai puternici evocatori ai vieţii româneşti (fără joc de cuvinte!). Nu este nici o intenţie de coborîre a acestui ilustru fruntaş al literelor române, făcând afirmaţia că, în coroana meritelor ce-i încinge fruntea, romanul „Strada Lăpuşneanu", pe care însuşi autorul îl intitulează cu modestie: „Cronică din 1917", nu se prenumără printre cele mai preţioase şi strălucitoare pietre.

„Strada Lăpuşneanu" îşi propune să arunce lumină asupra vieţii din capitala refugiului şi a rezistenţei. Ea scoate în evidenţă şi analizează trei lumi deosebite.

Intâia e masa populară, ţărănească, pasivă sufleteşte faţă de răsboiu, îndeplinindu-şi datoria fără murmure sau şovăire, dar fără convingere, cu obişnuinţa supunerii ancestrale faţă de cele rânduite de cei mari. Moş Avram, soldatul ţăran pribeag, cu filosofia lui fatalistă, sfătos şi credincios, e întruparea acestei mentalităţi.

A doua lume e reprezentată prin intelectualii, cari cu sufletul adăpat de idealul naţional, s'au avântat în luptă cu frenezia convingerii şi cu puterea tinereţii. Acum sunt doborîţi de marasmul şi mizeria vieţii de pe front şi din spatele lui. Reprezentanţii ei sunt fraţii Plopeanu şi alte câteva figuri de pe front, fugitiv schiţate.

Cea de a treia, care s'a bucurat de o largă şi sugestivă tratare, e lumea juisorilor şi a profitorilor războiului. E lumea celor cu înfăţişarea veselă de oameni bine hrăniţi, cari, înfăşuraţi în blăni scumpe, sfidează suferinţa obştească din înălţimea echipajelor lor luxoase. E lumea interlopă, care duce viaţa de luxură şi de combinaţii oculte în saloanele doamnei Lazaridi.

Eroul principal, desamăgit şi desgustat, se lasă să fie mutat din lumea tranşeelor în lumea învârtiţilor din strada Lăpuşneanu şi dela Madame Lazaridi. Şi catastrofa se produce. Nu insistăm asupra căderei doamnei Plo-

peanu, insuficient pregătită psihologiceşte, nici asupra neaşteptatei sinucideri a lui Plopeanu însuşi.

Teza pe care, se pare, a fi intenţionat s'o demonstreze autorul, este că intenţiile şi pornirile cinstite, generoase, altruiste, nu au putut să reziste faţă de covârşitoarele forţe ale corupţiei, egoismului, destrăbălării, şi au sucombat, în lupta cu ele. Tabloul e sombru, atmosfera grea şi înăbuşitoare. Impresia pe care o lasă cititorului este o indispoziţie, o toropeală sufletească.

2. Antiteza, schiţată în romanul d-lui Sadoveanu, apare din ce în ce mai accentuată în lucrările ce i-au urmat, cu această deosebire, că lumea care îşi plimbă provocătoarea inutilitate pe strada Lăpuşneanu, precum şi lumea vânătoare de afaceri şi de plăceri din casa Lazaridi, câştigă din ce în ce mai multă amploare, creşte, se multiplică, se hipertrofiază, până ajunge să nu mai îngădue scriitorului să vază că a mai existat şi o altă lume la spatele ei.

Iată, de exemplu romanul: „In cetatea idealului". Această cetate nu poate fi decât Bucureştii din epoca neutralităţii. Autorul o înfăţişează ca pe o Sodomă, în care scenele de desgustătoare falsitate sufletească alternează cu cele de bachanalii şi erotism. Eroina, căci în centrul acţiunii este o femee — conduce firele pregătirii răsboiului, pentru că ea vrea să aibă *sa petite guerre*. In jurul ei se agită o lume de arivişti, de rataţi, de erotomani, de oameni de afaceri, cari adulmecă prada: războiul va fi pentru fiecare ocazia procopselii, iar până la venirea lui, dacă va venì vre-odată, îl pregătesc, sorbind adânc din cupa desfrâului. Pe deasupra acestui tablou apocaliptic, pluteşte ca o batjocură „idealul" în numele căruia se întinde, pe pământ, danţul acestei liturghii negre. Odată cu izbucnirea războiului, eroina îşi serbează triumful, căzând ea însăşi în cea mai abjectă criză de erotism. Singura figură curată din această galerie, o domnişoară clorotică, moare de ftisie, iar un ratat, simpatic pentru filosofia lui de elegant sceptic, se sinucide. Romanul se sfârşeşte într'o apoteză de catastrofă morală şi materială, în preajma căderii Bucureştilor.

„Cetatea idealului" este, subt forma de roman, o scriere de campanie gazetărească. Autorul, un ziarist de talent, caută prin acest roman să-şi justifice o anumită atitudine politică dinaintea şi din timpul războiului. Factura este polemică. Autorul nu caută nici măcar să salveze apa-

renţele obiectivităţii: şarjează situaţiile şi îşi ironizează eroii.

3. Pornit din tendinţe analoage este romanul: „Hârdăul lui Satan", cu substrat politic asemănător. Tema este aceeaş: putreziciunea păturii conducătoare a ţării, iar metoda de tratare e identică: acelaş subiectivism ca în „Cetatea idealului", aceeaş notă polemică. Autorul îşi judecă eroii cu propriile lui cuvinte, îi condamnă cu cuvinte grele, duce campanie împotriva lor. Situaţiile sunt uneori exagerate până la neverosimilitate. Astfel, de exemplu, este o scenă ce se petrece într'o pivniţă în timpul vizitei Zeppelinului: orgia ce se petrece acolo, între membrii de diferite sexe şi grade ale unei aceleaşi familii, depăşeşte marginele realului şi e numai rodul unei imaginaţii bolnave: scena e scabroasă şi de un efect estetic supărător. Tot aşa de falsă e o scenă petrecută în cursul marşului unui convoi de ofiţeri români căzuţi prizonieri şi conduşi de o gardă nemţească: în timpul unei halte a convoiului, pe când camarazii săi joacă cărţi, un ofiţer se pudrează şi-şi zâmbeşte, fericit, în oglindă. De sigur, nici Bulgarii, cari pipăiau pe ofiţerii români prizonieri, ca să se convingă dacă într'adevăr poartă corset, n'ar fi putut imaginà ceva mai fals şi mai tendenţios. Notez într'alt gen descrierea suferinţelor prizonierilor înfometaţi în lagărele duşmane: descripţia este artistică, emoţionantă, profund umană. Acì însă autorul nu mai erà covârşit de ideea de a face polemică anti-oligarhică.

După cum în „Cetatea idealului" se făceà politică filogermană şi antantisto-fobă, prin literatură, tot aşa prin „Hârdăul lui Satan" se face politică socialistă. Autorii celor două romane, ambii militanţi ai unor organizaţii sau curente politice, se folosesc de literatura romanului spre a expune raporturile politico-sociale, subt aspectul care le convine, a coborî acţiunea politică contrarie vederilor lor şi a-şi scoate în relief justificarea sau meritele propriei atitudini (cu discreţie în „Cetatea Idealului", în mod exultant în „Hârdăul lui Satan").

4. Şi mai caracteristic apare acest proces de denigrare a „generaţiei care a făcut războiul" în romanul care poartă ca titlu numele celor trei culori ale drapelului nostru naţional. Ceeace trebue să fie simbolul patriei române, al mândriei naţionale, al datoriei împinse până la jertfa supremă pentru înălţarea ei, pus deasupra conti-

nutului acestei cărţi, apare nu numai ca o ironie, cum desigur, a fost intenţia autorului, dar ca o batjocură.

Cazul nu e nou; s'a petrecut şi aiurea. In Franţa dinainte de războiu, un publicist de talent, pornind o campanie violentă împotriva militarismului, a rostit celebra butadă: „le drapeau français flottant sur un tas de fumier". (drapelul francez fâlfâind pe un morman de bălegar). Dar se vede că morala se concepe în mod deosebit pe malurile Senei, decât pe ale Dâmboviţei. Publicistul francez a ispăşit batjocorirea drapelului francez cu doi ani de închisoare; scriitorul român, care a aşternut tricolorul ţării pe bălegarul laşităţii şi cinismului învârtiţilor, a primit un premiu naţional de literatură. Datoria de cronicari conştiincioşi ne obligă să recunoaştem că publicistul francez a devenit, în urma acestui drastic tratament, unul din cei mai entusiaşti şi mai elocvenţi animatori ai sufletului francez în timpul războiului. Noi Românii, în special, îi datorim o veşnic şi caldă recunoştinţă. Nici unul din scriitorii fruntaşi ai Aliaţilor n'a găsit accente mai calde pentru a ne întărì sufletele în timpurile de restrişte ale înfrângerii, nici argumente mai convingătoare spre a pledà cauza dreptelor noastre revendicări.

Articolul lui Gustave Hervé: „Pauvre Roumanie!" publicat în „La Victoire", atunci când România fusese mutilată, jefuită şi înjosită prin pacea de robire dela Bucureşti, ar merità să fie păstrat în antologia neamului, alături de cele mai frumoase pagini pe care iubirea de patrie le-a smuls sufletului românesc.

Ce complex e sufletul omenesc şi cât e de greu să găseşti explicaţia convertirilor lui! Să aibă oare nobila atitudine a lui Hervè din timpul răsboiului vre-o legătură cu severa sancţiune aplicată celui ce insultase drapelul francez? Să ne închipuim că, în loc de doi ani de închisoare, i s'ar fi decernat un remunerator premiu naţional de literatură. Oare această consacrare oficială ar fi înrîurit la fel evoluţia acestui spirit? Nu cumva închisoarea e un purgatoriu eficace, un loc de purificare a sufletelor celor căzuţi în păcatul de pângărire a simbolurilor celor mai sfinte idei? Mă opresc acì, spre a nu fi ispitit a încercà aplicarea acestei ipoteze şi asupra împrejurărilor analoage din literatura noastră...

„Roşu, galben şi albastru" este spovedania sufletească a unui „învârtit" de războiu. N'am citit nici odată o scriere, în care laşitatea sufletului să fi îmbrăcat forme de exprimare mai cinice. Dacă am împărtăşi teoria, că valoarea unei opere de artă nu stă decât în puterea de

exteriorizare a unui sentiment, decât în măsura în care expresiunea verbală se găseşte adecuată sentimentului care o provoacă, atunci s'ar spune că nici odată apologia laşităţii nu s'a făcut cu mai multă artă. Căci, în afară de confesiunea sentimentelor povestitorului, toată ambianţa faptică şi stilică, concură spre această impresie de îngreţoşare. Situaţii groteşti alternează cu glume scabroase, pe seama nenorocirilor ţării. Oare sensibilitatea estetică a scriitorului n'a vibrat în faţa nenorocirilor patriei? Nu i'au furnizat ele decât prilejul de glume grosiere?

Cu o vervă stilistică de netăgăduit şi cu o putere de evocare, ce dă impresia că propria fiinţă a scriitorului a fost transpusă în eroul povestirii, autorul ne înfăţişează, pas cu pas, tribulaţiile unui suflet egoist, în care toate evenimentele de pe fronturi nu stârnesc alt interes decât acela al repercusiunei lor asupra siguranţei personale a povestitorului şi a diferitelor comodităţi şi satisfacţii personale. Nici un sentiment de ordin altruist nu e trezit, nici o legătură cu interesele obştei nu există; totul e judecat prin raportarea la micile privaţiuni de ordin personal ce i se vor impune eroului. Nici o altă rezonanţă sufletească, în afară de acest egoism feroce, ce-şi găseşte aplicarea într'o viaţă de animalică sensualitate, care distonează crud cu atmosfera de tragedie a ambianţei. Este un singur caracter: el epicurianului, care-şi trăeşte viaţa lui de plăceri, scormonite printre ruinele şi stârvurile războiului. Eroismul este negat şi persiflat. Literatura războiului nostru nu ne-a putut da fresca eroismului, sobru, nici a entusiasmului exuberant, nici a rezoluţiunii tenace, nici a renunţărilor stoice. Ne-a dat însă pe aceea a laşităţii. Ea se drapează în culorile neamului şi are pretenţia să treacă drept adevăratul lui suflet!

5. Un reviriment. Impunătorul roman „Intunecare", al d-lui Cezar Petrescu, încearcă să evadeze din făgaşul în care se împotmoliseră cele trei scrieri analizate mai sus. De sigur, coloritul sombru predomină şi aci. Dar adâncul observator, care e autorul, ştie să descopere toate colţurile priveliştei, să pătrundă în toate cutele ei ascunse, zugrăveşte cu talent şi în lumina lor adevărată oamenii şi situaţiile. E cea dintâi încercare reuşită de a aplică societăţii române din timpul războiului, metodele unei obiective şi severe analize psihologice şi sociale, degajându-o cu totul de persoana scriitorului, căutând în mod onest explicaţia fenomenologiei răsboiului, în cea mai largă a ei desfăşurare, emancipându-se de ieftena for-

mulă a „oligarhiei corupte, care otrăveşte totul". Numeroasele tipuri descrise în această operă de vaste dimensiuni sunt figuri reale, autentice, vii, desprinse din toate straturile şi ungherele societăţii româneşti şi reconstituite cu putere de analiză, fără *parti-pris* şi fără intenţia de a servì o anume teză. Recunoscând meritele artistice ale acestei lucrări remarcabile, ne rezervăm a revenì asupra ei în ultima parte a conferinţei, când vom analizà influenţele educative ale literaturii războiului nostru.

III.

1. In faţa criticei pe cari mi-am permis a o face literaturii române asupra războiului, pontifii estetismului vor zâmbì cu o ironică superioritate şi vor obiectà, condescedent, dar peremptoriu:

— D-ta nu ştii ce este arta. Arta îşi are drepturile ei, legile ei. Artistul nu are nici o altă obligaţie, decât aceea de a realizà frumosul. Dacă a reuşit, restul nu interesează.

Cunosc — şi nu împărtăşesc — teoria estetismului pur. Arta a fost definită de cineva ca fiind „frumuseţea fără scop". Adică, arta nu trebue pusă în slujba nici a unui alt interes, oricât de onorabil, oricât de util ar fi el. Nici în slujba statului, nici a bisericei, nici a şcoalei, nici a moralei. Singura zeiţă, căreia i se închină, este *frumuseţea*.

Să fie atât de necondiţionată, atât de absolută, această *libertate*? Nu cumva este formula cu care se încearcă să se justifice toate licenţele, să se scuzeze toate libertinajele, să se acopere toate imoralităţile? Nu cumva la spatele „frumuseţei cea fără de scop" se ascunde „frumuseţea cea fără de ruşine"?

Cei mai fanatici partizani ai teoriei artei pure, nu pot însă negà că „valorile estetice au curs social". Existenţa lor este legată de însăşi existenţa oamenilor în societate. Arta este deci, în mod fatal, subordonată acelor mari principii morale, în general admise ca bază a vieţuirii oamenilor în societate. Bine înţeles, nu poate fi vorba de principiile ce stau la baza schimbătoarelor forme de guvernământ, de curentele politice pasagere, ci de acele legi morale eterne, care sunt însăşi fundamentul societăţilor omeneşti... Când cineva, subt pretextul că face operă de artă, ar încerca să surpe ceva din aceste temelii, s'ar pune însuş în afară de societate, iar opera sa ar devenì un delict social, ca atare condamnabil.

Ce aţi zice de pildă de o operă de artă care ar glorificà omuciderea, care ar admirà şi aprobà o escrocherie, fiindcă a fost dibaciu săvârşită, de arta care ar ridica trădarea de patrie la rangul unei virtuţi, cu un cuvânt arta care ar lua atitudine admirativă faţă de atâtea şi atâtea chipuri de a înfrânge legile morale şi sociale?

Arta are o funcţiune socială, zice *Brunetière:* adevărata ei moralitate, e conştiinţa cu care se achită de această funcţiune. Poeţi sau pictori, adaogă el în altă parte, nu ne este permis să uităm că suntem oameni; nu ne este permis să întoarcem împotriva societăţii oamenilor, mijloacele de propagandă sau de acţiune pe care le ţinem întocmai dela ea. Ceva mai mult, arta nu poate fi considerată în situaţie de independenţă faţă de celelalte funcţiuni sociale: religia, tradiţia, ştiinţa, etc.; există o interdependenţă, o legătură între aceste forţe, care trebue să colaboreze unele cu altele, spre a da ca rezultat o societate bine echilibrată, cu putinţe de propăşire. Preponderanţa uneia din aceste funcţiuni faţă de celelalte, ar rupe echilibrul şi ar constituì o primejdie pentru societate. Istoria furnizează exemple convingătoare: astfel am avut statele teocratice, în care religia predomină în chip absolut asupra celorlalte forţe, am avut vechiul stat chinez, în care puterea tradiţiei se opuneà la oricare alte încercări de preînoire ce ar fi venit din afara lui.

2. La fel se întâmplă şi cu arta; lăsată ei înşişi, căutându-şi regulele numai în sine, degenerează într'un ansamblu de artificii. Dacă nu i se cere altceva decât să placă, va căutà cu deosebire să impresioneze simţurile, va excità sensualitatea. Şi aceasta înseamnează drumul deschis spre libertinaj, spre erotism. Ţintirea spre aşa zisă artă pură, ajunge la realizarea acelui epicurism intelectual, în care se pierde nu numai arta, dar piere şi morala şi se sdruncină societatea, care-şi făurise din artă un idol. „Avem, pentru aceasta, un exemplu memorabil în Italia din secolele XV şi XVI, de sigur una din societăţile cele mai corupte care au fost vreodată în istorie, după mărturisirea tuturor istoricilor, Italia tuturor acelor mici tirani, cărora se pare că le-am iertat totul, fiindcă au făcut să li se zugrăvească *al fresco* pe pereţii şi tavanele palatelor lor mitologii triumfale, şi fiindcă pumnalele, pe care le vârau în piepturile victimelor lor, aveau mânerele minunat cizelate de vre-un Benvenuto Cellini".

Pătrunsă de sentimentul „frumosului". Italia Renaşterii a mers până a găsi frumuseţea şi în crimă. Ea a recunoscut într'o crimă îndrăsneţ concepută, dibaciu executată, curajos mărturisită, merite analoage celor pe care le aplaudă în operile sale de artă. Aceasta a fost posibil atunci când arta a rupt legătura cu celelalte forţe, când s'a separat forma de fond. Atâta vreme, când năzuinţele artei îşi găseau contrapondere în sentimentul moral, religios, social, politic, Italia Renaşterii a dăruit lumei acele capodopere, dela Divina Comedie până la Capela Sixtină. Când s'a emancipat de ele şi a tins spre libera desvoltare, a început decadenţa artei.

3. In aceeaş ordine de idei, *Taine*, tratând chestiunea idealului în artă, stabileşte legătura dintre valorile *literare* şi cele morale. Valoarea unei opere de artă stă în puterea cu care a reuşit să exprime un caracter în forme sensibile. *Taine* stabileşte o scară de gradaţie a caracterelor. El consideră *caractere esenţiale*, pe cele cari sunt mai trainice, mai neschimbătoare, care rezistă mai mult influenţelor mediului, timpului, împrejurărilor, cele care dăinuesc mai îndelung şi mai neştirbit. Cu cât caracterul descris într'o operă de artă este mai trainic, mai profund, mai elementar, cu atât valoarea operei de artă e mai mare. Există o literatură — şi în genere, o artă — de modă, expunând caractere superficiale, puţin statornice. Vremea le ucide. Opere ca Psalmii, Imitaţia, Homer, Platon, Shakespeare, Don Quijote, Candide, Robinson Crusoe, întru cât dau din belşug trup şi viaţă unor sentimente sau tipuri universale, comune tuturor grupărilor umanităţii, proprii a fi înţelese pretutindeni unde există minţi cugetătoare, supravieţuiesc secolului şi poporului care le-a produs, revărsându-se peste hotarele obişnuite ale vremei şi spaţiului.

Aceste caractere esenţiale se deosebesc şi ele după chipul în care se resfrânge acţiunea lor asupra societăţii: unele sunt mai folositoare, altele mai puţin folositoare. Locul cel mai înalt îl ocupă acele caractere care ajută prin acţiunea lor la desvoltarea grupului în care se găsesc. I se cer acestui caracter două însuşiri: inteligenţă şi voinţă. Pentru ca ele să fie în stare să aibă efecte binefăcătoare asupra societăţii din care artistul face şi el parte, trebue să fie acţionate de puternicul resort sufletesc al iubirii. A iubi, înseamnă să ai de ţintă fericirea altuia, să te întrebuinţezi, să te subordonezi, să te devotezi binelui altuia. Iubirea îmbracă forme deoseibte: ge-

nerozitate, omenie, blândeţe, duioşie, bunătate înăscută. Simpatia ni se mişcă în prezenţa ei, ori care a-ar fi obiectul, fie că constitue amorul propriu zis, dăruirea întreagă a unei făpturi omeneşti alteia de celalt sex şi unirea a două vieţi într'una singură, fie că ajunge la felurite afecţiuni de familie, fie că produce o prietenie, o perfectă încredere. Cu cât obiectul ei e mai vast, cu atât sentimentul e mai înalt. Aceasta, fiindcă binefacerea ei se întinde cu grupul căreia i se aplică. Iată de ce în viaţă şi în istorie păstrăm admiraţia cea mai profundă pentru devotamentele care se întrebuinţează pentru interesele generale: *patriotismul*, aşa cum s'a manifestat la Roma pe timpul lui Anibal, la Atena în timpul lui Temistocle, în Germania din epoca napoleoniană, în Franţa dela 1792 şi 1914. E fastidios şi de prisos a înşirà toate aplicaţiile diverse pe care acest sentiment le găseşte în cele mai felurite manifestări ale vieţii omeneşti.

Taine consideră, cu drept cuvânt, că opera ce exprimă un *caracter binefăcător* e superioară celei ce exprimă un *caracter dăunător*. Din două opere, scrise cu acelaş talent de execuţie, care descriu două forţe naturale de aceeaşi mărime, cea care ne înfăţişează un erou preţueşte mai mult decât cea care înfăţişează o secătură.

De acì rezultă că nu s'ar cuvenì ca insuficienţa omenească să fie tratată în literatură. Un întreg literar satira, literatura comicului, se hrăneşte din scăderile caracterului omenesc. Tendinţa autorului este în acest caz moralizatoare; el urmăreşte să desvălue micimea caracterului, făcându-ne personajul antipatic.

Artistul reuşeşte să atingă scopul său cu mijloacele a două artificii:

Primul procedeu: personajul cu caracter urît e asociat unui personaj cu calităţi superioare, scoţându-se astfel în relief, prin comparaţie, inferioritatea caracterului său. Exemple sunt sumedenie: în literatura caragialească, micimea sufletească a lui Caţavencu e reliefată de caracterul cinstit al Cetăţeanului turmentat; procedeul e cu atât mai meritos, cu cât personajul ales nu e un predicator care să rostească învăţături morale, nu e un profesionist al virtuţii, ci este el însuşi un om stăpânit de viţiul beţiei, dar la care această scădere morală este acoperită până la înobilare de virtutea cinstei.

Al doilea procedeu: simpatia ne este întoarsă dela personajul cu caracter urît, prin aceea că autorul îl lasă să cadă din bucluc în bucluc, dintr'o situaţie ridiculă în

alta, acumulând pe capul lui tot felul de necazuri, cari stârnesc asupră-i râsul desaprobator şi răsbunător.

4. Este o tendinţă a literaturii noi de a se complace în descrierea figurilor rele, a caracterelor urîte, a tipurilor perverse, a elementelor stricătoare a societăţii. Un biograf recent, analizând opera lui *Francois de Curel*, făceà observaţia că „virtutea nu e teatrală“. In generalizarea acestei observaţii la întreaga literatură, s'ar puteà găsì explicaţia înclinării spre alegerea tipurilor imorale şi viţioase, a acţiunilor rele. Chiar când descrierea lor se face pentru a o osândì sau a o ridiculizà, acest etalaj de suflete inferioare, pricinuiesc cititorului un sentiment de oboseală, de desgust, sau de întristare. „E neplăcut, zice Taine, să priveşti vermina, chiar când e strivită“. E cu atât mai primejdios, — să ne fie îngăduit a adăogà noi, — când astfel de specimene sunt expuse într'o lumină simpatică, când scriitorul proiectează asupra lor propria lui personalitate sufletească. Este astăzi considerat ca o atitudine elegantă, este a se plasà în aşa zisul „ritm al vremei“ a creà tipuri anormale, a zâmbì cu ironie la virtuţile solide care au făcut în toate timpurile puterea societăţilor omeneşti şi gloria literaturilor şi a se adâncì tot mai mult în lumea amoralului şi a perversiunii. Este o manifestaţie de sadism a unei anumite literaturi a vremilor de după războiu, care părăseşte atmosfera sănătoasă a naturii, spre a se întoarce împotriva ei şi, în loc de oameni normali, să dea târcoale clinicei, ospiciului şi casei de corecţie.

Cam acelaş efect se obţine atunci când literatura ne prezintă caractere slabe, oameni chinuiţi de problemele vieţii, dându-se învinşi în lupta cu ele, plecându-şi capul în faţa puterilor pe care nu cutează să le înfrunte, sau oameni nemulţumiţi de sine şi de societate, răsvrătiţi neputincioşi.

Când scriitorul scoate la iveală pur şi simplu componentele de tot soiul ale societăţii, face în literatură lucrarea pe care în ştiinţă o face chimistul analist. Când satira biciuieşte, spre a purificà, face lucrarea pe care în higienă o execută serviciile de salubritate în terenurile virane. Şi una şi cealaltă sunt lucrări necesare şi importante. Societăţilor omeneşti le trebue însă mai mult: sufletele sănătoase nu se mulţumesc cu atât; ele cer aer, lumină, energie creatoare. Educaţia trebue să făurească forme de viaţă. Ea nu se face numai cu acţiune negativă, ci cu sinteze înalte, cu modele frumoase. Sufletele

superioare şi ideale, caracterele puternice, nobile, neprihănite şi curajoase, imaginile inocenţei, virtuţii şi delicateţii feminine, scenele de înalt umanism, nu se găsesc numai în epocile primitive şi legendare, în visurile copilăriei umane, ele au existat şi există în toate fazele omenirii. Va fi marele merit al artistului să le găsească, să le dea relieful şi strălucirea operei de artă, fecundă în provocarea de sentimente frumoase, ele însele generatoare de forţă socială.

Am făcut această lungă şi obositoare digresiune, ca să ajung la constatarea că arta trebue să fie, în esenţa ei, moralizatoare. Ea poate să-şi exercite prin aceasta o puternică influenţă. Această puternică influenţă ea o exercită, nu prin simplul fapt că e artă, ci prin chipul cum îşi alege tipurile, caracterele, pe care le descrie, prin împrejurările în care sunt puse să acţioneze aceste personagii, prin lumina şi căldura care radiază din sufletul artistului asupra operei sale, şi pe care ea, la rândul ei, o răsfrânge asupra celor ce o gustă. Sufletul artistului se redă pe sine în opera sa; aceasta întrupează sentimentele, preferinţele, ideile artistului.

Această influenţă, pe care o are orice lucrare artistică din orice domeniu, e cu deosebire eficace când e vorba de opera literară. Cuvintele dau expresie cu mult mai plastică ideilor şi sentimentelor şi influenţa lor e covârşitoare, mai adâncă şi mai durabilă.

IV.

1. Să ne întoarcem la literatura românească a războiului şi s'o examinăm la lumina consideraţiilor ce mi-am îngăduit a exprimà mai sus.

Războiul nostru de întregire a fost evenimentul cel mai covârşitor al istoriei noastre naţionale. A fost, prin puterile sufleteşti şi materiale pe care le-a pus în luptă, prin ţelurile ce şi-a propus să atingă, prin riscurile lui grozave. Negreşit, nu ne interesează în studiul nostru decât forţele morale; celelalte ies în afara câmpului de influenţă a literaturii propriu zise. Dar cu atât sunt mai importante. Intâi, pentru că au fost la vremea lor, elemente ce trebuiau să participe cu un mare coeficient la izbânda urmărită; al doilea, sunt interesante acum, pentru constatările retrospective ce putem face şi pentru anumitele atitudini pe care trebuie să le avem pentru viitor.

Războiul nostru a fost o necesitate naţională. Ori care ar fi părerea care ar domnì astăzi asupra războiu-

lui în sine, ca fenomen social, ori care ar fi fost şi cea care domneà acum cincisprezece ani, războiul nostru a fost un act nu numai inevitabil, dar chiar indispensabil. Am curajul a o spune: oricât este de barbar, ori câte dezastre, suferinţe şi ruină a grămădit, oricât de îndreptăţită este acţiunea generoasă îndreptată pentru desfiinţarea lui, războiul nostru a fost o ocaziune binevenită şi binecuvântată. Il acceptăm cu tot răul pe care l'a pricinuit indivizilor, dar şi pentru tot binele pe care l'a adus comunităţii. Căci în conjonctura politică a lumei de acum cincisprezece ani, a fost pentru noi, Românii, singura posibilitate de a realizà o necesitate de dreptate şi de existenţă, care, altfel, fără el, ar fi plutit cu siguranţă şi astăzi, în sfera idealurilor nebuloase, gândite fără nădejde şi exprimate numai în şoaptă.

Nu poate fi deci vorba de o atitudine asupra războiului României, în ce priveşte legitimitatea lui. Este vorba de aportul, de contribuţia morală pe care societatea românească le-a adus la realizarea, pe calea brutală cerută de el, a acelor idealuri.

2. Groaznicul cataclism omenesc, care a aruncat zeci de ţări şi zeci de milioane de oameni înarmaţi, unii împotriva altora, a avut această caracteristică, că a fost purtat nu numai de armate ca reprezentând naţiunile, ci de naţiunile însele. Forţa morală a naţiunilor a fost elementul hotărîtor; ea a oţelit armătura luptătorilor. Exemplul oferit de cele trei mari naţiuni, care s'au găsit în linia întâia a luptei: Franţa, Germania şi Anglia, este edificator pentru afirmaţia pe care am făcut-o.

Poporul francez a intrat în luptă pentru câştigarea a două scumpe provincii perdute, ce-i lăsaseră o rană, cu neputinţă de cicatrizat, dar şi pentru apărarea unor concepţii de drepturi şi libertăţi, devenite patrimoniu universal al omenirii civilizate, care erau ameninţate de cotropire şi distrugere în chiar sursa lor; poporul german, pentru ideia de hegemonie universală, care, după credinţa lui, i se cuveneà pentru admirabila lui forţă de creaţiune şi de expansiune: poporul englez, pentru salvarea prestigiului unei naţiuni mândre şi a unei situaţii mondiale ameninţate. Naţiuni mari, cu cultură veche şi profundă, cu conştiinţă naţională foarte desvoltată, scopurile de războiu ale fiecărui stat erau cunoscute şi împărtăşite până în cele mai adânci straturi ale naţiunii; aşa se explică realizarea frontului unic în fiecare din aceste ţări şi ardoarea cu care au luptat până la izbân-

direa țelurilor, sau până la epuizare. Exemplele contrarii ale Rusiei și Austro-Ungariei, în care războiul n'a pornit din convingerea populară, ci a fost rodul unor combinații politice de cabinet, întăresc afirmațiile noastre. In Germania, Franța, Anglia, războiul a fost al popoarelor; în Rusia și Austro-Ungaria, a fost al politicianilor. In cele dintâi țări, sentimentul popular a dat forță conducătorilor; în celelalte, le-a legat de picioare greutățile care i-a paralizat.

In România, războiul de întregire, poate el fi conceput ca un războiu *național,* în sensul în care acest cuvânt poate fi luat pentru Franța, Anglia și Germania? Fost'a acea admirabilă unanimitate a conștiinței naționale, care să împingă înainte pe conducătorii statului, să le inspire propriile ei convingeri, să le furnizeze pârghia morală a acțiunii și puterea resistenței?

Condițiile politico-sociale în care s'a desvoltat țara noastră, nu îndreptățesc să facem această afirmație. Trebuie s'o constatăm cu obiectivitate și s'o declarăm cu sinceritate. Straturile adânci și largi ale populațiunii, din cauza stării lor culturale și economice înapoiate, n'au putut participà efectiv și intens la viața sufletească a țării, nu s'au putut încălzì de idealurile ei și n'au putut fi element determinant pentru politica de războiu a României. Idealul întregirii țării și politica de războiu au fost doar rodul vieții sufletești a intelectualității românești. Generația care a făcut războiul a fost cea crescută în școală cu postulatul unității naționale; sufletul ei a fost frământat și dospit în atingere cu fermentul măestrit al cărții și al cuvântului. Din această pătură intelectuală, înglobând laolaltă pe profesorul de universitate și pe modestul dascăl dela țară, pe artistul creator ca și pe umilul funcționar, pe făuritorii de valori intelectuale ca și pe toți cei ce puteau să-și întreție flacăra modestei candele a conștiinței cetățenești, aprinsă în școală, prin cetirea unei cărți, sau măcar a unui ziar, s'au recrutat piloții și echipajul conștient ai năvei statului. Politica națională a statului nostru din ultimele decenii a fost exponentul acestei intelectualități. Ea este cea care a avut rolul activ, rolul de propulsiune. Masa, a urmat-o cu o stare sufletească de semi-conștiință, ceva mai organizată la bucheri, aproape amorfă la analfabeți.

Războiul l'au pornit cei 10 la sută. Greutatea lui principală a rămas însă s'o ducă ceilalți 90 la sută ai poporului român.

Literatura care are putința să inventarieze forțele

morale ale naţiunii, să cântărească rendementul ei, trebue să ţină seamă de jocul acestor diferite elemente, să constate cum au reacţionat ele, atunci când au trecut din faza sentimentului în aceea a acţiunii. Ea va trebuì să aleagă tipurile reprezentative, cu valoare sintetică, ale fiecărei categorii, să analizeze împrejurările care pot să servească drept documente caracteristice, ilustraţiuni ale unei epoci de o atare importanţă. Nu faptul divers, nu întâmplarea, nu accidentul, nu excepţia, nu epava socială merită a fi ridicate la rangul de documente evocatoare. Deosebirea între gazetărie şi artă, e că cea dintâi face o cronică a întâmplărilor, ce pot interesa individual pe cititori; arta operează selecţiune, elimină cazurile fortuite şi reţine pe cele ce pot, prin asocierea şi gruparea lor, să dea impresii veridice de ansambluri, caracterizări de grupuri psihice, sociale, politice. In sfârşit, scriitorul nu se poate emancipà de gândul că opera lui înrâureşte asupra sufletelor, şi deci va trebuì să integreze valoarea documentară, cu cea de influenţă, într'o sinteză, care este reclamată de funcţiunea socială a artei.

3. Toţi scriitorii români, cari au scris asupra vieţii din timpul răsboiului, şi-au ales eroul principal dintre intelectuali. Erà şi natural. Intâi, pentru că intelectualul are o rezonanţă sufletează mai variată şi mai complexă Apoi, pentru că, în speţă, el este cel care „ceruse războiul"; el a fost autorul lui moral; în sufletul lui se vor răsfrânge mai intens toate contrarietăţile. Prin gândul şi prin cuvintele eroului intelectual îşi va exprimà scriitorul judecata lui proprie.

Este caracteristic, chipul aproape identic cum decurge evoluţia sufletească a eroului principal din aproape toate scrierile româneşti asupra războiului. Eroul a intrat în acţiune cu entusiasm şi cu convingere, pentru a aduce contribuţia lui de jertfă în marea luptă pe care el a cerut-o. Trebue să fie consecvent şi îşi cunoaşte datoria. Pe măsură însă ce intră mai adânc în acţiune războiului, entusiasmul său se răceşte, e cuprins de decepţie. Cauzele sunt cam aceleaşi. Curăţia lui sufletească se loveşte de egoismul, de nimicnicia morală a celorlalţi. Alături de el vede pe profitorii războiului, pe oamenii ce s'au îngrijit să-şi aranjeze o situaţie mai comodă, la adăpost de primejdie, la masa unde se petrece şi unde se distribuiesc plăcerile, favorurile, răsplătirile nemeritate. El îşi dă seama că e un naiv, că prea a luat lucrul în serios; că, în realitate, cauza în care a crezut cu convingere, şi

pentru care erà gata să facă sacrificiul suprem, nu-l merită. Nenorocirile din jurul lui îi pietrifică sufletul; spectacolul războiului cu dezastrele şi ruinele lui, îl desgustă. Se adaogă, nenorociri sentimentale: iubita, logodnica, soţia lăsată acasă, nu au resistenţa lui morală, sunt luate de vârtejul vieţii de plăceri uşoare, ori chiar vinovate. Când vine acasă, spectacolul vieţii din spatele frontului, în care se petrece, se înşală, se fură, se dănţueşte sabatul pe marginea prăpastiei, unde se chinuesc mucenicii împinşi în foc fără de voe şi de multe ori fără să ştie pentru ce, dau eroului lovitura de graţie. El a devenit un naufragiat moral. Işi întoarce cu desgust faţa dela trecut, arde tot ce adorase, şi reacţionează după temperament. In romanul d-lui Sadoveanu, eroul încheie socoteala vieţii, socotind răul ireparabil şi se sinucide. In „Hârdăul lui Satan" eroul îşi ridică pumnii ameninţător în faţa societăţii, se aruncă în mişcarea socialistă, e închis la Jilava şi duce o viaţă animalică, cu trupul şi cu sufletul sdrobite.

Ce impresie deprimantă lasă asupra sufletului nostru, soarta eroilor de toată mâna din preţioasa lucrare a domnului Cezar Petrescu! Şi nu atât soarta celor morţi fiziceşte, cât a celor morţi moralmente. Cadavrul lui Mihai, adolescentul entusiast, voluntarul care s'a aruncat în vultoare cu tot focul sacru al unei tinereţi curate, zace într'o mocirlă de pe câmpul de bătaie al Mărăştilor, cu o lipitoare atârnată în orbita ochiului scurs. Oribila imagină ne produce, esteticeşte, o senzaţie neplăcută. Dar atât acesta, cât şi ceilalţi căzuţi vitejeşte pe câmpul de luptă, sunt holocaustul obligator, pretins de ritualul implacabilului Moloch. Războiul nu se face fără morţi; marile isbândiri nu se realizează — cel puţin până acum — fără aceste crude şi absurde sacrificii. Păstrăm în cea mai curată parte a inimii noastre, imagina acestor desfiguraţi, dar sfinţi mucenici ai neamului.

Ceeace ne impresionează însă şi mai dureros, sunt victimele morale ale războiului. Cei ce n'au rămas în mlaştina de pe câmpul Mărăştilor, au devenit epave ale societăţii, aruncaţi la o parte de valurile ei capriţioase. Eroul principal din romanul „Intunecare" renunţă la tot ce-i constituise scopul şi fericirea vieţii din ajunul războiului şi, cu faţa desfigurată de răni şi cu sufletul frânt, încearcă prin înregimentarea în lupta politică într'un partid nou, să-şi aducă contribuţia la însănătoşirea societăţii, dar suferă o nouă decepţie şi se prăpădeşte încetul cu încetul.

Astfel, războiul este prezintat ca o cauză de degrin-

goladă morală a celor buni, cari au avut naivitatea să se arunce în foc cu pieptul deschis, şi cu inima vibrând de entusiasmul idealului, de convingerea datoriei supreme. In jurul stârvului moral al celui ce a fost omul de treabă, a roit şi sbârnâit puzderia celor ce au exploatat idealul şi pe luptătorii lui: politicianul care a minţit, pentru care războiul a fost un prilej de nemeritată înălţare, generalul incapabil care şi-a condus armata la dezastru, omul de afaceri, care a speculat lipsa şi nevoia publică pentru a se îmbogăţì, camarazii practici, cari şi-au râs de naivitatea lui, aranjându-şi locuri ferite de primejdie, o întreagă societate, care s'a asvârlit cu frenezia posedaţilor la banchetul plăcerilor celor mai inferioare.

4. A... dar în această galerie de eroi naivi şi nenorocoşi, a fost şi unul care a văzut just şi pe care nu l'a atins nevroza războiului. Este unul care a ştiut să se pitească în faldurile tricolorului ţării, găsit în colţul unui biurou de sedentari şi care astăzi, de subt coperta camuflată cu roşu, galben şi albastru, surâde batjocoritor şi cinic, fredonând refrenul voluptăţii din şansoneta laşităţii.

El singur n'a suferit nimic. A consolat nevestele şi iubitele celor plecaţi pe front, a ştiut să spele putina ori de câte ori primejdia se anunţă la o distanţă destul de respectabilă, a trăit bine din fărâmiturile abondente ale ospăţurilor celor practici şi s'a întors la vechile ocupaţii, la vechile şi la noile amante, tot aşa cum plecase: gras, roşu, jovial şi plin de dispreţ pentru slăbiciunile sufleteşti ale atâtor naivi, cari au putut crede în existenţa unor idealuri şi s'au crezut obligaţi chiar să-şi jertfească ceva din comodităţile traiului, pentru el!

Dacă se poate trage o morală din literatura asupra războiului, apoi, desigur, este cea cuprinsă între scoarţele lui „Roş, galben şi albastru".

Nu ştiu de ce-mi revine în minte imaginea lui Taine, vorbind despre literatura care pune în scenă tipuri ori caractere respingătoare: „e neplăcut să priveşti vermina, chiar când e strivită". Dar scrierea de care ne ocupăm nu striveşte vermina; din potrivă, îşi face plăcere din a scoate la suprafaţă parazitul obez, triumfător. Iar dedesuptul lui, imaginaţia noastră aşază — strivit subt greutatea celui pe care-l poartă, palid, descărnat şi supt de vlagă — trupul mucenicului războiului.

5. Acesta să fie cu adevărat spectacolul moral al ge-

nerației românești din epoca războiului? Unitatea României, cea mai strălucitoare floare a vieții noastre naționale, să fi înflorit pe grămada de bălegar putred a celei mai lașe, corupte și perverse societăți? Să merite această societate, eticheta de dispreț pe care pe vremuri istoricul rus *Batiușcow*, spre a se răsbună pe România, care avusese îndrăsneala să protesteze împotriva răpirii Basarabiei, o atârnase deasupra tabloului societății românești din timpul războiului independenței: *„Hommes sans honneur, femmes sans pudeur, fruits sans saveur“?*

Ei da, trebue să constatăm că operele scriitorilor noștri fruntași, care descriu caracterele și stările sufletești ale Românilor în timpul războiului, pot lua loc cu necinste alături de cele mai urîte pagini din antologia prin care Germanii voiau să demonstreze „putreziciunea României“. La lumina acestor mărturii, a căror imparțialitate nu poate fi suspectată, ce îndreptățite apar deducțiunile de ordin politic pe care dușmanii le-au tras, și le vor mai trage încă!

Să fie oare îndreptățită această campanie de defăimare?

Oare, tot ce a fost activ, de inițiativă, tot ce a fost organ de propulsiune și de resistență, toți cei ce au condus în momente dramatice lupta pe frontul politic, pe cel diplomatic, ori pe frontul militar și nu s'au încovoiat, nici nu au disperat, toți cei cari au pus în serviciul patriei talent de organizare, abnegație, muncă și inimă, toți au fost suflete false, lașe, hrăpărețe ori ridicule, urmărind doar ideea câștigului, luând în deșert ori batjocorind „idealul“ în numele căruia — inconștient ori culpabil — au împins țara la dezastru? Se uită oare că politica a dat țării Brătieni, Filipești, Take Ionești; că conducerea militară a dat Praporgești, Drăgălini, Grigorești — spre a nu alege nume decât dintre dispăruți — personificări ale civismului, patriotismului, devotamentului pentru binele public și ale capacității de conducere?

Cum, oare tot acel tineret care a vibrat pentru o idee scumpă și care a pornit cu inima caldă la sacrificiu, să merite a fi simbolizat prin personajul „șefului de cabinet“ sau a „aghiotantului“, prototipul feciorului de familie, ambuscat printre obiectele de uz menajer ale soției patronului? S'au uitat oare listele interminabile ale morților, în care totdeauna întâlneai cu strângere de inimă nume din floarea intelectualității țării?

Cum, oare accentele mărețe și dramatice ale imnului lui Iosif, n'au răsunat niciodată pentru îmbărbătarea co-

loanelor care mergeau eroic la moarte, și scriitorii noștri nu le-au auzit decât în cabinetele particulare ale localurilor de noapte, acompaniind sughițurile bețivilor și țipetele isterice ale cocotelor?

Nu este o mare greșală a înregistra numai ce a fost slăbiciune omenească, și a face din lista scăderilor unei epoci de vânturare și de slăbiciune, cartea sufletului unui neam?

Nu este o crimă împotriva acestei națiuni, împotriva trecutului, împotriva morților neamului, a trece cu vederea tot ce a fost mărire, durere, sfințenie, spre a nu răscolì decât josnicia și murdăria?

Nu, nu, nu se poate! Din putreziciune ies ciupercile moi și friabile, cu viață efemeră; nu răsar copacii vânjoși, care-și implântă rădăcinile din ce în ce mai adânc și rodesc flori și fructe din ce în ce mai îmbelșugate. Și copacul României mari a răsărit din sămânța curată, aruncată de atâtea generații de idealiști și s'a prins în temelia sănătoasă a sufletului neamului, căci a fost udată și fertilizată de sângele a sute de mii de mucenici.

Literatura română a războiului nostru, păcătuește printr'o greșală de optică. Scriitorii noștri n'au avut *recul*-ul necesar, perspectiva a fost rău studiată, viziunea a eșit diformată. Examenul conștiințelor față de marile evenimente s'a făcut greșit; opera scriitorilor noștri redă fals psichologia socială a poporului român din timpul războiului.

Care să fie cauza?

Cred că trebue să fie aceasta. Trăind ei înșiși în mijlocul evenimentului scriitorii n'au văzut decât ceeace se petreceà în vecinătatea lor imediată, viața din care ei înșiși alcătuiau un atom vibrant; opera lor reflectează, în chip fatal, un singur colț al sângeroasei scene. Este un patrulater, ale cărui unghiuri le constituie: cafeneaua ori bodega, redacția ziarului, clubul politic — uneori culuarele parlamentului — și vreun vag salon monden. Militanți ai condeiului, cu deprinderea profesională a redării imediate a impresiilor fugitive, cu obișnuința raportării celor văzute la un anume interes politic, ei n'au putut avea viziunea totală a națiunii, n'au avut nici ocazia, nici răgazul de a îmbrățișà vastul câmp în care s'a frământat atâta viață, în care s'a pogorît atâta moarte, în care s'au ciocnit atâtea sentimente. Superficialitate și subiectivism, iată caracteristicile acestei literaturi. Sunt manifestările unei pături de suprafață; e viața de fațadă a celor câteva zeci de sute de oameni cari, pentru că se agită

în văzul tuturor, pentru că vorbesc tare, cu gesturi mari, pentru că uneori ţin în mână un condeiu, au pretenţia să se confunde cu societatea românească. Este propria viaţă sufletească a scriitorului, reprezentant al acestui cerc restrâns, care-şi proiectează în afară gândurile şi simţimintele lui, creîndu-le un decor şi o figuraţie.

Acest microcosm e cel ce şi-a găsit epopeea în literatura de care ne ocupăm. România, şi-o aşteaptă încă pe a ei.

Literatura română, care şi-a propus să descrie viaţa din timpul războiului, se prezintă, aşa dar, cu trei mari scăderi:

a) Unii dintre scriitori n'au ştiut să vadă decât cercul strâmt în care se învârteau ei înşişi. Din această cauză, au dobândit asupra vieţii de războiu impresii foarte limitate şi le-au resfrânt în imagini false, prin generalizarea lor.

b) Au resfrânt aproape exclusiv în lucrările lor propria lor personalitate sufletească. N'au putut să vadă şi să judece obiectiv. Credinţele lor, interesele politice, concepţiile lor despre viaţă, uneori rancunele lor, se oglindesc complet într'o operă plină de subiectivism.

c) In general, nu s'a ţinut seamă de efectul şi rolul social al unei opere de artă şi de repercusiunea ei asupra masei cititorilor; s'a creat astfel o operă care este distrugătoare de forţă morală, iar nu o creatoare.

6. Această din urmă constatare este poate cea mai gravă, pentru că consecinţele ei sunt dintre cele mai nefaste. Literatura de care ne ocupăm exercită o influenţă educativă pernicioasă asupra celor pe care-i adapă cu conţinutul ei.

Văd pe unii din preoţii artei protestând: „Nu suntem obligaţi să gândim la efectele educative ale scrisului nostru!" Unii chiar se vor grăbì să precizeze: „Dar nu scrîm pentru copii, domnule!"

In treacăt fie zis, această exclamaţie nu se împacă cu căutarea unor titluri, cari sunt tocmai o reclamă pentru ademenirea copiilor din şcoli. Când, de exemplu, întrebuinţezi un titlu ca: *„Repetent la matematici"* fără ca el să găsească vre-o justificare în conţinutul cărţii, de sigur că te gândeşti tocmai la acei dispreţuiţi copii, cel puţin pentru ceeace ei însemnează ca clientelă pe piaţa de vânzare a mărfii literare.

Am căutat să dovedesc mai sus inanitatea acestei teorii. Literatura este o forţă de fundamentare, de coe-

ziune şi de propulsiune socială. Şi dacă aceasta e adevărat pentru cetăţenii formaţi, cu atât mai mult ea va fi necesară pentru generaţia nouă, în vârsta formării şi a plasticităţii spiritului, pentru aceia ce vor constituì societatea ce va înlocuì pe cea de astăzi, pentru aceia care-i vor primì moştenirea şi vor trebuì să o desvolte şi s'o întărească. Existenţa şi viitorul popoarelor atârnă de energia conştiinţei lor; puterea lor militară nu este decât una din formele de manifestare ale acestei energii. De aceea educaţia cetăţenească, în special, aceea a tinerelor generaţii, trebuie să fie unul din punctele capitale ale preocupării gânditorilor ca şi ale oamenilor de acţiune. „Alegerea unui sistem de educaţie, a zis *Gustave Le Bon;* are mai multă importanţă pentru un popor, decât aceea a formei lui de guvern". Iată de ce *Leibnitz* cereà, acum două sute de ani, să i se dea pe mână educaţia tineretului şi „în mai puţin de un veac, faţa lumii se va schimbà".

La această făurire a sufletului în direcţiunea cea bună, trebue să concure toate funcţiunile sociale, literatura alături de celelalte, alături de şcoală. Arta şi şcoala nu pot să fie forţe antagoniste. Nu e admisibil ca literatura să dărâme, ceeace şcoala clădeşte.

Literatura noastră a războiului produce o dezorientare în sufletul adolescentului. Suprema încordare a naţiunii române, pentru realizarea idealului său, nu a putut fi executată de laşi. Dacă au fost şi de aceştia — şi au fost de sigur, din nenorocire, poate mai mulţi decât aiurea — să nu dăm impresia generalizării lor. Căci aceasta e impresia pe care o sădeşte o literatură care-şi recrutează eroii numai din drojdia pe care o scot totdeauna la suprafaţă marile vânturări de oameni. Şi mai ales nu trebue să dăm impresia că sufletele bune, curate, cinstite, sunt osândite dela început la eşec, că în marile frământări şi convulsiuni politice şi sociale, succesul este asigurat totdauna şireţilor, necinstiţilor, iar omul de treabă sucombă.

Generaţia care a făcut războiul începe să se îndrumeze spre declinul forţelor ei sociale. Alta se ridică să-i ia locul. Acum se plămădeşte sufletul ei. El va fi aşa cum i-l pregătim noi. Un mare hiatus o desparte de cea veche. Cu toate păcatele ei, pe care ne place aşa de mult să le exagerăm, generaţia veche a fost crescută în crezul unui ideal, a avut norocul să-l poată realizà şi a fost în stare să-l încredinţeze, ca depozit sfânt, celei ce o urmează. Mare primejdie ameninţă sufletul celei noui.

Un curent cu pretenţii de revizuire a vechilor valori morale, poate să aducă prăbuşirea a ceeace a făcut puterea şi resistenţa celei vechi, fără a aduce nimic solid în locul ei. Patriotismul începe să obosească generaţia nouă; i se pare una din virtuţile demodate, perimate. O atmosferă de sensualism morbid, apasă greoiu.

Ne-ar putea lăsà oare indiferenţi intoxicarea lentă a tineretului, subt influenţa unei literaturi care, ancorând în spiritele tinere neîncrederea şi scepticismul, seamănă în jurul ei germenii disoluţiunii morale?

Generaţia nouă are nevoe, poate, de mai multă energie sufletească, de mai multă forţă morală, decât cea care a precedat-o. Adeseaori e mai greu să păstrezi un lucru, decât să-l câştigi. Cucerirea unui bun politic este ca cucerirea unei redute: un minut de avânt, de atac impetuos, şi ai pus piciorul pe creasta parapetului. Cât de laborioasă este însă consolidarea poziţiei cucerite! Câte zile şi nopţi de străjuire fără odihnă, câtă cheltuială de muncă pretinde ea, câtă iscusinţă de organizare, câtă resistenţă sufletească!

Pentru această operă *„de longue haleine"*, noua generaţie a României mari nu şi-ar puteà găsì forţa de lucru într'un nihilism moral, care să înceapă cu negarea meritelor celor ce au lucrat la înfăptuirea idealului neamului, cu batjocorirea sufletului lor, cu dispreţuirea acţiunei lor, pentru ca să ajungă la scepticism, la îndoiala asupra îndreptăţirii însăşi a naţiunei la marile bunuri pe care le-a câştigat şi la putinţa de a le păstrà.

Războiul de întregire a fost opera unei generaţii, este bilanţul ei moral. Ca în orice bilanţ, avem o partidă de credit şi una de debit. Cea dintâi a întrecut pe cea de-a doua, căci bilanţul s'a încheiat favorabil. A defăimà generaţia care a făcut războiul şi a realizat întregirea ţării, înseamnează a falsificà bilanţul. Rezultatul, este pervertirea sufletului românesc. Oricare i-ar fi intenţia, fie că ea s'ar face conştient, fie — mai de grabă — inconştient, în numele unor concepţii de artă pernicioase, ea trebue să înceteze. Datoria cugetătorilor, şi printre aceştia, în primul rând, a acelora cărora Dumnezeu le-a dat scânteia sacră a talentului, trebue să fie a contribuì cu toată puterea spiritului lor la întărirea sufletească a tinerei generaţii, între altele, şi prin dreapta preţuire a acelora cari, la timpul şi la rândul lor, şi-au împlinit datoria pentru mărirea şi înălţarea patriei.

B.

SERIA a 58-a 1929—1930

1.

Trei generaţii.

Conferinţa D-lui N. N. Săveanu, ţinută în seara de 1 Decembrie 1929.

(Rezumat)

Prima generaţie — explică d-l Săveanu — a găsit două mici principate cu Domni care se schimbau, sus o boerime cu drepturi, jos o ţărănime aproape roabă, iar ţiganii robi se vindeau. Incep boerii a-şi trimite fiii în străinătate, ei reîntorşi stau în fruntea mişcărilor dela 48 din Moldova şi Muntenia. Ca urmare a conferinţei dela Paris şi a protectoratului marilor Puteri, vin divanurile ad-hoc cu raportori: în Moldova Mihai Cogălniceanu, iar în Muntenia Ion Brătianu. Ele cer recunoaşterea autonomiei, Unirea Principatelor, Domn străin cu dinastie ereditară, neutralitatea şi inviolabilitatea teritoriului, o singură adunare legiuitoare. Convenţia dela Paris hotărăşte însă două state cu doi Domni şi două Adunări.

Totuşi Cuza e ales şi în Moldova şi în Muntenia.

Aceasta se datoreşte marei generaţii dela 40, ale cărei sacrificii şi patriotism sunt cunoscute.

Cuza abdică. Carol de Hohenzollern cu această generaţie mare în timp de pace înfăptueşte România modernă, pe care după răsboiul dela 77 o ridică la rangul de regat.

Ce grele au fost zilele când Rusia da ultimatum Turciei!

In aceiaş zi soseau la Bucureşti să vadă pe Domn Nelidov şi Ali Bey. Când Cogălniceanu încheia cu Ba-

ronul Stuart Convențiunea, Marele Vizir telegrafia Domnului să se înțeleagă cu Sultanul pentru apărarea țărei.

Mor bătrânii primei generații și în locu-le vine a doua generație. Prea fuseseră mari cei care s'au dus ca să nu pară mici cei ce le luau locul! De aci neîncrederea ce se punea în urmași numiți Epigoni de Eminescu.

Totuși cu acești urmași Regele Carol a continuat opera de progres a României: au crescut populația și bugetul; au înflorit administrația și justiția; s'a sporit imens numărul școlilor; s'au creat băncile populare; drumurile noastre de fer s'au înmulțit și modernizat; a luat ființă portul dela Constanța; s'a inaugurat podul de peste Dunăre.

Boala principelui moștenitor a dovedit cât de adânc se înrădăcinase simțul dinastic în popor.

In afară prestigiul României a crescut: la Iași cu prilejul inaugurărei Palatului universitar Rusia a trimis să salute acolo pe Rege, un reprezentant al său; iar pacea dela București din 1913 a reparat nedreptatea de frontieră ce ni se făcuse după conferința dela Berlin. „Urez ca România să rămână în capul națiunilor, pe care le reprezentăm, arătându-le calea ordinei, păcei și prosperității", spuneà Pasici la Externe.

Din cauza atitudinei ce Austria a avut în conflictul bulgaro-român, anul 1914 a găsit opinia noastră publică nefavorabilă ei.

Consiliul de Coroană dela Sinaia hotărât-a neutralitatea, urmam pilda Italiei, nu erà „casus foederis".

Regele Carol credeà în victoria germană. Marna însă dacă nu i-a schimbat convingerea, i-a clătinat-o mult, cred a ști că după Marna El i-a mulțumit lui Brătianu recunoscând că se făcuse bine, neintrându-se în război alături de Germania și a încuviințat încheerea convenției din 20 Sept. cu Rusia.

Murind primul nostru Rege, Principele moștenitor jură la 28 Septembrie că venind pe tron „va fi bun Român".

Și a fost, pentru că n'a ținut seama de legăturile sale de familie nici de cele ce avea cu patria mumă. Grele au fost zilele neutralității, amintesc numai sfârșitul anului 1915 și începutul lui 1916 când Makensen erà cu armata sa în Banat gata să treacă la noi.

Pentru intrarea noastră în acțiune Brătianu cerea „armament și muniții; ofensiva lui Brusilov și Sarail; îndeplinirea integrală a revendicărilor noastre naționale; egalitate la tratativele de pace".

La 4 August Brătianu a semnat un tratat politic şi o convenţie militară cu reprezentanţii Antantei. La 14 August Consiliul de Coroană dela Cotroceni a auzit pe Rege comunicându-i că a tras spada, iar Brătianu revendica pentru el întreaga răspundere a acelei politici. Nici Regele nici Brătianu nu s'au îndoit nici un minut de victoria finală.

Voiu învinge pe Makensen, fiindcă am învins în mine un Hohenzolern" ziceà el la Iaşi lui Robert de Flers.

Marea noastră înfăptuire naţională a fost urmată şi de o operă europeană: Am mers la Pesta şi am răpus pe Bela Cuhn, iar la Nistru am străjuit zi de zi oprind bolşevismul de dincolo de Nistru să nu treacă mai departe.

Astfel cu generaţia a doua marele Rege a înfăptuit întregirea neamului, după ce generaţia precedentă făcuse unirea şi cu ea Carol ne dase iindependenţa şi regatul.

Generaţia a treia are o moştenire şi mare şi grea.

Mare pentru că în locul a două principate despărţite de Milcov găseşte o ţară care se întinde dela Nistru la Tisa, la Dunăre şi la „marea cea mare". In locul domnilor vremelnici o dinastie ereditară care e română; în loc de patru milioane de locuitori, optsprezece; boeri nu mai sunt, iar ţărănimea robită e împroprietărită şi are drept de vot. Să nu uităm că pe front Regele Ferdinand spuneà soldaţilor din armata II că vor avea pământ şi largă participare la trebile statului, el avea însă atunci la Iaşi o Cameră şi un Senat alese în scopul revizuirii Constituţiei — urmarea scrisoarei din Septembrie 1913 a lui Ion I. C. Brătianu.

Generaţia III are moştenire grea, pentru că ei îi revine sarcina consolidărei ţărei, a desăvârşirei operei de democratizare. Democraţia adevărată e aceea unde nu se poate vorbì de dictatură, nici nu stă numai într'o nivelare, care provine din coborîrea unora, ea cere şi înălţarea altora.

Progresul omenirii se datoreşte individualităţilor; nu pot uita episodul descris de V. Alecsandri care la 48 venise la Hangul.

Democraţia nu esclude menţinerea la un înalt nivel a parlamentarismului; altă dată aveam un Cogălniceeanu, un Take Ionescu, un Barbu Delavrancea, ne gândim cu melancolie la acele vremi.

Cu a doua generaţie Regele Ferdinand s'a încoronat ca Rege al tutulor Românilor. După ce au căzut hotarele geografice, revine celei de a treia generaţii să nimicească şi hotarele sufleteşti.

Fie ea „însufleţită de duhul sfânt al unirei", pe care l-a invocat cel ce doarme la Curtea de Argeş, în ziua când a îngenunchiat la mormântul lui Ştefan! Să întărească noua generaţie în sufletele ei sentimentul dinastic: România care a cunoscut certurile la domnie în trecut, preţueşte cât folosesc progresului ei tăria şi înălţarea Tronului. Cunoască Regele Mihai devotamente, respect şi iubire la fel cu cele ce au avut înaintaşii Săi, moşul şi strămoşul său.

Nu poate fi vorba de un plan divin în evenimentele istorice; oamenii au un mare rol în mersul lor, fiecare generaţie îşi are chemarea, meritul e în a-şi înţelege şi îndeplinì rolul.

Regele Ferdinand dacă „avea un singur drum de urmat", l-a urmat pe cel ce îl indicà un întreg neam.

Intâmplarea face că azi, când vorbesc aci, se împlinesc 11 ani de când Regele Ferdinand s'a întors în Bucureşti; plecase ca suveran al unui mic regat, se întorceà ca Rege al unei Românii Mari. Acì şi în această zi i s'a adus marea veste — de veacuri aşteptată — că Ardealul, Crişana, Banatul, Timişoara, Maramureşul într'un glas au hotărât alipirea lor la patria mumă.

Sunt unsprezece ani de atunci şi de pe crestele Carpaţilor priveşti şi în dreapta şi în stânga, numai pământ românesc, totuşi se vorbeşte încă de hotare sufleteşti.

Fie ca după alţi unsprezece ani să nu mai existe decât un singur suflet românesc dela Nistru la Tisa, la Dunăre, la mare: va fi meritul celei de a treia generaţiuni, desăvârşirea operei începută de noi.

2.

Creatori.

Conferinţa D-lui Gr. L. Trancu-Iaşi, ţinută în seara de 8 Decembrie 1929.

Creatori?

Cel ce nu şi-a făurit, măcar în vis, un gând pe care-l poate părăsì; pornirea unei închegări sfârşite, când ceilalţi o văd în pragul vieţei; cel ce n'a cunoscut entuziasmul cald al sufletului, otrava concepţiei; cel care pe albul hârtiei n'a văzut o imagine tulburată de realităţi; cel ce nu şi-a întruchipat o clădire, care nu trăeşte; cel care n'a fost zbuciumat de ameţeala îndepărtărei unui scop, îngrijorat de mijloace; cel ce n'a prevăzut încetineala şi desperarea realizărei, acela *nu va şti*, oricare va fi ştiinţa lui, bogăţia spirituală, luminată de faptul conştient al creaţiunei.

Animatorii sunt rari, creatorii sunt pretutindeni. Fiecare în parte este un creator: mare sau mic, creaţiuni cu strălucire imediată în timp şi spaţiu, cu răsunet mai îndepărtat, dar creatori.

Orice muncă este o creaţie. E cea mai mare închinăciune adusă Dumnezeirii.

Dela îndeletnicirile cele mai umile, până la concepţiile geniale, orice fiinţă omenească, contribue la ritmul universal al creaţiunei.

Dela cele mai naive şi cele mai sfinte dintre meşteşuguri: agricultorul care lucrează pământul şi scoate pâinea şi hrana celor buni şi celor răi; zidarul care înalţă adăpost săracilor ca şi bogaţilor; fierarul care făureşte spadă, plug şi ciocan; stolerul pregătind patul în care

ne naştem şi racla în care ne odihnim pe veci; până la Leonardo da Vinci, care în ultima pagină a unui caet mistuit de scrisul său secret şi din calcule amănunţite, se preocupă de problema, care face obiectul cercetărilor sale favorite: „Aviaţia," toţi sunt creatori.

Munca lui nedesăvârşită e luminată de apariţia unei supreme vedenii spirituale: „Pasărea albă care va lua înîntâiul sbor înălţată pe o mare lebădă, umplând universul de unire şi acoperind de glorie toate scripturile":

„Laudă eternă cuibului în care s'a născut!"

Dela lucrătorul minier, care din adâncurile pământului scoate generatori de energie, până la Edison, căruia la semicentenarul lămpei cu incadescenţă, i-au adus prinos de laudă: Hoower, Ford şi Young, întreaga nesfârşită gamă e creatoare.

Toţi cu amnarul muncii, scânteiază creaţiuni.

Când Giuseppe Sarto, devine episcop de Mantua, merge la Riese să-şi vadă mama. Arătându-i inelul său pastoral, bătrâna priveşte podoaba fiului şi scoţând alianţa ce o purtà pe mâna-i trudită, spune: „Adevărat, Giuseppe, că inelul tău e frumos, dar nu l-ai fi avut, dacă eu nu l-aş fi purtat pe acesta".

Ar păreà paradoxală opinia lui Thomas Mann, considerând creaţiunea ca o nobilă şi eroică renunţare la bucuriile mărunte şi neînsemnate ale vieţei, o izolare, o claustrare, un ascetism. „Renunţarea este pactul nostru cu muza", cum spune el: faţă cu răspunsul lui Anatole France, la ancheta care se face asupra genialităţii, afirmând că talentele mari, sunt mari, după cum femeile frumoase sunt frumoase, fără nici o sforţare. Operele de artă, sunt create, după cum mamele nasc. Statuele sculptorilor geniale, respiră fără ca ei să ştie pentru ce.

Cuvântul tradus în acţiune, este o creaţie.

O carte este un fel de a lucrà în timp şi în eternitate.

Doamnelor şi Domnilor,

Paul Valery, vorbind de Eupalinos, spune că acest arhitect împărţeà construcţiile în trei clase:

acele cari sunt mute, orice clădire;

acele cari vorbesc, adică acelea al căror aspect indică destinaţia;

acele cari cântă şi a căror frumuseţe răpeşte sufletul ca şi o muzică.

Astfel sunt şi oamenii: unii, ca nişte umbre cari se perindă eteric între două veşnicii, fără ca realizarea lor

să aibă vre-un răsunet imediat; alții, cari izbutesc să-și realizeze practic personalitatea ,fără însă ca efectul operei lor, să depășească hotarul îngust al propriei lor vieți, vieți cari întrec opera; în fine cei a căror existență este un imn pe care natura îl închină umanității suferinde, pentru a o mângâià de dureri și a-i sădì în suflet credință, opere care întrec viața.

Doamnelor și Domnilor,

In mijlocul prăpădului războiului, Heriot a aruncat cuvântul „créer“, spunând că, în viitor, cei ce vor cârmuì în industrie sau la guvern, sunt cei ce iubesc, cei cari iubind înțeleg și care, înțelegând, construesc și conduc pe semenii lor.

E atât de vastă opera de construcție, în toate domeniile spiritului omenesc!

Ceeace știm este foarte puțin, ceeace nu știm este imens. (Laplace).

Creatori de umile colibe sau geniali creatori de idei, toți contribue, într'o măsură mai mare sau mai mică, la desăvârșirea omenirei.

In „L'abstention fautive“, d. Marco Cohin spune: „Cel ce nu-și iubește familia sa, cel care nu este aproape de suferințele și idealurile sale, nu poate iubì Societatea întreagă. Umanitatea începe în prezența unui singur om pentru a cuprinde apoi universitatea tuturor“.

Maurice Paleologue, vorbind de Cavour, povestește de un prinț moștenitor, întovărășit de regele Italiei, vizitând Roma. La explicațiunile ce i se dădeau, nu arătà nici o importanță. Nu-i ziceà nimic gloria celor Șapte Coline, Forumul, Coliseul, ruinele maiestoase, arcurile de triumf. Trecând însă pe Prati de Castello, vede o vastă clădire pe care erà scris „Cazarma Cavour“.

— Trebue să fie arhitectul care a construit-o, spuse vizitatorul.

— Un arhitect celebru, răspunse regele, el a construit Italia întreagă.

Doamnelor și Domnilor,

Important pentru omenire, este ceeace variatele creațiuni împrumută unele dela altele.

Delacroix, celebrul pictor, poetul formelor și al paletei, explicând unui copil reflexul culorilor, îi arată ceeace o nuanță împrumută dela arta. Acolo unde două

tonuri se întâlnesc, unul fură dela celălalt. Roşul devine colorat în albastru, albastrul ia dela roşu şi se produce coloarea violetă. Poţi pune într'un tablou tonurile cele mai violente, reflectele ce le unesc realizează armonia.

Dante spune lui Aristot:

„Stăpânul celor care ştiu".

Lui Virgil, îndrumătorul, inspiratorul său:

„Tu sei lo mio maestro e il mio autore".

Rembrandt ţineà să-şi realizeze visurile, creind frumosul pe care să-l împrăştie pe întregul pământ, transformând astfel în palate, cele mai umile colibe.

Vrea să răpească lumina soarelui, dăruind-o celor în întuneric.

Bourdelle! Pentru că vorbesc de marele sculptor al Franţei, daţi-mi voe să fac o scurtă digresiune, citindu-vă un pasagiu dintr'o scrisoare pe care a trimis-o — sunt doi ani de atunci — marelui nostru slujitor al artei: Anastase Simu.

„Adresându-vă spiritului, aţi înfrumuseţat cerul cugetărei umane!

„Fără nici un rănit, nici un mort, fără nici o bătălie, d-voastră aţi mărit patrimoniul naţional.

„Ştiţi foarte bine că gloria este o cenuşe.

„Dar sentimentul unei mari datorii împlinite, e **Marea construcţie care înalţă sus de tot viaţa D-stră".**

Puternicul creator aduceà prinos de recunoştinţă celor patru temple de modeşti lucrători, de unde a luat fiinţă arta sa.

Bunicul lui, i-a lăsat adăpostul plin de privirile strălucitoare şi curate ale animalelor. Altui străbun îi datoreşte îndeletnicirea gingaşe a ţesutului. Altuia masivul meşteşugit al cioplitului în piatră. Părintele său tâmplar, îi lasă putinţa de a da lemnului isvor de viaţă.

Din adâncurile pământului strămoşesc, creatorii scot comori de artă, pe care le împart tuturor cu generozitate.

Răsplata? Recunoştinţa? Dar ce înseamnă aceasta? In Thaïs a lui Anatole France, se aminteşte despre doi tineri cari au ucis o babă pentru a o prăda. Au murit primind asistenţa religioasă. Ei stau de-a dreapta Tatălui, iar victima a rămas în infern.

Curtezana Thaïs, purificată graţie călugărului Pafnucius, va merge în rai, pe când călugărul care s'a sacrificat pentru ea va geme în flacările eterne.

Pentru construcţia operelor mari, este nevoie de piatră de stâncă. Prundul poate slujì în luptele interne. Trebue să fie unit cu ciment pentru a rezistà. Catedralele, pa-

latele, turnurile, statuele Florenței, sunt create cu piatră de stâncă din muntele Fiesole. Prundul din Arno a fost pilula războiului civil.

Fiecare creațiune este o prăznuire veşnică a triumfului vieței asupra morței.

Dela crucea strălucitoare de pe înaltul clopotnițelor, până la umila cruce de lemn de pe ultimul mormânt, totul e consacrarea acestui mare adevăr.

Atunci când Christos, răstignit, e întrebat de ce nu scapă el, salvând pe cei care erau crucificați cu dânsul, le răspunde: „Mă sacrific eu, pentru a salva omenirea".

Doctrina lui erà condamnarea răzbunării și întronarea iertării.

Inimă, el vorbeşte inimilor.

Spirit, el curăță spiritele.

Dragoste, el aprinde dragostea.

Suflet mare, el preamăreşte sufletele părăsite.

Doamnelor şi Domnilor,

După 2.000 de ani, dela transformarea lumei, prin sacrificiul Mântuitorului, un măcel groaznic îngroapă în negurile veşniciei milioane de ființe, care în clipa când închideau ochii, păstrau imaginea scopului pentru care duceau lupta, transformarea lumei pentru dreptatea şi înfrățirea socială.

Războiul erà simbolizat: Justiția urmărind crima.

Rezultatul? S'a primenit ceva în sufletul omenesc? E vre-o schimbare în concepțiile umanității?

S'a ajuns la prorocirea lui Ezichiel ca săbiile să se transforme în pluguri, aşa cum e simbolul dat odinioară de armata americană Primăriei din Geneva?

Constituitu-s'a acea comunitate în care activitatea conjugată a indivizilor, să poată formà altceva decât o cifră?

Ajuns-am la acel Meipe sau la acel Siloe, loc suprem, țară de visuri şi de senin?

Departe de aceasta!

Lumea, cu toate instituțiile create după războiu pentru înfrățirea oamenilor, a rămas aceeaşi.

Testamentul lui Octav Mirbeau, în care se vorbeşte de realitățile tangibile şi în care se arată că omenirea nu se bate numai pentru restabilirea rațională a frontierelor, ci pentru legea morală, care închide într'însa toate visurile de libertate şi democrație, devine o dogmă, o credință universală. Şi totuşi...

E drept că ne bucurăm că ea a ajuns superioară celei dinainte de războiu, dar indivizii în parte, au scăzut ca nivel moral şi sufletesc.

Carl Sternherm, ne spune că se fac afaceri din toate. E deajuns să ştii să înmulţeşti. „De trei ori trei fac nouă şi îţi place mai mult nouă decât trei“.

Ideia care s'a născut în centrul intelectual şi politic al Germaniei, a fost posibilitatea de a se îmbogăţi, chiar din faliment. S'a minţit, s'a trişat, s'a fraudat, fiecare cum a putut mai bine, s'au amestecat cărţile, aşa că, înşelătorii şi înşelaţii, nu s'au mai putut recunoaşte.

Individul, după războiu, are ca tip reprezentativ şofeurul, primitivul technizat. El ia numiri diferite, după ţările unde trăeşte. Keyserling ne spune că tânărul englez seamănă mai bine cu bolşevicul din Rusia, decât cu străbunul său, din epoca victoriană.

Creştinismul, la apariţia lui, a realizat adânci transformări sociale şi creaţiuni, cari i-au asigurat triumful.

In „Quo Vadis?“ e descrisă clipa în care Neron s'a întâlnit cu apostolul Petre. Erau faţă în faţă, doi stăpâni ai lumei, unul care dispare ca un vis sângeros, celălalt un bătrân în veştmânt de pelerin care lua stăpânirea lumei şi a Romei, pentru vecii vecilor.

Ce ne-a dat războiul?

„Napoleon ist besiegt. Nun gut, was soll nun werden, ist wirklich das Volk erwacht. Weist er was er will?“

Napoleon e învins. Foarte bine. Ce va urma? poporul s'a trezit? Ştie ce vrea?

Ne străduim să creăm o elită intelectuală şi ne lovim de biurocratismul culturii.

Alte creaţiuni la temelia cărora zace mulţimea anonimă, a muncitorilor care le-au construit, dăinuesc de veacuri.

Şi cine le-a realizat?

In Egipt, acea făşie verde pe nisipul roşu al deşertului, au rămas opere realizate sub un regim de sclavie, în care fiinţa omenească nu însemnă nimic faţă de Stat.

Chesterton în „Omul etern“, vorbind de clasa aceasta nesimţitoare şi mută care s'a jertfit la temeliile piramidelor, spune că acel care a spus că „omul nu e nimic, e opera care se socoteşte“, n'a exprimat o ideie à la Carlyle, ci sinistrul principiu al regimului de robi.

A rămas totuşi ceva în urmă.

Ce ne-a rămas în urma jertfelor acestui războiu, sacrificiul atâtor oameni liberi, piramide înălţate de trupurile celor morţi?

Iată întrebarea pe care şi-o pune Ernst Glaeser, autorul „Contingentului 1922".

Cei care au crezut că războiul va primeni omenirea, s'au înşelat.

Războiul a distrus credinţa, graţie căreia trăim.

Cari vor fi consecinţele acestei ruini? ele vor fi în orice caz teribile. Viitoarea generaţie le va cunoaşte.

Vorbind de Germania, Glaeser crede că nu s'a schimbat decât faţada. Sistemul social a rămas acelaşi.

Insuşindu-şi cuvintele lui Lichtenberg, spune: „Desigur că nu pot afirmà dacă va fi mai bine, când va fi altfel. Cred totuşi că trebue să fie altfel ca să fie mai bine".

Aceleaşi idei, în cărţile care au arătat grozăviile războiului, ca „Menschen in Krieg" a lui Andreas Latzko „Nichts neues in Westen" a lui Remarque şi „Krieg" a lui Ludwig Renn. Aceleaşi „Crois de bois" a noului academician Rolland Dorgelès.

Doamnelor şi Domnilor,

Aud, dela o vreme încoace, exclamaţia: „ne trebue un om!" Şi de câte ori, o aud, mă îndurerez. Este un obiceiu ca acel care nu munceşte să nu dea vina pe inacţiunea lui, ci totdeauna pe altul. N'am lucrat din cauza căldurii prea mari, din cauza frigului. N'am învăţat din cauza ploaiei, a timpului rău, etc.

Ne trebue un om, pentru ca noi să stăm la cafenea şi altul să lucreze pentru noi, ca şi când dintr'un total din inacţiuni ar putea ieşì o acţiune, o operă.

Dacă fiecare şi-ar face complet datoria, omul l-am găsì în noi, şi nu l-am mai căutà în altă parte.

Doamnelor şi Domnilor,

Ruine în urma noastră, ruine în faţa noastră.

Sa fim noi oare rasa de transiţie, destinată îngrăşămantului neapt pentru cultură, cum spuneà Walter Rathenau?

Unde este adevărata credinţă, isvorul forţei creatoare a inimei, imaginaţiunea hrănită de dragoste, aşa cum o visà Rathenau?

Unde e „foamea", despre care ne vorbeşte Boyer?

Nu foamea ştiinţei, nici a gloriei, nici a bogăţiei.

Ci năzuinţa de a durà temple pentru preamărirea spiritului omenesc, în care să înălţăm sufletul nostru,

până la putinţa de a cântà un imn, care să fie o jertfă bine cuvântătoare către cer.

Aceasta erà foamea cea mare!

Unde este setea de eternitate a lui Maurice Barrès?

Unde este Justiţia? Ea nu este bagheta elastică care revine la locul ei după ce vechea nedreptate a curbat-o spre stânga, căci o nouă injustiţie o face să se încline spre dreapta.

Unde este cereasca armonie a omului? Mii de glasuri dumnezeeşti: ştiinţă, dragoste, filozofie, poezie, frumos, bun, adevărat, ideal, sfânt, atâtea lucruri minunate, şi unde este fericitul care să aspire prin porii săi, frumuseţea răspândită în aerul pe care-l respirăm?

Care este individul care ar putea exclamà: „O Dumnezeule! Te-am atins!" singurul cuvânt care ar putea să exprime ceeace simt acum.

Se repetă, ceeace Aristide Briand, spuneà într'un discurs al său: „Ţara aceasta s'a bătut pentru libertate. Ea nu poate să lase ca libertatea să-i fie confiscată". Şi totuşi...

Pentru realizarea scopurilor urmărite de umanitatea mai largă, de o nouă demnitate a vieţei şi a trudei, e nevoie ca un acord să se stabilească, o simfonie să se compue, ca toate disonanţele să se topească într'o melodie unică.

Şefii de orchestră sunt rari. Anatole France ne spune că sunt puţini: „Rabelais", „Montaigne", „Molière", „Voltaire", aceşti maeştri ai operei de clădire a umanităţii.

La apelul geniului lor se grupează milioane de oameni, fiecare trebuind să-şi aducă tributul lui, cărămida lui, la opera de înălţare şi consolidare a patriei.

Să ne fie în minte necontenit, năzuinţele Meşterului Manole:

„Eu mă gândeam, Stăpâne, mereu la ţara mea
„Şi toată frumuseţea vreau s'o aduc în ţară,
„Să-mi fie vrednic neamul de cei ce se'nălţară,
„Căci nu-i mai jos săracul prin suflet şi prin gând".

Doamnelor şi Domnilor,

Oricât ne-am înălţà înăuntru graniţelor, suntem în funcţie de interdependenţă în organizarea mondială.

In viaţa economică şi socială, care se plămădeşte astăzi, o luptă crâncenă se va naşte între popoare. Preţul de cost va fi hotărîtor în existenţa omenirei. Se calculează deficitul balanţei comerciale a Europei faţă de Ame-

rica la 24 miliarde şi Tardieu preconizează, după Briand, o „Uniune economică" a Statelor producătoare de grâu, pentru a putea duce lupta cu America. Pe noi, problema ne interesează în gradul cel mai înalt.

In lupta parităţilor mondiale, vom fi necontenit înfrânţi.

Este absolută nevoie de o schimbare în concepţiile lumei. Altfel vom fi striviţi sub „călcâiul de fier" al „sistemelor" altor ţări, cari trecând înaintea noastră prin raţionalizare, vor produce mai bun şi mai repede. Acì este problema viitorului.

Leacul? Pentru remediere, unii au propus o Uniune europeană, o mişcare pan-europeană.

Europa, în creaţie, are nevoie, bine înţeles, de economişti. Delaisi are dreptate:

„Uniunea europeană este o problemă technică".

Are însă nevoie şi de scriitori, poeţi şi filozofi, căci omul nu trăeşte numai cu pâine. El trebue să exprime noua mistică, trăinicia noului edificiu.

O sumă de iniţiative lucrează în sensul acestei idei:

Comitetul „Pan-European", constituit deunăzi în casele şi subt preşidenţia lui Mişu Săulescu, memoriei căruia aduc dela această tribună un pios omagiu.

Opera Societăţii de Drept comparat, al cărui congres dela 1931, din Haga, va avea să studieze problema din toate punctele de vedere.

Constituirea din aceste zile a Comitetului de Studii a Uniunii Vamale Europene din iniţiativa d-lui Taşcă, etc.

Ideia şi-a făcut atâta drum încât glasuri din Anglia chiar sunt pe care le a o împrăştià.

Orice ar fi, a declarat Sir Morrison Bell, sunt convins că Anglia va urmărì cu mare interes şi mare simpatie, evoluţiunea ideii marelui preşedinte Briand şi desvoltarea propagandei, atât în favoarea unificărei Europei cât şi pentru micşorarea barierelor vamale.

Examinând, într'un articol documentat, această problemă, Emil Ludwig se întreabă: „care e de preferat? Societatea Naţiunilor sau Pan-Europa?"

Făcând o paralelă, în „Das Tagebuch", între Societatea Naţiunilor şi Pan-Europa sau Statele Unite ale Europei, aşa cum a conceput-o contele Coudenhove şi cum a susţinut-o cu entuziasm, în ultimul timp, Briand, Ludwig spune:

„America a arătat Europenilor că aşa numita ură de rasă este numai o frază, că o mulţime de rase şi 48 de state se pot afla, cu o sută de milioane de oameni

sub acelaş steag şi totuşi să fie bogaţi şi să se simtă fericiţi.

America a mai dovedit că cineva poate devenì puternic, fără cuceriri şi poate obţine într'un secol, ceeace alte state, au dobândit într'o mie de ani".

Ca încheiere, marele scriitor german discută cum ar trebuì realizată ideia Statelor Unite ale Europei: mai întâiu Uniunea economică şi apoi cea politică (cum s'a făcut în Germania cu Zollverein) sau invers?

Şi pentru înfăptuirea marei idei, Emil Ludvig, scrie că nu diplomaţii specialişti, sau oamenii cifrelor, vor crea o lume nouă pe care o aşteptăm, ci visătorii, intelectualii desinteresaţi, conducătorii spirituali ai omenirei, acei diletanţi ai omenirei, cei nebăgaţi în seamă azi.

„Când din furtuni, corăbii la maluri greu se scot.
„E de-un poet nevoe mai mult ca de-un pilot!"

Omul care a fost socotit ca cel mai realist al vremei lui, bărbatul care a avut întâia oară concepţia cea mai puternică a unei Europe unite, a spus:

„Fantazia guvernează lumea".

Acel om, — scrie Ludwig, — a fost Napoleon.

Doamnelor şi Domnilor,

Vedem dar, ce se cere dela noi, pentru a fi creatorii altei lumi pe care războiul nu ne-a dat-o.

Cu toate că Henry de Jouvenel, în articolul său asupra „Testamentului francez" a lui Gustav Stresemann, ne spune că pentru marele om politic umanitatea n'a existat niciodată, au existat numai umani; credem că datoria ceasurilor de faţă, este pregătirea pe orice cale a unei umanităţi mai bune şi mai drepte.

Prăznuim 11 ani dela Unire şi totuşi graniţele sufleteşti nu au fost dărâmate.

Fiecare din noi putem să lucrăm în opera acestei creaţiuni de unire şi de bunătate.

Să fim în stare a spune tinerei generaţii, ca şi Jean Cristophe: „Oameni de astăzi, tineret la rândul vostru! Faceţi din corpurile noastre o scară şi mergeţi mai departe. Fiţi mai mari şi mai fericiţi decât noi. Eu spun adio sufletului meu trecut, îl arunc în urma mea, ca pe un plic deşert. Viaţa este o urmare de morţi şi de reînvieri. Să murim, Christophe, pentru a renaşte".

Nu putem să ne mulţumim să devenim ceeace spunea

Contele de Gobineau despre Evul Mediu: „Massa flotantă a elementului femenin înzestrată cu o receptivitate proprie a arăta într'o zi nouile existențe, când o altă cauză plastică procurată de o nouă rassă, va deșteptà fecunditatea adormită".

Doamnelor și Domnilor,

Ce poate fi mai semnificativ în crearea acestei omeniri, care va să vie, decât faptul că imnul „bucuriei", va fi consacrat ca imn al Statelor-Unite ale Europei?

Acea dumnezeiască realizare a titanului, în care Beethoven ia contact cu eternitatea, slăvind înfrățirea universală.

E cântul lui Schiller ale cărui coruri răspund: „Fiți îmbrățișate milioane de oameni, lumei întregi acest sărut! Fraților, deasupra acoperișului de stele, trebue să locuiască un tată bun".

„Suferiți cu curaj, suferiți pentru o lume mai bună! Colo peste pânza înstelată, stăpânul puternic vă va răsplătì".

După tragedia războiului, nu e nevoie numai de un plan al reparațiunilor materiale. Cei ce au deslănțuit războiul să-și facă datoria.

Desigur că e mai mult egoism decât altruism. Căldura unora trebue, însă, ridicată, pentru a topì ghiața celorlalți.

Deficitele materiale se pot acoperì. Intârzieri de un an, doi sau trei.

Deficitele morale și intelectuale apasă dealungul generațiunilor.

De aceea toți trebue să conlucrăm la planul reparațiilor morale, învingători și învinși, contribuind astfel prin munca și sufletul nostru la înălțarea geniului creator al altei omeniri; firicelul de iarbă de pe nesfârșitul pământului, cerșind raza de soare.

Supraviețuitori ai caravanei sângeroase, călători în noapte, cu torțele amintirei în mână, datoria noastră e de a merge înainte.

S'o știm cu toții dela mare la mic:

Eroii nu s'au jertfit pentru a ne scutì de muncă.

Ei au căzut pe câmpul de glorie pentru a salvà moștenirea și a ne da putința s'o sporim.

Lucrând cu acest țel, va fi cea mai sfântă închinăciune adusă atâtor jertfe.

Vom putea înălţà ca şi Haydn imn „Creaţiunei“, repetând cuvintele lui Milton: „Ridică fruntea sus către ceruri. Geniul străluceşte. E darul lui Dumnezeu!“ Lupta — desigur — nu e uşoară!

Puterea creşte însă în măsura piedicilor, cari ne stau în cale.

Când e în slujba binelui, omul nu mai e un izolat; e o armată întreagă păşind cu încredere spre izbândă, spre creaţiune!

9.

Thorwaldsen

Conferinţa D-lui I. B. Bobescu, ţinută în seara de 15 Decembrie 1929.

Nu ştiu dacă, în afară de lumea artistică, creaţiunile celebre a lui Bertel Thorwaldsen marele sculptor danez sunt destul de cunoscute în ţara românească.

Poate aceia cari călătoresc mult îşi vor reamintì de marele plastician a *neo-elenismului* şi de operele lui artistice văzute la Copenhaga în muzeul ce-i poartă numele, la Roma şi în alte centre europene, unde ele sunt răspândite.

Admirând opera artistică a acestui fiu al Danemarcei, ţara din nordul Europei, unde cerul nu este aşa de albastru şi soarele atât de cald ca la miază-zi; mulţi s'au putut întrebà cum Thorwaldsen a grefat, în operele-i devenite celebre, pe un fond rămas mai mult sau mai puţin scandinav, acea fineţe, elegantă, şi căldură de sentiment, ce sunt proprii artiştilor din ţările de sud.

Să nu se uite însă că *Bertel Thorwaldsen,* a trăit 40 şi mai bine de ani din cei 65 ai vieţei lui, în frumoasa Italie, ţara ce nu îmbracă culorile din pânzele lui Goya şi ale lui Zurbaran, şi că nici Danemarca, patria lui Thorwaldsen, nu e cu totul lipsită de poezie: poezia nordului, dacă voiţi, dar care adeseori a inspirat pe poeţi şi pe artişti.

Oare frumoasa insulă Moën, cea mai incântătoare din arhipelagul Selland, nu e ea un isvor de inspiraţie? şi *Langelinie* splendida pleumbare a Copenhagei udată

de apele Sundului, cu colinele pline de trandafiri, superbă mai ales seara, când sgomotul din şantiere şi din port amuţeşte, când valurile *Sundului* adorm şi năvile trec uşor, luminate de lanterne roşii şi verzi, desemnând siluete ciudate, pe cerul înstelat? O ast-fel de plimbare, spuneà Hasee, e o adevărată poemă.

Sundul, marea preferată a Danezilor, e locul neuitat pentru cine odată l-a privit. Să vezi *Sundul* în Iulie, când apa ia culoarea violetă; când frunzele copacilor din pădurile înconjurătoare devin sumbre şi vilele de pe marginea apei apar printre tufele de rose de diferite culori; tabloul acesta dă explicaţia de ce locurile acestea au fost cântate de poeţii danezi. Dar ceeace poeţii dela Nord au cântat şi cântă cu deosebire, sunt nopţile de vară ale Danemarcei.

Nopţile acestea nu se aseamănă cu acele ale Norvegiei, unde soarele nu se culcă niciodată.

Pe ţărmurile Sundului, lumina crepusculară, acea lumină stranie, ce face să se vadă ca printr'un voal: castelele, parcurile şi pontoanele; lumină ce aşteaptă razele şi căldura soarelui ce nu întârzie să vină; căci spre răsărit, deasupra coastelor Suediei, cerul se colorează încetul cu încetul. E lumina zilei care naşte şi care întinde mâna zilei ce se duce, totul creând un spectacol fermecător.

Poeţii Danezi au făcut cele mai frumoase din poeziile şi cântecele lor, inspiraţi fiind de nopţile acestea de vară: cântece, cu care Danezii îşi alină dorul, când sunt mai ales departe de ţara lor.

Lucrul acesta l-a făcut desigur şi Thorwaldsen, atunci când departe de marea Nordului, calmă în zilele de vară, agitată şi sinistră pe furtunele grozave ale toamnei, departe de compatrioţii lui, se găseà pe golful de Sorento, sau la Roma, în mijlocul atâtor capo-d'opere şi minuni artistice, pe care le adăposteşte frumoasa Italie.

Amorul lui pentru artă şi iubirea lui de frumos erà o trebuinţă, socotind şi el, cum spuneà *La Fontaine,* că: *„Les arts sont les enfants de la nécessité“.*

In Danemarca, ţara de unde şi Shakespeare s'a inspirat creând pe Hamlet, s'a născut la 19 Noembrie 1770, *Bertel* Thorwaldsen, din părinţi sărmani. Tatăl său, un biet cioplitor în lemn, de origine irlandeză, s'a stabilit la Copenhaga lucrând în şantierul marinei.

Bertel, încă de copil, ajută tatălui său la lucrări, cioplind figuri în lemn, pentru prora năvilor de comerţ. Dispoziţiunile lui pentru artă făcură ca la 11 ani să fie

primit gratuit printre elevii Academiei Regale de Arte frumoase din Danemarca, unde în scurt timp se distinse.

La 1793 prezentându-se la concurs cu bas-relieful *„Sfântul Petru lecuind paraliticul“*, obţine odată cu medalia de aur a Academiei, şi o bursă de călătorie în Italia, ţara unde s'a simţit şi văzut chiar în timpurile moderne reîntoarcerea la formele antichităţei clasice şi a naturei şi unde am puteà spune că nu s'a pierdut cu totul tradiţia antică.

Acì, sosì la 1795 Thorwaldsen, să studieze operele de artă rămase celebre. Dupe ce a stat la Neapole câtva timp, venì la Roma prin 1797 unde rămase peste 41 de ani.

Contemplarea capo-d'operelor antichităţei produse asupra lui Thorwaldsen, o impresie extraordinară, încât adeseori spuneà: „M'am născut la 8 Martie 1797, — data intrărei lui în Roma — până aici n'am existat“.

La Roma, Thorwaldsen îndrumat de compatriotul savantul arheolog Zoëga, copiè cu entuziasmul ce i-l da cei 26 de ani, cele mai multe din operele remarcabile ale antichităţei ca: Jupiter Capitolinu, ca Venus de Médicis, Pollux, Adonis, Ariana, Ganimede şi multe altele sub influenţa celebrului Canova.

Numai dupe 6 ani dela stabilirea lui în Roma, şi când bursa ce i se acordase se apropià de sfârşit, Thorwaldsen modelă, pela 1803, opera sa cu adevărat originală: *„Jasone“* lucrare admirabilă ce-i aduse elogiile lui Canova şi făcù pe englezul Thomas Hope să-i comande această lucrare în marmoră, procurându-i atât mijloacele pentru executarea lucrărei, cât şi prelungirea şederei lui în frumoasa Italie.

In opera aceasta, începe să se străvadă personalitatea lui Thorwaldsen, el nu mai este prizonierul şcoalei, ci îndrumătorul întoarcerei la studiul antichităţei şi naturei.

Clasicismul lui Thorwaldsen, ca al lui Canova în Italia, ca a lui Chapu şi Chaudet în Franţa, atent la modelele antice, învaţă technica până la măestrie, dar rămâne uneori străin de ceeace se cheamă adevăratul suflet al antichităţei. Sufletul acesta, îl înlocueşte cu sentimentalismul şi frumuseţea în atitudini.

Şcoala Italiană, în special, a căutat să aducă această inovaţie în sculptură, introducând acì elementele ce sunt proprii picturei ca: expresie, sentiment şi mişcare.

După *„Jasone“*, la câtva timp, Thorwaldsen dă la iveală prin 1812 o altă lucrare: *„Intrarea triumfală a*

lui Alexandru cel Mare în Babilonia", friză decorativă, lungă de 30 metri, pentru înfrumusețarea unei săli dela Quirinal. Opera aceasta, ce reamintește admirabilele frize ale antichității, făcu pe Thorwaldsen celebru.

Timp de 16 anj execută el apoi rând pe rând:

Apollon, Bachus, Adonis, Naşterea lui Venus, Danțul Muzelor în Parnas, Aurora şi Noaptea, Speranța, Hébé, Gaminede şi Vulturul lui Jupiter, apoi bustul lui Byron, Cele trei grații, Isus şi Sf-tul Petru, Leul din Lucerna, *„Venus triumfătoare"* lucrare de artă, pentru care el a pus 10 ani, şi care a produs mare entuziasm. Operele sculpturale ale lui Thorwaldsen, deşi unele păstrează spiritul scandinav ce-i trădează originea — spirit mai viril, decât cel latin, multe însă nu sunt lipsite în mare parte de eleganța spiritului latin.

Oare arta franceză atât de *subtilă* nu posedă ea uneori factura energică, alura aceea răsboinică ce reaminteşte „Marseilleza"?

Privind pe frumoasa *„Jeanne d'Arc"* a lui Chapu, tânăra țărancă, ce în genunchi ridică spre cer ochii plini de nădejde şi credință, cu tot calmul ce o stăpâneşte, nu simți parcă că în curând se va ridicà şi va scoate strigătul acela sguduitor de răsboiu: *„Aux armes citoyens"!*

In anul 1819, Thorvaldsen, părăseşte pentru scurt timp Italia şi se duce mai multe luni să primească comenzi prin Germania, şi alte centre europene.

Lucrările executate acum sunt în stil mare.

La Varşovia execută statua lui Copernic şi aceea equestră a Prințului Poniatowski; *la Viena* monumentul Prințului Schvartzenberg, acel al lui Maximilian al Bavariei *la Munich; la Stutgart* monumentul lui Schiller; *la Cracovia* pe a lui Wladimir Potovski; toate în felul monumentului de pe mormântul pictorului Appiani dela Roma, a prințului de Beauharnais, a Cardinalului Consalvi şi a Papei Piu al 7-lea dela Vatican.

La 1820, Thorwaldsen făcù, în fine, călătoria aceea de atâtea ori amânată, în țara-i de origine. Consaccrat acum mare artist, a fost primit cu mult entuziasm în Copenhaga de compatrioții săi. Nu rămase însă între ei, decât până în luna August acel an, şi se întoarse la Roma, unde reîncepe lucrul.

Fără a abandonà antichitatea, Thorwaldsen, execută în această — ca să zicem a doua perioadă a vieței — — mai mult opere religioase şi monumentale.

La 1838 părăsind Roma se reîntoarce în patrie ca să rămână aici. De multe ori voise el să facă aceasta

şi nu putuse, înlănţuit fiind de Italia, ţara plină de poezie, unde petrecuse cei mai frumoşi ani ai vieţei. Il reţinuse acì şi relaţiunile numeroase ce făcuse în înalta societate romană şi în acea cosmopolită din Roma, unde se bucurà de admiraţia şi stima generală. Atât de mult această a doua a lui patrie îl atrăgeà încât şi după reîntoarcerea şi stabilirea la Copenhaga, reveni să mai petreacă în Italia încă câtva timp, dela Mai 1841—Octombre 1842. Aceasta fu ultima călătorie în ţara de adopţiune.

Ca şi păsările călătoare ce nu fac cuib pe maluri, Thorwaldsen, umblând mereu prin ţări străine, nu a înjghebat familie şi nu a adunat mari bogăţii. Singura lui bogăţie a fost iubirea de artă.

Reîntors la Copenhaga înfiinţă acì şi apoi la Nysõ, ateliere şi începù lucrul cu o activitate pe care anii de muncă şi vârsta nu i-o slăbise. Termină lucrările decoraţiunilor interioare pentru *Frue Kirke,* biserica *Notre Dame* din Copenhaga, templu principal zidit prin secolul al 19-lea.

Dacă exteriorul locaşului acestuia sfânt, prezintă un corp fără viaţă, în interior lucrările de artă a lui Thorwaldsen animează totul.

Aci se găseşte monumentala lui lucrare: *„Christ şi cei 12 apostoli“*, rânduiţi 6 pe o parte şi 6 pe alta; liniştiţi, în mărimea lor supranaturală, fiecare purtând în trăsăturile feţei expresia profundităţii sufletului.

In mijlocul acestei simple dar majestuoase garde, — în fund la altar, apare *„Mântuitorul“*, admirabila statue a lui Christ. Este poate cea mai nobilă şi mai demnă imagine, pe care a creat-o mâna unui artist.

Cu capul puţin înclinat, cu braţele întinse, Christ caută să primească la sine pe cei osteniţi de muncă, pe cei ce suferă, pe cei îndureraţi. Profundă şi sfântă armonie!

Lucrarea aceasta o concepuse Thorwaldsen încă din anul 1820, când venise prima dată la Copenhaga dela Roma, şi în scurtul popas ce făcuse acì. Reîntors la Copenhaga căută s'o termine, deşì mediul înconjurător nu puteà să-i procure stilul şi mai ales farmecul ce-l oferea Cetatea Eternă.

Lipsa aceasta, Thorwaldsen o înlocuì acum cât putù privind frumosul parc dela *Rosenborg,* cu monumentul marelui povestitor danez Andersen, ce de pe soclul lui par'că spune trecătorilor una din minunatele lui poveşti; privind *Amalienborg* cu frumoasele lui Colonade; şi *Frédériksberg,* grădina splendidă ce înconjoară Castelul cu

acelaşi nume, construit în stil italian, şi unde pe vremuri a locuit nefericita Regină daneză Matilda — Carolina, soţia lui Cristian al 6-lea al Danemarcei; palate şi parcuri frumoase, dar plimbându-se, mai ales, pe admirabila Langelinie, unde romanticul se uneşte laolaltă cu realul; pitorescul, feeria, unde te crezi la o mie de leghe de realitate cu realitatea însăşi, pe care ţi-o descoperă sgomotul ciocanelor, marilor şantiere din apropierea colinelor smălţuite de flori, sbuciumul sub multiplele lui înfăţişeri; realitatea vieţii, ce învinge visul, poezia, romanul. Toate aceste aspecte impulsionară pe Thorwaldsen şi-l făcură, spre sfârşitul vieţei, să dea naştere la alte opere de artă, ce i-au mărit din ce în ce renumele şi am făcut pe Müller, pe Plon, pe Andersen, în scrieri interesante, să-i preamărească opera.

După terminarea lucrărilor dela Notre Dame şi după ce execută propria lui statue, Thorwaldsen se consacră cu totul *Muzeului* ce-i poartă numele.

„Muzeul lui Thorwaldsen“ din Copenhaga e o construcţie datorită marelui arhitect danez *Bindesboëll,* cu faţada în multe culori şi caracterul original, ce seamănă cu o minunată clădire din ţările dela Sud, transplantată în mijlocul severelor monumente din ţările dela Nord.

Posedând în interior portretul lui Thorwaldsen, făcut de *Eckersberg,* creatorul picturei naţionale daneze, elevul celebrului pictor clasic francez David, muzeul acesta, din punct de vedere arhitectoral, este unul din edificiile cele mai caracteristice din Copenhaga. Aşezat pe *Slotsholm,* între ruinele castelului Christiansborg şi canalul Gammelstrand, prezintă particularitatea că este singurul muzeu construit spre a servì şi ca mausoleu şi unde se odihneşte acum marele artist Thorwaldsen, înconjurat de întreaga-i operă.

Muzeul este proprietatea municipalităţei din Copenhaga, căreia Thorwaldsen la 1837, i-a legat operele artistice şi toate colecţiunile ce posedà. Acì se găsesc în original mai toate modelele maestrului neo-clasicismului, ceeace dă muzeului o particularitate unică.

O parte din sculpturile de aici sunt în marmoră şi chiar o parte din copii tot în marmoră; se găsesc apoi multe din desemnele lui şi o colecţie aleasă de schiţe.

Muzeul acesta ce numără vre-o 80 statui, 240 basreliefuri, 3 mari frize, monete, medalii şi cărţi rare, prezintă pe lângă o valoare pur artistică, şi cel mai mare interes pentru istoria artelor, căci Thorwaldsen în sculptură este, cum am spus, reprezentantul *neo-helenismului*

sau al *neo-clasicismului,* stil ce a înlocuit barocul şi a stăpânit toată prima jumătate a secolului al 19-lea. Colecţiile acestea scumpe, învederează de altfel ca şii întreaga lui operă artistică, înalta lui cultură. Se mai găsesc acì şi obiecte de artă egipţiană; bronzuri persane, vase antice, colecţii pe care privindu-le, te cuprinde un profund simţimânt de admiraţie pentru activitatea prodigioasă şi simţul artistic al celebrului îndrumător al *neo-clasicismului.* Stilul acesta prezintă o frumuseţe, ce în simplicitatea ei, atrăgeà pe toţi aceia, cari au adevărată dragoste pentru arta curată.

Thorwaldsen a căutat cât a putut mai mult, să se depărteze de exagerarea şi afectaţia ce-l isbeà în arta trecutului, dela Michel-Angelo chiar, până la Canova, intenţionând să scoată din sculpturile antice, frumuseţea absolută, desbrăcându-le de acele multiple accesorii, ce împrăştie atenţiunea şi strică puritatea impresiei, neluând, decât ceeace erà în concordanţă, cu propria lui natură.

Naturalul acesta la el erà nordic, scandinav şi mai cu seamă danez.

Graţie temperamentului său liniştit, felul cum el vedeà oamenii erà sincer, curat, ca al unui copil. Adeseori un surâs dulce treceà din sufletul artistului în opera lui, şi am puteà spune că Thorwaldsen nu a reprezentat decât ceeace e curat, bun, fericit, preferind să întoarcă capul durerilor şi marilor nefericiri ca şi pasiunilor puternice.

In operele lui a mers până acolo încât a reprezentat *„Noaptea“* şi *„Moartea“* sub aspectul unor femei frumoase ce surâd, şi, în lucrările lui funerare, reprezintă *Durerea* mai mult sub forma unei dulci melancolii decât a unei crude desperări.

Muzeul Thorwaldsen, prezintă şi o altă particularitate: mormântul marelui artist e în interior, înconjurat de ziduri decorate după modelul mormintelor antice, cu palmieri, vase, trepiede, toate în culori vii, pe un fond negru. Când ridici ochii, şi priveşti dela mormânt în sus, spre sala aşa zisă a lui *„Christ“*, unde figura *„Mântuitorului“* străluceşte printre cele două rânduri de apostoli ca şi la Frue Kirke; ai atunci impresia că mormântul acesta şi curtea interioară e totul şi că restul nu serveşte decât ca să glorifice pe marele artist, ce doarme somnul vecinic în acest mormânt.

In „Muzeu“ se mai află şi bustul neisprăvit al lui Luther, pe care se văd încă urmele degetelor, şi ale co-

coloşului de pământ, aplicat de marele artist pe pieptul bustului, când întrerupse lucrul câteva ore înaintea morţei spre a nu-l mai relua niciodată.

Thorwaldsen a murit subit, nu atât de artistic cum a murit Molière chiar pe scenă; dar în teatru în timpul unei reprezentaţiuni.

Thorwaldsen pe lângă mare artist, a fost şi bun patriot, căci deşì a stat departe de ţara lui aproape jumătate de veac, s'a întors totuşi să moară, în pământul natal, dând ţărei sale singura avere ce posedà, pe care o adunase punând muncă şi suflet, opera lui artistică, ce l-a înălţat pe dânsul, înălţând totdeodată ţara ce l-a avut ca fiu. Patria recunoscătoare i-a făcut la 30 Martie 1844, ziua când celebrul sculptor intră în mormânt, funeralii naţionale.

Dacă Thorwaldsen a fost cel mai mare sculptor al Danemarcei, el nu mai puţin figurează şi în galeria sculptorilor celebri ai lumii, alături de: Canova, Pilon, Bermini, Houdon, Falconet, Carpeaux, Dalou, Falguière, Goujon, Rodin etc., etc.; şi dacă uneori opera şi chiar personalitatea lui au fost criticate, căci cum bine spuneà *Destouches:*

„La critique est aisée, l'art est difficile",

să nu se uite, de cei ce caută petele în soare, că Thorwaldsen a pus admirabil în practică teoriile lui *Winckelmann,* şi a rămas pentru sculptură una din expresiunile cele mai complete. El a fondat o şcoală, în Germania şi chiar în Italia, dar a păstrat mândria şi castitatea adevăratului scandinav, împrumutând dela antichitate nobleţea stilului, şi văzând natura cum spuneà *Théophile Gauthier:* „cu ochii unui elev a lui Phidias, „simplificând-o, eliberând-o de amănuntele inutile, și în- „drumând-o spre ideal".

ANEXE

IV

Cursuri la Universitatea Ateneului

1.

Probleme culturale

Rezumat al lecţiilor d-lui **Ştefan C. Ioan** dela 9 şi 16 Februarie.

După cum în timpuri grele de primejdie, când goarna sună, ne apără armata propriu zisă, tot asemenea în timp de pace avem mar enevoe de o altă armată puternică, pusă în serviciul culturei, ca să combată alţi vrăjmaşi deopotrivă de periculoşi neamului nostru, ignoranţa şi sărăcia în primul rând.

Prin cuvântul cultură, în cea mai largă accepţiune a lui, înţelegem gradul de civilasiţune în care se găseşte un popor într'o epocă dată. Ea se manifestă în variatele şi muultiplele întocmiri politice, naţional-economice şi sociale ale acestui popor, precum legi, religie, instituţiuni, literatură, artă, etc.

Precum la om organul principal este inima, tot asemenea la un popor cultura este acel principiu care'l întreţine şi'l brăneşte, este flacărea ce'l încălzeşte şi'i luminează calea.

De aceia, fără exagerare se poate susţineà că, pentru existenţa unui popor, condiţiunea esenţială este cultura, indispensabilă sufletului omenesc după cum sunt alimentele şi aerul pentru corp.

Fără cultură nu este posibilă o viaţă sufletească adevărată. Ar fi întocmai ca un câmp lăsat în părăsire, în care hălăduesc în voe toate buruenile, dar nu creşte în el nici una din acele plante pe care mâna omului le sădeşte şi le cultivă, în vederea unui anumit scop final, în vederea întreţinerei vieţei.

S'a vorbit şi se vorbeşte mereu la noi de o ofensivă culturală, negreşit ca de o supremă datorie a generaţiunei de astăzi, pentru a închiegà şi a consolidà cât mai temeinic ceiace am putuut obţine acum ansprezece ani, prin vitejia soldatului român şi prin jertfa noastră a tuturor. Este o nobilă preocupare a intelectualităţei de astăzi, pe cât de frumoasă şi necesară, pe atât şi de lăudabilă.

Acestea sunt *problemele culturale* la modă şi constau în intensificarea din ce în ce mai mare a acţiunei de propagandă a culturei, pentru ca lumina să pătrundă cât mai adânc în masele poporului. Se tinde cu alte cuvinte a se realizà ca toate progresele şi toate cucerirele dobândite de omenire până în zilele noastre, pe toate tărâmurile, să ajungă a fi împărtăşite şi de acei care stau la baza aşezământului politic şi social al ţărei, de marea mulţime.

Este o adevărată necesitate deci ca razele calde ale culturei să topească sloiul de ghiaţă ce acopere pe cei mici, cu care trebue să ne solidarizăm pentru a formà la un loc un organism politic şi social trainic, şi să'i facem a se bucurà şi ei de binefacerile civilisaţiunei şi a'şi da totodată seamă de rolul lor în noua întocmire a statului.

In trecut, şcoala oficială putea într'o măsură mai mare sau mai mică să facă faţă nevoilor culturale ale micului număr de privilegiaţi ai vremurilor; acest aparat de distribuire a culturei a ajuns însă astăzi, după marile prefaceri pricinuite de răsboi, cu totul insuficient pentru răspândirea luminei în masse.

Ce este de făcut?

Să întreprindem o ofensivă culturală pentru ridicarea acestor masse ale populaţiunei româneşti pe tărâmul moral, material, politic şi social, sprijinindu-ne în bună parte pe membrii corpului didactic de toate gradele şi folosindu-ne de principalul mijloc de lucru al şcoalei: de carte. Cu chipul acesta acţiunea şcolară propriu zisă se completează prin acţiunea post-şcolară, servindu-ne de aceleaşi arme şi tinzând la acelaş scop.

Cursuri de adulţi, şezători, conferinţe şi predici, ţinute fie la ţară, fie în cartierile mărginaşe ale oraşului, fie în fabrici, fie în cazărmi, sunt cele mai nimerite mijloace pentru răspândirea culturei în popor. Să le facem, cât mai multe, cât mai grabnic!

Onoare tuturor acelor care, apreciind covârşitoarea importanţă a acestei ofensive, se vor grăbi a'şi închinà munca lor în această direcţiune.

2.

Invăţământul de Stat

(Rezumatul lecţiei d-lui Ştefan C. Ioan dela 23 Februarie)

Vom începe cu învăţământul dela bază, cu învăţământul primar.

Chestiunile de învăţământ prezintă o foarte mare importanţă, pentru că ele sunt în legătură cu viitorul acestei ţări.

In negura trecutului nostru, şcoala primară erà foarte negligeată de cârmuitorii care s'au perindat la departamentul instrucţiunei; rare de tot la oraşe, şcoalele elementare lipseau aproape cu totul la ţară.

Cei bogaţi recurgeau la serviciile unui cărturar oarecare sau la acelea ale preotului dela biserică, pentru a predà primele cunoştinţe copiilor lor, sau ţineau în casă vreo guvernantă mai ales pentru limba franceză şi piano; cei săraci nu se bucurau de fel de binefacerile culturei. Şi, această stare de lucruri nu trebue să ne mire prea tare, într'o epocă în care nu se dădeà nici o importanţă culturei, lăsată pe seama doar a câtorva spirite distinse ori a unei anumite clase sociale; diacii şi logofeţii cari scriau zapise şi hrisoave, precum şi preoţii mai răsăriţi, care citeau ciaslovul şi psaltirea, erau aproape singurii cărturari de pe vremea acelor generaţiuni dispărute.

Vremurile noastre au adus naţionalismul la baza statelor şi democratismul la conducerea lor. Clasele privilegiate au fost date la o parte, massele au fost chemate la cârmuirea ţărilor.

Statul, convins că numai prin cultură poate progresà un neam, a făcut toate sacrificiile posibile pentru a smulge poporul din ghiarele ignoranţei şi a'l ri-

ridică din întuneric la lumină, dându'i cunoştinţele indispensabile pentru lupta vieţei.

In această nouă fază trebue desvoltată conştiinţa de neam şi acea a vieţei cetăţeneşti, forţe care se sprijină numai pe cultură.

Lucrul acesta l'a înţeles foarte bine nemuritorul Spiru Haret încă de acum 30 de ani, când a mărit numărul învăţătorilor şi acel al localurilor de şcoală şi a început minunata mişcare prin şcoală şi prin cooperaţiune, pentru ridicarea tot mai sus a clasei ţărăneşti.

Acest lucru a fost înţeles şi de iubitul nostru predinte, d. doctor C. Angelescu, în ministeriatele sale de după răsboiu, făcând să se construiască aproape şapte mii de localuri de şcoli primare, creând optzeci de şcoale normale şi construind pentru ele peste cincizeci de localuri din care o parte sunt terminate, înfiinţând gimnazii şi licee în diferitele regiuni ale ţărei şi organizând învăţământul profesional, care lipseà aproape cu totul în provinciile româneşti alipite la patria mamă.

In fiecare an, a fost sporit de dr. Angelescu, efectivul şcoalelor normale şi numărul posturilor de învăţători, s'a mărit salarul învăţătorilor din regiunile eteroglote, s'au înfiinţat cursuri de vară pentru aceì care nu ştiau limba românească şi pentru învăţătorii care trebuiau să-şi complecteze pregătirea lor profesională, s'au organizat tot mai mult cursurile de adulţi şi grădinele de copii, s'au pus bazele învăţământului complementar... iată măsuri luate pentru răspândirea cât mai mult şi mai repede a culturei în marea massă a ţărănimei.

La o populaţiune de 17 milioane de locuitori din România Mare, avem 2.800.000 de copii în etate de şcoală; dar, din nenorocire, nu toţi pot să fie înscrişi, fie din lipsa de localuri, fie din acea a învăţătorilor.

Lozinca noastră de tot momentul este aceasta: *„Fiecare copil trebue să aibă un loc în şcoală. Nici un cătun să nu fie fără local şi fără învăţător!*

Numai muncind cu toţii în acest sens, vom putea aveà conştiinţa împăcată că ne-am făcut datoria.

3.

Cutremure de pământ

Prelegeri ţinute de d-nul C. Stătescu la Universitatea Ateneului Român, Februarie 1929.

1. Studiul cutremurelor de pământ — al seismelor — se face prin observaţia, fără instrumente, a efectelor lor: este studiul macroseismic. Astfel se observă: zona unde se produc şi întinderea ei, intensitatea fenomenului de pe scara Forel-Mercalli; efectele lor în legătură cu conformaţia solului, direcţiunea şi vitesa mişcărilor, fenomenele care le însoţesc şi frecvenţa lor.

2. Inregistrarea acestui fenomen se face cu seismografele.

Interpretarea curbelor obţinute formează studiul microseismic. Graţie lor se află: punctul din adâncime unde s'a produs cutremurul (hypocentrul), punctul corespunzător dela suprafaţa pământului (epicentrul), felul undelor (transversale, longitudinale, reflectate odată sau de mai multe ori, unde superficiale sau unde lungi) şi se trag consecinţe foarte preţioase în ce priveşte proprietăţile elastice ale stratelor din care este format pământul.

3. Cauzele seismelor sunt felurite. Astfel aceste mişcări sunt datorite: vulcanilor, sau acţiunei apei, sau mareelor interne. Noi ne oprim la cea mai probabilă: a mişcărilor techtonice, de aşezare, al scoarţei pământului.

Pământul formează un glob cu raza de vr'o 6000 km. Venind din înălţimele cerurilor pe pământ avem de traversat întâi un înveliş gazos — atmosfera — pentru a

vedeà că pământul este acoperit în majoritatea lui cu apa mărilor şi a oceanelor, suuportată de fundul stâncos al lor care nu este decât o continuare a părţii solide a globului adică a continentelor.

Mii de măsurători şi cercetări ne indică la adâncimea de 60 km. dela suprafaţa pământului, o temperatură de 2000 grade.

Nici una din substanţele cunoscute nu-şi mai păstrează starea solidă la această temperatură. Deci de acì în colo, în adâncime avem o altă stare decât cea solidă (lichid, gaz sau altă stare pe care nu o putem definì).

Adică: scoarţa solidă a pământului este de o sutime din grosimea sa.

In rezumat pământul apare ca un mare glob aşa de ferbinte că nu poate fi solid şi pe care îl înveleşte o pătură solidă (scoarţa lui), alta lichidă (oceanele şi mările) şi una gazoasă (atmosfera).

Este bineînţeles că acest complex, care formează pământul, nu poate rămâne în echilibrul, decât modificându-se neîncetat.

Inadevăr, pământul se răceşte mereu. Răcindu-se se contractă. Contracţiunile lui însă sunt foarte neegale, pentrucă pe când partea sa fluidă se contractă fără să schimbe forma, scoarţa solidă nu se poate să-şi micşoreze suprafaţa decât deformându-se. Aceasta este cauza ridicăturilor şi adânciturilor lente depe pământ. Mişcările acestea continuându-se, mai curând sau mai târziu, provoacă ruperea scoarţei. *Această rupere formează cutremurele.* Ele sunt însoţite de neregularităţi în grosimea scoarţei, de încălziri şi de tremurări. Cum acest fenomen se produce în adâncimile scoarţei (şi acel punct se numeşte hypocentru) nu vin la suprafaţă decât tremurările, formând cutremurul. Incălzirea nu ajunge însă la suprafaţă şi nu o putem simţì. Ea lasă însă urme în rocile rupte de unde a pornit cutremurul şi care se metamorfozează. Aproape toţi munţii s'au format în urma acestor mişcări seismice. Ei însă s'au format în adâncime, adică sub îmbrăcămintea de straturi dela suprafaţa pământului pe care zdruncinările în profunzime, epuizate când ajung la suprafaţă, nu le-au mai putut nici deformà nici metamorfozà (prin încălzire).

Şi pentru ca să apară munţii, a trebuit munca îndelungată, a intemperiilor şi mai ales a ploilor, cari au cărat stratele moi superficiale, desgolind rocile cari formează munţii de astăzi.

Astfel de transformări se întâmplă în epoci geologice, socotite deci cu sutele de mii şi milioane de ani.

In epoca noastră se întâmplă acest fapt în Asia Centrală, în aşa numitul podiş al Pamirului. El este înalt de 6000 metri şi totuşi compus la suprafaţă de pământuri moi. Pentru a explică această ridicare enormă, nu putem admite decât că podişul acesta acoperă un centru în adâncime, metamorfic ,rupt, străbătut de falii cari vor da aspectul unui masiv muntos, ca al Alpilor bunăoară, atunci când învelişul moale va fi cărat de ape şi vânturi, peste mii de ani.

Aşa s'au format rând pe rând cutările, adică relieful actual depe suprafaţa pământului, cu munţii, continentele, însulele şi adânciturile oceanelor şi mărilor.

Distribuţia geografică a munţilor ne conduce a recunoaşte că mecanismul acesta de formare al lor este neîntrerupt şi numai mişcarea se deplasează în cursul vremurilor.

In jurul unui pol orogenic, primul sâmbure de formare al munţilor şi care ar fi în jurul Islandei, aceste cutări s'au deplasat pe cercuri din ce în ce mai mari. Astfel s'au format şirurile de munţi dela cele mai vechi ale Scoţiei şi Scandinaviei şi corespunzătorii lor în continentul American munţii Verzi, apoi şirul munţilor Britaniei, Vosgii, Sudeţii, Uralii şi corespunzătorii lor Americani, Apalaşii; în al treilea rând Pirineii, Alpii, Carpaţii, Caucazul, Himalaia şi Munţii Stâncoşi din America. Cele mai noui şiruri sunt: Atlasul Marocan, Apenini Italieni, Insulele Arhipelagului Grecesc, Asia Mică, relieful litoralului Oceanului Indian, Insulele Sonde, Japonia, Curilele, Camciatca, iar în America: Cordilierii Anzilor, Mexic, Litoralul Oceanului Pacific, Alasca şi Insulele Aleutine.

Şi în adevăr, aceste ultime părţi ale globului sunt încă în mişcare şi formează regiunile de cutremure şi de vulcani, pentru că vulcanii sunt o urmare frecventă, dar nu indispensabilă a cutremurelor de pământ.

4. Seismele în mări sunt mai puţin cunoscute.

Este sigur însă că şi lor se datoresc formarea acelor „raz de marée". Când aceste cutremure au epicentrul apropiat de coastă, se produc valuri înalte cari spală ţărmul distrugând totul în calea lor. Fenomenul se întâmplă destul de des pe litoralul japonez şi al Oceanului Pacific.

Catastrofa dela Lisabona (1755, a fost datorită unui asemenea fenomen.

5. Până acum din studiul seismelor s'a ajuns numai la cunoaşterea cauzelor lor. Ele sunt cele mai preţioase mijloace de a ne da seama de interiorul globului terestru. Insă cu toată truda — mai ales a Japonezilor — aceste mişcări, care iau caracterul de cataclisme câte odată, nu se pot prevedeà.

4.

Despre coloide.

Lecțiunile d-lui E. Severin

I

Importanța lor în viața de toate zilele.

Când este vorba de răspândit știința în marele public, se întimpină de cele mai dese ori dificultăți pe care conferențiarii le ocolesc cu dibăcie; le escamotează, am putea zice.

Sunt convins că nu se face un serviciu publicului, presentându-i o aparență de adevăr. Din necunoașterea corectă a realității, multe dintre victimele aproximațiilor se cred în drept să aibe o părere definitivă despre lucruri ce nu se pot defini; o părere proprie despre fenomene pe care Știința încă nu le-a lămurit.

Trebue ca cineva să știe enorm de mult, pentru ca să știe, că nu știe mare lucru. Luându-mi însărcinarea să fac câteva lecțiuni despre coloizi, mi-am luat un angajament, față de mine însu-mi, ca să nu escamotez nimic. Voi prezenta chestiunea complectă, desvoltând, bine înțeles, acele părți care interesează viața de toate zilele și care pot interesa marele public.

Cuvântul coloid a trecut astăzi din laborator în Industrie, a intrat în vocabularul obicinuit al tuturora. Electrargol sau colargol, înseamnă argint coloidal, după cum Electroaurol, Electroplatinol colotiol sau thiocol înseamnă aur, platină și sulf cloidol, toate substanțe cu reputație de

mare activitate terapeutică. Dar orice corp neorganic cristalizat, are corespondentul său în forma coloidă. Dacă este o parte de ştiinţă care se ocupă cu studiul formelor cristalizate, numită *cristalografia*, va veni timpul când *colografia*, va fi încă mai importantă, încă mai interesantă. Se cunosc astăzi peste 1000 de minerale în stare coloidală. Cimentul şi fabricarea lui este o problemă coloidală; ceramica, fabricarea firelor incandescente pentru lămpile electrice, fabricarea oglinzilor; *solul arabil, acest imens laborator* de produse organice şi neorganice este un rezervor primordial de coloide din ambele regnuri. Alteraţiunea mineralelor şi dezagregarea rocelor, dau loc la fenomene coloidale.

In ce priveşte coloizii organici, propriu zişi, putem cita proteinele în regnul animal şi celuloza în cel vegetal.

Intre proteine avem: gelatina, albumina de ou şi cea din sânge, oseina şi ichtiocolul. Tot între coloizii organici se clasează şi mătasa, lâna şi cornul.

In viaţa de toate zilele avem aplicaţii curente: săpunul nu spală, culoarea nu văpseşte decât graţie unor fenomene coloidale. Laptele, cafeaua, brânza, maioneza şi alte mâncări sunt aplicaţii ale fenomenelor cloidale.

Secretul vieţei, boala şi moartea se explică mult mai uşor prin fenomene coloidale decât prin alte teorii.

Aşa că chimia coloizilor este chimia în viaţa de toate zilele.

Numele de coloid, coloidal, nu are altă origine decât aceia pe care o cunoaştem cu toţii: *Kolla* înseamnă *clei*.

Când s'au cuprins într'o clasă comună coloidele, nu s'a avut însă în vedere aspectul lor cleios, care nici nu are vre-o importanţă serioasă. S'au avut în vedere proprietăţile lor hotărâtoare, care dau loc la aplicaţii în viaţa de toate zilele.

Astăzi când zicem *coloid*, nu mai înţelegem un anumit corp, ci o *stare* anumită. *Orice corp poate deveni coloid după împrejurările în care este pus*. Astăzi se admite o stare coloidală, după cum se admite o *stare gazoasă*, *lichidă* sau *solidă*.

Ca orice parte a Ştiinţei şi această parte a chimiei exista înainte de a se fi bănuit existenţa coloizilor. Alchimiştii preparau *aurul potabil* sau *apă aurită*, care nu era altceva decât o suspensiune coloidală de aur în apă. Se pulverizau foiţele de aur într'o piuliţă de piatră dură, şi într'un curent de apă. Apa aceasta avea proprietăţi curative remarcabile. Abia în 1844 Baudrimont, profesor la

Facultatea de Medicină din Paris, a dat cel întâi explicarea limpede a particulelor de materie, care se aseamănă cu gelatina şi care cu apa dau nişte disoluţii false, nişte pseudodisoluţii.

Din punctul de vedere al comportărei corpilor faţă de apă, îi putem impărţi în corpi solubili şi insolubili. *Sarea, zaharul, cleiul, albuşul de ou* sunt solubili. Grăsimile, hârtia şi altele sunt insolubile.

La rândul lor compuşii solubili în apă se pot împărţi în două categorii: unii, cum sunt zaharul şi sarea, care pot lua în apă — după evaporare — o formă regulată, pot cristaliza; alţii, cum este albuşul de ou, cleiul, gumele, gelatina, cari nu cristalizează. Cei dintâi sunt cristaloizi, cei de aldoilea coloizi. Când tăem o felie foarte subţire de sfeclă de zahar, avem în ea un număr enorm de celule, de căsuţe pline cu o disoluţie de zahar. Dar împreună cu zaharul se mai găsesc în apa din celule substanţe cleioase — coloidale — cum este protoplasma, sediul funcţiunilor vitale. Dacă punem aceste felii de sfeclă, în apă curată, zaharul singur va trece din celule în apă, protoplasma rămâne.

La fel s'ar întâmpla cu o felie de orice fruct pus în apă.

Nu trec prin pereţii celulelor, decât acele substanţe ce au şi însuşirea de a se dizolvi complect în apă, de a se preface—am putea zice—şi ele în lichid. O soluţie monofazică. Aceşti corpi sunt tocmai acei ce au şi putinţa de a lua—când se solidifică—o formă regulată, de a cristaliza. Corpii aceştia au fost numiţi *cristaloizi*, spre deosebire de protoplasmă, albuş, clei şi foarte mulţi alţii, cari nu pot cristaliza, şi nu pot nici trece prin pereţii subţiri ai celulelor. Ei au fost numiţi *coloizi.* Părticelele acestora sunt mult mai mari decât a cristaloizilor, ele nu sunt reduse la ultima lor micime, nu pot fi considerate ca prefăcute în lichid, de aceea nici nu pot trece prin pereţii fini şi nici nu pot cristaliza.

Deci—până acum—nu este vorba decât de starea de fărâmiţire a materiei. Pentru a vedea care este limita reală a acestei fărâmiţiri, trebue să ştim că aurul, care este cel mai maleabil dintre metale, poate fi bătut în foiţe atât de fine, încât zece foiţe, puse una peste alta, abia fac a *mia parte dintr'un milimetru.* Impărţiţi în gând un milimetru într'una mie de părţi, zece foiţe de aur, abia fac cât o diviziune dintre acestea. Şi cum orice corp este făcut din atomi, fără îndoială că în grosimea acestor foiţe vor fi câteva straturi de atomi.

Când se suflă un balon de săpun se pot observa— pe lângă culorile frumoase ale curcubeului—niște pete negre rotunde, cari apar aproape în clipa în care balonul plesnește. Fizica a măsurat grosimea peliculei în acel loc și a găsit'o groasă de o milionime de milimetru. Impărțiți adică în gând, un milimetru într'un milion de părți și a milioana parte este grosimea acestei lame subțiri.

A mia parte dintr'un milimetru se numește în fizică un *micron*. A milioana parte se numește *milimicron*. Și mai este o diviziune și mai mică, întrebuințată în fizică: *Angstromul*, de zece ori mai mică decât milimicronul, adică a *zecea milioana parte dintr'un milimetru*. Noi ne vom servi de *microni* și de *milimicroni*.

Când mărimea diametrului unei particule în apă este mai mare decât o zecime de micron ($> \frac{\mu}{10}$), adică mai mare decât a zece mia parte dintr'un milimetru, aceste particule se pot vedea cu ochiul liber: avem o emulsiune, cum este laptele.

Când diametrul particulelor este mai mic decât o zecime de micron ($< \frac{\mu}{10}$) dar, mai mare decât un milimicron ($\mu\mu$) avem o soluție coloidală. Soluțiile coloidale cuprind deci părticele mai mici decât a zecea mia parte dintr'un milimetru și mai mari decât a milioana parte dintr'un milimetru.

In fine, când soluția este făcută din particule mai mici decât o milionime de milimetru ($< \mu\mu$) avem adevărate soluții: soluții moleculare sau *ionice*.

In soluțiile adevărate avem de a face cu atomi, cu sfărâmături de molecule. Materia este disolvată în ultima ei stare de diviziune. Aceste părticele pot trece prin pereți cât de deși, iar când se solidifică pot lua forma cristalină. In soluții atomii și moleculele sunt în stare unitară, dar este o lume aceasta în care nu putem pătrunde decât cu gândul. Chiar dacă ultramicroscoapele ar deveni de un milion de ori mai puternice, tot nu i-am putea vedea. Dacă însă am reuși să-i vedem, am vedea mișcarea lor, căci în Univers nu este nimic în repaos, totul se mișcă, totul fiind scăldat în eter, care imprimă oricărui punct material tremurăturile lui pornite din Soare.

Dacă nu putem vedea atomii și mișcările lor, putem vedea aglomerațiile cele mai fine de atomi, aglomerațiile coloidale și mișcările lor.

Dar, înainte de toate să vedem cum se poate obține o disoluție coloidală:

Să facem o soluție de un clei mastic (ciară galbenă de pistas, un arbore: lentisque). Disoluția în apă, deși este transparentă, este o pseudodisoluție, particulele nu se pot vedea cu ochii liberi, dar nici nu sunt atât de mici, mai mici decât un *milimicron*. Avem deci o disoluție coloidală. Făcând această disoluție în alcool și apoi, turnând-o în apă, vedem că apa se tulbură, avem o *emulsie*, particulele sunt mai mici decât o *zecime de micron*. Emulsia este ca laptele.

2) O disoluție coloidală artificială se poate face cu clorura ferică. In apă clocotită se toarnă o soluție slabă (galbenă) de perclorură ferică. Soluția, deși este mult mai diluată, dar culoarea se închide, devine roșă, avem o disoluție coloidală. (Experiența).

3) *Ferocianura de cupru*. Se prepară o disoluție de 5 gr. de ferocianură de potasiu într'un litru de apă distilată și o altă disoluție de 5 gr. 5 de sulfat de cupru cristalizat în 1.100 cm^3. Se toarnă încet, agitând mereu, 950 cm^3 din soluția de sulfat de cupru în soluția dc 1 litru de ferocianură. Se face un precipitat *roș-brun*, care înoată într'un lichid galben sau incolor.

Avem o disoluție coloidală sau o suspensiune coloidală, după cum ferocianura de cupru se disolvește sau nu.

Aceeaș experiență se poate face, luând în locul sulfatului de cupru, clorura ferică.

Orice soluție coloidală—invizibilă peutru ochiul liber—se numește un *zol*. Numele a fost dat de Thoma Graham, care a stabilit teoria coloizilor în 1861. Dacă lichidul în care s'a făcut absorbția este apă, avem un *hidrozol*, dacă este alcool avem un *alcoolzol, eterzol* sau în general un *organozol*.

O experiență din viața de toate zilele este cea făcută cu gelatina. O bucată de gelatină în puțină apă la 40°-50°—se umflă și apoi totul se prinde în massă, luând un aspect solid. Gelatina, ca și foarte multe substanțe coloidale, are proprietatea de a absorbi lichidul în care se găsește. Se face un singur tot cu aparență omogenă, o adevărată disoluție solidă. Această disoluție în care ambii constituenți —apa și gelatina—au aspectul solid, se numește o *gelée*, o răcitură, o piftie, proprietate aplicată la mezeluri, în cari se fierb substanțele coloidale, cartilagele, în apă. Substanța coloidală s'a coagulat, s'a prins în massă, se numește un *gel*. Acelaș lucru se întâmplă cu caseina din lapte, albumina din albușul de ou.

Intr'un gel particulele nu sunt *alipite*, ci numai extrem

de apropiate, iar solventul, *zolul*, este cuprins în massa de gel.

Dacă diluăm cu apă sau încălzim, gelul dispare şi se reface disoluţia coloidală. Dacă coloidul dispare în soluţie, se zice că avem un coloid *reversibil*. Coloidul s'a împrăştiat în lichid, s'a făcut o disoluţie vizibilă numai la microscop. Soluţia aceasta este — după cum am spus — un *hidrozol*.

Un fapt care nu trebuie trecut cu vederea este că între substanţele coloidale şi zol (disolvent) nu este un simplu amestec fizic, ci o adevărată combinaţie chimică; o hidratare când este vorba de apă sau în genere o *solvatizare*, când este vorba de un lichid oarecare. Ca probă că este o adevărată combinaţie chimică, este faptul că se produce o desvoltare de căldură în momentul când se face amestecul între corpul împrăştiat (dispersat) şi cel în care se împrăştie: *zolul*.

Depunerea soluţiilor coloidale.

Când o soluţie coloidală, din anumite cauze, pierde forma sa tipică, se pot întâmpla trei cazuri: 1) Faza dispensă se depune sub formă solidă caracteristică, cum este cu praful fin de metale, sau cu unele precipitate. *Avem o precipitare*.

2) Când separarea coloidului se face prin apropierea de celule sub formă de fulgi: o *floculaţie*.

3) Şi în fine, se poate ca totul să se prindă într'o massă unică, cum este cazul cu gelatina, albuşul de ou sau caseina. Avem în acest caz o *coagulare*. In cazul albuşului de ou şi a caseinei trecerea din nou în disoluţie este imposibilă, avem un coloid *ireversibil*.

Sunt cazuri când pulberile metalice sau cele de corpi solizi—coloidali sau nu—se împrăştie într'un lichid, fără nici o afinitate pentru acest lichid, fără nici o atracţie. Aici nu avem de a face cu *zoli*, nu sunt dispensiuni, nici soluţiuni coloidale, sunt *suspensiuni*. Aşa este laptele, aşa este grăsimea în apă sau petrolul în apă.

Până aici am studiat situaţia corpilor coloidali faţă de apă şi de alţi disolvenţi, dar un corp poate deveni coloidal şi prin schimbare de stare fizică pe calea focului. Aşa este cazul cu sulful. Sulful încălzit peste punctul de fierbere devine coloidal, elastic cum este cauciucul. (Experienţe).

II

Am văzut că orice corp poate lua starea coloidală (experienţa cu sulful topit). Nu poate fi vorba deci de corp coloidal, ci de stare coloidală.

Aşa că singurul criteriu pentru a deosebi coloizii de cristaloizi şi emulsiuni, este micimea lor.

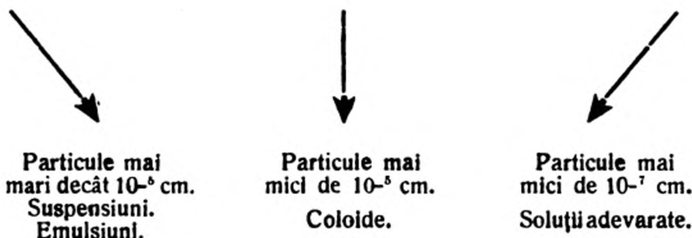
1) Când particulele au un diametru mai mare decât o *zecime de micron*, adică mai mare decât a *zece mia parte* dintr'un milimetru, avem un corp granular sau o emulsie.

2) Când particulele sunt cuprinse între *o zecime de micron* şi *o miime de micron*, avem stare coloidală.

3) Când particulele sunt mai mici decât o miime de micron, avem de-a face cu atomi, cari dau soluţii adevărate: soluţii ionice.

Rezumăm aceste definiţii în următorul tablou:

Soluţii. [1]

Suspensiunile sau emulsiile, cum este laptele, se pot vedea cu ochii liberi, soluţiile coloidale nu se pot vedea decât la microscop, iar soluţiile adevărate, sub o zecime de milimicron, nu se pot vedea nici într'un fel.

Starea coloidală este o îndesare a moleculelor, care

1) Un micron $= \mu - \frac{1}{1.000}$ m.m. $\frac{1}{10.000}$ cm. $= 10^{-4}$ cm.

O zecime de micron $= \frac{\mu}{10} = \frac{1}{10.000}$ m.m. $= \frac{1}{100.000}$ cm. $= 10^{-5}$ cm.

O miime de micron $= \frac{\mu}{1000} = \frac{1}{1.000.000}$ m.m. $= \frac{1}{10.000.000}$ cm. $= 10^{-7}$ cm.

se face grație unor însușiri ale particulelor simple, grație atomilor.

Vă spuneam că fiecare corp are însușirea de a se combina cu alt corp. Sulful de exemplu se poate combina cu ferul, cu hidrogenul, cu oxigenul; dar pe lângă aceasta putință de combinare, pe lângă aceste valențe, mai are și altele, numite valențe fracționare, grație cărora se poate combina cu el însuși, formând molecule mari—numite *miceli* sau atomi de ai coloizilor, vizibili la microscop. Aceștia au un diametru cuprins între *o zecime de micron* și o *miime de micron*.

Când coloizii iau naștere în apă, solidul împrăștiat se numește zol, și fiind împrăștiat în apă se va numi *hidrozol*, *alcoolzol*, *eterzol* sau *organozol*, după cum este împrăștiat în alcool, eter sau alte corpuri organice.

Ați văzut experiențele cu clorura ferică în apă clocotită, cu ferocianura de cupru și cu cea de fer. Să poate pune în evidență existența zolului cu efectul Tyndal. Când zolul și cu disoluția se prind în massă, avem 10 *gele* în care numai putem deosebi cele două faze, lichidă și solidă așa este cu gelatina în apă. *Coloizii au o mare afinitate pentru apă sau — în general pentru lichidul în care iau naștere.* — Se face o adevărată soluție solidă, care prin răcire se prinde în massă, cum se întâmplă cu *răciturile* sau *piftia*. Zolul astfel prins în massă se numește *gel*.

In cazul de față, prin căldură gelul se redisolvește, zicem că coloidul este *reversibil*, ceeace nu s'ar întâmpla cu albușul de ou, care și el în momentul coagulării prin căldură se prinde în massă, absorbind și cuprinzând apa, dar în urmă, chiar prin căldură, gelul din albuș, nu se mai disolvește, zicem că coloidul este *ireversibil*.

Dacă am examina un gel la microscop l-am vedea format din particule foarte mici, foarte apropiate, iar între ele se poate distinge lichidul intermicelar în care s'a format gelul.

Efectul Tyndall.

Când punem o soluție coloidală într'un vas de sticlă cu fețe paralele și trecem prin el un fascicol luminos puternic, se vede în sânul lichidului care ni se părea limpede, o ceață luminoasă, care desemnează urma fascicolului luminos, întocmai cum o rază de soare luminează pulberile

invizibile din aerul unei camere. Norul luminos este imobil; dacă ar fi pulberi, acestea s'ar deplasa ca niște puncte luminoase. Chiar dacă am lua o soluție atomică de sare, fasciculul de lumină nu s'ar lumina ca într'o soluție coloidală. Insă am avea un nor vizibil.

Particulele atomice nu opresc lumina, nu dau acest efect, sunt prea mici; cele coloidale o opresc, sunt vizibile.

Intre apă și substanța coloidală nu este o simplă acțiune mecanică, este o adevărată reacțiune chimică, cu desvoltare de căldură. Este un fenomen de *hidratare*, o *solvatizare*.

Până acum am vorbit de coloizi, definiți față de apă, față de un disolvent lichid. Dar solventul, mediul, poate fi un *gaz* sau un alt *solid*.

1) *Ceața, pâcla*. Aici coloidul sunt picăturile de apă, ele formează *zolul*, iar dizolventul este aerul. Aerul este faza externă, iar apa cea internă.

2) In spuma de șampanie, în bere, și în orice lichid care face spumă în momentul când este emis, faza internă este gazul, acidul carbonic sau aerul, iar faza externă este coloidul el însuși. In baterea albușului de ou, nu facem decât să încorporăm aer—fază internă—în coloid—faza externă. Spuma de săpun reprezintă acelaș fenomen. Când suflăm o beșică de săpun, faza internă—aerul—este dilatat atât cât permite elasticitatea și rezistența învelișului coloidal extern, săpunul.

3) Faza externă poate fi și un corp solid. Sgura, scoriile, sunt faze externe solide ce cuprind aerul ca fază internă. Opalul este fază externă solidă, conținând apa fază internă, care-i dă jocul de lumină.

4) In fine, ambele faze pot fi solide, sticlele colorate, pietrele prețioase, după cum vom vedea.

Stabilitatea formei coloidale.

Micelii coloidali rămân în această stare numai în anumite împrejurări. Mai ales cei de natură organică, au tendința să se apropie, să dea un conglomerat mai mare—o emulsie vizibilă. Acest fenomen se numește o floculație, micelii formează adevărați fulgi.

In unele cazuri, în viața practică este nevoe să menținem cât mai mult acești miceli în stare independentă. pentru a menține starea coloidală. Intrebuințăm atunci

anumite substanţe, tot coloidale, numite *coloizi prolectori.*

Exemplul cel mai bun îl avem la *uleiul vegetal.* Putem aduce uleiul, untul sau grăsimea într'o stare de diviziune atât de înaintată, încât să obţinem o emulsie abia vizibilă. Acest efect se obţine în contact cu aerul. Dar este foarte greu de menţinut aceste particule coloidale în stare de emulsie fină. Imediat se depun sub formă de depozite caracteristice grăsimilor. Aici avem de-a face cu coloizi cari pornesc din stare lichidă. Pentru a proteja pelicula care îmbracă micelii, este nevoe să întărim aşa numita putere de întindere sau tensiune superficială. Introducem un al treilea corp care să se interpue între coloid şi solventul în care se găseşte. Acest al treilea corp este un agent protector, un agent emulsionant.

In farmacie este deseori nevoe să se facă o emulsie de oleu în apă. Pentru a menţine emulsia omogenă, pentru a opri ca uleiul să se depună, se adaugă o altă substanţă coloidală, un săpun: Oleatul de sodiu sau de potassiu. în câtime foarte mică dar suficientă ca să se interpue între uleiu şi apă. Aceasta se fixează la suprafaţă micelilor de uleiu ca un înveliş protector. Atracţia oleatului la suprafaţa picăturilor de uleiu se numeşti *adsorbţiune* spre deosebire de *absorbţiune,* care înseamnă atracţie în toată massa, nu numai la suprafaţă.

In locul oleatului s'ar mai putea întrebuinţa orice gumă drept coloid protector. In gospodărie la facerea sosului maionezei sau bearnaise, se procedează la fel. Pentru a păstra omogenitatea emulsiei fine de uleiu sau de unt se încorporează drept coloid protector, agent emulsionant, *gălbănuşul de ou.*

Noile aplicaţiuni ale fenomenelor coloidale.

In afară de aplicaţiunile restrânse pe care le-am văzut, coloizii joacă un rol de căpetenie în agricultură, în industriile cele mai variate, precum şi în explicarea fenomenelor vitale.

Le vom cerceta pe rând, atât cât ne îngăduie timpul acestor prelegeri.

Coloizii în agricultură.

Pământul arabil, acest imens laborator de produse organice și neorganice, este un rezervor nesecat de coloide minerale și organice. Chiar alterarea minereurilor și dezagregarea rocilor, dau loc la fenomene coloidale.

Analiza chimică a unui pământ, care dă informațiuni asupra lipsei unei anumite substanțe indispensabile agriculturii, nu ne spune dacă pământul are elementele necesare pentru a reține și fixa aceste substanțe folositoare.

Aproape toate substanțele care compun pământul sunt de natură coloidală; silicea, care formează nisipul, silicații de calciu, de aluminiu, etc., sunt foarte rar în stare cristalină. Și în orice caz, rolul lor fertilizant nu începe decât atunci când aceștia sunt în stare amorfă.

Pentru a înțelege importanța coloizilor, numai în păstrarea umidității solului, să ne amintim că o plantă este alcătuită din hidrați de cărbune, din substanțe albuminoide, din materii grase, săruri minerale și apă. Apa însă reprezintă în medie $^{4}/_{5}$ din total. Dacă planta pierde prin evaporare mai mult decât absoarbe din sol, ea se desumflă, iar țesutul pierde rigiditatea, planta se vestejește.

Dar pentruca pământul să păstreze apa, nu este destul să ploaie, și el să fie poros. Porizitatea nu menține apa decât în limitele unui echilibru fizic între sol și atmosferă. Trebue ca materiile absorbante să fie în stare coloidală, căci — după cum v'am spus și după cum ați văzut în mod experimental acesta se gelifiază în prezența apei, se fac corp cu ea, ținând-o închisă sub formă de *hidrozol*.

Silicea există în stare de hidrat de silice în diferite grade de hidratare. Dacă se determină gradul de evaporare a unui pământ și se compară cu gradul de evaporare a aceluiași pământ ars, adică după ce coloizii au fost distruși — se văd diferențe considerabile. Gelul de silice o fixează și o reține în mod permanent.

Apa nu lucrează numai ca mediu necesar pentru a menține frăgezimea și vitalitatea plantei, dar chiar ca mediu hrănitor. In adevăr, ea solvește mineralele solubile. indispensabile plantei, care nu le poate absorbi decât pe această cale de disoluție.

Mai mult, chiar în fenomenul îngrășării pământului. Ingrășămintele nu ar fi reținute, dacă nu ar fi materia coloidală, care prin hidrozolul ei reține materiile ce pătrund în sol.

In ce privește planta, aceasta are nevoe de substanțe minerale. Ele formează consistența membranelor și învelișurilor solide, prin care se face schimbul osmotic cu atmosfera. In fine, sunt oxizi de *zinc*, de *manganez* și alții, cari sub forme coloidale în plantă, joacă rol de catalizori. Chiar pământul are o putere catalitică remarcabilă.

Deci analiza simplă a unui sol, fără a se ține seamă de problema coloizilor, este necompletă pentru a hotărî de fertilitatea unui pământ arabil.

Agricultura este cea mai importantă dintre industrii, pentrucă ea dă prin vegetale și minerale materiile nutritive indispensabile organismului nostru.

Creșterea continuă a populației, ne obligă să extindem lucrarea pământului pe suprafețe din ce în ce mai mari și chiar pe terenuri considerate ca necultivabile. De mai bine de un secol Malthus a arătat că putința ce are lumea de a-și mări populația este cu mult mai mare decât aceea de a-și creia surplusul de-a o întreține, de-a o hrăni. Trebue să se aplice solului regimul substanțelor coloidale, nu cele proprii substanțelor cristalizate.

Silicea, sticla, petrele prețioase.

In legătură imediată cu studiul solului și ca o completare a lui, stă studiul *silicei*.

Silicea este cremenea, este cistalul de stâncă, este agatul, onixul, ametistul, etc. In chimie se numește *bioxid de siliciu* și putem zice că jumătate din greutatea pământului este făcut din silice.

Silicea dintre toate mineralele este cel ce prezintă aparențele cele mai diverse, aparențe care-i vin dela proporțiile de apă pe care le conține.

Pietrele pe care le vedeți aice, sunt: silice, cristal de stâncă, onix, agat, opal, ametist.

Sticla comună, sticla de giamuri, este un compus al siliciului, este silicatul de sodiu și calciu, sau de potasiu și calciu, iar cristalul are și plumb sau crom.

Silicea este esențialminte coloidală, așa se explică și plasticitatea ei surprinzătoare, nu numai că se poate turna în orice formă, dar se poate sufla ca o bășică de săpun. In stare de topire sau aproape de topire, este un silicat foarte îndesat, foarte polimerizat. Corpii cristalizabili trec

în mod brus prin căldură dela starea solidă la cea lichidă şi au şi o temperatură fixă de topire. Sticlele înainte de a se topi, devin moi, aluatoase şi pot lua orice formă ca şi argila plastică. Este o adevărată *gelée* la temperatura înaltă.

Silicaţii alcalini sau sticla solubilă este un gel. Toţi corpii din categoria sticlei pot fi consideraţi ca un gel unic. Sticla, fiind un mediu disolvent ca şi orice coloid, poate forma suspensiuni coloidale, aşa se explică fabricarea sticlelor colorate.

Cimentul când se prinde în apă şi aer, nu se prinde ca o tencuială ordinară. El are cel puţin 35% argilă, iar uneori 65%. Argila este un silicat, care cu apa dă un gel permanent care se întăreşte progresiv. Acest gel împiedică formarea de cristali mari, iar cristalii fini se împrăştie în materialul gelului.

Pentru a ne da seama de felul cum se face gelul de silice, să facem următoarea experienţă:

Să luăm o soluţie de silicat de sodiu. Dacă turnăm în ea acid clorhidric concentrat se face un gel de silice, căci silicea este tipul substanţelor coloidale minerale. Incet, încet, vedeţi cum totul se prinde în massă. Gelul de silice a cuprins toată apa. Această substanţă gelatinoasă în aparenţă, este identică ca compoziţie chimică cu toate varietăţile de silice sau granit pe care vi le-am arătat.

Sticla cu aspectul şi casura ei sticloasă este prototipul substanţelor coloidale. Dar s'ar părea că este un corp definitiv stabilizat, că şi-a luai o constituţie invariabilă. In realitate toate aceste pietre sub influenţa mediului sufer transformări lente din exterior în interior.

Unele soluţii de silice, limpezi în momentul când au luat naştere, pot să treacă astfel un timp îndelungat, dar în mod spontan încep a face fulgi, se floculează, apoi se prind în massă. Când în sânul pământului se găseşte o astfel de disoluţie coloidală şi pătrunde în goluri mici şi bine apărate, ele încep fenomenul de coagulare, ba chiar de cristalizare.

După condiţiile geologice, silicea poate rămâne în formă de gel şi numai încetul cu încetul ia formă stabilă solidificându-se. Uneori temperatura şi presiunea sileşte gelul să ia forma de cristali, fie albi ca silicea, fie coloraţi în roz sau violet tot prin substanţe coloidale cari sunt în suspensiune.

Sunt, în fine, cazuri când silicea cristalizată în exterior, iar interiorul fiind prea mic pentru cantitatea de

gel, se prinde în massă coloidală. (Exemplu un eşantion de onix special).

Gelul de silice odată format, nu rămâne ne influenţat de agenţii exteriori. Apa încărcată cu substanţe străine, pătrunde în interior, înaintând regulat, paralel cu tot conturul, lăsând în mersul către centru urma regulată a drumului făcut. O experienţă foarte simplă făcută de Liesegang este următoarea: Se face o disoluţie de 4% gelatină în apă caldă, se adaugă 2 cm^3 de disoluţie concentrată de bicromat de potasiu. Se amestecă bine şi se varsă pe o sticlă în pătură subţire. Prin răcire se face o gelée, un gel.

După solidificare se lasă să cadă, cu o pipetă, în mijlocul plăcii 5—6 picături soluţie concentrată de nitrat de argint (20—25 %). Se pune placa la întuneric, iar după 2—3 zile apar o serie de inele concentrice roşii de cromat de argint.

Nitratul difuzează în gelul de gelatină, vine în contact cu cromatul şi dă un precipitat roş de cromat de argint. Acest precipitat formează un obstacol semi-permeabil, care nu mai lasă să treacă nitratul mai departe. Dar când presiunea osmotică a nitratului este destul de ridicată, membrana este pătrunsă, difuziunea reîncepe, se opreşte din nou şi aşa mai departe, lăsând urma precipitatelor succesive. La fel se petrec lucrurile în onix, agat, etc. In aceste pietre toate bandele colorate urmează paralel conturul exterior. Soluţii ce diferă prin concentrarea lor intră în interior şi lasă urma drumului percurs. Cum intrarea se face simultan de jur împrejur, iar concentrarea disoluţiei find aceeaşi, urma este regulată şi paralelă şi ea cu conturul pietrei. Soluţiile ce pătrund pot lucra ca un reactiv asupra sărurilor din gelul de silice. Se poate ca aceste reacţiuni să se fi produs înainte ca gelul să fi fost complet deshidratat.

Dintre toate mineralele, silicea este acea care se prezintă sub formele cele mai diverse, din cauza cantităţilor de apă pe care le conţine.

Marele chimist Ostwald a preparat o serie de minereuri foarte deosebite ca aspect, dar toate formate din oxid silicic şi diferind între ele numai prin proporţia de apă. Opalul are 30—40 % apă.

Culoarea pietrelor preţioase.

Obsesiunea culorilor, strălucirea unor pietre şi mai ales raritatea lor, a făcut din ele obiecte care provoacă năzuinţi nestăpânite. Raritatea lor determină scumpetea, iar obţinerea lucrului greu de posedat îi ridică cu atât mai mult valoarea.

In afară de diamant, regele pietrelor preţioase, mai toate celelalte sunt colorate prin metale sau oxizi de metale în forme coloidale.

Rubinul este un oxid de aluminiu care serveşte ca solvent, în care aurul redus în particule atât de fine se împrăştie în faza externă dând culoarea roşă a rubinului. Culoarea s'a produs odată cu răcirea massei petrei preţioase în sânul pământului.

Uneori sarea de bucătărie este colorată în albastru, analiza chimică nu ne dă nici o indicaţie. Studiul făcut de Siedentopf a arătat că culoarea provine din cauza unei suspensiuni coloidale de metale fine, mai ales de sodiu în clorura de sodiu. El a reuşit să facă în felul acesta sare albastră. Cunoaşterea acestor proprietăţi a condus la reproducerea pe cale sintetică a rubinului şi a safirului albastru.

Pentru a vă da seamă cum se împrăştie pulberea fină de oxizi în natură, în formă de suspensiuni coloidale, în mediul solvent al pietrei preţioase, vom face în faţa d-voastră aşa numite perlele de borax colorate.

5.

Viitorul ştiinţei

Trei lecţiuni (rezumat) ale d-lui **Drag. Hurmuzescu**

Ernest Renan în publicaţiunea cu acest nume se mirà şi se entuziasmà de progresele făcute până la acea epocă (1890) de către ştiinţele teoretice şi mai cu seamă de către cele experimentale.

Desigur admiraţia acestui spirit de elită ar fi cu atât mai înălţată faţă de achiziţiunele nenumărate ale ştiinţei de astăzi, cu minunatele sale aplicaţiuni la problemele practice ale vieţei pentru a o face mai plăcută şi mai intensă.

Prestigiul ştiinţei în faţa marelui public a crescut tocmai graţie acestor aplicaţiuni practice, şi a provocat utilizarea metoadelor ştiinţei în mod general în toate activităţile omenirei.

Vorbind numai de progresele realizate în fizică, constatam mai întâiu marea desvoltare a studiului electricităţei şi a aplicaţiunilor ei.

In ultimele trei decenii energia electrică a invadat toate activităţile industriale şi a acaparat aproape toate serviciile publice.

Aproape toate oraşele mari sunt luminate astăzi cu electricitate, — atât serviciul public cât şi cel particular.

Tracţiunea electrică publică în oraşe şi între oraşe ia tot mai mare desvoltare. Şi aceasta graţie faptului că energia electrică sub forma curenţilor alternativi se pretează în mod minunat la transportul energiei la distanţe mari şi deci dă posibilitatea captărei energiei căderilor

de apă din creerul munţilor şi utilizarea ei sub forma electrică şi în aglomeraţiuni depărtate de locul unde ea se produce.

Această formă a energiei electrice, putând lesne forma prin mijlocul unor transformatori statici şi fără pierderi notabile, rezolvă problema distribuţiei energiei electrice în întinderea unei regiuni întregi.

In această parte ea poate produce luminatul, încălzitul chiar, forţa motrice pentru funcţionarea tuturor motoarelor mecanice din uzinele marilor industrii şi cele din atelierele micilor meseriaşi; iar extensiunea întrebuinţărei aparatelor de gospodărie pentru curăţatul apartamentului, prepararea mâncărei, spălatul etc., prin mijlocul curentului electric constitue aşa numita *electrificare casnică*.

Intrebuinţarea acestei energii la lucrările necesare întreţinerea unei ferme la ţară şi lucrările câmpului, constituesc *electrificarea rurală*.

Aceste organizaţiuni care ni se par nouă ca nişte minuni ideale s'au realizat în parte în alte ţări şi dau rezultatele cele mai raţionale pentru randamentul muncei omului.

Acum, de privim suportul teoretic care a ajutat şi provocat aceste progrese practice, avem de constatat că ideile stăpânitoare se pot grupa împrejurul ideii *electritate materie* şi asupra fenomenelor coprinse în capitolul foarte important al fizicei moleculare.

In această parte a fizicii, sprijinită pe concepţia celor trei entităţi elementare: *atomul* (materie), *elecctronul* (electricitate), *quanta* (energie), se ajunge la o explicaţie generală a acestor fenomene prin raporturile acestor trei noţiuni.

Descoperirea razelor X şi a Radioactivităţei materiei, a contribuit la desvoltarea şi la fixarea acestei teorii corpusculare a materiei.

Prin lucrările lui Laue pe de o parte şi a lui Kauffmann şi alţii pe de altă parte, s'a înaintat către o sinteză mai unitară a ştiinţei, exprimată prin teoria relativităţei lui Einstein.

După această concepţiune, materia depinde de iuţeală şi reprezintă energie.

Atomul — care este un cosmos infinit mic de electroni în mişcare, caracterizează fiecare fel de substanţă, coprinzând fiecare o cantitate de energie.

Prin modificarea interioară a acestor electroni se schimbă şi energia — iar din variaţiunile ei rezultă radiaţiunea electrică şi cea luminoasă.

Propagaţiunea şi distribuţia acestor energii se fac prin *porţiuni* unitare de energie numite *quante*.

Reducerea fenomenelor electrice şi luminoase la o aceeaşi cauză prin teoria electromagnetică a luminei care a fost un pas foarte înaintat făcut în a doua jumătate a secolului trecut de către Maxwell, a găsit o verificare experimentală în lucrările lui H. Hertz în 1887. După aceste experienţe, propagarea undelor electrice a fost verificată în ideile şi teoria aplicată de către Fresnel la fenomenele luminoase.

Dar lucrările din urmă asupra radiaţiunilor prin introducerea corpusculului electronic, şi teoria lui Lorentz în acord cu ipotezele asupra constituţiei materiei au condus la o mai recentă teorie, prin care propagaţia ondulatorie este corijată cu o mişcare a însuşi electronului.

Această concepţie combină oarecum cele două teorii ale emisiunei şi ale ondulaţiunei pentru explicarea fenomenelor luminoase, dar merge şi mai departe vroind să explice în general fenomenele mişcărei printr'o *mecanică vibratorie*.

Aceasta este lucrarea pentru care fizicianul Louis Broglie a fost cinstit cu premiul Nobel — de fizică.

ANEXE

V

Activitatea filialelor în 1929

A.

Dări de seamă

Activitatea filialelor în 1929

1.

Ateneul Român din Oradea

I. Preşedinte este d. *Bogdan Ionescu;* secretar d. *G. Sofronie.*

II. A ţinut o adunare generală la 15 Octombrie 1929. S'a discutat gestiunea financiară şi s'a dat descărcare comitetului de gestiunea pe 1928—1929.

III. Lista conferinţelor ţinute în 1928 şi 1929:

1. 4 Nov. 1929. Cuvânt de deschidere, *Prof. Bogdan Ionescu.*
   Aniversarea Dobrogei, *George Sofronie.*
2. 11 Nov. 1928. Italia de astăzi, *General Economu.*
3. 25 Nov. 1928. Reîntinerirea, *Prof. Dr. Minea,* Cluj.
4. 2 Dec. 1928. Psihanaliza, *Gh. Bota.*
5. 9 Dec. 1928. Din teoriile fizicei moderne, *Al. Andreescu,* Timişoara.
6. 10 Febr. 1929. Din viaţa subconştientului, *Dr. N. Ruşdea.*
7. 17 Febr. 1929. Inegalitatea socială, *Eugeniu Sperantia.*
8. 21 Febr. 1929. Despre Mărăşti, *General Mărgineanu,* Bucureşti.
9. 10 Martie 1929 Aspectul politic al revoluţiunei din 1848, *Prof. C. Marinescu,* Cluj.
10. 17 Martie 1929. Aspectul militar al revoluţiei din 1848, *Maior I. Vasiliu.*
11. 14 Aprilie 1929. Filozofia valorilor, *G. Bota.*
12. 5 Maiu 1929. Rolul generaţiei noastre, *Ştefan C. Ioan,* Bucureşti.

2.

Ateneul Român din Giurgiu

I. Preşedinte este d. *Nicolae Bălănescu.*

II. Lista conferinţelor din 1929 (6 Octombrie—15 Dec.):

6 Oct. 1929. Din ştiinţa medicală, *Dr. Poenaru Căplescu.*
13 Oct. 1929. Michel Angelo, *Prof. Glonţ.*
20 Oct. 1920. Literatură şi progres, *Diomed Verziu.*
27 Oct. 1929. Animatorii, *Gr. L. Trancu-Iaşi.*
3 Nov. 1929. Naţionalism, *Nicolae Bălănescu.*
Cum se fac reputaţiunile, *Georgescu-Vâlcea.*
10 Nov. 1929. Cultul Patriei, *Marin Ştefănescu.*
17 Nov. 1929. Convingerea ştiinţifică în progresul omenirei, *Prof. D. Hurmuzescu.*
24 Nov. 1929. Trecutul istoric al oraşului Giurgiu, *Prof. Ştefan Meteş.*
1 Dec. 1929. Ştiinţa economică, *Prof. G. Taşcă.*
Navigaţia submarină, *Comand. Bălănescu I.*
8 Dec. 1929. Ideia de Patrie, *Lt.-Col. Ştefan Iotta.*

III. Comitetul Ateneului Român din Giurgiu se compune din:

D-nii: *Nicolae Bălănescu* preşedinte; *M. Urlici,* avocat şi senator; *N. Pascal,* avocat şi fost deputat şi primar al Oraşului Giurgiu, Vice-preşedinţi; *Sabin Popescu,* profesor şi Directorul Liceului „Ion Maiorescu" din Giurgiu, Secretar General; *Const Stănilă* şi *D. Jarnea,* avocaţi, secretari; *V. Cochinescu,* avocat, casier; *Dr. Gh. Scripca,* fost medicul primar al judeţului Vlaşca; *Al. Cartojanu,* profesor şi Prefectul Judeţului Vlaşca; *Al. Ciorănescu,* institutor, fost revizor şcolar, membri; *C. Anastasescu,*

director de bancă, *N. R. Pantu,* farmacist şi Primar al Oraşului Giurgiu, şi *Ecaterina Navrea,* profesoară, censori; *Gh. Pasere,* comerciant, administrator.

Membri filialei sunt d-nii:

D-nii: *Emil Angelescu,* judecător-Consilier; *C. Barbelian,* fost prim-preşedinte de Tribunal; *Stoica Jarnea,* avocat; *Ghila Petrescu,* avocat; *I. Ionescu-Gulian,* prim-procuror; *Ion P. Popescu,* avocat şi deputat; *Ion Gheorghiu,* procuror; *Ionel Marinescu,* fost magistrat şi deputat; *N. Gh. Dimitriu,* avocat; *Anghel Rădulescu,* Decanul Baroului Vlaşca; *M. Toader,* avocat, fost preşedinte Trib.; *Petre Popescu,* avocat, *Octavian Popescu,* avocat; *Ion Bădoi Popescu,* comerciant; *Nidelea Ticulescu,* institutor; *Gh. Mureşanu,* institutor; *Dem. Abeleanu,* pensionar, fost institutor; *P. Barbu,* student; *Gheorghe Dianu* şi *A. Sachim,* ziarişti; *A. Gheţu,* comerciant şi *St. Constantinescu,* comerciant.

B.

Conferințe

Rolul generaţiei noastre

Conferinţa d-lui Ştefan C. Ioan, ţinută la Ateneul Român din Giurgiu.

(Rezumat)

In faţa unui numeros şi ales public d. Ştefan Ioan a încheiat seria conferinţelor din anul acesta.

Arătând rostul idealului în viaţa indivizilor şi a omenirii, precum şi armonizarea erarhică a idealurilor, conferenţiiarul arată sterilitatea vieţii **fără** ideal. Viaţa fără ideal nu este viaţă şi îţi lasă impresia unui dans fără muzică. Idealul naţional ne-a fost călăuza permanentă deşì cu toţii ştim ce imposibilă ni se păreà realizarea lui înainte de războiu. Credeam atunci că vor mai trebuì multe generaţii până la realizarea lui, mai ales dată fiind situaţia noastră de a fi interesaţi în ambele constelaţii de popoare ale războiuluì, unii deţinând Ardealul, alţii Basarabia.

A trebuit o minune Dumnezeească spre a vedeà înfăptuirea; dar această minune poate nu s'ar fi realizat dacă n'ar fi găsit sufletul românesc pregătit, dacă nu ne găseà cu candelile aprinse. Forţa unei naţiuni o face pregătirea sufletească. Momentul ne-a găsit cu sufletul mobilizat, fără de care desigur realizarea idealului secular nu erà posibilă. Acest ideal a fost culmea ascensiunei noastre naţionale. Ajunşi în vârful acestei culmi, azi ne uităm în prăpastie, dar trebue să ne ridicăm ochii, căci mai sunt şi alte culmi mai înalte de suit, de unde desigur vom avea orizonturi mai largi şi vederi mai frumoase. Generaţia eroică a războiului nu trebue să se mulţumească numai cu războiul, oricât de mare a fost fapta ei; ea trebue să se uite mai departe. Cei ce au făurit *România*

Mare trebue să facă *România tare*. Să luăm exemplu dela generaţia renaşterii noastre naţionale, pe care n'a oprit-o din drumul său nici sărăcia nici exilul, dar nici bogăţia nu i-a ademenit.

O generaţie care a ştiut ce e sacrificiul nu numai al averilor şi al ambiţiilor, dar şi al vieţei; o generaţie care nu a fost zăpăcită de patima îmbogăţirii, iată cine ne-a pregătit pentru marile momente. Un Negri a murit sărac, a refuzat coroana Moldovei numai pentru a vedeà unirea înfăptuită. Această generaţie eroică a făcut marea minune a ridicării noastre.

După războiul cel mare, ca după orice cataclism, lumea a fost copleşită de emoţie, nu a putut acţionà imediat şi a comis oarecare păcate. Aşa bunăoară n'am reacţionat cum trebuià cu Banatul, nu vedem glorificarea în deajuns a eroismului nostru; unde sunt poeţii marilor fapte dela Mărăşti şi Mărăşeşti? Avem, e drept, mulţi, prea mulţi cari cântă amoruri ce nu le-au avut şi decepţii ce nu le-au încercat, dar nu-l vedem pe cântăreţul războiului aşa cum a fost Alecsandri pentru acela al Independenţii. Cimiliturile sunt perdere de timp. Să sperăm că va venì poetul care să ne dea consacrarea literară a marelui războiu. Literatura ne-a dat în schimb tipuri postbelice, tipul omului de afaceri, omului de învârteală, etc.; ne-a dat chiar cuvinte noui ca filodormă, sperţuială, dar eroismul, intrarea trupelor noastre în Budapesta spre exemplu, nu a găsit încă o consacrare literară adevărată.

Prin nenumărate exemple, conferenţiarul zugrăveşte păcatele postbelice, dar, optimist, arată că poporul român se va reculege din această dezorientare şi va pornì la drumul nou, indicat de datorie şi de iubirea patrie.

Prima şi cea mai de seamă cerinţă este unirea şi iubirea frăţească pe tot întinsul românismului.

Altă cerinţă este munca. Arată apucătura nenorocită de azi de a căutà să obţinem cât mai multe beneficii prin minimum de sforţări. Azi nu se mai poate vorbì numai de repartizarea beneficiilor ca înainte de războiu, când erà un plus de producţie. Azi avem o criză mare de producţie, mai ales agricolă, ba ce e mai nou, ca o consecinţă a acesteia avem chiar o criză de consumaţie. Inapoi la plug! căci pământul a fost şi trebue să fie isvorul cel mai abundent de bogăţie pentru neamul nostru. Improprietărirea nu a fost atât o caritate şi simpatie, ci o preocupare economică şi un act de dreptate. Trebue deci să-l învăţăm pe ţăran să-şi cultive mai bine pământul, spre a devenì iar productiv.

Toată lumea la lucru, căci numai aşa vom putea mărì producţia acestei ţări şi ajunge la buna ei stare.

Este apoi nevoe de o refacere morală în mai bine.

Ne trebue o şcoală sănătoasă nu numai ca valoare în ceeace priveşte instrucţia, ci şi educaţia, care să ne pregătească oameni cinstiţi, muncitori şi cari să ştie potrivì vorba cu fapta. Un învăţământ primar bine organizat la bază şi dezvoltat apoi mai departe, care să ne dea cetăţeanul luminat. Un curent puternic de educare a masselor, căci numai astfel cinstea va ajunge locul de frunte.

Legile nu pot nimic fără bune moravuri.

Dar pentru toate acestea avem nevoie de adevărata cultură reală şi răspândită cât mai mult, ca o pâine de toate zilele, ca un primum vivens şi ultimum moriens al unui popor. Cultura nu numai oficială, ci pe toate căile posibile.

Aceasta este greaua sarcină a generaţiei de azi.

ANEXE

VI

CONCERTE

PROGRAMELE CONCERTELOR

date în Sala de festivităţi a Ateneului Român în cursul anului 1929

12 Ianuarie. *Concertul Soc. «Muzica»*, Prof. **Silvio Florescu** (recital de vioară). *Tartini:* Variaţiuni pe o Gavotă de Corelli. *Paganini*: Concertul în Re major (cu cadenţa de Wilhelmy). *I. Nona Otescu :* Farmecul Armidei. *St. Saëns :* Havanaise. *Weber :* Perpetuum mobile. *St. Saëns* : Introduction et Rondo Capriccioso. *Richard Strauss* : Largo ma non troppo. *Wieniawsky*: Polonaise de concert.

13 Ianuarie. *Concert simfonic* dirijat de **Ernst Kunwald** : *Mozart* : Uvertura la «Nunta lui Figaro», *Schumann :* Simfonia No. 4, în Re minor op. 120. *Dvorak* : Simfonia No. 5 în Mi minor («Din Lumea nouă»). *Berlioz*: Uvertura «Carnavalul roman».

17 Ianuarie. *Concert* **Violette Oprescu** (piano). *Beethoven*: Sonata' op. 31 No. 3. *Schumann* : Scènes d'enfants. *Chopin* : a) Nocturnes op. 62, No. 2, b) Valse op. 70, No. 1. *Liszt-Philipp* : Rêve d'amour. *Liszt-Paganini* : La chasse. *Debussy* : a) La Soirée dans Grenade, b) Les Collines d'Anacapri. *Philipp* : Les cignes noirs. *Granados* : Danses Espagnoles No. VII. *Liszt* : Rapsodie IV.

20 Ianuarie. *Concert simfonic* dirijat de **Ernst Kunwald** : *Weber* : Uvertura la «Euryanthe». *Bruckner* : Simfonia a IV în Mi bemol («Romantica»). *Beethoven* : Simfonia a VII-a în La major.

21 Ianuarie. *Concert coral* al *soc. «Carmen»*, condus de **I. Chirescu.** 1. Colinde şi cântece de stea, de : D. G. Kiriac, Aug. Bungert, D. Cucliu, G. Cucu, I. Borgovan, I. Chirescu, M. Barca ; 2. Melodii cântate de G. Folescu (bas la Opera Română); 3. Coruri populare româneşti şi din repertoriul străin, de : S. Drăgoi, N. Ganea, Ambr. Tomas, H. Berlioz, G. Cucu, D. G. Kiriac, I. Vidu, J. Noyon. (Solişti: G. Ştefanovici (tenor), G. Folescu (bas), D-ra M. Blegeanu (soprană) şi d. D. Gâlman (tenor).

23 Ianuarie. *Concert* **C. Stroescu** (tenor). *Beethoven* : Adelaide. *Schubert* : a) Das Wandern, b) Der Neugierige, c) Ungeduld. *Halfter* : a) La Corza blanca, b) La Nina que se va al mar. *Ioachim Nin* : a) Tornada de la Nina perfida, b) El Vito, c) Pano Murciano. *Schumann* : a) Ich wanderte

unter den Bäumen, b) Stille Liebe. *Brahms:* a) Botsschaft, b) O wüsst ich doch den Weg zurück, c) Meine Liebe ist grün. *Franck Bridge*: Thy Hand in mine. *Cyril Scott*: Black bird's song. Cântece populare în dialect venețian: a) La Barcheta, b) La Biondina in gondoleta, c) Che Peca Reynaldo Hahn. *Nona Otescu*: a) Foi de toamnă, b) Le Roseau. *Andricu*: Peste vârfuri. *C. Brăiloiu*: a) Patru cântece populare românești, b) Cântec de leagăn.

25 Ianuarie. *Concert* **Wilhelm Backhaus** (piano). *Beethoven*: a) Sonata în «Do major», op. 35, (Sonata («Waldstein»); b) Sonata în «Fa minor», op. 57 (Appassionata). *Schumann*: Etudes symphoniques. *Chopin*: a) Trei Etude, op. 10 (No. 1, 7, 12), b) Romanța din concertul în «Mi minor» (prelucrare de Backhaus), c) Trei Etude, op. 25 (No. 5, 9 și 11), d) Vals, op. 42 în «La bemol».

26 Ianuarie. *Concert simfonic* al soc. «*Muzica*», dirijat de **S. Nicolescu**, cu concursul D-rei *Bébé Popovici* (pianistă). *Beethoven*: Egmont (uvertură), *Mozart:* Concertul de piano No. 26. *Haydn*: Simfonia în Mi bemol major.

27 Ianuarie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul pianistului *W. Backhaus*. *Beethoven*: Simfonia I-a în Do major. *Schumann*: Concertul pentru pian și orchestră în «La minor». *Berlioz*: Simfonia fantastică.

28 Ianuarie. *Festival artistic* dat în beneficiul Asoc. «Obolul», cu concursul D-rei *Marie-Berthe Manolescu* (dansatoare) și al d-lui *C. Stroescu* (tenor). I. *Giordano*: Caro mio ben, *Schubert*. Liebesbotschaft. *A. Dvorak*: Chanson Bohèmieune, *Tchaïkowsky*: Pourquoi. *Dansuri ritmice*: *Tchaïkowsky*: Humoresque. *Borodine*: 6-e Nocturne. *Schumann*: Elevation. *Bach*: Sarabande. II. *Cesar Franck*: Nocturne. *Reynaldo-Hahn*: Si mes vers avaienl des ailes. *A. Fauré*: Soir. *Reynaldo-Hahn* = Che Pecà (în dialect venețian). *Zubeldia:* Danse espagnole. *Cherepnine*: Caprice. *Schumann*: Parfait bonheur. *Valse-Chopin*: Contenaire du romantisine. III. *Grieg*: Le Cygne. *Cyril Scott*: Block birds song. *Monssorgski*: Le chef d'armée. *Brediceanu:* Doină. *Glück*: Orphée. *Ramcau*: Tambourin. *Brahms*: Valse.

3 Februarie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, Bach: Suită pentru orchestră în «Re major». Ravel: Mormântul lui Couperin (Suită pentru orchestră). Prima audiție. Brahms: Simfonia IV-a, în Mi minor.

4 Februarie. *Concertul* D-nei **Moga-Georgescu d'Artessi** (soprană) și D-lui *Mihail Theodoru* (tenor). cu acompaniamentul orchestrei soc. «Muzica», dirijate de S. Nicolescu *Beethoven*: Prometeu (uvertură) — Orchestra. *Verdi*: Traviata, aria Sempre libera — D-na Moga Georgescu. *Meyerbeer*: Africana, aria Paradiso— D-l M. Theodoru. *Arditi*: Parla, vals— D-na Moga-Georgescu. *Donizetti*: Lucia, duetul final din actul I. D-na M. G. și D-l M. Th. *Rizet*: Carmen, arie din actul al II-lea.— D-l M. Th. *G. Mazzi*: Sogno d'Amore, vals— D-na M. G. *Giordano*: Fedora, aria Amor ti vieta, D-l M. Th. *Cohen Linaru*: Hora Primăverii—D-na M. G. *I. Paschill*: Cine n'are dor qe lume, D-l M. Th. *Caudella*: «Din vremile cele bune», fantezie pentru orchestră.

10 Februarie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu, cu concursul** pianistului *Leo Sirota*. *Glazunow*: Simfonia IV în Mi bemol major. *Rachmaninow*: Concertul pentru pian și orchestră în Do minor. *Rimsky-Korsakow*: Paștele rusesc (uvertură).

13 Februarie. *Concert* **Leo Sirato** (pianist), *Chopin*: 1. Fantazia în «Fa minor». 2. Şase etude. *Liszt*: Sonata (Après une lecture du Dante). *José Antonio*: Două preludii (Douleur Chanson). *Debussy*: Cake Walk. *de Falla*; Dansul focului. *Stravinsky*: 1. Vals, 2. Polka. *Borodin*: Au couvent, *Balakirew*: Islamey, grande fantaisie orientale.

16 Februarie. *Concert* **Madeleine Cocorăscu** (pian). *Cesar Franck*: Prelude, Choral et Fugue. *Glazunow*: I-re Sonate. *Rameau*: *Leschetizky*: Gavotte et Variations. *Chopin*: 1. Berccuse, 2. Etude. *Sauer*: 1. Serenade francaise, 2. Boîte à musique. *C. Nottara*: Romance. *Scriabine*: Etude. *Liszt*: Rhapsodie Espagnole.

17 Februarie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul D-nei Muza Ghermani-Ciomac (pianistă) şi al tânărului Wolfgang Schneiderhahn (violonist)— *Vincent d'Indy*: Simfonia pe tema unui cântec dela munte, pentru orchestră şi pian obligat. *Mendelsohn*: Concertul pentru vioară şi orchestră în «Mi minor». *Enacovici*: Suită în stil românesc (prima audiţie). *Ravel*: Valsul, poem coreografic.

21 Februarie. *Concertul* soc. «Cântarea României», condus de M. Botez. *Dima*: 1. Cu adevărat deşărtăciune, 2. Leagăn verde. *Muzicescu*: Pre Tine Te lăudăm. *Teodorescu T.*: «Motet», după o melodie bisericească orientală, 7 variaţiuni. *Berlioz*: «Quaerenes me», No. 5 din «Marea Messă» a morţilor. *Muzicescu*: Concert religios: *Loewe*: 1. Pe câmp. 2. Primăvara. *Strauss Johann* Dunărea albastră. *Moniouzko*: Kozac. *Rózicky*: Pastorală. *Kricka*: Dans cech. *Jora*: 1. Moşul, 2. Slutul, 3. Toaca. *Teodorescu*: 1. Foaie verde şi un dudău, 2. La răchita rămurată. *Vidu*: 1. Răsunet din Ardeal, 2. Lugojana. *Galinescu*: Ş'are mă! *Zirra*: Of!... of!... *Movilă*: Bătuta.

24 Februarie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul pianistei *Madeleine Cocorăscu*. *Weber*: Uvertura la «Oberon». *Grieg*: Concertul în la minor pentru pian şi orchestră. *Andricu*: Seranada (prima audiţie). *Beethoven*: Simfonia No. 3 (Eroica).

25 Februarie. *Festival artistic* dat de D-ra **Marie Berthe Manolescu**, dansatoare dela «Opera Mare» din Paris, cu concursul Quartetului asoc. de muzică de cameră (A. Teodorescu, Th. Popovici, Ludwig Feldman şi Iosef Thaler). 1. *Mendelsohn*: quartetul mi bemol major, *Borodine*: Quartet în re major. 2. Dansuri. *Tchaikowsky*: Humorêsque. *Schuman*: Elevation. *Borodine*: 6-e Nocturne. *Ramcau*: Tambourin. *Bach*: Sarabande. *Schuman*: Parfait Bonheur. *Valse-Chopin*: Centenaire du romantisme. 3. a) *Mozart*: quartet, b) Dansuri. *Zubeldea*: Danse Espagnole. *Cherepnine*: Caprice. *Brahms*: Valse.

28 Februaria. *Concert* **Iosef Prunner** (contrabasist), la pian Iosef Prumer-fiul. *L. v. Beethoven*: Sonata op. 5, No. 1, fa major, *J. S. Bach*: 1. Din Sonata a IV-a pentru vioară-contrabas-Solo, 2. Air. *J. S. Bach-Namy*: Sarabanda. *W. A. Mozart*: Concert si bemol major.

1 Martie. *Concert* **Oana Mariggi (Moisiu)**, soprană legeră. *Mascagni*: Son Pochi fiori, Romanza del Amico Fritz. *Strauss*: Primavera, valse. *Verdi*: Caro nome (Rigoletto). *Benedict*: La capinera. (Canzone). *Rossini*: Una voce poco fa. (Barbiere Seviglia). *Sibela*: Bimba-bimbetta, arie. *Bettinelli*: Valse (canzone coloratura). *Donizetti*: Quando rapeta in estasi. (Lucia di Lamermoor). *Poch*: Variation. *Puccini*: Quando men vo (aria di Mnsetto-Bôheme). *Grieg*: Canzone del Solveyg (canzone). *Delibes*: Aria delle campanelle (Lakmé).

3 Martie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul

violonistului *L. Szentgyörgyi*. *Brahms*: Variaţiuni pe o temă de Haydn. *Paganini*: Concertul pentru vioară şi orchestră în Re major. *Rogalsky*: Două dansuri româneşti. *Jora*: Marş evreesc. *Manuel de Falla*: Amorul vrăjitor. Suită de balet. (Prima audiţie).

6 Martie. Recital de pian dat de **Ignaz Friedman**. *Chopin*: Toate 24 Preludiile. *Schumann:* Carnaval (Scénes mignonnes sur 4 notes), op. 9. *Debussy*: Soirée dans Grénade. *Kodaly*: Improvisation sur un thème de Debussy. *Friedman:* Tabatiére à musique. *Poldini:* Etude du concert. *Strauss-Godowsky*: Parafraza pe valsuri din «Fledermaus».

8 Martie. *Concert* **Alex. Theodorescu** (vioară). *Edvard Grieg*: Sonata sol major, op. 13. *Richard Strauss*: Sonata mi bemol major, op. 18. *Karol Szymanowsky*: Sonata re minor, op. 9.

10 Martie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu,** cu concursul d-nelor Eliza Băicoianu (soprană), Constanţa Dobrescu alto), al d-lor Vasile Rabega (tenor), George Folescu (bas) şi al corului soc. «Carmen», condus de d. I. Chirescu. *Beethoven*: 1. Uvertura «Coriolan», 2. Simfonia a IX-a.

12 Martie. *Festival muzical Suedez*, dirijat de **Nils Grevillius**, dela opera regală din Stockholm. *Kurt Atterberg*: Simfonia în F. dur. *Tor Aulin*: Concert No. 3 în do minor (pentru violină şi orchestră), solist: *Carl Norberger*. *Hugo Alfvén*: 1. Skogen sover (pădurea care doarme). 2. Sommer dofter (Mireasmă de vară). *Wilhelm Peterson-Berger*: Cântecul Vainei (din opera «Arnljot»), solistă: *Greta Soderman*, dela opera regală din Stockholm. *Hugo Alfvén*: Midsommarvaka (ajunul sfântului Ion), rapsodie pentru orchestră.

15 Martie. *Concertul* baritonului **M. Vulpescu,** dela opera din Monte-Carlo, cu concursul d-nei *Dichter* dela Schola Cantorum. *Fr. Schubert*: Le Tilleul. *Guillaume Leken*: Nocturne. *Manuel de Falla*: La Jota. *Lucien de Flagny*: Si javais un petit jardin. *Ch. Stenger*: 1. Chanson Polonaise (piensi Ludu Poskiego 1857). prima audiţie. 2. Lisbeth—valse lente sur les saison (prima audiţie). *C. Castrişanu*: 1. Le passeur d'eau (Poèm de Em. Verharen), 2. Şase melodii pe versuri de Goethe (audiţii prime), executate de d-na Dichter şi d. M. Vulpescu. 3. Fragment din opera «Tombélène», tabloul I, poem de d. M. Vulpescu şi Contele Louis Savigny de Moncorps, (prima audiţie), executat de d-na Dichter. 4. Fragment din opera «Inşiră-te Mărgărite», actul al II-lea, poem de Victor Eftimiu (prima audiţie), executat de M. Vulpescu. 5. Este a mea Ileana (Smeul), actul al II-lea din «Inşiră-te Mărgărite», executat de d. M. Vulpescu.

16 Martie, ora 5 p. m. *Concert simfonic* al soc. «*Muzica*», dirijat de *S. Nicolescu*, cu concursul d-nei Hilde Ţintă (piano) şi al d-lui Bernhardt Metzner (violină). *Mozart*: Uvertura la «Răpirea din Serai». *Bach-Busoni*: Concertul pentru piano, No. 10, în Re minor. *Bruch*: Concertul pentru violină, în Sol minor, op. 26. *Caudella*: «Fata Răzeşului» (uvertură).

16 Martie, ora 9 seara. *Recital de Piano*, dat de **Sylvia Şerbescu-Chelaru.** *Bach-Liszt:* Prélude et fugue d'orgue. *Beethoven:* Sonata op. 57 Appassionata. *Liszt*: Sonată. *Chabrier*: Bourée fantasque. *Albeniz*: Navara.

17 Martie. *Concert simfonic*, dirijat de **Gil Pleşoianu.** *Schubert*: Simfonia în do major. *Debussy*: Children's corner (colţul copiilor). Suită simfonică. *Prokofieff*: Marşul din opera «L'amour des trois oranges. (Prima audiţie). *Liszt*: Tasso lamento e trionfo, poem simfonic (prima audiţie).

18 Martie. *Festival Schubert*, dat de d-na **Dr. Popovici-Pretorian**, cu concursul d-rei Pupa Popovici (pianistă), d-lui A. Lupescu (bariton) şi al Asoc. de Muzică de Cameră (Al. Theodorescu (violonist), Th. Popovici (violonist al II-lea), I. Thaler (violoncelist) şi J. Prunner (contrabasist). *Schubert*: 1. Trio B-dur, executat de d-na Dr. Popovici-Pretorian (pian), Al. Theodorescu (vioară), I. Thaler violoncel. 2. a) An die Musik, b) Fruhlingstraum, c) Der Leierman, d) Die Stadt, 3. a) Du bist die Ruh, b) Am Meer, c) Der Wanderer (în româneşte de Şt. O. Iosif), executate de d. A. Lupescu. 4. Erlkonig, executate de d-na Pupa Popovici (pianistă). 5. Forellen Quintett.

19 Martie. *Concertul* corului mixt al Centrului Studenţesc—Bucureşti, dirijat de **Al. Marinescu-Buzău**. *Hübsch*: Imnul Regal. *Lamackin*: Pre Tine. *Muzicescu*: Doamne, buzele mele vei deschide. *Brătianu*: O Mai! *Marschner*: De ce eşti depărtată (cor bărbătesc). *Silcher*: Imnul nopţii. *Schubert*: Aufenthalt. *Rossini*: Bărbierul (ultimele două bucăţi executate de d. *Costescu Duca* (dela Opera Română). Cântece populare executate de d. Ştefanovici dela Opera Română. Câteva bucăţi executate de Quartetul de coarde al grupului muzical dela Şcoala Politechnică. *Moruzov*: Dorul. *Gălinescu*: Mocănaşul. *Vidu*: Coasa. *Oancea*: Omul când e necăjit. *Kiriac*: Ciobănaşul (cor bărbătesc). *Danielescu*: 1. Frunză verde de sulfină, 2. Voinţa Neamului.

20 Martie. *Concert* **Pablo Casals** (violoncelist), cu acompaniamentu la piano al Prof. *Schulhoff*. *Brahms*: Sonata în «Mi minor», op. 38. *Bach* Suita în «Do major», solo pentru violoncel. *Huré*: Air. *Fauré*: Sicilienne *Rimsky-Korsakow*: Le vol du bourdon. *Cassado*: Follies. *Saint-Saëns*: Allegro appassionato. *Locatelli*: Sonata în „Re major".

21 Martie. *Concertul* soc. corale «Carmen», dat în memoria fondatorului ei *D. G. Kiriac*. Programul cuprinde numai din compoziţiile lui *D. G. Kiriac*. 1. Să căutăm doina străbună. I. Cântece de copii (cu acompaniament de pian), a) Mama, b) Păsărica'n timpul iernii, c) Meşterul fierar, cântate de elevele şcoalei ortodoxe sub conducerea d-nei C. Cristescu. II. Coruri şcolare şi colinde. a) Plinirea tuturor bunătăţilor, b) Fetele casnice, c) O, ce veste minunată! III. Coruri religioase. a) Cu noi este Dumnezeu, b) Invierea, c) Ingerul a strigat, d) Hristos din morţi a înviat (cor mixt cu acompaniament la pian). IV. Cântece populare, executate de G. Folescu (bas la Opera Română). a) Cântecul lui Ionel, b) Sus pe malul Cernii (cu acompaniament de pian), c) Pe cărare sub'un brad, d) Ş'aide mândruţo (cu refren de cor). V. Coruri populare. a) Morarul, b) S'a dus cucul, c) Nu va dada s'mi mărită (cu solo de soprană: D-na V. Costescu-Duca), d) Cântă cucul se roteşte, e) Am umblat pădurile, f) Imnul de slavă al Incoronării (solişti: D-na V. Costescu-Duca şi d. G. Folescu).

23 Martie. *Concert simfonic* al soc. «Muzica», dirijat de **S. Nicolescu**, cu concursul pianistei Hilde Ţintă şi al violonistului Bernhardt Metzner. *Mozart*: Uvertura la «Răpirea din Serai». *Bach-Busoni*: concertul pentru Piano No. 10 în Re minor. *Bruch*: Concertul pentru violină în sol minor. op. 26. *Caudella*: «Fata Răzeşului», uvertură.

24 Martie. *Concert* dat de pianistul **Claudio Arrau**, cu acompaniamentul «Filarmonicei», dirijate de *A. Alessandrescu*. *Beethoven*: a) Uvertura «Egmont», b) Concertul pentru pian şi orchestră in Mi bemol major, *Schumann*: concertul pentru pian şi orchestră în La minor. *Liszt*: Rapsodia spaniolă, pentru pian şi orchestră.

26 Martie. *Recitalul* pianistului **Claudio Arrau**. *Bach*: Partita în «Sol major». *Brahms*: Variaţiuni pe o temă de Paganini. *Chopin*: Sonata în «Si

minor», op. 58. *Debussy*: Reflets dans l'eau. *Ravel*: Gaspard de la nuit. *Stravinsky*: Piano-Rag-Music. *Balakirew*: Islamey, grande fantaisie orientale.

7 Aprilie. *Concert simfonic* dirijat de **Robert Manzer**. *Sinigaglia*: Uvertura la «Le baruffe chizzotte». (Gâlcevile din Chioggia). *Bruckner*: Simfonia No. 3 (prima audiţie). *Glazunow*: Carnaval prima audiţie). *Suk*: Scherzo fantastic prima (audiţie). *Smetana*: Ultava (Moldova), poem simfonic.

11 Aprilie. *Concertul* **Qnartettului Rosé** (Prof. *Rosé-Fischer-Ruzitska-Valter). Beethoven*: Quartettul în «La major», op. 18. *Mozart*: Quintettul pentru clarinet şi quartett de coarde, cu concursul d-lui Prof. Hoerath. *Schubert*: Quartetul în «Re minor», op. postum (Der Tod das Macdellen»).

14 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat de **Gil Pleşoianu**. *Franck*: Simfonia în re minor. *Procofieff*: L'amour des trois oranges, suită simfonică (prima audiţie). *Debussy*: Iberia. Suită simfonică.

21 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat de **Egizio Massini**. *A. Scriabine*: Simfonia a II-a (prima audiţie). *Percy Aldridge Grainger*: British Folk-Muzic-Settings «Shepherd's Hey» (prima audiţie). *Victor de Sabata*: Juventus, poem simfonic (prima audiţie).

28 Aprilie. *Concert simfonic*, dirijat de **I. Perlea**. *Brahms*: Simfonia a II-a în Re major. *Korngold*: Mult zgomot pentru nimic (prima audiţie). *Strauss*: Don Juan, poem simfonic.

29 Aprilie. *Concertul* Institutorilor din Praga, condus de Prof. **Antoniu Bednár**. 1. Imnul Naţional Român. 2. Imnul Naţional Cehoslovac.— *Foerster*: De unde, unde? *Janácek*: Maria (Magdonova). *Foerster*: a) Drumul prin câmpie, b) Imn. *Kálik*: O zi de vară (a) dimineaţa, b) seara). *Axman*: Nocturne. *Smetana*: Cântecul plugarului. *Bednár*: Verhovina. *Kálik*: Floare. *Axman*: Ce faceţi muzicanţi? *Palla*: Dans popular. Câteva cântece româneşti.

30 Aprilie. *Recital de pian*, dat de **Alex. Demetriad**. *Chopin*: a) Fantasia, b) 4 preludii, c) 2 etude. *Liszt*: Balada No. 2. *Scriabin*: Sonata No. 5. *Debussy*: Reflets dans l'eau. *De Falla*: Cubana. *Wagner-Liszt*: Moartea Isoldei.

1 Mai. *Concertul* corului mixt al Centrului Studenţesc—Bucureşti, condus de **Al. Marinescu-Buzău**. *Hubsch*: Imnul Regal. *Lamackim*: Pre tine. *Muzicescu*: Doamne, buzele mele vei deschide. *Brătianu*: O Maiu! De ce stai depărtată, cor bărbătesc cu solo de *D. Şerpeşanu*. *Silcher*: Imnul nopţii. *Puccini*: Bohema. *Const. Sandru*: Dorurile mele. Executate de d-ra Claudia Saghin. *Schumann*: Grenadirii. *Denza*: Ochi di fată. Executate de Emil Ghiorghiu. *Liszt*: Rapsodia II-a. Executat la piano de Luciliu Olteanu. *Morozow*: Dorul. *Galinescu*: Mocănaşul. *Vidu*: Coasa. *Liviu Rusu*: Imn de primăvară. *Oancea*: Omul când e necăjit. *Kiriac*: Ciobănaşul. *Bena*: Badea-l meu. *Baciu*: Aoleu, frate peline! *Danielescu*: 1. Frunză verde de sulfină. 2. Voinţa Neamului.

2 Mai. *Concertul coral* al Institutorilor cehi, condus de Prof. **Antoniu Bednár** (vezi programul la 29 Aprilie).

5 Mai. *Concert simfonic extraordinar*, organizat de soc. Scriitorilor Români în beneficiul monumentului lui Claude Debussy, sub înaltul patronaj al M. S. Regina Elisabeta, dirijat de **I. Nona-Otescu**. *Claude Debussy*: 1. Suită mică. 2. Preludiu la «După amiaza unui faun». 3. Bucăţi pentru piano solo (la pian D-na Muza Germani-Ciomac). 4. Fragmente din «Pelicas

și Melisanda» (soliști: D-na Helène Lebell și d. M. Vulpescu). 5. Două nocturne.

6 Mai. *Concert* în folosul coloniilor școlare din capitală, dat de baritonul *A. Lupescu. Haydn.*: Die Schöpfung (Oratorium) Arie. *Schubert*.: a) An die Musik, b) Die Stadt. *Löwe*.: Tom der Reimer (baladă). *Sgambati*.: Passiflore. *Verdi*.: Vespri Siciliani (O, tu Palermo!) *Wagner*.: Die Meistersinger (Monologul lui Sachs). *Tchaikowsky*.: Nur, wer die Sehnsucht kennt. *Lassen*.: Ich hatte einst ein schönes Vaterland. *Liszt*.: Die Dreizigeuner. *Reisenauer*.: Morgenlied. *Dima*.: Groza (baladă). Arii Românești.

8 Mai. *Recital Chopin*, dat de D-ra **Anișoara Martac**. I. 12 Preludös. II. a) Scherzo, b) Mazurka, c) Nocturno, d) 2 Valses. III. Sonata B moll (4 părți). IV. a) 4 Etudes, b) Berceuse, c) Polonaise—as dur.

12 Mai. *Concert simfonic* condus de **maestrul Enescu**, dat în onoarea Românilor din America.

19 Mai. *Festival simfonic* **Beethoven-Wagner**, sub conducerea d-lui *Alfred Alessandrescu. Beethoven*.: Simfonia No. 5, în Do minor. *Wagner*. a) Preludiul la «Tristan și Isolda» și moartea Isoldei. b) Uvertura la «Maeștrii Cântăreți».

2 Iunie. Serbarea «Ziua Mamei» dată de soc. Ortodoxă Națională a Femeilor Române.

1. Corurile elevelor Institutului Societății Ortodoxe. 2. Conferința Prof. D. Caracostea «Părinții și copiii în literatură». 3. Citirea lucrărilor premiate la concursul pentru «Cultul Mamei». 4. Premierea elevelor. 5. *C. Nottara*.: a) Siciliana. b) Rondo. *Schubert*.: Ave Maria, executat de d. C. Nottara, la pian d. Brunette.

29 Iunie. *Festivalul* Liceului «Carmen Sylva». S'au executat diferite bucăți din Solovin, Teodorescu, Bordès, Chirescu, Goltermann, Liszt. Cântece și jocuri românești.

18 Septembrie. Gala de musique Roumaine en l'honneur du 3-e Congrès de la Critique Dramatique et Musicale, dirigé par **Georges Georgesco**. *Alfred Alessandresco*.: Actéon, poème symphonique. *Michel Andrico*.: Sérénade. *Marcel Mihailovici*.: Dans des divinités infernales. *Michel Jora*.: Marche Juive. *Stan Golestan*.: Rhapsodie roumaine. *Jean Nonna Otesco*.: Deux fragments orchestraux, de l'opéra «L'Évangile selon Mathieu» *Georges Enesco*.: Première Rhapsodie roumaine. (Sous la direction de l'Auteur).

13 Octombrie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul pianistei *Magda Tagliafero. Berlioz*.: Uvertura la «Benvenuto Cellini». *Mozart*.: Concertul pentru piano și orchestră în «Re major». *Rich. Strauss*.: Simfonia domestica, op. 53.

15 Octombrie. *Recital de piano*, dat de braziliana **Magda Tagliafero**. *Cesar Franck*.: Prelude, Choral et Fugue. *Debussy*.: Donze préludes *Albeniz*.: a) Triana. b) Cordoba. *Granados*.: Deux danses. *de Falla*.: a) Danse de «La meunière du Tricorne». b) Danse de «La vie brève».

20 Octombrie. *Concert simfonic*, dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul d-nei *Muza Germani-Ciomac* (pianistă) și al maestrului *G. Enescu* (vioară). *Haydn*.: Simfonia în «Sol major» (Surpriza). *Chausson*.: Concertul în «Re major», op. 21, pentru piano și violino, cu acompaniament de orchestră de coarde. *Brahms*.: Simfonia No. 1, în «Do minor», op. 68.

22 Octombrie. *Recital de pian*, dat de **Alexandre Brailowsky**. *Bach*-

Busoni.: Toccata şi Fuga, în «Re minor». *Scarlatti.:* Două sonate (Re minor, La major). *Schumann.:* Etudes symphoniques, en forme de variations. *Chopin.:* a) Fantaisie = Impromptu, b) Ballada în «La bemol», c) Două etude (Mi major, La minor), d) Nocturna în «Re bemol», e) Grande Polonaise, op. 53. *Debussy.:* Reflets dans l'eau. *de Falla.:* Danse rituelle du Feu. *Scriabin.:* Poem, op. 32. *Liszt.:* Rhapsodie hongroise, No. 6.

24 Octombrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Leclair.:* Sonata sol major (4 părţi). *Saint Saëns.:* Concertstück la major. *Chevaillier.:* Foxtrot, Tango, Finale (Dedicată lui G. Enescu (prima audiţie). *I S Bach.:* Aria. *Porpora Kreisler.:* Menuet.

25 Octombrie. *Recital de pian* dat de **Alexandre Brailowsky.** *(Festival Chopin).* a) Polonaise, în «Fa diez», op. 44. b) Două valsuri (La bemol, La minor); c) Scherzo, în «Si minor», op. 20; d) Sonata, în „Si bemol minor», op. 35; e) Ballada, în «Sol minor», op 23; f) Trei écossaises (Re major, Sol major, Re bemol); g) Nocturna, în «Fa diez», op. 15; h) Mazurka în «Si minor», op. 33; i) Andante spianato et Polonaise, op. 22.

27 Octombrie. *Concert simfonic,* dirijat de **G. Georgescu**. *Schubert.:* Simfonia în «Si minor» (neisprăvită). *Brahms.:* Concertul pentru vioară şi orchestră în «Re major», op. 77. *Beethoven.:* Simfonia No. 5, în «Do minor», op. 67.

28 Octombrie. *Festivalul* muzicei Cehoslovace în Bucureşti, dat în onoarea celei de-a 11-a aniversări a întemeierii Republicei Cehoslovace, cu concursul cvartetului ceh (violina I.: Prof. *K. Hofman,* violina II.: Prof. *I Suk,* violă.: Prof. *J. Herold,* violoncel.: Prof. *L. Zelenka* şi al D-rei *Maria Pixa,* cântăreaţă la Opera Cehă, la pian d. *Ant. Bednár.*

1. Cuvânt de introducere asupra Muzicei Cehoslovace, rostit de d. Prof. *Dr. Jan Branberger*; 2. *Jos. B. Foerster.:* Al doilea cvartet de coarde, op. 39; 3. Cântece cehe a) *Bedrich Smetana.:* Nu loviţi cu pietre în prooroci; b) *Antoniu Dvorák.:* 1. Invăluit de cer şi nouri, op. 99, No. 1, 2. Daţi şoimului o colivie, op. 55, No. 7; c) *Zdeněk Fibich.:* Lorcley, op. 7, No. 3); d) *Antoniu Dvorák.:* Struna acordată, op. 55, No. 5; e) *Josef Suk:* Meditaţii la coralul ceh antic Sf. Venceslav, op. 35; f) *Vitězslav-Novák.:* Balada de munte, op. 28, No. 2: g) *K. B. Jirák*: Câmpul nostru, op. 18, No. 2; h) *Jos. B. Foerster.:* Albatros, op. 14, No. 1; i) Cântece populare; j) *Vitězslav Novák.:* Al doilea cvartet de coarde, op. 35.

29 Octombrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară ; *Haendel.:* Sonata la major (4 părţi); *I. S. Bach.:* Partita re minor, violina solo; *Isaye.:* Chant d'Hiver; *Schubert-Kreisler.:* Moment musical; *Tartini-Kreisler.:* Variaţiuni pe o temă de Corelli.

31 Octombrie. *Festival artistic muzical* în folosul Sinistraţilor din Târgovişte, cu concursul d-lor **V. V. Haneş** (conferinţa «Opera lui Carageale», *Mihail Vulpescu* (bariton), *G Melişanu* (artist dramatic). D-na *Narita* (soprană lirică), Quartetul de coarde «Regina Maria» (violă I.: Prof. C. Nottara, violă II.: A. Barbu, Violă.: L. Mendelsohn, Cello: E. Watterstrat). La pian I. Filionescu.

2 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Vieuxtemps.:* Concert No. 5 Mi minor; *Vivaldi-Kreisler.:* Concert Do major; *N. Caravia.:* Poëme (prima audiţie dedicată lui George Enescu); *Samazeuilh.:* Chant d'Espagne; *C. Nottara.:* Siciliana; *Kreisler.:* Tambuorin chinois; *Sarasate*: Habanera la minor.

3 Noembrie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul violonistului *Robert Soëtens. Wagner.:* Uvertura la „Meistersinger von

Nürnberg". *Lalo.*˙ Symphonie espagnole, pentru violină şi orchestră. *Berlioz.*˙ Simfonia fantastică.

9 Noembrie. *Festival artistic literar* pentru comemorarea lui *Ion Gorun*. Prof. N. Iorga conferenţiază despre Ion Gorun. Dau concursul la acest festival.˙ D-na Constanţa Hodoş (soţia sărbătoritului), D-nii Spiridon Dumitrescu (artist la Opera Română), Th. Fuchs (pianist), I. Hertz (pianist), G. Ionescu (violină), Ion Sârbu (artist la Teatrul Naţional).

10 Noembrie. Concert simfonic *(Festival Beethoven)*, dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul soc. corale «Carmen», condus de I. Chirescu şi a următorilor solişti: Eliza Baicoianu (soprană), Constanţa Dobrescu (alto), Vasile Rabega (tenor) şi George Folescu (bas).
I. Uvertura «Egmont», II. Simfonia a IX, în «Re minor» pentru orchestră, solişti şi cor.

11 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Haendel.*˙ Sonata re major (4 părţi); *I. S. Bach*.˙ Sonata sol minor. Violina solo; *G. Enescu*.˙ Sonata pentru piano şi vioară No. 3 la minor (în caracter popular românesc).

16 Noembrie. *Concert* dat sub patronajul soc. «Principele Mircea»˙ *Aurel Eliad.*˙ Balada codrului; *Brogi.*˙ Visione Veneziana (executate de d. Cutava). *M. Giordano.*˙ André Chénier; *Tagliaferri.*˙ Mandulinata a Napule (executat de d. C. Dumitrescu, la pian d-na Erminia Rizzardi. *Schubert*.˙ a) Am Meer, b) Der Neugierige (ex. de d. Folescu). *Verdi.*˙ Ernani—Grand'-aria di Don Carlo (ex. de d. Cutava). *Chopin.*˙ a) Valse, b) Ballade en sol mineur (ex. de d-na Maria Carla). *Leoncavallo.*˙ Il Prologo di Pagliaci (ex. de d. Cutava). *Curtis.*˙ Tu ca nun chigne; *Lallo*.˙ Le Roi d'Ys, (ex. de d. C. Dumitrescu); Cântece populare româneşti (ex. de d. Folescu); *Schumann*: Die beiden Grenediere; *A. Thomas.*˙ Le Toast d'Hamlet (ex. de d. Cutava).

17 Noembrie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul d-rei *Maria Fotino* (piano). *Weber.*˙ Uvertura la «Euryanthe». *Schumann.*˙ Concertul pentru piano şi orchestră în «La minor», op. 54. *Beethoven*.˙ Simfonia No. 7, în «La major», op. 92.

21 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Tartini.*˙ «Le Trille du Diable» Sonata (3 părţi), cadenţată de Kreisler; *I. S. Bach.*˙ Partita mi major, violina solo. *Pierné.*˙ Fantaisie Basque (prima audiţie); *Saint-Saëns.*˙ Introduction şi Rondo Capricioso.

23 Noembrie. *Concertul* Asoc. corale «*Armonia*»-*Brăila*, condus de **V. Voiculescu**. *D. Bortniansky.*˙ Bucuraţi-vă 'ntru Domnul; *Is. Vorobchiovici.*˙ Cântaţi Domnului cântare nouă; *Gh Mandicevschi.*˙ Oratoriu pentru Vinerea Mare; *Ciprian Porumbescu.*˙ Tatăl nostru; *Is. Vorobchievici.*˙ a) Ştefan Vodă şi Codrul (baladă); b) Ce te legini Codrule; *Ioan Vidu*.˙ Andaluza; *F. Mendelsohn-Bartholdy.*˙ Corul vierilor din opera «Loreley»; *Nicodem Ganea.*˙ Du-te dor; *Titus Cerne*.˙ Mor, fetiţo, mor; *T. Teodorescu.*˙ a) Mândruliţă din cel sat, b) Măi bădiţă braşovene; *B. Anastasescu.*˙ Doina Ciobanului; *Ciprian Porumbescu*.˙ Marşul cântăreţilor.

24 Noembrie, ora 11 a. m. *Concert simfonic*, dirijat de **G. Georgescu**, cu concursul pianistului Claudio Arrau. *Mozart.*˙ Uvertura la opera «Nunta lui Figaro»; *Victor Ghiorghiu.*˙ Cornul, poem simfonic. *Ceaikowsky.*˙ Concertul pentru piano şi orchestră în „Si bemol"; *Brahms.*˙ Simfonia No. 2, le «Re major».

24 Noembrie, ora 4 p. m. *Concert simfonic* al orchestrei Municipiului Bucureşti, condus de *C. C. Nottara*. *Dvorak.*˙ Uvertura «Ţăranul Şiret»;

Haydn.: Simfonia «Surpriza»; *Chabrier.:* Espana; *G. Enescu.:* a) Rapsodia în «la», b) Rapsodia în «re».

30 Noembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Vivaldi-Nachez.:* Concert la minor (3 părţi); *Chausson.:* Poëme; *Beethoven.:* Romanţa fa minor; *Couperin-Kreisler.:* Aubade provençale; *Schubert.:* L'Abeille; *Vitali.:* Chaconne; *Paganini-Kreisler.:* Preludiu şi Allegro.

1 Decembrie. *Concert simfonic,* dirijat de **George Enescu**. *Brahms..* Uvertura tragică; *Beethoven.:* Simfonia No. 6 (Pastorala); *Liadow.:* Kikimora, poem simfonic; *Berlioz.:* Două fragmente din «Romeo şi Julietta».

4 Decembrie, ora 4 p. m. *Audiţie muzicală* organizată de Ministerul Instrucţiei pentru elevii ultimei clase a şcoalelor secundare din Capitală. D-l G. Breazul vorbeşte despre «Liedul şi Balada». D-na Murnu-Filionescu şi d-nii I. Filionoscu (pianist), Alex. Lupescu (bariton) execută diferite bucăţi din: Schubert, Schumann, Mendelsohn, Brahms, Sgambati, Reisenauer, Jensen, Hugo Wolf, R. Strauss, Tschaicovsky, Lassen, Loewe, Dima.

7 Decembrie, ora 9 seara. *Concert* **G. Enescu** (vioară); *Veracini*: Sonata mi minor (4 părţi): *Corelli*: La folia; *Fauré*: Berceusse; *Scărlătescu*: Bagatela în stil românesc; *Sarasate*: Habanera; *Beethoven*: Sonata Kreutzer (trei părţi).

8 Decembrie. *Concert simfonic* dirijat de **George Enescu**. *Glinka.:* Uvertura la opera „Ruslan şi Luemilla“;—*Rich. Strauss.:* Astfel grăi Zarathustra, poem simfonic; *Jora.:* Două fragmente din baletul «La piaţa mare» (prima audiţie); *Svendsen.:* Carnavalul în Paris.

12 Decembrie. *Concertul* soc. corale «*Cântul Nostru*», condus de **Gh. Niculescu**. S'au executat diferite bucăţi din: Eckert, Vorobkievici, Saint-Saëns, Fr. Abt., Ad. Adam, Davidov, Jos. Haydn, I. Vidu, I. D. Chirescu, S. Galinescu, B. Anastasescu, Sachinni.

13 Decembrie. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Nardini.:* Concert mi minor (3 părţi); *Cesar Franck.:* Sonata la major (4 părţi); *Saint-Saëns.:* Havanaise; *Kreisler.:* Caprice Vienois; *Sarasate.:* Zigennerweisen.

14 Decembrie, ora 4½ p. m. *Audiţie muzicală* organizată de Ministerul Instrucţiei pentru elevii ultimelor clase a şcoalelor secundare din Capitală. D-l G. Breazul vorbeşte despre «Sonata». D-nii I. Filionescu (pianist), Metzner (violonist) şi Popovici (violonist), execută diferite bucăţi din: Scarlatti, Tartini, Mozart, Hammer, Beethoven, César Franck.

14 Decembrie, ora 9 seera. *Concert de Crăciun* al Soc. corale «Carmen», cdndus de **I. Chirescu**, cu coucursul d-nei V. Costescu-Duca şi al d-lor G. Folescu (bas), G. Drăghici (violoncelist) şi N. Pessione (pianist).
Se execută diferite bucăţi din: D. G. Kiriac, I. Chirescu, G. Cucu, C. Brăiloiu, I. Borgovan, C. Castrişanu, S. Drăgoi, Nicodim Ganea, M. Jora, M. Andricu şi J. Noyon.

15 Decembrie. *Concert simfonic* dirijat de **G. Enescu**. *Cesar Franck.:* Simfonie în «Re minor»; *Debussy.:* L'après-midi d'un faune; *Saint-Saëns.:* Danse macabre; *Charpentier.:* Impresions d'Italie.

17 Decembrie. *Concert de pian* dat de **Iuliu Hertz**. *Rameau.:* Gavotte et Variations; *Scarlatti.:* Sonate; *Chopin.:* a) Sonate si mineur, b) Deux Mazurkas, c) Trois Ecossaises, d) Nocturne sol majeur, e) Valse; *Mihail Jora.:* Jonjoux pour Ma Dame; *Filip-Lazăr.:* Deux danses populaires roumaines; *Albeniz.:* Malaguena; *Toch.:* Le Jongleur; *Liszt.:* a) Nocturne No. 3, b) Etude.

18 Decembrie. *Concert coral* al soc. muzicale «*Cesar Franck*», condus de Prof. **Ştefau Popescu**, cu concursul d-lor M. Vulpescu, Maxim Vasiliu, D. Gâlman, I. Dănescu şi Alex. Stoicescu (solişti). La pian D-ra Clementina Cerneschi, la armonium d. N. Patrichi. Se execută diferite bucăţi din: G. Muzicescu, Gh. Budiş, Ştefan Popescu, Gévaert, Gh. Dima, Cesar Franck, M. Vulpescu, Silcher; Hubic, N. Oancea, A. Bena, Moruzov, G. Galinescu. Em. Gheorghiu.

19 Decembrie. *Serbarea datinelor strămoşeşti* dată de *Liceul «Gh Şincai»*.

20 Decembrie, ora 4½. *Serbarea* Patronului Liceului «Spiru Haret»; In program: 1. Imnul Regal, 2. Cuvânt introductiv de D. Focşa (directorul liceului). 3. Conferinţa «Naşterea Domnului şi datini creştineşti» de Pr. Georgescu-Silvestru, 4. Vicleimul, 5. Diferite coruri executate de corul liceului, 6. Diferite jocuri şi exerciţii gimnastice.

20 Decembrie, ora 9 seara. *Concert* **G. Enescu** (vioară). *Bach:* Sonata mi minor (3 părţi pentru violină şi pian); *Schumann:* Sonata re minor, No. 2 (4 părţi); *Pugnani:* Largo Espressivo; *Leclair:* Sarabande; *Dvorak*: Humoresque; *Ravel:* Tzigane.

21 Decembrie. *Concertul coral* al Soc. «*Cântarea României*», condus de Marcel Botez, dat în folosul Asociaţiei Române pentru propaganda Aviaţiei.
Se execută diferite bucăţi din: Dima, Palestrina, Casali, Kuhnau, Berlioz, Jensen, Rozycki, Jora, Kiriac, Iohann Strauss.

22 Decembrie. Capodopera lui *H. Berlioz* «*Damnaţiunea lui Faust*», pentru orchestră mare, solişti şi cor, sub conducerea maestrului **G. Enescu** cu concursul tenorului *Mircea Lazăr* (Faust), sopranei *M. Cojocăreanu* (Margareta) şi al başilor *George Folescu* (Mefistofele), *Flechtenmacher* (Brander).

33 Decembrie. Al 3-lea concurs al datinelor româneşti organizat de ziarul «Universul».
1. «Rostul istoric al colindelor româneşti», cuvântarea d-lui Stelian Popescu, directorul ziarului «Universul» Participă la concurs 32 echipe din Bucureşti şi corul Ateneului popular «Tătăraşi» din Iaşi.

ANEXE

VII

EXPOZIȚII

1.

Deschiderea Salonului Ateneului Român.

In ziua de 1 Decembrie 1929 s'a deschis, în prezenţa Inaltului Regent Sărăţeanu, Salonul de pictură şi sculptură al Ateneului român.

Din partea comitetului Ateneului român, a vorbit d. *Costin Petrescu*.

E în tradiţia Ateneului, să adăpostească numeroasele expoziţiuni colective sau individuale şi se poate spune că personalităţile, cari cinstesc arta românească şi-au primit consacrarea în cadrul acestui palat.

De trei ani, Ateneul şi-a impus, ca înaltă datorie, să sprijine cu orice sacrificii arta. Această activitate nu putea fi inaugurată decât printr'o pioasă închinare adusă artei şi artiştilor români din ultimii 50 ani, întocmind astfel prima expoziţie retrospectivă naţională, în sălile anume construite.

Succesul obţinut a fost chezăşia înfiinţării Salonului anual, unde sunt chemaţi cu aceeaşi dragoste artişti consacraţi şi tineri cari merită sprijin.

La apelul Ateneului au răspuns peste 150 artişti. S'au reţinut 560 lucrări.

Mulţumind d-lui preşedinte al Ateneului şi comitetului pentru grija ce o poartă artei româneşti, *Inaltul Regent d. Sărăţeanu* îşi exprimă satisfacţia pentru avântul înfloritor al artei române şi pentru numărul satisfăcător al operelor expuse. Promite sprijinul Familiei Regale şi al Regenţei.

După vizitarea expoziţiei, s'a trecut în sălile destinate „Cinematografului cultural“, care s'a inaugurat cu acest prilej.

D. *dr. C. Angelescu,* Preşedintele Ateneului, a lămurit rolul educativ al acestui cinematograf pentru tineretul nostru studios, căruia Ateneul român, consecvent programuluii său cultural îi pregăteşte şi biblioteca publică a Ateneului şi prin care instituţia îşi va fi îndeplinit şi ultimul punct din program.

Inaltul Regent şi d-nii miniştri Costăchescu şi Cihoschy au felicitat pe d. prof. dr. Angelescu şi întregul comitet pentru frumoasa şi marea operă ce au înfăptuit la Ateneul Român.

2.

Lista operelor expuse la Salonul din 1929

PICTURA

Alexandrescu Nicolae

Bluete
Trandafiri sălbateci
Flori galbene

Ananescu Nicolae

Fructe
Natură moartă
Crisanteme
Trandafiri

Ardeleanu Coman

Trandafiri
Cârciumărese

Aricescu Constantin

Peisaje (patru)

Aricescu-Vasiliu Aurelia

Portretul D-nei M.

Bacaloglu-Ionescu Maria

Natură moartă
Floare de măr

Baludima-Tacian Elena

Pont d'Archvêché Paris
Odihna
Modelul la toaletă

Barzon Margareta

Garoafe

† Băeşu Aurel

Siesta
Neguţătorul de peşte

Bălănescu Genua

Pepene

Băjenaru Dan

Interior de biserică
Profetul Natan blestemând

Băncilă Octav

Autoportret
Pastorală
Peşte
Betunii
Ţigancă

Becu Sterie

Oriental
Nubian
Egipt (4 vederi)

Biciovschi Teodor

Portret
Ţigăncuşe
Copil din Ardeal

Brăescu Dumitru

Cap
Ileana
Flori

Burada Severo

Portret
Un bun prieten
Pe gânduri
In jurul Lilianei
Armonie verde
Ţigancă

Burghele Ilie

Vederi din Balcic (trei)

Canisius Richard

Postăvarul

Catargi Gheorghe

Comisionarul
Vagabond
In repaus
La plaje

Ciurdea-Steurer Maria

Fiica mea
Portretul meu
Fructe

Comănescu Ioan

Spre halta Cosieni
După ploaie

Condoiu Virgil

Turnul din Sibiu
Poarta Castelului Brâncoveanu
Sacagii din Tekirghiol
Dela coasă
Casă din Sâmbăta de Sus

Creţulescu Honoriu

Deslegarea păcatelor
Portretul D-lui C. N.
Autoportret
Mânăstirea Agapia, Buna Vestire
Nalbă

Dan I.

Peisaj cu turcoaică
Flori
Turcul cerşetor

Dumitrescu Eugenin

Pansele în ulcică

Enea Nicu

Studiu
Natură moartă
Interior
Poarta Castelului Brâncoveanu

Filipescu Elena

Păpuriş

Filoti-Atanasiu Eugenia

Crăiţe
Trandafiri galbeni
Trandafiri albi
Mixandre
Flori de cireş

Frăsinet Ioan

Peisaj

Gavrilet Matrona

Flori (2 tablouri)

Geiger Hermine

Bujori
Crăiţe
Trandafiri

Georgescu H. Marin

Bujori
Clopotniţa Mânăstirii Suceviţa

Ghenea-Alexandrescu N. Gh.

Flori de măr
Flori
Natură moartă
Casă veche

Guşanec Aura

Casă veche
Stând de vorbă
Cap de fetiţă
Trandafiri albi

Holban-Peters Georgeta

Linişte
Natură moartă
Moară cu vâltoare

Hruşca Leo

Cap de expresie

Ioanid Pan

Isus pe Cruce
Coborârea de pe cruce
Isus spre Golgota
Isus copil între cărturari
Isus binecuvintează copiii
Fără Dumnezeu

Ioanid P. Lucia

Movilă
Vara
Cusând
Pe plaje
Copii liniştiţi
Ansamblu

Ionescu Alexandru

Prin mânăsitrea Horez
Pe lângă Sibiu
In atelier

Ionescu Sile

Colega de academie
Armonie
Fructe şi flori

Iordănescu Denise

Liliac
Trandafiri ghimpaţi
Flori de cais
Narcise
Bluete

Isachie Constantin

Cusătura
Efect de dimineaţa, iarna
In sat, iarna
Bujori
Garoafe

Ispas Th. Ioan

Peisaj
Biserică veche
Natură moartă
Pod la Băneasa

Jean Adela

Bibelouri
Caise şi vişinată
Coş cu crisanteme
Micul vagabond
Oropsită

Jiquidi Aurel

Interior
Flori
Portret

Latinca B. Ersilia

Liliac
Cârciumărese

Loghi Kimon

Cavalla
Natură moartă
In pădure
Fântână la Balcic
Andaluza
Suzi

Manea Grigore

Șatre din Sâmbăta de sus
Țigancă veselă
Cap de fetiță
Citind
Țigancă

Manea Maria

Fructe
Ochiul boului
Bujori
Trandafiri
Micșunele

Marinescu-Vâlsan Ioan

Cort țigănesc
Cosași
Cort țigănesc
Flori

Maximilian Rudolf

Studiu
Evreul cu mărul

Mayol Richard

Autoportret
Garoafe
Interior de atelier

Mihăescu Constantin

Interior
Țărani

Mogoș Nicolae

In drum către pășune
Vânzătorul de ziare
Chivuțele
Coșarul
Ursarul

Moisescu Marta

Natură moartă

Molda Paul

Țigancă

Moscu Alexandru

Sorcova
In preajma secerișului

Moscu Zoe

Biserică
Studiu de portret
Bătrân

Müller Gustav

Peisaj din Miercurea Ciucului

Murnu Ary

Natură moartă

Nagel Eduarg

Portret
Natură moartă

Nanescu Constantin

Intrarea în paraclisul bis. Antim
Turn în cetatea Sibiului

Neylies Jean

Bivolițe
Țărani în Pyrinées (Franța)
Citind
Seara
Nud

Nichita George

Gălbenele
Ochiul boului
Uliță, iarna
Natură moartă
Colină

Nicolescu C. Emil

Cămașa albastră
Nôtre Dame

Nițescu Jean

Repaus
Soția artistului
Actorul Tudor Călin
Portretul D-lui I. S.
Fructe

Oţeleanu Lilly

Natură moartă

Panait M.

Balcic
Rugăciunea fecioarelor
Balcic

Pavelescu Ioan

Colţ de stradă în Cluj

Pejin (Lt. Colonel P. Jinga)

Parc în Bucovina
Toamnă
Primăvară

Petrescu Costin

Portretul D-lui Er. P.
In dimineaţă
Cântarea Cântărilor (schiţă)
Prispa Casei
Mare agitată

Petrescu-Dragoe Constantin

Portretul D-lui T.
Cap de turc
Portretul D-lui G.
Coasta de argint
Orizont de mare

Pleşoianu-Bonciu Elena

Studiu de portret
Flori de cais

Poitevin-Skeletti Alexandru

Portretul D-nei L. B.
Dealul Patriarhiei
Cârciumă la sat
Peisaj Băneasa
Toamnă

Popescu Ghimpaţi Stelian

Natură moartă

Popescu-Tulcea Gheorghe

Peisaj la Dunăre

Popp-Ludoşanu Aurel

Moş Boscău
Castelul Bran
Parcul M. S. Regina Maria, Bran
Din Sibiu
Flori

Prato Adela

Călţunaşi
Liliac

Pretorian Florenţa

Ţărancă din Ardeal

Rechenberg Lucia

Biserica din Călimăneşti

Romanaţi-Teodorescu George

Puiul meu
Garoafe
Casă veche Balcic
Moschee din Balcic
Flori de cais

Rudeanu V.

Iarmaroc în Băeşti

Savopol Traian

Iarnă
Casă de ţară
La mahala

Săulescu N. Eduard

Primăvară în atelier
Pe masa părintelui Crisant
Pe masa Maicei Natalia
Colţ pe masa pictorului
Colţ de masă la arhondărie

Sârbu George

Portul Vâlcov
Canalul Belgatodsky
Bucătărie de vară
Din Port
Mânăstirea Sf. Petru şi Pavel

Schmidt Oscar

Motiv din obor
Prune
Ţigancă

Serafim Dimitrie

Liliac
Călţunaşi
Cap de ţigan
Bruna
Trandafiri roşii

Sfinţescu Alice

Mimoză
Bujori de munte

Shunda I. Onciu

Portretul D-nei S.

Simionescu Maria

Vedere din Balcic

Sofleta-Burada Maria

Moară din Vaida Recia
Spre seară

Stănescu Marincea

Pod (efect de iarnă)
Plaje

Stellu P. Mihail

Interior de biserică
Natură moartă
Flori
Natură moartă

Steurer Iosef

Toamnă
Marină
Peisaj

Stoicescu Constantin

Albăstrele
Maci

Strambianu Maria

Icoană veche
Cuptor

Strâmbu Ipolit

Femei după bae
Nud culcat
Citind o scrisoare
Sub umbrela albă

Şerbănescu Petre

Trandafiri galbeni
Flori
Spălătoreasa
Garoafe

Ştefan Dumitru

Drumul la moară
Zărneşti

Ştefănescu-Prahova Petre

Toamnă
Pe marginea bălţii
Autoportret

Triester S. Israel

Natură moartă

Ţincu Iaan

Nud
Crisanteme
Peisaj

Udrişte I. Florea

Ţărănci

Vartanian P. Partog

Moară la Cavarna
Căsuţă la Cavarna
Corabie pe Marea Neagră
Căsuţă la ţară
Moară părăsită

Vavylina Elena

Peisaje din Balcic (3 vederi)

Vârnav Maria

Clăi de grâu
Natură moartă

Velicescu Ana

Stradă. Paris

Velisaratu Vasile

Tufănele
Natură moartă

Veslovschi-Nițescu Vera

Rochia galbenă
Huțancă
Natură moartă

Vermont-Fermo Marguerite

Portret
Plajă
Nud

Vermont Nicolae

Țigancă
Flori
Moară

Zamfiropol-Dall Gheorghe

Stradă în Bazargic
Natură moartă
Stradă în Bistrița

DESEMN, AQUARELA, etc.

Aescher Hans

Mânăstirea Curtea de Argeș
Via Dolorosa Ierusalim
Getsimani și poarta de aur

Bednarik Elena

Moțul curcanului
Crini și călțunași
Mușcata cu verbine

Billek George

Vatră părăsită
Stâlpul lui Brâncoveanu

Brăescu Dumitru

Intâlnirea

Canisius Richard

Turn din Huneidoara
Casa vierului
Curte veche
Toamnă

Chirovici George

La gura sobei
Casă din Argeș
Vatră din Argeș
Din Turtucaia
Interior din Argeș
Semănătorul
Plugarul
Prânzind

Ciurdea-Steurer Maria

Fetița morarului
Portretul D-lui B.

Clocaceca Tatiana

Boules de neige

Frățilă Aureliu

Nôtre Dame

Gheorghiță-Saegiu Elena

Flori
Clăi în soare
Portret

Grant Nicolae

Casa plăpămarului
Casa cu tei

Strada Bughia pe desgheţ
Interior (efect de lampă)

Hertz Pauline

Schiţă
Studiu

Hruşca Leo

Peisaj de toamnă
Peisa jdin Bucovina

Hübner Carol

Braşov

Iliescu Ortansa

Podul Lemaître
Arhivele Statului

Lazăr G.

Spaniola
In faţa oglinzii

Măinescu-Georgescu Florica

Apus de soare
Olăneşti
Peisaj

Molda Paul

Nud

Moscu Alexandru

Ileana

Moscu Paula Adina

Gârla Mavrodinului
Valea Mavrodinului
Copil

Moscu Zoe

Stradă din Sibiu
Casă veche din Sibiu

Nica Ştefănescu Petre

Liliac
Mere pe şervet

Oliva Maria

Două peisaje

Panait M.

Turc
Balcic

Petrescu-Dragoe Constantin

Patru vederi din Balcic

Popescu Gabriel

Regele Ferdinand
Ovreiul cu gâsca
Compoziţie

Popoff I. Mihail

Toamna
Vânătoare
Les moulins à vent
Pe înserate
In pădure

Santocono Angiolina

Flori de măr
Flori de câmp

Schmidt Oscar

Bidinerese
Un lucrător

Severin Alexandru

Nicolae Bălcescu
Pridvorul casei lui Bălcescu
Interior la Bălceşti-Argeş
Hotelul Statului în Călimăneşti

Sfinţescu Alice

Apus de soare
Crisanteme
Toamnă târzie

Shunda I. Onciu

Vedere din Balcic

Traianescu D. Ioan

Biserica Sf. Sava din Iaşi
Schitul Sf. Ştefan, Horez
Biserica Jitianu, Craiova
JMânăstirea Tismana
Mânăstirea Govora, Vâlcea

Velicescu Ana

Vedere pe Sena
Pont Neuf

Veslovschi.Niţescu Vera

Cap de expresie

SCULPTURA

Barasky Constantin

Cap
Basm

Bărbulescu Angela

Portretul artistului D.
Cap de copil

Bârlad-Dimitriu Ioan

Dragostea mamei
Pictorul din Cassis
Statuetă

Brăescu D. Georgeta

Trei Vase

Călinescu Alexandru

Mister
Cap florentin
Rochie de styl
Cariatidă
Tânără corsicană

Dimitriu George

Autoportret
In rugăciune
Munca
Cap de copil

Georgescu Spiridon

Fragment din Monumentul Geniului

Gheorghiţă Ioan

Bunica
Ştrengar
ŞOvreiu

Grigorescu-Christescu Maria

Bust
Cap

Hertz Pauline

Moş
Portretul D-şoarei S. I.

Hette Riehard

Fată cu flori
Cap de expresie

Iordănescu Ioan

Statuetă
Ştrengăriţă
Florăreasa

Jalea Ioan

Portretul D-lui Dr. Ştefan Bogdan
Ţărancă
Portretul D-lui Dr. St. M.

Leonida Gheorghe

Flămândul
Căinţa
Nud

Mateescu Ioan

Nud
Ovreiu

† Mățăuanu Dimitrie

D-na Alexandrina Gr. Cantacuzino

† Mihăilescu G. Constantin

Schiță compoziție

Petrovici Victoria

Cap de expresie
Bust

Rădulescu-Jiquidi Ana

Cap de fetiță

Savargin George

Venus

Sshmidt-Faur Ioan

Bust ,portret
Medalion, portret

Severin Alexandru

Diana
Cap de aviator
Aviator căzând

Timariu Ioan

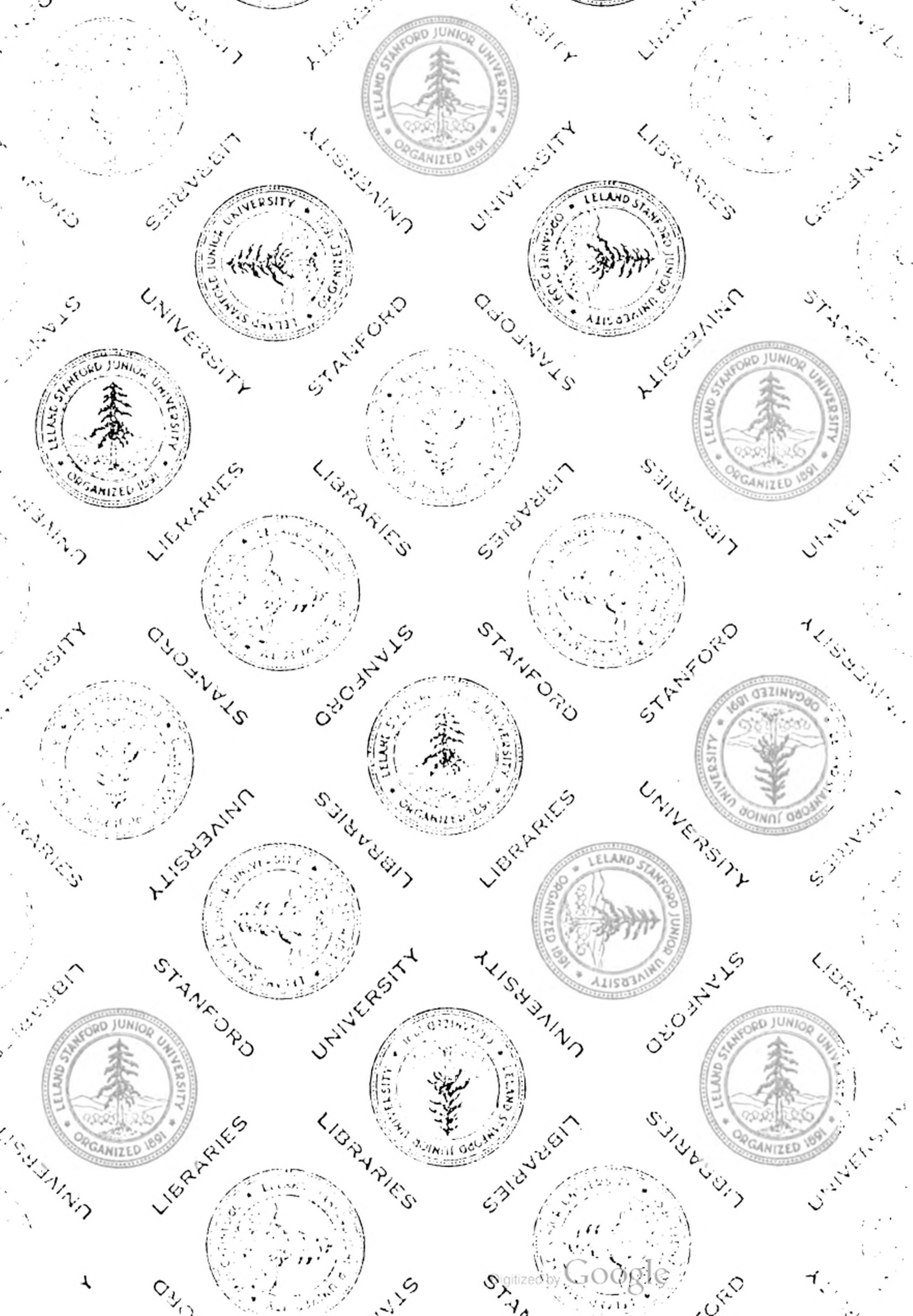
Portret

Varo-Ionescu P. Vasile

Gloria
Bustul D-lui Dr. R.

CUPRINSUL

Prețul Lei 60.—

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD
UNIVERSITY
LIBRARIES